

# **Anutu Täño Man**

## **(God's Talk)**

**The New Testament and portions of the Old  
Testament in the Tuma-Irumu Language of Papua  
New Guinea**

**Nupela Testamen long tokples Tatuma-Irumu  
long Niugini**



# Anutu Täjo Man

Selections from the Old Testament with the New Testament in  
Tuma-Irumu  
Papua New Guinea  
[iou]

Translation by Wycliffe Bible Translators

Print publication, 2011 by The Bible League

Web version

© 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

[www.Wycliffe.org](http://www.Wycliffe.org)

<http://pngscriptures.org>

[www.ScriptureEarth.org](http://www.ScriptureEarth.org)



Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works)

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

**Your are free to share** — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

**Notice** — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

## Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri**. Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok kliia dispela samting i kam long <http://tokplesbaibel.org>. Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating**. Na tu, **yu no ken senisim Tok**.

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela**.

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela**.

# Miti kubäkubä

Anututä yäpütpeñpäj imaka imaka täñpäj peñkuko, ba ämawebe inita yämagutta tawañ peñkuko unitəo manbiñam		
Ahäkahäk	Stt	1
Anututä ämawebeñiye Isip komi piäken nanik imagutkuko unitəo manbiñam		
Yämagurani	Kis	96
Irit kuñat-kuñatta ba Anutu iniñoret-oretta jukuman		
Bämop Äma Epän	Wkp	109
Isrel ämawebe kome jopiken kuñat täñkuñonik		
Namba	Nam	112
Mosestä Isrel ämawebe Anutu täjo бага man mebäri mebäri yäwetkuk		
Baga Man.	Lo	115
Isrel ämawebetä kome iwoyäj yämani u koreñkuñ		
Josua.	Jos	125
Webe kubä Moap komeken nanik unitəo manbiñam		
Rut.	Rut	127
Profet Samuel kenta intäjukun äma Saul unitəo manbiñam		
1 Samuel	1Sml	134
Intäjukun Äma Devit unitəo Manbiñam		
2 Samuel	2Sml	136
Isrel äbot täjo manbiñam ätu		
1 King	1Kn	138
Isrel äbot yarä uwä wañ moreñkuñ		
2 King	2Kn	146
1 Stori - Isrel äbot täjo manbiñam ätu		
1 Stori	1Sto	148
Äma täga kubä wäpi Jop uwä komi butewaki nadäñkuk		
Jop	Jop	150
Juda nanik täjo kap buk		
Sam	Sam.	152
Jukuman täga mebäri mebäri		
Sindaun	Snd	350
Äma nadäk-nadäk ikek kubä Anututa nadäj imikinik täyñkuk		
Saveman	Sav	353
Kadäni wakiken Profet kubätä Anutu täjo manbiñam yäñahäñkuk		
Aisaia	Ais	355
Isrel ämawebetä Anutu täjo man nämo buraminayäj täjo uwä iwantä päbä api yämagut yäpmäj kuneñ		
Jeremaia	Jer	386
Isrel naniktä Jerusalemta yäñpäj butewaki kap tewani		
Krai	Kra	397
Isrel ämawebe ämatä komeken irirä Profet Esekiltä Anutu täjo manbiñam yäwetkuk		
Esekiel	Ese	398
Äma gubañi kubä wäpi Daniel iwantä komeken itkañ täñkuko unitəo manbiñam		
Daniel	Dan	403
Isrel äbot uwä kubokäret webe bumik		
Hosea	Hos	405
Anututä Juda äbotta komi yämikta man		
Joel	Jol	407
Anutu Isrel ämawebetä momi kädet pekta iwetkuk		
Amos	Amo	409
Profet kubä Anutu täjo man buramikta bitnäñkuk		
Jona	Jna	414
Asiria naniktä Juda ämawebe komi piäken api yepmañpek		
Maika	Mai	417
Bäräpi gänañ iritta man		
Habakuk	Hab.	419

Anutu tãjo man piã tãrek-tãreki unita man	Sefanaia . . . . .	Sef . . . . .	420
Ämawebe bãnepi tãnpidãm takta man	Sekaraia . . . . .	Sek . . . . .	421
Anututagãn nadãj imikinik tãnerjta man	Malakai . . . . .	Mal . . . . .	423
Matiyutã Juda ämawebeta yãnpãj Jesu tãjo manbiãjam ño kudãn tãnjukuk	Matiyu . . . . .	Mat . . . . .	426
Maktã Jesu u kehãromini inigãn kubã yãj niwoñãrekta manbiãjam ño kudãn tãnjukuk	Mak . . . . .	Mak . . . . .	512
Luktã guj äbot ämawebeta yãnpãj Jesu tãjo manbiãjam ño kudãn tãnjukuk	Luk . . . . .	Luk . . . . .	561
Jontã Jesu uwã Anutu tãjo nanaki yãj niwoñãrekta manbiãjam ño kudãn tãnjukuk	Jon . . . . .	Jon . . . . .	650
Jesu tãjo biãjantã kome ni kome ni wej patkuko unitãjo manbiãjam	Aposoro . . . . .	Apos . . . . .	713
Anututã nin inãta biãjam nimagutta nadãk tawañ penkuko unitãjo manbiãjam	Rom . . . . .	Rom . . . . .	797
Korin äbot tãnpãni tãjo nadãk ätu yãpã siwoñtakta Poltã manbiãjam ño kudãn tãnjukuk	1 Korin . . . . .	1Ko . . . . .	839
Äma ätutã Pol wãpi yãpmãj äpãnjirã Poltã iniken mebãrini yãñahãnjukuk	2 Korin . . . . .	2Ko . . . . .	876
Anututã iniken bãnepi ironi terakgãn nimagut tãyak unitãjo manbiãjam	Galesia . . . . .	Gal . . . . .	901
Anututã iniken äbot pãhap kubãgãn nipmak tãyak unitãjo manbiãjam	Efesus . . . . .	Efe . . . . .	915
Notniyeta oretoret terak watã piã tãj yãmikta manbiãjam	Pilipai . . . . .	Plp . . . . .	928
Kristo ini kubã unitãgãn ämawebe wakiken nanik tãga yãmagurek	Kolosi . . . . .	Kol . . . . .	937
Ämawebe bãnepi api äyãnjurani tãñkehãrom takta manbiãjam	1 Tesalonaika . . . . .	1Te . . . . .	946
Bãrãpi ätu bãnepi api äyãnjuranitã yabãñ ahãk tãkañ unitãjo manbiãjam	2 Tesalonaika . . . . .	2Te . . . . .	954
Poltã äma gubanji kubã Anutu tãjo man yãñahãwani u jukuman iwetkuk	1 Timoti . . . . .	1Ti . . . . .	959
Poltã Timoti tãjo bãnepi tãnpidãm takta manbiãjam ño kudãn tãnjukuk	2 Timoti . . . . .	2Ti . . . . .	970
Poltã Taitus jukuman iwetta manbiãjam ño kudãn tãnjukuk	Taitus . . . . .	Tai . . . . .	978
Piã watã äma jopi kubã Anututa biãjam tãnjukuko unitãjo manbiãjam	Piremon . . . . .	Plm . . . . .	984
Kristo uwã nintãjo bãmop äma bureni-inik unitãjo manbiãjam	Hibru . . . . .	Hib . . . . .	987
Nadãkiniktã kudãn jidewani pewãn ahãk tãkañ unitãjo manbiãjam	Jems . . . . .	Jem . . . . .	1017
Äbot tãnpãni komi piã gãnañ irani bãnepi tãñkehãrom takta manbiãjam	1 Pita . . . . .	1Pi . . . . .	1028
Yãj-yãkñarani äma tãjo man jopi yãpã-siwoj takta manbiãjam	2 Pita . . . . .	2Pi . . . . .	1039
Bãnep iron kãdet kowata kowata tãnpẽj kuñatta manbiãjam	1 Jon . . . . .	1Jo . . . . .	1046
Yãj-yãkñarani äma nãmo tãñkentãj yãmene	2 Jon . . . . .	2Jo . . . . .	1056
Äbot tãnpãni man bureni yãñahãk tãkañ ugãnpãj tãñkentãj yãmene	3 Jon . . . . .	3Jo . . . . .	1058
Yãj-yãkñarani äma tãjo jop manmanta jukuman	Jut . . . . .	Jud . . . . .	1060
Kristo uwã intãjukun äma bureni kehãromi nitek it tãyak	Kwawak Iwoñãrewani . . . . .	Rev . . . . .	1064

(Stat)

# Ahakahäk

## Anututä yäputpeṅpāṅ imaka imaka täṅpāṅ peṅkuko, ba ämawebe inita yämagutta tawaṅ peṅkuko unitṅo manbiṅam

---

Anututä kunum kome pewän ahäṅkumäno unitṅo manbiṅam

**1** <sup>1</sup>Yäput peṅpāṅ Anututä kunum kenta kome pewän ahäṅkumän.  
<sup>2</sup>Täṅpākaṅ kome u täṅkuräk-kuräk ikek, jopitä parirän bipmāṅ  
uranitä uwäk täṅkuk. Täṅpāṅ gwägu pähap terak uwä Anutu täṅo  
Munapiktä punin jop kuṅatkuk.

<sup>3</sup>“Täṅpākaṅ Anututä yäṅkuk; Yäṅewän! Yäwänä yäṅeṅkuk.

<sup>4</sup>Yäṅeṅirän Anututä peṅyāṅek u kawän tägaṅkuk. Kawän  
tägawäpāṅ bipmāṅ urani ba peṅyāṅek yäpmāṅ daniṅpāṅ inigän  
inigän yepmaṅkuk. <sup>5</sup>Ude yäpmāṅ daniṅpāṅ peṅyāṅek täṅo wäpi  
Kepma yāṅ iwetkuk. Täṅkaṅ bipmāṅ urani täṅo wäpi Bipani  
yāṅ iwetkuk. Eruk, kome bipmāṅpāṅ yäṅeṅirän edap kubä u  
täreṅkuk.

<sup>6</sup><sup>b</sup>Edap kubä u täreṅirän, eruk Anututä yäṅkuk; Ume bämopiken  
baga kubä ahäṅpāṅ ume yäpmāṅ daniwän! <sup>7</sup>Ude yäwänä ume  
bämopiken бага kubä ahäṅpāṅ ume yäpmāṅ daniṅkuk. Yäpmāṅ

---

<sup>a</sup> 1:3 2Ko 4:6 <sup>b</sup> 1:6-8 2Pi 3:5

danijpāj punin kubā tāņkuko gubam. Tāņkaņ kome terak umeinik. Ude tāņjirān punin inigān, komen inigān tāņkuk. <sup>8</sup>Ude ahāņjirān Anututā бага unitāņo wāpi Kunum yāņ iwetkuk. Eruk, kome āneņi bipmāņpāj yāņeņirān edap yarā u tāreņkuk.

<sup>9</sup> Edap yarā u tāreņjirān, eruk Anututā yāņkuk; Kunum gāmoriken ume kubākengān it moreņjirā kome kawuki ahāwān! Ude yāwānā ahāņkuk. <sup>10</sup>Tāņpājā Anututā kome kawuki tāņo wāpi Kome yāņ iwetkuk. Tāņpāj ume kubākengān it moreņkuņo unitāņo wāpi Gwāgu Pāhap yāņ iwetkuk. Ude ahāņjirān Anututā kawān tāgaņkuk.

<sup>11</sup> Ude tāņkaņ Anututā yāņkuk; Imaka yeri-yeri kome terak tādorut! Ketem mujipi nitek mebāri mebāri ba pāya mujipi nitek mebāri mebāri tādorut! Ude yāwānā udegān ahāņkuņ. <sup>12</sup>Kometā towiņjirā ketem mujipi nitek doni iniken iniken terak, ba pāya mujipi nitek doni iniken iniken terak ahāņkuņ. Ahāwākaņ Anututā yabāwān tāgaņkuņ. <sup>13</sup>Eruk, kome āneņi bipmāņpāj yāņeņirān edap yarakubā u tāreņkuk.

<sup>14</sup> Edap yarakubā u tāreņjirān, eruk Anututā yāņkuk; Kunum terak kepma ba bipani yāpmāņ danikta topān ahāwut! Unitā iwān kadāni, edap kadāni, orekirit kadāni api yāņahāk tāneņ. <sup>15</sup>Tāņpāj kunum tāņo topān u ahāņpāj kometa peņyāņek imut. Yāwānā udegān ahāņkuk. <sup>16</sup>Anututā ude yāņpāj topān pāhap yarā pewān ahāņkumān. Kubā taņi uwā kepma watāni itta, kubā tāpuri uwā bipani watāni itta u yepmaņkuk. Tāņkaņ guk bok pewān ahāņkuņ. <sup>17-18</sup>Pewān ahāņkuņo uwā kometa peņyāņek imikta, bipani kepmata watāni itta, ba bipmāņ urani ba peņyāņek yāpmāņ danikta u Anututā kunum gānaņ yepmaņkuk. Ude yepmaņpāj Anututā yabāwān tāgaņkuņ. <sup>19</sup>Eruk, kome āneņi bipmāņpāj yāņeņirān edap yarābok-yarābok u tāreņkuk.

<sup>20</sup> Edap yarābok-yarābok u tāreņjirān, eruk Anututā yāņkuk; Ume gānaņ tom bumtainik, jiraņ ahāwut! Tāņkaņ barak punin terak piāņ kuņarut! Ude yāwānā udegān ahāņkuņ. <sup>21</sup>Anututā gwāgu tom taņi pāhap ba imaka kuņat-kuņat ikek mebāri mebāri, wareņ tāņpani mebāri mebāri gwāgu gānaņ kuņat tākaņ, ba barak mebāri mebāri pewān ahāņkuņ. Pewān ahāņkuņo u yabāwān tāgaņkuņ. <sup>22</sup>Tāņpākaņ Anututā man yeri nitek ŋode yāwetkuk; In bāyaņ weņpāj gwāgu tokņewut, ba barak imaka, bāyaņ weņpāj kome tokņewut! <sup>23</sup>Eruk, āneņi bipmāņpāj yāņeņirān edap ket kukņi kudup u tāreņkuk.

24 Edap ket kukŋi kudup u tāreŋirān Anututā yāŋkuk; Kome terak tom ŋode ahāŋpāŋ ini-ini bāyaŋ wewut; Tom yepmāŋ towikta yāwani ba tom āgwāri ba gāmok kejima mebāri mebāri udegān bāyaŋ wewut! Ude yāwānā udegān ahāŋkuŋ. 25 Anututā tom āgwāri ba yepmāŋ towikta yāwani mebāri mebāri ba gāmok gwakgwak mebāri mebāri ude u pewān ahāwāpāŋ yabāwān tāgaŋkuŋ.

26 <sup>e</sup>Ude tāŋkaŋ Anututā yāŋkuk; Eruk, ninin bumik āma pena ahāwut yāk. Ude tāŋitna āma unitā gwāgu tom ba barak ba tom yepmāŋ towikta yāwani ba kome terak iroŋāŋ kuŋarani, u kuduŋtagān kaŋ yabāŋ yāwarut. 27 <sup>d</sup>Ude yāŋpāŋ Anututā ini bumik āma pewān ahāŋkuŋ. Āmani peŋ webe peŋ tāŋkuk. 28 Tāŋpāŋ man yeri nitek ŋode yāwetkuk; Intā kome māhem tāŋpāŋ bāyaŋ wewāpāŋ kome tokŋewut. Tāŋpāŋ tom gwāgu gānaŋ nanik ba barak ba imaka imaka kome terak kuŋarani u kuduŋtagān kaŋ yabāŋ yāwarut. 29 Anututā ude yāŋpāŋ yāwetkuk; Ketem imaka yeri nitek kudup ba pāya muŋipi nāŋpani kudup u nakjinta peŋ tamitat. 30 Tāŋpāŋ tom kejima, barak kejima ba imaka gwakgwak kome terak kuŋarani unitā nakta tokān peyat.

31 Tāŋpākaŋ Anututā imaka kudup tāŋpewān ahāŋkuŋo u yabāwān tāgagāmāninik tāŋkuŋ. Eruk, kome āneŋi bipmāŋpāŋ yāŋeŋirān edap 6 u tāreŋkuk.

**2** <sup>1</sup>Eruk, kunum kome yarā ukāt āboriye pāhap pewān ahāŋ moreŋkuŋo unitāŋo manbiŋam uba. 2 <sup>e f</sup>Tāŋpākaŋ edap 7uken Anututā piāni tāŋkuko u tāreŋirān edap uken itpāŋ-nadākta orek itkuk. 3 Anututā edap 7u ini kon tāŋ imiŋpāŋ ini pārik, kudupi api irek yāŋ yāŋkuk. Imaka kudup ahāŋ morewāpāŋ itpāŋ-nadāk tāŋpa yāŋpāŋ orek itkuko unita edap u ini pārik, kudupi peŋkuk.

### Adam kenta Iv tāŋo manbiŋam

4-5 Ijowā kunum kome pewān ahāŋkuŋo unitāŋo manbiŋam. Yawe Anututā kunum kome pewān ahāŋkuŋo kadāni uken pāya ba ketem imaka mebāri mebāri kome terak nāmo ahāwani. Yawe Anututā iwān takta nāmo nadāŋ imiŋkuk. Ba piāni tākta āma kubā nāmo itkuk. 6 Tāŋpākaŋ woŋ taŋi kome gānaŋ naniktā ahāŋpāŋ kome pāhapta ume imiŋkuk. 7 <sup>8</sup>Tāŋpākaŋ Yawe Anututā komepāŋ āma kubā gatāŋpāŋ iŋami gānaŋ irit tāŋo woŋ piāŋ iwatkuk. Piāŋ iwat-pewān āpmonjirān āma u imaka irit ikek ahāŋkuk. 8 Ude tāŋpāŋ Yawe Anututā edap abani kāda ketem piā kubā Iden komeken tāŋkuk. Piā u tāŋpāŋ āma gatāŋkuko u Iden piā uken teŋkuk. 9 <sup>h</sup>Teŋpāŋ

<sup>c</sup> 1:26 1Ko 11:7   <sup>d</sup> 1:27 Mat 19:4; Mak 10:6; Stt 5:1-2   <sup>e</sup> 2:2 Hib 4:4, 10   <sup>f</sup> 2:2-3 Kis 20:11  
<sup>8</sup> 2:7 1Ko 15:45

Yawe Anututä päya mebäri mebäri kaŋgärip ikekkät mujipi ätu täga nakta bok pewän ahänkuŋ. Täŋkaŋ piä u bämopiken päya kubä wäpi Irit päya, kubäwä wäpi Waki ba Täga täŋo Mebäri Nadäwani päyatä itkumän.

<sup>10</sup>Täŋpäkaŋ Iden kome bämopiken naniktä ume taŋi kubä piäta gakŋi imikta kuŋkuk. Kuŋkaŋ yäpmäŋ daniŋpäŋ ume yaräbok-yaräbok ini-ini kuŋkuŋ. <sup>11</sup>Ume kubä wäpi Pison, unitä Havila kome kudupken kuŋat moreŋkuk. Kome uken gol mobä kome gänaŋ itkuk. <sup>12</sup>(Gol mobä uken nanik gwäki ärowani. Täŋpäŋ ukengän päya kubä umumi kábäŋi säkgämän ikek itkuk, ba mobä kaŋgärip ikek wäpi Kanilian imaka itkuk.) <sup>13</sup>Täŋpäkaŋ ume kubä wäpi Gihon, unitä Kus komeken kuŋat moreŋkuk. <sup>14</sup>Täŋ, ume kubä wäpi uwä Taigris. Unitä Asiria kome edap abani kända u kuŋkuk. Täŋ, ume kubä wäpi Yufretis.

<sup>15</sup>Täŋpäkaŋ Yawe Anututä äma gatänkuko u yäpmäŋpäŋ Iden piä uken piä täkta, ba watäni irekta teŋkuk. <sup>16</sup>Teŋkaŋ äma u man kehäromi ŋode iwetkuk; Gäk piä ŋo gänaŋ päya mujipi nitek it yäpmäŋ kukaŋ unitäŋo mujipi täga api näŋpen. <sup>17</sup>Upänkaŋ Waki ba Täga täŋo Mebäri Nadäwani päya unitäŋo mujipi nämoinik näŋpen! U naŋpäŋä kumäkinik api täŋpen. U jop nämo gäwetat yäŋ iwetkuk.

<sup>18</sup>Täŋpäkaŋ Yawe Anututä yänkuk; Äma u inigän irirän nämo tägatak. Ini bumikgän not täŋkentäki kubä gatäwa!

<sup>19</sup>Eruk, Yawe Anutu u tom mebäri mebäri, barak punin nanik komepäŋ täŋkuko u kudup äma unitä wäp yämikta iŋamiken yäpmäŋ äbuk. Yäpmäŋ äbänjirän äma unitä yabänpäŋ wäp ini-ini yämiŋkuk. Wäpi yämiŋkuko uwä wäpi ubayäŋ. <sup>20</sup>Äma unitä ude täŋkuko uwä tom yepmäŋ towikta yäwani, barak ba tom ägwäri u kuduŋtagänta wäpi yämiŋkuk.

Ude täŋkuko upänkaŋ täŋkentäki ini bumik kubä nämo kaŋ-ahänkuk. <sup>21</sup>Unita Yawe Anututä äma u täŋpewän dāpmon patguŋ taŋjirän äma unitäŋo jārapi kujat kubä dātpäŋ toharipäŋ äneŋi täŋpipiŋkuk. <sup>22</sup>Ude täŋkaŋ Yawe Anututä jārapi kujat yäpuko upäŋ webe kubä täŋpäŋ äma uken imagut yäpmäŋ kuŋkuk. <sup>23</sup>Imagut yäpmäŋ kuŋjirän äma unitä kaŋpäŋ yänkuk;

Wisik! ŋowä kujatnek kubägän, tohatnek kubägän.

ŋowä ämaken nanik yäpuni unita wäpi webe yäŋ api iwetneŋ.

<sup>24</sup><sup>i</sup> Eruk mebäri unita ämatä miŋi nani yepmaŋpeŋ webeni kentänjirän gupi tohari kubägän api tädeŋ.

<sup>25</sup>Täŋpäkaŋ yanäpi yarä u moräŋ bok itpäŋ mäyökkät nämo itkumän.

### Äbek ora waŋkumäno unitäŋo manbiŋam

**3** <sup>1j</sup> Eruk, Yawe Anutu u tom ägwäri pewän ahänkuŋo upänkaŋ gämok täŋo yänjikat mantä ärokinik täŋpäŋ tom päke u yärepmittuk.

<sup>i</sup> 2:24 Mat 19:5; Mak 10:7-8; 1Ko 6:16; Efe 5:31    <sup>j</sup> 3:1 Rev 12:9, 20:2



Tänpäkan gämok u webe ñode iwet yabänkuk; Anututä piä gänañ päya kuduhtagän mujipi nämo nakta täwetkuk ba jide? <sup>2</sup>Yänjirän webetä gämok u iwetkuk; Nek piä gänañ päya kuduhtagän täño mujipi täga nädeñ yän niwetkuk yäk. <sup>3</sup>Täj, päya kubä piä bä mopiken itak unitäño mujipi uwä Anututä iñitta ba nakta yäjiwätükuk. Ude tänpänä kumäkinik api tädeñ yän niwetkuk yäk. <sup>4</sup>Yäwänä gämoktä webe iwetkuk; Ude nämo! Nämo api kumden! <sup>5</sup>U Imata, Anututä ñode nadänpän täwetkuk; Ek mujipi u nañjirän dapunjek ijiwän kwäpäñ ek Anutu ini bumik tänpän kädet täga ba waki unitäño mebäri api nadäwän täreneñ yän nadänkuk yäk.

<sup>6</sup>Gämoktä ude iweränpän webetä päya u kanpäñ ñode nadänkuk; Päya unitäño mujipi kangärip ikek. U täga näñpet. U nañpäñ nadäk-nadäk kan-ahäk ikek yän nadänpän gäripi nadänkuk. Ude nadänpän mujipi u dätpän nañkanä moräki äpita imän nañkuk. <sup>7</sup>Nañpäñä yarä u nadäk-nadäki piräreñjirän moräj kuñatkumäno u kawän tärenekuñ. Unita gupi tänpipikta päham tañi ätu yäpmänkan bipumän.

<sup>8</sup>Tänjkumäno kome komkom tänjirän Yawe Anututä piä gänañ kuñarirän yanäpi yarä u mämäni nadänkumän. Nadänpänä umuntañpäñ päya jopäniken käbop itkumän. <sup>9</sup>Käbop irirän Yawe Anututä äma unita gera yänkuk; Adam, gäk de? <sup>10</sup>Yänjirän iwetkuk; Näk gäkä piä gänañ kädet kuñariri mämäka nadänpän moräj kuñatat unita umuntañpäñ käbop itat yäk. <sup>11</sup>Yäwänä Anututä iwetkuk; Moräj kuñatan u netä gäwerak? Gäk päya mujipi näñpentawä yän gäwetkuro u kubä nan ba? <sup>12</sup>Ude yäwänä äma unitä yänkuk; Ude nämo! Webe näkkät itta namiñkuno unitä päya mujipi u namän nat yäk.

<sup>13</sup><sup>k</sup> Ude yänjirän Yawe Anututä webe iwetkuk; Imata ude tän? Ude yäwänä webe unitä iwetkuk; Näk nämo! Gämoktä yänñakñat-pewän nat yäk. <sup>14</sup>Yäwänkan Yawe Anututä gämok u ñode iwetkuk; Gäk ude täno unita tom towiwani ba ägwäri päke u täga bumik irirä, tagwän gäkä terakgän peyat. Gäk kome terak irojän kuñatpäñ käpäpok nañ yäpmän api kwen. <sup>15</sup><sup>l</sup> Tänpän gäkkät webekät iwan pähap täñ yäpmän api kudeñ. Gäkño kodakikayekät webe täño kodakiniyekät iwan pähap api täñ yäpmän kuneñ. Tänpän ukät nanik kubätä gwäkkä api yeñ jakñirek. Tänjirän kowatawä kuroñiken api iwen yäk.

<sup>16</sup>Ude yänpäñ Anututä webe uwä ñode iwetkuk; Nanak kok itkan kuñariri komi bumta api gamet. Tänjira komi nadänpän nanak api bäyawen. Tänpän äpkata gäripi nadäjiri, unitä intäjukun api it gamek yäk.

<sup>17</sup><sup>m</sup> Ude yänpäñ Adam ñode iwetkuk; Gäk webe täño man buramiñpäñ päya mujip nämo nakta gäwetkuro u nano unita kome terak tagwän peyat. Gäk komi piä tärek-täreki nämo api nadäwen. Komi piä tänpän

<sup>k</sup> 3:13 2Ko 11:3; 1Ti 2:14 <sup>l</sup> 3:15 Rev 12:17 <sup>m</sup> 3:17-18 Hib 6:8

ketemka api yabāḡ ahāwen. <sup>18</sup>Tāḡiri dārāk-dārāk ba mup waki ātu piākaken kurāk ahāḡirā uken nanik ketem naḡpāḡ kaḡ kuḡat! <sup>19</sup>Komi nadāḡopāḡ woḡ imātpāḡ ketem u muḡipi naḡ yāpmāḡ kuḡtāḡḡān kumāḡpāḡ ḡāk kome ḡānaḡ āneḡi āyāḡutpeḡ api āpmoḡpen, ḡāk komepāḡ tāḡpani unita. ḡāk komepāḡ tāḡpaniḡān unita kumāḡpāḡḡā kome ḡānaḡ āneḡi api āpmoḡpen.

<sup>20</sup>Eruk, Adam webeni unitā āmawebe kuduḡtagān tāḡo miḡi intāḡukun yāḡut peḡkuk. Unita Adamtā webeni wāpi Iv yāḡ iwetkuk.

<sup>21</sup>Tāḡpākaḡ Yawe Anututā tom gupipāḡ tekta bipmāḡpāḡ Adamkāt webenikātta tāḡ yāmiḡkuk. <sup>22</sup><sup>n</sup> Tāḡpāḡ Yawe Anututā ḡode yāḡkuk; Apīḡo āma ḡo ninin bumik āworetak. Waki ba tāḡa unitāḡo mebāri nadāwani. Unita āma u Irit pāya unitāḡo muḡipi yāpmāḡpāḡ nakta бага peḡ imine. U naḡpāḡ paot-paori nāmo irek. <sup>23</sup>Ude yāḡpāḡ Yawe Anututā Adam yanāpi Iden piāken itkumānopāḡ yāwat kireḡkuk. Yāwat kireḡpāḡ bibikpāḡ Adam gatāḡkuko unita bibik iḡit-iḡit epān tāḡpāḡ naḡpeḡ kuḡatta yepmaḡkuk. <sup>24</sup>Ude yāwat kireḡpewān kuḡirān, Anututā aḡero ātu ba, pāip pāraḡi, kādāp mebet ikek āyāḡutpāḡ āyāḡutpāḡ tāḡpani Iden piā yāmaniken yepmaḡkuk. Ude tāḡpāḡ Irit pāya tāḡo kāderi tāḡpipiḡkuk.

### Kein kenta Abel tāḡo manbiḡam

**4** <sup>1</sup>Tāḡpākaḡ Adamtā webeni Ivkāt yanāpi tāḡpāḡ kuḡarirān nanak kok itpāḡ nanak wāpi Kein bāyaḡkuk. Bāyaḡpāḡ yāḡkuk; Yawetā tāḡkentāḡ namiḡirān nanak kubā bāyatat yāk. <sup>2</sup>Tāḡpāḡ māden monāni Abel bāyaḡkuk. Bāyaḡkuko tāḡaḡpāḡ Abeltā sipsip watā āma ude kuḡat tāḡkukonik. Tāḡ Keintā ketem piā tāk tāḡkukonik. <sup>3</sup>Tāḡpāḡ ittāḡḡān kepma kubāta Keintā piāniken nanik ketem ātu yāpmāḡ ābāḡpāḡ Anututa biḡam peḡkuk. <sup>4</sup><sup>o</sup> Tāḡirān Abeltā udegān tom intāḡukun ahāwani uken nanik ātu dāpmāḡpāḡ madāḡpāḡ ḡakḡi yāpmāḡ ābā Anututa biḡam peḡkuk. Tāḡirān, Yawetā Abel ini ba tom peḡkuko unita nadāḡirān tāḡa tāḡkuk. <sup>5</sup>Tāḡ Kein ini ba ketem yāpuko unitawā nadāḡirān ḡāripi nāmo tāḡkuk. Anututā ude nadāḡirān Keintā bānepi wawāpāḡ iḡami dapun āpuiḡkuk.

<sup>6-7</sup>Ude tāḡirān Yawetā Kein iwetkuk; Imata bānepka wawāpāḡ āpuitan? ḡāk kudān siwoḡi tāḡpeḡ kuḡariri uyaku not api tāḡ gamet. Upāḡkaḡ kādet tāḡa nāmo iwareno uwā wakitā kābop itpāḡ ḡāk gabāḡ ḡāwarek. Waki uwā ḡepmāḡjitta ḡāripi nadātak upāḡkaḡ ḡāk kehārom tāḡpāḡ kaḡ irepmit.

<sup>8</sup><sup>p</sup> Eruk, Anututā ude iwerānā Keintā monāni Abel iwetkuk; Nek piāken kuda yāḡ yāwānā piāken kuḡkumān. Kuḡpāḡḡā Keintā Monāni

<sup>n</sup> 3:22 Rev 22:14   <sup>o</sup> 4:4 Hib 11:4   <sup>p</sup> 4:8 Mat 23:35; Luk 11:51; 1Jo 3:12

Abel iñitpāñ kumāñ-kumāñ utkuk. <sup>9</sup>Tāñirān Yawetā Kein ñode iwetkuk; Monāka Abel de? Iwerānā Keintā iwetkuk; Nāk nāmo nadātat. Nāk notnapak tāño watā āma ba? <sup>10</sup><sup>9</sup> Yāwānā Yawetā iwetkuk; Gāk imapāñ tān? Monāka tāño nāgāt kome terak piwān kuño unitā nākken gera yāñirān nadātat yāk. <sup>11</sup>Unita tagwān gākā terak pewa ārotak. Tāñpāñ kome ño meni añejirān monāka tāño nāgāt ketkaken nanik yāpmāñpāñ nako uken nanikpāñ yāñ-gāwatat. <sup>12</sup>Eruk apiñonitā pāñku ketem piā tāñjiri ketem bureni ket nāmo api ahānej. Tāñkañ gāhā kuñat-kuñatgān api tāñpen.

<sup>13</sup>Yāwānā Keintā Yawe iwetkuk; Kowata namitan u bārāpiinik. Nākā u tāga kotanañi nāmo. <sup>14</sup>Gāk apiño piā tāñpāñ nakna komeken nanik yāñ-nāwatan unita nāk iñamkaken nanik api paoret. Paot pāñku uken irit api tāñtāñ kuñaret. Tāñira, āma kubātā nabāñ ahāñpāñ kumāñ-kumāñ api nurek yāk.

<sup>15</sup>Yāwānā Yawetā iwetkuk; Ude nāmo! Āma kubātā Kein utpāñ kowata ārowaniinik api yāpek yāk. Ude yāñpāñ āma kubātā Kein kañ-ahāñpāñ kumāñ-kumāñ nāmo urekta Yawetā Kein gupi terak wāren tāñkuk. <sup>16</sup>Ude tāñpāñ Keintā Yawe iñamiken nanik āmet pāñku kome kubā wāpi Kuñat-kuñatgān uken itkuk. Kome u edap ābani kāda, Iden kome gāgāniken itak.

<sup>17</sup>Tāñpākañ Keintā webeni yāpmāñpāñ kuñattāñgān webeni nanak kok itkuk. Nanak kok itpāñ nanaki Enok bāyañkuk. Kadāni uken Keintā yotpārare kodaki kubā tāñ irirān nanaki ahāñkuko unita yotpārare u wāpi Enok yāñ iwetkuk. <sup>18</sup>Tāñpākañ Enok u tāgañpāñ nanak kubā wāpi Irat bāyañkuk. Tāñpāñ Irattā nanaki wāpi Mehujael bāyañkuk. Tāñkañ Mehujaeltā Metusael bāyañkuk. Tāñkañ Metusael tā Lamek bāyañkuk.

<sup>19-20</sup>Tāñpākañ Lamek uwā webe gwarāp yāpuk, kubā wāpi Ada, kubā wāpi Sira. Tāñkañ Adatā nanaki Jabal bāyañkuk. Jabal uwā āma bipiken yottaba gānañ itkañ tom towik tākañ unitā intājukun tāñkuk. <sup>21</sup>Tāñ monāni wāpi Jubal u kap tektek tāño tuñum mebāri mebāri u yāput peñkuk. <sup>22</sup>Eruk, Lamek tāño webeni kubā wāpi Sira unitā nanak kubā bāyañpāñ wāpi Tubalkein yāñ iwetkuk. Āma unitā kome ānek-ānek tāño tuñum ainpāñ tāñpani unitāño intājukun tāñkuk. Tubalkein unitāño wanori wāpi Nama. <sup>23</sup>Tāñpākañ kadāni kubā Lamektā webeniyat ñode yāwetkuk;

Webenayat Ada, Sira, ek juku peñpāñ nākño man ño nadāwun. Āma kubātā ābā nāgāt urānkañ nākā akuñpāñ kowata kumāñ-kumāñ utkut.

Ba āma gubañi kubātā komi namiñkuko unita kowata utpewa kumbuk.

<sup>9</sup> 4:10 Hib 12:24

<sup>24 r</sup> Äma kubätä Kein utpäjä, kowata tañi käwep nadäwek.

Upäñkañ äma kubätä näk nutpäjä, kowata ärowaniinik api imet.

<sup>25</sup> Täñpäkañ Adamä webenikät kuñatgän nanak kok äneñi itkuk. Nanak kok itpäñ nanak kubä bäyañpäñ ñode yäñpäñ wäpi Set iwetkuk; Keintä Abel utkuko unitäño komenita Anututä nadäñ naminjran nanak kubä ahäj namitak yäk. <sup>26</sup> Eruk Set uwä tägañpäñ nanak kubä bäyañpäñ wäpi Enos yäj iwetkuk.

Täñpäkañ kadäni ukengän ämawebetä Anutu wäpi yäñpäñ kuñat-kuñat uken yäput peñkuñ.

### Adam äboriye täño wäpi tawañ

**5** <sup>1 s</sup> Adam äboriye täño wäpi tawañ ñode kudän täwani; Anututä ämawebe pewän ahäjkuño uwä Anutu ini bumik gatäñkuk. <sup>2 t</sup> Ämani bok webe bok gatäñpäñ man yeri nikek yäwetpäñ wäpi tañi Äma yäj yäwetkuk.

<sup>3</sup> Täñpäñ Adamtä obañ 130 irirän nanaki gweki wäpi Set ahäjkuñk. Set u nani ini iñami dapun bumik ahäjkuñk. <sup>4-5</sup> Set ahäwänkañ, nani Adam äneñi obañ 800 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäj yäpmäj kuñirä obañ 930 ude täreñirän kumbuk. <sup>6</sup> Adam nanaki Set unitä obañ 105 täreñirän nanaki tuäni wäpi Enos ahäjkuñk. <sup>7-8</sup> Nanaki Enos u ahäwänkañ, nani Set uwä äneñi obañ 807 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäj yäpmäj kuñirä obañ 912 ude täreñirän kumbuk.

<sup>9</sup> Täñpäñ Enos unitä obañ 90 täreñirän nanaki tuäni wäpi Kenan ahäjkuñk. <sup>10-11</sup> Kenan u ahäwänkañ nani Enos uwä äneñi obañ 815 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäj yäpmäj kuñirä obañ 905 ude täreñirän kumbuk.

<sup>12</sup> Täñpäñ Kenan unitä obañ 70 täreñirän, nanaki tuäni wäpi Mahalalel ahäjkuñk. <sup>13-14</sup> Mahalalel u ahäwänkañ nani Kenan uwä äneñi obañ 840 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäj yäpmäj kuñirä obañ 910 ude täreñirän kumbuk.

<sup>15</sup> Täñpäñ Mahalalel unitä obañ 65 täreñirän, nanaki wäpi Jaret ahäjkuñk. <sup>16-17</sup> Jaret u ahäwänkañ nani Mahalalel uwä äneñi obañ 830 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäj yäpmäj kuñirä obañ 895 ude täreñirän kumbuk.

<sup>18</sup> Täñpäñ Jaret unitä obañ 162 täreñirän, nanaki tuäni wäpi Enok ahäjkuñk. <sup>19-20</sup> Enok u ahäwänkañ nani Jaret uwä äneñi obañ 800 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäj yäpmäj kuñirä obañ 962 ude täreñirän kumbuk.

<sup>21</sup> Täñpäñ Enok unitä obañ 65 täreñirän, nanaki tuäni wäpi Metusela ahäjkuñk. <sup>22-23</sup> Metusela u ahäwänkañ Enoktä Anutukät kentäñpäñ obañ 300 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäj yäpmäj kuñirä obañ 365

<sup>r</sup> 4:24 Mat 18:22   <sup>s</sup> 5:1-2 Stt 1:27-28   <sup>t</sup> 5:2 Mat 19:4; Mak 10:6

ude tāreñirān kumbuk. <sup>24</sup> u Enok uwā Anutukāt kentānpāṅ kuṅattāṅgān paotkuk. Paotkuko uwā Anututā ini komegup ikek imagutkuk.

<sup>25</sup> Tānpāṅ Metusela unitā obaṅ 187 it yāpmāṅ āronirān nanaki tuāni Lamek ahāṅkuk. <sup>26-27</sup> Lamek u ahāwānkaṅ nani Metusela uwā āneṅi obaṅ 782 u bāmopiken āperiye nanak ātu ahāṅ yāpmāṅ kuṅirā obaṅ 969 ude tāreñirān kumbuk.

<sup>28</sup> Tānpāṅ Lamek unitā obaṅ 182 tāreñirān nanaki tuāni ahāṅkuk. <sup>29</sup> Nanaki tuāni ahāñirān wāpi Noa yāṅ iwetpāṅ ṅode yāṅkuk; Anututā kome terak tagwān peṅkuko unita komi piā, butewaki piā pāhap tānpāṅ kuṅaritna nanak ṅonitā api niniṅ kawatāwek yāk. <sup>30-31</sup> Noa u ahāwānkaṅ Lamek uwā āneṅi obaṅ 595 u bāmopiken āperiye nanak ātu ahāṅ yāpmāṅ kuṅirā obaṅ 777 ude tāreñirān kumbuk.

<sup>32</sup> Tānpāṅ Noa unitā obaṅ 500 tāreñirān nanaki yarākubā ahāṅkuṅ. Kubā wāpi Siem, kubāwā Ham, kubāwā Jafet.

#### **Anututā āmawebe tāṅo irit kuṅat-kuṅat kañirān wakiinik tāṅkuk**

**6** <sup>1-2</sup> v Eruk āmatā kome terak māyap ahāṅ yāpmāṅ ābuṅ. Tāṅkaṅ āperiye bāyaṅkuṅo u Anutu tāṅo nanakiyetā iṅami dapun yabāṅgārip tānpāṅ iniken iniken gāripi terak webeniyeta yāpuṅ. <sup>3</sup> Tāñirā, Yawetā yāṅkuk; Āmawebe u paotpaot ikek yāk. Kadāni kārōṅita nāmo api tāṅkentāṅ yāmet yāk. Nākṅo Munapiktā āmaken nāmo it yāpmāṅ āronirān obaṅ 120 udegān itpāṅ api kumneṅ yāṅ yāṅkuk.

<sup>4</sup> w Tānpākaṅ Anutu tāṅo nanakiyetā kome āma tāṅo āperiye ukāt nādapi tāñirā nanakiye ahāṅkuṅ. Uwā ābot biani, inide kubā, āmik tākta kehāromi nīkek. Āmawebetā ābot unitāṅo kudān pāhap kaṅpāṅ biṅam pāhap yāk tāṅkuṅonik. Tānpāṅ wāpi Nefirim yāṅ yāwet tāṅkuṅonik. U kadāni uken, ba kāmi imaka, kome terak it tāṅkuṅonik.

<sup>5</sup> x Tānpāṅ āmatā kome terak wakiinik mebāri mebāri tāñit bānepiken nanik nadāk-nadāk wakigān nadāṅ yāpmāṅ ābāñirā Yawetā yabāṅpāṅ-nadāṅkuk. <sup>6</sup> Yabāṅpāṅ-nadāṅkaṅ imata āmawebe u gatānpāṅ kome terak peṅkut yāṅ nadāṅpāṅ bānepiken jāgāmiinik nadāṅkuk. <sup>7</sup> Jāgāmi nadāṅpāṅ yāṅkuk; Āma nākṅa kome terak pewa ahāṅkuṅo u kuduṅtagān kome terak nanik kaṅ awāhut morewa! yāk. Bānepna jāgāmi tāyak unita āmawebe ukāt tom ba gwak ba barak bok, kuduṅtagān api dāpmāṅ morewet yāṅ yāṅkuk. <sup>8</sup> Tānpākaṅ Yawetā Noata nadāñirān tāgaṅkuk.

u 5:24 Hib 11:5; Jud 14 v 6:1-4 Jop 1:6, 2:1 w 6:4 Nam 13:33 x 6:5-8 Mat 24:37; Luk 17:26; 1Pi 3:20

### Noa tāño manbiḡam

<sup>9</sup> Tāñpākaḡ Noa tāño manbiḡam ḡode; Noa uwā siwoḡi kuḡat tāñkuḡonik. Āmawebe ātu pāke u bāmopiken, Noa-tāgān kurāki, momini nāmo, kuḡat tāñkukonik. Tāñkaḡ Anutukāt kentāñpāḡ kuḡat tāñkukonik. <sup>10</sup> Tāñpākaḡ unitāño nanaki yarā kubā. Kubā wāpi Siem, kubā Ham, kubā Jafet.

<sup>11</sup> Eruk, komeḡ āma kudup Anutu iḡamiken waḡ moreḡirā kome terak āmik kādet mebāri mebāri bumta tokḡeḡkuk. <sup>12</sup> Tokḡeḡirān Anututā kome kaḡirān wakiwakitā komeḡ āma tāño irit kuḡatkuḡari u tāñpān wakiniḡ tāñkuk. <sup>13</sup> Tāñpān wakiniḡ tāñirān Anututā Noa ḡode iwetkuk; Nāk komeḡ āma api dāpmāḡ paoret. Unitāño āmik kādetā kome terak tokḡetak unita dāpmāḡ paorayāḡ. Nāk bureni yāyat, āmawebe bok kome bok api awāhuret. <sup>14</sup> Ude tāñpayāḡ tāro unita gāk pāya kehāromi kehāromi madāḡpāḡ upāḡ gāpe kubā kaḡ tā. Tāñpāḡ gāpe gānaḡ tāñkireki tāñkireḡpāḡ tāñkireḡpāḡ kaḡ pe yāk. Tāñpāḡ gupiken kukḡi kukḡi nāmākpāḡ kaḡ urumāḡpipi. <sup>15</sup> Tāñpāḡ ḡode kaḡ tā; Jārapita 140 mita, kerāpinita 23 mita, kāroḡinita 13 mita ude kaḡ tā. <sup>16</sup> Tāñkaḡ puḡiḡi peḡpāḡ, jārapī tāḡpipiḡ yāpmāḡ āroḡiri mānit kādetta bāḡup jopi haf mita ude piri gāmoriḡen jop kaḡ irān. Tāñpāḡ jārapī bāmopiken yāma kubā kaḡ tā. Tāñpāḡ bukā yarā punin tāñkaḡ kubā gānaḡ umude kaḡ tā.

<sup>17</sup> Anututā ude yāñpāḡ iwetkuk; Nadātan? Nāk kome terak, āmawebe ba imaka irit kuḡat-kuḡat ikek kudup dāpmāḡ morewa yāñpāḡ ume gwāḡu taḡi api pewa ahāwek. Tāñpākaḡ imaka kudup kome terak itkaḡ u api paotneḡ. <sup>18</sup> Upāñkaḡ gākkāt topmāk-topmāk kubāgān tāñira gāpe gānaḡ āroḡpāḡ api iren. Tāñkaḡ u gākḡagān nāmo. Gāk ba nanakaye webeka ba ābekaye uwā gākkāt gāpe gānaḡ āro api itneḡ. <sup>19-20</sup> Tāñpāḡ tom mebāri mebāri kudup yarā-yarā, āmani webeni gākken ābāḡirā gāpe gānaḡ kaḡ yepmaḡ. Barak mebāri mebāri, tom mebāri mebāri, gāmok mebāri mebāri ba gwakgwak mebāri mebāri u yarā-yarā gākkāt bok nāmo paotneḡta āroḡpāḡ kaḡ irut. <sup>21</sup> Ketem mebāri mebāri in ba barak tom unitā nak tākaḡ u kāmi nakta yāpmāḡpāḡ gāpe gānaḡ pewi ārowut yāk.

<sup>22</sup> <sup>z</sup> Tāñpākaḡ Noatā Anututā man iwetkuko udegān buramiḡpāḡ tāḡ moreḡkuk.

### Noatā tom mebāri mebāri yāmagutkuk

**7** <sup>1</sup> Eruk Yawetā Noa ḡode iwetkuk; Gāk āma ābot ḡo bāmopiken siwoḡi kuḡariri gabāwa tāgatak unita gākkāt ābotkaye in kudup gāpe gānaḡ āroḡ morewut! <sup>2</sup> Gāpe gānaḡ ārowayāḡā tom nakta nāmo yājiwārani mebāri mebāri āmani 7, webeni 7 ude kaḡ yāpmāḡ āro. Ba

<sup>y</sup> 6:9 2Pi 2:5 <sup>z</sup> 6:22 Hib 11:7

tom nämo nakta yäjiwārani mebäri mebäri āmani yarä webeni yarä kaŋ yäpmāŋ äro. <sup>3</sup>Tāŋkaŋ barak mebäri mebäri udegän, āmani 7 webeni 7 ude yäpmāŋpāŋ pewi gākkät bok gāpe gānaŋ kaŋ äroŋ morewut. Imaka mebäri mebäri irit kuŋat-kuŋat ikektä nämo paotneŋta ude kaŋ tä. <sup>4</sup>Kepma 7 täreŋirän näkä yāŋjira iwän pähap api tawek. Kome terak iwän taŋ yäpmāŋ kuŋtäyon kepma bipani 40 ude api tärewek. Iwän ude taŋirän imaka irit kuŋat-kuŋat ikek kome terak pewa ahāŋkuŋo u kuduŋtagän api däpmāŋ morewet.

<sup>5</sup>Ude iweränkaŋ Noa Yawetä man iwetkuko uwä buramiŋpāŋ tāŋ moreŋkuk.

<sup>6</sup>Tāŋpānkaŋ Noa tāŋo obaŋ 600 ude täreŋirän gwägu pähap kome terak tokŋeŋkuk. <sup>7</sup><sup>a</sup> Täŋirän Noa ume tokŋeŋkuko u irepmitta webeni nanakiye ba äbekiye kudup yāŋ-yākŋat yäpmāŋ gāpe gānaŋ äroŋ moreŋkuŋ. <sup>8-9</sup>Täŋirän tom nakta nämo yäjiwārani ba nämo nakta yäjiwārani ba barak, gāmok, gwakgwak imaka mebäri mebäri āmani bok webeni bok Noaken ābuŋ. Äbāŋirä Anututä Noa iwetkuko udegän yāŋ-yākŋat yäpmāŋ gāpe gānaŋ äroŋkuk.

### Kome terak gwägu pähap tokŋeŋkuk

<sup>10</sup>Gāpe gānaŋ ärowākaŋ kepma 7 täreŋirän kome terak gwägu pähap tokŋeŋkuk.

<sup>11</sup><sup>b</sup> Noa tāŋo obaŋ 600 unitāŋo komepak yarä kepma 17 kadāni uken gwägu pähap kome gānaŋ naniktä ume dapuri uken bārāŋeŋ ahāŋirä kunum gānaŋ nanik iwän pähap taŋkuk. <sup>12</sup>Taŋ yäpmāŋ kuŋtäyon kepma bipani 40 ude täreŋkuk.

<sup>13</sup>Tāŋpākaŋ kepma iwän pähap yäput peŋpāŋ taŋkuko ugän Noa, webeni nanakiye Siem, Ham, Jafet ukät webeniyekät kudup gāpe gānaŋ äroŋkuŋ. <sup>14</sup>Tāŋpāŋ tom ägwäri ba yepmāŋ towiwani mebäri mebäri ba gāmok gwakgwak mebäri mebäri ba barak mebäri mebäri ba imaka piri nitek u kuduŋtagän bok äro itkuŋ. <sup>15</sup>Bureni, imaka irit kuŋat-kuŋat ikek mebäri mebäri kudup, yarä-yarä Noaken äbāŋpāŋ gāpe gānaŋ äroŋkuŋ. <sup>16</sup>Anututä Noa iwetkuko udegän äroŋ moreŋkuŋ. Ämani bok, webeni bok äroŋkuŋ. Äroŋ moreŋirä Yawetä gāpe tāŋo yāma tāŋpipiŋpāŋ tāŋkehārom taŋkuk.

<sup>17</sup>Tāŋpānkaŋ kepma 40 udetā gwägu kome terak tokŋeŋ yäpmāŋ äroŋirän gāpe u punin oraŋ yäpmāŋ äroŋkuk. <sup>18</sup>Bureni, kome terak ume umuri pähap tokŋeŋirän gāpetä gwägu terak kuŋ abāŋ tāŋkuk. <sup>19</sup>Gwägu uwä kome terak bumta tokŋeŋpāŋ pom kāroŋi kāroŋi kuduŋtagän umetä uwäk tāŋkuk. <sup>20</sup>Ume gwägutä pom miŋgupi 7 mita ude irepmitkuk. <sup>21</sup>Ude tāŋpāŋ imaka kome terak itkuŋo u kuduŋtagän paot moreŋkuŋ.

<sup>a</sup> 7:7 Mat 24:38-39; Luk 17:27    <sup>b</sup> 7:11 2Pi 3:6

Barak, tom yepmänj towiwani ba ägwäri, gwak, gämok ba ämawebe u kuduptagän kumänj moreŋkuŋ. <sup>22</sup>Yarägän nämo paotkuŋ. Nämo, imaka mänit yäpmäk-yäpmäk ikek kuduptagän-inik kome terak kuŋarani u paotkuŋ. <sup>23</sup>Burenì, Anututä imaka irit kuŋat-kuŋat ikek kome terak irani kuduptagän, äma ba tom, gwak kejima, barak u kudup awähutkuk. Noakät gäpe gänäŋ itkuŋo ugänpäŋ yepmaŋkuk.

<sup>24</sup>Täŋpakaŋ ume gwägu pähap kome punin terak tokŋeŋ irirän kepma 150 ude täreŋkuk.

### Ume gwägutä wädän äpäŋirän kome keke yänkuk

**8** <sup>1</sup>Täŋpakaŋ Anututä Noakät tom ägwäri ba towiwani päke ukät gäpe gänäŋ itkuŋo unita kudup nadän yämiŋkuk. Nadän yämiŋpäŋ mänit pähap iniŋ kireŋpewän piänirän gwägu pähap äpuk. <sup>2</sup>Täŋpäŋ ume bian kome gänäŋ nanik abuŋo u kawuk taŋkuŋ. Ba iwän taŋkuko u imaka, däkŋeŋkuk. <sup>3-4</sup>Täŋpäŋ gwägu taŋi u äneŋi kwikinik kwikinik wädän äpmoŋkuk. Kepma 150 ude täreŋirän ume gwägutä ätu wädän äpmoŋirän gäpe u Ararat Pom terak döpän yewäpäŋ itkuk. Kadäni gäpetä pom terak itkuko u komepak 7 unitäŋo kepma 17. <sup>5</sup>Irirän ume gwägu pen wädän äpmoŋirän komepak 10 unitäŋo kepma 1 kadäni uken pom miŋgupi kwawak pat yäpmänj kuŋkuŋ.

<sup>6</sup>Eruk äneŋi kepma 40 ude täreŋirän Noatä gäpe täŋo mänit kädet bian taŋkuko u dätükuk. <sup>7</sup>Dätpäŋ Noa barak kubä yägu bumik pewän uken-uken piänj kuŋat irirän ume gwägu kawuk taŋkuk. <sup>8</sup>Täŋpakaŋ Noatä kome terak ume itak ba nämo itak yänj kaŋpäŋ nadäkta känäram kubä tewän kuŋkuk. <sup>9</sup>Tewän päŋku känäram u maŋira yänkaŋ gwägu pen parirän täŋpäŋ waŋkuŋ. Täŋpäŋ wawäpäŋ äneŋi äyänjutpeŋ Noaken äbuk. Äbänirän Noatä ket kewarirän kerì terak maŋitkuk. Maŋiränkaŋ yäpmänj gäpe gänäŋ äbuk.

<sup>10</sup>Täŋpäŋ kepma 7 itkaŋ känäram u äneŋi tewän kuŋkuk. <sup>11</sup>Tewän yäpmänj päŋku kuŋattängän bipäda äneŋi äyänjutpeŋ äbänirän kaŋkuk; Olip päya pähämi kodaki kubä meniken irirän kaŋkuk. Ude kaŋpäŋä Noatä ŋode nadänkuk; Ume wädän äpmoŋirän kome kwawak itak yänj nadänkuk. <sup>12</sup>Täŋpäŋ kepma 7 itkaŋ känäram u äneŋi tewän kuŋkuk. Eruk tewän kuŋkuko uwä äneŋi nämo äbuk.

<sup>13</sup>Noa obaŋ 601 unitäŋo komepak kubä täŋo kepma 1 täŋirän kome terak ume kawuk taŋkuk. Täŋpäŋ Noatä gäpe täŋo medäp däraŋmutpäŋ kaŋkuk; Kome terak ume kawuk taŋirän. <sup>14</sup>Ätukät itpäŋä komepak yarä unitäŋo kepma 27 täŋirän okä kudup kawuktaŋ moreŋpäŋ patkuk.

<sup>15</sup>Kometä ude kawuk taŋirän Anututä Noa iwetkuk; <sup>16</sup>Gäk, webeka ba nanakaye äbekaye gäpe gänäŋ naniktä yäman aput. <sup>17</sup>Tom, barak, gämok, gwakgwak u imaka yepmaŋpi äput. Yepmaŋpi äpäŋpäŋ bäyaŋ weŋpäŋ kome tokŋewut yäk.



<sup>18</sup>Ude iwerirān Noakāt webeni nanakiye äbekiye äpuŋ. <sup>19</sup>Ba tom kome terak kuŋarani kudup, barak, gämok, gwakgwak u kuduŋtagän gäpe gānaŋ naniktä äbot ini-ini tawaŋ äpuŋ.

<sup>20</sup>Äpäŋ moreŋpäŋä Noatä Yawe iniŋ oretta mobä bukä kubä täŋpäŋ tom ba barak nakta nämo yäjiwārani kudup ukät nanik ätu yäpmäŋpäŋ ijiŋ imiŋkuk. <sup>21</sup>Ijiŋ imiŋirān Yawetä kábäŋi säkgämān nadäŋpäŋ bānepitā ŋode nadäŋkuk; Ämata yäŋpäŋ kome terak tagwän wari nämo api täŋpet. Äma nanakinik kentä bānep nadäk-nadäki wakigän api täŋ yäpmäŋ kuŋatneŋo upäŋkaŋ täŋkuro udegän näk imaka imaka kuŋat-kuŋat ikek kuduŋtagän äneŋi nämoinik api däpet.

<sup>22</sup>Nämo!

Kome täŋo kadäni it yäpmäŋ ärowayäŋ täyak udegän piŋpäŋ naknak, mäniŋ ba komi,  
iwän ba edap kadäni, kepma bipani  
u pen api it yäpmäŋ ärowek.

### Anututä Noakāt topmäk-topmäk täŋkuk

**9** <sup>1c</sup> Täŋpäŋ Anututä Noakāt nanakiye man yeri nitek ŋode yäwetkuk; In nanak weŋbäyak täŋirä kome kaŋ tokŋewän. <sup>2</sup>Täŋpākaŋ tom ägwäri, barak, gämok gwakgwak kome terak kuŋat täkaŋ u ba gwägu tom u kuduŋtagän in ketjinken peyat. Ude täŋira inta umun pähap nadäŋpäŋ api kuŋatneŋ. <sup>3</sup>Imaka irit kuŋat-kuŋat ikek u nakta tamitat. Bian tokän peŋ tamŋkuro udegän apiŋo imaka imaka kudup nakta tamitat.

<sup>4d</sup> Upäŋkaŋä tom nägäri nämo piwä kwani u nämo näneŋ, nägät u irit täŋo kehäromi nitek unita. <sup>5</sup>Nadäkaŋ? Nägät pikpik täŋo kowata u näkä api däpmäŋ tärewet. Äma kubätä noripak kubä ureko uwä kowata näkä bureni-inik api täŋpet. Ba tom kubätä äma kubä ureko uwä kowata udegän näkä api däpmäŋ tärewet.

<sup>6e</sup> U imata, äma kubä täŋo iŋam dapun nämo.

Anutu näkŋa bumik täŋpani unita äma kubätä noripak kubä utpewän nägäri piwän kuneneŋo unitäŋo kowata äma-tägän udegän äma u utpewän nägäri api piwän kuneneŋ.

<sup>7f</sup> Täŋpākaŋ Noa, intäwä yeri nitek täŋpäŋ bäyaŋ weŋirä kome kaŋ tokŋewän.

<sup>8</sup>Anututä ude yäŋpäŋ Noakāt nanakiye ŋode yäwetgän täŋkuk; <sup>9</sup>Näkä apiŋo in ba yerijiyekät bok, topmäk-topmäk täyat. <sup>10</sup>Täŋpäŋ imaka kome terak irit kuŋat-kuŋat ikek inkät penta gäpe gānaŋ naniktä äpuŋo, barak, tom ägwäri ba yepmäŋ towiwani u kudup inkät topmäk-topmäk täyat

<sup>c</sup> 9:1 Stt 1:28   <sup>d</sup> 9:4 Wkp 7:26-27, 17:10-14; 19:26; Lo 12:16, 23, 15:23   <sup>e</sup> 9:6 Stt 1:26; Kis 20:13   <sup>f</sup> 9:7 Stt 1:28

yāk. <sup>11</sup>Nāk inkät topmāk-topmāk täyat uwä ume putputtä imaka kome terak kuṅat täkaṅ ba kome ini äneṅi nämoinik api awähuret.

<sup>12</sup>Anututä ude yänpäj äneṅi kubä ṅode yäwetgän täṅkuk; Nāk inkät imaka kuṅat-kuṅat ikek kuduptagän inkät bok it täkaṅ, ba imaka kuduptagän kämi ahäkta yäwanikät bok, topmāk-topmāk täyat unitäṅo kudän ṅode; <sup>13</sup>Näkṅo gämok wära kudän gubam terak peyat. Peyat u kaṅkaṅ topmāk-topmāk komekät täṅkuro unita kaṅ juku piwut. <sup>14-15</sup>Näkä täṅpewa gubam gwägätpäṅ gämok wära ahäṅirän näkä inkät ba imaka irit kuṅat-kuṅat ikek mebäri mebäri ukät topmāk-topmāk täṅkuro u api nadäwet. Nadäṅjira ume putputtä kome terak imaka irit ikek kudup wari nämo api däpek. <sup>16</sup>Täṅpäṅ gubam terak gämok wära parirän kaṅpäṅ kome terak imaka irit kuṅat-kuṅat ikek inkät topmāk-topmāk tärek-täreki nämo täṅkuro u api nadäwet. <sup>17</sup>Anututä ude yänpäj Noa ṅode iwetkuk; Kome terak imaka irit kuṅat-kuṅat ikek in kuduptagänta topmāk-topmāk täyat unitäṅo kudän u api kak täneṅ.

### Noa nanakiye täṅo manbiṅam

<sup>18</sup>Noa nanakiye gäpe gänaṅ naniktä äpuṅo unitäṅo wäpi Siem, Ham, Jafet. Täṅkaṅ Ham uwä Kenan täṅo nani. <sup>19</sup>Noa nanakiye yaräkubä uken naniktä kome äma äbori äbori ahäṅ patpat täṅpäṅ kome kome it yäpmäj kuṅkuṅ.

<sup>20</sup>Noa uwä ketem piä täkta, äma ude itkuk. Täṅpäṅ Noa u yäput peṅpäṅ päya kubä wäpi wain, u piä täṅkuk. <sup>21</sup>Täṅpākaṅ kämiwä wain ume yäpmäṅpäṅ naṅkaṅ täṅguṅguṅ täṅpäṅ yottaba gänaṅ moräṅ patkuk. <sup>22</sup>Moräṅ parirän Kenan täṅo nani Ham unitä nani Noa moräṅ parirän kaṅpäṅ noripakiyat äpmo biṅam yäwetkuk. <sup>23</sup>Yäweränkaṅ Siem kenta Jafet tek kubä yäpmäṅpäṅ mädeni käda ämetpäṅ yäpmäṅkaṅ nan moräṅ parirän käde yäṅ nadäṅpäṅ mäde kädagän päro ämet imiṅkumän.

<sup>24</sup>Täṅpäṅ Noa u waintä urirän patkuk kädagän akuṅpäṅ nanaki gweki Hamtä imaka täṅ imiṅkuko unita nadäṅpäṅ ṅode yäṅkuk;

<sup>25</sup>Tagwäntä Kenan terak kaṅ ärowän!

U äpaniiniik itkaṅ noriye täṅo piä täṅ yämiktagän.

<sup>26</sup>Ude yänpäj äneṅi ṅode yäkgän täṅkuk;

Yawe, Siem täṅo Anutu u iniṅ oretna!

Täṅkaṅ Kenan u Siem täṅo piä täṅ imiktagän.

<sup>27</sup>Täṅpākaṅ Anututä Jafet täṅkentäj imiṅirän kome ni täṅigän kaṅ pipiyäwän.

Täṅirän Jafet täṅo yeriniyekät Siem täṅo yeriniye bok kaṅ irut.

Täṅpākaṅ Kenan täṅo uwä piä täṅ imiktagän.

<sup>28</sup>Täṅpākaṅ gwägu pähaptä paorirän Noa uwä äneṅi obaṅ 350 ude it yäpmäj kuṅkuk. <sup>29</sup>Kuṅarirän obaṅ 950 ude täreṅirän kumbuk.

Noa ābeki oraniye tājo manbiḡam

**10** <sup>1</sup>Gwāgu pāhaptā paorānkaḡ u punin terak Noa nanakiye Siem, Ham, Jafet unitājo nanakiye ahāḡkuḡ. Āma yarākubā unitājo manbiḡam ḡode;

<sup>2</sup>Jafet tājo nanakiye wāpi ḡode; Gome, Magok, Madai, Javan, Tubal, Mesek ba Tiras.

<sup>3</sup>Gome tājo nanakiye wāpi ḡode; Askenas, Rifat, Togama.

<sup>4</sup>Javan tājo nanakiye wāpi Elisa, Tasis. Tāḡkaḡ āmawebe Saipras kenta Dodan komeken nanik u imaka, Javantā ābotken nanik. <sup>5</sup>Tāḡkaḡ ābot u bāyaḡ weḡirā ābot māyap ahāḡ yāpmāḡ kuḡkuḡ. Ābot māyap unitājo komeḡ ba mani kotāk inigān inigān. U ini buap-buap gwāgu dubiniken ba kome kubākubā gwāgu bāmopiken ittāḡ kuḡkuḡ.

<sup>6</sup>Ham tājo nanakiye wāpi ḡode; Kus, Isip, Libia, Kenan.

<sup>7</sup>Kus tājo nanakiye wāpi ḡode; Seba, Havila, Sapta, Rama, Sapteka. Rama uwā nanakiyat wāpi Seba kenta Dedan.

<sup>8</sup>Kus uwā Nimrot tājo nani. Nimrot u tāgaḡpāḡ āma kehāromi, wāpi biḡam nikek tāḡkuk. <sup>9</sup>Yawetā tāḡkentāḡ imiḡirān tom dāpmākta intājukun āmata itkuk. Mebāri unita āma kehāromi ātuta U Nimrot bumik, Yawetā tāḡkentāḡ imiḡirān tom dāpani ārowani itkuko u yāḡ yāwet tākaḡ.

<sup>10</sup>Tāḡpāḡ Nimrot unitā Babilonia kome taḡiken yotpārare māyap tāḡkuk. Intājukunā yotpārare ḡode tāḡkuk; Babel, Ereka, Akat, Kalne.

<sup>11</sup>Eruk, Babilonia kome peḡpeḡ Asiria komeken kuḡkuk. Kome uken yotpārare wāpi Ninive, Rehobot, Kala, Resen tāḡkuk. <sup>12</sup>Resen yotpārare uwā Ninive Kala yotpārare bāmopiken itak. U yotpārare pāhap.

<sup>13</sup>Isip tājo yeri ābot-ābot ḡode ahāḡkuḡ; Lidia nanik, Anam nanik, Leahap nanik, Naptu nanik, <sup>14</sup>Patarus nanik, Kaslu nanik, Krit nanik. Krit naniktā Filistia nanik ahāḡ patpat tāḡkuḡ.

<sup>15-18</sup>Kenan nanaki wāpi Saidon intājukun ahāḡkuk. Saidon ahāḡkuko u punin terak Kenan tājo yeri ābot ātu wāpi ḡode ahāḡkuḡ; Hit, Jebus, Amo, Gilgas, Hivi, Alka, Sini, Alvat, Semar, Hamat. Ābot ude ahāḡ yāpmāḡ kuḡkuḡ.

Kadāni u punin terak Kenan nanakiye tājo ābori ābori uken-uken kuḡtāḡpā kuḡkuḡ. <sup>19</sup>Kuḡ tāḡpā kuḡkuḡo unita Kenan nanakiye ābori āboritā kome taḡi tokḡeḡ moreḡkuḡ. Kome taḡi tāḡpāḡ Saidon kometā pāḡku kome ban ātu unitājo бага terak tāreḡkuk. Kome ban u wāpi ḡode; Geral, Gasa, Sodom, Gomora, Atma, Seboim, Lasa u tāreḡkuk.

<sup>20</sup>Eruk tawaḡ it yāpmāḡ ābākaḡ u Ham nanakiye. Unitājo buap, mani kotāk, komeḡ, ābori u wāpi wāpi terak tawaḡ pewani.

<sup>21</sup>Jafet monāni wāpi Siem u imaka, nanakiye ātu ahāḡkuḡ. Siem u Ebe nanakiye tājo orani.

<sup>22</sup> Siem nanakiye wäpi ɲode; Elam, Asu, Apaksat, Lidia, Aram.

<sup>23</sup> Aram nanakiye uwä ɲode; Us, Hul, Geta, Mas.

<sup>24</sup> Apaksat uwä Sela täño nani. Selawä, Ebe täño nani.

<sup>25</sup> Ebe täño nanaki yarä ahänkumän. Kubä wäpi Pelek. Unitäño kadäniken ämawebetä äma äbot-äbotta kome yäpmän daniŋkuŋo unita nanitä wäpi Pelek yän iwetkuk. Monäni wäpi Joktan.

<sup>26-29</sup> Joktan unitäño nanakiye wäpi ɲode; Almodat, Selep, Hasamawet, Jera, Hadoram, Usal, Dikla, Obal, Abimael, Seba, Ofi, Havila ba Jobap. Äma u kudup Joktan nanakiye.

<sup>30</sup> Siem äboriye unitäño kome pom-pom ikek, edap dapuri abani käda itkuk. Mesa kome yäput penpän pänku Sefa täretak. <sup>31</sup> Tawaŋ it yäpmän abäkaŋ u Siem nanakiye. Unitäño buap, mani kotäk, komeni, äbori u wäpi wäpi terak tawaŋ pewani.

<sup>32</sup> Äma tawaŋ it yäpmän äpäkaŋ ɲo u Noa nanakiye äbori äbori ahänkuŋo udegän. Gwägu pähap paotkuko u punin terak äbot u naniktä äbori äbori ba kome deken deken kuŋtänpä kuŋkuŋ.

### Man kotäk yäpmän daniwani täño manbiŋam

**11** <sup>1</sup> Kadäni uken ämawebe komeni komeni man kotäk kubägän yäk täŋkuŋonik. Ba imaka wäpi wäpi uwä kudup kubägän yäk täŋkuŋonik. <sup>2</sup> Tänpän ämawebe kome dapuri äpmonpanikentä bäyaŋ weŋtäŋ äbänkä awaŋ kubä wäpi Babilonia kome ahänpän uken yotpärare tänpän itkuŋ.

<sup>3</sup> Tänpänjä yot täna yänkaŋ yänpän-nadäk ɲode täŋkuŋ; Eruk, gänpän tänpäna kwäkä yäwäkaŋ kädäpken ijiŋpena kehärom tawut yäk. Ba gän kehärom täwani yäpurärätpäŋ däpmän gataкта kome yäpmäki kome gänaŋ nanik upän kaŋ däpmän gatäna yäk. Ude täŋkuŋo uwä äma kome ätuken naniktä yot mobäpän täk täŋkuŋo u nämo täŋkuŋ. Ba mobä yäpurärätpäŋ däpmän gataкта gänpän täk täŋkuŋo u nämo täŋkuŋ.

<sup>4</sup> Tänpäkaŋ äma unitä yänpän-nadäk ɲode täŋkuŋ; Eruk yotpärare täŋi kubä täna. Täŋkaŋ yotpärare u bämpiken yot käroni kubä yäpurärätpäŋ täntän äronitna miŋgupitä kunum kaŋ yäpurän! Ude täŋitna wäpnin biŋam nitek itpäŋ komeni komeni kuŋtäna kuneŋtawä yäk.

<sup>5</sup> Ude yänpän yotpärare pähap ba yot käroni u täŋ irirä Yawetä yabäwayän äpuk. <sup>6</sup> Päpä yabänpän Yawetä yänkuk; Bureni, ɲowä äma äbot kubägän, mani kotäk kubägän unita yot käroni ɲo tänpänjä mäden imaka imaka täna yänkaŋ tägagän api täneŋ. <sup>7</sup> Eruk, nin äpmonpän man kubägän yäk täkaŋ u awähutpena manta täŋguŋguŋ kaŋ täŋput yäk.

<sup>8</sup> Yawetä ude yänpän äma äbot pähap u yäpmän daniŋpän yepmaŋpän yotpärare pähap täŋ itkuŋo u penpen komeni komeni kuŋtänpä kuŋkuŋ. <sup>9</sup> Tänpäkaŋ Yawetä kome uken mani kotäk kubägän yäpmän daniŋpewän imätpen komeni komeni kuŋ moreŋkuŋo unita kome, yot käroni täŋkuŋo unitäño wäpi Babel yän iwetkuk. Babel mebäri u yänuruk-uruk pähap.

### Siem nanakiye tājo wāpi tawaŋ

<sup>10</sup>Siem tājo ābekiye oraniye tājo manbiŋam ŋode;

Gwāgu pāhap paorānkaŋ obaŋ yarā tāreŋirān Siem uwā obaŋ 100 tāŋkuk. Obaŋ 100 tāŋirān unitājo nanaki tuāni Apaksat ahāŋkuk.

<sup>11</sup>Apaksat ahāwānkaŋ obaŋ 500 it yāpmāŋ āroŋirān u bāmopiken āperiye nanak ātu ahāŋkuj.

<sup>12</sup>Apaksat uwā obaŋ 35 tāreŋirān nanaki tuāni Sela ahāŋkuk. <sup>13</sup>Sela ahāwānkaŋ Apaksat u obaŋ 403 it yāpmāŋ āroŋirān u bāmopiken āperiye nanak ātu ahāŋkuj.

<sup>14</sup>Sela uwā obaŋ 30 tāreŋirān nanaki tuāni Ebe ahāŋkuk. <sup>15</sup>Ebe u ahāwānkaŋ Sela u obaŋ 403 it yāpmāŋ āroŋirān u bāmopiken āperiye nanak ātu ahāŋkuj.

<sup>16</sup>Ebe uwā obaŋ 34 tāreŋirān nanaki tuāni Pelek ahāŋkuk. <sup>17</sup>Pelek ahāwānkaŋ Ebe u obaŋ 430 it yāpmāŋ āroŋirān u bāmopiken āperiye nanak ātu ahāŋkuj.

<sup>18</sup>Pelek uwā obaŋ 30 tāreŋirān nanaki tuāni Reu ahāŋkuk. <sup>19</sup>Reu ahāwānkaŋ Pelek u obaŋ 209 it yāpmāŋ āroŋirān u bāmopiken āperiye nanak ātu ahāŋkuj.

<sup>20</sup>Reu uwā obaŋ 32 tāreŋirān nanaki tuāni Seruk ahāŋkuk. <sup>21</sup>Seruk ahāwānkaŋ Reu u obaŋ 207 it yāpmāŋ āroŋirān u bāmopiken āperiye nanak ātu ahāŋkuj.

<sup>22</sup>Seruk uwā obaŋ 30 tāreŋirān nanaki tuāni Naho ahāŋkuk. <sup>23</sup>Naho ahāwānkaŋ Seruk u obaŋ 200 it yāpmāŋ āroŋirān u bāmopiken āperiye nanak ātu ahāŋkuj.

<sup>24</sup>Naho uwā obaŋ 29 tāreŋirān nanaki tuāni Tera ahāŋkuk. <sup>25</sup>Tera ahāwānkaŋ Naho u obaŋ 119 it yāpmāŋ āroŋirān u bāmopiken āperiye nanak ātu ahāŋkuj.

<sup>26</sup>Tera uwā obaŋ 70 tāreŋirān nanakiye ŋode ahāŋkuj; Abram, Naho, Haran. <sup>27</sup>Eruk Tera tājo manbiŋam ŋode; Tera nanakiye Abram, Naho, Haran ahāŋkuj. Tāŋpāŋ Haran tājo nanaki Lot ahāŋkuk. <sup>28</sup>Haran nani wāpi Tera u pen irirān Haran uwā ini ahāwani yotpārare wāpi Ur uken kumbuk. Ur u Kaldia komeken itak. <sup>29</sup>Tāŋpāŋ Abram kenta Naho webe yāpumān. Abram webeni wāpi Sarai yāpuk. Tāŋpāŋ Naho webeni wāpi Mīlka yāpuk. Naho webeni u Haran tājo āperi. Haran uwā āperiyat Mīlka kenta Iska. <sup>30</sup>Tāŋpāŋ Abram webeni Sarai āruŋ itkuk.

<sup>31</sup>Tāŋpāŋ Teratā nanaki Abram, Abram webeni wāpi Sarai, orani Haran tājo nanaki wāpi Lot, u kudup yāŋ-yākŋat yāpmāŋ Kenan komeken kuŋkuŋ. Kome it tāŋkuŋo u wāpi Ur, Kaldia kome bāmopiken itak u penpen kādet morāki yāput penkuŋ. Kuŋkā kādet bāmopiken Haran komeken ahāŋpāŋ itkuŋ.

<sup>32</sup>Tāŋpākaŋ Tera u obaŋ 205 it yāpmāŋ āroŋpāŋ Haran komeken kumbuk.

### Anututä Abram inita biñam yäpmänj daniñkuk

**12** <sup>1s</sup> Eruk Yawetä Abram ñode iwetkuk; Gäk komeka, notkaye, äbotkaye u yepmanjiri kome gäwoñärewayänj täyat uken pañku kañ it.

<sup>2</sup> Täñpän näkä iron täñ gaminjira äbotkayetä äbot pähap api itneñ. Ude täñ gaminjira gäkä wäpka biñam ikek itkañ ämawebe mäyap api täñkentänj yämen.

<sup>3 h</sup> Äma iron täñ gaminayänj täkañ uwä näkä udegän iron api täñ yämet.

Tänj kubätä gäk waki täñ gameko uwä näkä udegän waki api täñ imet. Täñpäkañ gäkä terak ämawebe äbori äbori komeni komeni kuduptagäntä iron pähap api yäpneñ.

<sup>4-5</sup> Eruk Abram obañ 75 täreñirän Yawetä iwetkuko ude man buraminpänj komeni wäpi Haran peñpeñ kuñkuk. Inigän nämo kuñkuk. Webeni Saraikät gweki täño nanaki Lot ba piä ämaniye tuñumi Haran itkañ yäpuño päke u kudup yän-butuwänkañ Kenan kome tañi u kuna yänpänj komeni Haran peñpeñ kuñkuñ. Kädet käronji kuñtängän kome tañi Kenan uken ahänkuñ.

<sup>6-7 i</sup> Abram Kenan kome kuñtängän kome täpuri kubä wäpi Sekem uken ahänkuñ. Kome uken päya tañi kubä äma kubä wäpi Moretä bian piwani itak. Kadäni uken ämawebe Kenantä äbotken nanik uken itkuñopänj Yawetä Abram ahänj iminpänj iwetkuk; Nanakjiye ba äbekjiye orajiyeta kome ño api yämet yäk. Man ude iwetkuko unita Abramtä Yaweta yänpänj mobä bukä kubä täñkuk, Yawetä ahänj iminukuko unita.

<sup>8</sup> Ude täñpänj Sekem kome u peñpeñ äneñi kuñtängän edaptä äbani käda pom u dubiniken yottaba täñpänj itkuk. Betel kome edaptä äpmonpani käda, Ai kome edaptä äbani käda u bä mopiken itkuk. Täñpänj kome uken Yaweta yänpänj mobä bukä kubä täñpänj Yaweken yänapiñkuk. <sup>9</sup> Täñpänj äneñi akumañ Negev komeken kuñkuk.

### Abram Isip komeken kuñkuk

<sup>10</sup> Eruk kadäni uken kome Abramtä itkukken uwä nakta jop itkuñ. Ketem nämoinik unita Isip komeken itpäñ-nadäktä kuñkuk. <sup>11-12</sup> Eruk Isip kome keräp täñpänj webeni Sarai ñode iwetkuk; Nadätat yäk. Gäk webe säkgämän gabätat unita Isip ämatä gabänpänj api yäneñ; Ai, ño webeni yän nadänkañä näk kumänj-kumänj nutkañ gäk api gabänj koreneñ. <sup>13 j</sup> Ude api yäneño unita ñode kañ yäwet; Näk unitäño wanori yän kañ yäwet yäk. Gäk ude yäweriwä gäka yänpänj näk nabänj koreñpänj täga käwep api täñ namineñ yäk.

<sup>s</sup> 12:1 Apos 7:2-3; Hib 11:8    <sup>h</sup> 12:3 Gal 3:8    <sup>i</sup> 12:7 Apos 7:5; Gal 3:16    <sup>j</sup> 12:13 Stt 20:2, 26:7

<sup>14</sup>Ude yānpān kuṅtāngān Abram Isip komeken ahāṅkuk. Ahāṅirān Isip āmatā Sarai u sākāmānīnik kaṅkaṅ kaṅgārip tāṅkuṅ. <sup>15</sup>Tānpākaṅ Isip tāṅo intājukun āma Fero unitāṅo piā āmaniye ātutā Sarai u kaṅkaṅ pāṅku Fero biṅam iwetkuṅ. Ude iwerāwā Ferotā yāwerān Sarai imagut yāpmāṅ Ferotā ini yotken āroṅkuṅ. <sup>16</sup>Ferotā yotken āroṅirān kaṅpāṅ Saraita yānpāṅ Ferotā Abram iron tāṅ imiṅkuk. Sipsip, bulimakau, doṅki āmani webeni, epān āmawebekāt kamel ātu ude imiṅkuk.

<sup>17</sup>Upāṅkaṅ Abram webeni Saraita yānpāṅ Yawetā Ferokāt āboriye kāyām wakiwaki pewān ahāṅ yāmiṅkuṅ. <sup>18</sup>Ude ahāṅ yāmiṅirān Ferotā Abramta yānpewān ābānpāṅ ṅode iwetkuk; Wa! Abram, jide tāṅ namin? ṅo webena yāṅ imata nāmo nāwetkuk? <sup>19</sup>Imata ṅo wanotna yāṅ nāwetpewi webenata yāput? Eruk, webeka ṅo imagut yāpmāṅ ku! <sup>20</sup>Tānpāṅā Ferotā piā āmaniye yāwet-pewān ābā Abram iwetkuṅ; Webeka tuṅumka kudup yāṅporiṅ yāpmāṅ ku! yāṅ iwetkuṅ. Iwerāwā kuṅkuṅ.

### Abram Lot ini-ini kuṅkumān

**13** <sup>1</sup>Tānpāṅ Abramtā webeni, Lot ba tuṅumi kudup yāṅ-butuwānkaṅ Isip kome peṅpeṅ Negev komeken āneṅi āroṅkuṅ. <sup>2</sup>(Abram u Isip kome itkukken tom towiwani, golkāt siliwa moneṅ māyap yāpmāṅpāṅ tuṅum āma tāṅkuk.)

<sup>3-4</sup>Eruk, Negev kome u peṅpeṅ kuṅtāngān Betel kome bian itkukken u ahāṅpāṅ itkuk. Betel kome, Ai kome bāmopiken bian yottaba tāṅpāṅ mobā bukā tāṅkukken u kuṅpāṅā Yawe iniṅ oretkuk.

<sup>5</sup>Tānpākaṅ Lot Abramkāt kuṅatkuṅmāno u imaka, sipsip, bulimakau ba yot tom gupipāṅ tāṅpani māyap it imiṅkuṅ. <sup>6</sup>Tānpāṅ Abram kenta Lot bok ude irirān yawakiye māyapinik ahāṅirā tom tā nakta ketemta wāyākṅeṅkuṅo unita bok itnaṅi nāmo tāṅkuk. <sup>7</sup>Ude tānpāṅ Abram tāṅo piā āmaniyekāt Lot tāṅo piā āmaniye bāmopiken yāṅwawak pewā ahāṅkuk. (Tānpākaṅ kadāni uken Kenan tāṅo āboriyekāt Peres tāṅo āboriyetā kome māhem tānpāṅ itkuṅ.)

<sup>8</sup>Yāṅwawak yāṅtāko Abramtā Lot ṅode iwetkuk; Nek ba piā āmaniye bāmopninken āmik man ahāṅirān nāmo tāgatak. Nek yanani. <sup>9</sup>Eruk kāyan? Kome pāhap pātak u! Unita yāpmāṅ danida yāk. Gākā bure kāda kwayāṅ nadāwiwā nākā kāpmāk kāda api yāpet. Tāṅ gākā kāpmāk kāda kwayāṅ nadāwiwā nākā bure kāda api yāpet yāk.

<sup>10</sup><sup>k</sup> Eruk Lot dapun iṅṅpewān kwāpāṅ Jodan awaṅ pāhap, ume tāga nīkek. Kome uwā Iden piā Yawetā piwani ude bumik, ba Isip kome tāga, Soa kome kāda itak u bumik. (Kadāni uwā Yawetā Sodom Gomora yotpārare u nāmo dāpukken Jodan kometā ude itkuk.) <sup>11</sup>Tānpāṅ Lottā Jodan awaṅ pāke u inita korekta yāṅkuk. Ude yānpāṅ edap ābani kāda

<sup>k</sup> 13:10 Stt 2:10

u kuŋkuk. Ude tãŋkuko uwä Abram kenta Lot ini-ini pãŋku itkumän. <sup>12</sup>Tãŋpãkaŋ Abram Kenan komeken pen irirän Lottä Jodan kome tãŋo yotpãrare itkuŋo u kubäwä wãpi Sodom u dubiniken kuŋpãŋ yot tãŋpãŋ itkuk. <sup>13</sup>Sodom uwä mãhemiwä wakiinik. Imaka Yawetä momi yãŋ nadãŋkuko u bumta tãŋtãŋ kuŋat tãŋkuŋonik.

<sup>14</sup>Eruk Lot Abram teŋpeŋ kuŋirän Yawetä Abram ŋode iwetkuk; Gãk bãmop ŋo itkaŋ kome ŋo ijin pãrewat. <sup>15</sup><sup>1</sup> Kome kudup käyan u gãka ba gãkŋo äbotkaye mãden ahãnayãŋ tãŋo unita biŋam. <sup>16</sup>Nãkã yãŋpewa äbotkaye keŋkeŋ jiraŋ ude api ahãneŋ. Äma kubätã keŋkeŋ jiraŋ tãga daniweko uwä äbotkaye mãden ahãnayãŋ tãŋo u imaka, tãga daniwek. Upãŋkaŋ tãga nãmo, u jiraŋinik api ahãneŋ. <sup>17</sup>Eruk akumaŋ pãŋku kudup yabãŋ yãwattãŋ ku. Kome pãke ŋo gãkagãŋ ganiŋ kiretat yãk.

<sup>18</sup>Yawetä Abram ude iwerãnkaŋ tuŋumi kuduŋtagãŋ yãpmãŋkaŋ kuŋtãŋgãŋ Hebron kome pãya äma kubã wãpi Mamretã piwani u dubiniken pãŋku ugãŋ itkuk. Pãŋku u itkaŋ Yaweta yãŋpãŋ mobã bukã kubã tãŋkuk.

#### Iwantã Abram gweki tãŋo nanaki Lot topmãŋpãŋ yãpmãŋ kuŋkuŋ

**14** <sup>1-7</sup>Kadãni uken äma Sodom, Gomora, Atma, Seboim ba Soa komeken naniktã Elam kome tãŋo intãjukun äma wãpi Kedolaomi unitãŋo gãmoriken obaŋ <sup>12</sup>ude it yãpmãŋ äbãŋkã eruk obaŋ <sup>13</sup>uken gaŋani pãhap nadãŋpãŋ intãjukun ämaniye wãpi Bela, Bisa, Sinap ba Semebetã bãnep kubãgãŋ tãŋpãŋ Kedolaomi, komi piã tãŋ yãmiŋkuko ukãt ämik pewã ahãkta yãŋpãŋ-nadãŋkuŋ.

Ude tãŋirã obaŋ <sup>14</sup>uken Kedolaomi, Elam kome tãŋo intãjukun äma unitã kome ätu tãŋo intãjukun ämakãt äboriyeta gera yãŋpewã ämikken tãŋkentãŋ imikta äbuŋ. Tãŋkentãŋ imikta äbuŋo u Babilonia, Elasa ba Goim kome unitãŋo intãjukun äma wãpi Amrafel, Ariok, Tidal. Eruk intãjukun äma ukãt äboriye äbãkaŋ pengãŋ kome ätukãt ämik tãŋpãŋ kehãromini yãpmãŋ äpuŋ. Äma äbot-äbot kehãromini yãpmãŋ äpuŋo u wãpi Refa, Sus, Em, Hol. Tãŋkaŋ kome ŋodeken ämik tãŋkuŋ; Asterot-Kanaim, Ham, Save-Kiriataim, ba Sei kome tãŋo pomkentã pãŋku Elparan, kome jopi dubiniken itak u. Tãŋpãkaŋ äbot ätu u kehãromini yãpmãŋ äpãŋkaŋ eruk äyãŋut pãŋku Enmispãt kome, wãpi kubã Kades u kuŋkuŋ. Kuŋpãŋ uken Amalek äbot kuduŋtagãŋ dãpmãŋpãŋ yãwat kireŋkuŋ. Ude tãŋkaŋ Amo äbotken nanik Hasason-Tama komeken irani u dãpuŋ.

<sup>8-9</sup>Eruk ude tãŋirã Sodom, Gomora, Atma, Seboim ba Soa kome tãŋo intãjukun ämaniye kãt äboriyetã Sidim Awaŋ, Kumbani Gwãgu dubiniken itak u kuŋpãŋ Kedolaomi, Tidal, Amrafel ba Ariok ukãt ämik pewã

<sup>1</sup> 13:15 Apos 7:5



ahāŋkuŋ. Ämik pewā ahāŋkuko uwā kome 5 tāŋo intājukun ämatā kome 4 tāŋo intājukun ämakāt ämik pewā ahāŋkuŋ.

<sup>10</sup>Tāŋpākaŋ Sidim Awaŋ uken gwāgu kārōŋi okā nābā nīkek bumta itkuŋ. Tāŋkaŋ iwaniyetā Sodom Gomora tāŋo äma ärowanikāt äboriye kudup yāwat kireŋirā metāŋpeŋ kuŋpāŋ ätu okā gwāgu u gānaŋ äpmonpāŋ paotkuŋ. Tāŋirā ätu metāŋpeŋ pāŋku pom terak äronpāŋ kābop itkuŋ. <sup>11</sup>Ude tāŋirā iwaniye kome 4 uken nanik unitā Sodom, Gomora yotpārare uken pāŋku u nanik tāŋo tuŋum ketem kudup yāyomāgatkuŋ. <sup>12</sup>Abram gweki tāŋo nanaki Lot Sodom yotpārare itkuko u imaka, iŋitpāŋ tuŋumi bok yāpmāŋ kuŋkuŋ.

<sup>13</sup>Ämik tāŋirā Sodom nanik kubātā metāŋpeŋ pāŋku Abram u imaka ahāŋkuko unitāŋo biŋam iwetkuk. (Abram unita äma ätutā Hibru äbotken nanik yāŋ yāk tāŋkuŋonik. U päya äma kubā wāpi Mamretā bian piwani u dubiniken it tāŋkukonik. Mamre uwā Amotā äbotken nanik. Unitāŋo noripakiyat Eskol kenta Ane. Äma yarākubā ukāt Abramkāt bānep kubāgān tāŋpāŋ itkuŋ.)

#### **Abramtā Lot iwan keriken nanik imagutkuk**

<sup>14</sup>Eruk, Abramtā nanaki topmāŋpāŋ yāpmāŋ kuŋkuŋo unitāŋo manbiŋam nadāŋpāŋ ŋode tāŋkuk; Inikāt nanik ämik tāŋpāŋ nadāwani ämaniye yarāgān 318 ude yāmagutkuk. Yāmagurānpāŋ iwan yāwat yāpmāŋ kuŋtāŋgān Dan yotpārareken ahāŋkuŋ. <sup>15</sup>Ahāŋpāŋ bipani ugān Abramtā ämaniye yāpmāŋ daniŋpāŋ ini äbot-äbot yepmaŋpāŋ yāwerān pāŋku iwaniye ahāŋ yāmiŋkuŋ. Ahāŋ yāmiŋpāŋ dāpmāŋpāŋ yāwat kireŋtāŋ kuŋtāŋgān Hoba yotpārare Damaskus guno kāda uken ahāŋkuŋ. <sup>16</sup>Uken ahāŋpāŋ tuŋum iwantā yāyomāgat yāpmāŋ kuŋkuŋo u kuduŋtagān äneŋi yāpuŋ. Tāŋpāŋ Abram gweki tāŋo nanaki Lotkāt Lot tāŋo tuŋum, ukāt webe ba ämawebe ätu iwantā kubota tāŋkuŋo u äneŋi yāmagutkuŋ.

<sup>17</sup>Tāŋkaŋ Abram Elam tāŋo intājukun äma Kedolaomi ukāt intājukun äma noriye dāpmāŋpāŋ yāwat kirewā kuŋirā eruk äyāŋutpāŋ komeniken kuŋkuk. Kuŋirān Sodom tāŋo intājukun äma Abram kāwayāŋ Save Awaŋ komeken ahāŋ imiŋkuk. (Save Awaŋ kome u wāpi kubā Intājukun äma tāŋo Awaŋ.)

<sup>18</sup><sup>m</sup> Tāŋpākaŋ Salem tāŋo intājukun äma wāpi Melkisedek u imaka, äbā Abram ahāŋ imiŋkuk. (Melkisedek uwā Anutu Ärowaniinik unitāŋo bāmop äma epān tāk tāŋkukonik.) Eruk, ahāŋ imiŋpāŋ kārāga kenta wain ume Abramtā imiŋkuk. <sup>19</sup>Imiŋpāŋ kon man ŋode iwetkuk;

Abram, Anutu Ärowaniinik kunum bibik gatāwanitā imaka tāgatāga tāŋ gamiton!

<sup>20</sup> Tāŋkaŋ Anutu Ärowaniiniktā iwankaye ketkaken yepmaŋkuko unita wāpi iniŋ oretsi!

<sup>m</sup> 14:18-20 Hib 7:1-10

Ude iweränä Abramtä tuḡum iwan keriken nanik yäyomägakukuko ukät nanik ätu buḡät imiḡkuk.

<sup>21</sup>Ude täḡ imiḡkaḡ ätu nanak kuḡirän Sodom täḡo intäjukun ämatä Abram ahän imiḡpäḡ ḡode iwetkuk; Ämawebenaye nomägakukujo u äneḡi naniḡ kire. Täḡ, tuḡumä gäkḡata it gamikot yäk. <sup>22-23</sup>Yänjirän Abramtä Sodom täḡo intäjukun äma u iwetkuk; Yawe Anutu Ärowaniinik, kunum kome täḡkuko u wäpi terak man kehäromi ḡode gäwetat; Näk tuḡum täpuri-inik u ba u ketkaken nanik kubä nämoinik yäpayaḡ. Imata, gäkä ḡode yäwenta; Näkä Abramta tuḡum mäyap imiḡjira tuḡum äma täḡkuk yäḡ yäwenta yäk. <sup>24</sup>Täḡpäkaḡ ketemka täpuri ämanayetä kädet miḡin naḡo unita täga naḡ yäḡ nadäsi yäk. Ba äma näkkät ämikta kuḡkumäḡo wäpi Ane, Eskol, Mamre, tuḡum unitä täga yäpnaḡi nadäḡ yämiḡiri yäpüt yäk.

### Anututä Abramkät topmäk-topmäk kubägän täḡkuk

**15** <sup>1</sup>Ude täḡpäḡ mäden Yawe täḡo mani kotäktä Abram ayäbu ahän imiḡpäḡ iwetkuk;

Abram, umun täwentawä!

Näkḡagän gäkḡo kurepä ude api it yäpmäḡ ärowet!

Täḡkaḡ näkḡawä gwäki ärowani ude api it gamet.

<sup>2</sup>Yäwänä Abramtä iwetkuk; Ekäni Yawe, gäk imatäken kubä namayaḡ yäḡpäḡ yäyan? Näk kadäni käroḡi it yäpmäḡ äbätat upäḡkaḡ nanakna kubä nämo. Näkḡo kome ba tuḡum piä ämana Damaskus komeken nanik wäpi Eliesa unita biḡam api täneḡ yäk. <sup>3</sup>Nadätan? Gäk nanak kubä nämo namiḡkun! Unita epän ämana kubätä näkḡo kome ba tuḡum api korewek yäk.

<sup>4</sup>Ude yäwänä Yawe täḡo mani kotäktä ḡode ahän imiḡkuk; Äma wäpi yäyan unitä gäkḡo kome ba tuḡum nämo api korewek. Nämo, gäkḡaken nanaka ahäwayäḡ täyak unitä gäkḡo tuḡum api korewek. <sup>5</sup><sup>n</sup> Ude iwetpäḡä yäḡikḡat päḡku yäman umu ḡode iwetkuk; Gäk doräḡpäḡ kunum terak iḡḡepewi ärowän. Iḡḡepewi ärowänpäḡ guk täga daninaḡi täḡpäwä, eruk dani! Ude yäḡpäḡ iwetkuk; Nanakaye ahänayaḡ täḡo yabätan udegän api ahän yäpmäḡ kuneḡ yäk.

<sup>6</sup><sup>o</sup> Täḡpäkaḡ Abram Yawetä iwetkuko u nadäkinik täḡkuko unita äma siwoḡi yäḡ yäḡtäreḡ imiḡkuk.

<sup>7</sup>Täḡkaḡ ḡode iwetgän täḡkuk; Näk Yawe, kome ḡo ganiḡ kirewa gäkḡata biḡam täkta Ur yotpärare Kaldia komeken nanik gämagut yäpmäḡ äburo u. <sup>8</sup>Ude iweränkaḡ Abramtä iwetkuk; Ekäni Yawe, jide täḡpäḡ kome ḡo näkä bureni korewetta yäḡ nadäwet?

<sup>9</sup>Yäwänä ḡode iwetkuk; Bulimakau gubaḡi kubä, meme kubä ukät sipsip ämani kubä, obaḡ yaräkubä tärewani ukät känaräm kubä notek

<sup>n</sup> 15:5 Rom 4:18; Hib 11:12   <sup>o</sup> 15:6 Rom 4:3; Gal 3:6; Jem 2:23

kubā u yāpmāṅ nākken ābi. <sup>10</sup>Ude yāwānā Abram udegān tāṅkuk. Yāpmāṅ pāṅku kwāk duṅpāṅ kukṅi ini terak, kukṅi ini terak tawaṅ peṅkuk. Barakā kumān ikek peṅkuk, kwāk nāmo duṅkuk. <sup>11</sup>Ude peṅjirān barak taṅi ātutā tom madāṅ peṅkuko u nānayāṅ āpāṅjirā Abramtā tāṅ-yāwatuk.

<sup>12</sup><sup>p</sup> Eruk edap āpmonṅpayāṅ tāṅjirān Abram patṅuṅguṅ tāṅjirān bipmāṅ urani umuri pāhap kubātā uwāk tāṅkuk. <sup>13</sup><sup>q</sup> Tāṅpākaṅ Yawetā Abram iwetkuk; Bureni-inik gāwera nadā; Kāmiwā, ābotkaye kāmi ahānayāṅ tākaṅ uwā kome kudupiken pāṅku irirā kome unitāṅo māhemtā komi piāken api yepmaneṅ. Obaṅ 400 udetā komi piāken itkaṅ āma kerī terak komi bumta api nadāneṅ. <sup>14</sup><sup>r</sup> Upāṅkaṅ komi piā tāṅ yāminayāṅ tāṅo unita kowata nākā api yāmet. Tāṅpākaṅ kāmiwā ābotkaye komi piāken nanikpāṅ tuṅum ārowani nīkek api āpāmaṅ kuneṅ. <sup>15</sup>Gākṅa uyaku tāgawani tāṅpāṅ kumāṅpāṅ ābekaye oraṅkaye tāṅo itpāṅ-nadāk komeken api āpmonṅpen yāk. <sup>16</sup>Tāṅpāṅ Amo tāṅo āboriye unitāṅo waki-wakini yāpurārātpāṅ yāpurārātpāṅ tāṅ yāpmāṅ āroṅjirā obaṅ 400 bumik tārewānkaṅ Amo āboriye dāpmāṅpāṅ yāwat kireṅjira ābotkaye āneṅi āyāṅutpeṅ api āmneṅ yāk.

<sup>17</sup>Yawetā ude iwerirān kome dapuri āpmonṅpāṅ bipmāṅ urirān kādāp gāyākkāt topān mebet ahāṅpāṅ tom duṅpāṅ peṅkuko u kukṅi kukṅi irirān bāmopgān kuṅkumān. <sup>18-21</sup><sup>s</sup> Kepma ukengān Yawetā Abramkāt topmāk-topmāk tāṅpāṅ iwetkuk; Kome ṅo gākṅo ābotkayeta yāmikta yāṅkehārom tāyat. Kome uwā Isip tāṅo ume wāpi Nail unitā pāṅku Yufretis ume u tāretak. U Ken, Kenas, Katmon, Hit, Peres, Refaim, Amo, Kenan, Gilgas, Jebus unitāṅo komeṅi gākṅo ābotkayeta api yāmet.

### Abramtā Haga webenita yāpuk

**16** <sup>1</sup>Tāṅpākaṅ Abram tāṅo webeni Sarai u nanak kubā nāmo bāyaṅkuk. Tāṅjirān Sarai tāṅo piā watā webe Isip nanik kubā itkuko u wāpi Haga. <sup>2</sup>Irirān Saraitā Abram ṅode iwetkuk; Nadātan, Yawetā nadāṅjirān āruṅ itat unita watā piā webena ukāt pātkon. Parirān webe uterak nanak ātu kāwep ahāṅ nimek yāk. Ude iwerānā Abramtā Sarai tāṅo man buramiṅkuk. <sup>3</sup>Eruk, Abramtā Kenan komeken obaṅ 10 ude irān tāreṅjirān, Saraitā Isip nanik watā piā webeni wāpi Haga u api Abram webenita iniṅ kireṅkuk. <sup>4</sup>Iniṅ kirewān bok parirān nanak kok itkuk. Tāṅpāṅ Haga nanak kok itat yāṅ nadāṅpāṅ Saraita nadāwān āpani tāṅkuk. <sup>5</sup>Ude tāṅkuko unita Saraitā āpi Abram ṅode iwetkuk; Nākā māyāk nadātat uwā gāka biṅam tāyak yāk. Nākā watā webena gamiṅpāṅ kupāṅka terak peṅkut. Tāṅpāṅ unita Hagatā nanak kok

<sup>p</sup> 15:12 Jop 4:13, 14    <sup>q</sup> 15:13 Kis 1:1-14; Apos 7:6    <sup>r</sup> 15:14 Kis 12:40-41; Apos 7:7

<sup>s</sup> 15:18 Apos 7:5

itat yäj nadänpäj näka nadänjirän äpani täyak yäk. Unita gäkkät nek bämopnekken man pätak u Yawe ini-tägän yäpmäj daniwän yäk.

<sup>6</sup>Ude yäwänä Abramtä iwetkuk; Ude nämo! Piä watä webe u mäheми gäkä täyan. Unita u ba u täj ima yänpäjä täga api täj imen yäk. Yäwänä Saraitä Hagata iwan täj imiñtäyon metänpej kuñkuk.

<sup>7</sup>Haga metänpej päñku Su kädet kuñtängän kome äma nämo iraniken ume täpuri kubäken ahänpäj itkuk. Uken irirän Yawe täjo ajero ahäj imiñkuk. <sup>8</sup>Ahäj imiñpäjä ñode iwetkuk; Haga, Sarai täjo watä webe, gäk de naniktä äbätan? Ba de kwayäj? Yäwänä Hagatä iwetkuk; Intäjukun webe Sarai kañumuntañ äbätat yäk.

<sup>9</sup>Ude iweränä Yawe täjo ajero unitä ñode iwetkuk; Gäk intäjukun webeka äneji kuñkañ mani kañ burami yäk. <sup>10</sup>Nadätan? Näkä täñpewa gäkño äbekaye orañkaye bumta, ämatä daninañi nämo ude api ahäneñ yäk. <sup>11</sup>Ude yänpäj Yawe täjo ajero unitä ñode iwetgän täñkuk;

Nadätan? Gäk nanak kok itan. Nanak ämani u bäyañpäjä wäpi Ismael kañ iwet, Yawetä konäm butewaki täñiri nadänkuko unita yäk.

<sup>12</sup>Tägañpäj tom ägwäri udewani api irek yäk.

Nanaka uwä ämata iwan täj yämiñirän ämatä udegän api täj iminej.

Noriye kuduptagänta iwan täj yämiñtäñ api kuñarek yäk.

<sup>13</sup>Ude iwetkuko unita Haga bänepitä ñode nadänkuk; Nabänpäj-nadäwani unitä kwawak ahäj namiñirän karo unita Yawe täjo wäpi ñode iwetat; Gäk Yawe nabänpäj-nadäwani u yäk. <sup>14</sup>Mebäri unita ume terak itkuko u wäpi ñode yäk täkañ; Irit mäheми nabänpäj-nadäwani unitäjo ume dapuri. Ume u Kades yotpärare, Beret yotpärare bämopiken pen itak.

<sup>15</sup><sup>t</sup>Eruk, kadäni täreñirän Hagatä Abramta nanak kubä bäyañ imiñkuk. Bäyawänä Abramtä nanak wäpi Ismael yäj iwetkuk. <sup>16</sup>Tänpakañ Abram täjo obañ 86 täreñirän Hagatä nanaki Ismael bäyañ imiñkuk.

### Anututä Abramkät topmäk-topmäk täñkuko unitäjo kudän

**17** <sup>1</sup>Abramtä täjo obañ 99 täreñirän Yawetä ahäj imiñpäj ñode iwetkuk; Näk Anutu kehäromi mäheми yäk. Gäk gämotnaken itkañ siwonjigän kuñat täyi yäk. <sup>2</sup>Tänjiri näkä gäkkät topmäk-topmäk täñpäj äbotkaye mäyap api pewa ahäj gamineñ.

<sup>3</sup>Ude iweränä Abramtä iñami kome terak yäpän äpmonpöpäj parirän Anututä iwetkuk; <sup>4</sup>Nadätan? Näk gäkkät topmäk-topmäk täyat uwä ñodeta; Gäk äma äbori äbori unitäjo nani api täñpen. <sup>5</sup><sup>u</sup> Täñkañ wäpka Abram uwä wari nämo api gäweret. Nämo, gäk äma äbori äbori unitäjo

<sup>t</sup> 16:15 Gal 4:22    <sup>u</sup> 17:5 Rom 4:17

nani yāŋ nadāŋ gamiŋira kuŋarayāŋ tāno unita wāpka Abraham api gāweret yāk. <sup>6</sup>Tāŋkaŋ nākā tāŋpewa nanakaye māyapinik api ahāneŋ. Ahāŋpāŋā ātutawā intājukun āma irit piā api tāneŋ. Nanakaye māyap ahānayāŋ tāŋo unitā ābori ābori komeni komeni api it yāpmāŋ kuneŋ. <sup>7</sup>v Topmāk-topmāk gākkāt tāyat ŋonitā gāk ba nanakayetā ābotkentā ābekiye oraniyeken tārek-tāreki nāmo, api pat yāpmāŋ kwek. Tāŋirān nāhā gāka ba ābekaye oraŋkaye kāmi-kāmi ahānayāŋ tāŋkaŋ unitāŋo Anutu api iret yāk. <sup>8</sup>w Apiŋo Kenan komeken itan ŋowā ābani ude itan upāŋkaŋ kome ŋo gāk ba ābekaye oraŋkaye kāmi-kāmi ahānayāŋ tākaŋ unitā māhemi tārek-tāreki nāmo tāneŋta api taniŋ kirewet. Tāŋpāŋ ābotkaye unitāŋo Anutu api iret yāk.

<sup>9</sup>Ude iwetpāŋ Anututā Abraham ŋode iwetgān tāŋkuk; Gāhāwā topmāk-topmāk gākkāt tāyat unitāŋo kāderi iwat yāpmāŋ kaŋ kuŋat. Tāŋiri ābekaye oraŋkaye kāmi ahānayāŋ tākaŋ u udegān kaŋ iwat tāŋput. <sup>10-13</sup>x Topmāk-topmākna tāŋo kudān ŋode; Nanak āmani ahāŋpāŋ kepmā 8 ude tāreŋirān gupi morāk madāŋ yāmik tāneŋ. Nanak āmani kuduptagān apiŋotā kāmi ahānayāŋ tāŋo uwā udegān kaŋ tāk tāŋput. Inā ude tānayāŋ tāŋo uwā nākā gākkāt topmāk-topmāk unitāŋo kudān ude api irek. Tāŋpākaŋ nanakayetagān nāmo yāyat. Gākŋo piā āmakaye tāŋo nanak ba kome kubāken nanik moneŋpāŋ suwawani unitāŋo nanakiye udegān gupi morāk madāŋ yāmineŋ. Tāŋkaŋ topmāk-topmāk nākā inkāt tāyat uwā tārek-tāreki nāmo api it yāpmāŋ ārowek. <sup>14</sup>Tāŋpākaŋ āma kubā gupi morāk nāmo madāweko uwā āma uwā āboriken nanik iwat kirewākaŋ inigān api kuŋarek, āma uwā nākŋo topmāk-topmāk yāpmāŋ dākŋewayāŋ tāko unita.

<sup>15</sup>Ude yāŋpāŋ Anututā Abraham āneŋi kubā ŋode iwetgān tāŋkuk; Webeka Saraita gāwera; U wāpi Sarai yāŋ nāmo api iweren. Nāmo, Sara yāŋ kaŋ iwet. <sup>16</sup>Bureni-inik, nākā iron tāŋ imiŋira Saratā koki itpāŋ nanak kubā api bāyaŋ gamek. Saraken nanik āma ābori ābori api ahāneŋ. Ba uken nanikgān ātu uwā ābot tāŋo intājukun āma api ahāŋ yāpmāŋ kuneŋ.

<sup>17</sup>Anututā ude iwerānā Abraham kome terak iŋami yāpān āpmonpāpāŋ patkaŋ ārāpi nadāŋpāŋ ŋode nadāŋkuk; Wāra! Āma kubā obaŋ 100 tārewani nāk udewanitā nanak kubā tāga pewān ahāwek? Ba webena Sara obaŋ 90 tārewānkaŋ nanak kubā tāga bāyawek? Nāmoinik! <sup>18</sup>Ude nadāŋpāŋ Anutu iwetkuk; Nanakna Ismael bian bāyaŋkuro unitā gākŋo iron terak tāga itnaŋi nāmo?

<sup>19</sup>Yāwānā Anututā iwetkuk; Ude upāŋkaŋ webeka Saratā nanak kubā bāyaŋ gamānkaŋ wāpi Aisak yāŋ kaŋ iwet. Ahāŋpāŋ tāgawānkaŋ ukāt topmāk-topmākna api tāŋpet. Tāŋpāŋ āboriyekāt udegān, topmāk-topmāk uwā tārek-tāreki nāmo api it yāpmāŋ kwet. <sup>20</sup>Tāŋ Ismaelta yāno u nadāŋ

v 17:7 Luk 1:55 w 17:8 Apos 7:5 x 17:10 Apos 7:8; Rom 4:11

gamiŋpāj iron tāŋ imiŋpewa āboriye māyap api ahāj imineŋ. Tāŋpāj nanakiye 12tā wāpi biŋam ikek itkaŋ yabāj yawat piā api tāneŋ. Tāŋkaŋ nākā tāŋkentāŋ imiŋira nanaki ahāj yāpmāj kuŋtāko ābot taŋi kubā api tāŋpek. <sup>21</sup>Upāŋkaŋ Ismael ukāt topmāk-topmākna nāmo api tāŋpet. Nanaka Aisak ukāt uyaku api tāŋpet. Tāŋkaŋ nanak uwā Saratā obaŋ kubā gunonita api bāyaŋ gamek yāk. <sup>22</sup>Eruk, Anutu Abrahamkāt man yāŋtāreŋpāj Abraham teŋpeŋ āroŋkuk.

<sup>23</sup>Teŋpeŋ āroŋkuko kepma ugān Abrahamtā Anutu tāŋo man buramiŋpāj nanaki Ismael gupi morāk madāj imiŋkuk. Nanaki Ismaelkāt piā āmaniye inikāt irani ba kubāken nanik suwawani u āmani kudup gupi morāk madāj yāmiŋkuk. <sup>24</sup>Tāŋpākaŋ Abraham ini uwā obaŋ 99 tārewānkaŋ gupi morāk madāj imiŋkuŋ. <sup>25</sup>Tāŋ nanaki Ismael uwā obaŋ 13 tāreŋirān nanitā gupi morāk madāj imiŋkuk. <sup>26</sup>Bureni, kepma ugān, Abrahamkāt nanaki Ismael gupi morāk madāj yāmiŋkuŋ. <sup>27</sup>Tāŋkaŋ Abraham tāŋo piā āmaniye, ini ugān bāyawani ba kome kubāken nanik moneŋpāj suwawani u imaka, kuduŋtagān gupi morāk madāj yāmiŋkuŋ.

### Anututā Abraham ahāj imiŋkuk

**18** <sup>1</sup>Kadāni uken Abrahamtā pāya, āma kubā wāpi Mamre unitā piwani u dubiniken it tāŋkukonik. Tāŋpāj kadāni kubā, kepma bāmopiken Abraham yottaba yāman maŋit irirān Yawetā ahāj imiŋkuk. <sup>2</sup>Abraham maŋit ittāŋgān ijiwān kwāpāj yabāŋkuk; Āma yarākubā iŋamiken kāroŋ wādāŋ irirā. Yabāŋpāj dubiniken bārāŋeŋ kuŋkaŋ oraŋ yāmikta gwājiŋ āpmonpāj yāwetkuk; <sup>3</sup>Ārowaninaye, in nāka tāga nadāŋ namiŋpāj piā āmajin nāk, nāmo nārepmiteŋ yāk. <sup>4</sup>Nākā yāŋpewa ume yāpmāj ābāpāj kuroŋjin ārutkaŋ pāya ŋo āyuŋken itpāj-nadāk tākot. <sup>5</sup>Tāŋirā ketem ātu tama naŋ tāpāneŋkaŋ kuna yāŋpāj kukot yāk. Nākā yotken ābāŋo unita nadāŋ namiŋirā ude tāŋkentāŋ tama! Yāwānā iwetkuŋ; Tāga, yāyan ude tāyi yāk.

<sup>6</sup>Tāga yāŋ iwerākaŋ Abrahamtā yot gānaŋ āro webeni Sara iwetkuk; Eruk, plaua ātu bumik gwetkaŋ awāhutpāj kārāga sākgāmān ātu bārāŋeŋ ijiŋ yāmisi yāk. <sup>7</sup>Iwetpāj Abraham bārāŋeŋ pāŋku bulimakau nanaki sākgāmān kubā yāpmāj pāŋku piā āmani kubāta imānkaŋ bārāŋek madāŋpāj ijiŋkuk. <sup>8</sup>Tāŋirān bulimakau nonoŋ umeni ba gākŋikāt bulimakau madāŋpāj ijiko u penta yāpmāj pābā yāmiŋkuk. Yāmān naŋ irirā iniwā pāya āyuŋken kāroŋ wādāŋ itkuk.

<sup>9</sup>Kāroŋ wādāŋirān iwet yabāŋkuŋ; Webeka Sara de? Yāwāwā yāwetkuk; Yot gānaŋ itak yāk. <sup>10</sup>Yāŋirān Yawetā iwetkuk; Apiŋo kadāni itkamāj ŋodeken obaŋ kubā gunonita nāk āneŋi api ābet. Āneŋi ābāŋira Saratā nanak kubā api bāyawek yāk. Tāŋpākaŋ Sara āma itkuŋo

u mädeniken yot yämaken itkaŋ man yänkuŋo u nadänkuk. <sup>11</sup> Abraham kenta Sara uwä tågawaniinik täŋkumän. Täŋpän Saratä nanak bäyananŋi nämo täŋkuk. <sup>12</sup> <sup>a</sup> Unita Saratä ŋode nadänpän mägayänkuk; Näk gupna tepmom ikek. Äpna u imaka, tågawanigän unita bok patpän jide täŋpän gäripi nadäwet?

<sup>13</sup> Sara ude nadänjirän Yawetä Abraham ŋode iwet yabänkuk; Sara imata näk webe pähap täyat ŋopän nanak täga nämo bäyawet yän nadänkaŋ mägayätäk? <sup>14</sup> <sup>b</sup> Yawetä imaka u ba u kubä täŋpayänä täga nämo täŋpän wanen. Nämoinik! Obaŋ kubä gunonita, kadäni gäweraro udeken äneŋi äbänjira Sara nanak api bäyawek. <sup>15</sup> Yawetä ude yänjirän Sara umuntanpän äwo yänpän yänkuk; Näk nämo mägayät yäk. Yäwanä iwetkuk; Mägayänopän jop yäyan yäk.

### Abrahamtä Sodom yotpärareta Anutuken konäm butewaki täŋkuk

<sup>16</sup> Äma yaräkubä Abrahamkät itkuŋo u akumaŋ kuna yänkaŋ Sodom yotpärare etä päpmo kaŋkuŋ. Täŋjirä Abrahamtä kädet miŋin yepmaŋpa kut yänkaŋ bok kuŋkuŋ. <sup>17</sup> Kuŋkaŋ Yawe nadäk-nadäki-ken ŋode nadänkuk; Jide täkta nadätat uwä Abrahamta käbop nämo peŋ imet. <sup>18</sup> Nadän imiŋjira Abraham täŋo oraniyetä bureni-inik äbot taŋi ba kehäromi niked api täneŋ. U wäpi terak täŋkentän yämiŋpewa ämawebe kuduŋtagän uken-uken nanik iron pähap api ahän yämineŋ. <sup>19</sup> Abrahamtä nanakiye ba oraniye äbekiye näkŋo kädet yäwoŋäreŋpewän näkŋo man buramiŋpän kuŋat-kuŋat siwoŋi iwatpän täneŋta unita näk Abraham näkŋata yäpmän daniŋkut. Ude täŋjirä näk Yawetä imaka Abrahamta biŋam yänkehärom taŋpän iwetkuro unitäŋo bureni näk täga api pewa ahän imineŋ yäk.

<sup>20-21</sup> Ude nadänpän Yawetä Abraham iwetkuk; Sodom Gomora yotpärareken nanik täŋo irit kuŋatkuŋari wakiinik täŋpewä jukunaken yänkuruk-kuruk bumta ahätäk unita yabänpän-nadäkta kwa yäk. Yänkuruk-kuruk nadätat uwä bureni ba jop käwep yäk.

<sup>22</sup> Täŋpän äma yarä u Abraham teŋpeŋ Sodom käda kuŋkumänopän Abraham Yawekät itkumän. <sup>23-24</sup> Ittäŋgän Abrahamtä Yawe iŋamiken kuŋpän butewaki man ŋode iwetkuk; Bureni? Gäk äma waki ba äma siwoŋi bok api däpmän paoren? Iŋode täga nämo täŋpen? Ämawebe siwoŋi kuŋarani 50 ude itneŋo uwä yotpärare kudup täŋpi wanenŋawä. Äma siwoŋi kuŋarani 50 unita yänpän päke u täga nämo yabän korewen? <sup>25</sup> Ämawebe siwoŋi bok waki täŋpani bok däpayän täno uwä imaka tänanŋi nämopän täŋpen. Gäkŋo mebärika nadätat. Gäkä äma waki täŋpani ba äma siwoŋi kuŋarani yäpmän daniŋpän kudän siwoŋi täk täyan unita äma täga ba waki bok u däpnaŋi nämo yäk.

<sup>a</sup> 18:12 1Pi 3:6    <sup>b</sup> 18:14 Luk 1:37

<sup>26</sup>Yäwänä Yawetä iwetkuk; Sodom ämawebe siwoŋi kuŋarani 50 ude yabäŋpänjä unita yäŋpän ämawebe kudup api yepmaŋpet yäk. <sup>27-28</sup>Yäwänä Abrahamtä iwetkuk; O Ekäni, gäk ärowani. Näk äma äpani upänkaŋ näk nämo mäyäk taŋkaŋ äneŋi gäwetat. Näk 50ta yäropän siwoŋi äma 45 ude itneŋowä gäk täga yepmaŋpen? Yäwänä Yawetä iwetkuk; Ämawebe siwoŋi 45 ude yabäŋpänjä yotpärare u nämo yäpa waneŋ. <sup>29</sup>Ude yäwänä Abrahamtä äneŋi iwetgän täŋkuk; Ämawebe 40gän ude yabäŋpän däpen ba? Yäwänä iwetkuk; Eruk ämawebe 40 unita yäŋpän kudup yabä kätäwet yäk. <sup>30</sup>Iweränä Abrahamtä yänjuk; O Ekäni äneŋi gäwetat unita nämo nebewen! Ämawebe siwoŋi kuŋarani 30gän ude iräwä jide api täŋpen? Api däpen ba nämo api däpen? Yäwänä Yawetä iwetkuk; Ämawebe siwoŋi kuŋarani 30 unita yäŋpän nämo api däpet yäk.

<sup>31</sup>Yäwänä äneŋi Abrahamtä iwetgän täŋkuk; O Ekäni, näk nämo mäyäk taŋkaŋ äneŋi gäwetat. Ämawebe siwoŋi 20gän itneŋo uwä däpen ba nämo däpen? Yäwänä Ekänitä iwetkuk; Ämawebe 20 ude itneŋo unita yäŋpän kudup yepmaŋpet yäk.

<sup>32</sup>Ude yäwänä Abrahamtä yänjuk; O Ekäni, nämo nebewen! Kubäkät yäwayän; E, ämawebe 10gän iräwä jide täŋpen? Yäwänä Ekänitä yänjuk; Ämawebe siwoŋi kuŋarani 10 ude iräwä yotpärare u nanik kuduŋtagän api yabän korewet yäk.

<sup>33</sup>Eruk Yawetä Abrahamkät ude yäwän tärewän kuŋirän Abraham äneŋi äyänutpän yotken kuŋkuk.

### Sodom naniktä wakiwaki täk täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam

**19** <sup>1</sup>Eruk bipäda ugän Lottä Sodom yotpärare täŋo kädet moräkiken irirän aŋero yarä ukeŋo ahän imiŋkumän. Ahän imiŋirän yabäŋpän pänku iŋami yäpän äpmonpän yäniŋ oretkuk. Yäniŋ oretpän yänjuk; <sup>2</sup>Ärowaninayat, näkä yotken äbänirän täŋkentän tama! Näk kuroŋjek ärutpän bipani ŋo itpän pätna yänewänkaŋ kaŋ kun yäk. Ude yäwänä iwetkumän; Nämo, yotpärare täŋo käbeyä bägupken jop pätdayän yäk.

<sup>3</sup>Jop uken pätdayän yäwänä man kehäromigän yäntäyon Lottä yotken kuŋkuŋ. Kuŋpän yot gänaŋ äro irirän Lottä käräga yiskät nämo awähurani u ba ketem tägatäga ätukät iŋiŋ yämän naŋkuŋ. <sup>4</sup>Naŋkaŋ däpmon pätnayän täŋirä Sodom nanik äma ekäni gubaŋi päke u kudup Lot täŋo yot u it äyänutkuŋ. <sup>5</sup><sup>c</sup> It äyänutpän Lot gera täŋpän iwetkuŋ; Äma yarä gäkken äbämäno ukeŋo de itkamän? Äma yarä u yän-yäkŋat yäpman ninken äbi yäk. Yarä u yäpman ninken äbikaŋ yäjitna yän nadäkamän yäk.

<sup>6</sup>Ude yäwäwä man yäna yänkaŋ Lot yäman äpmonpän yäma ukät yäwatkuŋ. <sup>7</sup>Yäma ukät yäwatpän yäwetkuk; O notnaye, wakiwaki

<sup>c</sup> 19:5-8 Het 19:22-24



tänayän nadäkaŋ u nämo täneŋ yäk. <sup>8</sup>Nämo, näk äpetnayat gubaŋi yarä ŋo ämakät nämo pärani unita yarä u yäpmänj äbä tamakaŋ ukät jide tänayän nadäkaŋ uwä takot yäk. Täŋ äma yarä ban naniktä näkken äbumäno uwä näkä watäni it yämitat unita waki täŋ yäminero!

<sup>9</sup>Ude yäwänä iwetkuŋ; Kewenŋ nimi! Gäk kome mähem nämo unita kädet udewanita gäkä man täga nämo niweren yäk. Nadätan? Yarä unita täŋ yäminayän takamänj uwä irepmitpäŋ gäka waki-inikinik api täŋ gamine! yäk. Ude yänpäŋ Lot pimij iwat-pewä kwänpäŋ yäma däpmänj eränayän täŋkuŋ.

<sup>10</sup>Tänirä äma yarä yot gänaŋ itkumäno u bäräneŋ päbä yäma dätpänj Lot kerigän initkaŋ wädän yäpmänj yot gänaŋ ärowänkaŋ yäma ukätkumän. <sup>11</sup><sup>d</sup> Täŋpäŋ äma yarä unitä täŋpewän äma yäman itkuno uwä dapuri bipmänj utkuŋ, äma ekäni bok, gubaŋi bok. Dapuri bipmänj uräpäŋ yämata puŋ ijinkuŋ.

### Lotkät äboriye Sodom yotpärare peŋpeŋ kuŋkuŋ

<sup>12</sup>Eruk äma yarä unitä Lot iwetkumän; Gäk nanakaye äpetkaye yepmaŋkaye ba nägät moräkaye ätu yotpärare ŋoken iräwä kuduŋtagän yäwetpäŋ yämagurikaŋ yotpärare ŋo peŋpeŋ kut yäk. <sup>13</sup>Nek yotpärare ŋo däpmänj moredayän nadäkamäk. Yotpärare ŋonitäŋo waki mebäri mebäritä yänkuruk-kuruk pähap ude Yawe jukuniken äpmonjkuko unita peŋ niwet-pewän yotpärare ŋo däpmänj morekta äbumäk yäk.

<sup>14</sup>Lottä man iwetkumäno u nadänpäŋ päŋku yepmaniyat, äperiyatta iwoyäwani u yäwetkuk; Oi, bäräneŋ! Yawetä kome ŋo däpmänj morewayän täyak yäk. Yäweränkaŋ Lot jop yännikŋatak yän nadänkaŋ mani nämo buramiŋkumän.

<sup>15</sup>Eruk yänewänä tamimaŋ bipani aŋero yarä ukeŋonitä Lot peŋ iwetkumän; Bäräneŋ bäräneŋ! yäk. Webeka ba äpetkayat ŋo yän-yäkŋat yäpmänj ku yäk. Ude täŋpayän täno uyaku inä yotpärare ŋokät bok nämo paotnayän yäk.

<sup>16-17</sup><sup>e</sup> Täŋpakaŋ Lot kwikinik kwikinik täŋirän Yawetä butewaki nadän yämiŋpäŋ aŋero ukeŋo yäwet-pewän nädamiŋi-nani kerigän yepmäŋitpäŋ yän-yäkŋat yäpmänj yotpärare gägäniken kuŋpäŋ aŋero kubätä yäwetkuk; Bäräŋekinik kukot! Äyänutpäŋ ijik ba awaŋ uken itpäŋ-nadäk nämo täneŋ. Bäräneŋ kumaŋ pom uduken kaŋ kut. Uyaku nämo api kumneŋ yäk.

<sup>18</sup>Ude iweränä Lottä yänkuk; Ärowanina, ude nämo! yäk. Ude täga nämo täŋpet. <sup>19</sup>Gäk iron taŋi täŋpäŋ oraŋ namiŋirän nämo kumaro upänkaŋ pom udu baninik itkaŋ unita waki ahäwayän täyak unita pom uken nämo ahänkaŋ bämopiken paoret yäk. <sup>20</sup>Yotpärare täpuri udu ka!

<sup>d</sup> 19:11 2Kn 6:18    <sup>e</sup> 19:16 2Pi 2:7

U täpuri, ei yäj? U uyaku tuän bumik yäk. Uken nepmaņpi yäpmäj kwayäj täro uyaku nämo paoret yäk.

<sup>21-22</sup> Ude yäwänä iwetkuk; Eruk yäyan unita täga nadätat yäk. Yotpärare gäkä yäyan u nämo däpayäj upäņkaņ bäräņeņ metäņpeņ kut yäk. Yotpärare uken ahäwikaņ uyaku kome ŋo täga täņpa wanayäj yäk. (Yotpärare u Lottä täpuri yäj yäņkuko unita wäpi Soa yäj yäk täkaņ. Soa u nininken man terak täpuri.)

<sup>23</sup> Kuņtäyon edap dapuri äbäņirän Lot yotpärare täpuri Soa uken ahäņkuk. <sup>24-25<sup>f</sup></sup> Ahäņirän Yawetä täņpewän iwän kädäkut mebet ikek Sodom Gomora yotpärare terak äpuk. Iwän kädäkut mebet ikek äpuko u Sodom Gomora nanik ba awaņ pähap uken nanik ämawebe ba ketem imaka imaka u kudup ijiņ moreņkuk. <sup>26<sup>g</sup></sup> Täņirän Lot webeni kuņtäņgän äneņi äyäjutpäņ Sodom yotpärare kaņpäjä bewe äworeņkuk.

<sup>27-28</sup> Täņpäkaņ patkuko kome yäņe-yäņeta Abraham akumaņ kumaņ päņku kome bian Anutu iņamiken itkukken uken ahäņkuk. Päņku ahäņpäjä kaņkuk; Sodom Gomora ba kome awaņ pähap uwä gupe kädäp mebet ikek bumik akuņirän.

<sup>29</sup> Yawetä Sodom Gomora awaņ pähap Lottä iraniken u nanik kudup däpmäj moreņkuko upäņkaņ Abrahamta nadäņpäjä Lot uken nanik imagut yäpmäj kuņkuk.

### Lot kenta äperiyat täņo manbiņam

<sup>30</sup> Täņpäjä Lot u Soa yotpärare täpuri uken itta umuntaņpäjä äperiyat yäwän yäpmäj pomken kuņkaņ mobä käwut kubäken it täņkuņonik. <sup>31-32</sup> Eruk kadäni kubäken Lot äperi mokitä wenäni iwetkuk; E, nek täņo nannek tägawani täyak yäk. Täņirän ämawebe komeni komenitä täk täkaņ ude äma nek yäpmäņpäjä nektä nanak bäyakta nämoinik itkaņ unita wain mujipi täņo ume täkätpäjä nanta imida naņpäjä täņguņ tawänpäjä ukät patkaņ nanak kok ikek kaņ itda. Ude täņitda nan täņo nägät moräk api it yäpmäj ärowek yäk.

<sup>33</sup> Eruk bipani ugän wain ume imän naņpäjä täņguņ takinik täņpäjä nämo nadäņirän äperi moki nanikätkat patkumän.

<sup>34</sup> Täņpäjä äneņi patkuņo yäņewänkaņ mokitä wenäni iwetkuk. Näkkät uku kwep bipani päramäko u yäk. Unita apiņo äneņi wain ume imida naņirän gäkkät bipani kaņ parun yäk. Ude täņpäjä uyaku nek bok nannektä nanak kaņ nimän yäk. <sup>35</sup> Eruk bipani ugän nanita wain ume imän naņpäjä täņguņ takinik täņpäjä nämo nadäņirän äperi wenänikätkat patkumän.

<sup>36</sup> Täņpäjä Lot äperiyat nanikätkat ude täņpäjä nanak kok itkumän. <sup>37</sup> Ittäņgän mokitä nanak ämani bäyaņpäjä wäpi Moap yäj iwetkuk.

<sup>f</sup> 19:24-25 Mat 10:15, 11:23-24; Luk 10:12, 17:29; 2Pi 2:6; Jud 7    <sup>g</sup> 19:26 Luk 17:32

Apiño Moap äbot itkañ uwä Moap, Lot äperi mokitä bäyañkuko u täño orani pähap. <sup>38</sup>Täñpäkañ wenänitä udegän nanak ämani bäyañpäñ wäpi Benami yäj iwetkuk. Apiño Amon äbot itkañ uwä Benami, Lot äperi wenänitä bäyañkuko u täño orani pähap.

### Abraham kenta Abimelek täño manbiñam

**20** <sup>1</sup>Abrahamtä Mamre kome peñpeñ kome tañi kubä wäpi Negev uken kuñkuk. Negev kome u Kades Su kome bämopiken uken. Täñpäñ Abrahamtä yotpärare kubä wäpi Gera uken itkuk. <sup>2</sup><sup>h</sup> Itkañ webeni Sarata u wanotna yäj yäñkuk. Biñam u nadäñpäñ Gera yotpärare täño intäjukun äma Abimelektä yäñpewän Sara yäjikñat yäpmäj päñku imä webenita yäpuk.

<sup>3</sup>Täñpänkañ bipani kubäken Anututä Abimelek dämpmonken ahän imiñpäñ iwetkuk; Gäk webe ño äpi nikekpäj gäkñata yäpuno unita kumbayäj yäk. <sup>4</sup>Ude iweränä Abimelektä iwetkuk; Näk Sarakät bok nämo päramäk. Ekänina, näk äma siwoñi! Unita näkkät äbotnayekät nämo nidäpen yäk. <sup>5</sup>Abrahamtä ini-tägän wanotna yäj yäjirän webeni Saratä Abrahamta udegän wanotna yäj yäñkuk yäk. Näk bänep siwoñina terak täñkuro unita näkken waki kubä nämo pätak yäk.

<sup>6</sup>Yäweränä Yawetä iwetkuk; Bänep siwoñi terak täñkuno u bureni nadätat. Unita webe u iñirenta бага peñ gamiñpäñ täñkentäj gamiñjira waki kubä nämo täñkun yäk. <sup>7</sup>Eruk, gäk webe u äpiken iniñkire. Abraham uwä profet kubä unita gäka yäñpäñ näkken yäñapiñirän gäk nämo api kumben. Täñ webeni nämo imayäj täno uwä gäk ba äbotkaye bureni-inik api kumäj moreneñ.

<sup>8</sup>Eruk patkuño kome api yäñeñirän Abimelek akuñpäñ piä ämaniye änok yepmañpäñ man dämpmonken nadäñkuko u yäwerirän umun pähap nadäñkuñ. <sup>9</sup>Ude täñkañ Abimelektä Abraham yäñpewän äbänkañ ñode iwet yabäñkuk; Gäk jide täñ nimiñkun? Näk waki kubä jide täñ gamiñkutta kowata komi näk ba äbotnaye terak peñ nimiñkun? Ude uwä nämo tänañipäj täñkun yäk. <sup>10</sup>Gäk jide nadäñpäñ ude uwä täñkun?

<sup>11</sup>Ude yäwänä Abrahamtä iwetkuk; Kome ño naniktä Anutu nämoinik orañ imik täkañ unita webena yäj yäwawä api nutneñ yäj nadäñpäñ ude täñkut yäk. <sup>12</sup>Etäj, u bureni wanotna yäk. U nannek kubägän upäñkañ meñnek inigän inigän. Upäñkañ webenata yäput yäk.

<sup>13</sup>Täñpäkañ Anututä näwet-pewän nana täño yotpärare peñpäñ kome kudupiken äba yäñpäñ Sara iwetkut; Kome uken ba uken kuñpäñä nadäñ namikinik täñpäñä ño wanotna yäj kañ yäwet tä yäj iwetkut. <sup>14</sup>Ude iwerirän Abimelektä sipsip, bulimakau ba piä ämawebe yäpmäjpäñ Abrahamta biñam iniñ kireñkuk. Täñpäñ webeni Sara bok iniñ kireñkuk. <sup>15</sup>Iniñ kireñpäñ Abraham iwetkuk; Nadätan! Injamkaken komena pat kuyak ño gäk uken ba uken ira yäñpäñä täga api iren yäk.

<sup>h</sup> 20:2 Stt 12:13, 26:7

<sup>16</sup>Ude yänpänä Sara ñode iwetkuk; Äbotkayetä nadän gaminirä mäyäk nadäweno udetä ba gabänpän gäk webe siwoñi yän nadän gaminenṭa wanotka Abrahamta siliwa moneṭ 1,000 ude imitat yäk.

<sup>17-18</sup>Tänpäkan Abimelektä Sara webenita yäpuko kadäni uken Anututä Sarata yänpän Abimelek webeni ba piä webeniye nanak nämo bāyakta kädēt tänpipin yämiṅkuk. Äruṅ itneṅta nadän yämiṅkuko uwä Abrahamtä Sara äneṅi yäpmänpän Anutuken yänapiñirän nanak bāyakta kädēt äneṅi peṅ yämiṅkuk.

### Aisak ahäṅkuk

**21** <sup>1-2</sup><sup>i</sup> Kadäni uken Yawetä ini bian yänkehäromtak man yänkuko uterakgän Sarata iron täṅ imiñirän nanak itpäṅ Abraham tägawani täñirän nanak bāyaṅ imiṅkuk. Anututä kadäni uken api bāyawen yän bian yänkehärom taṅkuko kadäni ukengän bāyaṅkuk. <sup>3</sup>Tänpäkan nanak Saratä bāyaṅ imiṅkuko u Abrahamtä wäpi Aisak iwetkuk. <sup>4</sup><sup>j</sup> Aisak ahänpän kepma 8 täreñirän Abraham u Anututä man iwetkuko u iwatpäṅ Aisak u gupi moräk madän imiṅkuk. <sup>5</sup>Tänpäkan Abraham obaṅ 100 täreñirän nanaki Aisak u ahäṅkuk. <sup>6</sup>Ahäñirän Saratä ñode yänkuk; Anututä kädēt täwit namiṅkuko unita bumta oretat yäk. Kubätä nadänpänä bok api oretde. <sup>7</sup>Ude yänpän yäkgän ñode täṅkuk; Netätä Abraham Saratä nanak kubäta nonoṅ api imek yän iwerän? Täga nämo, upänkaṅ Abraham tägawaniinik täñirän nanak kubä bāyaṅ imitat yäk.

### Abrahamtä Ismael iwat kireṅkuk

<sup>8</sup>Eruk, nanak u tägaṅpäṅ nonoṅ peṅkuko kepma uken Abrahamtä äṅnak-äṅnak pähap täṅkuk. <sup>9-10</sup><sup>k</sup> Tänpäkan kadäni kubäken nanak Isip webe Hagatä Abrahamta bāyaṅ imiṅkuko u Aisakkät täñoret täṅ irirän Saratä yabänpän Abraham iwetkuk; Gäk piä webe ukät nanaki bok yäwat kire! yäk. Piä webe u täño nanakikät nanakna Aisak, yarä unitä gäkño tuṅum bok nämoinik api koredeṅ yäk. Nanakna Aisak unitägän gäkño tuṅum api korewek yäk.

<sup>11</sup>Saratä ude yänñirän Abraham jägämi nadänkuk, Ismael imaka, u unitäño nanakigän unita. <sup>12</sup><sup>l</sup> Jägämi nadänñirän Anututä Abraham ñode iwetkuk; Nanaka ba piä webeka unita nadäwätäk nämo täṅpen yäk. Saratä man gäwerako u burami yäk. U imata? Aisak täño nanakiye-tägän wäpka biṅam u terak api pat yäpmän äroweko unita yäk. <sup>13</sup>Upänkaṅ näkä tänpewa piä webeka täño nanaki uterak äma äbot pähap kubä api ahäneṅ. Ismael u gäkño nanakgän unita api nadän imet yäk.

<sup>i</sup> 21:2 Hib 11:11    <sup>j</sup> 21:4 Stt 17:12; Apos 7:8    <sup>k</sup> 21:10 Gal 4:29-30    <sup>l</sup> 21:12 Rom 9:7; Hib 11:18

<sup>14</sup>Eruk patkuko yäñerirän Abraham akumañ ketemkät ume ehät täñtuñum tañpäñ Haga täño piriken penkañ nanaki iniñ kireñpäñ yäwet-pewän kuñkumän. Kuñtäñgän Beseba kome äma nämo iraniken uken täñguñguñ täñtäñ kuñatkumän. <sup>15-16</sup>Kuñattäkon umetä paorirän nanaki päya äyünken tewän irirän nanaki kañirän kumäkta bitnäñpäñ inigän ban bumik päñku itkuk. Päñku itkañ butewaki nadäñpäñ konäm kotkuk.

<sup>17</sup>Täñpäkañ nanaki imaka, konäm korirän Anutu nadäñkuk. Nadäñirän Anutu täño añero kunum gänañ itkañ Hagata gera ñode yäñkuk; Jide ahäñ gamänpäñ kotan? Umuntäweno! Anututä nanaka pat itkañ kotak u nadätak yäk. <sup>18</sup>Akumañ päñku nanaka yäpmäñ akuñpäñ iniñ bitnä. Nadätan? Näkä täñpewa nanak uterak äbot pähap api ahäneñ yäk.

<sup>19</sup>Täñpäñ Anututä nadäñ imänpäñ dapun iñpewän kwäpäñ ume dapuri kubä kañkuk. Ude kañpäñ päñku ume ehät piwän tokñewänkañ yäpmäñ päñku nanaki towiñkuk.

<sup>20</sup>Täñpäkañ Anututä nanak u watäni irirän tägañkuk. Kome jopi uken it yäpmäñ kuñpäñ tom däpmäkta mebäri kudup nadäñkuk. <sup>21</sup>Täñkañ kome jopi wäpi Paran u irirän miñitä Isip webe kubä yäpmänpäñ imiñkuk.

### Abraham kenta Abimelek bänep kubägän täñkumän

<sup>22</sup><sup>m</sup> Kadäni uken Abimelek ba komi ämaniye täño watä äma wäpi Fikol ukät päñku Abraham iwetkumän; Imaka u ba u täk täyan uwä Anututä täñkentäñ gamiñirän täk täyan yäk. <sup>23</sup>Unita näk ba nanaknaye ba nanaknaye täño nanakiye jop kubä nämo yäñ-yäñqarenta apiño kome ñokengän Anutu wäpi yäñpäñ yäñkehäromtañ nimi yäk. Gäk kome mähe mi nämo itan unita näkä iron täñ gamik täyat udegän gäkä näka ba ämawebe ño nanikta iron täñ nimik täyi yäk. <sup>24</sup>Ude iweränä Abrahamtä ñode iwetkuk; Näwetan ude yäñkehärom täyat yäk.

<sup>25</sup>Ude yäñpäñ Abrahamtä Abimelek ñode yäñahänpäñ iwetkuk; Nadätan? Gäkño piä ämakayetä ume nakta awañ äneñpani kubä niyomägatkuñ yäk. <sup>26</sup>Iweränä Abimelektä iwetkuk; Äma netä ude täñ gamiñkuño u näk nämo nadätat yäk. Bian man täpuri kubä nämo näweriri nadäñkuropäñ apiñogän yäñiri nadätat yäk. <sup>27</sup>Ude iweränkañ Abrahamtä sipsip ba bulimakau mäyap Abimelektä buñät imänpäñ bänep kubägän täñkumän. <sup>28</sup>Täñpäñ Abrahamtä sipsip nanaki, webeni 7 ude yäpmäñ daniñpäñ inigän yepmañkuk. <sup>29</sup>Yepmañirän Abimelektä yabäñpäñ yäñkuk; Ima mebärita sipsip webeni 7 ño yäpmäñ danitan? <sup>30</sup>Yäñirän iwetkuk; Näkä ume awañ äneñkuro näkñaken yäñ nadäñpäñ sipsip webeni 7 gamitat ño yäpmäñkañ bureni yäñ nadäwen yäk. <sup>31</sup>Täñpäkañ Abraham kenta Abimelek kome uken bänep kubägän täñkumäno unita kome u wäpi Beseba yäñ iwetkuñ.

<sup>m</sup> 21:22 Stt 26:26

<sup>32</sup>Eruk bänep kubägan täppän itkaŋ Abimelekkät komi ämaniye täŋo watä äma Fikol ukät Filistia komeken äneŋi kuŋkumän. <sup>33</sup>Kuŋjirän Abrahamtä päya kubä Beseba komeken piŋkuk. Täppän ukengän Ekäni Yawe Tärektäreki Nämo u iniŋ oretkuk. <sup>34</sup>Ude täppän Abrahamtä Filistia kome uken kadäni käreŋi itkuk.

### Abrahamken tänyabäk ahänkuk

**22** <sup>1</sup> It yäpmän kuŋtängän Anututä Abraham iwet yabänkuk; Abraham! Yäwänä yänkuk; Ei! Näk ŋo yäk. <sup>2</sup> Yäwänä iwetkuk; Gäk nanaka kubägan, gäripi nadänpän oraŋ imik täyan u imagut yäpmän Moria komeken ku. Kuŋpän pom kubä gäwoŋärewapän uken Aisak utpän ärawata kaŋ ijiŋ nam yäk. <sup>3</sup>Eruk patkuko kome ket nämo yäneŋirän Abrahamtä akuŋpän doŋkini kädet kukta ket utkuk. Täppänä Aisakkät piä ämani yarä yämagurän yäpmän kuŋkuŋ. Ärawa ijikta kädäp duŋpän däkänkuko u imaka yäpmänpän Anututä kome iwetkukken ukäda kuŋkuŋ. <sup>4</sup>Kuŋtäko kepma yaräkubä täneŋirän kome yänkuko bankentä kaŋkuk. <sup>5</sup>U kaŋpän piä ämaniyat yäwetkuk; Ek ŋo doŋki watäni irirän Aisakkät nek udu pänku Anutu iniŋ oretkaŋ ämdayän yäk.

<sup>6</sup>Ude yänpän Abrahamtä kädäp Aisakta imän yäpänkaŋ kädäp moräkkät mujuk imaka bok yäpmänkaŋ kuŋkumän. <sup>7</sup>Kuŋtängän Aisaktä nan yän iweränä Abrahamtä iwetkuk; Nanakna, ima? Ude yäwänä Aisaktä iwetkuk; Nan, kädäp moräk ba kädäp yäpmänkamäk ŋo. Täŋkaŋ ärawa täkta tom de? <sup>8</sup>Yäwänä Abrahamtä iwetkuk; Nanakna, Anututä ini-tägän tom ärawa täkta biŋam pewän ahäwayän yäk. Ude iweränkaŋ kuŋkumän.

<sup>9</sup> Kuŋtängän Abraham Anututä kome yänkukken ahänpän mobä bukä kubä täppän kädäp uterak peŋkuk. Kädäp peŋpänä Aisak injtpän pädä täŋkaŋ kädäp-bukä mobä bukä terak peŋkuko u terak punin teŋkuk. <sup>10-11</sup> Punin teŋpän mujuk yäpmän akuŋpän nanaki urayän täŋjirän Yawe täŋo aŋero kunum gänaŋ itkaŋ gera yänpän iwetkuk; Abraham! Abraham! yän yänjirän Abrahamtä yänkuk; Ei, näk ŋo yäk. <sup>12</sup>Yäwänä aŋerotä iwetkuk; Nanaka ŋo u ba u täŋ imeno! Gäk nanaka kubäganinik näka namikta nämo iyap taŋjiri gabänpän gäk Anutu u umuri yän nadänpän oraŋ namiŋpän kuŋat täyan yän nadätat yäk. <sup>13</sup>Ude iwerirän Abrahamtä dapun ijiwän kwäpän kaŋkuk; Sipsip ämani kubä yen obättä joŋanigän wabiwänkaŋ irirän kaŋkuk. Irirän kaŋpän pänku sipsip u yäpmänpän nanaki komenita Anututa ärawa täŋ ima yänpän ijiŋ imiŋkuk. <sup>14</sup>Täppäkaŋ Abrahamtä kome u wäpi Yawetä Api Täŋkentän Namek yän iwetkuk. Unita apiŋo Yawe iniken pomi terak api täŋkentän nimek yän pen yäk täkaŋ.

<sup>n</sup> 22:1-13 Hib 11:17-19   <sup>o</sup> 22:2 2Sto 3:1   <sup>p</sup> 22:9 Jem 2:21

15-17<sup>q</sup> Tānpākaŋ Yawe tāŋo aŋerotā Abrahamta gera āneŋi yāŋkuk. Yawe nākā ŋode yāyat yāk. Gāk nanaka kubāgān nāmo iyap tano unita tāŋkentāŋ gamiŋpewa kunum terak guk māyapinik itkaŋ ude, ba gwāgu gāgāniken mobā jiraŋ ude oraŋkayetā api ahāneŋ. Tāŋkaŋ oraŋkayetā iwan tāŋo yotpārare inita api koreneŋ yāk. 18<sup>r</sup> Ba oraŋkaye terak nākā nadāŋ yāmiŋpewa āma ābot uken-uken nanik kuduptagāntā iron pāhap api yāpneŋ yāk. U imata, gāk nākŋo man buramik tāyan unita. Man yāyat ŋo Yawe nākŋa wāpna terak yāŋkehārom tāyat yāk.

19 Ude tānpāŋ Aisak yanani āneŋi pāŋku piā āmaniyat yāmagurākaŋ Beseba komeken penta kuŋkuŋ. Tānpākaŋ Abraham kome uken pen it yāpmāŋ kuŋkuk.

20-23 It yāpmāŋ kuŋtāyon kadāni kubāken Abraham manbiŋam ŋode iwetkuŋ; Monāka Naho unitāŋo webeni Milkatā nanaki ŋode bāyaŋ imiŋkuk; Usi intājukun, eruk māden Busi, Kemuel (u Aram tāŋo nani), Keset, Haso, Pildas, Jitlap, Betuel yāk. Tānpākaŋ Betueltā Rebeka bāyaŋkuk. 24 Tāŋ Naho tāŋo webeni kubāwā wāpi Reumatā nanak ātu bāyaŋkuko wāpiwā ŋode; Teba, Gaham, Tahas, Maka.

### Abrahamtā āma kumbani ānehta kome suwaŋkuk

**23** 1 Tānpākaŋ Sara obaŋ 127 tārewānkaŋ kumbuk. 2 Yotpārare Hebron, Kenan komeken kumbuk. Kumāŋjirān Abrahamtā pāŋku konām butewaki tāŋ imiŋkuk. 3 Abraham konām kottāŋgān eruk akumaŋ Hit āboriyetā itkuŋken u kuŋpāŋ yāwetkuk; 4<sup>s</sup> Nāk kome māhem nāmo, āma ābanitā in bāmopjinken it tāyat unita in webena kumbuko u ānehta kome kubā nāwoŋārewākaŋ moneŋ tamayāŋ yāk.

5-6 Yāwerirān Hit āmatā iwetkuŋ; Ārowaninin, juku peŋiri gāweritna nadā; Nin gāka āma ekāni pāhap yāŋ nadāŋ gamik tākamāŋ unita nintāŋo āma kumbani ānehta awaŋ āneŋpani kubā kawi gārip tawānā upāŋ tāga gamine yāk. Ninken nanik kubātā iyap tānaŋi nāmo yāk. Uken ba uken ba webeka kumbuko u tāga api āneŋpen yāk. 7 Yāŋjirā Abrahamtā Hit āma gwājiŋ āpmoŋ yāmiŋpāŋ yāwetkuk; 8-9 Intā webena komejinken āneŋpetta bureni nadāŋ namiŋpāŋā ŋode tāŋ namikot; Mobā awaŋ wāpi Makpela upāŋ yāpayāŋ nadātāt unita kome u māhemi nāka biŋam iwerirā naniŋ kirewānkaŋ api suwawet yāk. Mobā awaŋ uwā māhemi Efron, Soha tāŋo nanaki u. Awaŋ uwā unitāŋo kome morākiken itak yāk. Inamjinken mobā awaŋ u gwāki māhemitā yāwānkaŋ uterakgān api imet yāk. Ude tāŋ namiŋjirā webena bāmopjinken api āneŋpet yāk. 10-11 Tānpākaŋ Efron ini bok itkaŋ yāŋjirān nadāŋkuk. Nadāŋpāŋ noriye kābeyā tāŋkuŋken ābā itkuŋo unitā nadāŋjirā Abraham iwetkuk; Ārowanina, yāyan ude nāmo yāk. Nākā nadātāt ude gāwera. Kome ukāda

<sup>q</sup> 22:16-17 Hib 6:13-14; Hib 11:12    <sup>r</sup> 22:18 Apos 3:25    <sup>s</sup> 23:4 Hib 11:9, 13; Apos 7:16

gäka biñam ganiñ kiretat. Mobä awañ äma kumbani änekta biñam ukät kome u käda bok jop ganiñ kiretat yäk. Notnaye itkañ ño kudup injamiken ganiñ kiretat yäk. Gäka biñam täyak unita webeka u kañ äneñ yäk.

<sup>12-13</sup>Iweränkañ Abrahamtä kome u nanik gwäjiñ äpmon yämikgän täñpän ämawebe itkuño u nadänjirä Efron ñode iwetkuk; Ude nämo, näkä nadätat ude gäwera nadäsi; Kome u jop naminañi nämo. Kome gwäkita gama yäpmänjiri webenawä api äneñpet yäk. <sup>14</sup>Iweränä Efrontä yänjkuk; <sup>15</sup>Ärowanina, kome yäyan unitäño gwäki siliwa moneñ 400 peyat yäk. Imata man wari yäde? Webeka yäpmän päñku u äneñ yäk. <sup>16</sup>Iwerirän Abrahamtä täga yän nadänpänä gwäki Hit ämawebetä nadänjirä yänjkuko ude yäpmän daniñpän imiñkuk. Kome mähem täño siliwa moneñ täño bäräpini kañpän nadäwani uterak siliwa moneñ 400 ude yäpmän daniñpän imiñkuk.

<sup>17-19</sup>Eruk, moneñ imänpän Hit ämawebe käbeyä täñkuñken äbä itkuño u injamiken Abrahamta biñam kome Makpela, Mamre kome käda yänjkuko u iniñ kireñkuk. Kome, päya ba awañ äma kumbani pekta biñam äneñpani u kudup iniñ kireñkuk. Täñpäkañ Abrahamtä mobä awañ suwañkuk-ken webeni Sara u äneñkuk. Kome uwä Kenan kome bämopiken itkuk.

<sup>20</sup>Ude täñkuño uwä Hit kome mähemtä kome ba awañ uwä Abrahamta biñam yäntäreñ imiñpän iniñ kireñkuk.

### Abraham Aisakta webe kubä kañ-ahänkuk

**24** <sup>1</sup>Abraham kadäni käroni it yäpmän ärontängän tägawani täñkuk. Imaka imaka täñkuko uwä Yawetä iron täñ imiñjirän säkgämän ahänkuñ. <sup>2-4</sup>Tägawani täñpän kadäni kubäken Abrahamtä piä watä ämani intäjukun täñpani, tuñumi kuduptagänta watä irani u ñode iwetkuk; Ketka gäyeknaken peñpän Yawe, kunum täño Anutu ba kome täño Anutu u injamiken yänkehäromtak man ñode näwet; Nanakata Kenan webe, kome itkamän ñoken nanik kubä nämoinik kañ-ahän imet yän näwet! Gäk Aisakta webe kañ-ahän imayän nadänpänä näkña komeken kuñkañ näkño äbotken nanik webe kubä kañ yäpmän imi. <sup>5</sup>Ude yäwänä piä watä ämanitä iwetkuk; Webetä näkkät ño äbäktä gäripi nämo nadäwänä jide kañ täñpet? Nanaka kome ño peñpeñ komekaken käwep api imagut yäpmän kwet?

<sup>6</sup>Yäwänä iwetkuk; Nämo! Nanakna u komenaken nämoinik imagut yäpmän kwen! <sup>7</sup>Kunum täño Anutu Yawetä näkña kome kujatna ba nanatä äbot bämopiken nanikpän nämagut yäpmän äbänpän man kehäromi ñode näwetkuk; Yerikeyeta kome itan ño bureni api yämet yän näwetkuk. Uita nanaknata webe kubä näkña komeken nanikpän kañ-ahän imayän täñjiri Yawetä añeroni iwerän päñku intäjukun kuñ



gamiŋpāŋ api tāŋkentāŋ gamek yāk. <sup>8</sup>Webe kaŋ-ahāwayāŋ tāno unitā gākkāt āyāŋutpeŋ ābākta gāripi nāmo nadāwānā eruk yāŋkehāromtak man nāwetan unita nadāwātāk nāmo tāŋpen. Upāŋkaŋ ŋode nadā! Nanakna komenaken nāmoinik imagut yāpmāŋ kwen! <sup>9</sup>Ude yāwān nadāŋpāŋ piā watā āmani uwā kerī, māhemi Abraham gāyekiken peŋkaŋ man iwetkuko u tākta yāŋkehārom taŋkuk.

<sup>10-11</sup>Ude yāŋkaŋ piā watā āmani uwā māhemi Abraham tāŋo kamel ātu itkuŋo ukāt nanik <sup>10</sup>yāmagutkuk. Tāŋpāŋ māhemi tāŋo tuŋum imaka tāgatāga mebāri mebāri kobet tāŋ yāpmāŋ kuŋkuk. Tuŋum ude tāŋpāŋ yāpmāŋ kuŋtāŋgān Mesopotemia komeken Naho tāŋo yotpārare kerāp taŋpāŋ ume nāŋpaniken ahāŋkuk. Ahāŋpāŋ itpāŋ kamel yāwerān gukuri imāpmok tāŋkuŋ. U bipāda ahāŋkuk, webe u nanik tāŋo ume gwetgwet kadāni bumik tāŋirān. <sup>12</sup>Tāŋkaŋ piā watā āma unitā Anutuken ŋode yāŋapiŋkuk; O Yawe, māhemna Abraham tāŋo Anutu, gāk apiŋo Abrahamta yāŋpāŋ iron tāŋ imiŋpāŋ tāŋkentāŋ namiŋiri piā tāga tāŋpa. <sup>13</sup>Nāka nabā! Nāk ume dapuriken ŋo irira kome ŋo nanik tāŋo webe gubaŋi umeta ābākaŋ yāk. <sup>14</sup>Ŋode irira webe gubaŋi kubā ābāŋpāŋ ume gwet nami nāŋpayāŋ iwerapāŋ ŋode nāwerān; Ŋo naŋiri kamelkayeta gwet yāma naŋput yāŋ. Ude yāwayāŋ tāko webe u uwā piā āmaka Aisakta biŋam iwoyāŋkun yāŋ nadāwayāŋ yāk. Ude nāwerānā māhemna Abrahamta iron tāŋ imitan yāŋ nadāwayāŋ yāk.

<sup>15</sup>Man ude Anutu nāmo iwet moreŋirān uterakgān Rebekatā ume gwetta ume kābot buramiŋ yāpmāŋ ābuk. Webe uwā Milka nanaki Betuel unitāŋo āperi. Milka uwā Abraham monāni Naho tāŋo webeni. <sup>16-17</sup>Tāŋpākaŋ Rebeka uwā iŋami dapun sākgāmān. Webe gubaŋi, āmakāt nāmo pārani ba kuŋarani. Webe unitā ume dapuriken āpmo ume gwetkaŋ āneŋi ābāŋirān piā watā āma unitā dubiniken bārāŋeŋ kuŋpāŋ iwetkuk; Nadāŋ namiŋiri ume kābotken ŋo ātu nāŋpa yāk. <sup>18</sup>Ude iwerānā Rebekatā ume kābot u piriken nanik yāpmāŋ āpāŋpāŋ iwoŋāreŋpāŋ iwetkuk; Ekānina ŋo naŋ yāk. <sup>19</sup>Naŋpikaŋ kamelkayeta udegān gwetpāŋ yāmiŋira naŋpā koki tāŋput yāk. <sup>20</sup>Ude yāŋpāŋ ume kābotken nanik kamelta gāpe gānaŋ bārāŋeŋ piwān āpmonkuŋ. Piwān āpmonpākaŋ āneŋi bārāŋeŋ pāŋku ume ātukāt gwet yāpmāŋ ābuk. Ude tāŋtāyon kamel <sup>10</sup>u ume naŋpā tāgaŋkuŋ. <sup>21</sup>Ude tāŋ irirān Yawetā nadāŋ imiŋpāŋ piāni tāŋo bureni webe ŋo terak pewān ahātak ba nāmo yāŋ u kaŋpāŋ nadākta piā āma unitā webe u ket tāŋpāŋ kaŋiwat itkuk. <sup>22</sup>Eruk, kameltā ume naŋ morewākaŋ piā āma uwā iŋami epmāget tāŋ imiŋpāŋ siworok yarā kerī kukŋi kukŋi peŋ imiŋkuk. Epmāget uwā golpāŋ tāŋpani, gwāki taŋipāŋ peŋ imiŋkuk. <sup>23</sup>Peŋ imiŋpāŋ iwet yabāŋkuk; E nanka wāpi netā? Tāŋkaŋ ninā intā yotken tāga pātnayāŋ? <sup>24-25</sup>Ude iwerānā iwetkuk; Nana wāpi Betuel, Naho kenta Milka tāŋo nanaki yāk. Ninkāt tāga pātnayāŋ. Tāŋkaŋ nintā yotken ketem kamelkayetā nakta māyap itkaŋ ba unitā dāpmon patta bāgup tāga itkaŋ yāk.

26-27 Yāwänkaŋ piä watä ämatä gwäjiŋ äpmonpän Yawe iniŋ oretpän yänjkuk; Mähemna Abraham täŋo Anutu Yawe u wäpi yäpmän akutat yäk. Anutu uwä mähemna Abrahamta nadän imiŋpän bänep iron täŋpän yänkehäromtak man yänjkuko unitäŋo bureni nämo iyap taŋkuko unita iniŋ oretat yäk. Täŋkaŋ näka imaka, nadän namitak. Yawe u kädet siwoŋi nämagut päbä nepmaŋpän mähemna täŋo nägät moräktä yotken ahätat yäk.

28 Täŋpakaŋ webe gubaŋi uwä bäräŋeŋ pänku miŋitä yotken ahänpän ämawebe itkuŋo u ume terak imaka ahänjkuko u manbiŋam kudup yäwetkuk. 29-30 Iwerirän Rebeka wanori wäpi Laban unitä epmäget iŋamiken ba siworok keriken u yabänkaŋ manbiŋam yänjkuko u nadänpän bäräŋeŋ kumaŋ Abraham täŋo piä watä äma kamelkät ume terak irirä yabän ahänjkuk. 31 Yabän ahänpän iwetkuk; Anututä iron täŋ gamani gäk äbikaŋ kuna yäk. Yotpärare gägäniken ŋo imata itan? Näk gäka ba kamelkayeta irit patpat kome ket urat yäk.

32 Ude yänpän äma ukät kamelniye yämagut yäpmän Rebeka miŋitä yotken kuŋkuk. Kuŋkaŋ kamel terak nanik tuŋum ketäreŋpän peŋkaŋ kamelta ketem yämän naŋ irirä äma yarä u yot gänaŋ äroŋkumän. Äroŋpän Abraham täŋo piä watä äma ukät piä ämaniye bok äbuŋo unita kuroŋi ärutta ume gäpe gänaŋ piŋ yämiŋkuk. 33 Ude täŋkaŋ ketem peŋ yämiŋkuŋ. Peŋ yämiŋirä Abraham täŋo piä watä ämatä yänjkuk; Nadän namiŋirä man nadätat u yäwa tärewänkaŋ ketem kämi näŋpayän yäk. Yäwänä Labantä iwetkuk; Yäyan ude tä yäk.

34 Yäwänä watä äma unitä yänjkuk; Näk Abraham täŋo piä äma yäk. 35 Yawetä mähemna Abrahamta iron pähap täŋ imiŋkuko unita tuŋum äma täyak yäk. Sipsip, bulimakau, siliwa ba gol moneŋ, piä äma, piä webe, kamel, doŋki ude imani. 36 Täŋpakaŋ mähemna täŋo webeni Sara uwä webe pähap terak nanak kubä bäyaŋ imiŋkuk. Bäyaŋ imän tägawänkaŋ Abrahamtä tuŋumi kuduŋtagän nanakita äriwän äpmon imiŋkuk. 37 Täŋpän mähemnata mani buramikta man kehäromi näwet-pewän yänkehärom taŋkut yäk. ŋode täŋpen yän näwetkuk; Gäk nanaknata webe kubä Kenan kome it täyat ŋoken nanik nämo yäpmän imen yän näwetkuk. 38 Nanatä komeken näkŋa äbotken kuŋkaŋ nanaknata webe uken nanikgänpän kaŋ yäpmän imi. Ude näwetkuk. 39 Ude näwerirän mähemna ŋode iwetkuk; Webe unitä ŋo äbäktä gäripi nämo nadäwänä jide api täŋpet? yän iwetkuk. 40 Ude iwerawä kowata ŋode näwetkuk; Yawe iŋamiken it yäpmän äbäk täyat unitä aŋero kubä peŋ iwet-pewän gäkkät itpäŋ täŋkentän gamiŋirän piä gamitat ŋo unitäŋo bureni api ahäwek yän näwetkuk. Gäk näkŋa kome kujat nanatä koŋken nanik nanaknata webe kubä api yäpmän imen yän näwetkuk. 41 Näkŋo äbotken naniktä webe kubä nanaknata nämo gamäwä, eruk, yänkehärom täyan unita nadäwätäk nämo täŋpen yän näwetkuk.

<sup>42</sup>Tānpākaŋ apiŋo ume dapuriken ahānpāŋ Anutu ŋode iwerat; Yawe, māhemna Abraham tāŋo Anutu, piā tānpayāŋ ābātāt unita gāk tāŋkentāŋ namiŋiri bureni tāga ahāwayāŋ? <sup>43-44</sup>Ume dapuriken ŋo irira webe gubaŋi kubātā ābānpāŋ ume tāpuri gwet nami nāŋpayāŋ iwerapāŋ ŋode nāwerān; ŋo naŋiri kamelkayeta gwet yāmayāŋ. Ude yāwayāŋ tāko webe uwā māhemna tāŋo nanaki unita biŋam, Yawetā iwoyāŋkuko u yāŋ nadāwayāŋ yāk. <sup>45-46</sup>Eruk, bānepnatā ude nāmo yāŋtāreŋira uterakgān Rebekatā ume kābot buramiŋ pābā ume dapuriken ahānpāŋ ume gwerak. Tāŋirān ŋode iwerat; Ume nami nāŋpa yāŋ iwerira uterakgān ume kābot piriken nanik yāpmāŋ āpānpāŋ ume gwetpāŋ nāwerak; Naŋiri kamelkayeta udegān gwet yāmayāŋ yāk. Ude yāŋ nadāŋā ume gwet namān naŋira kamelta udegān gwet yāmān naŋ. <sup>47</sup>Ude tānpānā iwerat; Gāk netā tāŋo āperi? Ude yāwawā nāwerak; Nāk Naho Milka nanaki Betuel unitāŋo āperi yāk. Ude nāwerānā epmāget iŋamiken peŋpāŋ siworok kerī kukŋi kukŋi peŋ imit. <sup>48</sup>Ude tānpāŋ gwājiŋ āpmonpāŋ Yawe iniŋ orerat yāk. Bureni, māhemna tāŋo Anutu Yawetā monāni tāŋo ābeki nanakita webe biŋam yāpmākta kādet tāga terak nāmagutkuko unita wāpi yāpmāŋ akut! <sup>49</sup>Eruk nāwerut; In māhemnata nadāŋ imikinik tānpāŋ iron tāŋ imikta nadākaŋ ba nāmo? Nāmo yāŋ nadāŋpāŋā nāwerākaŋ u ba u api tāŋpet yāk.

<sup>50</sup>Ude yāwerākaŋ Labankāt nani Betueltā iwetkumān; ŋowā Yawe tāŋo kudān unita nektā u ba u yānaŋi nāmo yāk. <sup>51</sup>Rebeka iŋamkaken itak ŋo. Māhemka tāŋo nanakita webe biŋam Yawetā yāŋkuko udegān tānpāŋ kaŋ imagut yāk. <sup>52</sup>Ude yāŋirā nadāŋpāŋ Abraham tāŋo piā watā āmatā Yawe gwājiŋ āpmon imiŋkuk. <sup>53</sup>Ude tānpāŋ epmāget siliwa golpāŋ tāŋpani, tek kejima Rebekata imiŋkuk. Tānpāŋ tuŋum gwāki ārowani ātu uwā Rebeka miŋi wanorita yāmiŋkuk. <sup>54</sup>Yāmākaŋ Abraham tāŋo piā watā āma ukāt āma ātu bok ābuŋo u ketem ume yāmān naŋpāŋ ugān patkuŋ. Patkuŋo yāŋewānā yāwetkuk; Nepmaŋpākaŋ māhemnaken kwa yāk.

<sup>55</sup>Ude yāwānā miŋi wanoritā yāŋkumān; Webe gubaŋi uwā kepma 10 ude bumik ninkāt itkaŋ kaŋ kut yāk. <sup>56</sup>Yāwawā piā watā āma unitā yāwetkuk; Nabā kātāwā kwa yāk. Yawetā tāga tāŋ namiŋirān piāna tāŋo bureni ahāŋirān imata nepmāŋitkamān? Māhemnaken nabā kātāwā kwa yāk. <sup>57</sup>Ude yāwānā iwetkumān; Eruk webe gubaŋi u imagutpāŋ iwetpāŋ-nadāna yāk. <sup>58</sup>Ude yāŋpāŋ yāŋpewān ābāŋirān Rebeka iwet yabāŋkumān; Gāk āma ŋokāt kukta nadātan? Iwerānā Ei, nāk kwayāŋ nadātāt yāŋ yāwetkuk. <sup>59-60</sup>Ei yāŋ yāwānā miŋi wanoritā Rebekakāt iniken watā irani webe ba Abraham tāŋo piā watā āma ukāt yepmaŋpāŋ kunayāŋ tāŋirā Rebekata kon man ŋode iwetkumān;

O wanotnin, gāk ābot pāhap tāŋo miŋi tāyi.

Tāŋiri ābotkayetā iwaniye yāwat kireŋpāŋ kome māhemi tākot!

<sup>61</sup>Ude iwerākaŋ Rebekakät piä webeniyetä tuŋum tänpänj kamel terak ärowākaŋ piä äma unitä yāŋ-yākŋat yāpmāŋ kuŋkuŋ.

<sup>62</sup>Tānpākaŋ kadāni uken Aisak ume kubā wāpi Irit Māhemitā Nabāk Tāyak u peŋpeŋ Negev kome pāŋku it täŋkukonik. <sup>63</sup>Eruk kadāni kubāta bipāda itpāŋ-nadākta piāken kuŋkuko ittāŋgān dapun iŋŋpewān kwāpāŋ kamel ābānjirā yabāŋkuk. <sup>64</sup>Tānjirān Rebekatā udegān dapun iŋŋpewān kwāpāŋ Aisak kaŋkuk. Kaŋpāŋ kamel terak naniktā āpmonpāŋ piä äma ŋode iwet yabāŋkuk; Äma piāken naniktā ābatak u netā? <sup>65</sup>Ude yāwānā piä watā āmatā iwetkuk; U māhemna ubayāŋ yāk. Ude yānjirān iŋami dapun peŋpipikta tek wādāŋ pewān āroŋkuk. <sup>66</sup>Tānpāŋ dubiniken ahāŋpāŋ itpāŋ piä āmanitā imaka imaka täŋkuko u Aisak biŋam iwetkuk. <sup>67</sup>Iwerān tārewānkaŋ Aisaktā Rebeka imagut yāpmāŋ miŋi Saratā yotken yāpmāŋ āroŋpāŋ webenita yāpmāŋpāŋ nadāŋ imikinik tāŋ imiŋjirān it täŋkumānonik. Ude tänpāŋ miŋi kumānjirān butewaki nadāŋpeŋ kuŋatkuko u paotkuk.

### Abraham tāŋo nanakiye ätu

**25** <sup>1</sup>Saratā kumbānkaŋ Abraham āneŋi webe kubā yāpuk, wāpi Ketura. <sup>2</sup>Unitāwā nanak ŋode bāyaŋ yepmaŋkuk; Simran, Joksan, Medan, Midian, Isbak, Sua. <sup>3</sup>Joksan uwā Seba kenta Dedan unitāŋo nani. Täŋkaŋ Dedan uwā äma ābot ŋode tāŋo orani; Asu, Letus, Leum. <sup>4</sup>Tāŋkaŋ Midian tāŋo nanakiye ŋodetā ahāŋkuŋ; Efa, Efe, Hanok, Abida, Elda. Äma u kudup u Ketura tāŋo oraniye.

<sup>5</sup>Tānpākaŋ Abraham uwā moneŋ tuŋumi kuduŋtagān Aisakta biŋam buŋät imiŋkuk. <sup>6</sup>Upāŋkaŋ kodak pen itpāŋ webeniyete ätu unitāŋo nanakiyeta tuŋum ätu yāmiŋpāŋ nanakna Aisakkät nāmo itneŋ yāŋpāŋ edap ābani kāda yāwerān kuŋ moreŋkuŋ.

### Abraham kumbuk

<sup>7-8</sup>Abraham u it yāpmāŋ āroŋtāyon tāgawaniinik tänpāŋ obaŋ 175 ude tārewānkaŋ kumbuk. Kumbānkaŋ āneŋkuŋ. <sup>9</sup>Nanakiyat Aisak, Ismael unitā Makpela awaŋken āneŋkumān. Awaŋ uwā Hit äma Soha nanaki Efron unitāŋo piä Mamre udude kāda itkuk. <sup>10</sup><sup>t</sup>Piä u Abrahamtā bian Hit nanikpāŋ suwaŋpāŋ webeni Sara āneŋpani-kengān āneŋkumān. <sup>11</sup>Tānpākaŋ Abraham kumānjirān Anututā nanaki Aisakta iron pāhap tāŋ imiŋkuk. Aisak uwā ume awaŋ kubā wāpi Irit Māhemitā Nabāk Tāyak u dubiniken it täŋkukonik.

### Ismael tāŋo oraniye

<sup>12-13</sup>Eruk Abraham nanaki Ismael, Sara tāŋo watā piä webe Isip nanik wāpi Haga unitā bāyaŋ imiŋkuko unitāŋo nanakiye wāpi tawaŋ

<sup>t</sup> 25:10 Stt 23:3-16

node; Tuäni Nebaiot, monäni Keda, gweki Atbel, awäni Mipsam. <sup>14-15</sup> U punin terak Mísma, Duma, Masa, Hadat, Tema, Jetu, Nafis, Kedema. <sup>16</sup> Ismael täño nanakiye 12 unitä äma äbot 12 unitäño oraniye pähap ude täñkuñ. Äma äbot 12 unitäño yottabatä ittäj kuñkuño u yotpärare wäpi udegän yäj-daniñkuñ. <sup>17</sup> Eruk Ismael it yäpmäj äronätängän obañ 137 ude tärenjirän kumbänkañ äneñkuñ. <sup>18</sup> Ismael oraniye täño irit kome uwä Havila kenta Su kome u bämopiken, u Isip kome täño edaptä äbani kädatä päñku Asiria baganiken it yäpmäj kuñkuñonik. Täñkañ Ismael oraniye täño äbot unitä Abraham täño nanakiye ätukät not nämo täñpäñ inigän inigän it täñkuñonik.

### Jekop kenta Iso täño manbiñam

<sup>19-20</sup> Täñpäkañ Abraham täño nanaki Aisak unitäño manbiñam node; Aisak u obañ 40 ude tärenjirän Betuel täño äperi Rebeka webenita yäpuk. Betuel u Aramtä äbotken nanik Mesopotemia kome mähemi. Rebeka wanoriwä Laban.

<sup>21</sup> Rebeka äruñ ittäyon äpi Aisaktä webenita yäñpäñ Yaweken yäñapik man yäwän nadäj iminjirän Rebekatä nanak kok itkuk. <sup>22</sup> Nanaki yarä nitek miñi koki gänañ patkañ kowat ämiwän täñkumän. Täñjirän miñitä yäñkuk; Wära! Imata näkä terak ude ahäj namitak? Ude nadäñpäñ Yawe iwet yabäñkuk. <sup>23</sup> <sup>u</sup> Iwet yabäwänä Yawetä iwetkuk; Äma äbot yarä kokka gänañ itkamän. Äbot yarä gäkken naniktä ahäñpäñä ini äbot-äbot api itneñ. Äbot kubä täño kehäromitä kubä täño api irepmirek. Intäjukun naniktä mäden nanikta watä pä api täñpek yäk.

<sup>24</sup> Täñkañ nanak ahäk-ahäk kadäni täñjirän eruk, gwabäyak ahäñkumän. <sup>25</sup> Intäjukun ahäñkuko u gupi gämäni täñkañ pujiñ-pujiñ ikek, tom pujiñi ude bumik unita wäpi Iso yäj iwetkuñ. (Ninin man terak Iso uwä pujiñ yot.) <sup>26</sup> Täñ mäden ahäñkukotä tuäni Iso täño mämeki injitañ ahäñkuk, u wäpi Jekop yäj iwetkuñ. (Jekop u ninin man terak mämeki injirani. Täñkañ Isrel naniktä man wärani yäñkañ äma jop man yäwanita mämeki injirani yäj yäwet täñkuñonik.) Aisak u obañ 60 ude tärenjirän nanakiyat uwä ahäñkumän.

<sup>27</sup> Täñpäkañ nanaki yarä ahäñkumäno u tägañpäñ Isotä äwanken kuñatpäñ tom däpmäkta mebäri nadäñkuk. Ude täñjirän Jekop uwä kwikinik irani, yotkengän irani. <sup>28</sup> Täñpäkañ nani Aisak u tom ägwäri täño toharita gäripi nadäñkuko unita gäripini Iso terak patkuk. Upäñkañ miñi Rebekatä Jekopta gäripi nadäj imiñkuk.

<sup>29-30</sup> Eruk kadäni kubäken Jekop käpek gämäni käbot ijiñ irirän Iso bipiken naniktä äbäñpäñ nakta wakiinik inkuñ. Äbäñpäñ Jekop iwetkuk; Bäräñeñ, imaka gämäni ijitan u ätu nami näñpa. Nakta bumta nekañ!

<sup>u</sup> 25:23 Rom 9:12

yāk. Mebāri unita wāpi kubā Edom yān iwerani. (Ninin man terak Edom u imaka gāmāni.)

<sup>31</sup>Ude iwerānā Jekoptā ṅode iwetkuk; Gāk intājukun ahāwani tāṅo tuṅum yāpmākta biṅam wāp u naniṅ kirewikaṅ uyaku yāk. <sup>32</sup>Yāwānā Isotā man kowata ṅode iwetkuk; Eruk yāk. Wāpna biṅam unitā tāṅkentāk jidewani api namek? Nāmo! Nakta kumākinik tāyat yāk. <sup>33</sup>Ude yāṅjirān Jekoptā iwetkuk; Naniṅ kirekta yāṅkehāromtaṅ nam! Ude yāwānā Isotā intājukun ahāwani tāṅo tuṅum yāpmākta biṅamta yāṅkehārom taṅpāṅ Jekopta iniṅ kireṅkuk. <sup>34</sup>Iniṅ kireṅjirān Jekoptā Isota kārāgakāt kāpek gāmāni ijiṅkuko u imiṅkuk. Imān naṅkaṅ kuṅkuk. Bureni, Isotā intājukun ahāwani tāṅo tuṅum yāpmākta biṅam wāpi unita nadāwān mewuni tāṅkuk.

### Aisak tāṅo manbiṅam

**26** <sup>1</sup>Kadāni uken nakta jop irit āneṅi ahāṅkuk. Bianā Abraham tāṅo kadāniken kubā ahāṅkuk. Tāṅ āneṅi ahātak ṅowā Aisaktā Filistia ābot tāṅo intājukun āma wāpi Abimelek, Gera yotpārareken irirān pāṅku ahāṅ imiṅkuk. <sup>2</sup>Tāṅpākaṅ Yawetā Aisak ahāṅ imiṅpāṅ ṅode iwetkuk; Isip komeken nāmo kwen. Nākā kome kubā gāwoṅārewakaṅ uken pāṅku kaṅ it yāk. <sup>3</sup>Ude Kome uken ātu iriri nākā gākkāt itpāṅ api tāṅkentāṅ gamet. Tāṅkentāṅ gamiṅpāṅ gāk ba nanakaye oraṅkayeta kome kudup u api tamet. Bureni, yāṅkehāromtak man nanka Abraham iwetkuro u api tāṅkehārom tawet yāk. <sup>4</sup>Nākā tāṅpewa oraṅkayeta nanak bāyaṅ weṅirā kunum terak guk itkaṅ ude bumta api ahāneṅ. Ābekaye oraṅkaye ābot u terak āmawebe ābot komeni komeni kuduṅta iron pāhap api tāṅ yāmet. <sup>5</sup>U Abrahamtā nākṅo бага man ba jukumanna u kudup nadāṅpāṅ buramiṅ moreṅkuko unita ude uwā api tāṅpet yāk. <sup>6</sup>Yawetā ude iwerānkaṅ Aisak Gera yotpārare uken it yāpmāṅ āroṅkuk.

<sup>7</sup>Ude Irirān kome u naniktā webenita iwet yabāk tāṅjirā Aisaktā yāwetkuk; U wanotna yāk. Webena yāṅ yāwetta umuntaṅkuk. Man bureni yāwawā ṅo naniktā Rebeka iṅami dapun sākgāmān u kaṅgārip tāṅpāṅ nāk api nutneṅ yāṅ nadāṅkuk. <sup>8</sup>Eruk uken kadāni kārōṅi ittāṅgān kadāni kubāken Aisaktā webeni Rebekakāt tāṅoret tāṅjirān Abimelek, Piristia tāṅo intājukun āmatā ini yotken itkaṅ dapun pārewat tāṅpāṅ yabāṅkuk. <sup>9</sup>Yabāṅpāṅ Aisak yāṅpewān ābāṅjirān iwetkuk; Nadātat! Rebeka u webeka yāk. U wanotna yāṅ imata yāṅkun? Yāṅjirān Aisaktā yāṅkuk; Bureni, nāk Rebeka iṅami dapun tāga u kaṅpāṅ nutneṅ yāṅ nadāṅpāṅ ude yāṅkut yāk. <sup>10</sup>Yāṅjirān Abimelektā iwetkuk; Wa! Umuri pāhap tāṅkun yāk. Āmanaye kubātā webeka Rebekakāt patkumān yāwānā momi pāhap nintā terak pātek yāk. <sup>11</sup>Ude yāṅpāṅ āmawebeniye ṅode

ᵛ 25:33 Hib 12:16    ᵂ 26:3-4 Stt 22:16-18    ✕ 26:7 Stt 12:13, 20:2

yāwetkuk; Kubätä äma ŋo ba webenita imaka waki kubä täŋ yāmayāŋ täko uwä kumäk-kumäkta biŋam api täŋpek yäk.

<sup>12</sup>Täŋpäkaŋ Aisaktä kome uken ketem piä täŋkuk. Täŋjirän Yawetä iron täŋ imiŋjirän obaŋ ugän ketem bumtainik ahäŋ imiŋkuŋ. <sup>13-14</sup>Aisak uwä sipsip bulimakau ba piä watä ämaniye ahäŋ bumbum täŋjirä tuŋum äma pähap täŋkuk. Ude täŋjirän Filistia ämatä kaŋpāŋ nadāwāwak täŋ imiŋkuŋ. <sup>15</sup>Nadāwāwak täŋ imiŋpāŋ ume awaŋ bian nani Abrahamtä itkaŋ piä ämaniye yāwerän äneŋpani u Filistia ämatä kome äneŋi kudup yejämbuŋ.

<sup>16</sup>Ude täŋjirä Abimelektä Aisak ŋode iwetkuk; Gäk nin nirepmiŋpāŋ äma kehäromi nikek itan unita nipmaŋpeŋ kome kubäken ku yäk.

<sup>17</sup>Ude yāwänkaŋ Aisak Gera kome pipiyāwani pähapken äpmoŋpāŋ yottaba täŋpāŋ kome uken kadäni käroŋi bumik itkuk. <sup>18</sup>Täŋpäkaŋ ume awaŋ Abrahamtä irirän äneŋpani Filistia ämatä Abraham kumäŋjirän yejämbuŋo u äneŋi äneŋtäŋ kuŋkuk. Ude täŋpāŋ ume awaŋ unitäŋo wäpi wäpi nanitä yāwani udegän yäntäŋ kuŋkuk. <sup>19</sup>Täŋ Aisak täŋo piä watä ämaniyetä ume dapuri kudupi kubä kome äneŋpāŋ kaŋ-ahäŋkuŋ. <sup>20</sup>Kaŋ-ahäŋjirä Gera kome täŋo sipsip watä ämatä Aisak täŋo sipsip watä ämakät yāŋawätpāŋ yäŋkuŋ; Ume ŋo nin täŋo yäk. Yāŋawätkuŋo unita Aisaktä ume awaŋ uwä wäpi Esek yäŋ iwetkuk. (Ninin man terak Esek uwä yāŋawät-awät). <sup>21</sup>Ude täŋjirä äneŋi ume awaŋ kubä änekgän täŋkuŋopāŋ unita äneŋi yāŋawätgän täŋkuŋ. Äneŋi yāŋawätgän täŋkuŋo unita wäpi Sitna yäŋ iwetkuk. (Ninin man terak Sitna u iwan täktäk). <sup>22</sup>Ude täŋjirä kome u peŋpeŋ päŋku ume awaŋ äneŋi kubä äneŋkuk. Ume unita man nämo ahäŋkuk. Man nämo ahāwānpāŋ Aisaktä yäŋkuk; Yawetä kome taŋi ŋo namiŋjirän nanak bäyaŋ weŋpāŋ api itne yäŋ yäŋpāŋ ume awaŋ u wäpi Kome Taŋi yäŋ iwetkuk.

<sup>23</sup>Eruk, Aisak kome uken naniktä Beseba komeken päŋku ahäŋkuk. <sup>24</sup>Päŋku ahäŋjirän bipani ugän Yawetä ahäŋ imiŋpāŋ iwetkuk; Näk nanka Abraham täŋo Anutu. Näk gäkkät api itdero unita nämo umuntāwen yäk. Piä ämana Abrahamta yäŋpāŋ näk gäkkät itkaŋ täŋkentäŋ gamiŋpāŋ äbekaye oraŋkaye mäyap api pewa ahäneŋ. <sup>25</sup>Yawetä ude iwerirän Aisaktä mobä bukä kubä täŋpāŋ Yawe iniŋ oretkuk. Ude täŋpāŋ yottaba kome uken täŋjirän piä ämaniyetä ume awaŋ kubä äneŋkuŋ.

### Aisak Abimelekkät bänep kubägän täŋkumän

<sup>26</sup> Kadäni kubäken kome uken nanik täŋo intäjukun äma Abimelek ukät watä äma wäpi Ahusat ba komi ämaniye täŋo intäjukun äma wäpi Fikol u Gera komeken naniktä äbä Aisak ahäŋ imiŋkuŋ. <sup>27</sup>Ahäŋ imiŋjirä Aisaktä yāwetkuk; Imata näkken äbäkaŋ? Iwan täŋ namiŋpāŋ näwat



kireŋpewä kome ŋoken äburopäŋ imata äbäkaŋ? 28-29 Ude yäwänä Gera naniktä yänkuŋ; Nin Yawetä gäkkät it täyak u kakinik täŋkumäŋo unita bämopninken yänkehäromtak man kubä peŋpäŋ gäkkät bänep kubägän tänayän nadäkamän yäk. Nintä Gäka waki kubä nämo täŋ gamiŋpäŋ bätaki terak gepmanapän ŋoken äbun. Äbänjiri Yawetä täŋkentän gamiŋkuk. Unita gäk udegän, waki kubä nämo täŋ nimenta bänep kubägän kaŋ täna yäk.

30 Ude yänjirä Aisaktä äŋnak-äŋnak pähap täŋ yämän naŋkuŋ.

31 Naŋpäŋ patkuŋo yänewänä bänep kubägän itta Aisakkät äma äbuŋo u yänkehäromtak man yänkuŋ. Ude täŋkaŋ Aisaktä bänep kwini terak yepmaŋpäŋ kuŋkuŋ. 32 Eruk, edap ugän Aisak täŋo piä ämaniye äbä ume awaŋ äneŋkuŋo unita Aisak biŋam ŋode iwetkuŋ; Nin ume kaŋ-ahäkamän yän iwetkuŋ. 33 Iwerirä ume awaŋ unitäŋo wäpi Seba yän iwetkuk. Unita yotpärare unitäŋo wäpi Beseba yän iwetkuŋo unitä pen itak. Ninin man terak Beseba u Yänkehäromtak Man.

34 Täŋpakaŋ Iso obaŋ 40 ude täreŋjirän Hit nanik kubä wäpi Beri unitäŋo äperi Judit webenita yäpuk. Täŋpäŋ Hit nanik kubä wäpi Elon unitäŋo äperi Basemat u bok yäpuk. 35 Täŋpakaŋ webe yarä Isotä yäpuko unitä Aisak yanäpita goret täŋ yämiŋjirän bänepitä jägämi pähap nadäk täŋkumänonik.

### Jekoptä nani täŋikŋat-pewän kon man imiŋkuk

**27** 1 Täŋpakaŋ Aisak u it yäpmän äronpäŋ äma tägawani täŋpäŋ dapuri waŋjirän imaka imaka ket nämo yabänkuk. Eruk, kadäni uken nanaki tuäni Iso yänpewän äbänpäŋ Nanakna! yän yäwänä Näk ŋo yän iwetkuk. 2 Iweränä nani Aisaktä iwetkuk; Nadätan? Näk äma tägawani täyat. Äma tägawani täŋpäŋ kumäk-kumäkna kadäni u nämo nadätat. 3 Unita äpa kuwek yäpmän päŋku bipiken tom kubä kaŋ ut nam. 4 Utpänä ketem näkŋa gäripi nadäk täyat ude kaŋ ijiŋ nami nänpa. Naŋ paotpäŋä näk nämo kumänkaŋ kon manna kaŋ gäwera tärewän yäk. 5-6 Eruk Aisak nanaki Isokät man yänpäŋ-nadäk ude täŋjirän Rebekatä juku peŋpäŋ nadänkuk. Nadänpäŋä Iso tomta bipiken kuŋjirän Rebekatä nanaki Jekop iwetkuk; Ai, nadätan? Nankatä tuäka ŋode iwerirän nadätat yäk. 7 Gäk tom kubä yäpmän päbä ketem gäripi nitek ijiŋ namiŋjiri Yawe iŋamiken kon manna gäwetkaŋ kaŋ kumba yän iwetak. 8 Ude iwetak unita nanakna, näkä man gäwera nadänpäŋä burami. 9 Gäk ŋodetä kuŋkaŋ meme gubaŋi säkgämän yarä yäpmän äbi. Yäpmän äbänjiri nankata ketem ini gäripi nadäk täyak u ijiŋ imayän yäk. 10 Ijiŋ imakaŋ yäpmän nankaken yäpmän ärowipän naŋkaŋä gäkpän kon mani gäwetkaŋ kaŋ kumbän yäk.

11 Ude iwerirän Jekoptä miŋi Rebeka iwetkuk; Ude täga upänkaŋ Iso u pujiŋ yot, nähä dudumi yäk. 12 Nanatä nepmäŋitpäŋ nadäwektagän



yāk. Ude tājpero uwā gāk tājikḡarani āma yāj nāwetpāj kon manta kowata tagwān man nāwerek yāk. <sup>13</sup>Yājirān miḡitā iwetkuk; Nanakna, ude nāmo! Tagwān man uwā nākā terak kaḡ ārowān yāk. Gāhāwā manna buramiḡpāj imaka unita gāwetat u pājku yāpmāj ābi yāk. <sup>14</sup>Ude iwerānkaḡ Jekop pājku meme yāpmāj pāj miḡita imiḡkuk. Imānkaḡ miḡitā ketem nanitā gāripi nadāk tāj kuko ude iḡi imiḡkuk. <sup>15</sup>Ude tājkaḡ nanaki tuāni tāḡo tek tāga kubā eḡi gānaḡ itkuko u yāpmāj pāj Jekopta tāj imiḡkuk. <sup>16</sup>Tāj imiḡpāj tom dāpuko unitājō puḡiḡi yāpmāj pāj kerī kotāki dudumi uwā uwāk tāj kuko. <sup>17</sup>Uwāk tāj imiḡpājā tom ba kārāga gāripi nīkek iḡi kuko u imiḡkuk. <sup>18</sup>Imānkaḡ ketem u yāpmājkaḡ naniken kuḡpāj iwetkuk; Nan yāk. Yāwānā iwetkuk; Nanakna, gāk netā? <sup>19</sup>Yāwānā Jekoptā nani iwetkuk; Nāk nanaka tuāka, Iso yāk. Man nāwerano u tāj moretat. Gāk akuḡpāj itkaḡ ketem yāpmāj ābātāt ḡo naḡkaḡ kon man nāwet yāk.

<sup>20</sup>Yāwānā Aisaktā nanaki iwetkuk; Nanakna, jide tāj pāj tom u bārāḡekinik kaḡ-ahātān? Yāwānā ḡode iwetkuk; Yawe, gākḡo Anutu unitā nāwoḡārewānkaḡ kaḡ-ahātāt yāk. <sup>21</sup>Ude yāwānā Aisaktā iwetkuk; Nanakna, ābikaḡ gāk nanakna Iso yāj siwoḡi nadākta gepmāj it nadāwa. <sup>22</sup>Ude yāwānā Jekoptā nani dubiniken kuḡirān iḡit nadāḡkuk. Iḡit nadāḡpāj yāḡkuk; Manka kotāk nadāḡira Jekop tāḡo man kotāk bumik tāyak upājkaḡ ketka gepmāj it pāj nadāwa Iso tāḡo bumik tāyak yāk.

<sup>23</sup>Ude yāj pāj kerī Iso tāḡo bumik puḡiḡi nīkek yāj nadāḡpāj nāmo kaḡkuko unita kon imayāj nadāḡpāj yāj yabāk ḡode tāj kuko; <sup>24</sup>Gāk bureni nanakna Iso ba? Yāwānā Jekoptā yāḡkuk; Nāk ubayāj. <sup>25</sup>Nāk ubayāj yāj yāwānā nanitā iwetkuk; Nanakna, tom ketem iḡiwani u yāpmāj ābi naḡpājā kon manna gāwerayāj yāk. Ude iwerirān Jekoptā ketem u yāpmāj pāj imān naḡkuk. Tāj pāj wain ume bok imān naḡkuk. <sup>26</sup>Naḡ paotpājā nani Aisaktā ḡode iwetkuk; Nanakna, dubinaken ābāj pāj bumumnaken neḡpāj naniḡ oret yāk. <sup>27<sup>z</sup></sup> Ude iwerānā Jekop nani dubiniken kuḡpāj iniḡ oret pāj nani bumumiken iḡkuk. Tājirān teki kābāj nadāḡpāj kon man ḡode iwetkuk;

Nanakna tāḡo guḡi kābāj u āwan tāḡo kābāj bumik, sākgāmān,  
Yawetā gāripi nīkek peḡkuko u bumik yāk.

<sup>28</sup> Anututā guk nāburum ba kome tāḡo gākḡi gamiḡirān sāguom ba wain ahāj bumbum tākot.

<sup>29<sup>a</sup></sup> Āma komeni komenitā oraḡ gamiḡpāj piā tāj gamik tākot.

Tājirā notkayeta intājukun tāj yāmisi.

Ba meḡka tāḡo ābotken naniktā oraḡ gamik tākot.

Tājkaḡ kubātā tagwān man gāwerānā unita kowata tagwān man u terak āroton.

<sup>z</sup> 27:27-29 Hib 11:20    <sup>a</sup> 27:29 Stt 12:3

Ba kubätä ganiḡ orerirän kowata udegän ahän imiton.

**Iso, nantä kon man näwerän yänkaḡ butewaki man iwetkuk**

<sup>30</sup> Aisaktä Jekop kon man ude iweränkaḡ Jekoptä nani mäden täḡ iminjirän uterakgän tuäni Iso bipiken naniktä äbuk. <sup>31</sup> Äbänpän ketem gäripi nikek Jekoptä ijinḡkuko udegän ijinpän naniken yäpmän äbänpän iwetkuk; Nan, akuḡpän itkaḡ ketem yäpmän äbatat ḡo naḡpän kon manka näwet yäk. <sup>32</sup> Iweränä Aisaktä iwetkuk; Gäk netä? Iweränä Näk nanaka tuäka Iso yän iwetkuk. <sup>33</sup> Iwerirän Aisaktä bärom pähap täḡpän yänḡkuk; Netä unitä tom utpän ijin päbä namän nat? Gäk api äbäniri tom ketem u naḡpän kon manna iwera tärek. Kon manna imiro uwä bureni yäpmänḡtak, jopi nämo api täḡpek yäk.

<sup>34</sup> Aisaktä ude iwerirän Isotä konäm kotpän jäpi nadänkaḡ nani iwetkuk; Nan! Kon manka näka udegän näwet yäk. <sup>35</sup> Yäwänä iwetkuk; Monäkatä yännäḡatpän kon manna gäka biḡam u gomägarak yäk. <sup>36</sup> <sup>b</sup> Ude iweränä Isotä yänḡkuk; Wa! Wäpi Jekop yän iwerani uku ubayän! Kadäni yarä yännäḡarani täyak. Kubäwä intäjukun ahäk-ahäk täḡo tuḡum yäpmäkta biḡam wäp uwä nomägakuk yäk. Täḡpänkaḡ apiḡowä nana täḡo kon man näka namikta yäwani nomägatak yäk. Ude yänpän yänḡkuk; Näka biḡam kon man kubä itak ba nämo?

<sup>37</sup> Ude yäwänä Aisaktä nanaki Iso iwetkuk; Nadätan? Ude täḡ imiro uterak monäkatä intäjukun api täḡ gamek. Ba noriye kuduḡtagäntä watä piä api täḡ imineḡ. Ba säḡuom ba wain umetä ahän bumbum api täḡ imineḡ. Unita nanakna, jide täḡpän imaka de nanikpän gamet? <sup>38</sup> <sup>c</sup> Ude yäwänä Isotä iwetkuk; O nana, kon manka kubägän paorako uba? Näk imaka, kon man näwet yäk. Ude yänpän konäm kähän yänpän kotkuk.

<sup>39</sup> <sup>d</sup> Konäm korirän Aisaktä iwetkuk;

Guk näburumtä nämo api täḡkentän gamek.

Ba kome gakḡi nämoken api kuḡaren.

<sup>40</sup> <sup>e</sup> Bureni, gäk ämik täḡpän ketem api kaḡ-ahäwen.

Tänkaḡ gäk monäkata watä piä api täḡ imen.

Upänkaḡ gäk piä täḡ imikta gaḡani nadänpänä ärowani täḡ iminjän kaḡumuntaḡ api kwen.

<sup>41</sup> Täḡpänkaḡ Isowä nanitä kon mani Jekopta iminjukuko unita yänpän kokwawak nadän yäpmän kuḡatkuk. Täḡpän bänepitä ḡode nadänḡkuk; Nana täḡo kumäk-kumäki keräp täyak. Kumänjirän butewaki nadäwa täreḡirän monäna Jekop kumän-kumän api uret yäk.

<sup>42</sup> Eruk Rebekatä nanaki tuänitä man yänḡkuko u biḡam nadänpänä Jekop yänpewän äbänkaḡ ḡode iwetkuk; Nadätan? Tuäka Iso uwä bänepitä

<sup>b</sup> 27:36 Stt 25:29-34   <sup>c</sup> 27:38 Hib 12:17   <sup>d</sup> 27:39-40 Hib 11:20   <sup>e</sup> 27:40 Stt 36:8; 2Kn 8:20

kowata dāpmāṅ tārekta nadāṅpāṅ gāk kumāṅ-kumāṅ gutta nadāṅpeṅ kuṅatak yāk. <sup>43</sup>Unita nanakna, gāk akumaṅ āmetpeṅ wanotna Labantā itakken Aran yotpārareken ku! Gāwetat udegān pengān iwāt. <sup>44</sup>Wanotna ukāt kadāni kerāpigān iriri tuāka tāṅo kokwawak u kaṅ bam tawān. <sup>45</sup>Bam taṅjirān imaka tāṅ imiṅkuno unita tāṅguṅ taṅjirān man pewakaṅ kaṅ ābi. Imata kepma kubāgān tabāṅ āwarākuk tāṅjira nanaknayāt bok paotdeṅ?

### Jekop āmetpeṅ kuṅkuk

<sup>46</sup>Tāṅpākaṅ Rebekatā āpi Aisak ṅode iwetkuk; Yāke! Nāk Iso tāṅo webeniyāt Hit ābotken nanik unita bitnākinik tāyāt yāk. Jekoptā udegān kome ṅo nanik, Hit webe udewani kubā yāpeko uwā kaṅ kumba yāṅ api nadāwet!

**28** <sup>1</sup>Rebekatā man ude iwetkuko unita Aisaktā Jekop yāṅpewān pābā kon man āneṅi iwetpāṅ man kehāromi ṅode iwetkuk; Gāk Kenan kome ṅo nanik webe kubā nāmoinik yāpen yāk. <sup>2</sup>Unita akumaṅ Mesopotemia komeken meṅka tāṅo nani Betuel uken ku. Uken meṅka tāṅo wanori Laban unitāṅo āperi kubā webekata kaṅ yāpmāṅ. <sup>3</sup>Ude tāṅjiri Anutu Kehāromi Māhemitā tāṅkentāṅ gamiṅjirān nanakaye māyap ahākot. Nanakaye māyap ahāṅjirā gāk ābot māyap tāṅo nani ude isi. <sup>4f</sup>Anututā Abraham tāṅkentāṅ imiṅkuko gāk ba ābekaye oraṅkaye udegān tāṅkentāṅ tamiṅjirān kome ṅo kaṅ kore. Kome ṅowā Anututā Abrahamta iniṅ kireṅkuko upāṅkaṅ apiṅo gāk kome māhem bureni nāmo, ābani ude itan. <sup>5</sup>Man ude yāṅpāṅ Aisaktā Jekop tewān yāpmāṅ Mesopotemia komeken āwāṅi Labanken kuṅkuk. Laban uwā Betuel, Aramtā ābotken nanik unitāṅo nanaki ba Rebeka wanori, Jekop kenta Iso tāṅo miṅi u.

### Isotā webe kubākāt yāpuk

<sup>6-7</sup>Tāṅpākaṅ Isotā biṅam ṅode nadāṅkuk; Nantā Jekop kon man iwetpāṅ Kenan webe yāpmākta yājiwātpāṅ webe yāpmākta Mesopotemia komeken kukta peṅ iwetkuk. Biṅam ude nadāṅpāṅ pen ṅode nadākgān tāṅkuk; Peṅ iwerirān Jekoptā miṅi nani tāṅo man buramiṅpāṅ Mesopotemia komeken kuṅkuk. <sup>8</sup>Isotā biṅam ude nadāṅpāṅ bānepiken ṅode nadāṅkuk; Nana Aisaktā webe Kenan nanik yāpuro unita nadāwān tāga nāmo tāk tāyāk yāṅ nadāṅkuk. <sup>9</sup>Ude nadāṅpāṅ pāṅku Abraham nanaki kubā Ismael unitāṅo āperi kubā wāpi Mahalat, Nebaiot tāṅo wanori u webenita yāpuk. Yāpmāṅpāṅ webeniyāt itkumānkengān tewān yarākubā tāṅkuṅ.

### Jekoptā kunum tāṅo terak kaṅkuk

<sup>10</sup>Tāṅpākaṅ Jekoptā Beseba kome peṅpeṅ Haran yotpārareken kuṅkuk. <sup>11</sup>Kuṅtāyon edap āpmonjirān kādet bāmopiken dāpmon pārayāṅ tāṅkuk.

<sup>f</sup> 28:4 Stt 17:4-8

Kome uken mobā māyap itkuŋo u kubā yāpmānpāŋ kunowāta penpāŋ patkuk. <sup>12</sup> Patpāŋ dāpmonken, terak kubā morāki kome terak, morāki kunum gānaŋ yāputpāŋ irān kaŋkuk. Terak u terak Anutu tāŋo aŋerotā aroŋ āpāŋ tāŋirā yabāŋkuk. <sup>13</sup> Ude tāŋirā Yawetā terak morākiken unu itkaŋ yāŋkuk; Nāk Yawe, oraŋka Abraham ba nanka Aisak tāŋo Anutu. Kome pātan ŋo gāk ba ābotkayeta api taniŋ kirewet. <sup>14</sup> Ābotkayetā ahāŋ bumbum tāŋtāko kome terak keŋkeŋ jiraŋ pātkaŋ ude api ahāneŋ. Tāŋpāŋ kome kukŋi kukŋi umude ba unude api tokŋeŋ yāpmāŋ kunēŋ. Tāŋirā gāk ba ābekaye oraŋkaye terak āmawebe komeŋi komeŋi u kuduŋtagānta iron pāhap api tāŋ yāmet. <sup>15</sup> Nadātan? Nāk gākkāt itkaŋ kome kuŋarayāŋ tāno udegān watāni api it gamet. Tāŋpāŋ gāmagut yāpmāŋ ābāŋira kome ŋoken āneŋi api āben. Nāk nāmo gepmaŋpāŋ gākkāt irira imaka imaka api gamet yāŋ yāŋkehārom taŋkuro u api ahāŋ morewek yāŋ iwetkuk.

<sup>16</sup> Ude iwerākaŋ Jekoptā akuŋpāŋ ŋode nadāŋkuk; Wāra! Nāk jop pātāt yāŋ nadāropāŋ Yawetā kome ŋo it-inik tāyak yāk. <sup>17</sup> Ude nadāŋpāŋ umuntaŋpāŋ yāŋkuk; Kome ŋo umuri-inik. Bureni-inik, ŋowā Anutu tāŋo irit kome. Eruk kunum tāŋo yāma ŋo yāk.

<sup>18</sup> Eruk kome yāŋeŋburu taŋirān Jekop akuŋpāŋ mobā kunowāta pen patkuko u yāpmāŋ akuŋpāŋ kāmi kaŋpāŋ nadākta kāroŋ yāputkuk. Tāŋpāŋ Anututa biŋam tākta olip gākŋi umeni piŋ ibatkuk. <sup>19</sup> Gākŋi piŋ ibatpāŋā kome u wāpi kodaki Betel yāŋ iwetkuk. (Ninin man terak Betel u Anutu tāŋo yot). Kome unitāŋo wāpi biani Lus yāŋ iwerani.

<sup>20-21</sup> Ude tāŋpāŋ Jekoptā ŋode yāŋkehārom taŋkuk; Anutu gākā nākkāt itkaŋ kādet kuŋarayāŋ tāro uken nabāŋ nāwatpāŋ ketem ba tek pewi ahāŋ namiŋirān nanatā yotken āneŋi sākgāmān ābāŋpāŋā eruk Yawe gāka nākŋo Anutu yāŋ api nadāŋ gamet. <sup>22</sup> Eruk mobā yāputat ŋonitā Anutu ganiŋoret bāgup api irek yāk. Tāŋkaŋ imaka imaka namayāŋ tāyan u kuduŋtagān yāpmāŋ daniŋpāŋ morāki gāka api gamik tāŋpet yāk.

### Jekop āwāŋi Labanken ahāŋkuk

**29** <sup>1</sup> Tāŋpākaŋ Jekop kuŋtāŋgān āmawebe edap ābani kāda itkuŋken uken ahāŋkuk. <sup>2</sup> Ahāŋpāŋ dapuri ijiwān kwāpāŋ ume awaŋ kubā kaŋkuk. Uken sipsip ābot yarākubā yabāŋkuk. Kome māhemitā awaŋ uken yawakiye yepmāŋ towik tāŋkuŋonik. Tāŋkaŋ ume awaŋ unitāŋo meni mobā pāhap kubāpāŋ tāŋpipiwani. <sup>3</sup> Māhemiyetā sipsipta ume gwet yāminayāŋ nadāŋpāŋā mobā uwā kireŋ tābot-pewā kuŋirān ume gwetpāŋ sipsip yepmāŋ towik tāŋkuŋonik. Yepmāŋ towiŋ moreŋpāŋā mobā u yāpmānpāŋ āneŋi komeŋiken tāŋpipik tāŋkuŋonik. <sup>4</sup> Eruk, Jekoptā sipsip watā āma uwā ŋode yāwet yabāŋkuk; Notnaye, in de nanik?

§ 28:12 Jon 1:51    <sup>h</sup> 28:13 Stt 13:14-15    <sup>i</sup> 28:14 Stt 12:3, 22:18

Yäwänä iwetkuḡ; Nin Haran nanik yäk. <sup>5</sup>Ude iwerirä yäwet yabänkuk; In Naho orani wäpi Laban u nadäkaḡ? Yäwänä Ei, u nadäkamäḡ yäk. <sup>6</sup>Nadäkamäḡ yäḡ iweräwä yäwetkuk; U täga itak? Yäwänä iwetkuḡ; Ei, itak yäk. Äperi Resel sipsip yämagut yäpmäḡ äbätak udu käyan? <sup>7</sup>Ude yäwäwä Jekoptä yänkuk; Ai! Sipsip yotken yepmakta kadäni nämo täyak. Ŋo kepma yäk. Unita ume gwetpäḡ yepmäḡ towiḡpäḡ yämagut yäpmäḡ ketemi näḡpaniken äneḡi yepmanaḡi yäk. <sup>8</sup>Ude yäwänä iwetkuḡ; Ude nämo. Yawak äbot äbäḡ morewäkaḡ uyaku ume awaḡ meni täḡpiḡiwani mobä kireḡ täbotpena kuḡirän sipsip kudup ume yepmäḡ towinayäḡ yäk.

<sup>9</sup>Man ude yänpäḡ-nadäk täḡ irirä Reseltä nani täḡo sipsip yämagut yäpmäḡ äbuk, u sipsip watä webe ude itkuko unita. <sup>10</sup>Eruk, Jekop Reseltä äwäḡi Laban täḡo sipsip yämagut yäpmäḡ äbänjirän kaḡpäḡ päḡku awaḡ meni täḡo mobä kireḡ täbotkuk. Mobä kireḡ täbot-pewän kuḡirän Laban täḡo sipsip ume yepmäḡ towiḡkuk. <sup>11</sup>Ude täḡpäḡ Jekoptä Resel bumumiken iḡpäḡ konäm bumta kotkuk. <sup>12</sup>Konäm ude kotpäḡ itkaḡ Resel iwetkuk; Näk nanka täḡo nägät moräk, Rebeka täḡo nanaki yäk. Ude iwerirän Resel kuḡpäḡ nani manbiḡam u iwetkuk.

<sup>13</sup>Pänku iweränä Labantä wanori täḡo nanaki Jekop unitäḡo biḡam nadänpäḡ bäräḡeḡ päḡku bäyaḡ imiḡpäḡ bumumiken iḡkuk. Täḡpäḡ imagut yäpmäḡ yoriken äroḡkuk. Äro itkaḡ Jekoptä manbiḡam kuduḡtagän Laban iwetkuk. <sup>14</sup>Iwet morewänä Labantä iwetkuk; Bureni, gäk näkḡo nägät moräkna yäk.

### **Jekoptä Lea kenta Resel webeniyatta yäpuk**

Eruk Jekop komepak kubä irirän Labantä iwetkuk; <sup>15</sup>Gäk nägät moräkna itan upänkaḡ imata piä jop api täḡ namiḡ iren? Gwäki jide yäpayäḡ nadätan? <sup>16</sup>Tänpäkaḡ Laban äperiyat yarä, moki wäpi Lea, wenäni wäpi Resel. <sup>17</sup>Lea u dapuri waki. Täḡ Resel uwä iḡami dapun säkgämän, gäripi nikek. <sup>18</sup>Jekoptä Reselta gäriḡiḡinik nadänkuko unita äwäḡi iwetkuk; Näk obaḡ 7 ude piä täḡ gamiḡira äpetka wenäka Resel u kaḡ nam yäk.

<sup>19</sup>Ude iweränä äwäḡitä yänkuk; Täga yäk. Äma kudupita imiḡira waki täḡpek. Gäka gamayäḡ täro uyaku täga api täḡpek yäk. Unita näkkät ḡo kaḡ itda. <sup>20</sup>Ude yänjirän Jekoptä Reselta nadänpäḡ obaḡ 7 äwäḡita piä täḡ imiḡ yäpmäḡ äroḡkuk. Upänkaḡ Reselta gäripi nadänkuko unita obaḡ 7 unita nadänjirän kepma yarägän bumik täḡkuk. <sup>21</sup>Eruk obaḡ 7 täreḡirän Jekoptä äwäḡi iwetkuk; Kadänina täretak unita webena Resel namikaḡ kuḡatkäda yäk. <sup>22</sup>Ude yäwänä Labantä äḡnak-äḡnak pähap täḡkaḡ kome mähem kuduḡtagän yämagutkuk. <sup>23</sup>Äḡnak-äḡnak pähap täḡkaḡ bipani ugän Labantä äperi moki Lea uwä Jekopken tewänkaḡ bok patkumän. <sup>24</sup>(Labantä piä watä webe Silpa Leata piä watä täḡ imikta imiḡkuk.)

<sup>25</sup>Eruk patkumāno yāneḡirān Jekoptā Lea kaḡpāḡ kikiḡutkuk. Kaḡpāḡ āwāḡi Laban pāḡku iwetkuk; Ai, ima kudān tāḡ namitan? Nāk Reselta nadāḡpāḡ piā tāḡ gamiḡkut yāk. Imata ḡode tāḡnākḡatan? <sup>26</sup>Yāwānā iwetkuk; Kome ḡo nanik tāḡo kādet uwā moki jop irirān wenānitā jukun āma yāpnaḡi nāmo yāk. <sup>27</sup>Unita ḡāk mokikāt kuḡarirān yanāpi tāḡo oretoret āḡnak-āḡnak kepma 7 ude tāreḡirān wenāni api gamet yāk. Upāḡkaḡ webe unita ḡwāki uwā āneḡi obaḡ 7 ude piā kaḡ tāḡ nam yāk. <sup>28</sup>Labantā Jekop ude iwetkuko udegān tāḡkuk. Leakāt yanāpi tāḡkumāno unitāḡo oretoret āḡnak-āḡnak tāreḡirān Labantā āperi Resel webenita imiḡkuk. <sup>29</sup>Tāḡpāḡ Reselta watā epān tāḡ imikta webe kubā wāpi Bilha imiḡkuk. <sup>30</sup>Tāḡkaḡ Jekop Reselkāt patpāḡ unita ḡāripi nadāḡkuko u webeni Lea pengān yāpuko unita nadāḡkuko u irepmitkuk. Tāḡpākaḡ Jekop Labanta piā tāḡ imiḡ yāpmāḡ āroḡirān obaḡ āneḡi 7 ude tāreḡkuk.

### Jekop nanakiye ahāḡkuḡ

<sup>31</sup>Tāḡpākaḡ Yawe Jekoptā Leata ḡāripi nāmo nadāḡ imiḡirān kaḡpāḡā Lea nanak bāyakta nadāḡ imiḡirān Resel āruḡ itkuk. <sup>32</sup>Tāḡpāḡ Leatā nanak kok itpāḡ bāyaḡkuko u wāpi Ruben yāḡ iwetkuk. ḡode nadāḡpāḡ Ruben yāḡ iwetkuk; Anututā butewakina kaḡpāḡ nadāk tāḡpāḡ tāḡkentāḡ namitak yāk. Nanak bāyaḡ imitat unita āpnatā ḡāripi bureni kāwep api nadāḡ namek yāk. <sup>33</sup>Ude tāḡkaḡ it yāpmāḡ āroḡpāḡ āneḡi nanak kubākāt bāyaḡkuk. Bāyaḡpāḡ yāḡkuk; Āpnatā ḡaḡani nadāḡ namiḡirān Anututā nadāḡ namiḡpāḡ āneḡi nanak kubā ḡo namitak yāk. Mebāri unita wāpi Simeon yāḡ iwetkuk. <sup>34</sup>Ude tāḡkaḡ it yāpmāḡ āroḡpāḡā āneḡi nanak kok itpāḡ kubā bāyaḡpāḡ yāḡkuk; Eruk, nāk nanak yarākubā bāyaḡ imitat unita āpnatā nāka ḡāripi bureni api nadāwek yāk. Mebāri unita wāpi Livai yāḡ iwetkuk. <sup>35</sup>Tāḡpāḡ āneḡi it yāpmāḡ āroḡtāḡḡān nanak kok itpāḡ bāyaḡpāḡā yāḡkuk; Apiḡo Anutu iniḡ oretat yāk. Ude yāḡpāḡ wāpi Juda yāḡ iwetkuk. Tāḡkaḡ āneḡi nanak kubā bārāḡeḡ nāmo bāyaḡkuk.

**30** <sup>1</sup>Tāḡpākaḡ Resel āruḡ itpāḡ Jekopta nanak kubā nāmo bāyaḡ imiḡkuk. Iniken mebāri ude nadāḡpāḡ moki Leata nadāwāwak tāḡ imiḡpāḡ Jekop ḡode iwetkuk; Nāka nanak kubā kaḡ nam! Nāmo namiwā api kumbet yāk. <sup>2</sup>Ude yāḡirān Jekoptā jāpi nadāḡ imiḡpāḡ iwetkuk; Anututā nadāḡ gamiḡpāḡ nanak nāmo gamiḡirān nākā u irepmitpāḡ nanak tāḡa gamet? <sup>3</sup>Ude iwerānā Reseltā yāḡkuk; ḡo watā piā webena Bilha. Ukāt patpāḡ nanak bāyaḡirān nāka biḡam tāḡpānkaḡ nanak tāḡo miḡi kaḡ ahāwa yāk. <sup>4</sup>Reseltā ude yāḡpāḡ piā watā webe Bilha imān Jekopkāt patkumān. <sup>5</sup>Patkumāno Bilhatā nanak kok itpāḡ Jekopta nanak kubā bāyaḡ imiḡkuk. <sup>6</sup>Bāyaḡirān Reseltā yāḡkuk; Anututā tāḡkentāḡ namikta nadāwān tāḡawāpāḡ manna nadāḡpāḡ nanak kubā namitak yāk. Mebāri unita wāpi Dan yāḡ iwetkuk. <sup>7</sup>Tāḡpākaḡ Resel tāḡo watā piā webe āneḡi nanak kok itpāḡ Jekopta nanak kubā bāyaḡirān

yarä ude täñkuk. <sup>8</sup>Täñkañ Reseltä yänkuk; Moknakät ämiñtängän eruk irepmitat uba yäk. Ude yänpän nanak wäpi Naptali yän iwetkuk.

<sup>9</sup>Tänppäkañ Leatä nanak bäyak-bäyak kadänini paotak yän nadänpänjä watä piä webeni Silpa Jekop webenita iniñ kireñkuk. <sup>10</sup>Iniñ kirewänkañ Silpatä Jekopta nanak kubä bäyañ imiñkuk. <sup>11</sup>Bäyañ imiñirän Lea wisikna yän nadänpän wäpi Gat yän iwetkuk. <sup>12</sup>Eruk, it yäpmän äronpän Silpatä Jekopta äneñi nanak kubä bäyañirän yarä ude täñkuk. <sup>13</sup>Tänirän Leatä ñode yänkuk; Näk bumta oretat unita notnaye ätutä näka oretoret täñpani yän api näwetneñ yäk. Ude yänpän nanak u wäpi Ase yän iwetkuk.

<sup>14</sup>Tänppäkañ wit bureni däpmäk-däpmäk kadäniken Lea täño nanaki tuäni Rubentä piäken kuñkañ päya päham nanak itta näñpani u ätu yabän ahänkuk. Yabän ahänpän yäpmänkañ miñi Leaken yäpmän kuñkuk. Yäpmän päñku imänkañ Reseltä u kañpän Lea iwetkuk; Ai, päya päham nanak itta näñpani nanakatä yäpmän äbuko u ätu täga namayän? <sup>15</sup>Iweränä Leatä iwetkuk; Äpna nomäгатkuno unita nadäwi pidäm tawänpän päya päham nanak itta näñpani nanaknatä yäpmän äbuko u imaka, nomägarayän täyan? Yäwänä Reseltä iwetkuk; Eruk, päya päham yäpmän gamiñkuko u namiwä apiño bipani gäk äpnakät täga patdayän yäk. Ude yäwänä Leatä nadän imiñkuk.

<sup>16</sup>Nadän imiñpänjä bipäda Jekop piäken naniktä äbänirän Leatä päñku kädet miñin ahän imiñpän iwetkuk; Apiño gäk näkkät pätdayän yäk. Nanakna täño päya päham nanak itta näñpani upän gäk suwatat yäk. Yäwänkañ bipani uken bok patkumän. <sup>17</sup>Tänppäkañ Anututä Lea nadän imiñirän nanak kok itpäñ Jekopta nanak kubä bäyañ imiñirän nanakiye 5 ude itkuñ. <sup>18</sup>Bäyañpän yänkuk; Näk watä piä webena äpnata imiñkuro unita kowata Anututä nanak kubä namitak yäk. Ude yänpän nanak u iniken man terak wäpi Isaka yän iwetkuk.

<sup>19</sup>Eruk ude täñkañ it yäpmän äronirän Leatä nanak kok itpäñ Jekopta nanak kubä bäyañ imiñirän nanakiye 6 ude itkuñ. <sup>20</sup>Bäyañpän yänkuk; Anututä iron täga täñ namiñirän äpnata nanak 6 ude bäyañ imiñkut yäk. Unita näk api orañ namek yäk. Ude yänpän nanak u iniken man terak wäpi Sebulun yän iwetkuk. <sup>21</sup>Eruk it yäpmän ärontängän äperi kubä bäyañkuko u wäpi Daina yän iwetkuk.

<sup>22</sup>Ude ahän moreñirä Anutu Reseltä yänapik man yänkuko u nadän imiñirän äruñ iranitä nanak kok itkuk. <sup>23</sup>Nanak kok itpäñä nanak kubä bäyañpän yänkuk; Äruñ itpäñ mäyäk nadänkuro uwä Anututä nomägatak yäk. <sup>24</sup>Eruk, Anututä nanak äneñi kubä kañ namän! yän yänpän nanak u wäpi Josep yän iwetkuk.

### Jekop tuñum äma täñkuk

<sup>25</sup>Reseltä Josep bäyawänkañ Jekoptä äwäñi Laban iwetkuk; Komenaken kwayän nadätat unita nabä kätäwi kwa yäk. <sup>26</sup>Webenayat



nanaknayeta nadānpān watā piā tān gamiŋkuro unita naniŋ kirewipān yāmagut yāpmān kwa yāk. Piā jide tān gamiŋkuro uwā gākŋa nadātan yāk. <sup>27</sup>Ude iwerānā āwānītā iwetkuk; Ude nāmo. ŋode gāwera nadāsi. Nāk kāren ŋode kaŋkut; Yawetā gāka yānpān iron taŋi tān namiŋkuk. <sup>28</sup>Unita piāka tāno gwāki ude nami yān nadānpān yāwikaŋ api gamet yāk. <sup>29</sup>Yāwānā Jekoptā iwetkuk; Nāk piā taŋi tān gamiŋkuro u kaŋpān nadātan? Gākŋo bulimakau sipsip yabān yāwarira jide ahāŋkuŋo u gākŋa nadātan yāk. <sup>30</sup>Nākā nāmo ābutken āhan yarāgān bumik itkuŋopān apiŋowā ahān bumbum tān gamikaŋ. Nāk piā tān gamiŋira Yawetā gāk tānŋentān gamiŋ yāpmān ābatak yāk. Unita kadāni ŋoken nākŋaken ābotnayeta piā tān yāmiŋpān tānŋentān yāmayān nadātat.

<sup>31</sup>Ude yāwānā āwānītā iwetkuk; Unita kowata jide api tān gamet? Ude yāwānā Jekoptā iwetkuk; Gāk imaka kubā nāmo namen yāk. Nāk bānepnaken man patak u gāwera nadāniri tāga tānpeko uwā gākŋo sipsip meme āneŋi watāni api iret yāk. <sup>32</sup>Uwā ŋode; Nāk apiŋo tom ābori ābori yabānpān sipsip kudāri ba yāput-toroktorok ikek, sipsip nanaki kubiri ba meme nanaki yāput-toroktorok ikek u kudup yāpmān daniŋpān inigān yepmaŋpayān yāk. Tom yarāgān udewanita piā tān gamik tāyat unitāno gwāki api yāpet yāk. <sup>33</sup>Ude tānira kudān siwoŋi tāyak ba siwoŋi nāmo tāyak yān tāga api kaŋpān nadāwen. Gāk piā tāk tāyat unitāno gwāki siwoŋi yāpmāntak yān kaŋpān nadāwayān ābānpānā meme yāput-toroktorok ikek nāmo, ba sipsip nanaki kubiri nāmo, nākŋo ābotken irirā yabānpān kubota tāyak yān kaŋ nadāk tā yāk.

<sup>34</sup>Ude yāwānā āwānītā yāŋkuk; Yāyan u tāga. Ude kaŋ ahāwān yāk. <sup>35</sup>Ude yānpān āwānī Labantā kepma ugān meme āmani jaum ba yāput-toroktorok ikek, meme webeni yāput-toroktorok ikek ba pujiŋi bāmpop uken paki, ba sipsip nanaki kubiri u kudup nanakiyetā watāni itneŋta yāpmān daniŋpān yepmaŋkuk. <sup>36</sup>Ude tānpān Jekop peŋpeŋ kepma yarākubā udetā kuŋtāngān kome ban kubāken ahāŋkuk. Ahānpān u irirān Jekoptā āwānī tāno meme sipsip ātuta watāni itkuk.

<sup>37</sup>Eruk Jekoptā pāya mebāri yarākubā unitāno karāni kodaki tokātpān gupi uken-uken tātuŋ āyāŋutkuk. Uken-uken tātuwānkaŋ bānepi paki kwawak ahānpān kudān ikek tānkuŋ. <sup>38-39</sup>Tānpān pāya karāni tātuŋkuko u yāpmānpān sipsip memetā u kaŋkaŋ ume kaŋ naŋput yānpān ume nānpaniken peŋkuk. Eruk sipsip memetā webeniye yāwatnayān ābānpānā ume naŋpān pāya karānītā iŋamiken irirān webeni yāwarāntāk tānkuŋ. Ude tānpān nanak bāyaŋkuŋo u pāya karāni udewanigān kudān-kudān nīkek ahāŋkuŋ. <sup>40</sup>Nanak ahāŋkuŋo u yāpmān daniŋpān inigān yepmaŋkuk. Yepmaŋpānā sipsip meme biani uwā Laban tāno sipsip meme kudān-kudān nīkek itkuŋ kāda ukāda kowat yabāwān tānput yānpān yepmaŋpān itkuŋ. Ude tānpān sipsip meme inita yāwani yāpmānpān inigān yepmaŋkuk. Ude tānpān yepmaŋpān Laban tāno inigān inita yāwani inigān itkuŋ. <sup>41</sup>Kadāni



kadäni meme sipsip gupi tägatä iniken täjirä Jekoptä päya karäni ukeŋo äneŋi yäpmänpänj ume nanpaniken peŋkuk. Ude täjirän meme sipsip päya karäni u kaŋkaŋ webeni yäwaräntäk täjkuŋonik. <sup>42</sup>Upänkaŋ meme sipsip gupi waki uwä päya karäniken nämo yepmak täjnkukonik. Ude täjirän meme sipsip gupi waki Labantagän itkuŋ. Meme sipsip gupi tägatäga u Jekop täŋo biŋamgän täjkuŋ. <sup>43</sup>Ude täj yäpmänj kuŋtäŋgän Jekoptä tuŋum äma täjnkuk. Meme sipsip bumta, piä watä webe bok äma bok ba kamel doŋki nikek itkuk.

### Jekoptä äwäŋi Laban kaŋumuntaŋ metänpeŋ kuŋkuk

**31** <sup>1</sup>Jekoptä kädet ude täj yäpmänj äbäntäyon Laban täŋo nanakiyetä kaŋpänj yänkuŋ; Jekoptä nan täjnikŋatpänj nan täŋo tuŋum kudup yäyomägatak. Tuŋum äma täyak uwä nan täŋo tuŋum terak täyak yäk. Man ude yänjirä Jekoptä nadänjuk. <sup>2</sup>Tänpänj ŋode imaka kaŋpänj nadänjuk; Äwo apiŋo not säkgämän nämo täj namik täyak uwä bian nämo täj namik täjnkukopänj udewä täyak yäk. <sup>3</sup>Ude nadänjirän Yawetä Jekop iwetkuk; Gäk äneŋi äyänutpeŋ nankaye nägät moräkkayetä kome kujatken kaŋ ku! Kuŋiri watä api it gamet yäk.

<sup>4</sup>Anututä ude iwetkuko unita Jekoptä webeniyat Resel kenta Lea ŋode yäwetkuk; Näk tom epänaken kuŋira ek ätu itkaŋ kaŋ äbun yäk. Eruk man ude yäwetpänj kuŋirän ätu itkaŋä yarä uwä pänku ahänj imiŋkumän. <sup>5</sup>Ahänj imänä yäwetkuk; Näk ŋode käyat yäk. Nanjek u bian not täj namiŋpänj kuŋatkuko udegän apiŋo nämo täj namitak. Upänkaŋ nana täŋo Anututä näk täjŋkentänj namik täyak yäk. <sup>6</sup>Näk nanjekta watä piä kehäromi täkinik täj yäpmänj äbäk täyat u nadäkamän, ei yänj? <sup>7</sup>Ude täk täyat upänkaŋ nanjektä piä täj imik täyat unitäŋo gwäki namikta yänjäŋat yäpmänj äbänjirän kadäni 10 täreŋkuk. Upänkaŋ nanjektä waki ude täj namayänj täjirän Anututä ukätpipik ŋode täj imik täjnkukonik; <sup>8</sup>Nanjektä tom yäput-toroktorok ikek piä gwäkita kaŋ yäpmänj yän näwerirän eruk Anututä nadänjirän tom miŋitä nanaki yäput-toroktorok ikekgän bäyaŋkuŋ. Täj tom gwärärek kudän ikek gäŋkata yäpmänj yän näwerirän eruk Anututä nadänjirän tom miŋitä nanaki gwärärek kudän nikekgän bäyaŋkuŋ yäk. <sup>9</sup>Ude täj yäpmänj äbätänjgän Anututä nanjek täŋo tom kudup yomägatpänj näŋkata biŋam naniŋ kireŋkuk yäk.

<sup>10</sup>Ude yänpänj ŋode yäwetkuk; Kadäni kubä yawaktä iniken täjirä döpmonken ŋode täjŋkut; Kadäni uken meme ämanitä webeni yäwatkuŋo uwä yäput-toroktorok, gwärärek kudän ikek yäk. <sup>11</sup>Tänpänj Anutu täŋo aŋerotä döpmonken ŋode näwetkuk; Jekop! yäk. Jekop yän yäwänä Itat ŋo yän iniŋ yänkut. <sup>12</sup>Yäwawä näwetkuk; U yabäl! yäk. Meme ämanitä webeni yäwatkaŋ u yäput-toroktorok, gwärärek kudän ikekgän yäk. Äwänjka Labantä yänjäŋat yäpmänj äbuko u kak täyat unita nadänjira udewä ahäkaŋ yäk. <sup>13j</sup>

<sup>j</sup> 31:13 Stt 28:18-22

Tänpän nadätan? Gäk Betel komeken näka yänpän mobä änok kubä buñätkan olup gakti uterak piñ ibatpän yänkehäromtak man yänkun. Eruk, kome uken iriri ahän gamiñkuro uwä Anutu näk ño yäk. Unita akuñkan ayäjutpeñ kome kujatkaken kan ku yäk. Man ude näwetkuk.

<sup>14</sup>Eruk, ude yäweränä webeniyattä iwetkumän; Nanta butewaki nämö nadäkamak yäk. Nekta biñam tuñum kubä nämö iwoyän nimiñkuk.

<sup>15</sup>Nan uwä äbani bumik nibäk täyak yäk. Gäkken moneñ yäpmäkta niniñ kireñkuk. Upänkan moneñ yäpuko uwä kudup nañkuko unita imata ño itde? <sup>16</sup>Ude yänpän yänkumän; Anututä nannek täño tuñum kuduhtagän yomägarirän nin ba nanakniye ninta biñam täyak yäk. Unita Anututä gäwetak ude kan tä yäk.

<sup>17</sup>Ude yäwänä Jekop komeniken äneñi kukta tuñum tänpän webeniye nanakiye kamel terak yepmañkuk. <sup>18</sup>Ude tänpän sipsip, bulimakau, tuñum ba imaka kudup Mesopotemia komeken irirän ahän imiñkuño u yäpmänpän Kenan komeken nani Aisaktä itkukken kwa yänpeñ kuñkuk.

<sup>19</sup>Akumañ kunayän täñkuño kadäni uken tuñum ñode täñkuñ; Labantä sipsip pujiñi madäwa yänkan kuñirän Resel nanitä yotken äronpän nani täño äboriyeta watä irani yäwik kubo tänpän yäpmän äpämañ kuñkuk.

<sup>20</sup>Tän Jekoptäwä äwänji Laban, Aramtä äbotken nanik u täñikñatpeñ nämö iwerän nadänirän kuñkuk. <sup>21</sup>Eruk tuñum ude täñ paotpänä tuñumi kuduhtagän kobet täñ yäpmän Yufretis ume weñpeñ Gileat pom käda kuñkuñ.

### Labantä Jekop iwat yäpmän kuñkuk

<sup>22</sup>Jekop kuñirän kepma yaräkubä tärewänkan Jekoptä metänpeñ kuñkuko unita manbiñam Laban iwetkuñ. <sup>23-25</sup>Eruk manbiñam u nadänpänä ämaniye yämaguränkan Jekop iwat yäpmän kuñtäyon kepma 7 tärewänkan Gireat pom Jekoptä ahänpän yottaba tänpän itkuko u ahäkta keräp tañkuñ. Uken ahänpän Laban ba ämaniye yottaba tänpän patkuñ. Parirä Anututä Laban döpmonken ñode iwetkuk; Laban! Gäk Jekop man kädäp ikek kubä iwerentawä! yäk.

<sup>26</sup>Patkuño yänewänkan Labantä Jekop ahän imiñpänä iwetkuk; Ima kudän täñ namitan? Imata jop täñnäñatpän iwan täñ gamapän bumik äpetnayat nomägatpän yäpmän äbätan? <sup>27</sup>Yänjahänpän näwetkuno uyaku kap teñpän gepmana yäpmän äbim yäk. <sup>28</sup>Näk äpetnayat oranaye nämö yäniñ orerira yämagut yäpmän äbän. Gäk guñ kudän tän yäk. <sup>29</sup>Näk gäk gutnañipän nanka täño Anututä bipani döpmonken ñode näwetpän naniñ bitnä; Gäk Jekop man kädäp ikek kubä iwerentawä yän näwetkuk.

<sup>30</sup>Gäk komekata nadäwätäk tänpän ämetpeñ äbäno uwä täga upänkan näñño äbotnayeta watä irani yäwik imata kubo tänpän yäpmän äbän?

<sup>31</sup>Ude yänirän Jekoptä Laban man kowata ñode iwetkuk; Gäka umuntañkuro uwä ñodeta; Gäkä äpetkayat nomägaren yän yänpän unita

nāmo gāwetkaŋ ābāmāŋ yāk. <sup>32</sup>Upāŋkaŋ itkamāŋ ŋo kubätä yākken yāwukka u kaŋ-ahāwayāŋ tāno uwā āma ba webe u kumākta biŋam tāŋpān. Āmaniye iŋamiken tuŋum päke yāpmāŋ kuŋatat ŋo gākŋata biŋam kubā kaŋpāŋā kaŋ yāpmāŋ yāk. Jekop uwā webeni Reseltā yāwik kubo tāŋkuko u nāmo nadāŋkaŋ man kehāromi u yāŋkuk.

<sup>33</sup>Eruk, Laban Jekoptā yottaba gānaŋ āroŋpāŋ yāwik ukeŋonita kawān wawāpāŋ, Leatā yottaba gānaŋ āroŋpāŋ udegān kawān waŋkuŋ. Tāŋpāŋ piā watā webe yarā unitā yottaba gānaŋ udegān kawān waŋkuŋ. Ude tāŋkaŋ kumaŋ Reseltā yottaba gānaŋ āroŋkuk. <sup>34</sup>Reseltā yāwik kubo tāŋkuko ukeŋo kamel tāŋo yāk tuŋum pewani u gānaŋ kābop daiŋkukopāŋ uterak maŋirirān Labantā yottaba u gānaŋ wāyākŋewān waŋkuŋ. <sup>35</sup>Ude tāŋkaŋ Reseltā nani iwetkuk; Nana, gāk nāka kokwawak nadāweno. Nāk tāga nāmo akwayāŋ. Webetā nininken kāyām ahāŋ namitak unita tāga nāmo akwayāŋ yāk. Iwerānkaŋ nanitā pāŋku yot kudup gānaŋ yāwikta wāyākŋewān waŋkuŋ.

<sup>36</sup>Ude tāŋirān Jekoptā koki wawāpāŋ Laban ŋode kaŋ yāŋkuk; Oi! Nāk waki jide tāŋ gamiŋkuro unita tom bumik nurayāŋ nāwarān tāyan? <sup>37</sup>Gākā nākŋo tuŋum päke ŋo yabāwi tārekaŋ. Unita gākā imaka kubā gākŋopāŋ nāk ba ābotnaye ŋo bāmopninken kāyan u tāŋpāwā notniye tāŋo iŋamiken kwawak pewipāŋ kaŋkaŋ nek tāŋo mebāri kaŋ yāpmāŋ daniwut! <sup>38</sup>Nāk gāka watā piā tāŋ gamiŋjira obaŋ 20 ude tāreŋkuk. Kadāni u bāmopiken gākŋo yāwakaye watāni ket irira sipsip ba meme nanaki kubā nāmo dātdāt maŋkuŋ. Ba gākŋo sipsip ābotken nanik sipsip āmani kubā nāmo utpāŋ naŋkut yāk. <sup>39</sup>Ba tom āgwāritā gākŋo sipsip yewa gānaŋ āroŋpāŋ sipsip kubā utpāŋ naŋpānā nākŋakenpāŋ komenita peŋ gamiŋkut. Tāŋkaŋ kepma ba bipani kubāta gākŋo sipsip kubā kubo tāŋkuŋo unita komenita nākŋakenpāŋ gamikta nāwet tāŋkunonik. <sup>40</sup>Nāk gākŋo sipsipta watā irira edaptā bumta nek tāŋkukonik. Bipaniwā mānit nadāŋpāŋ dāpmon sākgāmān nāmo pat tāŋkuronik yāk. <sup>41</sup>Nāk komi piā ude gāka obaŋ 20 tāŋkut. Obaŋ 14 āpetkayatta nadāŋpāŋ watā piā tāŋ gamiŋkut. Ba obaŋ 6 āneŋi tom ātu nāka biŋam tāneŋta watāni it gamiŋkut. Tāŋpāŋ kadāni u bāmopiken piā tāŋ gamiŋkuro unitāŋo gwāki namikta tāŋnākŋariri kadāni 10 ude tāŋkuk. <sup>42</sup>Gāk ude tāŋ namiŋkuno upāŋkaŋ nana tāŋo Anututā nāka watā it namiŋkuk. Anutu uwā orana Abraham ba nana Aisak unitāŋo Anutu pāhap. Anututā nāka watā nāmo itkuk yāwānā jopinik nepmaŋpi ābātet. Upāŋkaŋ Anututā butewaki terak komi piā tāŋ yāpmāŋ āburo u kaŋpāŋ imaka kubā nāka nāmo tāŋ namenta dāpmonken man kehāromi gāwetkuko u yāk.

### Laban Jekoptāt bānep kubāgān tāŋkumān

<sup>43</sup>Jekoptā man ude yāwānā Labantā iwetkuk; Webekayat ŋowā āpetnayat, ba nanakaye ŋowā nākŋaken ābeknaye oranaye. Ba tom

kuduptagän päke ŋo u imaka, näkŋakengän. Imaka kuduptagän iŋamnaken itkaŋ ŋowä näkŋakengän. Upänkaŋ apinowä jide tänpän äpetnayat ba äbeknaye oranaye äneŋi yäpet? U täga nämö. <sup>44</sup>Unita nek bänep kubägän täda yäk. Tänpän bänep kubägän täkamäk ŋonita nämö guŋ tädeŋta mobä änok kubä ŋo peda yäk.

<sup>45</sup>Man ude yäwänkaŋ Jekoptä mobä karonŋi kubä yäpmanpän siwon yäputkuk. <sup>46</sup>Tänpänä noriye yäwet-pewän mobä u dubiniken mobä ätukät buŋätkuŋ. Ude tänpänä mobä änok u dubiniken ketem naŋkuŋ. <sup>47</sup>Tänpäkaŋ Labantä mobä änok peŋkumäno iniken Mesopotemia man terak wäpi Jega-Sahaduta yän iwetkuk. Tänpän Jekop uwä iniken Hibru man terak wäpi Galet yän iwetkuk. (Ninin man terak 'nämö guŋtakta').

<sup>48</sup>Tänpän Labantä Mobä änok pekamäk ŋo kaŋpän bänep kubägän täkamäk unita nämö api guŋ täde yän Jekop iwetkuko mebäri unita mobä änok unitäŋo wäpi Galet yän iwetkumän. <sup>49</sup>Tänä Labantä kome u wäpi kubä Mispa iwetkuko uwä man ŋode yänkuko unita; Yawetä gäk gäkŋagän, näk näkŋagän kuŋaritda nek nibänpän nadäwän. <sup>50</sup>Tänpäkaŋ Labantä Jekop äneŋi kubä ŋode iwetkuk; Gäk äpetnayatta gaŋani nadänpän komi yämeno, ba näkä nämö nadänira webe kodaki ätu yäpeno uwä ŋodeta ket nadäwen; Anutu nibätak yän nadäwen yäk. <sup>51-52</sup>Mobä karonŋi yäputat ŋo ba mobä änok bämopneken peyat ŋo ka! ŋowä kaŋpeŋ kuŋatpänä bänep kubägän täkamäk ŋonita nämö api guŋ täde yäk. Näk ŋo irepmitpän nämö guret. Gäk udegän, ŋo irepmitpän nämö nuren. <sup>53</sup>Tänpän gäk ba näk bänep kubägän täkamäk ŋopän irepmitdawä Anutu, Abraham kenta Naho täŋo Anutu unitä kowata kaŋ nimän yäk.

Ude yäwänkaŋ Jekoptä Anutu, nani Aisaktä gämoriken kuŋarani unitäŋo wäpi terak yänkehärom taŋkuk. <sup>54</sup>Tänpän Anutu iniŋ oretta pom terak äronpän gupe ijin ima yänpän tom kubä utpän ijin imiŋkuk. Ude tänpän äboriyekät ketem bok näna yänkaŋ yämagutkuk. Yämaguränpän ketem naŋkaŋ pom terak ini ugän patkuŋ. <sup>55</sup>Patkuŋo yänewänä Laban akuŋpän äperiyat, oraniye äbekiye yenpän yäniŋ orepän kon man yäwetkaŋ komeniken äyänutpeŋ kuŋkuk.

### Jekop tuäni Iso kaŋ-ahänkuk

**32** <sup>1</sup>Eruk Jekop kome u peŋpeŋ kuŋirän Anutu täŋo aŋero ätutä kädēt miŋin ahän imiŋkuŋ. <sup>2</sup>Ahän imiŋirä yabänpänä nadänkuk; Wa! ŋowä Anutu täŋo äbot yäk. Ude yänpän unita kome u wäpi Mahanaim yän iwetkuk.

<sup>3</sup>Kadäni uken Jekop täŋo tuäni Iso Sei kome, wäpi kubä Idom uken itkuk. Irirän Jekoptä tuäna uken itak yän nadänpän watä äma yäwet-pewän intäjukun kuŋkuŋ. <sup>4</sup>Kunayän täŋirä yäwetkuk; In ekänina Iso ŋode iwerut yäk. Watä piä ämaka Jekoptä ŋode yäyak; Näk kome ban pänku äwännek Labankät kadäni karonŋi it yäpman äbut. <sup>5</sup>It yäpman

ābānjā sipsip, bulimakau, doŋki, watā āmawebe it namikaŋ. Unita ekānina, gāk not tāŋ nam yāŋ nadāŋpāŋ manbiŋam ŋo gāka pewa ārekaŋ yāk. Jekoptā manbiŋam ude pewān kuŋkuŋ.

<sup>6</sup>Watā piā āmaniyetā manbiŋam ude yāpmāŋ kuŋkuŋotā āneŋi āyāŋjutpeŋ ābāŋpāŋ Jekop ŋode iwetkuŋ; Nin tuāka Iso kaŋ-ahāŋkumāŋ yāk. Unita gāk gabāŋ ahāwayāŋ nadāŋpāŋ āmaniye 400 yāmagurān ābāŋ itkaŋ yāk. <sup>7</sup>Ude iwerākaŋ Jekop umun pāhap nadāŋpāŋ-nadāwātāk tāŋkuko unita āmaniye, sipsip, bulimakau, kamel kudup yāpmāŋ daniŋpewān ābot yarā tāŋkuŋ. <sup>8</sup>U ŋode nadāŋpāŋ yāpmāŋ daniŋkuk; Isotā ābāŋpāŋ ānok kubā nidāpānā ānok kubātā api āmetpeŋ kuneŋ yāk.

<sup>9</sup>Ude nadāŋpāŋ Jekoptā Anutu yāŋapik man terak ŋode iwetkuk; O Anutu, orana Abrahamkāt nana Aisak tāŋo Anutu! Gāk ŋode nāwetkun; Gāk komekaken ba notkaye itkaŋken āyāŋjutpeŋ kuŋiri api tāŋkentāŋ gamet. Man ude nāwetkun. <sup>10</sup>Nāk piā āmaka tāga nāmo upāŋkaŋ nadāŋ namikinik tāŋpāŋ bānep iron tāŋ namiŋ yāpmāŋ ābāk tāyan. Bianā āhottaba-gānpāŋ yāpmāŋkaŋ Jodan ume weŋpeŋ kuŋkut. Apiŋowā nāk ābot taŋi yarā ŋo nikek ābātāt yāk. <sup>11</sup>Unita gāk tāŋkentāŋ namiŋiri tuāna Isotā nurektawā. Tuānatā ābāŋpāŋ nākŋa ba nanak nādamiŋi nidāpek yāŋpāŋ umuntāyat yāk. <sup>12</sup><sup>k</sup> Gāk bian ŋode nāwetkuno āneŋi nadāsi; Nāk bānep tāga nadāŋ gamiŋpāŋ nanakaye pewa gwāgu pomiken mobā jiraŋ māyap, daniŋaŋi nāmo itkaŋ ude api ahāneŋ. Ude nāwetkun yāk.

<sup>13</sup>Eruk, patkuko yāŋewānā Jekoptā akuŋpāŋ tuāni Iso iron imilka tuŋumi pāke uken nanik ātu iwoyāŋ imiŋkuk. Tuŋum irona iwoyāŋ imiŋkuko uwā ŋode; <sup>14-15</sup>Meme webeni 200, āmani 20, sipsip webeni 200, āmani 20, kamel webeni nanakiye nikek 30, bulimakau webeni 40, āmani 10, doŋki webeni 20, āmani 10 ude iwoyāŋ imiŋkuk. <sup>16</sup>Iwoyāŋ imiŋpāŋā memeta watā āma kubā peŋkuk, sipsipta kubā, kamelta kubā, bulimakauta kubā, doŋkita kubā. Ude yepmaŋpāŋ watā āma u ŋode yāwetkuk; Intājukun kut yāk. Nāk māden tāwarayāŋ. Upāŋkaŋ ānok kubāgān kuneŋo. Banban kut yāk.

<sup>17-18</sup>Eruk kunayāŋ tāŋirā Jekoptā watā āma intājukun kwayāŋ tāŋkuko u iwetkuk; Gāk kuŋiri tuāna Isotā gabāŋ ahāŋpāŋ gāwet yabāk ŋode api tāŋpek; In netā tāŋo watā āma? De kukaŋ? Tom ābot ŋo māhemi netā? yāŋ gāwerirān ŋode kaŋ iwet; ŋowā watā āmaka Jekop, unitāŋo yāk. Tom ābot ŋo ekānini gāka iron tākta pewān ābākaŋ. Tāŋkaŋ monāka māden nāwatak yāŋ kaŋ iwet.

<sup>19-20</sup>Ude iwetkaŋā piā watā āma māden kunayāŋ tāŋkuŋo u man piā watā āma intājukun iwetkuko udegān ŋode yāwetkuk; In Iso kaŋ-ahāŋpāŋā āma intājukun kuyak u iweraro udegān kaŋ iwerut yāk. Watā āmaka niwatak yāŋ ude iwetneŋ yāk. Tāŋpākaŋ Jekoptā ŋode nadāŋkuk;

<sup>k</sup> 32:12 Stt 22:17

Nāk tom äbot ŋo irona intäjukun pewa kuñirä tuäna Iso näka bänep waki nadatak u peŋpäj kowat kawän täŋpäjä not käwep täŋ namek yäk. <sup>21</sup> Ude nadänpäj tom äbot ukeŋo intäjukun pewän kuñirä bipani ini ugän patkuk.

### Jekop Anutukät ämik täŋkumän

<sup>22</sup> Eruk bipani bämopiken Jekoptä akuñpäj webeniyatkät watä webeni yarä ukät nanakiye 11 ude yämagut yäpmäj pänku Jabok ume pipiyawaniken weŋkuñ. <sup>23</sup> Weŋpeŋ kuñ moreñirä Jekoptä tuñumi päke u kudup ume ani kukŋi udude pewän kuñkuñ. <sup>24</sup> <sup>1</sup> Pewän kuñ moreñirä ume ani kukŋi ŋo käda inigän itkuk. U irirän äma kubätä ahän imänkan ämiñtäkon kome yäŋeŋburu-buru täŋkuk. <sup>25</sup> Ämiñtäŋgän äma Jekop ahän imiñkuko u Jekop täŋo kehäromini täga nämo yäpmäj äpayän yäj nadänpäj keritä Jekop jopänikengän injirän jopäni jok tädotkuk. <sup>26</sup> Tädorirän äma unitä Jekop iwetkuk; Kome yäŋewayäj täyak unita nabä kätäwi kwa! yäk. Yäwänä Jekoptä kowata ŋode iwetkuk; Ude nämo! Gäk kon man kubä näwerikaŋ uyaku gabä kätäwayäj yäk

<sup>27</sup> Yäwänä iwetkuk; Wäpka netä? Yäwänä Näk wäpna Jekop yäj iwetkuk. <sup>28</sup> <sup>m</sup> Jekop yäj iweränä äma unitä yänkuk; Gäk Anutukät ba äma ätukät ämiñpäj gäkägän yärepmitan unita gäk wäpka Jekop peŋpäj wäpka kodaki Isrel yäj gäwetat. (Ninin man terak Isrel uwä Anutukät ämiñkumän) <sup>29</sup> <sup>n</sup> Wäpi kodaki Isrel yäj iweränä Jekoptä yänkuk; Eruk, gäkŋo wäpka täga näwerayäj? Yäwänä iwetkuk; Imata wäpna nadäwayäj yäyan? Ude yänpäj kon man kubä iwetpeŋ kuñkuk.

<sup>30</sup> Kuñirän Jekoptä nadänkuk; Wära! Näk Anutu inami dapun karo unita nutnañipäj nabäj orerak yäk. Näk Anutu inami dapun kat yäj nadänkuko unita kome u iniken man terak wäpi Peniel yäj iwetkuk. <sup>31</sup> Täŋpäj tamimaŋ edap dapuri abäñirän Jekop Peniel kome u peŋpeŋ kuñkuk. Peŋpeŋ kuñkukopänkaŋ kuroŋ säkgämän nämo yeñtän kuñkuk. Jopäni jok tädotkuko unita täŋäro pärentän kuñkuk.

<sup>32</sup> Täŋpakaŋ mebari unita kadäni ukentä päbä apiño Juda ämawebetä tom tohari jopäni jokken nanik nämo nak täkaŋ, Jekop jopänikengän injirän jopäni jok tädotkuko unita.

### Jekop tuäni Isokät abä peronkumän

**33** <sup>1</sup> Eruk Jekop täŋäro pärentän kuñtäŋgän Iso, ämaniye 400 udekät abäñirä yabänkuk. Eruk yabänpäj Jekoptä nanakiye yäpmäj daniñpäj webeni Resel kenta Leata, ba watä webeni yarä unita yämiñkuk. <sup>2</sup> Ude täŋpäj watä webe yarä ukät nanakiye intäjukun yepmañpän kwäwä nanaki ätukät Leakät u mädeniken yepmañpän

<sup>1</sup> 32:24-26 Hos 12:3-4   <sup>m</sup> 32:28 Stt 35:10   <sup>n</sup> 32:29 Het 13:17-18

kuŋkuŋ. Yepmaŋpān kuŋirā nanaki Josepkāt Resel mādeninik yepmaŋpān kuŋkumān. <sup>3</sup>Tuŋum ude tānpān ini intājukuninik kuŋirān iwatkuŋ. Intājukuninik pānku tuāni kaŋkaŋ oraŋ imikta kadāni 7 ude iŋami yāpān āpmonpāpān patkaŋ akuk tāntāŋ kuŋkuk.

<sup>4</sup>Tāntāŋ kuŋirān tuāni Isotā kaŋpānā bārāneŋ ābā bāyaŋ imiŋpān iŋpān iniŋ oretkuk. Ude tānpānkaŋ konām kotkumān. <sup>5</sup>Tānpān Isotā Jekop webeniyekāt nanakiye yabāŋpān Jekop iwetkuk; Ai! Webe nanak pāke ŋo netāŋo? Yāwānā Jekoptā iwetkuk; Anututā watā āmaka nāka iron tāŋ namiŋirān imaka pāke yabātan ŋo ahāŋ namiŋkuŋ. <sup>6</sup>Ude yāwānkaŋ watā webe yarā u nanakiye yāŋ-yākŋat yāpmāŋ Iso dubiniken kuŋpān gukut imāpmok tāŋkuŋ. <sup>7</sup>Tāŋirā Lea nanakiyekāt ābāŋpān udegān tāŋkuŋ. Mādeninik Resel nanaki Josepkāt ābāŋpān udegān gukut imāpmok tāŋkumān.

<sup>8</sup>Tāŋirā Isotā iwetkuk, Ai, tom ābot intājukun yāpmāŋ ābāŋirā yabāro u imata? Yāŋirān Jekoptā iwetkuk; Ekānina, gāk bānep tāga nadāŋ nami yāŋpān pewa ābāŋo u! yāk. <sup>9</sup>Ude iwerānā Isotā yāŋkuk; Monāna waki! Nākŋo tuŋum māyapinik it namikaŋ unita tuŋum u gākŋata yāpmāŋsi! <sup>10</sup>Yāwānā Jekoptā yāŋkuk; Ude nāmo! Gāk bānep paki nadāŋ namiŋpānā tuŋum gamitat u gākŋata biŋam yāpmāŋ yāk. Gāk gabāŋpān tāgagāmān nadātat. Gāk not tāŋ namitan unita iŋamka gabāŋira Anutu iŋami bumik tāyak yāk. <sup>11</sup>Ude yāŋpān āneŋi gwāk pimiŋpān iwetgān tāŋkuk; Tuŋum gamiro u gākŋata yāpmāŋ yāk. Anututā tāŋkentāŋ namiŋirān imaka tāpuri kubāta nāmo wāyākŋek tāyat. Ude peŋ iwettāyon Isotā tuŋum u yāpuk.

<sup>12</sup>Yāpmāŋpān Isotā yāŋkuk; Eruk kuna! Nākā jukun kuŋira nāwarut yāk. <sup>13</sup>Yāwānā Jekoptā iwetkuk; Ekānina, gāk nadātan? Nanaknaye bārāneŋ kukta kehāromini nāmo. Ba sipsip bulimakau nanakiye nitek unita imaka, nadāwātāk tāyat. Bārāneŋ jide tānpān kuŋeŋ? Bārāneŋ kuŋpānā nanakiye kuduŋtagān kumneŋ yāk. <sup>14</sup>Unita gākā jukun Idom kome pāŋku ninta itsāmāŋiri nāk māden tomkāt nanaknaye-kāt nin kwikinik āreŋpān api gabāŋ ahāne. <sup>15</sup>Ude yāwānā Isotā iwetkuk; Eruk, tāŋkentāŋ tamikta āmanaye ātu gākken yepmaŋpakaŋ tāmagut yāpmāŋ kunayāŋ yāk. Yāwānā Jekoptā iwetkuk; Iron taŋi tāyan upāŋkaŋ man yāyan ude nāmo. Jop waki, nāka bānep tāga nadāŋpeŋ kweno uwā tāga yāk.

<sup>16</sup>Eruk man yāwān tārewānpān Iso uwā iniken kome wāpi Idom kepma ugān āneŋi kuŋkuk. <sup>17</sup>Idom kome kuŋkukopān Jekop uwā Sukot komeken pāŋku itkuk. Kome uken inita yottaba kubā tāŋit, tomta yottaba ātu tāŋit tāŋkuk. Pāŋku yottaba tānpān itkuko unita iniken man terak kome u wāpi Sukot yāŋ iwetkuŋ. <sup>18</sup>Eruk, Mesopotemia kome peŋpeŋ ābuko, Sukot kome uken ātu it yāpmāŋ kuŋtāŋgān eruk akumaŋ pāŋku Kenan kome Sekem tāŋo yotpārare wāpi Salem uken ahāŋpān u dubiniken kome yāpmāŋpān itkuk. <sup>19</sup>° Kome yāpmāŋpān itkuko unitāŋo māhemitā kome

° 33:19 Jos 24:32; Jon 4:5



gwäkita siliwa monenja iwetkuk. Iwerä udegän yämiŋkuk. Kome mähe mi uwä Hamo täŋo nanakiye. Hamo uwä Sekem täŋo nani. <sup>20</sup>Täŋpākaŋ Jekop kome uken mobä bukä kubä täŋpāŋ Anutu iniŋ oretta tom uterak dāpmāŋpāŋ ijik täŋjukonik. Ude täŋkaŋ wāpi ‘Anutu, Isrel täŋo Anutu’ yāŋ iwetkuk. Iniken man terak wāpi ‘El, Elohe Isrel’ yāŋ iwetkuk.

### Sekemtä Daina iwarän täŋkuk

**34** <sup>1</sup>Eruk, kepma kubäta Jekop kenta Lea äperi wāpi Daina uwä webe kome uken nanik ätukät itpāŋ-nadāk täŋpayāŋ kuŋkuk. <sup>2</sup>Kuŋirän äma kubä wāpi Sekem unitä Daina u kaŋgärip täŋpāŋ iwarän täŋpāŋ inipāŋ waki täŋ imiŋkuk. Sekem nani wāpi Hamo uwä Hivitä äbotken nanik, kome unitäŋo intäjukun äma itkuk. <sup>3</sup>Täŋpākaŋ Sekemtä Daina waki täŋ imiŋpāŋä eruk webe unita gäripi nadāŋpāŋ näkŋata kaŋ yāpa yāŋkaŋ man gäripi nikek ätu iwetkuk. <sup>4</sup>Ude täŋpāŋ pāŋku nani Hamo ŋode iwetkuk; Nan! Webe gubaŋ ŋo näka biŋam yāpmāŋ nam yāk.

<sup>5</sup>Täŋpākaŋ Sekemtä Daina waki täŋ imiŋkuko manbiŋam u Jekoptä nadāŋkaŋ itkukonik. Nanakiye tomta watä itta kuŋ moreŋkuŋo unita ini äbākaŋ manbiŋam u yāwera yāŋpāŋ itsāmbuk. <sup>6</sup>Nanakiyeta itsāmāŋ irirän Sekem nani Hamo uwä äbuko Jekopkät man yāŋpāŋ-nadāk täŋ itkumān. <sup>7</sup>Man nämo yāŋtäreŋirän Daina wanoriye tom piäken naniktä yoriken äbāŋpāŋ biŋam u nadāŋkuŋ. Sekemtä Daina waki täŋ imiŋkuk yāŋ nadāŋpāŋ Isrel ämawebe ninta mäyäk pähap täŋ nimitak yāŋ nadāŋkuŋ. Imaka tänaŋi nämopāŋ täŋkuko unita bānepi utpāŋ kokwawak taŋi pähap nadāŋkuŋ.

<sup>8-9</sup>Kokwawak nadāŋ irirä Hamotä Jekopkät nanakiye ŋode yāwetkuk; Nanakna Sekem uwä äpetka yāpmākta gäripiinik nadātak yāk. Iniken gärip u iwatpāŋ gāwet yabātat yāk. Jide nadātan? Täga api yāpek ba nämo? Eruk, bānep kubägän pedayāŋ tämäko uyaku kämiwä nanakniye äpetniye kowat wapiwän täga api täneŋ. <sup>10</sup>Kowat wapiwän täŋpāŋ in nintä komeken ŋo penta kaŋ itna yāk. Ude täŋpāŋ itkaŋ intä ninken tuŋum suwaŋ namiŋ gamiŋ täga api täne yāk. Ba nintäŋo kome ätu imaka, injinta täga api yāpneŋ.

<sup>11</sup>Sekem nanitä ude yāwänä Sekem ini uwä Daina nani wanoriye ŋode yāwetkuk; Intä ei yāŋ yāwāwä imaka kubä injin gäripi nadānayaŋ täŋo ugānpāŋ api tamet yāk. <sup>12</sup>Ba moneŋ udepāŋ nimi yāŋ näwerāwä täga api tamet yāk. Upāŋkaŋ webe ŋo iwoyāŋ namiŋirä näka biŋam ude täŋpāŋ yāk. <sup>13</sup>Sekemtä ude yāwänä Jekop nanakiyetä Wanotninta imaka mäyäk ikek täŋ imiŋkuko unita jop yāŋ-yākŋatna yāŋpāŋ Sekemkät nani ŋode yāwetkuŋ; <sup>14</sup>Ude nämo yāk. Nin wanotnin uwä äma gupi morāk nämo madāwaniken täga nämo tena kwek yāk. Ude täkta mäyäk ikek yāk. <sup>15</sup>Upāŋkaŋ in äma kuduptagän gupjin morāk madāŋpāŋ nin bumik äworeneŋo uyaku täga api nadāŋ tamine yāk. <sup>16</sup>Nintä kädet pekamāŋ



u bureni iwarāwā eruk inkāt bānep kubāgān tānpāṅ ābot kubāgān ude itkaṅ kowat wapiwān tāga api tāṅ yāpmāṅ kune. <sup>17</sup>Tāṅ gupjin morāk madākta tāwetkamāṅ u nāmo tānpāwā nin kome ḡo peṅpāṅ wanotnin u yāṅikṅat yāpmāṅ api kune yāk.

<sup>18</sup>Ude yāṅirā Hamokāt nanaki Sekemtā nadāwān tāgaṅkuṅ.  
<sup>19</sup>Nadāwān tāgawāpāṅ Sekem Jekop āperi yāpmākta gāripiinik nadāṅkuko unita man Jekop nanakiyetā yāwetkuṅo u bārāṅeṅ buramiṅkuk. (Sekemtawā iniken āboriyetā nadāwā ārowani tāk tāṅkuṅ.)  
<sup>20</sup>Eruk, Sekemkāt nani Hamotā yotpārare u tāṅo kābeyā komeken pāṅku āma uken nanikkāt kābeyā tāṅpāṅ man ḡode yāwetkumān;  
<sup>21</sup>Nadākaṅ? Jekopkāt āboriye uwā āmawebe tāga. Ba komenin imaka, taṅi unita nadāṅ yāmiṅitna kome ḡo yāpmāṅpāṅ itkaṅ suwaṅ namiṅ gamiṅ tāṅit kowat wapiwān tāṅpāṅ api tāk tāne yāk. <sup>22</sup>Upāṅkaṅ nintā tākinik tāṅput yāṅ nadākaṅ uwā āmani nin kuduṅtagān gupnin morāk madānero uyaku penta ḡogān itta tāga api nadāneṅ. <sup>23</sup>Tāṅkaṅ ābot kubāgān itpāṅ sipsip, bulimakau ba tuṅumi pāke u ninta biṅam api tāneṅo unita penta kaṅ itna yāṅ nadāṅ yāmina! <sup>24</sup>Ude yāwerānā yotpārare u nanik āmawebe kuduṅtagāntā Sekem yanani tāṅo man unita nadāwā tāgaṅkuṅ. Nadāwā tāgawāpāṅ āmani kuduṅtagān gupi morāk madāṅkuṅ.

<sup>25-26</sup>Eruk, gupi morāk madāṅkuṅo kepma yarākubā ude tāreṅirān unitāṅo komi nāmo paorirā Daina wanoriyat, Simeon kenta Livai, yarā unitā āmik tākta pāip yāpmāṅpāṅ kābop peṅkaṅ āma tāga dapun jop tāṅyākṅatkaṅ yotpārare u kuṅatkumāno u naniktā yabāṅpāṅ-nadāk nāmo tāṅkuṅ. Yabāṅpāṅ-nadāk nāmo tāṅirā Simeon kenta Livai āmik pewān ahāṅkuṅ. Āmik tāṅpāṅ Sekem yanani ba āmaniye kudup kumāṅ-kumāṅ dāpumān. Dāpmāṅpāṅ Daina Sekemtā yāpukopāṅ imagut yāpmāṅ kuṅkumān. <sup>27</sup>Ude tāṅpeṅ kuṅirān noriye ātu māden yāwatkuṅo unitāwā wanori waki tāṅ imiṅkuko unita kowata dāpmāṅ tāreṅta yotpārare u kuṅpāṅ āma dāpumāno u yapmittāṅ kuṅpāṅ tuṅum tāgatāga inita koreṅkuṅ. <sup>28-29</sup>Uwā sipsip, bulimakau, doṅki ba webeniye nanakiye ba imaka tāgatāga yori gānaṅ ba piāniken itkuṅo u kuduṅtagān poriṅkuṅ.

<sup>30</sup>Ude tāṅirān nani Jekoptā biṅam nadāṅpāṅ kikṅutpāṅ Simeon kenta Livai yāwetkuk; Wa! Ek āmawebe ḡo nanik iṅamiken nāk wāpna tāṅpān wakaṅ yāk. Ektā ude tāṅirān Kenantā ābotken nanik ba Perestā ābotken nanik ba ābot kuduṅtagān nāka gaṅani pāhap api nadāṅ namineṅ. Nākā ābotken āma māyap nāmo ḡo unita āma ābori ābori unitā yāṅ-akuṅpāṅḡā nin nādamiṅi-nani kumān api nidāpneṅ yāk. <sup>31</sup>Nanitā ude yāwerirān nanakiyat unitā Jekop kowata man ḡode iwetkumān; Umun man tāga niwetan upāṅkaṅ wanotnin kubokāret webe bumik waki tāṅ imiṅkuko u tāga nadātan ba?

### Jekop Betel komeken āneji kuṅkuk

**35** <sup>1P</sup> Kome uken ittāngān Anututā Jekop ḡode iwetkuk; Gāk Betel komeken kuṅpāṅ kome kaṅ yāpmāṅpāṅ it yāk. Kome uken Anutu nāk naniṅ oretta mobā bukā kubā kaṅ tā. Nāhā Anutu gāk tuāka Isota umuntaṅ pāṅku pariri ahāṅ gamiṅkuro u yāk.

<sup>2</sup> Anututā ude iwerānā Jekoptā webeniyat āperiye nanakkāt piā āmawebeniye kudup yāṅpābā yepmaṅpāṅ ḡode yāwetkuk; Bāmopjinken yāwikta anutunin yāṅ nadāk tākaṅ u ureṅ tāṅpā kwāpāṅ bānepjin ket utpāṅ tekjin imaka, ārutpak tāwanipāṅ wādāwā ārokot yāk. <sup>3</sup> Nadākaṅ, nin Betel komeken api kune yāk. Nāk butewaki nadāwātāk terak kuṅarira Anutu kādet miṅjin ahāṅ namiṅkuko u iniṅ oretta mobā bukā kubā uken api tāṅpet yāk. Anutu unitā uken-uken kuṅatkutken u tāṅkentāṅ namiṅjirān kuṅatkut yāk. <sup>4</sup> Ude yāwerānkaṅ guṅ ābot tāṅjo yāwik yāpmāṅ kuṅatkuṅo u ba jukuwabik imaka kudup Jekopta imiṅjirā Sekem tāṅjo kome u gāgāniken kupāhā pāya kubā mebāriken awaṅ āneṅpāṅ yejāmbuk. <sup>5</sup> Ude tāṅpeṅ kuṅjirā Anututā āmawebe yotpārare kukṅi kukṅi itkuṅo unita umun pāhap pewān ahāṅ yāmiṅjirān Jekop nanakiye dāpmākta nāmo yāwarān tāṅkuṅ.

<sup>6</sup> Eruk kuṅtāṅgān Jekopkāt āboriye Kenan komeken kome tāpuri wāpi Lus, wāpi kubā Betel uken ahāṅkuṅ. <sup>7</sup> Uken Jekoptā mobā bukā kubā tāṅpāṅ wāpi Betel Kome Tāṅjo Anutu yāṅ iwetkuk. Tuānita umuntaṅpeṅ kuṅjirān Anututā Betel kome uken ahāṅ imiṅkuko unita wāpi ude yāṅkuk.

<sup>8</sup> Uken ittāngān Rebeka tāṅjo watā piā webe wāpi Debora u kome uken kumāṅjirān Betel kome gāgāni kupāhā pāya mebāriken āneṅkuṅ. Pāya kupāhā u mebāriken Konām Butewaki Kome yāṅ iwetkuk.

### Anututā Jekop wāpi kodaki Isrel yāṅ iwetkuk

<sup>9</sup> Tāṅpākaṅ Jekoptā Mesopotemia komeken naniktā ābāṅpāṅ itkuko kadāni uken Anututā āneji ahāṅ imiṅpāṅ kon man ḡode iwetkuk; <sup>10</sup> <sup>q</sup> Gāk wāpka Jekop upāṅkaṅ wāpka Jekop wari nāmo gāwetpāṅ wāpka kodaki Isrel yāṅ api gāwetneṅ. Ude yāṅpāṅ Anututā wāpi Isrel yāṅ iwetkuk. <sup>11</sup> <sup>r</sup> Tāṅpāṅ iwetkuk; Nadātan, nāk Anutu kehāromi māhemi. Gāk nanak bāyaṅ wek tāṅpāṅ ahāṅ bumbum tāṅjiri ābot kubāgān nāmo, āma ābot ini-ini api ahāṅ yāpmāṅ kuneṅ. Ba gākā ābotken nanik intājukun āma imaka, api ahāneṅ. Ahāṅjirā gāk orani pāhap api iren yāk. <sup>12</sup> Tāṅpākaṅ Abraham Aisakta kome yāniṅ kireṅkuro u gāka biṅam api ganiṅ kirewet. Tāṅkaṅ ābekaye oraṅkaye kāmi ahānayāṅ tākaṅ unita biṅam imaka, api yāniṅ kirewet yāk. <sup>13</sup> Eruk, Anututā ude yāṅpāṅ Jekop teṅpeṅ kuṅkuk.

<sup>P</sup> 35:1 Stt 28:11-17    <sup>q</sup> 35:10 Stt 32:28    <sup>r</sup> 35:11-12 Stt 17:4-8

14<sup>s</sup> Tānpākaŋ Jekop Anututā man iwetkukken mobā kāronŋi kubā kāmi kaŋpāŋ nadākta yāputkuk. Tānpāŋ Anututa biŋam tākta wain ume piŋ ibatpāŋ oliŋ gākŋi imaka piŋ ibatkuk. 15 Ude tānpāŋ Anututā Jekop man iwetkuko kome u tāŋo wāpi Betel yāŋ iwetkuk.

### Resel kumbuk

16 Eruk Efrata kome kuna yāŋpāŋ Betel kome u peŋpeŋ kuŋkuŋ. Kuŋtāŋgān kādet bāmopiken Resel nanak bāyawayāŋ komi nadāŋkukopāŋ nanak bārāŋeŋ nāmo ahāŋkuk. 17 Komi taŋi ude nadāŋ irirān tāŋkentāki kubātā ŋode iwetkuk; Umuntāweno! Nanak āmani āneŋi kubā ahātak yāk. 18 Eruk nanak kwawak ahāwānkaŋ miŋi Resel kumbayāŋ tānpāŋ nanaki wāpi Benoni yāŋ iwetpāŋ pengān kumbuk. Tānpākaŋ Benoni yāŋ iwetkukopāŋ kumāŋirān nanitā nanaki uwā wāpi Benjamin yāŋ iwetkuk. (Ninin man terak Benoni uwā Komi piāna tāŋo nanak. Tāŋ Benjamin uwā Nanakna bānepnaken nanik.)

19 Eruk, Resel kumbānkaŋ Efrata kome nāmo ahāŋkaŋ kome bāmopiken, kādet gāgāniken āneŋkuŋ. Efrata uwā apiŋo wāpi Betlehem yāŋ yāk tākamāŋ. 20 Resel āneŋpāŋā awaŋ terak mobā kāronŋi kubā, kāmi kaŋpāŋ nadākta āneŋkuk. Āneŋkuko apiŋo pen itak. 21 Eruk Jekop kome u peŋpeŋ kome tāpuri wāpi Mikita-Ede u irepmitpāŋ ātukāt kuŋpāŋ yottaba tānpāŋ itkuŋ. 22<sup>t</sup> Uken itkaŋ Jekop nanaki tuāni wāpi Rubentā nani tāŋo watā piā webe kubā wāpi Bilha ukāt pāŋku parirān nanitā biŋam nadāŋpāŋ kokwawak taŋi nadāŋ imiŋkuk

### Jekop nanakiye tāŋo manbiŋam

23 Jekop tāŋo nanakiye 12. Webeni Leatā bāyaŋkuko uwā ŋode; Ruben u intājukun nanik. Mādenā Simeon, Livai, Juda, Isaka, Sebulun unitā ahāŋkuŋ. 24 Tāŋ webeni Reseltāwā Josep kenta Benjamin bāyaŋkuk. 25 Tāŋkaŋ Resel tāŋo watā piā webe Bilha u nanakiyat Dan kenta Naptali. 26 Tāŋ Lea tāŋo watā piā webe wāpi Silpa uwā nanakiyat Gat kenta Ase. Jekop nanakiye uwā Mesopotemia komeken ahāŋkuŋ.

### Jekop nani Aisak kumbuk

27<sup>u</sup> Tānpāŋ Jekop, nani kāwa yāŋpāŋ Mikita-Ede kome peŋpeŋ Mamre kome, nani Aisaktā itkukken u kuŋkuk. Mamre kome u Hebron yotpārare u dubiniken itkuk. Hebron wāpi kubā Kiriāt-Aba, Abraham kenta Aisaktā bian itkumāno u. 28-29 Aisak tāgawaniinik tāŋirān obaŋ 180 ude tāreŋirān kumbuk. Kumāŋirān nanakiyat Iso kenta Jekoptā āneŋkumān.

<sup>s</sup> 35:14-15 Stt 28:18-19    <sup>t</sup> 35:22 Stt 49:4    <sup>u</sup> 35:27 Stt 13:18

## Iso nanakiye tāño manbiñam

**36** <sup>1</sup>Iso, wäpi kubä Idom, unitāño manbiñam ñode; <sup>2</sup>Webeniye Kenan komeken nanik ñode yäpuk; Kubäwä Elon tāño äperi Ada. Elon uwä Hit äbotken nanik. Kubäwä Ana tāño äperi Oholibama. Ana uwä Sibeon nanaki, Hivi äbotken nanik. <sup>3w</sup>Webeni kubäwä Ismael äperi wäpi Basemat yäpuk. Basemat uwä Nebaiot tāño noripak. <sup>4</sup>Tāñkañ Iso webeni Ada uwä nanaki kubägän wäpi Erifas bäyañkuk. Tāñ webeni Basemat uwä nanaki kubägän wäpi Ruel bäyañkuk. <sup>5E</sup>, webeni Oholibama uwä nanakiye Jeus, Jalam, Kora bäyañkuk. Tāñpäkañ Iso nanakiye wäpi tawañ danikamäj uwä Kenan komeken itkañ ahänkuñ.

<sup>6-7</sup>Tāñpäkañ Jekop tuäni Isokät Kenan kome u bok itdentä nadäwän kome tañi nämo tāñkuk. Äboriye ba yawakiye mäyap unita jide tāñpäñ ketem ninekta ba yawaktä nakta yabäj ahäde yäj nadänjkumän. Ude nadänpäñ eruk Isotä monäni Jekop kakätänpeñ kome kubäken kwa yänpäñ webeniye nanakiye piä ämawebeniye yawakiye ba tuñumi Kenan kome itkañ yäpuko u kuduptagän kome ban kubäken kuñkuk. <sup>8</sup>Kuñtängän Idom kome pom-pomken ahänpäñ kome u yäpmänpäñ itkuk.

<sup>9</sup>Iso uwä Idom äma äbot kome uken ahänkuño unitāño orani itkuk. Nanakiye oraniye tāño wäpi tawañ ñode; <sup>10</sup>Iso webeni wäpi Ada unitä nanak Erifas bäyañkuk. Tāñ webeni kubäwä wäpi Basemat unitä nanaki Ruel bäyañkuk. <sup>11</sup>Eruk, nanaki Erifas unitāño nanakiye 5 ude ahänkuñ. Nanakiye 5 ahänkuño u wäpi ñode; Teman, Oma, Sefo, Gatam, Kenas. <sup>12</sup>Tāñ Erifas webeni burenitä nanak 5 ude bäyañkuk. Tāñkañ watä piä webeni wäpi Timna yanäpi tāñpäñ nanak Amalek bäyañkumän. Nanak uwä Iso webeni Ada unitāño oraniye.

<sup>13</sup>Tāñ Iso nanaki Ruel unitāño nanakiye yaräbok-yaräbok ñode; Nahat, Sera, Sama, Misa. U uwä Iso webeni Basemat unitāño oraniye.

<sup>14E</sup>, Iso webeni mäden yäpuko uwä Oholibama. Oholibama uwä Ana tāño äperi, Sibeon tāño äbeki. Oholibama unitāño nanakiye uwä Jeus, Jalam, Kora.

<sup>15-16</sup>Tāñpäkañ Iso tāño oraniye ätu äboriye tāño äma ekänita itkuñ. Äma ekäni itkuño uwä wäpi tawañ ñode; Iso nanaki tuäni Erifas unitāño nanakiye äma ekänita itkuño u wäpi Teman, Oma, Sefo, Kenas, Kora, Gatam, Amalek. U uwä Iso webeni Ada tāño oraniye.

<sup>17</sup>Tāñ Iso nanaki Ruel unitāño nanakiye äboriye tāño äma ekänita itkuño u wäpi Nahat, Sera, Sama, Misa. U uwä Iso webeni Basemat tāño oraniye.

<sup>18E</sup>, Iso webeni Oholibama unitāño nanakiye äboriye tāño äma ekänita itkuño uwä wäpi Jeus, Jalam, Kora. U uwä Iso webeni Oholibama, Ana äperi unitāño oraniye.

<sup>19</sup>Tāñpäkañ wäpi tawañ it yäpmäj äpäkañ uwä Iso, wäpi kubä Edom, unitāño nanakiye oraniye äma ekäni itkuñ.

† 36:2 Stt 26:34    \* 36:3 Stt 28:9

### Sei oraniye tājo manbiḡam

20-21 Tāḡpāḡ Sei, Ho ābotken nanik, unitājo nanakiye Idom komeken itkaḡ ahāḡkuḡo u wāpi ḡode; Lotan, Sobal, Sibeon, Ana, Dison, Ese, Disan. Sei tājo nanakiye u Ho āboriye tājo āma ekānita itkuḡ. 22 Tāḡkaḡ Lotan nanakiyat Hori, Heman. (Timna, Iso tājo watā piā webeni uwā Lotan tājo wanori). 23 Tāḡkaḡ Sobal nanakiye ḡode; Alvan, Manahat, Ebal, Sefo, Onam.

24 Tāḡkaḡ Sibeon nanakiyat Aia, Ana. Ana uwā kome āma nāmo iraniken itkaḡ nani tājo doḡkiniyeta watā it tāḡkukken u ume komi nitek kome ḡanaḡ nanik ābāḡirān intājukun kaḡ-ahāḡkuk. 25 Tāḡpākaḡ Anatā nanak yarā bāyaḡkuk. Nanaki Dison, āperi Oholibama. 26 Dison nanakiye ḡode; Hemdan, Esban, Itran, Keran. 27 Tāḡ Ese nanakiye ḡode; Bilhan, Savan, Akan. 28 E, Disan nanakiyat Us, Aran.

29-30 Tāḡpākaḡ Ho āboriye tājo āma ekāni ḡode itkuḡ; Lotan, Sobal, Sibeon, Ana, Dison, Ese, Disan. Āma uwā āma ābori ābori Idom komeken ittāḡ kuḡkuḡo unitājo āma ekāni.

### Idom kome āma ābori ābori unitājo intājukun āma wāpi tawaḡ

31 Tāḡpākaḡ Isrel āmawebetā intājukun āma kubā nāmo yāpmāḡirā Idom āmawebe tājo intājukun āma māyap ḡode it yāpmāḡ ābuḡ; 32 Intājukunā Beho nanaki wāpi Bela, u Idom komeken yabāḡ yāwat piā tāḡkuk. Āma u Dinhaba yotpārareken nanik. 33 Eruk, Belatā it yāpmāḡ āroḡpāḡ kumāḡirān Sera tājo nanaki wāpi Jobaptā komeḡi yāpmāḡpāḡ intājukun āmata itkuk. Āma unitājo komeḡi Bosra. 34 Eruk Jobaptā it yāpmāḡ āroḡpāḡ kumāḡirān Husamtā komeḡita itkuk. Husam uwā Teman komeken nanik.

35 Eruk Husamtā it yāpmāḡ āroḡpāḡ kumāḡirān Bedat nanaki wāpi Hadattā intājukun āmata itkuk. Hadat uwā Moap komeken āmik tāḡpāḡ Midian kome tājo komi āma kehāromini yāpmāḡ āpuk. Hadat uwā yotpārareni Avit. 36 Eruk Hadattā it yāpmāḡ āroḡpāḡ kumāḡirān Samlatā komeḡi yāpuk. Samla uwā Masreka komeken nanik. 37 Eruk Samlatā it yāpmāḡ āroḡpāḡ kumāḡirān Saultā komeḡita itkuk. Uwā Rehobot yotpārare, Yufretis ume ani kukḡi uken nanik. 38 Eruk Saultā kumāḡirān Akbo nanaki Balhanantā komeḡi yāpuk. 39 Balhanantā it yāpmāḡ āroḡpāḡ kumāḡirān Hadattā komeḡi yāpuk. Āma uwā Pau yotpārareken nanik. Webeniwā Matret āperi wāpi Mehetabel. Matret uwā Mesahap āperi.

40-43 Iso āboriye tājo āma ekāni ekāni wāpi ḡode; Timna, Alva, Jetet, Oholibama, Ela, Pinon, Kenas, Teman, Mipsa, Makdiel, Iram. U uwā Idom nanik āmawebe ābori ābori unitājo āma ekāni. Tāḡpākaḡ wāpi Idom uwā Iso tājo wāpi kubā. Isotā orani pāhap itkuko unita kome u ba āmawebe ābot u wāpi Idom yāpuḡ. Ābot kubāḡān nāmo itkuḡ. Ābori

ābori itkuṅo u kome ini-ini yāpuṅ. Kome u ini-ini yāpmānpāṅ āma ekāni wāpi tawaṅ it yāpmāṅ āpākaṅ ḡo ābori ābori unitāṅo āma ekānita itkuṅ.

### Josepkāt noriye tāṅo manbiṅam

**37** <sup>1</sup>Tānpākaṅ Jekop, nanitā bian itkukken, Kenan komeken u itkuk. <sup>2</sup>Eruk Jekop nanakiye tāṅo manbiṅam u ḡode; Nanaki kubā wāpi Josep u gubaṅi, obaṅi 17 ude. Uwā noriyekāt sipsip kenta memeta watāni ittāṅ kuṅat tāṅkuṅonik. Noriye uwā nani tāṅo watā piā webe Bilha kenta Silpa unitāṅo nanakiye. Tāṅkaṅ Josep uwā noriyetā kādet wakiwaki tāṅpen kuṅat tāṅkuṅo u yabānpāṅ pāṅku nani Jekop manbiṅam iwet tāṅkukonik.

<sup>3</sup>Tānpākaṅ nani tāḡawaniinik tāṅjirān Josep ahāṅkuko unita nanitā Josepta ḡāripiinik nadāk tāṅkukonik. Unita tek sākgāmān kāronḡi kubā, kerī kāronḡipāṅ bipmāṅ imiṅkuk. <sup>4</sup>Tānpākaṅ noriyetā ḡode kaṅpāṅ nadāṅkuṅ; Nanitā Josepta ḡāripi nadāṅ imiṅkuko u ninta nadāṅ nimik tāyak u irepmitak yāṅ kaṅpāṅ nadāṅkuṅ. Ude kaṅpāṅ nadāṅpāṅā Josepta ḡaṅani pāhap nadāṅ imiṅkuṅ. Kokwawak iṅam dapun iṅiṅpāṅ man tāḡa kubā nāmo iwet tāṅkuṅonik. <sup>5-7</sup>Kokwawak ude nadāṅ imiṅpāṅ kuṅarirā eruk bipani kubā Joseptā dāpmonken tāṅkuk. Tāṅpān yāṅjirān dāpmonken kaṅkuko u ḡode yāwetkuk; Nākā dāpmonken karo u yāḡahāwa nadāwut yāk. Nin kuduṅtagān piā ḡānaṅ itkaṅ tepāraṅ ātu pādā tāṅ iramāṅonik yāk. Tāmāḡopāṅkaṅ nākā pādā tāro uwā akuṅpāṅ kāronḡ wādāṅ irak yāk. Tāṅjirān intā tāṅo unitāwā nākā tāro u it āyāṅutpāṅ gukut imāpmok tāṅ imiṅirā yabāt yāk. Dāpmonken karo ubayāṅ yāk. Ude yāwerirān nadāṅpāṅ noriyetā ḡaṅani nadāṅ imiṅkuṅo u irepmitpāṅ ḡaṅaniinik nadāṅ imiṅkuṅ.

<sup>8</sup>Ude yāwānā noriyetā iwetkuṅ; ḡāk ninta intājukun āma api iret yāṅ nadātan? Bure? Ude iwetpāṅ dāpmonken kaṅkuko u ba man yāk tāṅkuko u nadāṅpāṅ kokwawak taṅi pāhap nadāṅ imiṅkuṅ. <sup>9</sup>Eruk bipani kubāta dāpmonken āneṅi kubā kaṅkuk. Kaṅpāṅ noriye ḡode yāwetkuk; Dāpmonken karo u ḡode yabāt yāk. Edap dapuri, komepakāt guk 11 ude iṅamnaken gukut imāpmok tāṅ namiṅirā yabāt yāk.

<sup>10</sup>Eruk noriye ude yāwetkaṅ nani imaka, pāṅku iwetḡān tāṅkuk. Iwerānā nanitā kaṅ-yāṅpāṅ ḡode iwetkuk; Wa! Dāpmonken jidewanipāṅ tān! ḡāk meṅka notkayekāt nintā iṅamkaken gukut imāpmok kaṅ tāṅ namut yāṅ nadātan? <sup>11\*</sup> Tānpākaṅ Josep noriyetā kokwawak nadāṅ imik tāṅkuṅo upāṅkaṅ nani Jekop uwā nanakitā man yāṅkuko u kudup nadāṅpāṅ iyap tāṅkuk.

### Noriyetā Josep āmata iniṅ kireṅpāṅ ḡwāki yāpuṅ

<sup>12-13</sup>Eruk kadāni kubā Josep noriye Seken komeken sipsipta watāni itta kuṅkuṅo irirā nani Jekoptā Josep iwetkuk; Notkaye sipsipta watāni

\* 37:11 Apos 7:9

itnayäj Sekem komeken kuŋkuŋo itkaŋ yäk. Gepmaŋpa yäpmäj notkayeken kwayäj unita tuŋum täyi yäk. Yäwänä Joseptä Täga, kwayäj yäj iwetkuk. <sup>14</sup>Yäwänä nanitä iwetkuk; Gäk kome udeken kuŋkaŋ notkaye ba tom imaka, säkgämän itkaŋ ba, goret itkaŋ yäj kaŋ yabä yäk. Kudup yabäŋpäj-nadäŋkaŋ äbä manbiŋam kaŋ näweri nadäwa yäk. Jekoptä ude iwetpäj Hebron awaŋ u nanik nanaki Josep tewän yäpmäj kuŋkuk. Eruk Josep kumaŋ Sekem komeken ahäŋkuk.

<sup>15</sup>Sekem komeken ahäŋpäjä noriyeta wäyäkŋetän kumän kuŋat moreŋkuk. Kuŋattängän äma kubä ahäj imänä iwetkuk; Gäk imata wäyäkŋetan? <sup>16</sup>Iweränä Joseptä iwetkuk; Näk notnaye yawakiyeta watäni itkaŋ unita wäyäkŋetat yäk. Gäk uken itkaŋ yäj nadätan? <sup>17</sup>Iweränä äma unitä iwetkuk; Notkaye kome ŋo peŋpeŋ kuŋkuŋ yäk. Uwä kome ŋo peŋpeŋ Dotan komeken kuna yäjirä nadäŋkut yäk. Ude iweränä eruk Josep noriye yabäj ahäkta kuŋtängän Dotan komeken ahäŋkuk. <sup>18</sup>Ahäŋpäj ban uduken kuŋ irirän noriyetä kaŋpäj kumäj-kumäj utta ŋode yäjkuŋ; <sup>19</sup>Wisiknin! Äma döpmonken käwani ukeŋo äbätak udu yäk. <sup>20</sup>Eruk, iŋitpäj kumäj-kumäj utpäj ume awaŋ kubä gänaŋ pena äpmonpän yäk. Utnakaŋ döpmonken kak täŋkuko u jide täŋpäj bureni api ahäneŋ? Ude täŋkaŋ päŋku nan ŋode kaŋ yäjikŋatna; Tom ägwäri kubätä utpäj naŋkuk yäj kaŋ iwetna yäk.

<sup>21</sup>Eruk noriyetä ude yäjirä tuäni Rubentä nadäŋpäj Josep täŋkentäŋpäj tewa yäpmäj nanken kaŋ kwän yäj nadäŋpäj man ŋode yäwetkuk; Kumäj-kumäj utnero! <sup>22</sup>Ba nägät iminero. Josep jop iŋitpäj kome jopi ŋoken ume awaŋ kubä gänaŋ tena äpmonpän yäk. Uwä yabäj paotpäj Josep äneŋi yäpmäŋpäj nanken kaŋ tewa kwän yäj nadäŋpäj man ude yäwetkuk. <sup>23</sup>Ude yäwerän nadäŋpäj irirä Josep, noriye dubiniken äbäjirän iŋitpäj tek keru käroni täŋkuko u weŋ täŋpä kuŋ imiŋkuŋ. <sup>24</sup>Weŋ täŋpä kuŋ imiŋirä iŋit yäpmäj päŋku ume awaŋ gänaŋ tewä yäpmäj äpmo itkuk. Awaŋ uwä kawuki, umeni nämo. <sup>25</sup>Ude täŋkaŋ päŋku maŋit itpäj ketem naŋkuŋ. Ketem naŋ itkaŋ Ismael äbotken nanik ätu Gileat komeken naniktä Isip kunayäj äbäjirä bankentä yabäŋkuŋ. Äma äbuŋo unitäŋo kamel terak imaka gäripi ba käbäŋi säkgämän nikek Isip komeken Isip naniktä yämiŋpäj gwäki yäpmäkta bumta peŋpäj yäpmäŋkaŋ äbuŋ. Ismael äbot uwä wäpi kubä Midian.

<sup>26</sup>Ismael äbot wäpi kubä Midian u äbäjirä yabäŋpäj Josep noripak kubä wäpi Judatä noriye ätu ŋode yäwetkuk; Notninpak utpäj käbop penayäj täkamäj u kowata imatäken upäj api yäpne? <sup>27</sup>Unita utnero. Ismael äbot äbäkaŋ unita yämiŋpäj gwäki yäpna yäk. Ude tänayäj täkamäj unitä täga bumik. Josep uwä notninpak, nägät moräk kubägän yäk. Judatä ude yäweränä noriye ätu u nadäwä tägaŋkuŋ. <sup>28</sup>Ude yäj

† 37:28 Apos 7:9

irirä Midian monej tujum äma u dubiniken äbuŋ. Äbänjirän noriyetä Josep awaŋ gänaŋ nanik wädäŋ yäpmäŋ äbuŋ. Ude täŋkaŋ Ismael äbot unita yämiŋkuŋ. Yämawä Josep gwäkita siliwa monej 20 ude yämiŋkuŋ. Yämiŋpäŋ yänjikŋat yäpmäŋ Isip komeken kuŋkuŋ.

<sup>29</sup>Ude täŋjirä eruk Ruben mäden äbä awaŋ gänaŋ Josepta kawän wawäkaŋ butewaki taŋjinik nadäŋpäŋ konäm kotpäŋ teki weŋ-gajähutkuk. <sup>30</sup>Ude täŋpäŋ päŋku noriye yäwetkuk; Nanak u awaŋ gänaŋ nämo itak yäk. Unita näk jide täŋpayäŋ? <sup>31</sup>Ude yänjirän noriye ätutä päŋku meme gubaŋi kubä utpäŋ Josep täŋo tek kəronji uterak nanitā kaktā nāgəri dāpā jīŋkuŋ. <sup>32</sup>Dāpā jiwāpāŋ yāpmāŋkaŋ nani iwōŋəreкта eniken kuŋkuŋ. Päŋku nani ahän imiŋpäŋ tek kerī kəronji, meme nāgəri nīkek u iwōŋəreŋpāŋ ŋode iwetkuŋ; Nan, ŋo ka! ŋo Josep täŋo tek ba? <sup>33</sup>Ude iwet yabänjirä nanitā kaŋpäŋ yänkuk; Wära! ŋo bureni nanakna Josep täŋo tek yäk. Tom ägwəri kubätā utpäŋ nak yän nadätat yäk. <sup>34</sup>Jekop ude yänpäŋ butewaki taŋi nadäŋpäŋ iniken teki weŋ-gajähut maŋpän kuŋkuŋ. Weŋ-gajähut maŋpän kwäkaŋ tek wakiwaki yäpmäŋpäŋ täŋkuk. Täŋpäŋ nanaki Josepta yänpäŋ kadäni kəronji konäm butewaki täŋ itkuk. <sup>35</sup>Ude täŋjirän nanakiye äperiye kuduŋtagän nanitā itkukken ugän äbän moreŋkuŋ. Äbänpäŋ nani iniŋ bitnānayaŋ nadänkuŋopäŋ konäm butewaki pekta nämo nadänkuk. Täŋpäŋ yänkuk; Nāmo! Konäm kot yäpmäŋ kuŋtängän kumāŋpäŋ nanaknatā kukken ugän api iwaret yäk.

<sup>36</sup>Tänpākaŋ Isip kome uken Midian nanik ukeŋonitā gwäki yäpmäktā Josep Potifata imiŋkuŋ. Potifa uwä Isip kome täŋo intäjukun äma Fero unitäŋo täŋkentäki kubä, komi äma Fero täŋo eni watä itkuŋo unitäŋo äma ärowani.

### Juda kenta Tama täŋo manbiŋam

**38** <sup>1</sup>Kadäni uken Juda noriye yepmaŋpeŋ päŋku äma kubä wäpi Hira ukät itta Adulam yotpärareken kuŋkuk. <sup>2-3</sup>Päŋku ittängän webe gubaŋ kubä kaŋgärip täŋpäŋ webenita yäpuk. Webe uwä nani wäpi Sua, Kenan komeken nanik. Eruk yanäpi täŋpäŋ bok ittängän webeni nanak kok itpäŋ nanaki tuäni bäyaŋkuk. Bäyāwānpāŋ nani Judatā wāpi Era yän iwetkuk. <sup>4</sup>Tänpäŋ ittän kuŋtängän webeni äneŋi koki itpäŋ monäni bäyaŋkuk. Bäyaŋpäŋ wäpi Onan yän iwetkuk. <sup>5</sup>Tänpäŋ ätu it yäpmäŋ kuŋtängän nanak kok äneŋi itpäŋ nanak gweki bäyaŋpäŋ wäpi Sela yän iwetkuk. Sela uwä Kesip yotpärareken ahänkuk.

<sup>6</sup>Eruk Judatā nanaki tuäni Erata webe kubä iwoyäŋ imiŋkuko uwä wäpi Tama. <sup>7</sup>Tänpākaŋ Era u kädət goret-goret kuŋarirän Yawetä kawän nämo tägawāpāŋ kumāŋ-kumāŋ utkuk. <sup>8</sup>Ude täŋjirän Judatā nanaki monäni Onan iwetkuk; Tuäkatā nanak kubä nämo bäyaŋkaŋ kumāŋtak unita gäkä nin täŋo kädət u iwatpäŋ webeni kajat gäkä koreŋpäŋ tuäkata nanak kaŋ bäyaŋ imi yäk.



<sup>9</sup>Nanitā ude iwetkukopān monānitā ḡode juku piṅkuk; Nāk tuāna webeni kajat yāpayān tāyat uwā nanak bāyanīrān āmawebetā U gākṅaken nanak nāmo yān api nāwetnej. U tuāka kumbuko u tānjo biṅam yān api yānej yān nadāṅkuk. Ude nadāṅpān eruk bok pat tāṅkumānken nanak kok irektawā yān nadāṅpān ibini jopiken piak tāṅkukonik. Ude tāṅtān kuṅkuko unita tuānita biṅam nanak kubā nāmo ahāṅkuk. <sup>10</sup>Onantā ude tāk tāṅkuko uwā Yawetā kawān tāga nāmo tāṅpānpān u imaka, kumān-kumān utkuk. <sup>11</sup>Urīrān kaṅpānjā Judatā ābeki Tama ḡode iwetkuk; Nankaken kaṅ ku! yāk. Pāṅku iriri gwekna Sela unitā tāgaṅpān webe yāpnaṅi ude tānīrān āneṅi āyāṅutpeṅ nākken ḡo kaṅ ābi yāk. Judatā tuāke monāke webe yāpmāṅpān kumbumāno udegān yāpmāṅpān kumākgān tāṅpek yān nadāṅpān ābeki iwet-pewān naniken kuṅkuk.

<sup>12</sup>Ude iwet-pewān kuṅīrān it yāpmān āroṅtāṅgān Juda webeni (u Sua āperi) kumbuk. Kumbānpān āneṅkaṅ kupāmta irān tāreṅīrān eruk kepma kubāta noripaki Adulam yotpārareken nanik wāpi Hira u imagurānkaṅ Timna komeken piā āmaniyetā sipsip pujiṅi madān itkuṅken u kuṅkumān. <sup>13</sup>Kome uken ahāṅpān irīrān āma kubātā Tama iwetkuk; Nadātan? Oraṅka sipsip pujiṅi madāwayān Timna komeken kuṅkuk yāk. <sup>14</sup>Ude iwerīrān Tamatā nadāṅkuk; Orana Juda, nanaki gweki wāpi Sela u tāgatak upāṅkaṅ nāka biṅam nāmo inīṅ kiretak yān nadāṅkuko unita ḡode tāṅkuk; Tek webe kajattā tāṅpeṅ kuṅarāni u yāṅopmāṅpān tek kudupi kubā tāṅpān āmatā nāmo kaṅpān nadākta iṅami dapun uwāk tāṅpipiṅkuk. Ude tāṅkaṅ Judatā Temna kādet ḡo ābayān nadāṅpānjā pāṅku Enaim yotpārare kādet morākiken maṅit itkukonik.

<sup>15-16</sup>Eruk Juda uwā kuṅtāṅgān webe u kādet miṅin maṅit irīrān kaṅpān ḡode nadāṅkuk; Webe ḡo tektā iṅami dapun tāṅpipiṅkuko unita kubokāret webe kāwep yān nadāṅkuk. ḡo ābekna yān nāmo nadāṅkuk. Tāṅpān dubiniken kuṅpānjā iwetkuk; Nadān namiṅiri nek bok pātdayān yāk. Iwerānā webe unitā man ḡode iwetkuk; Bok pātdayān nāwetan unita imapān namayān? <sup>17</sup>Yāwānā Judatā iwetkuk; Nadāwātāk tāṅpeno yāk. Kowatawā meme gubaṅi kubāpān pewa ābayān yān iwetkuk. Yāwānā iwetkuk; U tāga upāṅkaṅ imaka kubā namikaṅ uyaku u kaṅpān meme bureni api namen yān nadāwayān. Meme u bureni namiwā tuṅum ḡo āneṅi api gamet yāk. <sup>18</sup>Yāwānā Judatā iwetkuk; Kaṅpān nadākta imatākenpān gamet? Yāwānā iwetkuk; Imaka kubā gākṅa wāpka kudān nīkek ukāt āhottaba iṅitan u bok nam! Ude iwerānā mani buramiṅpān yāṅkuko udegān tāṅkuk. Tāṅpān eruk bok parīrān webe u nanak kok itkuk. <sup>19</sup>Tāṅpānkaṅ Tama yotken pāṅku tek iṅami dapun tāṅpipiṅkuko u yāṅopmāṅpān peṅkaṅ tek webe kajattā tāṅpani upān āneṅi tāṅpān itkuk.

<sup>20-21</sup>Tāṅpākaṅ Judatā inīken tuṅumi ātu webe unita imiṅkuko ukeṅo āneṅi yāpayān nadāṅpān noripak Hira u meme gubaṅi kubā imiṅkaṅ webe

unita imikta peŋ iwet-pewän kuŋkuk. Peŋ iwet-pewän päŋku webe unita wäyäkŋewän wawäpäŋ äma ätu Enaim yotpärare u nanik ŋode yäwet yabäŋkuk; Kubokäret webe kädet miŋin maŋit irani u de itak? Yäwänä iwetkuŋ; Kubokäret webe udewani ŋo nämo yäŋ iwetkuŋ. <sup>22</sup>Ude iwerirä Hira äneŋi äyänutpeŋ Judaken kuŋkuk. Kuŋpäŋ iwetkuk; Webe ŋokeŋo nämo kaŋ-ahätat yäk. Webe udewani kome ŋoken kubä nämo itak yäŋ näwetkuŋ.

<sup>23</sup>Ude iwerän nadäŋpäŋ Judatä yäŋkuk; Täga yäk. Näk nadäwätäk nämo täyat. Tuŋum imiŋkuro uwä inita biŋam täyak. Webe unita wari nämo wäyäkŋewen. Pen wäyäkŋeŋtäŋ kuŋaritda ämawebetä api nibäŋ mägayäneŋ. Meme gubaŋi u webe unita imikta yäwanipäŋ wäyäkŋewi wakaŋ unita täga, ini jop kaŋ irän yäk.

<sup>24</sup>Täŋpakaŋ it yäpmäŋ äroŋtängän komepak yaräkubä täreŋirän äma ätutä äbäŋpäŋ Juda iwetkuŋ; Äbeka Tama ukeŋowä kubokäretta kuŋattängän nanak kok ikek irirän käkamän yäk. Ude iweräwä kokwawak pähap nadäŋkuk. Täŋpäŋ yäŋkuk; Päŋku iŋit yäpmäŋ päŋku kädäp gänaŋ pewä iŋiputpeŋ kwän! yäk. <sup>25</sup>Ude yäweränä pengän iŋit yäpmäŋ yäman äpäŋirä webe ŋokeŋo orani man ŋode iwetkuk; Nabäwut! Nanak kok itat ŋo netäŋo? Imaka wäpi kudän nikek ba ähottaba iŋitat ŋonitä äma unitäŋo yänahawayäŋ yäk. <sup>26</sup>Tamatä ude yäwänä Judatä imaka imaka imiŋkuko u yabäŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Wära! Webe ŋonitäŋo momi nämo. Näkä goret täŋkut! Näk nanakna Sela tägawänkaŋ webe ŋonita iniŋ kirekta yäwanipäŋkaŋ nämo iniŋ kireŋkuro unita udewä täŋkuk yäk. Ude yäŋpäŋ eruk webe ukät bok wari nämo patkumän.

<sup>27-28</sup>Täŋpäŋ ätu it yäpmäŋ äroŋpäŋ webe u nanak kok itkuko bäyawayäŋ täŋirän webe täŋkentäŋ imikta äbuko unitä kaŋpäŋ nadäŋkaŋ iwetkuk; Nanak kokkaken ŋo nanak yarätä itkamän yäk. Ude iwerirän nanak kubätä jukun keru pewän kwawak ahäŋirän tek moräk gämäni kubä yäpmäŋpäŋ keriken topuk. Täŋpäŋ yäŋkuk; Nanaki ŋonitä jukun ahätak yäk. <sup>29</sup>Ude yäwänä nanak u keru äneŋi wädäŋ yäpmäŋ äroŋkuk. Täŋirän noripak kubä käbop itkuko unitä jukun ahäŋkuk. Täŋirän watä webe unitä kaŋpäŋ yäŋkuk; Wa! Baga imata yeŋ weŋpäŋ intäjukun ahätan? Baga yeŋ weŋpäŋ intäjukun ahäŋkuko unita iniken man terak wäpi Peres yäŋ iwetkuŋ. <sup>30</sup>Täŋ noripak kubä tek gämäni topuko u mäden ahäŋkuk. Ahäŋirän wäpi Sera yäŋ iwetkuŋ.

### Joseptä Potifata watä piä täŋ imiŋkuk

**39** <sup>1</sup>Täŋpakaŋ Ismael naniktä Josep u Isip komeken yäŋikŋat yäpmäŋ kuŋirän Isip täŋo intäjukun äma unitäŋo täŋkentäki kubä wäpi Potifa unitä moneŋ yämiŋpäŋ Josep watä piä jop täŋ imekta imagutkuk. Potifa uwä Isip kome täŋo intäjukun äma wäpi Fero unitäŋo watä ämata itkuk. Täŋkaŋ komi äma täŋo intäjukun äma ude itkuk. <sup>2z</sup>Eruk, Anutu Josepkät

<sup>z</sup> 39:2 Apos 7:9

irirān Potifa tāŋo eŋi gānaŋ watā piā tāŋ yāpmāŋ kuŋkuko u tāŋjirān bureni sākgāmān ahāŋkuŋ. <sup>3</sup>Ude tāŋ irirān Potifatā kaŋpāŋ nadāŋkuk; U Yawetā bok itkaŋ kehāromi imik tāyak unita imaka imaka tāk tāyak u kudup sākgāmān ahāk tākaŋ yāk. <sup>4</sup>Ude kaŋpāŋ nadāwān tāgawāpāŋ eŋini ba tuŋumi pāke u yabāŋ yāwatta teŋkuk. <sup>5</sup>Tāŋjirān Yawetā Josepta yāŋpāŋ iron taŋi tāŋjirān Potifa tāŋo ābot, tuŋumi ba epāni kudup sākgāmāninik ahāŋkuŋ. <sup>6</sup>Yawetā ude tāŋjirān Potifatā Josep imaka imaka pāke u yabāŋ yāwatta iniŋ kireŋkuk. Iniŋ kireŋpāŋ ini uwā imaka kubāta nadāwātāk nāmo tāŋkuk. Ketemgān naŋkaŋ nadāwātāk ikekāt nāmo it tāŋkukonik.

### Josep komi yotken teŋkuŋ

Tāŋpākaŋ Josep uwā gupi ba iŋami dapun sākgāmān. <sup>7</sup>Unita kadāni kāroŋi nāmo itkaŋ Potifa webenitā Josep u kaŋgārip tāŋpāŋ iwetkuk; Bok pātāda yāk. <sup>8-9</sup>Ude iwerānā Josep bitnāŋpāŋ yāŋkuk; Imata nāk kādet waki udewani tāŋpet? Iŋo yabā; Tuŋum pāke itkaŋ ŋonitāŋo māhemitā watāni itta nepmaŋkuk. Watāni irira ini uwā imaka kubāta nadāwātāk nāmo tāk tāyak. U eŋi ŋo watāni itta wāpi biŋam iniken bumik namiŋpāŋ imaka kubāta nāmo naniŋ bitnāŋkuk. Upāŋkaŋ imaka kubātagān naniŋ bitnāŋkuk, uwā gāk yāk. Unita imata nāk kādet waki udewani tāŋpāŋ Anutuken momi tāŋpet? <sup>10</sup>Ude iwerirān gwāk pimiŋpāŋ kadāni kadāni pen iwet yabāk tāk tāŋkukopāŋ Joseptā nāmo inik nadāŋ imiŋpāŋ bok patta ba dubiniken kukta bitnāk tāŋkukonik.

<sup>11</sup>Tāŋpākaŋ kepma kubāta piā āma kudup kuŋ moreŋjirā Josep piā tāŋpayāŋ yot gānaŋ āroŋkuk. <sup>12</sup>Āroŋjirān webe unitā iwatpāŋ tekigān iŋitpāŋ wādāŋkaŋ iwetkuk; Eruk, apiŋo bok pātdayāŋ yāk. Tāŋjirān Josep umuntaŋpāŋ teki punin nanik u webe kerī terak yāŋopmāŋpāŋ peŋpeŋ yāman umu āpāmaŋ kuŋkuk. <sup>13-14</sup>Āpāmaŋ kuŋjirān webe u Josep tāŋo tek ŋokeŋo iŋit itkaŋ piā āma ātuta gera yāŋkuk; Oi! Ābā ŋo kawut! Hibru āma āpnatā nintā yotken imagut yāpmāŋ ābuko ukeŋonitā māyāk nimitak yāk. Nākā dāpmon patpat bāgupken ābā nepmāŋjirayāŋ tāŋjirān kāhān yāyat yāk. <sup>15</sup>Kāhān yāŋjira metāŋpeŋ kuyak! Tāŋkaŋ teki gupi terak nanik ŋo yāŋopmāŋpāŋ ketna terak peŋpeŋ kuyak ŋo kawut! yāk.

<sup>16</sup>Ude tāŋpāŋ tek u pen iŋitkaŋ irirān āpi Potifatā yoriken ābānā Josep tāŋo tek u iwoŋāreŋkuk. <sup>17</sup>Iwoŋāreŋpāŋ manbiŋam piā āma ātu yāwetkuko udegān āpi iwetgān tāŋkuk; Gākā āma imagut yāpmāŋ ābuno ukeŋowā nākā dāpmon patpatken ābāŋpāŋ māyāk namik yāk. <sup>18</sup>Ude tāŋjirān nākā kāhān yāŋpewa kikuŋtupāŋ teki peŋpeŋ yāman āpāmaŋ kuk yāk.

<sup>19</sup>Potifa, webenitā jop manman ude iwerirān nadāŋpāŋ kokwawak pāhap nadāŋkuk. <sup>20</sup>Tāŋpāŋ komi āma yāwerān Josep iŋitpāŋ Fero tāŋo komi yotken teŋkuŋ. <sup>21</sup><sup>a</sup> Eruk Josep komi yotken teŋkuko irirān Yawetā

<sup>a</sup> 39:21 Apos 7:9

orakorak tāj iminjirān komi yot tājō watā āma intājukun tāņpanitā Josep kaņpāj nadāwān āma tāga tāņkuk. <sup>22</sup>Ude kaņpāj nadāņkaņ Joseptā āma komi yot gānaņ irani u ba epān u gānaņ tākta yāwani u kudup yabāņ yāwatta teņkuk. <sup>23</sup>Tāņpākaņ Yawetā Josep tāņkentāņ iminjāj watā āmata teņjirān piā tāņkuko u tāgagān ahāņ moreņjirā intājukun āma unitā kaņpāj nadāwātāk kubā nāmo tāņkuk.

### Joseptā dāpmonken tāņō mebāri yāņahāņkuk

**40** <sup>1</sup>It yāpmāņ āronjtāņgān kadāni kubāken Isip tāņō intājukun āmata wain ume piņ imik tāņpani ukāt kārāga ijijpāj imik tāņpani, āma yarā unitā piā goret tāņkumān. <sup>2-3</sup>Piā goret tāņjirān Ferotā nadāwān wawākaņ komi yot kubā, komi āma tāņō watā intājukun tāņpanitā watāni it tāņkuko uken yepmaņpāj itkumān. Komi yot uwā Josep pewā itkukken ukengān āma yarā u pāņku yepmaņkuņ. <sup>4-5</sup>Tāņkaņ komi yot watā āmatā āma yarā unita watā irekta Josep iwoyāņkuk. Eruk komi yotken kadāni kārōņi it yāpmāņ āronpāj bipani kubāken āma yarā unitā dāpmonken kaņkumāno uwā mebāri inigān inigān yabāņkumān.

<sup>6</sup>Patkumāno yāņewākaņ Joseptā āma yarā unitā itkumānken āronpāj nadāwātāk tāņ irirān yabāņkuk. <sup>7</sup>Yabāņpājā yāwetkuk; Oi, ek imata nadāwātāk tāņ itkamān? <sup>8</sup>Yāwerānā iwetkumān; Nek dāpmonken tāmāko unita mebāri netā niwerek yāņpāj nadāwātāk tāņ itkamāk yāk. Ude iwerānā Joseptā yāwetkuk; Nadāwun! Dāpmonken tāņō mebāri nadāk-nadāk u Anutu tāņō epān unita nāwerun! <sup>9</sup>Ude yāwerānā āma Ferota wain ume piņ imik tāņpani unitā dāpmonken tāņkuko unitāņō manbiņam ŋode iwetkuk; Nāk ŋode kaņkut yāk. Nāk kaņ-iwarira wain pāya kubā tādotpāj āronkuk. <sup>10</sup>Tāņpāj unitāņō kānani yarākubā āronpāj irori tāņkuk. Irori tāņpāj bureni ahāņpāj gāmāneņkuņ yāk. <sup>11</sup>Bureni gāmāneņjirā nāk Fero tāņō ume ehāt ketna kukņitā iņitkaņ ketna kukņitā wain bureni iņitpāj tākātpewa umeni ehāt gānaņ āpmonkuņ. Āpmonpākaņ Ferota imiņkut yāk.

<sup>12</sup>Ude yāņjirān Joseptā iwetkuk; Mebāri ŋode gāwera yāk. Kānani yarākubā uwā edap yarākubā ude itta kaņkun. <sup>13</sup>Edap yarākubā tāreņjirān Ferotā gāmagut pāņku piākaken āneņi api gepmaņpek. Tāņpākaņ gāk bian wain umeni piņ imik tāņkuno āneņi udegān api piņ imik tāņpen yāk. <sup>14</sup>Ude tāņpāj bānep tāga terak kuņatpājā nāka butewaki nadāņpāj Fero iwerikaņ yot ŋo peņpeņ kaņ kwa! <sup>15</sup>Nadātan? Nāk Kenan komeken nanik kubota nāmagut pābā kome ŋoken komi piā tākta nepmaņkuņ. Tāņkuņopāj waki kubā nāmo tāņjira jop nadāņ komi yot ŋoken nepmaņkuņ!

<sup>16</sup>Joseptā ude yāņjirān āma Ferota kārāga ijijpāj imik tāņpani unitā Joseptā noripaki u dāpmonken tāņō mebāri tāga yāņahāņpāj iwetak yāņ nadāņpāj ŋode iwetkuk; Nāk dāpmonken udegān kaņkut yāk. Uwā

node; Näk käräga basket yaräkubä gwäknaken penpän yäpmän kuḡatkut. <sup>17</sup>Yäpmän kuḡarira basket punin u gānaḡ Ferota biḡam käräga gāripi mebāri mebāri irirā baraktā äbānpän naḡ paotkuḡ yäk.

<sup>18</sup>Ude iwerirān Joseptā man kowata node iwetkuk; Mebāri node gāwera; Basket yaräkubä uwā edap yaräkubä ude itta kaḡkun. <sup>19</sup>Edap yaräkubä tāreḡirān Ferotā yāniḡ kireḡpewān kotākka madāḡ tākḡeḡpän gupka päya terak wabiḡirā baraktā api naḡ paotneḡ. <sup>20</sup>Joseptā ude yāwerānkaḡ edap yaräkubä tāreḡirān Fero iniken ahäk-ahäk kadāni tāḡirān āḡnak-āḡnak pähap tāḡpa yāḡkaḡ piā āmaniye intājukun tāḡpani yāmagutkuk. Ude tāḡpän āma Ferota wain ume piḡ imik tāḡpani ukāt āma Ferota käräga iḡiḡpän imik tāḡpani yarā u komi yot gānaḡ nanik bok yāmagutkuk. <sup>21</sup>Yāmagutpän āma wainta mebāri nadāwani uwā piā bian tāḡpani āneḡi tāḡpekta iniḡ kireḡkuk. <sup>22</sup>Upāḡkaḡ käräga iḡiḡ imani āma uwā Joseptā iwetkuko udegān kotāki madāḡ tākḡeḡpän gupi päya terak wabiḡkuḡ.

<sup>23</sup>Ferotā ude tāḡpānkaḡ wainta mebāri nadāwani āma unitā Josepta juku nāmo penpän guḡ taḡpän itkuk.

### Fero dāpmonken kubā tāḡkuk

**41** <sup>1-2</sup>Eruk it yāpmän āroḡtāko obaḡ yarā tāreḡirān Ferotā dāpmonken node tāḡkuk; Fero ini Nail ume dubiniken kāroḡ itkaḡ bulimakau 7 gupi tāga Nail ume gānaḡ naniktā abāḡpän tepāraḡ naḡ irirā yabāḡkuk. <sup>3-4</sup>Bulimakau 7 ude abākaḡ bulimakau 7 āneḡi abuḡo uwā kujarigān, intājukun ahāḡkuḡo udewani nāmo. Unitā abāmaḡ noriyetā itkuḡken u kuḡkuḡ. Kuḡpāḡā noriye gupi tāga uwā naḡpän kāmā āpmonkuḡ. Eruk Fero ude kaḡpän kikḡutkuk. <sup>5</sup>Kikḡutkaḡ āneḡi patpän dāpmonken āneḡi kubā node tāḡkuk; Säguom kubā tādotpän āroḡirān kaḡkuk. Uterak bureni 7 taḡi, tāgatā ahāḡkuḡ. <sup>6</sup>Eruk u punin terak āneḡi kubā tādotpän āroḡkuko uwā bureni 7 mānit kādāp ikektā dāpani pogopigān ude ahāḡkuḡ. <sup>7</sup>Tāḡpākaḡ bureni pogopigān unitā bureni tāga uwā kudup kāmā āpmonkuḡ. Kāmā āpmonḡirā kaḡpän Fero āneḡi kikḡutkuk. Kikḡutpän ḡo dāpmonken tāyat yāḡ nadāḡkuk.

<sup>8</sup><sup>b</sup> Patkuko yāḡewānā Ferotā dāpmonken tāḡkuko unita nadāwātāk pähap tāḡpän āmaniye nadāk-nadāk ikekkāt kāren kāwani āma u kudup yāmagut päbā yepmaḡkuk. Yepmaḡpän irirā dāpmonken tāḡkuko yāwetpän unitāḡo mebārita yāwet yabāḡkuk. Yāwet yabāḡirān dāpmonken tāḡo mebāri kubā nāmo yāḡahāḡpän iwetkuḡ.

<sup>9</sup>Tāḡpākaḡ āma Ferota wain ume piḡ imik tāḡpani unitā Fero node iwetkuk; Wāra! Näk apiḡo momina kubā nadātāt u yāḡahāḡpän gāwera yäk. <sup>10</sup>Gäk piā āmakayat nekta nadāwāwak tāḡ nimiḡpän āma käräga

<sup>b</sup> 41:8 Dan 2:2

ijinpāṅ gamik tāṅpani ukāt nek komi yot kubā, komi āma tāṅo watā intājukun tāṅpanitā watāni it tāṅkuko uken nipmaṅkun. <sup>11</sup>Komi yotken nipmaṅkuno kadāni uken bipani kubākengān nek dāpmonken bok tāṅkumāko uwā mebāri inigān inigān. <sup>12</sup>Tāṅpāṅ kadāni uken Hibru āma gubaṅi kubā komi yot tāṅo intājukun āma unitāṅo watā piā tāṅ imani itkuko unitā dāpmonken tāṅkumāko u iwetdapāṅ mebāri ini-ini niwetkuk. <sup>13</sup>Mebāri niwetkuko udegān ahāṅ nimiṅkuk; Nāk nāmagut pābā piānaken āneṅi nepmaṅkun. Tāṅ, āma gāka kārāga ijinpāṅ gamik tāṅpani uwā pāya terak wabiṅkun yāk.

<sup>14</sup>Ude iwerirān Ferotā komi āma peṅ yāwet-pewān Josep bārāṅeṅ imagut yāpmāṅ ābuṅ. Imagut yāpmāṅ ābāṅpāṅā gwāki geṅi pujiṅ bok madāṅ imiṅpāṅ tek kodaki tāṅ imiṅkaṅ Fero iṅamiken yāṅikṅat yāpmāṅ kuṅkuṅ. <sup>15</sup>Yāṅikṅat yāpmāṅ kwāwā Ferotā Josep ṅode iwetkuk; Nadātan? Nāk bipani dāpmonken tāṅkuro unitāṅo mebāri nadākta yāwet yabāwapāṅ kubātā dāpmonken tāṅo mebāri nāmo nāwerak yāk. Tāṅkaṅ gāka ṅode yāṅirā nadāt; Gāk dāpmonken tāṅpāṅ gāwerirā mebāri yāṅahāṅpāṅ yāwet tāyan. U bureni ba? <sup>16</sup>Ude iwerirān Joseptā Fero man kowata ṅode iwetkuk; Nākṅa-tāgān tāga nāmo tāṅpet. Mebāri nadāwayāṅ tāyan uwā Anututā gāwerayāṅ yāk.

<sup>17-18</sup>Ude iwerānā Ferotā Josep iwetkuk; Nāk dāpmonken ṅode tāṅkut. Nāk Nail ume dubiniken kāroṅ wādāṅ itkaṅ bulimakau 7 gupi tāga Nail ume gānaṅ naniktā abāṅpāṅ tepāraṅ naṅ irirā yabāṅkut. <sup>19</sup>Bulimakau 7 ude intājukun abākaṅ uterak āneṅi 7 ude abuṅo uwā kujarigān, Isip komeken nākā nāmo yabāwani. <sup>20</sup>Bulimakau kujarigān unitā abāmaṅ noriyetā itkuṅken kuṅkuṅ. Kuṅpāṅā noriye gupi tāga uwā naṅpāṅ kāmā āpmonkuṅ. <sup>21</sup>Naṅpāṅ kāmā āpmonkuṅopāṅ ude tāṅkuṅ yāṅ nāmo yabāṅpāṅ-nadāwen. Nāmo, koki nāmo tokṅeṅpāṅ irani udegān itkuṅ. Dāpmonken ude tāṅpāṅ kikuṅkut yāk.

<sup>22</sup>Kikuṅpāṅ akuṅkaṅ āneṅi patpāṅ dāpmonken ṅode tāṅkut; Sāguom kubā tādotpāṅ āroṅirān kaṅkut. Uterak bureni 7 taṅi, tāgatā ahāṅkuṅ. <sup>23</sup>U punin terak āneṅi kubā tādotpāṅ āroṅkuko uwā bureni 7 mānit kādāp ikektā dāpani pogopigān ude ahāṅkuṅ. <sup>24</sup>Tāṅpākaṅ bureni pogopigān unitā bureni tāga uwā kudup kāmā āpmonkuṅ. Dāpmonken ude tāṅkut yāk. Dāpmonken ude tāṅkuro unita kāren kāwani āmatā mebāri nāwerut yāṅkaṅ yāwerakaṅ mebārita tāṅguṅ taṅkuṅ yāk.

<sup>25</sup>Ude iwerānā Joseptā Fero ṅode iwetkuk; Dāpmonken yarā tāṅkuno unitāṅo mebāri kubāgān. Anututā kudān kubā pewān ahānayāṅ tākaṅ unita kwawak gāwoṅāreṅkuk. <sup>26</sup>Bulimakau 7 gupi tāga dāpmonken yabāṅkuno uwā obaṅ 7 ude itta tāyak. Ba sāguom bureni tāga nitek 7 yabāṅkuno uwā udegān obaṅ 7gān. Dāpmonken yarā unitāṅo mebāri kubāgān. <sup>27</sup>Tāṅ bulimakau 7 gupi kujarigān, tohari nāmo uwā obaṅ 7 nakta jop itnayāṅ tāmaṅo unitāṅo wārani. Ba sāguom bureni mānit

kādāp ikektā dāpani pogopigān ahānjirā yabāṅkuno u imaka, udegān. 28 Unita nadāsi! Gāwetat ṅo bureni api ahāwek. Anututā pewān ahānayāṅ tāṅo uwā gāwoṅāreṅkuko u yāk. 29 Nadātan? Isip kome pāhap ṅoken obaṅ 7 u gānaṅ ketem ahāṅ bumbum api tāneṅ. 30-31 Upāṅkaṅ kadāni tāga u tāreṅjirān u punin terak nakta jop irit obaṅ āneṅi 7 api it yāpmāṅ āroneṅ. Kadāni uken nakta jop irit wakiinik ahānjirān sākgāmān itkuṅo unita guṅ takinik api tāneṅ. Bureni, kome ṅo api waṅ morewek. 32 Unita Fero, gāk ṅode nadāsi; Dāpmonken kadāni yarā tāṅkuno u mebāri kubāgān tāṅkuno uwā mebāri ṅodeta; Anututā imaka u bureni api pewa ahāneṅ yāṅ nadāk peyak. Tāṅkaṅ imaka u ahākta kadāni kerāpi tāyak yāk.

33 Ude yāṅpāṅ Joseptā Fero ṅode iwetgān tāṅkuk; Eruk, gāk āma nadāk-nadāki tāga kubā iwoyāṅpāṅ Isip kome pāhap u kudup watāni irekta epān kaṅ imi yāk. 34 Ude tāṅpāṅ kaṅiwat āma ātu yepmaṅpipāṅ obaṅ 7, tāṅ-bumbum kadāni ahāwayāṅ tāko u gānaṅ ketem ahānjirā āma unitā ketem morāki gapmanta biṅam yāpmāṅpāṅ kāmita kaṅ pek tāṅput yāk. 35 Kaṅiwat āma uwā kadāni tāga uken ketem kāmi nakta u yāpmāṅ daninayāṅ tāṅo uwā kudup yotpārare kubākubā tāṅo ketem pewani yot gānaṅ pewā kuṅjirā watāni kaṅ irut yāk. Tāṅpākaṅ Fero, epān uwā gākṅa wāpka terak kaṅ tāṅput. 36 Ketem penayāṅ tāṅo uwā nakta jop irit obaṅ 7 ahāwayāṅ tāko unita biṅam kaṅ pewut. Ude tānayāṅ tākaṅ uwā nakta jop irit kadāni uken kubātā nāmo api kumbek.

### Ferotā Josep watā āma ārowani ude teṅkuk

37 Ude iwerānā Ferokāt piā āmaniye Joseptā man yāṅkuko u nadāwā tāgaṅkuṅ. 38 Nadāwā tāgawāpāṅ Ferotā piā āmaniye ṅode yāwetkuk; Nin āma Josep udewani, Anutu tāṅo Munapik ikek, netāpāṅ api kaṅ-ahāne? Imata āma kubāta wāyākṅene? 39 Ude yāṅpāṅ Josep iwetkuk; Bureni, man niwetan u Anututā yāṅahāṅpāṅ gāwetak. Unita āma nadāk-nadāk ikek gāk ṅodewani kubā nāmo itak yāk. 40<sup>c</sup> Unita gākā nākṅo kome pāhap ṅo watā irenta gepmaṅtat yāk. Gāk man yāṅjiri āmawebenaye kudup gākṅo man api buramineṅ. Tāṅpākaṅ āma kubātā gārepmiṅtaṅi nāmo. Nāmo, nākāgān gākṅo ārowani api iret yāṅ iwetkuk.

41 Ferotā ude yāṅpāṅ ṅode iwetgān tāṅkuk; Eruk, Isip kome pāhap tāṅo watā ārowani gepmaṅtat yāk. 42<sup>d</sup> Ude iwetpāṅ siworok kerī nanakiken pewani Fero ini wārani nīkek u keriken nanik ketāreṅpāṅ Josep kerī nanakiken peṅ imiṅkuk. Tāṅpāṅ tek sākgāmān wādāwān āroṅ imiṅpāṅā meran kubā golpāṅ tāṅpani meran tāṅ imiṅkuk. 43 Ude tāṅpāṅ Ferotā Josep ṅode iwetkuk; Gāk nākṅo āpani ude itan unita nākṅo karis namba 2 hostā wādāwani uterak kuṅat tāyi! Uterak kuṅariri āma ātutā intājukun kuṅpāṅ ṅode api yāwettāṅ kuneṅ; Gukut imāpmok tāṅ imut! yāṅ ude api

<sup>c</sup> 41:40 Apos 7:10    <sup>d</sup> 41:42 Dan 5:29



yäwettän kunen yäk. Ude tänkuko uwä Ferotä Josep Isip täño watä äma pähap tenjuk.

<sup>44</sup>Ude yänpän Josep äneni ñode iwetgän tänkuk; Näk Isip täño intäjukun äma itat upänkañ gäkä nämö nadän yämiñiri Isip komeken äma kubätä ini nadänpän imaka kubä täga nämö api täñpek. Gäkä nadäñiri uyaku täga api täñpek yäk. <sup>45</sup>Tänpän Ferotä wäpi kodaki Safenat-Panea yän iwetkuk. Wäpi kodaki iwetkañä eruk webenita Heriopolis yotpärare täño bämop äma wäpi Potifera unitäño äperi wäpi Asenat u imiñkuk. Tänpäkañ Joseptä Isip kome pähap täño watä äma intäjukunta itkuk.

<sup>46</sup>Josep uwä obañ 30 ude tärenjirän Ferotä Isip kome kañiwat piä u täkta iniñ kireñkuk. Täñjirän Josep Fero tenpen päñku Isip kome kudup kañiwat piä täñtän kuñatkuk. <sup>47</sup>Ude tänpän kuñarirän Isip komeken obañ 7 ketem ahän bumbum täñkuñ. <sup>48</sup>Täñkañ obañ 7 u gänañ ketem kämi nakta u kudup yotpärare kubäkubä täño ketem pewani yot gänañ pewä kuñ moreñkuñ. Ketem kämita penkuño uwä yotpärare kubäkubä epän iniken iniken u gänañ nanik. <sup>49</sup>Joseptä ude täkta yäwettän kuñarirän ketemtä yot tokñenpäñ jirañ ude patkuñ, ämatä täga daninañi nämö tänpäkañ ketem danik-danik epän u penjuk.

<sup>50</sup>Täñkañ nakta jop irit kadäni u nämö ahänjirän Josep webeni Asenat uwä nanaki yarä bäyañkuk. <sup>51</sup>Nanaki tuänitä ahänjirän Joseptä ñode yänjuk; Anututä täñkentän namiñirän notnaye meña nanata nadäwätäk täñkuro u täretak, ba komi nadän yäpmän äburo u täretak. Unita nanakna tuä ño wäpi Manase yän iwetat. <sup>52</sup>Tänpän nanaki monänitä ahänjirän ñode yänjuk; Komi piäna kome ñoken Anututä nanaknaye namitak unita wäpi Efraim yän iwetat yäk.

<sup>53</sup>Tänpäkañ Isip komeken ketem ahän bumbum obañ 7 u tärenjuk. <sup>54</sup><sup>e</sup> Tärewänkañ nakta jop irit obañ 7 Joseptä bian yänjuk u ahänjuk. Ude ahänjirän kome päke uken ketem nämö upänkañ Isip komeken ketem täga nañpäñ itkuñ. <sup>55</sup><sup>f</sup> Eruk nakta jop irit u wakiinik täñjirän Isip ämawebetä nakta Ferotä ketem yämikta yänapiñkuñ. Yänapiñirä Ferotä ñode yäwetkuk; In Josepken kwäkañ unitä yäwänkañ uterakgän kañ täñput yäk.

<sup>56</sup>Tänpäkañ nakta jop irit u wakiinik tänpän Isip kome u kudup pat yäpmän kuñkuk. Ude ahänjirän Joseptä ketem yot it yäpmän kuñkuño u dät yämiñirän Isip ämawebetä suwañpäñ nak täñkuñonik. <sup>57</sup>Täñkañ kome ätuken udegän, nakta jop irit waki ahänjirän ämawebe uken nanik-naniktä äbänpän Josepken yänapiwäpäñ nadän yämiñirän ketem suwañkuñ.

### Josep täño noriyetä Isip komeken ketemta kuñkuñ

**42** <sup>1</sup>Kenan komeken nakta jop udegän itkañ Jekoptä manbiñam ñode nadänjuk; Isip komeken ketem suwañpäñ-nak täñ itkañ.

<sup>e</sup> 41:54 Apos 7:11    <sup>f</sup> 41:55 Jon 2:5



Ude nadānpāṅ nanakiye yāwetkuk; In imata jop itkaṅ kowat kawān tāṅ itkaṅ? <sup>2</sup> Isip komeken ketem itkaṅ yāṅ nadātat unita uken kuṅpāṅ ketem suwaṅpāṅ yāpmāṅ ābut, jop itpāṅ nakta kumnetā!

<sup>3</sup> Nanitā ude yānpāṅ yāwet-pewān Josep noriye 10 udetā ketem suwanayāṅ Isip komeken kuṅkuṅ. <sup>4</sup> Upāṅkaṅ Jekoptā Josep noripaki māden nanik-inik wāpi Benjamin u noriyekāt kukta yājiwātukuk. Kādet miṅin kuṅtāṅgān bārāpi kubā ahāṅ imek yāṅ nadānpāṅ iyap taṅkuk. <sup>5</sup> Tāṅkaṅ Jekop tāṅo nanakiye uwā Kenan kome māhemkāt penta kuṅkuṅ, nakta jop irit Kenan komeken imaka, ahāṅkuko unita.

<sup>6</sup> Tāṅpākaṅ Joseptā Isip kome tāṅo watā āma pāhap itkaṅ, āmawebe uken-uken nanikta ketem yāmiṅirān suwaṅkuṅ. Ude tāṅ irirān Josep noriye ukeṅo pāṅku ahāṅ imiṅpāṅ gwājiṅ āpmonṅ imiṅkuṅ. <sup>7</sup> Tāṅirā Joseptā noriye yabānpāṅ-nadāṅkukopāṅ mebārini nāmo yāṅahānpāṅ yāwetkaṅ man kādāp ikek ṅode yāwet yabāṅkuk; In de naniktā ābākaṅ? Ude yāwānā iwetkuṅ; Ketem suwanayāṅ Kenan komeken naniktā ābākamāṅ yāk. <sup>8</sup> Joseptā notnaye yāṅ nadāṅkukopāṅ kowata nāmo kaṅpāṅ nadāṅkuṅ. <sup>9</sup> Tāṅpāṅ Joseptā dāpmonken bian tāṅkuko unita juku piṅpāṅ ṅode yāwetkuk; Nadātat! In nintāṅo iwaniyetā nibānpāṅ nadāk tānayāṅ ābākaṅ. In ninkāt āmik tākta nadānpāṅ kome kubā de uken watāni nāmo itak yāṅ kaṅpāṅ nadāk tānayāṅ ābākaṅ. Ude nibānpāṅ nadāṅkaṅ komejinken kuṅpāṅā intājukun āmajiye ṅode api yāwetneṅ; Uken ba uken watāni nāmo itkaṅ yāṅ api yāwetneṅ!

<sup>10</sup> Ude yāwerānā noriyetā yāṅkuṅ; Ārowanina, ude nāmo! Watā āmakaye ninā, ketem suwakta ābākamāṅ. <sup>11</sup> Nin āma kubā tāṅo nanakiyegān. Ninā jop man nāmo yāwani. Yāyan udetā nāmo ābākamāṅ yāk. <sup>12</sup> Iwerāwā yāwetkuk; Jop man yākaṅ! Nintāṅo iwantā nibānpāṅ nadāk tāna yānpāṅ ābākaṅ yāk. <sup>13</sup> Yāwānā iwetkuṅ; Yāke, ude nāmo! Nin ninin buap 12 ude ahāṅkumāṅ, āma kubā tāṅo nanakgān, Kenan komeken irani. Tāṅkaṅ nintāṅo māden nanik kubā naninkāt itkamān. Tāṅ notninpak kubā paotkuk yāk.

<sup>14</sup> Ude yāṅirā Joseptā yāwetkuk; Ude nāmo. Nāk bian tāweraro ude; In nintāṅo iwaniyetā nibānpāṅ nadāk tānayāṅ ābāṅ ṅo unita mebāri kwawak ahātak. <sup>15</sup> Nāk Fero tāṅo wāpi terak man kehāromi ṅode tāwetat; Intāṅo notjinpak māden nanikjin unitā kome ṅo nāmo ābeko uwā in kome ṅo naniktā āneṅi āyāṅutpeṅ komejinken nāmo api kuneṅ yāk. <sup>16</sup> Unitā notjinpak kubā peṅ iwet-pewā pāṅku notjinpak nanikāt itkamān u imagurānkaṅ ābun! In ātuwā komi yotken irirā man yākaṅ u jop ba bureni yāṅ api kaṅpāṅ nadāwet. Notjinpak nāmo ahāwānā in jop man yāwani, nintāṅo iwantā nibānpāṅ nadākta ābākaṅ yāṅ bureni-inik api nadāwet yāk. <sup>17</sup> Ude yānpāṅ komi yotken yepmaṅirān edap yarākubā ude tāreṅkuk.

§ 42:2 Apos 7:12    <sup>h</sup> 42:9 Stt 37:5-10

18-19 Edap yarakubä tärewäkaŋ Joseptä ñode yäwetkuk; Nadäkaŋ? Näk Anutu u umuri yän nadänpän kuŋat täyat yäk. Unita näkä tepmaŋpa kukta nadänpänä ñode kaŋ täŋput; In äma täga siwoŋi kuŋatkaŋ u täŋpawä, notjinpak kubägänpän tewa komi yot gänaŋ irirän in ätuwä ketem tama yäpmän pänku mähemjiye ketemta jopinik itkaŋ unita yämut yäk. 20 Yämiŋkaŋ notjinpak mäden nanik uwä imagut yäpmän äbut. Intä ude täŋpawä in man bureni näwetkaŋ yän nadänpän kumän-kumän nämo api tadäpet yäk. Joseptä ude yäweränä yänkuko udegän täkta nadänkuŋ. 21 Täŋkaŋ ini-tägän näwetgäwet täŋpän yänkuŋ; Bureni! Mäden naniknin waki täŋ imiŋkumäŋo unita kowata umuri pähap ño ahän nimitak yäk. U konäm butewaki täŋ nimiŋirän mani nadänpän kowata nämo täŋkentän imiŋkumäŋo unita kudän umuri ño kowata ahän nimitak yäk. 22<sup>i</sup> Ude yänpän Rubentä yäwetkuk; Näk täwetkuro uwä! Notninpak u waki täŋ imineŋo yän täwerakaŋ nämo nadän namiŋkuŋo unita kumäk-kumäki täŋo kowata ahän nimitak ño yäk.

23 Joseptä noriye täŋo man nadänkukopän man yäwerayän nadänkaŋ man yäpmän äyänjurani äma iwerirän äma unitä man yäpmän äyänutpän yäwetkuko unita noriyetä nin täŋo man nämo nadätak yän nadänkuŋ. 24 Ude täŋpän inigän pänku konäm kotkuk. Konäm korän tägawäkaŋ äneŋi äbänpän noriyetä kaŋirä Simeon iŋitpän keriyat pädät täŋkuk. 25 Ude täŋkaŋ piä ämaniye yäwet-pewän ketem ini yäkken-yäkken daiŋ yämiŋkuŋ. Yäkken daiwä tokŋewäpän uterak moneŋ ketem u suwakta yäpmän äbuŋo u äneŋi daiŋ yämiŋkuŋ. Ude täŋpän kädetta däkum yämikta yäwetkuk. Yäwerirän udegän täŋkuŋ.

26 Ude täŋpäkaŋ Josep noriye ketem suwaŋkuŋo u doŋki terak peŋpän yäpmän kuŋkuŋ. 27 Kuŋtängän kome bipänpän patkuŋken noripak kubätä doŋkinita ketem imayän nadänpän iniken yäk meni pitpän kaŋkuk; Moneŋ ketem suwaŋkuko u yäk meniken irirän. 28 Kaŋpän noriye yäwetkuk; Näkŋo moneŋ äneŋi peŋ namiŋkuŋo yäk meniken itak ño yäk. Ude nadänpän-nadäwätäk pähap täŋpän yänpän-nadäk ñode täŋkuŋ; Nin kädet siwoŋi tämäŋopänkaŋ mebäri imata Anututä bäräpi ño pewän ahän nimitak yäk?

### Josep noriye nani Jekopken äneŋi kuŋkuŋ

29 Parä yänewänkaŋ kuŋtängän Kenan komeken ahänpän nani Jekop manbiŋam kuduŋtagän iwet moreŋkuŋ. 30 Manbiŋam ñode iwetkuŋ; Isip kome unitäŋo äma ärowanitä man kädäp ikek ñode niwetkuk; In iwan täŋ nimikta äbäkaŋ yän niwetkuk. 31-32 Ude niweränä ñode iwetkumän; Nin äma täga, ninin buap 12, nanin kubägän. Ninkät nanik kubä-tägän paotkuk. Täŋ mäden nanik-inikä naninkät komenin Kenan u itkamän yän

<sup>i</sup> 42:22 Stt 37:21-22

iwetkumäj. <sup>33</sup>Ude iwetnawä kowata ɲode niwetkuk; In äma täga ba waki yäj nadäkta ɲode täñirä kaɲ nadäwa; Inkät nanik kubä ɲogän irirän in ätuwä mähemjiye nakta jop itkaɲ unita ketem yäpmäj päñku kaɲ yämut yäk. <sup>34</sup>Äneɲi äbänpäñjä mäden nanikjin imaguräkaɲ kaɲ äbut yäk. Intä ude täñpäwä In äma täga yäj api nadäwet. In äma täga yäj nadäj tamiñpäñ notjinpak ɲo taniñ kirewapäj in kome ɲoken ketem suwakta täga äbänkaɲ kuk api täneɲ yäk. Man ude niwetkuk.

<sup>35</sup>Nani manbiñam ude iwetkañä ketem yäkken nanik ketem pewaniken äreñpä kuñkuɲ. Ude täñpäñä moner ketem suwakta yämani ukeɲo kuduptagän yäk meniken yabäj ahänkuɲ. Moner u yabänpäñ nani ba nanakiye kudup umun pähap täñkuɲ. <sup>36</sup>Moner yabänpäñ nani Jekoptä ɲode yäwetkuk; In ude täñpäñ nanaknaye kudup nomägatnayäj. Josep paotkuk, udegän Simeon ɲo nämo itak. Täñpäñ Benjamin imaka, nomägatnayäj täkaɲ uwä butewaki pähap u näkägän api nadäwet yäk. <sup>37</sup>Ude yänjirän Rubentä nani iwetkuk; Näk Benjamin äneɲi nämo yäpmäj äbawä unita kowata nanaknayat bok kaɲ däpmäj yäk. Unita Benjamin näk ketna terak pe. Näkä äneɲi täga api yäpmäj äbän gamet yäk.

<sup>38</sup>Ude iweränä Jekoptä yänkuk; Nanakna ɲo inkät nämoinik api kwek! Bianinitä kumbukopäj inigän it namitak. In kädet miñin kuñtängän umuri kubä ahäj tamiñjirän nanakna Benjamin ɲo käwep kumbek. Ude ahäweko uwä intä täñpewä äma tägawani näk kumbet yäk.

### Josep noriye Isip komeken äneɲi kuñkuɲ

**43** <sup>1</sup>Täñpäkaɲ nakta jop irit uwä Kenan komeken pen wakiinik itkuk. <sup>2</sup>Ude irirän Isip komeken nanik ketem yäpmäj äbuɲo uwä nanpä paorirän Jekoptä ɲode yäwetkuk; In ninta ketem suwakta äneɲi kaɲ kut yäk. <sup>3</sup>Ude yänjirän Judatä nani iwetkuk; Nan, nadätan? Isip täño intäjukun äma unitä man kehäromi ɲode niwetkuk; In mäden nanikjinkät bok nämo äbawä näk nämo api tabäwet yäk. Injingän äbänkaɲ iñamnaken nämoinik api ahäneɲ yäj ude niwetkuk. <sup>4</sup>Unita nan, gäkä Benjamin bok kukta niniñ kireweno uwä täga päñku ketem api suwane yäk. <sup>5</sup>Upänkaɲ iyap tawiwä nämo api kune, äma unitä ɲode yänkuko unita; Injingän nämoinik ämneɲ yäk. Notjinpakkät bok nämo äbawä nämo api nadäj tamet yäj niwetkuk.

<sup>6</sup>Judatä ude yäwänä nani Jekoptä yäwetkuk; In Benjamin täño manbiñam äma u imata iwetkuɲ? Ude täñkuɲo uwä komi namikaɲ yäk. <sup>7</sup>Yäwänä nanakiyetä iwetkuɲ; Äma unitä yänjabäk mäyap ɲode niwetkuk; Nanjin kumbuk ba itak? Ba notjinpak mäden nanik kubä itak? Yänjabäk ude niwerirän itkamäj ude manbiñam iwetkumäj. Ude iweritna kowata ude api niwerek yäj nämo nadänkaɲ iwet moreñkumäj.

<sup>8</sup>Ude yänpäñ Judatä nani iwetkuk; Benjamin näka naniñ kirewipäj akumañ kuna yäk. Ude täñpeno uyaku gäk ba nintäño webe nanak

kudup nakta nämo api kumne. <sup>9</sup>Tänkaŋ ɲode yänkehärom täyat; Näkɲa Benjaminta watäni api iret. Täŋ äneŋi nämo imagut yäpmänj äbawä unitäŋo momi näka biŋam irirän kome terak it yäpmänj kuŋira api tärewek yäk. <sup>10</sup>Eruk kuna! Kadäni karonji jop itkamänj. Yän-nadäwätäk nämo tänkumänj yäwänäku Isip kome kuŋkaŋ äbäk kadäni yarä uku tänam yäk.

<sup>11</sup>Yänjirän nanitä yäwetkuk; Yäyan ude tänaŋi tänpäwä in kuna yänpänj imaka gäripi nitek kome ɲo nanik upän yäkjinken daiŋpänj yäpmänj kaŋ kut yäk. Päya mujipi näŋpani, päya umumi kääbäŋi nitek ba kähäräp umeni näŋpani, imaka udewani ätu ironjinta yäpmänj päŋku äma unita kaŋ imut! <sup>12</sup>Tänpänj moneŋ taŋi yäpmänkaŋ kut yäk, moneŋ kodaki bok bian ketem yäk meniken daiŋkaŋ tamiŋkuŋo u bok. Täŋguŋ taŋpänj tamiŋkuŋ kääwep yäk. <sup>13</sup>Ude tänkaŋ Benjamin imaguräkaŋ äma ukenä kut! yäk. <sup>14</sup>Intä kuŋirä Anutu Kehäromi mähemitä täŋkentäŋ tamiŋjirän notjinpak Simeon ba Benjamin ɲo bok tepmaŋpänkaŋ kaŋ äbut. Täŋ nanaknaye paot namikta biŋam tänpäwä ini kaŋ paot namut!

<sup>15</sup>Ude yäwänkaŋ eruk nanakiyetä iron täŋo tuŋum, moneŋ kodaki ba biani bok yäpmänkaŋ Benjamin imaguräkaŋ Isip komeken kumaŋ päŋku Josep ahänj imiŋkuŋ. <sup>16</sup>Ude tänjirä Joseptä Benjamin kaŋpänj yori watä äma iwetkuk; Äma äbäkaŋ u yän-yäkŋat yäpmänj päŋku yotna gänaŋ yepmaŋ yäk. Ude tänkaŋ tom kubä utpänj ijiwut. Ijiwäpänj kepma äma ukät ketem bok nänayän yäk. <sup>17</sup>Ude iweränkaŋ yänkuko udegän iwatpänj Joseptä yotken yämagut päŋku yämaken yepmaŋkuk.

<sup>18</sup>Joseptä ini yotken yämagut yäpmänj kuŋjirän noriyetä bumta umuntaŋpänj yänkuŋ; Wära! Intäjukun äbumäŋo ugän yäkninken moneŋ äneŋi daiŋ nimiŋkuŋo unita kääwep ɲo nipmaŋkaŋ yäk. Nin yot ɲo iritna äbä nidäpmänpänj doŋkinin niyomägatpänj komi piäniken api nipmanej yäk. <sup>19</sup>Ude yänpänj Joseptä yot yämaken ahänpänj itkaŋ yot watä äma u ɲode iwetkuŋ; <sup>20-21</sup>Nadätan? Nin bian ketem suwakta äbumäŋopänj ninin komeken äneŋi kuŋtängän kädet miŋin patkumänjken yäk gänaŋ nin kubäkubä täŋo moneŋ kudup irirä yabänkumänj. Ude tänkumäŋopänj moneŋ u äneŋi yäpmänj äbäkamänj yäk. <sup>22</sup>Ba ugän nämo, moneŋ kodaki, ketem äneŋi suwakta yäpmänj äbäkamänj. Moneŋ biani u netä daiŋ nimiŋkuŋo u nämo nadäkamänj yäk.

<sup>23</sup>Ude yäwäwä yäwetkuk; Umuntäneŋo! Anutujin, Nanjin täŋo Anutu unitä yäkjinken daiŋ tamiŋkuk yän nadäwut! Näk moneŋjin uku täga yäput yäk. Ude yänkaŋ päŋku Simeon komi yot gänaŋ nanik imagut yäpmänj noriyetä itkuŋken äpuk. <sup>24</sup>Imagut yäpmänj äpäŋpänjä noriye kudup Joseptä ini yot gänaŋ yän-yäkŋat yäpmänj äronpänj ume gwet yämiŋjirän kuroŋi ärutkuŋ. Ume gwet yämiŋkaŋ doŋkinita imaka, ketem yämiŋkuk. <sup>25</sup>Ude tänkaŋ Joseptä ketem bok nakta kepma äbayänj yänj ude nadänpänj irona tuŋum yäpmänj äbuŋo u täŋtuŋum taŋkuŋ.

<sup>26</sup>Ude tāj irirā Joseptā ābānā iron tuŋumi yāpmāj ābuŋo u iŋamiken peŋkuŋ. Peŋpāj gwājij āpmonŋ imiŋkuŋ. <sup>27</sup>Gwājij āpmonŋ imiŋirā Joseptā yāwetkuk; Ai, nāwerut! Nanjin tāgawanita nāwetkuŋo ukeŋo apiŋo jide itak? Tāga itak ba kumbuk? <sup>28</sup>Yāwānā yāŋkuŋ; Piā āmaka nanin u tāga itak yāk. Ude yāŋpāj gukuri imāpmok tāŋpāj gwājij āpmonŋ imiŋkuŋ. <sup>29</sup>Gwājij āpmonŋ imiŋkaŋ akuŋirā iniken monāni Benjamin u kaŋpāj yāŋkuk; Notjinpak nanjinkāt irirān nāwetkuŋo ukeŋo ŋo? Ude yāŋpāj Benjamin iwetkuk; Nanakna, Anututā tāŋkentāŋ gamiton! yāk. <sup>30</sup>Ude iwetpāj iniken monāni kaŋkuko unita butewaki nadāŋpāj konām korayāŋ uruŋ kāda bārāneŋ pāŋku kotkuk. <sup>31</sup>Konām korān tārewāpāj iŋami dapun umetā ārutpāj kehārom tāŋpāj āneŋi noriye dubiniken kuŋkuk. Noriye dubiniken kuŋpāj watā āma iwetkuk; Ketem gwet nimi! yāk.

<sup>32</sup>Ude iwerānā watā āma unitā ketem ini ābot-ābot peŋ yāmiŋkuk. Josepta inigān, Josep noriyeta inigān, eruk Josep tāŋo piā āmaniye, Isip nanik unita inigān peŋkuk. Isip naniktā Hibru āmakāt ketem penta nakta tarāki nadāk tāŋkuŋo unita udewā tāŋkuk. <sup>33</sup>Josep inigān irirān noriye Josep iŋamiken inigān tawaŋ terak tuānitā it pāŋku māden nanik Benjaminken tāreŋkuk. Ude itkaŋ Josepkāt kowat kawān tāŋ itkaŋ nadāwā inide kubā tāŋkuŋ. <sup>34</sup>Ude irirā watā āma unitā ketem gāripi nitek Josep inita pewani yāpmāŋpāj yāmiŋkuk. Ude tāŋpāj noriyeta kubākubā yāmiŋkaŋ Benjaminta māyap peŋ imiŋkuk. Eruk, ketem naŋpāj ume komi bok naŋpāj kuduŋtagān oretoret tāŋkuŋ.

### Joseptā noriye tāŋyākŋarani tāŋkuk

**44** <sup>1</sup>Komeniken āneŋi kunayāŋ tāŋirā Joseptā yot watā irani ŋode iwetkuk; Gāk āma ŋonita ketem māyap, ini yāpnaŋi uterakgān yākiken gwet yāmi yāk. Ude tāŋpājā iniken iniken moneŋ ketem suwakta yāpmāj ābuŋo u udegān ini yākken-yākken meniken āneŋi daiŋ yāmi. <sup>2</sup>Tāŋpāj nākŋaken ume gwet nāŋpani siliwapāj tāŋpani u māden naniki tāŋo yāk meniken peŋkaŋ ketem tāŋo moneŋ bok daiŋ imi yāk. Joseptā watā āma iwet-pewān udegān tāŋ moreŋkuk. <sup>3</sup>Tāŋpāj patkuŋo yāŋewānā eruk noriye u, doŋki tuŋumikāt yepmaŋpā yāpmāj kuŋkuŋ. <sup>4-5</sup>Yotpārare peŋpeŋ ban nāmo kuŋirā Joseptā yot watā āmani iwetkuk; Eruk, gāk yāwat yāpmāj ku! Pāŋku yabāŋpāj ŋode yāwet; Imaka umuri pāhap tākaŋ yāŋ pāŋku yāwet. Tāga tāŋ tamānkaŋ kowata imata waki tāŋ imiŋpāj ume gwet nāŋpani siliwapāj tāŋpani u kubota yāpmaŋ? Ārowaninatā ukengān ume nak tāyak. U it imiŋirān dāpmonken tāŋo mebāri yāŋahāk tāyak. Ude tāŋirā wakiinik tāyak! yāŋ yāwet yāk.

<sup>6</sup>Man ude iwetpāj peŋ iwet-pewān pāŋku yabāŋ ahāŋpāj Joseptā yāŋkuko udegān yāwetkuk. <sup>7</sup>Ude yāwerānkaŋ kowata ŋode iwetkuŋ; Ārowaninin! Man ude imata niwetan? Nin kudān udewani nāmo tāk

täkamäj. <sup>8</sup>Nin bian ketem yäk meniken monej yabäj ahänkjumäjö u Kenan komeken nanik äneji yäpmäj äbumäj. Unita imata äma ärowanika täjo monej tujum kubota yäpne? <sup>9</sup>Unita tujum u ninken nanik kubä täjo yäk gänäj kañ-ahäwiwä kumäkta bijam kañ tänpän! Tänpänkañ nin ätu gäka komi piä api täne yäk. <sup>10</sup>Yäwäwä yäwetkuk; Yäkañ ude kañ ahäwän! Ume gwet nänpäni ukejo kubätä yäkken kañ-ahäwawä äma unitägän näkjo watä piä api tänpök. Ätu uwä yepmanpa jop api kunej yäk.

<sup>11</sup>Ude yäwänä yäki bäränej yäpmänpäj komen pejpäj meni kudup pitkuj. <sup>12</sup>Meni kudup pitkañ irirä Josep täjo watä äma unitä yäk kubäkubäken duij ijinjuk. Tuäniken jukun yäput pejkañ yabäntäj päñku mäden nanik Benjamintä yäkken ume gwet nänpäni ukejo bureni kañ-ahänjuk. <sup>13</sup>Kañ-ahäwänä umuri pähap nadänpäj teki wenpäñ tujum ketem täj butuñpäñ doñki terak pejpäj äyäjutpej yotpärareken äneji kuñkuj.

<sup>14-15</sup>Kuñpäjä Josep yoriken pen irirän Judakät noriyekät yori gänäj äronpäñ Josep gwäijj äpmonj iminjirä yäwetkuk; Wa! In kudän ude imata täkañ? Äma näk ñodewanitä kären tänpäj intäjo mebäri käbop irani täga kañpäñ nadäwek yäj nämo nadänkuj? <sup>16</sup>Yäwänä Judatä yänjuk; Yäke, ima manpäñ gäwetne? Anututä nintäjo mebäri kwawak peyak unita jide gäweritna nadäwi tägawek? Nadätan? Notninpak mäden nanik unitäjo yäk meniken ume gwet nänpäni kañ-ahätak unitägän nämo, nin kumäntagän gäka watä piä api täj gamine.

<sup>17</sup>Ude iweräwä Joseptä yänjuk; Ude nämo! Yäk meniken ume gwet nänpäni kañ-ahätak unitägän näka watä piä api täj namek. In ätuwä säkgämän kumañ nanjinken kukot! <sup>18-20</sup>Yäwänä Judatä Josep iwetkuk; Ärowanina! Nadäj namiñiri man gäwerira kokwawak nadäj nameno yäk. Gäk Fero bumikgän itan unita kadäni kubä äbänjitna ñode niwetkun; Nanjin itak? Ba notjinpak kubä itak? yäj ude niweriri ñode gäwetkumäj; Ei, nanin itak. Täñkañ mäden naniknin kubätä itak. Uwä nanin tägawani irirän ahänjuk. Täj iniken tuäni uwä kumbuk. Miñitä nanak yaräbok ugän bäyañ yepmanjukopäj kubä-tägän itak. Unita nanintä mäden nanik unita gäripi täñ nadäk täyak. <sup>21-22</sup>Ude gäweritna ñode niwetkun; In u imagut yäpmäj näkken äbänjirä api käwet yäj niweriri ñode gäwetkumäj; Nanak unitä nani tejpäj kunañi nämo. Tejpäj kuñjirän nani butewakita kumbek. <sup>23</sup>Ude gäweritna niwetkun; Mäden nanikjin u nämo imagut yäpmäj äbänpäjä näk äneji nämo api nadäj tamet! <sup>24</sup>Man ude yänjiri nintä kuñpäñ watä piä ämaka nanin gäkjo manbijam iwetkumäj.

<sup>25</sup>Iweritna nanintä Ketem suwakta äneji kut! yäj niwetkuk. <sup>26</sup>Ketem suwakta äneji kut yäj niwerirän iwetkumäj; Täga nämo api kune yäk. Benjamin bok kunayäj täkamäj uyaku täga api kune. Benjaminkät bok nämo kunero uwä Isip kometa watäni pähap itak unitä täga nämo api

nadäj nimek. <sup>27-28</sup>Ude iwetnapäj nanintä niwetkuk; Webenätä nanakna yarä ugän bäyañ namiñkuko u nadäkañ? Kubätä waki nepmañ paotkuk. Tom ägwäritä käwep utpäñ nañ paotkukopäj nämo kak täyat yäk. <sup>29</sup>We! Nanakna mäden nanik-inik ño nomägatnayäj täkañ? In kädet miñin kuñtängän umuri kubä ahäj tamiñjirän nanakna Benjamin ño käwep kumbek. Ude ahäweko uwä intä täñpewä äma tägawani näk api kumbet yäj niwetkuk.

<sup>30-31</sup>Nanin uwä man ude niwetkuko unita notninpak mäden nanik ño täga nämo teñpej kune yäk. Nanintä notninpak mäden nanik ñonita gäripi tañi nadäk täyak unita watä piä ämakaye nintä teñpej kunero uwä nanintä iñamta wäyäkñewän wawapäñ api kumbek. Kumäñjirän momi nintä yäpne yäk. <sup>32</sup>Näk notnapak mäden nanik ño nan iñamiken äneñi yäpmäj kwetta man kehäromi ñode iwetkut; Näkña Benjaminta watäni api iret. U äneñi nämo imagut yäpmäj äbero uwä unitäño momi näka biñam irirän kome terak it yäpmäj kuñjira api tärewek yäj iwetkut. <sup>33</sup>Unita ärowanina, nadäj namipäj notnapak mäden nanik ñonita kowata näkä itpäñ gäkño watä piä täñ gamiñjira noriyekät kañ kut! yäk. <sup>34</sup>Niningän täga nämo api kune. Butewaki ärowani pähap udewani nana terak ahäñjirän kakta nämo nekañ yäk.

#### Joseptä iniken mebäri yäwetkuk

**45** <sup>1j</sup>Norietä ude yäjirä Joseptä piä ämaniye itkuño u yabäñpäñ iñamiken koret yäj nadäñpäñ ñode yäñkuk; In kuduptagän äpämañ kut! yäk. Ude yäjirän äpämañ kuñjirä Joseptä noriye mebäriñi yäjahäñpäñ yäwetkuk. <sup>2</sup>Ude täñpäñ konäm mabiñ kot täñjirän piä ämaniye yäman itkuño u nadäñpäñ Ferotä yotken biñam man tewän kuñkuñ. <sup>3</sup>Täñkañ Joseptä noriye ñode yäwetkuk; Näk notjinpak Josep! Nana itak? Ude yäwerän nadäñpäñ norietä bumta umuntañpäñ kowata man nämo iwetkuñ.

<sup>4</sup>Umuntañ irirä Joseptä noriye yäwetkuk; In tuän ñogän äbut yäk. Yäwet-pewän dubiniken äbäñjirä ñode yäwetkuk; Näk mäden nanikjin Josep yäk. Intä gwäki yäpmäkta Isip komeken nepmañpä äburo u näk ño! yäk. <sup>5</sup>Nadäwätäk täneño. In moneñ yäpmäñpäñ kome ñoken naniñ kireñkuño unita injinta kokwawak nämo nadäneñ. Ämawebetä kumneñ yäñpäñ Anututä ini nadäñpäñ nepmañpäñ äbut yäk. <sup>6</sup>Apiño nakta jop irit ahäñjirän obañ yarä täretak. Piä kodakiken yänat täktäk kadäni nämo keräp täyak. Unita jop it yäpmäj äronayäj takamäj u obañ 5 ude äneñi it yäpmäj api äroneñ yäk. <sup>7</sup>In ba äbotjiye paotneñ yäñpäñ Anututä intäjukun nepmañpäñ äbut yäk. Anututä näkä täñkentäj tamikta ude täñkuko uwä ini pärik kubä täñkuk yäk. <sup>8</sup>U nadäkañ? Intä nämo

<sup>j</sup> 45:1 Apos 7:13



nepmanpā äbut. Nāmo, Anututā ini-tägān nepmanpān äburo unita Fero nadāj iminjirān Ferotā iniken yot watā ba Isip tājo watā äma ärowani iretta nepmanpā kuk yäk.

<sup>9</sup>\* Ude yānpāj yānkuk; Eruk, inä bārāneņ kuņkaņ nana manbiņam ñode kaņ iwerut; Nanaka Joseptā gāka man ñode yānkuk; Anututā Isip kome pähap unita äma ärowani nepmanpā kuk. Unita kadāni kārōņi nāmo iren. Bārāneņ näkken kaņ äbi yāñ iwerut. <sup>10</sup>Äbikaņ Gosen komeken tuān ugān api tepmanpet. Äbayāj tāno u gākñagān nāmo. Nanakaye, äbekaye, oraņkaye, yawakaye it tamikaņ u kudup yāmagurikaņ kaņ äbut yāñ iwerut. <sup>11</sup>Nadākaņ? Nakta jop irit uwā pen it yāpmāj kuņjirān obaņ 5 ude api tärewek. Unita in uken irirā näkä tabāj täwarira gāk ba äbotkaye yawakaye nakta nāmo api kumneņ.

<sup>12</sup>Nākjo mebäri apiņo nadākaņ. Dapunjintā nabānjirā näkñaken monāna Benjamin imaka, udegān nabätak yäk. <sup>13</sup>Näk Isip komeken piä ärowani tänpāj itat unitājo manbiņam bok, imaka imaka yabānpāj-nadāk tākaņ unitājo manbiņam nana kaņ iwerut! Ude tänpāj bārāneņ kaņ imagut yāpmāj äbut. <sup>14</sup>Ude yāwetpāj monānikāt kowat bäyaņ imān tänpāj korān kotkumän. <sup>15</sup>Konām korit-korit päņku noriye ätuwā bäyaņ yāmiņpāj bumumiken yeņpāj konām kot yebatkuk.

<sup>16</sup>Ude täñ irirā äma kubätä Ferotā yotken kuņpāj Ferokāt ämaniye manbiņam ñode yāwetkuk; Josep noriye äbākaņ yäk. Yāwerirān bānep täga nadāñkuņ. <sup>17-18</sup>Ude tänpājä Ferotā Josep iwetkuk; Notkaye ñode yāwet yäk. In doņki terak tuņum ketemjin peņpāj Kenan komejinken äyāñutpeņ kuņpāj nanjin ba webe nanakjiye yāmagurākaņ näkken kaņ äbut! Tänpākaņ kome täga taniņ kirewapāj Isip komeken ketem ahāñ bumbum pätak ño naņpāj kaņ irut yäk. <sup>19</sup>Ferotā ude yānpāj ñode yäkgān täñkuk; ñode yāwet yäk. In webejiye nanakjiyeta nadānpāj Isip komeken nanik karis tomtä wädāwani ätu kaņ yāpmāj kut. Täñkaņ nanjin bok kaņ imagurut! yäk. <sup>20</sup>Ude täñkaņ imaka tuņum yot gānaņ nanik unita nadāwätäk täneņtäwä. Isip komeken tuņum udewanigān tägatäga itkaņ u api tamine yäk.

<sup>21</sup>Ferotā man iwetkuko u Joseptā noriye yāwetpāj karis tomtä wädāwani ätu ba ketem kädēt miņin nakta yāmiņkuk. <sup>22</sup>Täñkaņ noriye ätuta tek kubäkubä daiņ yāmiņkuk. Ude tänpājä Benjaminta tek säkgāmān 5 ude imiņpāj uterak moneņ taņi siliwa moneņ 300 ude imiņkuk. <sup>23</sup>Täñkaņ nanitawä doņki 10 terak Isip kome täjo tuņum gäripi nikek ätu peņkuk. Tänpāj äneņi doņki webeni 10 uterak ketem ätu nanita biņam naņtäñ Isip komeken äbekta peņpāj peņ yāwet-pewän kuņkuņ. <sup>24</sup>Peņ yāwet-pewän kunayāj tänjirā ñode yāwetkuk; In kuņtäñgān kädēt miņin yāñawät-awät nāmo täneņ yäk.

<sup>k</sup> 45:9-11 Apos 7:14



<sup>25</sup>Ude yāwet-pewān Isip kome peṅpeṅ kumaṅ pāṅku Kenan komeken nani Jekop ahāṅ imiṅkuṅ. <sup>26</sup>Ahāṅ imiṅpāṅ manbiṅam ṅode iwetkuṅ; Nanaka Josep itak! yāk. Unitā Isip kome pāhap unitāṅo āma ārowani itak. Ude yāṅirā Jekoptā man iwetkuṅo u nadāṅpāṅ kikuṅputpāṅ nadāwān bureni nāmo tāṅpāpāṅ jop yabāṅ itkuk. <sup>27</sup>Nadāwān bureni nāmo tāṅpākaṅ Joseptā man yāwetkuko udegān iwet moreṅkuṅ. Tāṅpāṅ karis tomtā wādāwani Joseptā nanita biṅam pewān kuṅkuṅo u yabāṅpāṅ bāneptā oretoret nadāṅkuk. <sup>28</sup>Ude tāṅpāṅ yāṅkuk; Tāga. Nanakna Josep itak unita nāk nāmo kaṅkaṅ kumbero udeta eruk pāṅku kaṅ kāwa! yāk.

### Jekop Kenan kome peṅpeṅ Isip komeken kuṅkuṅ

**46** <sup>1</sup>Ude yāṅpāṅ Jekoptā imaka imaka kuduṅtagān kobet tāṅpāṅ pāṅku Beseba komeken ahāṅpāṅ nani Aisak tāṅo Anutu iniṅ oretta tom kubā utpāṅ ijiṅ imiṅkuk. <sup>2</sup>Ude tāṅirān Anututā dāpmonken ṅode iwetkuk; Jekop! Jekop! Yāwānā Jekoptā yāṅkuk; Nāk ṅo yāk. <sup>3</sup>Yāwānā yāṅkuk; Nāk nanka Aisak tāṅo Anututā nadāṅ gamitat unita Isip komeken kukta umuntāweno. Uken uyaku gepmaṅpa nanak weṅbāyak tāṅiri ābotkaye taṅi api ahāṅ yāpmāṅ kuneṅ. <sup>4</sup>Nāk gākkāt bok Isip komeken api kude yāk. Tāṅpākaṅ ittāṅgān uken nanikpāṅ āneṅi api gāmaguret. Tāṅkaṅ nanaka Joseptā watā it gamiṅ yāṅpāṅ kuṅirān api kumben yāk.

<sup>5</sup>Anututā ude iwerānkaṅ Jekoptā Beseba kome pena yāṅ yāṅirān nanakiyetā nani ba webeniye nanak kudup karis tomtā wādāwani Ferotā pewān ābuṅo uterak yepmaṅpā āronkuṅ. <sup>6-7</sup><sup>1</sup> Kenan komeken itkaṅ tuṅum pāke yāpuṅo ukāt yawakiye kudup bok yāmagut yāpmāṅ kuṅkā Isip komeken ahāṅkuṅ. Jekoptā āperiye nanakiye ābekiye oraniye u kudup Isip komeken yāmagut yāpmāṅ kuṅkuk.

### Jekop nanakiye oraniye wāpi tawaṅ

<sup>8</sup>Ṭowā Jekop nanakiye oraniye Isip komeken kuṅkuṅo unitāṅo wāpi tawaṅ. Tāṅkaṅ webeni kubā wāpi Leatā nanakiye ṅode bāyaṅ imiṅkuk; Nanaki tuāni Ruben. <sup>9</sup>Ruben nanakiye Hanok, Palu, Hesron, Kami. <sup>10</sup>Tāṅ nanaki kubā wāpi Simeon. Unitāṅo nanakiye ṅode; Jemuel, Jamin, Ohat, Jakin, Soha, Saul. (Saul uwā, Simeon webeni Kenan komeken nanik yāpuko unitā bāyaṅkuk.) <sup>11</sup>Tāṅ nanaki kubāwā wāpi Livai. Unitāṅo nanakiye ṅode; Geson, Kohat, Merari. <sup>12</sup>Tāṅ nanaki kubāwā wāpi Juda. Unitāṅo nanakiye ṅode; Era, Onan, Sela, Peres, Sera. (Era kenta Onan u Kenan komeken kumbumān). Peres uwā nanakiyat Hesron, Hamul. <sup>13</sup>Tāṅ nanaki kubāwā wāpi Isaka. Isaka tāṅo nanakiye ṅode; Tola, Puva, Iop, Simron. <sup>14</sup>Tāṅ nanaki kubāwā wāpi Sebulun, unitāṅo nanakiye ṅode;

<sup>1</sup> 46:6 Apos 7:15

Seret, Elon, Jalel. <sup>15</sup>Nanakiye u Leatä Mesopotemia komeken Jekopta bāyaŋ imiŋkuk. Äperi kubä wäpi Daina kome ugän ahäŋkuk. Äperi nanakiye ba oraniye kuduŋtagän 33 ude. Uwä Leatä bāyawani.

<sup>16</sup>Eruk, Jekop webeni kubä wäpi Silpatä nanakiye bāyaŋkuko uwä ŋode; Kubäwä Gat. Gat nanakiye Sefon, Hagi, Suni, Esbon, Eri, Arodi, Areli. <sup>17</sup>Täŋ nanaki kubä Ase. Unitäŋo nanakiye ŋode; Imna, Isva, Isvi, Beria. Äperi kubägän wäpi Sera. Beriawä nanakiyat Hebe kenta Malkiel. <sup>18</sup>Nanakiye oraniye uwä Silpatä tawaŋken ahäŋkuŋ. Silpa uwä Lea täŋo watä piä webe, nani Labantä imiŋkuko u. Nanakiye oraniye 16 ude ahäŋkuŋ.

<sup>19</sup>Täŋpäkaŋ Jekop webeni Reseltä nanakiyat Josep kenta Benjamin bāyaŋkuk. <sup>20<sup>m</sup></sup> Joseptä Isip komeken webeni wäpi Asenat yäpmanjirän nanakiyat Manase kenta Efraim bāyaŋkuk. Webeni uwä Potifera, Heliopilis kome täŋo bämop äma, unitäŋo äperi.

<sup>21</sup>Täŋ Benjamin täŋo nanakiye ŋode; Bela, Beke, Asbel, Gera, Naman, Ehi, Ros, Mupim, Hupim, At. <sup>22</sup>Jekop webeni Reseltä nanak ude bāyaŋ imiŋkuk. Nanakiye, oraniye 14 ude Reseltä tawaŋken nanik.

<sup>23</sup>Täŋpäkaŋ Jekop webeni kubä wäpi Bilhatä nanakiye ŋode bāyaŋkuk; Kubäwä Dan. Dan nanaki kubägän wäpi Husim. <sup>24</sup>Täŋ nanaki kubä Naptali. Unitäŋo nanakiye ŋode; Jasel, Guni, Jese, Silem. <sup>25</sup>Nanakiye oraniye 7 u Bilhatä tawaŋken nanik Jekopta biŋam bāyawani. Bilha uwä Resel täŋo watä piä webe, nani Labantä imiŋkuko u. <sup>26</sup>Eruk ämawebe Jekoptä äbotken ahäwani Isip komeken kuŋkuŋo u kuduŋtagän 66 ude. (Nanakiye täŋo webeniye u nämo daniŋkaŋ 66 ude ahäŋkuŋ.) <sup>27<sup>n</sup></sup> Joseptä Isip komeken irirän nanak yarä ahäŋkumäno u bok daniŋpäŋ Jekop äboriye Isip komeken itkuŋo u 70 ude itkuŋ.

### Jekop Isip komeken päŋku ahäŋkuk

<sup>28-29</sup>Täŋpäŋ Jekoptä Gosen komeken kwa yäŋpäŋ nanaki Juda intäjukun Josepken iwet-pewän kuŋkuk. Päŋku Josep iweränkaŋ karis hostä wädawani kubä tuŋum täŋpäŋ uterak nani imagutta Gosen komeken kuŋkuk. Josep päŋku nani Jekop kaŋ-ahäŋpäŋ bāyaŋ imiŋpäŋ kadäni käroŋi kot ibat itkuk. <sup>30</sup>Konäm kot ibattäyon Jekoptä nanaki Josep iwetkuk; Eruk, iŋamka dapun gabäŋpäŋ itan yäŋ nadätat unita kumäkta pidäm täyat yäk.

<sup>31</sup>Ude iwerirän Joseptä noriyekät nani pähap ŋode yäwetkuk; Näk päŋku Fero man ŋode iwerayäŋ; Notnaye ba nana täŋo äboriye Kenan komeken iranitä näkken äbäkaŋ. <sup>32</sup>Äbot uwä sipsipta watäni itkaŋ bulimakau piä bok täk täkaŋ. Yawakiye, tuŋumi kuduŋtagän yäpmanj äbuŋ. Näk Fero man ude iwerayäŋ yäk. <sup>33-34</sup>Unita nadäwut! Ferotä yäŋ-

<sup>m</sup> 46:20 Stt 41:50-52    <sup>n</sup> 46:27 Apos 7:14

tämagut päñku tepmañpäñ In ima piä täk täkañ? yäñ täwet yabäñirän ñode kañ iwerut; Watä piä ämakaye nin nanak täpuriken sipsip yawakta watäni itkumäñonitä it yäpmäñ äbäkamäñ, oranietä täñpani udegän. In man ude iweräwä Ferotä nadäwän taräki täñjirän kome gägäni kubä wäpi Gosen uken api tepmañpek. Isip naniktä piä ude täñpanita taräki nadäk täkañ unita yäk.

### Jekoptä Fero ahäj imiñkuk

**47** <sup>1</sup>Eruk Joseptä man ude yäwet paotpäñä Feroken kuñpäñ iwetkuk; Nana, notnaye, yawak ba tuñumi u kudup yäpmäñpäñ Kenan komeni peñpeñ äbuño Gosen komeken itkañ yäk. <sup>2</sup>Ude iwetkañ noriye 5 udepäñ Fero iñamiken yepmañkuk. <sup>3</sup>Yepmañjirän Ferotä Josep noriye ñode yäwet yabäñkuk; E! In ima piä täk täkañ? Ude yäweränä yäñkuñ; Watä piä ämakaye nin yawak sipsip watäni it takamäñ, oranietä täñpani udegän yäk. <sup>4</sup>Nin kome ñoken itpäñ-nadäktä äbumäñ. Kenan komeninken nakta jop irit pähap ahäjnkuko unita yawakninta ketem kubä nämo itkuñ. Unita gäkä nadäj nimiñjiri Gosen komeken api itne yäk.

<sup>5-6</sup>Ude yäwänä Ferotä Josep iwetkuk; Nankakät notkaye gäkken täga äbuñ yäk. Nadätan? Isip kome pähap ño gäk ketka terak itak. Unita nankakät notkaye Gosen kome tägaken yepmañpipäñ itkot. Uken itkañ äbotkaye ukät nanik kubä äma nadäk-nadäk ikek u täñpäwä yepmañpipäñ näkño yawaknayeta watäni kañ irän yäk.

<sup>7</sup>Ferotä ude yäweränkañ Joseptä nani imagut yäpmäñ Feroken kuñkuk. Päñku ahäj imiñpäñ Jekoptä Fero kon man iwetkuk. <sup>8</sup>Kon man iweränä Ferotä iwet yabäñkuk; Gäkño obañ jide? <sup>9</sup>Yäwänä Jekoptä iwetkuk; Kome terak ittäj kuñatkuro uwä obañ 130 ude tärenkuk. Kadäni keräpi u komi butewaki nitek itkut. Upäñkañ nanaye oranayetä kome terak itpäñ-nadäk kadäni käroni täñkuño udegän nämo kañ-ahätat. <sup>10</sup>Ude yäñpäñ kon man iwetpeñ kuñkuk.

<sup>11</sup>Täñpäkañ Ferotä man yäñkuko ude Joseptä noriyekät nanita Isip kome kukñi inita biñam yäniñ kireñkuk. Kome u tägagämän, Rameses yotpärare käda yepmañpäñ itkuñ. <sup>12</sup>Josep ude täñpäñ nani ba noriye ba noriye täño webeniye nanakiye yawakiyeta ketem yämiñkuk. Uwä nanakiye jide itkuño u terak ketem yämiñkuk.

### Joseptä Isip kome watäni itkuk

<sup>13</sup>Täñpäkañ komeni komeni nakta jop irit ahäñtäj kuñtäyon Isip kome ba Kenan kome mähehi bok, nakta bumta yeñkuñ. <sup>14</sup>Ude ahäñjirän ämawebe u naniktä äbä ketem gwäkita moneñ peñkuñ. Peñjirä Joseptä moneñ u kudup yäpmäñpäñ Ferotä yotken kubäkengän peñkuk. <sup>15</sup>U punin terak, eruk Isip ba Kenan komeken moneñ paotkuk. Moneñ paorirän kome mähemtä äbäñpäñ Josep iwetkuñ; Gäk ketem jop nimi.

Ketem nāmo niminpān nibān āwarākuk tānjiri dapunkaken kumnayān. Nintāŋo moneŋ kudup paotkuko ubayān yāk.

<sup>16</sup>Ude yāwāwā Joseptā yāwetkuk; Moneŋjin paorāwā yawakjiye kaŋ yāpmān ābut! Yāpmān ābānjirā unita kowata ketem api tamet yāk.

<sup>17</sup>Ude yānjirān yawakiye ketem gwākita yāpmān ābuŋ. Hos, sipsip, meme, bulimakau, doŋki kuduŋtagān yāpmān ābānjirā kowata Joseptā ketem yāmiŋkuk. Ude tān yāpmān kuŋtāko obaŋ u tāreŋkuk. <sup>18</sup>Obaŋ u tāreŋjirān obaŋ āneŋi kubā kerāp taŋjirān Josepken ābānjān iwetkuŋ; Ārowaninin, imata jop man gāwetne? Nin tāŋo moneŋ kudup paotkuŋ, ba tom imaka, u gāka biŋamgān tān moreŋkuŋ. Unita ninin ba komenin ugānpān tāga ganiŋ kirene. <sup>19</sup>Tāŋkaŋ iŋamkaken imata ninin ba komenin bok jop paotneŋ? Ude nāmo! Gāk nin ba komenin suwaŋpān ketem nimikaŋ komenin Ferotā inita biŋam tānjirān nininā Ferota watā piā kaŋ tān imina. Kumānjān paoritna kometā jop pāreko udetā ketem yeri niniŋjiri yeri piŋpān naŋpān nāmo api kumne.

<sup>20</sup>Ude iwerākaŋ Joseptā Isip kome kudup Ferota biŋam suwaŋkuk. Ketem kubā nāmo irirān unita āmawebe Isip komeken nanik kuduŋtagān ini komen komen ketem gwākita Ferota biŋam iniŋ kireŋkuŋ. <sup>21</sup>Ude tānjirā Joseptā Isip kome kukŋi kukŋi umude unude āma itkuŋo u kuduŋtagān Ferota watā piā tākta biŋam yāmagutkuk. <sup>22</sup>Kome pāke u suwaŋkaŋ bāmop āma tāŋo kome ugānpān nāmo suwaŋkuk. Ferotā bāmop āma piāni gwākita ketem yāmik tāŋkuko unita komeni nāmo yāpuk.

<sup>23</sup>Ude tānjān Joseptā āmawebe ŋode yāwetkuk; Nāk apiŋo injin ba komejin suwawapān Ferota biŋam tākaŋ unita ketem yeri ŋo yāpmān pāŋku piwut! yāk <sup>24</sup>Ketem piwāpān bureni ahānjirā ābot 5 ude kaŋ pewut. Eruk, ketem ābot 4 uwā in ba webejiye nanakjiyetā nakta ba yerita peŋkaŋ ābot kubāwā Ferota biŋam kaŋ pewut yāk. <sup>25</sup>Ude yāwerānā āmawebetā iwetkuŋ; Gākā tāŋkentān niniŋjiri nāmo kumbumāŋo unita nibāwi tāgawāpān Fero tāŋo watā piā kaŋ tāna yāk.

<sup>26</sup>Ude tānjān Joseptā Isip kometa kādet ŋode pewān ahāŋkuko pen itak; Ketem piāken nanik ābot 5 ude peŋkaŋ ābot 4 piā māhemi inita biŋam. Tāŋ ābot kubāwā Ferota biŋam. Tānjpākaŋ bāmop āma tāŋo komewā Ferotā nāmo suwaŋkuk.

### **Jekop tāŋo kumāk-kumāk kādāni kerāp taŋkuk**

<sup>27</sup>Isrel āmatā Gosen kome māhem ude tānjān irirā āperiye nanakiye māyap ahāŋkuŋo udegān tuŋum ahāŋ bumbum tāŋkuŋ. <sup>28</sup>Tānjpākaŋ Jekop Gosen komeken obaŋ 17 it yāpmān āroŋjirān iniken obaŋ 147 tāreŋkuk. <sup>29</sup>° Eruk, kumāk-kumāk kādānini kerāp taŋjirān nanaki Josep

° 47:29-30 Stt 49:29-32, 50:6

yäj-imagutpäñ ñode iwetkuk; Näka gäripi nadäñpäñä orañ namipäñ ketka gäyeknaken penkañ gupna Isip komeken nämo api äneñpet yäj yänkehäromtä. <sup>30</sup>Isip nanik nämagut päñku nanaye oranaye äneñpanikengän kañ nepmañ yäk. Yäwänä Joseptä iwetkuk; Yäyan ude api täñpet yäk. <sup>31</sup>Yäyan ude api täñpet yäj iwerirän Jekoptä yänkuk; Man yäyan u bureni yänkehäromtä! yäk. Ude iweränä Joseptä yänkehäromtak man iwetkuk. Iwerän täreñirän ähottaba injtkañ gwäjñ äpmonkañ Anutu iniñ oretuk.

### Jekoptä Josep nanakiyat kon man yäwetkuk

**48** <sup>1</sup>It yäpmäj ärontängän Josep manbiñam ñode iwetkuñ; Nanka käyäm täyak yäk. Ude iwerirä Joseptä nanakiyat Manase Efraim yämagurän yäpmäj oranitä yotken kuñkuñ. <sup>2</sup>Päñku ahänjirä äma kubätä Jekop iwetkuk; Nanaka äbätak yäk. Ude iwerirän nadäj moreñ aku itkuk. <sup>3</sup><sup>p</sup> Täñpäñ Josep iwetkuk; Nadätan? Anutu Kehäromi Mähemitä Lus yotpärare Kenan komeken bian ahäj namipäñ ñode näwetkuk; <sup>4</sup>Näkä nadäj gamiñira äpetkaye nanakaye, äbekaye, orañkaye mäyap ahäj bumbum api täneñ. Täñpäkañ gäk äma mäyap täño nani pähap täñjiri äbotkayeta kome ño yämiñira inita biñam yäpmäñpäñ kome ño mähemi api täneñ. Anututä ude näwetkuk. <sup>5</sup>Näk Isip komeken nämo äbäjira nanakayat Isip komeken ahänjkumäno uwä näka biñam! yäk. Efraim, Manase uwä nanaknayat Ruben kenta Simeontä it namikamän ude itdeñtä yäwani yäk. <sup>6</sup>Täj äpetkaye nanakaye mäden ahänayäj täño unitä gäkñata biñam kañ täñput yäk. Mäden ahänayäj täño uwä tuäni monäni yarä u wäpi terak kome mähemi api täneñ. <sup>7</sup><sup>q</sup> Näk Mesopotemia komeken naniktä äbäjira Efrata yotpärare keräp täñjirän Kenan komekengän webena Reseltä kädet miñin kumbuk. Kumäjirän butewaki nadäñpäñ äneñkut. (Apiñowä Efrata yotpärare u wäpi Betlehem yäj iwet täkañ).

<sup>8</sup>Eruk Jekoptä Josep nanakiyat yabäñpäñ iwet yabäñkuk; Ai! Nanak ño netä täño? <sup>9</sup>Yäwänä Joseptä nani iwetkuk; Nanaknayat kome ño irira Anututä namikuko u yarä ñobayäj yäk. Yäwänä Jekoptä yänkuk; Yepmañpi dubinaken äbänkañ kon man yäwera yäk. <sup>10</sup>Jekop tägawani täñjirän dapuri wañkuño unita oraniyat ket nämo yabäñpäñ-nadäñkuk. Ude täñkañ Joseptä nanakiyat orani dubiniken yepmañjirän bäyañ yämiñpäñ bumumiken yeñkuk.

<sup>11</sup>Ude täñpäñ Josep ñode iwetkuk; Näk äneñi nämo api gabäwet yäj nadäñkuropäñ Anututä nadäjirän gäk nanakayatkät bok tabätat. <sup>12</sup>Ude iwerirän Joseptä nanakiyat orani bakäniken nanik pudätpäñ yepmañpäñ irirän injami kome terak yäpäñ äpmonkuñ. <sup>13</sup>Ude täñpäñ Jekop kerä

<sup>p</sup> 48:3-4 Stt 28:13-14    <sup>q</sup> 48:7 Stt 35:16-19

kāpmāk kāda nanaki monāni Efraim teŋkuk. Tāŋpāŋ kerī bure kāda nanaki tuāni Manase teŋkuk. <sup>14</sup>Joseptā ude yepmaŋirān Jekoptā kerī bure kāda tuāni Manase gwākiken penaŋipāŋ kerī kowat irepmirān kerī bure kāda monāni Efraim gwākiken peŋkuk. Peŋpāŋ kerī kāpmāk kāda Manase gwākiken peŋkuk. <sup>15</sup>Ude tāŋpāŋ nanaki Josep kon man ŋode iwetkuk;

Nana Aisak ba orana Abraham, Anututā yabāŋ yāwarirān iŋamiken kuŋatkumān. Anutu unitāgān nāka watāni itkukotā itak. Unitā nanak yarā ŋo kon tāŋ yāmān.

<sup>16</sup>Tāŋkaŋ Aŋero, komi butewaki mebāri mebāri uken nanikpāŋ nāmagutkuko unitā nanak yarā ŋo kon tāŋ yāmiŋirān nākŋo wāpnatā yarā ŋoniterak pat yāpmāŋ kuyon, ba nana Aisak, orana Abraham unitāŋo wāpitā bok. Anututā nadāŋ yāmiŋirān nanak yarā ŋonitā nanak weŋbāyāk tāŋirān kome terak ahāŋ bumbum kaŋ tāŋput.

<sup>17</sup>Kon man ude yāŋ paorirān nanitā kerī bure kāda Efraim gwākiken peŋkuko unita Joseptā kawān nāmo tāgawāpāŋ nani kerī bure kāda yāpmāŋkaŋ Efraim gwākiken nanik Manase gwākiken pewayāŋ yāpuk.

<sup>18</sup>Ude tāŋpāŋ yāŋkuk; Nan! Ude nāmo. Nanak ŋonitā intājukun nanik unita ketka bure kāda ŋo tuā gwākiken pe! <sup>19</sup>Yāwānā Jekoptā Josep tāŋo man utpāŋ yāŋkuk; Nāk nadāwa tārewākaŋ ude tāyat yāk. Manase u āma wāpi biŋam ikek itpāŋ kuŋarirān oraniye māyap api ahāneŋ. Upāŋkaŋ monānitā irepmitpāŋ nanakiye oraniye āma ābot pāhap tāŋpāŋ api itneŋ. <sup>20</sup>Ude yāŋpāŋ kepma ugān kon man āneŋi kubā ŋode yākgān tāŋkuk; Kāmi-kāmi Isrel āmawebetā āma kubā kon man iwerayāŋ nadāŋpāŋ ek wāpjek terak wohutpāŋ ŋode api yāneŋ; Anututā Efraim Manase tāŋkentāŋ yāmiŋkuko gāk udegān tāŋ gamiton! Jekoptā ude yāŋpāŋ monāni Efraim intājukun peŋpāŋ tuāni Manase māden teŋkuk.

<sup>21</sup>Jekoptā ude tāŋpāŋ nanaki Josep ŋode iwetkuk; Nadātan? Nāk kumbayāŋ tāyat upāŋkaŋ Anututā gākkāt itpāŋ kāmiwā tāmagut yāpmāŋ orajiyetā kome kujatken āneŋi api kwek yāk. <sup>22</sup>Tāŋpākaŋ Amo āmawebe ābot dāpmāŋpāŋ yāwat kireŋpāŋ kome wāpi Sekem yāyomāgatkuro u notkaye ātuta biŋam nāmo, gāka biŋam ganiŋ kiretat yāk.

### Jekoptā nanakiye imaka kāmi ahāŋ yāmikta yāwetkuk

**49** <sup>1</sup>Jekop nanakiye yāŋpābā kubākengān yepmaŋpāŋ imaka kāmi ahāŋ yāmāyāŋ tāŋkuko u kudup ŋode yāwetkuk; <sup>2</sup>Nanaknaye, in ket nadāwut! Nanjin nākā man tāwerayāŋ tāyat u yāpmāŋpāŋ nadāk-nadākjin-ken pekot. <sup>3</sup>Eruk, nanakna tuāna Ruben, gabāŋpāŋ kehāromtak tāyat! Nāk gubaŋi itkaŋ intājukun gāk bāyaŋkut. Bāyawakaŋ

<sup>r</sup> 48:20 Hib 11:21

āmawebetā nabānjirā nāk āma bureni kehāromina nīkek ahāṅkut. Gākṇo kehāromikatā notkaye ātu yārepmī morek tāyak. <sup>4</sup>Upāṅkaṅ gākṇo irit kuṅat-kuṅat uwā umetā wakiinik tokātpāṅ pāna tāk tāyak udewani. Gāk nāka nāmo nadāṅ namīṅpāṅ watā webena kubā yāṅikṇatpāṅ dāpmon bok patkumāno unita nāk māyāk nadāṅkut. Mebāri unita gāk notkaye tāṅo intājukun āma nāmoinik api iren yāk. <sup>5</sup>Jekoptā Ruben man ude iwet moreṅpāṅ eruk nanakiyat Simeon kenta Livai ṅode yāwetkuk; Ek mebārijek kubāgān. Ek āmik tāṅo tuṅum yāpmāṅ kuṅatpāṅ āmik tāk tākamān. <sup>6</sup>Unita nāk ekkāt itpāṅ-nadāk penta tāga nāmo tāne yāk. Ek āma dāpmākta man yāṅpāṅ-nadāk tākamān unita. Ek kokwawak tāṅpāṅ āma bārāṅek dāpmāk tākamān. Ba gāripita tom pāriki jop-nadāṅ dāpmāṅ tokāt tākamān yāk. Kādet wakiwaki udewani tāk tākamān. <sup>7</sup>Ek kokwawak wakiinik nadāṅpāṅ tāṅpeṅ kuṅat tākamān unita injek terak bārāpi ṅode api kotadeṅ; Nākā ek ba nanak pewān ahānayāṅ tākaṅ u tāwat kireṅpewa pāṅku Isrel āma ābot ātu gānaṅ kubākubā api ittāṅ kuneṅ. Ābot kubāgān nāmo api itneṅ yāk.

<sup>8</sup>Jekoptā man ude yāwetpāṅ nanaki Juda ṅode iwetkuk; Juda, notkayētā wāpka biṅam yāpmāṅ akuṅpāṅ punin api penēṅ yāk. Ba iwankayētā gutna yāṅkaṅ api tāṅburut tāneṅ. Tānjirā gākāgān yepmāṅitpāṅ ureṅ tāṅpi kuk api tāṅpen. Gāk ude tānjiri notkayētā api gwājiṅ āpmonṅ gamineṅ yāk. <sup>9</sup><sup>s</sup> Gāk laion gubaṅi udewani. Laion u kepma tom dāpmāṅ nāṅtāṅ kuṅattāṅgān kome bipmānjirān āneṅi āyāṅutpeṅ dāpmon patpat bāgupken kuṅkaṅ parirān tom kubātā ābā tāga nāmo tāṅikṇareko udegān āmawebe kudup gāka api umuntak tāneṅ. <sup>10</sup>Juda, gākṇo ābotken nanik āma yabāṅ yāwat piā tākta api ahāṅ yāpmāṅ kuneṅ. Bureni, oraṅkaye ahānayāṅ tākaṅ unitā intājukun āma ude itkaṅ yabāṅ yāwat piā tānjirā āma ābot komeni komenitā ābā gwājiṅ āpmon yāmiṅpāṅ tuṅum api buṅāt yāmik tāneṅ. <sup>11</sup>Juda uwā wāpi biṅam ikek it tāyak. Unitāṅo wain piāni taṅi pāhap unita doṅkinatā bureni nāneṅ yāṅ yāṅpāṅ nadāwātāk nāmo tāṅkaṅ wain pāya terakgān topmāk tāyak. Ba āma jopitā tek umepāṅ ārut tākaṅ ude nāmo. Āma unitā moneṅ ikek unita wain umenigānpāṅ tek ārut tāyak. <sup>12</sup>Umeta iwāwā wain umenigānpāṅ nāṅtāyon dapuri gāmānek tāyak. Ba bulimakau nonoṅi tākātpāṅ nak tāyak unita meni kujat kurāki pakiinik tāk tākaṅ. Bureni! Juda uwā jāwāri nāmo, āma ini pārik kubā api irek.

<sup>13</sup>Eruk, Jekoptā Judata man ude yāṅpāṅ nanaki Sebulun ṅode iwetkuk; Sebulun, gāk gwāgu taṅi gāgāniken api iren yāk. Kome irayāṅ tāyan u sākgāmān, gāpe taṅi taṅjitā ābā tāga itneṅ yāk. Gwāgu pomi terak gākā irayāṅ tāyanken unitā pāṅku Saidon kome unitāṅo kome māhemi ude api iren yāk. <sup>14</sup>Ude yāṅpāṅ nanaki Isaka ṅode iwetkuk; Isaka, gākāwā doṅki

<sup>s</sup> 49:9 Nam 24:9; Rev 5:5

kehäromi kubä. Tuŋum bäräpi bäräpi mädeka terak peŋirä kädet kuŋatta bitnəŋpəŋ jop uken maŋit itan yäk. <sup>15</sup>Upəŋkaŋ komeka ba irit bəgup təga kubä kaŋpəŋ piä təga tənpen. Äma təŋo watä piä äma ude api tək tənpen yəŋ iwetkuk.

<sup>16</sup>Jekoptä Isaka man ude iwetpəŋ nanaki Dan ŋode iwetkuk; Dan, gähäwä intəjukun ämatä itkaŋ ämawebe äbotkaye api yabəŋ yəwaren, notkayetä iniken äboriye yabəŋ yəwat təkaŋ ude yäk. <sup>17</sup>Nanakna, ude irayəŋ təyan upəŋkaŋ gäk gämok komi kubä, kädet jəmjam pərani ude api iren. Gämok jəjəm irirä hos kubätä äbänä məmekiken iŋpewän hostä kikŋutpəŋ äma uterak maŋirani u api kwarut maŋpən kuneŋ. Gäk udewani yäk.

<sup>18</sup>Jekoptä man ude yəŋ moreŋpəŋ ŋode yəŋkuk; Yawe, gäkŋo tənŋentək piä kehäromi nitek ahəwayəŋ təko unita itsäməŋtat! yäk. <sup>19</sup>Eruk ude yəŋpəŋ nanaki Gat ŋode iwetkuk; Kadäni ätuken kubo äma ätutä gäk ba äbotkayekät ämik api pewä ahäk täneŋ yäk. Upəŋkaŋ in kehärom tənŋpəŋ api yəwat kirek täneŋ yäk.

<sup>20</sup>Ude yəŋpəŋ yəŋkuk; Nanakna Ase, gähäwä kome təgaken itkaŋ piä tənŋpayəŋ təyan u ketem təgatəga ahəŋ bumbum api täneŋ yäk. Ketem ahənayəŋ təkaŋ uwä säkgämän, äma wäpi nitektä yabəŋgärip tənŋpəŋ api nak täneŋ yäk.

<sup>21</sup>Ude yəŋpəŋ nanaki Naptali iwetkuk; Gäk meme ägwäri bumik. Uwä iniken gäripi terak kuŋatkaŋ nanak säkgämän bəyak təkaŋ udewani yäk.

<sup>22</sup>Jekop ude yəŋpəŋ eruk nanaki Josep ŋode iwetkuk; Josep, gäk wain päya təga mujiŋi bumta pewä wädäk təkaŋ udewani yäk. Päya uwä ume gəgäniken itkaŋ kubirigän äronirän momitä bumta iriŋ wädäk təyak. <sup>23</sup>Gäk ittəŋ kuŋariri äma komi gäka kokwawak nadəŋpəŋ gabəŋ ahəŋpəŋ äpatä gamneŋ yäk. <sup>24</sup>Təŋirä gäkä ehutpəŋ äpa gwəjŋpəŋ pära nämo api yamben yäk. Ketka kujat kehäromi tənŋpayəŋ təko uwä nanka Jekop təŋo Anutu kehäromi məhemi, unitä tənŋentəŋ gamiŋirän kehäromi nitek api iren yäk. Anutu uwä Isrel təŋo Watä Pəhap ba Isrel təŋo Mobä Kujat, unitəŋo kehäromitä api tənŋentəŋ gamek yäk. <sup>25</sup>Bureni, nanka təŋo Anutu unitəgän tənŋentəŋ gamik təyak. Anutu kehäromi məhemi uwä iron mebäri mebäri ŋode pewän ahəŋ gamik təkaŋ; Iwän punin nanik ba ume kome gənaŋ nanik, ba nanakaye məyap, ba yawakaye imaka məyap. Iron ude pewän ahəŋ gamik təkaŋ. <sup>26</sup>Nanka näkŋo kon man terak iron ahəŋ gamayəŋ təyak uwä buŋät yəpməŋ ärok təyon pom biani biani u kaŋ yərepmirän. Ba iron u imaka säkgämän oranayetä bian yəpuŋo u imaka, kaŋ yərepmirän yäk. Təŋpəŋ Josep, gäk yəpməŋ daniŋpəŋ notkaye yərepmiŋpəŋ wəpka biŋam ikek itan unita iron pəhap yəyat ŋo gäka terak kaŋ äron morewut yäk.

<sup>27</sup>Jekoptä Josep man ude iwetpəŋ nanaki Benjamin ŋode iwetkuk; Gäk aŋ komi tom dəpməŋpəŋ nəŋpani kubä udewani yäk. Tamimaŋä tom ätu



däpmänpän pengän kudup nak täyak. Tänpän bipäda ätu däpmänpän naŋkaŋ ätu dākumta pek täyak.

<sup>28</sup>Eruk, Jekop täño nanakiye uwä ini äbot-äbot ittän kuŋkuŋo u Isrel kome täño äma äbot 12 udetä itkuŋ. Jekop nanakiye 12 u kubäkubä täño mebäriniye yabänpän-nadäk tänpän uterakgän kon man yäwetkuko u äbä täretak ŋo.

### Jekop kumbänpän äneŋkuŋo unitäño manbiŋam

<sup>29-30</sup><sup>t</sup> Jekop nanakiye man ude yäwet paotpänä ini kumäkta manbiŋam ŋode yäwetkuk; Näk kumbani notnayetä itkaŋken u kukta keräp täyak yän nadätat. Näk kumänjira kome nanaye oranaye äneŋkuŋken kaŋ äneŋput yäk. Kome u Kenan komeken, kome täpuri wäpi Makpela, Mamre kome edap abani käda uken itak yäk. U äma Hit nanik wäpi Efron unitäño piä tobät gägäniken itak, kome orana Abrahamtä ini ba äboriye änenenŋta suwaŋkuko u yäk. <sup>31</sup><sup>u</sup> Kome uken äbekna orana Abraham yanäpi äneŋkuŋ. Tänpän meŋna nana Aisak yanäpi pähap u imaka ugän äneŋkuŋ. Webena Lea imaka u äneŋkut yäk. <sup>32</sup>Kome ba awaŋ uwä Abrahamtä Hit nanik täŋopän suwaŋkuk. Näk u kaŋ äneŋput. <sup>33</sup><sup>v</sup> Eruk Jekop nanakiye man ude yäwet morenpän patpänä eruk kuroŋi mugwäjinpän waki kumbuk.

**50** <sup>1</sup>Eruk nani kumbuko parirän Josep nani bäyaŋ iminpän konäm butewaki tänpän inamiken inŋuk. <sup>2</sup>Ude tänpän itkaŋ eruk mäden Josep nani täño komegup bäräŋeŋ nämo paraŋpän kehäromigän pen irekta yänpän Isip täño äma nadäwani ätu ŋode yäwetkuk; In imaka käbänj säkgämän nikek u yäpmän päbä nana gupi terak ŋo kaŋ ärut imut yäk. <sup>3</sup>Ude yäweränä äma u Isip äma ätutä kumänjirä täk täŋkuŋo u Jekoptä kumbänä udegän gupiken ärut imik täŋ yäpmän kuŋ irirä kepma 40 ude täreŋkuk. Eruk ude täŋ morenpän Isip nanik ämawebe Jekopta konäm butewaki täŋ yäpmän kuŋirä kepma 70 ude täreŋkuk.

<sup>4</sup>Konäm butewaki täŋ yäpmän kwä täreŋirän Joseptä Fero täño watä piä ämaniye ŋode yäwetkuk; In näka gäripi nadäkaŋ u tänpäwä man yäyat ŋo yäpmän päŋku Fero ŋode iwerut; <sup>5</sup><sup>w</sup> Nana täño kumäk-kumäki kadäni keräp taŋirän man kehäromi kubä ŋode näweränpän yänkehärom taŋkut; Näkä kumbawä Kenan komeken kome muni kubä näkŋa kumänjira änenenŋta suwaŋkutken ukengän kaŋ äneŋ yäk. Nana ude näwetkuko unita Fero gäk nepmaŋpi päŋku nana kome uken äneŋkaŋ äneŋi äyänputpeŋ ŋo api äbet yäk.

<sup>6</sup>Ude yänjirän Ferotä nadänpän kowata man Josepken ŋode tewän kuŋkuk; Gäk päŋku nankatä man gäwerirän yänkehärom taŋkuno udegän täŋkaŋ äneŋi kaŋ äbi yäk. <sup>7</sup>Ude iwerirän Josep päŋku nani

<sup>t</sup> 49:30 Stt 23:3-20   <sup>u</sup> 49:31 Stt 25:9-10, 35:29   <sup>v</sup> 49:33 Apos 7:15   <sup>w</sup> 50:5 Stt 47:29-31

Kenan kome uken āneŋkuk. Jekop ānehta kuŋkuŋo u Fero tāŋo āma wāpi nīkek ba āma ekāni ekāni ba Isip kome tāŋo intājukun āma kuduŋtagān Josepkāt bok kuŋkuŋ. <sup>8</sup>Josep webeni nanakiye ba noriye kuduŋtagān ba Jekop tāŋo āboriye kuduŋtagān kuŋkuŋ. Ironi tāpuri tāpuri ukāt sipsip, bulimakau unitāgān Gosen kome uken itkuŋ. <sup>9</sup>Tāŋā āma ātu karis hostā wādāwani uterak ba hos terak Josepkāt penta kuŋkuŋ. Āma ābot kuŋkuŋo u kubāgān nāmo. Āmawebe bumta akuŋ kireŋkaŋ Jekop ānehta kuŋkuŋ.

<sup>10</sup>Eruk kuŋtāngān Atat kome wit gupi tātuwani bāgupken Jodan ume ani kukŋi udude uken ahāŋkuŋ. Eruk uken ahāŋpāŋā konām butewaki pāhap tāŋkuŋ. Ude tāŋpāŋ itkaŋ Josep u tāŋbute-bute tāŋpāŋ konām butewaki tāŋ yāpmāŋ kuŋirān kepma 7 ude tāreŋkuk. <sup>11</sup>Konām butewaki tāŋ irirā Kenan āmawebetā yabāŋpāŋ man ŋode yāŋkuŋ; U yabāwut! Isip naniktā konām butewaki taŋi pāhap, kadāni karoŋi tāŋ yāpmāŋ ābākaŋ yāk. Ude yāŋkuŋo unita kome u wāpi Abel-Misraim yāŋ yāk tākaŋ. Wāpi u mebāri Isip nanik tāŋo butewaki pāhap.

<sup>12-13</sup><sup>x</sup> Jekop nanakiye ude tāŋkuŋo uwā nani tāŋo man buramiŋpāŋ Kenan kome uken āneŋkuŋ. Kome nani āneŋkuŋken u wāpi Makpela, Mamre kome dubiniken, kome Abrahamtā bian āma kubā Hit nanik wāpi Efron unita moneŋ imiŋpāŋ kome u inita yāpukken u. <sup>14</sup>Tāŋpākaŋ Josep nani Jekop u āneŋpāŋ yejāmāŋpāŋ peŋkaŋ māden nanakiye, noriye, wanoriye, piā āmaniye bok kuŋkuŋo u kudup āneŋi āyāŋutpeŋ Isip komeken kuŋkuŋ.

### Norietā Josepta umuntaŋkuŋ

<sup>15</sup>Eruk nani āneŋpeŋ ābā komeniken itkaŋ norietā yāŋkuŋ; Eruk apiŋo jide itkamāŋ? Josep ninta kokwawak pen nadāŋpāŋ yāwānāku imaka goret tāŋ imiŋkumāŋo unita kowata udegān tāŋ nimitek yāk. <sup>16</sup>Ude yāŋpāŋ man ŋode pewā yāpmāŋ Josepken kuŋkuk; Kadāni nanka nāmo kumāŋkaŋ man ŋode niwetkuk; <sup>17</sup>In goret tāŋkuŋ. Notjinpak Josepta waki tāŋ imiŋkuŋo unita Josepken pāŋku ŋode iwerut; Ninā waki tāŋ gamiŋkumāŋo unita kowata nāmo tāŋ nimen. Momi tāŋkumāŋo u peŋ nimisi yāk. Unita Josep, nin nanka tāŋo Anutu unitāŋo piā āmaniyetā ŋode gāwetkamāŋ; Nantā man ude niwetkuko unita butewaki nadāŋ nimiŋpāŋ mominin nāmo yāpmāŋ kuŋaren yāk. Yāŋirā Joseptā nadāŋpāŋ konām kotkuk.

<sup>18</sup>Josep ude tāŋirān noriye dubiniken ābāŋpāŋ iŋami yāpā āpmonŋpāŋ patkaŋ ŋode iwetkuŋ; Nin apiŋo gākŋo watā piā āma ude itkamāŋ yāk. <sup>19</sup>Yāŋirā Joseptā yāwetkuk; In nāka umuntāneŋtawā yāk. Nāk Anutu tāŋo bāgup yāpmāŋpāŋ Anutu bumik tāga nāmo iret. <sup>20</sup>In bian

<sup>x</sup> 50:13 Apos 7:16

nāk yāpawakta man yānpān-nadāk tānkuŋo upānkaŋ Anututā waki u yāpmān āyānūtpān imaka tāga kubā ŋode pewān ahāŋkuk; Āmawebe māyaptā nakta jop itpān kumnaŋi upānkaŋ Anututā intāŋo waki yāpmān āyānūtpān nākā terak tāŋkentāk pāhap pewān ahāŋirān nākā in tāŋkentān tamitat ŋo. <sup>21</sup>Unita in nadāwātāk tāneŋtawā. Nāk tāŋkentān tamiŋira in ba nanakjiye tāga api itneŋ yāk. Josep noriye man sākgāmān ude yāwettāyon noriye umun pāhap nadāŋkuŋo u paotkuk.

### Josep kumbuko unitāŋo manbiŋam

<sup>22</sup>Eruk Josep tāŋo kumāk-kumāki kadāni kerāp taŋirān Jekop tāŋo āboriye ukāt Isip kome it yāpmān kuŋirān obaŋ 110 tāreŋirān kumbuk. Unitāŋo manbiŋam ŋode; <sup>23</sup>Josep nāmo kumānkaŋ nanaki monāni wāpi Efraim unitāŋo nanakiye oraniye yabāŋkuk. Ba kodak irirān nanaki tuāni wāpi Manase unitā nanaki kubā wāpi Maki bāyaŋkuk. Eruk Maki unitāŋo nanakiye ahāŋirā Joseptā inita iwoyānpān watāni it yāmiŋkuk.

<sup>24</sup>Eruk Joseptā kumbayān nadānkaŋ noriye yānpābā yepmaŋpān ŋode yāwetkuk; Eruk nāk kumbayān tāropānkaŋ Anututā ini inta watā api it tamek yāk. Tānpān in yān-tākŋat yāpmān kome ŋo kakātāŋpeŋ kome kubāken api tepmaŋpek. Kome u Anututā Abraham, Aisak kenta Jekopta bureni api tamet yān yāwetkukken u api yān-tākŋat pānku api tepmaŋpek yāk. <sup>25</sup>Man ude yānpān noriye ŋode yāwetkuk; In ŋode tāneŋta yāŋkehārom tawut. Anututā tāmagurirān Isip kome ŋo peŋpeŋ kunayān tānpānā nāk kumbayān tāro u nākŋo kujatna imaka, yāpmānkaŋ kaŋ kut yāk. Ude yāwerirān yāŋkehārom taŋkuŋ.

<sup>26</sup>Tānpākaŋ Josep obaŋ 110 tāreŋirān Isip komeken kumbuk. Kumbānkaŋ Isip nanik tāŋo āma nadāwani ātutā komegup nāmo parawekta imaka kābāni tāga nitek gupi terak ārutkaŋ bokis gānaŋ peŋpān āneŋkuŋ.

---

‡ 50:25 Kis 13:19; Jos 24:32; Hib 11:22

(Kisim Bek)

# Yämagurani

## Anututä ämawebeniye Isip komi piäken nanik imagutkuko unitäño manbiñam

---

*Yämagurani 3:1-15*

**Yawetä Moses epän man iwetkuk**

**3** <sup>1</sup>Mosestä yepmani wäpi Jetro, unitäño yawakiyeta watä it yämik täñkukonik. Jetro uwä Midian nanik täño bämop äma. Täñpäkañ kepma kubäta yawak kome kawuki kukñi udude yän-yäkñat yäpmän päñku Yawe täño pom, wäpi Horep u ahäñkuk. <sup>2</sup><sup>a</sup> Ahäñpäñ irirän Yawe täño añero päya keräpi pähämi gänañ itkañ kädäp mebet ude ahän imiñkuk. Ude ahän imiñirän Mosestä kañkuk; Päya u mebet abukopän nämo ijiputkuk. <sup>3</sup>Ude kañpäñ ñode nadäñkuk; Inide kubä ahätak yäk. Päñku imata nämo ijiputak yän kañpäñ nadäwa yäk.

<sup>4</sup>Ude yäñpäñ imaka u kañpäñ nadäkta kuñkuk. Kwänä Yawetä kañpäñ päya u pähämi gänañ naniktä Mosesta gera ñode yänkuk; Moses! Ude yäñirän Mosestä yänkuk; Näk ño yäk. <sup>5</sup>Ude yäwänkañ Yawetä iwetkuk; Tuän äbeno! Kome itanken u kudupi unita kuroñka ärärani yänopmäñpäñ pe yäk. <sup>6</sup>Ude yäñpäñ ñode iwetgän täñkuk; Näk nanka täño Anutu, Abraham, Aisak, Jekop täño Anutu yäk. Ude yäwänä Mosestä Yawe kakta umuntanpäñ injami dapun täñpipiñkuk.

<sup>7</sup>Täñpäkañ Yawetä ñode yänkuk; Äma äbotnaye Isip komeken butewaki terak itkañ u yabäñpäñ-nadäñkut yäk. Isip naniktä komi epän

---

<sup>a</sup> 3:2-10 Apos 7:30-34

yāminjirā konām butewaki terak gera yānjirā nadānpāj komi nadākaŋ unita nadāwātāk tāyat yāk. <sup>8</sup>Unita Isip āma keriken nanik yāmagut yāpmāj pāŋku kome sākgāmāninik, gakŋi taŋi nikekken yepmaktā āpātāt ŋo yāk. Kome uken yepmaŋpayāj tāyat uwā Kenan, Hit, Amo, Peres, Hivi ba Jebus ābot unitāŋo kome yāk. <sup>9</sup>Nadātan? Ŋowā Isrel ābot unitāŋo konām butewaki nadānpāj Isip āmatā waki tāŋ yāmik tākaŋ u kāyat. <sup>10</sup>Unita gāk akumaŋ ku. Isrel āmawebenaye, nākŋo ābot u Isip komeken nanik yāŋ-yākŋat yāpmāj ābāktā Feroken ku yāŋ peŋ gāwetat.

<sup>11</sup>Anututā ude iwerānā Moses ŋode iwetkuk; Tāga nāmo yāk. Nāk ŋodewanitā jide tāŋpāj Feroken pāŋku Isrel āmawebe Isip komeken nanik yāŋ-yākŋat yāpmāj ābet? <sup>12</sup>Yāwānā Anututā iwetkuk; Nāk gākkāt api itde yāk. Tāŋpākaŋ imaka ŋode ahānjirān kaŋpāj Anutu nākŋa gepmaŋpa kuyan yāŋ api nadāwen; Gākā Isrel āmawebe Isip komeken nanik yāŋ-yākŋat yāpmāj pom ŋoken ābā itkaŋ Anutu nāk api naniŋ oretneŋ.

<sup>13</sup><sup>b</sup> Anututā ude yāwānā Mosestā ŋode iwetkuk; Upāŋkaŋ nākā pāŋku Isrel āmawebeken ahānpāj Nanjiye tāŋo Anututā peŋ nāwet-pewān ābātāt yāŋ yāwerayāj tāro uwā ŋode kāwep api nāwetneŋ; Eruk niwet! Anutu u wāpi netā? Ude yānjirā jide api yāweret? <sup>14</sup><sup>c</sup> Yāwānā Anututā iwetkuk; NĀK ITKURONITĀ ITAT. Uita Isrel ābot ŋode kaŋ yāwet; Wāpi NĀK ITAT unitā inken nāwet-pewān ābātāt. <sup>15</sup>Ude yāŋpāj ŋode iwetgān tāŋkuk; Gāk pāŋku Isrel āmawebe ŋo kaŋ yāwet; Yawe, Abraham tāŋo Anutu, Aisak tāŋo Anutu ba Jekop tāŋo Anutu unitā inken nāwet-pewān ābātāt. Wāpna Yawe uwā wāpna tārek-tāreki nāmo api irek. Ābot kodakitā kodaki wāpna Yawe u pen api yāŋ yāpmāj kuneŋ.

### *Yāmagurani 6:1-13*

#### **Anututā āmawebeniye komi piāken nanik yāmagutta yāŋkuk**

**6** <sup>1</sup>Tāŋpākaŋ Yawetā Moses ŋode iwetkuk; Eruk, Isip nanik tāŋo intājukun āmata jide tāŋ imayāj nadātāt u tānjira api kāwen. Nākŋaken kehāromina terak intājukun āma u tāŋpewa Isrel āmawebenaye yabā kātāŋpewān api kuneŋ. Bureni, u komi mebāri mebāri terak peŋ iwerira tāwat kireŋpewān Isip kome peŋpeŋ api kuneŋ. <sup>2</sup><sup>d</sup> Ude yāŋpāj Anututā Moses ŋode iwetgān tāŋkuk; Nadātan? Nāk Yawe. <sup>3</sup>Nākā orajiye Abraham, Aisak, Jekop uken ahāj yāminjira Anutu kehāromi māhemi yāŋ nabāŋpāj-nadāk tāŋkuŋonik. Tāŋpākaŋ wāpna kudupi Yawe uwā nāmo yāwet tāŋkuronik. <sup>4</sup>Tāŋkaŋ orajiye ukāt topmāk-topmāk tāŋpāj Kanan kome, āma ābani ude itkuŋo u inita biŋam yāniŋ kirekta yāŋkehārom taŋkut. <sup>5</sup>Tāŋpākaŋ Isip naniktā Isrel

<sup>b</sup> 3:13 Kis 6:2-3   <sup>c</sup> 3:14 Rev 1:4,8   <sup>d</sup> 6:2-3 Stt 17:1, 28:3, 35:11; Kis 3:13-15

āmawebe komi piāken yepmaṅpāpāṅ itkaṅ yāṅkähän-kähän yāṅkuṅo unita nadāṅ yāmiṅpāṅ topmāk-topmāk orajiyekāt tāṅkuro u juku piṅkut. <sup>6</sup>Unita Moses, gākä Isrel āmawebe manna ḡo kaṅ yāwet; Nāk Yawe. Nāk Isip komeken nanik tāmagutpāṅ unitā komi bārāpi tamik tākaṅ u gānaṅ nanik ketāreṅpāṅ tepmaṅpa api kuneṅ. Tāṅpākaṅ jop nāmo api tāmaguret. Nāmo, kehāromina terak Isip āmawebeta komi mebāri kubā yāmiṅkaṅ in api tāmaguret. <sup>7</sup>Ude tāṅkaṅ in tāṅpewa nākḡaken āmawebenaye ude irirā nākḡa Anutujin api iret. Ude tāṅjira api nadāneṅ; Yawe Anutunin ḡowā Isip kome komi piāken nanik yāṅ-nimagurani u yāṅ api nadāwā tāreneṅ. <sup>8</sup>Ude tāṅkaṅ yāṅ-tāṅḡat yāpmāṅ kome, orajiye Abraham, Aisak, Jekopta yāmikta yāṅkehārom taṅkutken kuṅkaṅ kome u injinta biṅam api taniṅ kirewet. Yawe nākā ude yāṅkehārom tāyat. <sup>9</sup>Tāṅpākaṅ Mosestā man u Isrel āmawebe yāwerānkaṅ upāṅkaṅ nāmo nadāṅ imiṅkuṅ. Imata, Isip kome itkaṅ komi piā mebāri kubā tāk tāṅkuṅo unitā nadāk-nadāki tāṅkurāk taṅpāṅ peṅkuk.

<sup>10</sup>Tāṅpāṅ Yawetā Moses ḡode iwetgān tāṅkuk; <sup>11</sup>Gāk pāṅku Isip nanik tāṅo intājukun āma u ḡode kaṅ iwet; Fero, gāk Isrel āmawebe yabākātāṅ-pewi komeka ḡo peṅpeṅ kut! yāṅ kaṅ iwet. <sup>12</sup>Ude iwerānā Mosestā iwetkuk; Tāga yāyan. Upāṅkaṅ nāk mena bārāpi. Isrel āmawebe nākḡo man nāmo nadāṅ namik tākaṅ upāṅ Isip tāṅo intājukun āma u iwerawā nākḡo manna jide ude nadāwek? <sup>13</sup>Mosestā Yawe ude iwerānkaṅ upāṅkaṅ Yawetā Moses kenta Aron ḡode peṅ yāwetkuk; Ek Isrel āmawebe ba Isip nanik tāṅo intājukun āmaken kuṅkaṅ Isrel āmawebe Isip komeken nanik yāmagut yāpmāṅ āpāmaṅ kaṅ kun yāk.

#### *Yāmagurani 12:1-14*

#### **Pasova orekirit yāput-pekpek tāṅo mebāri ḡo**

**12** <sup>1</sup> Isip kome irirān Yawetā Moses kenta Aron ḡode yāwetkuk; <sup>2</sup> Komepak itkaṅ ḡowā obaṅ kodaki kodaki tāṅo yāput-pekpek komepak ude api irek.

<sup>3</sup>Unita Isrel āmawebe kuduḡtagān jukuman ḡode yāwerun; Komepak ḡonitāṅo kepma 10 uken āma kubākubā ini nādamiṅi-nani inita iwoyāṅpāṅ sipsip nanaki kubākubā kaṅ yāput. <sup>4</sup>Tāṅ nādamiṅi-nani kubātā tom u niningān tāga nāmo naṅ paotne yāṅ nadāṅpāṅḡa eruk nādamiṅi-nani ātu dubiniken irani yāmagurākaṅ ukāt bok tāṅiron taṅpāṅ kaṅ naṅput. Nādamiṅi-nani iniken namba terak ba ini kubākubā tāga nānaṅi uterak kaṅ tāṅiron taṅpāṅ naṅirā kaṅ paorān. <sup>5</sup>Sipsip ba meme u tāgagān. Tāṅ u kubā iwoyānayāṅ tākaṅ uwā āmani, obaṅ kubā tārewani, gupi kurāki, parām-parām nikek nāmo. <sup>6</sup>Eruk tom u watāni it

<sup>e</sup> 12:1-13 Wkp 23:5; Nam 9:1-5, 28:16; Lo 16:1-2

yāpmān kuŋirā komepak unitāŋo kepma 14 uken kome bipayān tānŋirān Isrel ābot kudup ābānŋpān tom u kaŋ dāpmān yāpmān kut. <sup>7</sup>Ude tānŋkaŋ nāgāri ātu yāpmānŋpān yot itpān tom nānayān tāŋo unitāŋo yāma kukŋi kukŋikāt gwākiken kaŋ ārurūt.

<sup>8</sup>Eruk bipani ugān tom u kādāpken iŋŋkaŋ kārāga yiskāt nāmo awāhurani ba tokān jāgāmi ukāt kaŋ naŋput. <sup>9</sup>Tom tohari kodaki ba kābotken ijiwani uwā nāmo nāneŋ. Nāmo, tom u kumān ikek kādāpken iŋŋpān nāneŋ, gwāki, kerī kuroŋi ba koki tāpun-tāpun u kudup iŋŋpān naŋ paotneŋ. <sup>10</sup>Naŋkaŋ ātu dākumta nāmo penēŋ. Naŋpān ātu pewā itneŋo uwā kome yāneŋŋirān kādāpken kudup pewā pānku iŋŋpān ŋiŋ paotneŋ. <sup>11</sup>Āŋnak-āŋnak uwā nākā in tārepmiŋpān Isip nanik dāpayān tāyat unitāŋo āŋnak-āŋnak. Unita tom u nāna yānŋpānā āmetpeŋ kukta piŋām taŋpān tuŋum ŋode tānŋput; Tek yamānŋpān kuroŋjin ārārani tānŋkaŋ āhottaba ketjinken kaŋ iŋŋirūt. Ude tānŋkaŋ tom u bārāneŋ kaŋ naŋ paorūt.

<sup>12</sup>Ude tānŋirā bipani ugān nākā Isip kome pāke u kuŋkaŋ āmani nanak intājukun ahāwani, āma tāŋo ba tom tāŋo bok kudup dāpmān morewayān. Ude tānŋpayān tāyat uwā Yawe nākŋa kuŋatkaŋ Isip nanik tāŋo anutu jopi-jopi kudup yāratpān yepmaŋpayān. <sup>13</sup>Tānŋpākaŋ nāgāt yāma terak ārutnayān tākaŋ uwā nākā ŋode kaŋpān nadākta; Isrel nanik yot ŋo gānaŋ itkaŋ. Nāgāt ude yabānŋpānā yot u yārepmiŋpān Isip nanikgānŋpān tāŋpa wawākaŋ in tepmaŋpa sākgāmān itnayān. <sup>14f</sup>Unita kepma uwā Yawe nākā piā taŋi jide tāŋ tamŋkuro unita juku piŋpān naniŋ oretta orekirit kepma kubā api irek. Intāŋo yeri ahānŋpān ahāk tāŋ yāpmān kunayān tākaŋ unitā orekirit kadāni uwā kaŋpān nadānŋpān piā jide tānŋkuro u pen api juku pik tāneŋ.

### Yāmagurani 15:1-11

#### Moses tāŋo oretoret kap

**15** <sup>1s</sup> Tānŋpākaŋ Moseskāt Isrel āmawebe ābottā Yawe iniŋoret kap ŋode teŋkuŋ;

Wisikinik! Yawe uwā āmikken intājukuninik itkuko unita kap teŋ imina! Unitā Isip nanik tāŋo komi āmakāt unitāŋo hos gwāgu gānaŋ yāpmān āreyānŋpewān āpmonŋkuŋ.

<sup>2 h</sup> Yawe uwā nākŋo kehāromina. Uwā iwan kerī terak nanik nāmāgutkuk. Unita juku piŋpān oretoret tānŋpān kap tek tāyat. Bureni, uwā nana tāŋo Anutuni, ba nākŋo Anutuna unita iniŋ oretpān wāpi yāpmān akuwa!

<sup>f</sup> 12:14-20 Kis 23:15, 34:18; Wkp 23:6-8; Nam 28:17-25; Lo 16:3-8    <sup>s</sup> 15:1 Rev 15:3

<sup>h</sup> 15:2 Sam 118:14; Ais 12:2

- 3 Yawe uwä äma komi. Wäpi uwä Yawe.
- 4 Uwä Fero täjo komi ämaniyekät karis uterak ämik täntän  
kuŋatkuŋo u bok gwägu gānaŋ yäpmän äreyänpewän äpmonkuŋ.  
Tänkentäkiye tägatäga u imaka, ume naŋpäŋ kumbuŋ.
- 5 Kumänpäŋ mobä ude, baninik umu äpmonpäkaŋ gwägutä uwäk  
tänpäŋ itkuk.
- 6 Bureni Yawe, ketka bure käda kehäromi nikektä iwan däpmän  
imärii käna inide kubä täŋkuk.
- 7 Gäkä äma iwan täŋ gamiŋkuŋo u kehäromika pähap yäwoŋäreŋpäŋ  
yeŋtäŋpi kuŋkuŋ.  
Iwankayewä tepäraŋ iŋiŋ paot täkaŋ ude gäkö kokwawak kädäp  
mebet udewaniä iŋiŋ paotpäŋ abunigän peŋkuk.
- 8 Tänpäŋ gäk kokwawakka täjo woŋ taŋi pähap piän iwariri gwägu  
tokŋeŋ yäpmän äroŋpäŋ yewa ude kukŋi kukŋi äro kehärom  
tänpäŋ itkuk.
- 9 Tänpäkaŋ iwankayetä siwani yänkaŋ ŋode yänkuŋ; Yawat kireŋkä  
yärepmiŋpäŋ api dāpne yäk. Däpmänpäŋ unitäŋo tuŋumi yäpmän  
daniŋpäŋ nininta yäpmänitna täpuri kubä nämo api irek yäk.  
Wisikinik! Päip wädänpäŋ madän jukut-jukut täŋitna api paotneŋ  
yäk.
- 10 Ude yänkuŋo upänkaŋ Yawe gäkä piän yäwariri gwägu gānaŋ  
äpmon morewäkaŋ gwägutä kudup uwäk täŋkuk. Däpmänjiri ain  
kujat ude gwägu gānaŋ kudup baninik umu äpmonkuŋ.
- 11 Unita Yawe, anutu jopi bämopiken gäk udewani kubä nämoinik itak.  
Gäk kudupi ärowaniinik. Gäkö peŋyänjekka uwä inipärik kubä.  
Kudän kudupi täk täyan uwä kubätä udegän täga tänaŋi nämo!

*Yāmagurani 16:1-15*

**Isrel ämawebetä ketemta yänjapiŋkuŋ**

**16** <sup>1</sup> Isrel äbot päke u kuduŋtagän Elim kome peŋpeŋ kuŋtängän  
kome jopi kubä wäpi Sen ahänkuŋ. Sen uwä Elim Sinai kome u  
bämopiken. U Isip peŋpeŋ äbuŋo komepak 2 kepma 15 täreŋirän Sen  
kome u ahänkuŋ. <sup>2</sup> Kome jopi uken ahänpäŋä ämawebe äbot päke u  
Moses kenta Aronken ketemta yänpäŋ yänjārahutpäŋ ŋode yäwetkuŋ;  
<sup>3</sup> Nin ŋode nadäkamän; Yawetä Isip komeken itkumāŋken ugän nidäpuko  
uyaku! Bian Isip itkumāŋo uwä tom ketem nininken gärip terak iŋiŋpäŋ  
nak täŋkumāŋonik yäk. Tänpäkaŋ ektä nin kudup nakta täŋpä wawäpäŋ  
kaŋ kumbut yän nadänpäŋ kome jopi ketemi nämoken ŋo yännikŋat  
yäpmän äbumän ba?



<sup>4</sup> Ude yānjirā nadānpāṅ Yawetā Moses ḡode iwetkuk; Isrel āmawebe ḡode yāwet; Kunum ḡanaṅ nanik ketem tāṅpewa iwān ude api maṅ tamineṅ. Maṅjirā kepma kubākubā āmawebe ini-ini pāṅku kepma kubā unitāṅogān kaṅ yāpmāk tāṅput. Kādet ude terak tāṅpāṅ-yabāṅjira āmawebe u nākḡo man u buramiṅpāṅ api iwatneṅ ba nāmo? <sup>5</sup> Tāṅkaṅ kepma 1tā pāṅku 5 ude tāṅtāṅ kuṅtāṅgān kepma 6 ukenā kepma yarā tāṅo biṅam kaṅ yāpmāk tāṅput yāk.

<sup>6</sup> Eruk ude yāwānā Moses kenta Arontā Isrel āmawebe kudup ḡode yāwetkumān; Apiṅo bipāda ḡode api kaṅpāṅ nadāneṅ; Yawetā ini Isip nanik tāmagut yāpmāṅ ābuk. <sup>7</sup> Tāṅ kwep tamimaṅjā Yawe tāṅo peṅyāṅjek pāhap, kehāromi nitek api kāneṅ. U yāṅkubit-kubit man iwetkuṅo u nadātak. Bureni, nekpāṅ nāmo niwetkuṅ, Yawe inipāṅ iwetkuṅ. Nekā unitāṅo man buramik āmaniyatgān. <sup>8</sup> Ude yāṅpāṅ Mosestā āneṅi ḡode yāwetgān tāṅkuk; Yawetā yāṅkubit-kumbit maṅjin nadāṅ tamiko unita ini tom bipāda-bipāda tamiṅkaṅ tami tamiwā ketem inḡinken ḡārip terak nāneṅta api tamik tāṅpek. Nadākaṅ? Āma jopi nekken yāṅkubit-kubit yākaṅ uwā Yawetā inita tāṅ imik tākaṅ. <sup>9</sup> Ude yāwetpāṅ Mosestā Aron iwetkuk; Yawetā āma ābot pāke ḡonitāṅo yāṅkubit-kubiri nadātak unita yāṅpewi ābā Yawe ini inḡamiken kubākengān irut.

<sup>10</sup> Eruk Aron Mosestā iwetkuko udegān āmawebe yāwerān āyāṅputpāṅ kome jopiken dapun tāṅpāṅ kaṅkuṅ; Yawe tāṅo peṅyāṅjeki pāhap pit kubāgān gubam terak ahāṅjirān. <sup>11</sup> Ahāṅpāṅ Yawetā Moses ḡode iwetkuk; <sup>12</sup> Āmawebe ḡonitāṅo yāṅkubit-kubiri uku nadāṅ yāmit. Unita ḡode yāwet; Bipāda-bipāda tom api nāneṅ. Tāṅ tami tamiwā ketem iniken ḡārip terak api yāpmāṅpāṅ nak tāneṅ. Ude tāṅkaṅ mebāri ḡode uwā api nadāwā tumneṅ; Nāk uwā Yawe Anutuni bureni.

<sup>13</sup> Eruk bipādawā barak tāpuri tāpuri kome itkuṅken ugān tokḡeṅpāṅ yejāmāṅpāṅ kāmān patkuṅ. Tāṅ tamiwā guk nāburum kome itkuṅken u itkuṅ. <sup>14</sup> Tāṅpākaṅ guk nāburum unitā keke yāṅjirāwā komenita imaka kubā ketem kokok-kokok bumik unitā pat yāpmāṅ kuṅkuṅ. <sup>15</sup> Parirā Isrel āmawebetā yabāṅpāṅjā mebāri nāmo nadāṅkuṅo unita ini-tāgān nāwetgāwet tāṅpāṅ yāṅkuṅ; U imatāken? Ude yānjirā Mosestā yāwetkuk; U ketem, Yawetā ini intā nakta tamitak yāk.

#### Yāmagurani 19:1-25

#### Isrel āmawebe Sinai pom ḡāmoriken ābā itkuṅ

**19** <sup>1-2</sup> Eruk Isip kome peṅpeṅ ābāṅjirā komepak 3 tāṅkuko unitāṅo kepma intājukunkenā Isrel āmawebe Refidim kome peṅpeṅ Sinai pom ukāda kome kawukiken pābā Sinai pom ḡāmoriken yottaba tāṅpāṅ

<sup>i</sup> 16:4 Jon 6:31    <sup>j</sup> 16:15 1Ko 10:3

itkuŋ. <sup>3</sup>Tānjirā Moses Anutukāt man yānpāŋ-nadāk tāda yānpāŋ pom u āronŋkuk.

Yawe pom uterak itkaŋ Mosesta gera terak ŋode iwetkuk; Jekop tāŋo oraniye, Isrel ābot u ŋode kaŋ yāwet; <sup>4</sup>Yawetā ŋode yāyak; Isip āmawebeta kudān jide tāŋ yāmiŋjira kaŋpāŋ nadāŋkuŋo u nadākaŋ. Ba siāŋ taŋji taŋitā nanaki piri terak kotaŋ yāpmāŋ kuŋat tākaŋ ude in watā sākgāmān it tamiŋpāŋ Isip kome uken nanik yāŋ-tākŋat yāpmāŋ nākŋa dubinaken ābā tepmaŋkuro u imaka, nadākaŋ. <sup>5</sup><sup>k l</sup> Unita in apiŋo nākŋo topmāk-topmāk manna u kehāromi iŋitpāŋ iwat tākaŋ u tāŋpāwā nākŋata iwoyāwani āmawebenaye ābot ude api itneŋ. Kome pāhap pāke u uwā nākŋogān upāŋkaŋ u bāmopiken inā nākŋaken ābotinik api itneŋ. <sup>6</sup><sup>m</sup> Ba inā kudupi ābot, bāmop āma piā tāŋpani āmawebenaye ude api itneŋ. Isrel āmawebe man ude kaŋ yāwet. <sup>7</sup>Yawetā man ude iwet morewānkaŋ Moses pom u peŋpeŋ āpā Isrel āmawebe tāŋo intājukun āmaniye yāŋpābā yepmaŋkaŋ Yawetā jukuman iwetkuko u kudup yāwetkuk. <sup>8</sup>Yāwerirān āmawebe kuduptagāntā ei-gera yānpāŋ yāŋkuŋ; Yawetā yāŋkuko udegān iwatpāŋ kudup api tāne yāk. Ude yāwāwā Mosestā āmawebe tāŋo man u yāpmāŋ pāŋku Yawe iwetkuk.

<sup>9</sup>Iwerānā Yawetā Moses ŋode iwetkuk; Moses, gāk nadātan? Nāk gubam tāboritā uwāk tāŋ namiŋjirān gākken ābāŋpāŋ man yānpāŋ-nadāk tāŋitda āmawebe kaŋ nadāwut. Ude tānayāŋ tāŋo uyaku kadāni kadāni gākā man yāŋjiri bureni yāŋ api nadāk tāneŋ. <sup>10</sup>Ude yānpāŋ Moses āneŋi ŋode iwetkuk; Gāk āpmoŋkaŋ āmawebe yāwerikaŋ apiŋokāt kwepkāt kudupi itpāŋ nāk naniŋ oretta ini gupi ba teki imaka, kaŋ ārutpak taŋpāŋ tāŋtuŋum tawut. <sup>11</sup>Ude tāŋkaŋā kepma yarākubā unitawā pidām taŋpāŋ kaŋ irut. Imata, kepma unitawā nāk Sinai pom terak āpā irira āmawebe api nabāneŋ. <sup>12</sup><sup>n</sup> Tāŋpākaŋ āmawebetā nāk dubinaken nāmo āmneŋta бага pom mebāricken kaŋ peŋ āyāŋut. Baga u āma kubātā nāmoinik kejapek. Nāmo, pom terak nāmo āroneŋ, ba dubiniken imaka, nāmo kuneŋ. Tāŋ kubātā pom u yewānā kumāŋ-kumāŋ kaŋ urut. <sup>13</sup>Āma udewani ketjintā nāmo iŋitpāŋ utneŋ. Nāmo, mobā ba bohamtā bankentā kaŋ utpewā kumbān. Āma ba tomta bok yāyat. Kādet uterakgān kaŋ dāput. Tāŋpākaŋ womat māmā nadāŋkaŋ ugān āmawebe pom terak tāga api āroneŋ. <sup>14</sup>Yawetā ude iwerānkaŋ Moses pom terak āpāŋpāŋ āmawebe Anutu iŋamiken kudupi itneŋta yāwetpāŋ yāwoŋjerek tāŋpānkaŋ pāŋku teki ārutpak taŋkuŋ. <sup>15</sup>Tāŋpāŋ yāwetkuk; Kepma yarāta tuŋum tāŋ yāpmāŋ kuŋpāŋ kepma 3 uken jop kaŋ itsāmbut. Tāŋkaŋ apiŋokāt kwep uwā āma kubātā webenikāt bok nāmo pātdeŋ.

<sup>k</sup> 19:5 Lo 4:20, 7:6, 14:2, 26:18; Tai 2:14 <sup>l</sup> 19:5-6 1Pi 2:9 <sup>m</sup> 19:6 Rev 1:6, 5:10

<sup>n</sup> 19:12-13 Hib 12:18-20

<sup>16 o p</sup> Eruk kepma yarä tärewänkaŋ kubä täŋo tamimaŋ pom terak gubam gwägätpäŋ yäpä iromäŋ täŋirän u gānaŋ womat māmā pähap ahāŋirän nadāŋpäŋ āmawebe kuduptagān pom dubiniken itkuŋo u nadāŋpäŋ umuntaŋkaŋ dādäri kwaiŋkuŋ. <sup>17</sup>Ude täŋirä Mosestä Anutu kakta āmawebe yāŋ-yākŋat yāpmāŋ päŋku pom gāmoriken yepmaŋpäŋ itkuŋ. <sup>18</sup>Eruk Yawetä pom uterak kädäp mebet gānaŋ āpäŋirän gupetä pom u kumān uwāktāŋ kāmān patkuŋ. Gupe uwä kädäp pähap täŋo gupe ude āronirän pom u bumta kwaiŋkuk. <sup>19</sup>Täŋirän womat māmā taŋitā taŋi pähap yāŋkuk. Ude täŋirän Mosestä Anutu man iwerirän Anututä kowata iromäŋ māmā terak iniŋ yāŋkuk. <sup>20</sup>Ude täŋkaŋ Yawe uwä päpä Sinai pom u miŋgupi terak itkaŋ Mosestä ärokta gera yāŋkuk. Gera yāŋpewān Moses āronkuk. <sup>21</sup>Ärowänä Yawetä iwetkuk; Gäk āneŋi āpmonkaŋ āmawebe jukuman kehāromi ŋode yāwet; Kubätä näk nabākta бага nāmoinik irepmirek. Ude täŋpäŋä mäyaptä api paotneŋ. <sup>22</sup>Nadātan? Bāmop āma ätu Yawe näk dubinaken ābāk tākaŋ u imaka, iŋamnaken kudupi itta tuŋum täneŋ. Nāmo täŋpāwä kowata api yāmet yāk. <sup>23</sup>Yawetä ude yāwänä Mosestä kowata ŋode iwetkuk; Gäkŋa jukuman kehāromi niwetkuno unita āmawebe ŋo tāga nāmo āmneŋ. Pom unita nadāna kudupiinik täŋpāpāŋ бага peŋ āyāŋutta gākā niwetkun yāk. <sup>24</sup>Ude iweränä Yawetä iwetkuk; Täga. Gäk āpmonkaŋ Aron imagurikaŋ ābun. Täŋpākaŋ bāmop āmakāt āmawebeniye kubätä бага u irepmitpeŋ pom terak nāmo āmneŋ. Täŋ ude täŋpāwä kowata api yāmet yāk. <sup>25</sup>Mosestä man u nadāŋpäŋä āpmo āmawebeken man Yawetä iwetkuko u kudup yāŋahāŋpäŋ yāwetkuk.

### Yāmagurani 20:1-17

#### Baga man 10

**20** <sup>1</sup>Täŋpākaŋ Anututä man ŋode kudup yāŋahāŋpäŋ yāŋkuk;  
<sup>2</sup> Nāk Yawe Anutujin. Nākä Isip komeken komi epān keriken nanik ketārenpäŋ tämagutkut.  
<sup>3</sup>Unita in näk kubāgān nāwat tākot. Imaka ātuta nadāŋirä anutu ude nāmo täŋpek.  
<sup>4-5 q r</sup> Imaka kubä täŋo mājoni täŋkaŋ nāmo iniŋ oretneŋ, imaka kunum terak, ba kome terak ba gwāgu gānaŋ uken nanik kubä täŋo mājoni täŋkaŋ gwājiŋ āpmon imiŋpäŋ nāmo iniŋ oretneŋ. Nāmoinik, Yawe Anutujin näkä imaka kubätä näkŋo kome yāpmākta bitnākinik täyat. Nadākaŋ, āmawebe näka bitnāk tākaŋ unitāŋo momi täŋo kowata nanakiye ba ābekiye oraniye kāmi ahāŋ yāpmāŋ āronayāŋ tākaŋ uterak api dāpmāŋ tärewet.

<sup>o</sup> 19:16 Rev 4:5 <sup>p</sup> 19:16-18 Lo 4:11-12 <sup>q</sup> 20:4-5 Kis 34:17; Wkp 19:4, 26:1; Lo 4:15-18, 27:15  
<sup>r</sup> 20:5-6 Kis 34:6-7; Nam 14:18; Lo 7:9-10

- 6 Tāj āmawebe bānepitā nākken peṅpāj manna buramik tākaṅ u māyapinikta nadāj yāmiṅpāj sākgāmān tāj yāmik tāyat.
- 7<sup>s</sup> Tājkaṅ Yawe Anutuḡin wāpi nāmo tāṅpā waneṅ. Wāpi tāṅpā wanayāj tāṅo uwā mankenta biṅam api tāneṅ.
- 8<sup>t</sup> Tājpākaṅ Sabat u pewā kudupi kaṅ irān.
- 9<sup>u</sup> Tājkaṅ epān tāj pāṅku kepma 6 uken kaṅ tāṅtārewut.
- 10 Upājkaṅ kepma namba 7 uwā Yawe Anutukatā orek itta yāpmāj daniwani. Unita kepma uken epān kubā nāmo tāneṅ. In ba nanakjiye āpetjiye, watā āmawebejiye, ba yawakjiye, ba āma kudupitā intā komeken itneṅo u epān nāmo tāneṅ.
- 11<sup>v</sup> Yawe uwā kepma 6 epān tāṅpāj kunum bibik ba gwāḡu pāhap, ba imaka u gānaṅ ba uterak pātkaṅ u kudup pewān ahāṅkuṅ. Tājṅpāj kepma 7 uken itpāj-nadāk tāṅkuk. Unita Yawe uwā Sabat unita kon tāṅpāj kudupi yāṅkuk.
- 12<sup>w</sup> Tājṅpākaṅ meṅjiye nanjiye oraṅ yāmik tākot. Ude tāṅpāj Yawe Anutuḡin nākā kome tamayāj tāyat uken kadāni kāroṅi api it yāpmāj āroneṅ.
- 13<sup>x</sup> Tājkaṅ āma kumāṅ-kumāṅ nāmo dāpneṅ.
- 14<sup>y</sup> Nādapi in kubokāret nāmo tāneṅ.
- 15<sup>z</sup> Kubota nāmo tāneṅ.
- 16<sup>a</sup> Notjiye jop manman terak manken nāmo yepmaneṅ.
- 17<sup>b</sup> Āma kubā tāṅo eṅi, webeni, epān āmawebeniye ba yawakiye ba tuḡumi ātu yabāṅgārip nāmo tāneṅ.
- 18<sup>c</sup> Eruk āmawebetā yāpā iromāj tāṅirān u gānaṅ womat māmā yāṅirān nadāṅpāj kaṅkuṅ; Gupe pāhaptā pom u uwāk tāṅirān. Ude kaṅpāj bumta umuntaṅpāj kwaṅpāj pom u dubiniken nāmo itkuṅ. Ban itkuṅ. <sup>19</sup>Ban itkaṅ Moses iwetkuṅ; Gākṅa niwet yāk. Anututā ini niwerirān nadāṅpāj kumne yāṅpāj umuntākamāj yāk. <sup>20</sup>Ude yāṅirā Mosestā yāwetkuk; Umuntāneṅtawā. Anututā in mani buramiṅpāj gāmorikengān itpeṅ kuṅatkaṅ momi wari nāmo tāneṅta tāṅpāj-tabākta ābātak. <sup>21</sup>Ude yāwetkuko upājkaṅ āmawebe ban pen irirā Moses inigān Anututā itkukken gupe kubiri pāhap u dubiniken kuṅkuk.
- <sup>22</sup>Tājṅpākaṅ Yawetā Isrel āmawebe yāwetta Moses ṅode iwetkuk; Yawetā ṅode yāyak yāj kaṅ yāwet. Nāk kunum gānaṅ itkaṅ inkāt man yāṅpāj-nadāk tāṅkumāṅo u kaṅpāj nadāṅkuṅ. <sup>23</sup>Unita nadāwut. Inā gol

<sup>s</sup> 20:7 Wkp 19:12    <sup>t</sup> 20:8 Kis 16:23-30, 31:12-14    <sup>u</sup> 20:9-10 Kis 23:12, 31:15, 34:21, 35:2; Wkp 23:3    <sup>v</sup> 20:11 Stt 2:1-3; Kis 31:17    <sup>w</sup> 20:12 Lo 27:16; Mat 15:4, 19:19; Mak 7:10, 10:19; Luk 18:20; Efe 6:2, 3    <sup>x</sup> 20:13 Stt 9:6; Wkp 24:17; Mat 5:21, 19:18; Mak 10:19; Luk 18:20; Rom 13:9; Jem 2:11    <sup>y</sup> 20:14 Wkp 20:10; Mat 5:27, 19:18; Mak 10:19; Luk 18:20; Rom 13:9; Jem 2:11    <sup>z</sup> 20:15 Wkp 19:11; Mat 19:18; Mak 10:19; Luk 18:20; Rom 13:9    <sup>a</sup> 20:16 Kis 23:1; Mat 19:18; Mak 10:19; Luk 18:20    <sup>b</sup> 20:17 Rom 7:7, 13:9    <sup>c</sup> 20:18-19 Hib 12:18-19

ba siliwapān anutu jopi tānpān nāmo yāniḡ oretneḡ. Nāmo, nāk kubāgān naniḡ oretneḡ. <sup>24</sup>Unita nāk naniḡ oretta bukā kubā komepān tāneḡ. Tānkaḡ uterak ārawa tāḡ namikta sipsip bulimakau dāpmānpān iḡḡpewā jibutpeḡ kuneḡ. Ba nākkāt āmawebe inkāt bānep kubāgān itta ude tāneḡ. Tānkaḡ nāk naniḡ oretta bāgup kubākubā iwoyāwayān tāyatken nāk naniḡ orerirā ābā iron api tāḡ tamet. <sup>25</sup><sup>d</sup> Tāḡ nāk naniḡ oretta bukā mobāpān tānpānā mobā āmatā madāwanipān nāmo yāpmānpān tāneḡ. Nāmo, mobā ain kujat piā tānpanipān madānayān tāḡo uwā nāk iḡamnaken mobā u nākḡo piā tākta kudupi nāmo irek, jiraḡ ude tāḡpek. <sup>26</sup>Tānpākaḡ ḡode imaka nāmo tāneḡ; Bukā kāroḡi boham, puninirik nāmo tāneḡ. Ude tānpān u āroḡpān iron namikta terak imaka tānkaḡ u terak āroḡirā āwāḡjin kāneḡta.

*Yāmagurani 24:1-18*

**Yawetā āmawebeniyeḡāt topmāk-topmāk tāḡkuk**

**24** <sup>1</sup>Yawetā Moses ḡode iwetkuk; Gāk, Aron, Nadap, Abihu-kāt Isrel ābot tāḡo āma ekāni ekāni ātu, 70 ude yāmagurikaḡ nākā itatken pom terak ḡo abut. Tānkaḡ dubina-ken-inik nāmo āmneḡ. Nāmo banban itkaḡ gwāḡiḡ āpmonpān naniḡ oretneḡ. <sup>2</sup>Tānkaḡ Moses, gākāgān dubinaken tāḡa āben. Āma ātu u dubinaken nāmoinik āmneḡ. Ba āmawebe imaka, pom mebāriken umugān itneḡ.

<sup>3</sup>Ude iwerānā Moses u āmawebe itkuḡken u pāḡku Yawe tāḡo meni jiap ba бага man u kudup yāwerirān ei-gera tānpān yāḡkuḡ; Yawetā man yāḡkuko u kudup api tāḡ morene yāḡ yāḡkuḡ. <sup>4</sup>Ude yāḡirā Mosestā Yawe tāḡo man u kudup kudān tāḡ moreḡkuk.

Ude tānpān eruk tamimaḡ yāḡe-yāḡeta Mosestā pom mebāriken kuḡkaḡ Yawe iniḡ oretta mobā bukā kubā tāḡkuk. Ude tānpān mobā kāroḡi 12 yāpmānpān Isrel ābot 12 unita iwoyāḡpān āneḡpān pek tāḡkuk. <sup>5</sup>Ude tānpān Isrel āma gubaḡi ātu peḡ yāwet-pewān Yawe iniḡ oretta tom ātu dāpmāḡ iḡiḡkuḡ. Tānpān Isrel āmawebetā Anutukāt bānep kubāgān itta bulimakau gubaḡi ātu dāpmānpān iḡikgān tāḡkuḡ. <sup>6</sup>Ude tāḡirā Moses tom unitāḡo nāḡāri yāpmānpān ātu gāpeken piḡkaḡ ātu uwā mobā bukā terak kwarut ibatkuk. <sup>7</sup>Ude tānkaḡ topmāk-topmāk tāḡo man kudān, kudān tāḡkuko u yāpmānpān āmawebeta daniḡ yāmān nadāḡkuḡ. Tāḡirān yāḡkuḡ; Yawetā man yāḡkuko u kudup kaḡ buramiḡpān tāna yāk.

<sup>8</sup><sup>e</sup> Ude yāḡirā Mosestā nāḡāt unitāḡo morāki yāpmānpān āmawebe terak kwarut yabatkaḡ yāḡkuk; Nāḡāt ḡonitā topmāk-topmāk Yawetā

<sup>d</sup> 20:25 Lo 27:5-7; Jos 8:31    <sup>e</sup> 24:8 Mat 26:28; Mak 14:24; Luk 22:20; 1Ko 11:25; Hib 9:19-20, 10:29

inkät tǎŋkuko u tǎŋkehārom tǎyak. Tǎŋkaŋ topmāk-topmāk uwā бага man kudup apiŋo tamitak uterak yeŋgāmā pewani yāk.

<sup>9</sup>Tǎŋpākaŋ Moses, Aron ba Nadap kenta Abihu ukät Isrel tǎŋo āma ekāni ekāni 70 ukät pom terak āroŋkuŋ. <sup>10</sup>Āro Isrel ābot tǎŋo Anutu kaŋkuŋ. Tǎŋkaŋ kuroŋitā yeŋ irani mobā gwāki ārowani, kunum udewani, kwawani pāhap. <sup>11</sup>U Anutu kaŋkuŋo upǎŋkaŋ Anututā Isrel tǎŋo intǎjukun āma u nāmo dǎpuk. Nāmo, u Anutu iŋamiken itpǎŋ ukengǎn ketem ume naŋkuŋ.

### Moses Sinai pom terak āroŋkuk

<sup>12</sup>Eruk ude tǎŋkaŋ Yawetā Moses iwetkuk; Gāk nākā itatken pom terak ŋo ābǎŋkaŋ dubinaken it. Ābā iriri nākā бага manna kudup āmawebe yāwetpǎŋ yāwoŋāreŋiri nadǎŋpǎŋ iwatta u mobā pipiyāwani yarā terak kudǎn tǎŋkuro u gamayǎŋ. <sup>13</sup>Ude iwerirǎn Moseskät piā āmani Josuakät tuŋum tǎŋpǎnkaŋ Moses uwā Anutu tǎŋo pom terak āroŋkuk. <sup>14</sup>Ārowayǎŋ tǎŋkaŋ āma ekāni ekāni itkuŋo u man ŋode yāwetkuk; Inā kome itkamǎŋken ŋogǎn itkaŋ nekta itsāmǎŋkot. Nadākaŋ? Aron kenta Hur itkamǎn unita bāmopjinken duŋwewek ahāwāwā āma yarā uken kwākaŋ unitā api ket utdeŋ.

<sup>15</sup>Mosestā ude yāwet paotpǎŋā Sinai pom terak āroŋirǎn gubamtā pom u uwāk tǎŋkuk. <sup>16-17</sup>Tǎŋirǎn Yawe tǎŋo peŋyāŋeki kehāromiiniktā pom terak ahǎŋkuk. Ahǎŋirǎn Isrel āmawebetā Yawe tǎŋo peŋyāŋeki u bankentā kaŋkuŋo u kādǎp mebet pom terak iŋiŋirǎn yǎŋ kaŋkuŋ. Tǎŋkaŋ gubamtā pom u uwāk tǎŋirǎn kepma 6 ude tāreŋkuk. Tǎŋpākaŋ kepma 7 unitawā Yawe gubam bāmopiken naniktā Mosesta gera yǎŋkuk. <sup>18<sup>f</sup></sup>Mosesta gera yǎŋpewǎn Moses gubam gǎnaŋŋǎn pom miŋgupi terak āroŋkuk. Āro u kepma bipani 40 ude itkuk.

### Yāmagurani 32:1-14

#### Bulimakau wārani golpǎŋ tǎŋkuŋ

**32** <sup>1g</sup>Moses pom terak kadāni kǎroŋi irirǎn āmawebe nadāwātāk tǎŋpǎŋ pǎŋku Aron it gwǎjiŋpǎŋ ŋode iwetkuŋ; Moses, Isip komeken nanik nimagurani u jide ahǎŋ imitak u nāmo nadākamǎŋ unita gāk anutu kubā intǎjukun it nimiŋpǎŋ nimagutta tǎŋ nimi. <sup>2</sup>Ude iwerāwā Arontā ŋode yāwetkuk; Eruk, webejiye ba āpetjiye nanakjiye tǎŋo jukuwabik golpǎŋ tǎŋpani u yǎpmǎŋ ābut. <sup>3</sup>Ude yāwerǎnā āmawebe kudup jukuwabiki ketāreŋpǎŋ Aronken yǎpmǎŋ kuŋkuŋ. <sup>4<sup>h</sup></sup>Yǎpmǎŋ pǎŋku imāwā kādǎpken iŋiŋpewǎn murākaŋ upǎŋ yǎpmǎŋpǎŋ bulimakau nanaki wārani kubā tǎŋkuk. Tǎŋpǎŋ iŋamiken peŋirǎn āmawebe unitā

<sup>f</sup> 24:18 Lo 9:9   <sup>g</sup> 32:1 Apos 7:40   <sup>h</sup> 32:4 1Kn 12:28; Apos 7:41

node yāŋkuŋ; Isrel āmawebe, ŋo kawut! Ŋowā Isip komeken nanik nimagurani anutunin uba yāk.

<sup>5</sup>Ude yāŋirā Arontā kaŋpāŋ bulimakau dubiniken mobā bukā kubā tāŋpāŋ ŋode yāwetkuk; Kwep āŋnak-āŋnak pāhap tāŋpāŋ Yawe api iniŋ oretne yāk. <sup>6</sup><sup>i</sup> Eruk patkuŋo kome ket nāmo yāŋeŋirān āmawebetā tom yāpmāŋ ābāŋpāŋ ātu gupe kābāŋi nikek ijikta dāpmāŋit, ātu dāpmāŋpāŋ Bānep Kubāgān Tāŋpāŋ Itta āŋnak-āŋnak tāŋkuŋ. Ude tāŋpāŋ maŋit itkaŋ ketem ume pāhap naŋkaŋ eruk akuŋpāŋ tāŋoret wakiwaki tāŋkuŋ.

<sup>7</sup>Ude tāŋ irirā Yawetā Moses iwetkuk; Āmawebe Isip komeken nanik yāmagutkuno u kudān waki mebāri mebāri tāŋ itkaŋ unita bārāŋek āpmo yabā! <sup>8</sup>Āmawebe uwā kadāni kāroni nāmo itkaŋ kādet iwatta yāwetpāŋ yāwoŋāreŋkuro u māde ut imiŋpāŋ anutu jopi bulimakau wārani kubā tāŋkuŋ. U gwājiŋ āpmoŋ imiŋpāŋ tom dāpmāŋpāŋ ijiŋ imiŋkaŋ ŋode yākaŋ; Isrel āmawebe, ŋowā Isip komeken nanik nimagurani anutunin yāk.

<sup>9</sup>Yawetā ude yāŋpāŋ Moses ŋode iwetgān tāŋkuk; Āmawebe ŋonitāŋo mebāri nadātat. Uwā gwāki kehāromi. <sup>10</sup>Unita nabā kātāŋiri kokwawakna pāhaptā āmawebe Isip komeken nanik yāmagutkuno uterak kaŋ ārowān. Āmawebe u kumāŋ-kumāŋ dāpmākta nadātat yāk. Ude tāŋkaŋ gāk ba ābekaye oraŋkayeta nadāŋ tamiŋira ābot taŋi pāhap kubā api itneŋ.

<sup>11</sup><sup>j</sup> Ude yāŋirān Mosestā Yawe Anutuni butewaki man ŋode iwetkuk; O Yawe, kokwawakatā āmawebekaye imata jop tāŋpān waneŋ. Āmawebe uwā kehāromika pāhap terak Isip komeken nanik yāmagutkun. <sup>12</sup>U tāŋpi wawāwā Isip naniktā ŋode api yāneŋ; U ka! Anutunitā tāŋyākŋarani terak yāmagutpāŋ pom terak kumāŋ-kumāŋ dāpmāŋira kuduŋtagān paotiniŋ kaŋ tāŋput yāŋ nadāŋpāŋ yāŋ-yākŋat yāpmāŋ kuŋkuk yāŋ api yāneŋ. Ude yāŋirā nāmo api tāgawek. Unita Yawe, kokwawakka pāhap uwā kaŋ pe. Nadāk iŋitan u māde ut imiŋpāŋ āmawebekaye nāmo tāŋpi waneŋ. <sup>13</sup><sup>k</sup> Watā āmakaye biani Abraham, Aisak ba Jekop unita juku pi. Ba gākŋa wāpka terak yāŋkehāromtak man ŋode yāwetkuno unita imaka, juku pi; Nākā nadāŋ tamiŋira ābekaye oraŋkaye māden ahānayāŋ tākaŋ uwā guk jiraŋ ude api ahāneŋ. Ude tāŋpāŋ ābekjiye orajiŋyeta kome pāke ŋo yāpmākta iwoyāŋ yāmiŋkuro u yāmiŋira inita biŋam tārek-tāreki nāmo api irek. <sup>14</sup>Mosestā ude iwerānā Yawe nadāk iŋitkuko u māde ut imiŋpāŋ tāŋpāwak āmawebeniŋyeken pewān ahākta yāŋkuko u nāmo tāŋkuk.

<sup>i</sup> 32:6 1Ko 10:7    <sup>j</sup> 32:11-14 Nam 14:13-19    <sup>k</sup> 32:13 Stt 22:16-17, 17:8

*Yāmagurani 34:5-9***Yawetä iniken wäpi ba mebärini yājahāṅkuk**

**34** <sup>5</sup>Eruk Yawe gubamtä uwäk täwänkaṅ Mosestä itkukken u äpāṅpāṅ iniken wäpi Yawe yāṅ yājahāṅkuk. <sup>6</sup><sup>1</sup> Ude täṅpāṅ Moses iṅami kāda kuṅpāṅ ṅode yājahāṅpāṅ iwetkuk; Nāk Yawe! Nāk butewaki ba orakorak māhemi, kokwawak bārāṅṅ nāmo tāk täyat. Iron kādet nākken tokṅek pat täyak. Ba āmawebe nadāṅ yāmikinik täṅpāṅ nāmoinik yepmak täyat. <sup>7</sup>Nāk āmawebenaye äbot bumta itkuṅotä ahāṅ yāpmāṅ kunayāṅ tākaṅ unita iron pähap täṅ yāmiṅkurotä pen api täṅ yāmet. Unitāṅo momi wakiwaki ba peṅawäki peṅ yāmik täyat. Täṅ āmawebe nāk māde ut namiṅpāṅ iniken nadāk iwatpāṅ kuṅat tākaṅ u nāmo yabāṅ koreṅpāṅ kowata yāmik täyat. Täṅkaṅ äbekiye oraniye māden ahānayāṅ tākaṅ unita imaka, naniye tāṅo wakinita yāṅpāṅ kowata api yāmet.

<sup>8</sup> Yawetä ude yāwänä Moses uterakgān Anutu iṅamiken yāpān äpmonpāpāṅ iniṅ oretkuk. <sup>9</sup>Täṅpāṅ yāṅkuk; Yawe, gāk nāka nadāwi tāga täṅpāwä eruk gāk ninkāt bok kaṅ it yāpmāṅ kuna! Āmawebe ṅowä gwäki kehāromi, peṅawäk mebäri mebäri täṅ gamik tākaṅ upāṅkaṅ waki, momi peṅawāknin peṅ nimiṅpāṅ gākṅata biṅam kaṅ nimagut.

---

<sup>1</sup> 34:6-7 Kis 20:5-6; Nam 14:18; Lo 5:9-10, 7:9-10



(Wok Pris)

# Bämop Äma Epän

## Irit kuṅat-kuṅatta ba Anutu iniṅoret-oretta jukuman

---

*Bämop Äma Epän 16:1-34*

**Momi ärutta kowata**

**16** <sup>1-2</sup><sup>a</sup>Bianiinik Yawe Anututä Moses ṅode iwetkuk; Bämop äma intäjukun täṅpani wäpi Aron ṅode iwet; Yawe näkä gubam kubätä uwäk täṅjirän äpä momi pekpek täṅo bāgup topmāk-topmāk gāpe u täpani terak itak uken ahäk täyat. Topmāk-topmāk gāpe uwä näkṅo yot gānaṅ bāgup kudupitā kudupiinik, bagata tek pewä wādāwani u mādeni kāda itak. Näkä u it täyat unita jukuman kehāromi gāwetat; Gāk bāgup uken jop nāmo ārowen. Nāmo, kepma näk nadāṅ tamik täyatken ugān tāga ārowen. Täṅ gākṅaken gārip terak āroṅpāṅjä kumbenta. <sup>3</sup><sup>b</sup>Eruk bāgup kudupitā kudupiinik u ārokārok kādāniken ārowayāṅ nadāṅpāṅjä intäjukunä gākṅaken momikata yāṅpāṅ bulimakau kubä utpāṅ iṅṅkaṅ sipsip āmani kubä näk naniṅ oretta ārawata ude uren.

<sup>4</sup>Ude täṅkaṅ ume ärutpāṅ tek mebāri kubä ṅode täṅpen; Nep täṅpāṅ tek kāroṅi wādāwi āroneṅ. U täṅpāṅ piṅṅta tek säkgāmān kubä yaben. Ude täṅpāṅ tek morākṅpāṅ gwākkaken gwāpāta ude pādä täwen. <sup>5</sup>Tuṅum ude täṅjiri Isrel āmawebe ābottā sipsip āmani kubākāt meme āmani yarä u yāpmāṅ ābā gamineṅ. Täṅpākaṅ meme uwä momi ärutta kowata api dāpen. Täṅpāṅ sipsip āmani uwä näk naniṅ oretta ārawata ude uren.

<sup>6</sup>Tāṅkaṅ bulimakau āmani kubä gākṅaken momita yāṅpāṅ ba ini ābot täṅo momita kowata utpāṅ iṅṅwen. <sup>7</sup>Ude täṅpāṅ meme yarä uwä

---

<sup>a</sup> 16:2 Hib 6:19   <sup>b</sup> 16:3 Hib 9:7

yäpmanjpäŋ yottaba Yawe näkä it täyat u yämabamken kwen. <sup>8</sup>Ude tänjiri Yawe näkä ŋode api gäwoŋärewet; Meme depän näk naniŋ oretta api uren, ba depän kome kawukiken iniŋ kireŋpewi kukta biŋam api täŋpek. <sup>12</sup>Gäk alta terak kädäp ijiwani uken nanik kädäp pärin käbot gänaŋ peŋpäŋ, ukät imaka keŋkeŋi gupe kábäŋi säkgämän pewä ahäкта yäwani u bok porinjpäŋ yäpmanjkaŋ Bägup kudupitä kudupiinikken ärowen. <sup>13</sup>Kuŋkaŋ imaka keŋkeŋi u kädäp pärin terak äreŋ täŋpi äpmoŋirä gupe kábäŋi säkgämäntä topmäk-topmäk gäpe momi pekpek bägup ikek u uwäk täŋpäŋ irek. Ude nämo täŋpayän täno uwä ini ugän api kumben. <sup>14</sup>Ude täŋkaŋä ketka nanaki kubätä bulimakau täno nägäri gänaŋ yäputkaŋ momi pekpek bägup, topmäk-topmäk gäpeni gäpäniken itak uterak kwarut ibat. Ude täŋkaŋ nägät ätu kadäni 7 ude topmäk-topmäk gäpe täno iŋamiken kwarut ibat.

<sup>15-17</sup><sup>c</sup>Meme Yawe näk naniŋ oretta iwoyäwani u utpäŋ unitäŋo nägäri Bägup kudupitä kudupiinikken bulimakau täno nägäripän täno udegän kwarut täŋpi kut. Täŋpäŋ nägät ätu näkŋo yottaba terak imaka, kwarut täŋpi kuneŋ. Nadätan, gäk kubä-tägän näkŋo yottabaken ärokta ganiŋ kiretat. Täŋpäkaŋ Bägup kudupitä kudupiinikken u peŋpäŋ äpäŋpäŋä alta ainpän täŋpani u iŋamnaken kuräki itta bulimakau ukät meme unitäŋo nägäri ätu yäpmanjpäŋ käwuri kukŋi kukŋi kudup äruren. Ude täŋkaŋ alta u terak ketka nanaki kubätä kadäni 7 ude nägät kwawut ibaren. Ude tänjiri alta uwä iŋamnaken kuräkiinik api irek.

### Meme nämo urani

<sup>20-21</sup>Meme nämo urani u yänikŋat yäpmanj yottaba dubiniken äben. Ude täŋpäŋ ketka yarä, bok gwäki terak peŋpäŋ ämawebe täno momi kuduŋtagän yänahäwen. Ude täŋkaŋ äma kubä iwoyäwikaŋ unitä meme u yänikŋat yäpmanj kome kawukiken kwek. Ude yänikŋat yäpmanj kuŋirän ämawebe täno momi u kotaŋpäŋ yäpmanj kwek. <sup>22</sup>Täŋpäkaŋ meme uwä kome kawuki bämopikeninik kaŋ tewän kwän.

<sup>23</sup><sup>d</sup>Ude täŋ paotpäŋä, Aron gäk näkŋo yottabaken äronpäŋ ume ärutkaŋ, bämop äma täno tek äneŋi täŋkaŋ, tek Bägup kudupitä kudupiinikken täŋkaŋ ärono u ini ugän pe. Ude täŋkaŋ yäman äpäŋpäŋ sipsip ämani näk naniŋ oretta iwoyäwani u utpäŋ ijiwen. Tom unitäŋo gakŋiwä alta ainpän täŋpani uterak ijinjiri gupetä äronirän kaŋkaŋ gäripi nadäwet. <sup>26</sup>Täŋpäkaŋ äma meme yänikŋat yäpmanj kweko u äbäŋpäŋä ini gupi ba teki kudup ärut kireŋkaŋä eruk yotpärareken kämi ärowek. <sup>27</sup><sup>e</sup>Täŋpäkaŋ äma kubätä bulimakau kenta meme gupi tohari kokkok itneŋo u yäpmanj äpämaŋ päŋku yotpärare gägäniken pewän ijineŋ. Ude täŋkaŋ äma uwä gupi teki kudup ärutpäŋ tek kodaki täŋkaŋ äneŋi yotpärare gänaŋ täga äbek.

<sup>c</sup> 16:15 Hib 9:12   <sup>d</sup> 16:23 Ese 44:19   <sup>e</sup> 16:27 Hib 13:11

<sup>29f</sup>Nadätan? Kepma uken ämawebe kuduptä ketem kubä nämoinik näneḡ. Ude tänayāḡ täḡo unitäwä ḡode api näwoḡärewek; Ämawebe u mominita mäyäk bureni-inik nadāḡpāḡ nak jop itkaḡ. Kepma u uwā orekirit kepma bureni kaḡ ahāwān. Kubätä piä kubä nämo täḡpek. <sup>34</sup>Eruk, obaḡi obaḡi kepma ḡodeken Isrel ämawebetä orekirit käbeyä täḡpāḡ näkä momini peḡ yāmetta kädet täkaḡ ḡodegān kaḡ ahäk täḡpān.

*Bämop Äma Epän 19:1-2, 15-18*

**Kudupi ba siwoḡi irit täḡo jukuman**

**19** <sup>1-2s</sup> Yawetä Moses ḡode iwetkuk; Gäk Isrel ämawebe kudup ḡode kaḡ yāwet; Yawe Anutujin näk kudupi itat unita in udegān kudupigān itpāḡ kuḡatkot.

....  
<sup>15h</sup> Äma kubä täḡo man epānken itpāḡ kädet siwoḡi terak man u säkgāmān kaḡ yāḡket urut. Man epān uken äma jäwāri jop nadāḡ nämo oraḡ yāmineḡ. Ba äma wāpi biḡam ikekta udegān, nämo umuntāneḡ. Nämo, täktäki terak, siwoḡigān yāpmāḡ danineḡ. <sup>16</sup>Ba in notjiye ätukät pāḡku ittāḡ kuḡkaḡ äma ätuta jop manman terak yāḡpāḡ-yabāḡ yāwat nämo täneḡ. Ba ätutä äma kubä wakiinik täḡkuk yāḡkaḡ man epānken teḡirä gäk waki u nämo täḡkuk yāḡ nadāḡpāḡ u gārak itpāḡ täḡkentāḡ imen. Man kum itpāḡ yabāḡ äwaräkuk täḡiri jop nadāḡ kumāḡ-kumāḡ utneḡta. U imata, näk Yawe it tamitat ubayāḡ.

<sup>17i</sup> Täḡpākaḡ notkapak kubätä waki täḡ gameko unita kokwawak nämo yāpmāḡ kuḡaren. Nämo, injek-tāgān yāḡket urun. Unitāḡo momi juku piḡpāḡ gäk imaka, momi täḡpenta. <sup>18j</sup> Ba notkapak kubätä gākken goret täḡ gamiḡirān kokwawak terak kowata nämo täḡ imen. Nämo, gākḡata nadäk täyan udegān notkayeta nadāwen. U imata, näk Yawe it tamitat ubayāḡ.

<sup>f</sup> 16:29-34 Wkp 23:26-32; Nam 29:7-11    <sup>s</sup> 19:2 Wkp 11:44-45; 1Pi 1:16

<sup>h</sup> 19:15 Kis 23:6-8; Lo 16:19    <sup>i</sup> 19:17 Mat 18:15    <sup>j</sup> 19:18 Mat 5:43, 19:19, 22:39; Mak 12:31; Luk 10:27; Rom 13:9; Gal 5:14; Jem 2:8

# Namba

## Isrel ämawebe kome jopiken kuḡat täḡkuḡonik

---

*Namba 6:22-27*

**Ekänitä iron ḡode api täḡ tamek**

**6** <sup>22</sup>Yawetä Moses ḡode iwetkuk; <sup>23</sup>Aronkät nanakiye ḡode kaḡ yawet; Isrel ämawebe kon man tägagämän kubä yawetnayäḡ nadänḡpäḡä, man ḡode yawetneḡ;

<sup>24</sup>Yawetä kon täḡ tamiḡpäḡ tabäḡ täwat täyon.

<sup>25</sup>Yawe iḡami dapuntä peḡyäneḡ tamiḡpäḡ oraḡ tamiton.

<sup>26</sup>Yawe u äyuḡ täḡ tamiḡpäḡ bätaki tamiton.

<sup>27</sup>Eruk, Isrel ämawebe man täga ude yawetnayäḡ täḡo uwä näkḡo wäpna terak yäḡirä näkä ämawebe u iron api täḡ yämik täḡpet.

*Namba 11:4-6, 10-30*

**Moses äma ekäni 70 ude iwoyäḡkuk**

**11** <sup>4</sup>Ämawebe kome ätuken nanik Isrel äbotkät bok kuḡkuḡo unitä ketem Isip komeken itkaḡ nak täḡkuḡo u äneḡi nakta gäripi pähap nadänḡkuḡ. Täḡirä Isrel ämatä udegän, yänḡkubit-kubit yänḡpäḡ ḡode yänḡkuḡ; Nin imaka, tom nakta nadäkamäḡ upänkaḡ de yäpmänḡpäḡ näne! <sup>5</sup>Isip kome itkaḡ gwägu tom jop yäpmänḡpäḡ nak täḡkumäḡo unita juku pikamäḡ. Uken kimun, kwäne ba anion mebäri mebäri nak täḡkumäḡonik yäk. <sup>6</sup>Upänkaḡ waki, ketem täga udewanita guḡ täkamäḡ. Mana ḡogänpäḡ naḡ itkamäḡ! U gaḡani pähap yäk.

....

<sup>10</sup>Ämawebe päke u ini yämaken-yämaken itkaḡ gaḡani man ude yän irirä Mosestä nadänḡkuk. Täḡpäkaḡ Yawetä kokwawak bumta nadänḡirän

Moses nadawätäk pähap täŋkuk. <sup>11</sup>Nadawätäk täŋpän Yawe iwet yabänkuk; Epän ämaka näkä terak imata bäräpi ŋo kotaŋ namitan? Näk jide upän täŋira nabäwi wawäpän ämawebe gaŋani ŋonita yabän yawatta nepmaŋkun? <sup>12</sup>Jide? Ämawebe ŋo näkä täŋpewa ahänkuŋ? Ba näkä bayaŋkut? Nämö! Täŋpän ima unita miŋiyetä iroŋiniye watä it yämik täkaŋ ude ämawebe ŋo bayaŋ yämiŋ yäpmän päŋku kome oraniyeta yämikta yänkehärom täŋkunken yepmakta näwetkun? <sup>13</sup>Ämawebe ŋo tomta kot näwatkaŋ. Wa! Ämawebe päke ŋo yepmän towikta tom de nanik yäpet? <sup>14</sup>Näkŋagän ämawebe päke ŋo täga nämö watäni iret. Näk täga nämö, u bäräpiinik. <sup>15</sup>Bäräpi ude pen namikta nadäŋpänjä eruk butewaki nadän namiŋpän pengän nutpewi kumba! Uyaku bäräpi u wari nämö kaŋ kotawa!

<sup>16</sup>Moses ude yänjirän Yawetä ŋode iwetkuk; Eruk, Isrel ämawebe täŋo äma ekäni 70 ude yabän ahä yäk. Äma uwä intäjukun äma wäpi nitek irirä yabäk täyan upän yän-yäkŋat yäpmän näkŋa käbeyä eŋiken äbä gäkŋakät bok kaŋ irut. <sup>17</sup>Tänjiri näkä äpakaŋ gäkkät man yänpän-nadäk api täde. Ude täŋpän Munapik gäkä terak itak unitäŋo moräki yäpmänpän Munapik äma unita imaka, api yämet. Täŋpakaŋ äma unitä gäk täŋkentäwakaŋ Isrel ämawebe täŋo bäräpi gäkkät bok kaŋ kotawut. Ude tänjirä gäkŋagän nämö api kotawen.

<sup>18</sup>Eruk, ämawebe ŋo yäwet; Kwepta yänpän iŋamnaken siwoŋi itta бага mantä yäyak ude täŋtuŋum täkot. Kwep uwä tom api näneŋ yäk. Inä ŋode yänkaŋ konäm kähän yänkubit-kumbit yänkuŋo u Yawetä nadän tamiŋkuk; Tom depän näne? Isip itkumäŋo u tägagän itkumäŋonik yän yänjirä Yawetä nadän tamiŋpän tom u tamänkaŋ api näneŋ! <sup>19</sup>Tom uwä kepma kubä ba yarä ba 5 ba 10 ba 20 udetä nämö api näneŋ.

<sup>20</sup>Nämö, tomgän naŋ yäpmän kuŋkä gaŋani pähap nadäŋpän taräki yän api yäneŋ. Imata, komepak kubäta tomgänpän naŋ yäpmän kunayän täkaŋ unita ude api yäneŋ. Inä Yawe, bämopjinken it täyak u mäde ut imiŋpän ŋode yänpän-kaŋiwat täŋkuŋ; Imata Isip kome kakätänpeŋ äbumäŋonik? yäk. Kädet ude täŋkuŋo unita kowata ude api ahän tamek.

<sup>21</sup>Yawetä Moses ude iweränä Mosestä kowata ŋode iwetkuk; Yawe nadätan? Ämawebe äbot pähap 600 tausen udepän watäni it täyat ŋonita tom depän komepak kubäta täga api yäpmän towiwen yän näwetan?

<sup>22</sup>Bulimakau sipsip päke u kudup däpmänpän naŋpän nadäwä täganenŋ? Ba gwägu tom gwägu pähap gänaŋ it täkaŋ päke u kudup naŋpän täga nadänenŋ? Nämö! <sup>23</sup>Ude yäwänä Yawetä Moses kowata ŋode iwetkuk; Näkŋo kehärominata nadänjiri äpani täyak? Ude täga nämö täŋpek yän nadätan? Ude nadätan u täŋpawä ätu nanak itkaŋ kehäromina itak ba nämö yän bureni kaŋpän nadäwayän.

<sup>24</sup>Mosestä man u nadänkaŋ yäman äpmonpän Yawetä iwetkuko u ämawebe yäwetkuk. Yäwetpän äma ekäni 70 u yänpäbä kubäkengän

yepmanpāj yāwerān kābeyä enj u it gwājijkuḅ. <sup>25</sup>Ude irirä Yawetä gubam gānaḅ äpä Moseskät yānpāj-nadāk tänpāj Munapik Moses terak itkuko unitāḅo moräki yāpmānpāj Munapik äma ekāni 70 uterak peḅ yāmiḅkuk. Tänpākaḅ Munapiktä magārirān kadāni kerāpigān man inipārik kubä, Anutu tāḅo meni jinom yāpmānpāj yāwanitā-yāḅ yāḅkuḅ. <sup>26</sup>Tānpākaḅ äma yarä wāpi Eldat kenta Medattä enj bāgupken ugān itkumān. Yarä uwä äma 70 yāpmāḅ daniḅkuko ukät nanik upāḅkaḅ bok nämo kuḅkuḅ. Nämo kuḅkumāno upāḅkaḅ Munapiktä uterak imaka, magārirān ini enj bāgupken ugān itkaḅ Anutu tāḅo meni jinomken nanik man yāpmānpāj yāḅahāḅkumān.

<sup>27</sup>Ude yāḅirān nadānpāj äma gubaḅi kubätä bārāḅeḅ pāḅku Moses ḅode iwetkuk; Eldat kenta Medat enj bāgupken itkaḅ Anutu tāḅo meni jinom yāpmānpāj yāḅahākamān yāk. <sup>28</sup>Ude iwerirān Josua, Nun tāḅo nanaki, Moseskät itkumāno u imaka, nadāḅkuk. Josua uwä Moses täḅkentāḅ imikta gubaḅiken umunitä bok kuḅatkuḅmäno u. Eruk nadānpāj Josuatä Moses iwetkuk; Ekānina, äma yarä u yāniḅ bitnä! yāk. <sup>29</sup>Upāḅkaḅ Mosestä man kowata ḅode iwetkuk; Gäk äma ätutä näḅḅo bāḅup yāpmākta nadāwätäk täyan? Nadāwätäk täḅpeno! Näḅḅo gārḅp uwä ḅode; Yawetä ämawebeniye kuduḅtagānta iniken Munapik yāmiḅirān meni jinom yāpmānpāj profettä-yāḅ kaḅ yāḅahāwut! <sup>30</sup>Mosestä ude yāḅ paorānkaḅ Isrel tāḅo äma ekāni 70 äbuḅo ukät Moses ini, āneḅi enj bāgupiken kuḅkuḅ.

(Lo)

## Baga Man

### Molestä Isrel ämawebe Anutu täño бага man mebäri mebäri yäwetkuk

---

*Baga Man 4:1-9, 32-40*

#### Baga man u buramikta yäwani

**4** <sup>1</sup>Eruk, Molestä Isrel ämawebe ñode yäwetkuk; In бага man ba man kädet ätu täwetpäñ täwoñärewayäj täyat u ket nadäwut. Baga man u iwatpäñä säkgämän itpäñ äma ätu täño kome orajiye täño Anutu Yawetä tamayäj täyak u päñku injinta täga api korenej. <sup>2</sup><sup>a</sup> Täñpäkañ бага man täwoñärewayäj täyatken uken man kodaki kubä nämo yäpurärätneñ ba man kubä nämo awähutneñ. Nämo, Yawe Anutujin täño man kädet tamayäj täyat ugänpäñ kañ iwat täñput.

<sup>3</sup><sup>b</sup> Täñpäkañ Yawetä Peo pom terak ämawebe kome uken anutu jopi Bal u iniñ orerani kudup täñpäñ wañkuño u injin dapunjintä kañpäñ nadäñkuño u. <sup>4</sup><sup>c</sup> Täñ in ätu Yawe Anutujin unita gäripi nadäñpäñ iwarän täñkuño u bok nämo paotkuñ. Nämo, in itkuñotä pen itkañ ño yäk.

<sup>5</sup>Näk Yawe Anutunatä man kädet täwetpäñ täwoñäreкта näwetkuko u kudup täwetpäñ täwoñärenkut. Unita kome injinta koreñpäñ itta yäwani uken päñku itpäñä бага man u kudup buramiñpäñ kañ iwat täñput.

<sup>6</sup>U kudup säkgämän iwatnayäj täño unitä ämawebe äbot ätuta ñode api yäwoñärenej; Nadäk-nadäki nikek, nadäk kädet täga iwat täkañ

---

<sup>a</sup> 4:2 Rev 22:18-19   <sup>b</sup> 4:3 Nam 25:1-9   <sup>c</sup> 4:4 Lo 10:20; Rut 1:16; Sam 68:3

yäj api yäwojärenej. Ämawebe uwä бага man päke ñonitäjо bijam nadäjpäj ñode api yäneñ; Bureni-inik, äma äbot uwä nin nirepmitpäñ nadäk-nadäki nikek, man kädet täga iwat täkañ yäj api yäneñ. <sup>7</sup>Unita intä ämawebe äbot ätuta ñode nadäwut; U kehäromi nikek upäjkañ anutu kubätä täñkentäj yämikta dubiniken nämo it täyak, nin täjо Yawe Anutunintä dubininken itkañ yäñapik mannin nadäj nimik täyak ude. <sup>8</sup>Ba äma äbot ätuwä бага man ba man kädet siwoñi apiño näkä täwetpäñ täwojärewayäj täyat ude wani nikek nämo. Nämo, Isrel nanik inä äma äbot päke u yärepmitkañ.

<sup>9</sup>Upäjkañ imaka dapunjintä kañkuño u guñ täneñta ket nadäj täpäneñpäñ bäneñjinken peñpäñ iyap tañpäñ kuñat täkot. Täñpäñ ironjiye ba unitäjо nanakiye ahänayäj täkañ, imaka unita yäwetpäñ yäwojärek kañ täñ yäpmäj kut.

....

### Yawe uwä Anutunin bureni

<sup>32</sup>Jide nadäkañ? Imaka umuri pähap ahäjnkuko ude wani kubä bian ahäjnkuk? Ba manbijam ude wani kubä äma kubätä bian nadäjnkuk ba? Bian, inä nämo ahäjñirä, Anututä yäput peñpäñ äma kome terak peñkuko unitä päbä apiño itkamäj unita yäñpäñ yäñpäñ-nadäk täñpäñ ude wani kubä bureni käwen? Ba komeni komeni kudup kwenopäjkañ imaka ude wani täjо bijam kubä yäjñirä nadäwen? Nämotä nämoinik! <sup>33</sup>Jide? Intä nadäjkañ pengän nämo kumbuño ude, äma kubätä anutu kubä täjо kotäk kädäp mebet gänañ ahäjñirän nadäjkañ pengän nämo kumbani, ude wani kubä itak? Nämoinik. <sup>34</sup>Ba Yawe Anutujintä Isip komeken irirä täñ tamiñkuko udegän anutu kubätä kehärom tañpäñ päñku ämawebe äbot, äbot kubä gänañ nanik wädäj tädotpäñ yäpmäj päñku inita bijam yepmañpani ude wani kubä itak? Nämoinik. Yawe Anutujintä dapunjin terak kehäromini kwawak ñode pewän ahäjnkuk; In tämagutta Isip naniken käyäm waki mebäri mebäri ba ämik pähap ba kudän kudupi umuri umuri pewän ahäj yämiñkuk.

<sup>35</sup><sup>d</sup> Yawetä ude täñkuko uwä intä ñode kañpäñ nadäkta; Yawe Anutu u kubä ugän. Ude wani kubä nämo itak. Nämoinik. <sup>36</sup>In täwetpäñ täwojärewayäj nadäjpäj unita nadäj tamiññirän mani kotäk kunum gänañ naniktä ini yäjñirän nadäjkuñ. Täñkañ kome terakä nadäj tamiññirän iniken kudupi kädäp meberi dapunjintä kaññirä kädäp mebet u gänañ naniktä man täwetkuk. <sup>37</sup>U orajiyeta nadäj yämikinik täñkuko unita in iwoyäjpäñ tepmañpäñ inita bijam itkañ kehäromini pähap

<sup>d</sup> 4:35 Sam 58:11; 83:18; Ais 45:5,22; Mak 12:32; 1Jo 5:20



terak Isip komeken nanik in yän-täkŋat yäpmäj äbuk. <sup>38</sup>Yän-täkŋat yäpmäj äbänkaŋ ämawebe äbot kehäromi nikek däpmäjpäŋ yäwat kirek täŋtän äbuk. Ude täŋtän äbuko uwä äma äbot unitäŋo kome inta taniŋ kirekta nadäŋpäŋ täŋkuk. Eruk, kome uwä inta biŋam pen itak ŋo.

<sup>39</sup>Unita ŋodeta nämoinik täŋguŋ täneŋ; Yawe uwä kunum gänaŋ ba kome terak Anutu it moretak. Anutu udewani kubä nämoinik itak. <sup>40</sup>Unita in Anutu unitäŋo jukumani apiŋo tamitat u kudup buramiŋpäŋ iwat moreneŋ. Ude tänayän täŋo uyaku in ba äbekjiye orajiye ahän yäpmäj kunayän täkaŋ u kome Yawe Anutujintä tärek-täreki nämoinik itta taniŋ kirewani ŋoken kadäni kəroni säkgämän api it yäpmäj kuneŋ.

#### *Baga Man 5:12-15*

#### **Sabat orekiritta man**

**5** <sup>12e</sup> In Sabat orekirit Sabat u pewä kudupi kaŋ irän, Yawe Anutukatä peŋ täwetkuko udegän. <sup>13f</sup> Täŋkaŋ epän täŋ päŋku kepma 6 uken kaŋ täŋtäreuwut. <sup>14</sup>Upänkaŋ kepma 7 uken Yawe Anutukata yänpäŋ orek itta yän-kirewani. Unita kepma uken epän kubä nämoinik täneŋ. In ba äpetjiye nanakjiye ba watä ämawebejiye, ba yawakjiye, bulimakau kome äneŋ tamani, ba doŋki tuŋum yäpmäj tamani, ba äma kudupi in bämopjinken it täkaŋ in kudup kepma uken epän peŋpäŋ orek kaŋ it täŋput. <sup>15</sup>Täŋkaŋ in Isip komeken äma täŋo komi epän täŋ irirä Yawe Anutujin uwä kerik kehärominitä uken nanikpäŋ tämagutkuko unita juku piwut. Yawe Anutujintä ude täŋ tamiŋkuko unita Sabat kadäniken orek itta peŋ täwetkuk.

#### *Baga Man 6:1-9*

#### **Yawe Anutujin nadäŋ imikinik täneŋ**

**6** <sup>1</sup>Mosestä Isrel ämawebe ŋode yäwetkuk; Yän yäpmäj äbäro uwä бага man, jukuman ba man kädət ätu Yawe Anutujintä näkä täwetpäŋ täwönärekta peŋ näwetkuk. Baga man uwä kome kwep-yänen korenayän täkaŋken u itkaŋ iwatta. <sup>2</sup>Täŋkaŋ бага man u mebari ŋodeta tamitat; Kadäni kadäni in ba nanakjiye ba unitäŋo nanakiye ahänayän täkaŋ uwä Yawe Anutujinta umuri nadäŋpäŋ бага man ba jukuman tamitat ŋo iwatnayän täŋo uyaku kome terak kadäni kəroni api it yäpmäj äroneŋ. <sup>3</sup>Unita Isrel ämawebe in бага man u nadäŋ dämiikinik täŋpäŋ kaŋ iwarut. Ude tänayän tämäŋo uwä kome tägagämän, gakŋi gäripi nikek orajiye täŋo Anutu Yawetä tamikta yänkehärom täŋkuko uken säkgämän itkaŋ nanak weŋbäyak täŋ yäpmäj kuŋtänän äbot kehäromi nikek api itneŋ.

<sup>e</sup> 5:12 Kis 16:23-30, 31:12-14    <sup>f</sup> 5:13-14 Kis 23:12, 31:15, 34:21, 35:2; Wkp 23:3

<sup>4</sup> Tānpākaŋ Isrel āmawebe, in juku peŋpāŋ nadāwut; Yawe u kubā-tāgān Anutunin itak. <sup>5</sup> Unita in bāneppjin, mājojin ba kehāromijin kuduŋtagān Yawe Anutujinta kireŋ imik tākot. <sup>6</sup> Ude tāŋkaŋ apiŋo man tāwetpāŋ tāwoŋārek tāyat ŋo yāpmāŋpāŋ bāneppjinken peŋpāŋ yāpmāŋ kuŋat tākot. <sup>7</sup> Ba āpetjiye nanakjiye kwikinik yotjinken itnayāŋ tākaŋken ba kādet kuŋatnayāŋ tākaŋken ba pātnayāŋ tākaŋken ba epān tānayāŋ tākaŋken Yawe tāŋo man u yāwetpāŋ yāwoŋārek kaŋ tāk tāŋput. <sup>8</sup> Tānpākaŋ unita juku piŋtāŋ kuŋatta ketjinken ba damajinken dāpmāŋ gatāŋpāŋ pewā kaŋ irān. <sup>9</sup> Tāŋkaŋ yāmajin terak ba yotjin tāŋo bek terak kaŋ kudān tāwut.

*Baga Man 10:12-22*

**Yawe gāmoriken kuŋatneŋ**

**10** <sup>12</sup> Eruk Isrel āmawebe, Yawe Anutujintā intā kādet ŋode tāŋpeŋ kuŋatneŋta peŋ tāwet tāyak; Yawe Anutujin unita umuri nadāŋpāŋ gāmorikengān kuŋatpāŋ mani kādet kudup buramineŋ. Tāŋpāŋ gāripi nadāŋ imiŋpāŋ bānep nadāk-nadākjin mājojin kudup Yawe Anutujinken peŋpāŋ watā piā tāŋ imineŋ. <sup>13</sup> Tāŋkaŋ бага mani apiŋo tāwetpāŋ tāwoŋāretat u kudup nadāŋpāŋ iwatneŋ. Nadākaŋ? Baga man uwā in tāŋkentāŋ tamikta biŋam.

<sup>14</sup> Kunum kudup kwawani ba kābopi punininik unu u Yawe Anutujin tāŋo. Tāŋ imaka kome terak it tākaŋ ba kome ini imaka, Anututā māhemi tāyak. <sup>15</sup> Bureni, Yawe uwā ārowani ini pārik kubā upāŋkaŋ bānepi nadāk-nadāki orajiye terak peŋpāŋ nadāŋ yāmikinik tāŋpāŋ āma ābori ābori pāke u yārepmiŋpāŋ inpāŋ inita biŋam iwoyāŋpāŋ tepmaŋkuko unitā pen ude itkaŋ. <sup>16</sup> Unita inā ārowani kādet peŋpāŋ Yawe tāŋo mangān iwatta bānep pewut. <sup>17</sup> U imata, Yawe Anutujin uwā anutu jopi, ba imaka kehāromi nitek u kudup yārepmiŋ tāyak. Uwā ārowani ini pārik kubā irirān imaka kuduŋtagāntā Yawe unita nadāwā umuri tāŋpāpāŋ gāmorikengān kuŋatneŋ. Yawe uwā āmawebeta nadāŋjirān ārowani āpani ude nāmo tāk tāyak, ba āma kubātā nadāŋ namān yāŋpāŋ bānepi tāga nāmo āriwek. <sup>18</sup> Tānpākaŋ webe kajari ba nanak kodāŋani jiraŋken yepmaŋpani u ba āma kudupi in bāmopjinken it tākaŋ u tāŋkentāŋ yāmiŋpāŋ tek kenta ketem yāmik tāyak. <sup>19</sup> Ude tāk tāyak unita in imaka, āma ābani unita nadāŋ yāmikinik tāneŋ. U imata, bian in imaka, Isip komeken ābani ude it tāŋkuŋonik.

<sup>20</sup> Tānpākaŋ in Yawe Anutujinta umuri nadāŋ imiŋpāŋ u kubāgān iniŋ oretpeŋ kuŋatneŋ. Tāŋpāŋ uken tubeŋ kuŋpāŋ yāŋkehāromtak

<sup>8</sup> 6:4 Mak 12:29 <sup>h</sup> 6:5 Mat 22:37; Mak 12:30; Luk 10:27 <sup>i</sup> 6:6 Sam 58:11, 83:18; Ais 45:5,22; Mak 12:32; 1Jo 5:20 <sup>j</sup> 10:17 1Ti 6:15; Rev 17:14, 19:16; Apos 10:34; Rom 2:11; Gal 2:6; Efe 6:9

man yānayāŋ tākaŋ u wāpi terakgān kaŋ yāk tāŋput. <sup>21</sup>Uwā Anutuŋin unita wāpi iniŋ orerut. Imaka umuri umuri pewān ahāŋ tamīŋkuko u dapunŋintā yabāŋpāŋ-nadāŋkuŋ. <sup>22</sup><sup>k</sup> Ābekjiye orajiyetā Isip komeken kuŋkuŋo uwā āmawebe 70tāgān kuŋkuŋ. Tāŋpākaŋ Yawe Anutuŋintā tāŋkentāŋ-pewān apiŋo in bumta itkaŋ, guk jiraŋ kunum terak itkaŋ ude.

*Baga Man 11:18-21, 26-28*

### Yawe gāmoriken itpeŋ kuŋat-kuŋatta man

**11** <sup>18</sup>Mosestā Isrel āmawebe ŋode yāwetgān tāŋkuk; Apiŋo man tāwetpāŋ tāwoŋārek tāyat ŋo yāpmāŋpāŋ bānepjinken peŋpāŋ yāpmāŋ kuŋat tākot. Tāŋpākaŋ unita nadāŋpāŋ kuŋatta ketjinken ba damajinken dāpmāŋ gatāŋpāŋ pewā kaŋ irān. <sup>19</sup>Ba āpetjiye nanakjiye kwikinik yotjinken itnayāŋ tākaŋken ba kādet kuŋatnayāŋ tākaŋken ba itpāŋ-nadāk tānayāŋ tākaŋken ba epān tānayāŋ tākaŋken man u yāwetpāŋ yāwoŋārek kaŋ tāk tāŋput. <sup>20</sup>Tāŋkaŋ yāmajin terak ba yotjin tāŋo bek terak kaŋ kudān tāwut. <sup>21</sup>Ude tānayāŋ tāŋo uwā in ba āpetjiye nanakjiye kome Yawe Anutuŋintā orajiyeta yāmikta yāŋkehārom taŋkuko ŋoken kadāni kāroŋi api it yāpmāŋ kuneŋ. Kome kenta kunumtā it yāpmāŋ kudayāŋ tākamān ude api it yāpmāŋ kuneŋ.

....

<sup>26</sup>Nadākaŋ? Apiŋo kādet yarā intā yāpmāŋ daniŋpāŋ kubā iwatneŋta tāwetpāŋ tāwoŋārewayāŋ; Kādet kubāwā Anututā sākgāmān tāŋ tamikta. Tāŋ kubāwā in tāŋpāwakta kādet. <sup>27</sup>Sākgāmān tāŋ tamikta yāyak uwā Yawe Anutuŋin tāŋo jukuman kādet apiŋo tāwerayāŋ tāyat u buramiŋpāŋ iwatnayāŋ tāŋo uyaku ude api tamek. <sup>28</sup>Tāŋ, in tāŋpāwakta yāyak uwā Yawe Anutuŋin tāŋo jukuman u māde utpāŋ injinken gārip iwatpāŋ anutu jopi-jopi bian nāmo yāniŋ oretkuŋo uken kunayāŋ tāŋo uwā Anututā inken tāŋpāwak u api pewān ahāwek.

*Baga Man 18:9-22*

### Guŋ ābot tāŋo tāktāk u nāmoinik yāwatneŋ

**18** <sup>9</sup>Tāŋpākaŋ Mosestā ŋode yāwetgān tāŋkuk; In Anututā kome tamayāŋ tāyakken u kuŋpāŋ āmawebe u nanik tāŋo tāktāk tarāki u nāmo yāwatneŋ. <sup>10-11</sup><sup>l m</sup> Tāŋpāŋ inkāt nanik kubātā anutu jopita yāŋpāŋ āperi ba nanaki kubā utpāŋ ārawata kādāp nāmo pewā ijineŋ. Ba inken nanik kubātā wābāt man yākyāk, kāren yāwat-yāwat, kābopi kādet iwat-iwat, ba kon tāktāk kādet nāmoinik iwarek. Ba kubātā āma kumbani

<sup>k</sup> 10:22 Stt 15:5, 22:17, 46:27    <sup>l</sup> 18:10 Sam 106:36-38; Apos 18:9    <sup>m</sup> 18:11 Wkp 19:31

mäjökät man yänpänj-nadäk nämo tänppek. <sup>12</sup> Äma kädet udewani iwat täkañ uwä Yawetä yabäwän taräkiinik täk täkañ. Kome korenayän täkañ unitäño kome mähemtä kädet udewani täk täkañ unita Yawe Anutujintä api däpmäj yawat kireñpewän kuneñ. <sup>13</sup> Tännpäkañ inä Yawe Anutujin inamiken siwonjigan kuñat täneñ.

### Anututä profet pewän äbäkta yänkehärom tañkuk

<sup>14</sup> Tännkañ Mosestä äneñi kubä ñode yawetkuk; Kome päñku yäpnayän täkañken u naniktä käbopi kädet iwat-iwat ba kären yawat-yawat täk täkañ. Upänkañ Yawe Anutujintä intä kädet ude täkta yäjiwätinik täk täyak. <sup>15</sup> Tännkañ Yawe Anutujintä inken nanik kubä profet näkña bumikgän kubä api iwoyäwek. Tännpänkañ unitäño manipän kañ buramik täñput. <sup>16</sup> Nadäkañ? Sinai pom mebäriken äbot kubägän itkañ Yawe Anutujin ñode iwetkuñ; Gäkño manka kotäk wari nadänektawä, ba gäkño kädäp mebet pähap wari känektawä yän iwetkuñ. Ude iwetkuño uwä kumnek yän yänpänj yäjiwätkuñ. Ude yänpänj profet kubäta iwet yabänkuñ.

<sup>17</sup> Tännirä Yawetä täga näwet yabäkañ yän näwetkuk. <sup>18</sup> Ude yänpänj ñode näwetgän täñkuk; Täñkentänj yämikta ini äbotken nanik profet kubä gäk udewanigän api iwoyäwet yäk. Tännkañ manna biñam meniken api pewet. Ude täñjira äma unitä man iwerayänj täyat u kudup ämawebe api yawet tänppek. <sup>19</sup> Tännpäkañ äma, profet unitäño man wäpna terak yänahänjirän nämo nadänayänj täño uwä näkña kowata api yäñtärenj yämet. <sup>20</sup> Upänkañ profet kubä näk wäpna terak wohutpäñ man kubä näkken nämo yäpani yänahäwayänj täko uwä kumäkta biñam. Ba profet kubätä anutu jopi kubä täño wäpi terak yänahäwayänj täko u imaka, kumäkgan api tänppek.

<sup>21</sup> Tännpäkañ ñode käwep api nadäneñ; Profet ño Yawe täño man bureni nämo yänahätäk yän jide ude nadäna täreneñ yän nadäneñ. <sup>22</sup> Eruk ñode nadäwut; Profet kubätä näk wäpna terak man yänjirän bureni nämo ahänjirän kañpäñ ñode nadäneñ; Man uwä Anututä nämo yänkuk. Profet u iniken nadäkken nanik man yänkuk yän nadäneñ. Tännpäñ äma unita umun täneñtawä.

### Baga Man 26:5-11

#### Anututa iron pekpek täño man

**26** <sup>5</sup> Mosestä Isrel ämawebe ñode yawetkuk; Iron Yawe täño bukä dubiniken peñkañ Yawe Anutujin inamiken ñode yänahäneñ;

<sup>n</sup> 18:13 Stt 6:9, 17:1; Sam 37:37; Mat 5:48    ° 18:15 Jon 1:45; Apos 3:22, 7:37; Hib 1:1-2

<sup>p</sup> 18:19 Apos 3:23

Nanin, Aram komeni kujat peŋpeŋ komeni komeni kuŋat täpätäk täntän kuŋatkä äboriye mäyap nämo ukät Isip komeken äpmonkuŋ. Äpmo ittängän mäyap weŋ bäyaŋpän äma äbot taŋi kehäromi nikek ude ahäŋpän itkumän. <sup>6</sup>Iritna Isip ämatä waki täŋ nimiŋpän komi epänken nipmaŋkuŋ. <sup>7</sup>Ude täŋ nimiŋirä Yawe, naniye täŋo Anutu uken butewaki terak gera yänitna Yawe uwä nadäŋpän komi butewaki ba komi epän terak itkumänjo u nibäŋpän nadäŋjuk. <sup>8</sup>Nibäŋpän nadäŋkaŋ kerä kehäromitä Isip nanik nimagutta kudän kudupi mebäri mebäri pewän ahäwäpän Isip komeken imaka umuri umuri täŋjuk. <sup>9</sup>Nimagut yäpmän äbä kome tägagämän, gakŋi gäripi nikekken ŋo nipmaŋjuk. <sup>10</sup><sup>a</sup> Yawe, ude täŋkuno unita kome nimiŋkuno ŋoken ketem intäjukun ahäwani iŋamkaken yäpmän äbätat ŋo yän kaŋ iwerut.

Ude yänkaŋ eruk ketem irona pewani u Yawe Anutujin iŋamiken peŋpän gwäiŋ äpmon imut. <sup>11</sup><sup>r</sup> Ude täŋpän in ba Livaitä äbotken nanik ukät äma ban nanik inkät bok it täkaŋ, imaka tägatäga Yawe Anutujintä tamik täyak unita yänpän oretoret täŋpän itneŋ.

#### *Baga Man 30:1-20*

#### **Bänepi sukureŋirä Yawetä api täŋkentän yämek**

**30** <sup>1</sup>Mošetä Isrel ämawebe ŋode yäwetkuk; Imaka täwet yäpmän äbätat ŋowä ahän tamiŋpän Yawe Anutujintä peŋawäkjinta yänpän tadäpmänpän täwat kireŋpewän äma äbori äbori bämopiken itnayän täŋo uken itkaŋ apiŋo kon man ba tagwän man täwetpän täwoŋäreŋ täyat unita api juku pineŋ. <sup>2-3</sup>Täŋpäkaŋ injin ba nanakjiye Yawe Anutujinken äyänjutpän nadäk bänepjin kuduptä apiŋo mani täwetpän täwoŋäreŋ täyat u buraminayän täŋo uwä Yawe Anutujintä butewaki nadän tamiŋpän äma äbori äbori bämopiken yän-täwat-pewän kuŋkuŋo uken nanik äneŋi tämagut päbä iritjin yäpän tägawäpän bian säkgämän itkuŋo udegän api itneŋ. <sup>4</sup>Yawe Anutujintä kome moräki moräkiken tadäpmänpän täwat kireŋpewän kuŋkuŋo täŋpawä u nanik yän-butuŋpän äneŋi tämagut yäpmän päbä komejinken api tepmaŋpek. <sup>5</sup>Bureni, kome nanjiyetä yäpmänpän itkuŋo uken tepmaŋirän injinta api koreneŋ. Ude täŋirä Anututä täŋpewän nanjiyetä täŋpani udegän yärepmitpän täŋbumbum pähap terak itkaŋ ahän-bumbum api täneŋ. <sup>6</sup>Täŋpän Yawe Anutujin uwä injinta ba nanakjiyeta bänepjin täŋpidäm taŋ tamiŋirän bänep nadäk-nadäkjin kudup ukengän api peneŋ. Ude täŋ tamayän täko uwä kome uken täga api itneŋ. <sup>7</sup>Ude täŋpän Yawe Anutujintä tagwän man kudup u iwanjiye inta nadäwäwak täŋ tamiŋpän tadäpmäk täŋpani u terak api buramiŋ yämek. <sup>8</sup>Ude täŋirän inäwä Yawe

<sup>a</sup> 26:10 Sam 22:27-29, 86:9, 95:6; Rom 12:1, 1Ko 10:31    <sup>r</sup> 26:11 Sam 63:5; 1Ti 6:17-18

gämoriken äneji kuŋatpān nākā бага мани apiŋo tāwetpān tāwoŋārek tāyat u kudup buramiŋpān api yāpmān kuŋatneŋ. <sup>9-10</sup>Tānpān inā Yawe Anutuŋin tāŋo бага man ba yāŋkehāromtak mani Baga Man Kudān Tāwani ŋo gānaŋ kudān tāwani pātak u nadāŋpān buramik tānpān āneji bānep nadāk-nadākjin kuduŋtagān Yawe Anutuŋin-ken-gān pewā pārayān tāko uwā Anutuŋintā tāŋkentān tamiŋirān imaka imaka ketjintā tānayān tākaŋ u ba nanakjiye ba yawakjiye ba ketem epānjin kudup ahāŋ-bumbum api tāŋ yāpmān kwek. Bureni, Yawetā nanjiyeta gāripi nadāŋ yāmik tāŋkuko udegān inta gāripi āneji nadāŋ tamiŋirān tāŋbumbum terak api itneŋ.

<sup>11</sup>Nadākaŋ? Baga man apiŋo tāwetpān tāwoŋārek tāyat u bārāpi nāmo. Intā tāga buramiŋpān tānaŋi. <sup>12</sup><sup>s</sup> Uwā kunum gānaŋ irānpān uyaku ŋode yāneŋ; Netātā pāro yāpmān āpā nimānkaŋ nadāŋpān buramine? Upāŋkaŋ ude nāmo! <sup>13</sup>Ba gwāgu udude kāda nāmo itak unita ŋode nāmo yāneŋ; Netātā gwāgu irepmit pāŋku yāpmān ābā nimānkaŋ nadāŋpān buramik tāne? <sup>14</sup>Nāmo inik. Baga man uwā dubinjin-ken-inik itak. In nadāŋpān buramik tāneŋta u mejinken ba bānepjinken pewani pātak u.

<sup>15</sup><sup>t</sup> Nadākaŋ? Nāk apiŋo imaka gāripi nikek ba irit bureni tāwoŋāretat. Upāŋkaŋ kukŋiwā tāktāk waki ba kumāŋ-kumāŋ kādet imaka, bok tāwetpān tāwoŋāretat. <sup>16</sup><sup>u</sup> In Yawe Anutuŋin bānepjintā iŋitinik tāŋkaŋ kādet peŋ tamani siwoŋigān iwatpān бага man, mani kādet ba yāŋkehāromtak mani nadāŋpān buraminayān tāŋo uwā irit sākgāmān ahāŋ-bumbum tānpān ābot taŋi pāhap api tāneŋ. Tāŋkaŋ kome korenayān tākaŋ uken pāŋku irirā Yawe Anutuŋintā iron taŋi api tāŋ tamek.

<sup>17-18</sup>Upāŋkaŋ bānepjintā Yawe māde ut imiŋkaŋ mani utpān bānep nadāk-nadākjin anutu jopiken peŋpān yāniŋ oretkaŋ unita watā epān tānayān tāŋo uwā in kuduŋtagān api paot moreneŋ. Nāk apiŋo man ude tāwetat. In Jodan ume irepmitpān kome korenayān tākaŋken uken kadāni kāroŋi nāmo api itneŋ. <sup>19</sup>Nāk apiŋo kunum bibik yarā u iŋamiken irit ba kumāŋ-kumāŋ, kon man ba tagwān man unitāŋo kādet kawā tāreкта mebāri tāwetpān tāwoŋārek tāyat. Unita in injin ba nanakjiye kuduŋtagān irit tāŋo kādet iwatta nadāk kaŋ pewut. <sup>20</sup><sup>v</sup> Ude tāŋkaŋ Yawe Anutuŋin bānepjintā nadāŋ imikinik tānpān mani buramiŋpān ugān kaŋ yāpmān wādāwut. Nadākaŋ? Yawe uwā iritjin bureni unita ude tānayān tāŋo uwā Yawetā orajin pāhap Abraham Aisak ba Jekop unita kome yāmikta yāŋtāreŋkuko uken kadāni kāroŋi api it yāpmān kuneŋ.

<sup>s</sup> 30:12-14 Rom 10:6-8   <sup>t</sup> 30:15 Jon 3:16; 1Jo 5:12   <sup>u</sup> 30:16 1Ko 7:19; 1Jo 5:2,3

<sup>v</sup> 30:20 Stt 12:7, 26:3, 28:13

*Baga Man 32:36-39***Anutu jopitā tāga nāmo tāŋkentāŋ nimineŋ**

**32** <sup>36w</sup> Yawetā āmawebeniye kehāromini paorāpāŋ māyap nāmo, yarāgān irirā yabāŋkaŋ butewaki nadāŋ yāmiŋpāŋ u gārak itpāŋ api tāŋkentāŋ yāmek. <sup>37</sup>Ude tāŋpāŋ ŋode api yāwet yabāwek; Nāwerut! Intāŋo anutu jopi tāŋkentāŋ tamikta yāpmāŋ wādāŋkuŋo u de? <sup>38</sup>Inā anutu jopi unita naŋimik yāmiŋirā tom gakŋi ba wain ume naŋkuŋ. Eruk, anutu jopi unitā akuŋpāŋ tāŋkentāŋ tamiŋpāŋ iwan tāŋo kādet tāŋpipiŋ tamiŋirā kāwa!

<sup>39x</sup> Nāmoink! In man ŋo nadāwā tārewut; Yawe nāk kubāgān itat. Nāk mādenaken anutu kubā nāmo itak. Nākŋaken gārip terak āma kumāk tākaŋ, ba nākŋaken nadāk terak āma kodakigān it tākaŋ. Tāŋkaŋ nākāgān āma yāpa wawāpāŋ āneŋi nākāgān yāpa-tāgak tākaŋ. Ude tāk tāyat uwā āma kubātā nākŋo kādet tāga nāmo tāŋpipiwek.

*Baga Man 34:1-12***Moses kumbuk**

**34** <sup>1</sup>Mosestā Moap awaŋ peŋpeŋ Jeriko yotpārare kukŋi Nebo pom terak āromaŋ eruk Piŋga pom terak āroŋkuk. Āro irirān Yawetā Gileat kome unitā pāŋku kome tārek-tārek wāpi Dan u kudup iwoŋāreŋkuk. <sup>2</sup>Iwoŋāreŋpāŋ Naptali kome, ba Efraim Manase ābot tāŋo kome ba Juda ābot tāŋo kome it pāŋku Mediterenian gwāgu pāhap tāretak u kudup iwoŋāreŋ moreŋkuk. <sup>3</sup>Ukāt Negev kome jopi ba Jordan awaŋ, Soa yotpāraretā pāŋku Jeriko tāretak u kudup kaŋ moreŋkuk. Jeriko uwā bihā pāya komeni yāŋ iwerani. <sup>4y</sup>Ude iwoŋāreŋpāŋā Yawetā ŋode iwetkuk; Nāk kome ŋo Abraham, Aisak, Jekopta yāmikta yāŋkehārom taŋpāŋ ŋode yāwetkut; Kome uwā intāŋo ābekjiye orajiyeta api yāniŋ kirewet yāŋ yāwetkut. Eruk, nāk nadāŋ gamiŋira dapunka-tāgān kome ŋo kāyan. Upāŋkaŋ bureni nāmo api kwen.

<sup>5</sup>Yawetā ude iwerānpāŋ ātu itkaŋ Yawe tāŋo epān āma Moses uwā Moap kome uken kumbuk, Yawetā iwetkuko udegān. <sup>6</sup>Kumāŋirān Yawetā Moap kome Betpeo yotpārare kukŋi kāda awaŋ uken āneŋkuk. Tāŋpākaŋ kadāni unitā it yāpmāŋ ābākamāŋken ŋoken āma kubātā Moses āneŋkuko u nāmo kaŋkuŋ. <sup>7</sup>Tāŋkaŋ Moses dapuri nāmo bipmāŋ urirān ba kehāromini nāmo paorirān obaŋ 120 ude tāreŋirān kumbuk. <sup>8</sup>Kumāŋirān Isrel āmawebe Moap awaŋ uken itkaŋ Mosesta konām butewaki tāŋ yāpmāŋ kuŋirā kepma 30 ude tāreŋirān peŋkuŋ.

<sup>w</sup> 32:36 Sam 135:14    <sup>x</sup> 32:39 Ais 45:5, 22; Jon 8:24; Rev 1:18    <sup>y</sup> 34:4 Stt 12:7, 26:3, 28:13

<sup>9</sup>Tänpäkaŋ komeni yäpmäkta Mosestä Nun täŋo nanaki wäpi Josua iwoyänjkuko unita Anututä Josuata nadäk taŋi imiŋkuk. Unita Isrel ämawebe Josua täŋo man buramiŋpäŋ imaka kudup Yawetä Moses yäntäreŋ imiŋkuko udegän täŋkuŋ.

<sup>10z</sup> Tänpäkaŋ kadäni unitä it yäpmäŋ äbäkamänken Isrel ämawebe bämopiken profet kubä Moses udewani kubä nämo itkuk. Moses kenta Yawe uwä kowat kawän täŋpäŋ yäŋpäŋ-nadäk täk täŋkumänonik. <sup>11</sup>Ba Yawetä Moses uwä iwet-pewän Isip komeken päŋku kudän kudupi mebäri mebäri Ferokät epän ämaniye ba Isip nanik kuduptä kaŋpäŋ nadäk täkta täŋkuk. <sup>12</sup>Ba Isrel ämawebe iŋamiken kudän kudupi kehäromi nitek Mosestä kwawak pewän ahänjirä kaŋkuŋo u äneŋi profet kubätä nämo täŋkuk.

---

<sup>z</sup> 34:10 Kis 33:11



# Josua

## Isrel ämawebetä kome iwoyän yämani u koreŋkuŋ

---

*Josua 24:1-2, 14-24*

### Ämawebe Yawe iwatta yänkehärom taŋkuŋ

<sup>1</sup>Eruk Josuatä Isrel ämawebe yänpäbä Sekem komeken kubäkengän yepmaŋkuk. Täŋkaŋ äma ekäni ekäni ba intäjukun äma ba man yäpmän daniwani äma imaka, yänpäbä yepmaŋpänkaŋ Anutu inamiken itkuŋ. <sup>2 a</sup> Ude irirä Josuatä ŋode yäwetkuk; Yawe, Isrel täŋo Anututä ŋode yäyak; Bianinik Abrahamkät Naho täŋo nani wäpi Tera ukät orajiye ätu Yufretis ume ani kukŋi udude itkaŋ anutu jopi-jopi yäniŋ oret täŋkuŋonik.

....

<sup>14 b</sup> Täŋpäkaŋ Josuatä man u yän paotpäŋ ŋode yäwetgän täŋkuk; Eruk, Yawetagän umuntaŋpäŋ iniken kädet iwattagän bänepjin nadäk-nadäkjin kubägän pewut. Täŋkaŋ anutu jopi-jopi äbekjiye orajiyetä Yufretis ume ani kukŋi udude itkaŋ yäniŋ oret täŋkuŋo ba Isip komeken itkaŋ gwäjiŋ äpmoŋ yämik täŋkuŋo u ureŋ täŋpä kwäpäŋ Yawe täŋo gämorikengän it takot. <sup>15</sup>Täŋ Yawe täŋo gämorikengän kuŋatta gäripi nämo nadänpänjä ket nadäwut; Apiŋo netä gämoriken api itne yän siwoŋi yäwut. Äbekjiye orajiyetä ume udude käda itkaŋ anutu jopi yäniŋ oret täŋkuŋo u ba Amo ämawebe, komeni koreŋpäŋ itkaŋken ŋonitäŋo anutu jopi u gämoriken api itneŋ? Upänkaŋ näkŋata ŋode yäyat; Näkŋa ba webena nanaknaye ninäwä Yawe gämorikengän itkaŋ watä piä unitagän api täŋ imine.

<sup>16</sup>Josuatä ude yäweränä ämawebe päke unitä yänkuŋ; Nämo! Ninä Yawe mäde ut imiŋpäŋ anutu jopi-jopi gämoriken nämoinik api itne.

---

<sup>a</sup> 24:2 Stt 11:27    <sup>b</sup> 24:14 Stt 17:1; Kis 20:3-4; Sam 111:10; Apos 9:31; Efe 6:24; Plp 1:10

<sup>17</sup>Yawe Anutunin ini uwä nin ba äbekniye oraniye Isip kome komi epänken nanik nimagutpäñ kudän kudupi pähap täñjirän dapunintä kañkumäj. Täñkañ äma ätutä komeken kadäni käroni kuñatkumäjken u Yawetä watä säkgämän it nimiñkuk. <sup>18</sup>Ude täñkañ Yawetä Amo nanik ba kome ätu täño kome mähem yawat kireñpäñ komeni nimiñkuk. Unita nin imaka, Yawe gämoriken itkañ unita watä piä api täñ imine, u nintäño Anutu unita.

<sup>19</sup><sup>c</sup> Ude yäjirä Josuatä yawetkuk; Inä Yawe gämoriken jop täga nämo api itnej. Anutu uwä siwoñji kudupiinik. U ämawebeniyetä anutu ätu nadäj yämikta bitnäkinik täk täyak. Ude tänayäj täño uwä peñawäkjin täño momi täga nämo api peñ tamedäk yäk. <sup>20</sup>Nadäkañ? Täga täñ tamik täyak upäñkañ Yawe mäde ut imiñkañ kome ätu täño anutu jopi yawatnayäj täño uwä Yawe uwä äyäjutpäñ in täñpäñ wawapäñ api tadäpmäj morewek yäk.

<sup>21</sup>Ude yaweränä ämawebetä Josua ñode iwetkuñ; Nämoinik! Ninä Yawe gämorikengän itkañ unita watä piä api täñ imine. <sup>22</sup>Ude yawäwä Josuatä yawetkuk; Injin-tägän yäjähäñpäñ Yawe gämoriken itta yäjkehäromtak man yäkañ. Ude yaweränä yäjkuñ; Ei, ninin yäkamäj ude!

<sup>23</sup><sup>d</sup> Täñpäkañ Josuatä äneñi ñode yawetgän täñkuk; Ude yäkañ unita äma ätu täño anutu jopi in bämopjinken itkañ u ureñ täñpä kwäpäñ bänepjin Isrel täño Anutu Yawe unitagän iniñ kirewut. <sup>24</sup>Ude yaweränä ämawebe päke unitä Josua iwetkuñ; Nin Yawe Anutunin unitäño gämorikengän itkañ mani api buramine yäk.

---

<sup>c</sup> 24:19-20 Mat 6:24; Luk 14:25-33    <sup>d</sup> 24:23 1Ko 10:20-21; Hib 12:28-29

# Rut

## Webe kubä Moap komeken nanik unitäño manbiñam

---

### Yanäbeki Naomi kenta Rut täño manbiñam

**1** <sup>1-2</sup>Bian yäpmäj daniwani ämatä Isrel ämawebe yabäj yawat täñkuño kadäni ugän ketemta jop itkuñ.

Irirä äma kubä wäpi Elimelek, Efrata äbotken nanik Betlehem yotpärare Juda komeken it täñkuko unitä webeni Naomikät nanakiyat Malon kenta Kilion yämaguränkañ Moap komeken itpäñ-nadäkta kuñkuñ. <sup>3</sup>Pänku ittängän Elimelek kumbänkañ webeni Naomi nanakiyat ukät itkuñ. <sup>4-5</sup>Itkañ nanak yarä u webe yarä Moap komeken nanik wäpi Opa kenta Rutpäñ yäpümän. Yäpmäñpäñ itkañ obañ 10 täreñirän Malon kenta Kilion bok kumäñirän Naomi inigän, äpi nanakiye nämotä itkuk.

<sup>6</sup>Naomi ittängän nadäñkuk; Juda komeken Yawetä ämawebeniye täñkentäj yämikta täñ-bumbum pewän ahäkañ yäj nadäñpäñ äbekiyat yäwerän bok kukta tuñum täñkuñ. <sup>7</sup>Täñpäñ äbekiyatkät kome it täñkuño u peñpeñ Juda kädet moräki yäput peñpäñ kuñkuñ. <sup>8</sup>Kuñtängän Naomitä äbekiyat ñode yäwetkuk; Ektä näk ba äpjekyat kumbumäno unita watä it nimik täñkumäno udegän Yawetä ekta watä it tamiñirän päñku menjekyat-kät irun. <sup>9</sup>Täñpäñ Yawetä täñkentäj tamiñirän äma yarä äneñi kañ yäpmäñkañ irun. Ude yäwetpäñ kowat bäyañ imän täñpäñ konäm bumta kotkuñ. <sup>10</sup>Konäm kotpäñ ñode iwetkumän; Ude nämo! Nek gäkkät mähemkayeken u bok api kune yäk.

<sup>11</sup>Ude yäwänä Naomitä äneñi yäwetgän täñkuk; Äbeknayat, äyänutpeñ notjiyeken kun. Mebäri imata näk näwatta nadäkamän? Näkä jide täñpäñ nanak ätu bäyawakañ api yäpdeñ? <sup>12-13</sup>Ude täga nämo. Näk webe pähap täyat. Äma äneñi täga nämo api yäpet unita kun. Ba äma apiñogän yäpmäñpäñ nanak pengän bäyawero u yäpmäkta kadäni käroñi täga nämo itsämdeñ. Kadäni käroñi irän wawäpäñ äma ätupäñ yäpdeñ yäj

nadätat. Äbeknayat, butewaki pähap. Yawetä mäde ut namitak unita butewaki ärowani nadäj tamitat.

<sup>14</sup>Ude yaweränä Rut kenta Opa konäm äneji kotkumän. Kotpäñ Opa äbeki bäyañ imiñpäñ tenpeñ kuñjirän Rut kukta bänepi bitnäkinik täñpäñ Naomikät itta nadäjñkuk. <sup>15</sup>Ude täñpäñä Naomitä Rut iwetkuk; U ka! Gwaräpka noriyeken ba anutuniyeken kuyak. U iwat yäk. <sup>16</sup>Ude yawänä Ruttä iwetkuk; Nämo, näk gäkkät bok kudayäj. Näkä gäk gepmanpeñ kukta man näwereno. Gäkä deken kwayäj täno u näk bok api kude yäk. Gäk de irayäj täno u bok api itde. Gäkño notkaye u näkño notnaye ude api itneñ. Ba gäkño Anutu u imaka, näkño Anutu ude api irek. <sup>17</sup>Gäkä kome deken kumbipäj änenayäj täño uwä näk kome ugän api äneneñ. Imaka kubätä nek bämopnekken madäj täkñewektawä. Kumäk-kumäk kubä-tägän api madäj täkñewek. Bureni-inik yäyat. Näkä man yäyat ño kudup nämo iwarawä Yawetä kowata wakiinik kañ namän. <sup>18</sup>Naomitä Rut man kehäromi ude yäjirän nadäjpäñ tenpäñ kukta man kubä äneji nämo yäjñkuk. <sup>19</sup>Ude täñpäñ bok kumañ Betlehem yotpärareken kuñkumän. Eruk kumañ Betlehem yotpärareken ahäjirän kome u nanik webetä bumta kikuñtupäj yäjkuñ; Iño Naomi ini ba? <sup>20</sup>Ude yawäwä Naomitä yawetkuk; Wäpna Naomi yäj nämo näwetneñ. Unitäño mebäri uwä säkgämän. Upäjkañ kehäromi mähemitä mäde ut namiñkuko unita wäpna säkgämän yäj nämo näwetneño. Mara yäj näwerut. Unitäño mebäri jägämi yäk. <sup>21</sup>Kome ño peñpeñ kuñkuro ugänä tuñum webe bumiktä kuñkut. Upäjkañ apiño Yawetä jopi jäwäriinik irira nämagut yäpmäj äbätak. Ude täñjirän mebäri imata Naomi, webe säkgämän yäj näwetneñ. Kehäromi mähemi unitä yäjñewän näk wakinik täñkut.

<sup>22</sup>Eruk, manbiñam ño Naomitä äbeki Rut Moap komeken nanik imaguränkañ Moap kome peñpeñ Betlehem yotpärareken wit madäk-madäk kadäniken ahäjñkumäno unitäño manbiñam.

### Ruttä Boastä piäken piä täñkuk

**2** <sup>1</sup>Betlehem kome uken Naomi äpi kumbuko unitäño nägät moräk kubä wäpi Boas unitä itkuk. Boas uwä Elimelektä äbotken nanik, äma ekäni kubä, tuñum äma. <sup>2</sup><sup>a</sup> Täñpäkañ kepma kubä Ruttä äbeki Naomi ñode iwetkuk; Nadäj namiñiri äma kubätä piäken kuñkañ piä äma wit madäjñtäj kuñjirä ätu jop mäñpani u kañ yäpa yäk. Äma kubätä nadäj namänä unitä piäken api täñpet yäk. Ruttä ude iweränä Naomitä iwetkuk; Äbekna, yäyan ude tä yäk. <sup>3</sup>Ude yawänä eruk Rut piä kubäken kuñpäñ piä ämatä wit madäjñtäj kuñjirä mäñpani u yäpmäjñtäj yawatkuk. Piä ude täñkuko uwä Boas, Elimelek täño nägät moräk kubä unitä piäken täñkuk.

<sup>a</sup> 2:2 Wkp 19:9-10; Lo 24:19

<sup>4</sup>Piä täñ irirän Boas Betlehem yotpärare peñpeñ piäniken äbäñpän piä ämaniye yabäñpän ñode yäwetkuk; Yawetä inkät iton. Ude yäwänä kowata ñode iwetkuñ; Yawetä kon täñ gamiton yäk.

<sup>5</sup>Täñpän Boastä piä äma täño intäjukun äma ñode iwet yabäñkuk; Webe gubañi u netätä äbotken nanik? <sup>6</sup>Yäwänä iwetkuk; U kome kubäken nanik, äbeki Naomikät Moap komeken naniktä äbumän yäk. <sup>7</sup>Webe unitä ñode näwerak; Nadäñ namiñiri piä ämakaye yäwarän täñpän wit pewä mänpani kañ yäpa yän näwerak. Ude näweränpän täga yäwapän piä tamimañ yäput peñpän täñ yäpmän äbäko apiñogän itpäñ-nadäk täyak u yäk.

<sup>8</sup>Ude iweränkañ Boastä päñku Rut iwetkuk; Äpetna, man kubä gäwera nadä yäk. Äma kubätä piäken wit yäpmäkta kwentawä. Näkä piäken ñogän webe kwayak ñokät kañ täk täñput. <sup>9</sup>Webe u wit madäñirä yabäñkañ ugän yäwarän täk täyi. Nadätan? Näk piä ämanaye gäk waki nämo täñ gamineta yäjiwät man uku yäwerat. Täñpän umeta gewäwä ume käbotken gwetpäñ peño u täga api näñpen yäk.

<sup>10</sup>Boastä ude iweränä Ruttä Boas dubiniken iñami kome terak yäpän äpmonpöpän iwetkuk; Näk kome kubäken nanikpäñ mebäri imata nadäñ namiñpäñ orañ namitan? <sup>11</sup>Ude iweränä Boastä ñode iwetkuk; Äpkatä kumäñirän äbekka Naomita täñkentäk mebäri mebäri täñ imiñkuno unitäño manbiñam yänirä kudup nadäñkut. Gäk kome kujatka ba meñkaye nankaye yepmañpeñ äbot kudupi gänañ itta äbuno u nadäñ gamitat. <sup>12</sup>Unita Yawe, Isrel täño Anututä watä it gamekta dubiniken äbuno unitä imaka täga täñkuno unita gwäki tägagämän kubä gamiton.

<sup>13</sup>Ude yäwänä Ruttä ñode iwetkuk; O intäjukun ämana, näk piä watä webekayetä itkañ ude nämo itat upäñkañ orañ namiñpän man kwini näweriri bänepna pidäm täyak yäk.

<sup>14</sup>Täñpäkañ ketem naknak kadäniken Boastä Rut ñode iwetgän täñkuk; Äbä käräga kubä yäpmäñpän wain ume gänañ yäputpäñ nañ. Ude iweränä Ruttä wit madäwani ämawebekät bok mañitkuñ. Mañit irirän Boastä wit mujipi ijiñkuko u imän nañpän koki täñpöpän moräki pewän itkuñ. <sup>15-16</sup>Ketem nañ paotpäñ akumañ päñku wit mänpani äneñi butuñkuk. Ude täñ irirän Boastä piä ämani ñode iwetkuk; Nadäñ imiñirä nämo yäpnañiken, wit pädä täwani bämopiken mänpani kañ yäpän. Ba ugän nämo, madäk-madäk kadäniken ätu yäpmän däkñeñpän pewä mañ imiñirä kañ yäpän. Ude täñirän nämo ibeneñ.

<sup>17</sup>Täñpäkañ Rut piä täñ yäpmän kuñtäyon edap dapuri äpmonkuk. Ude täñpän wit kujari yäpuko u däpmäñ-pewä bureni täreñirä tañi, 10 kilos ude ahäñkuk. <sup>18</sup>Ude täñpän yäpmän päñku wit bureni yäpuko ukät ketem nañkañ moräki peñkuko u äbeki Naomi iwoñäreñkuk. <sup>19</sup>Iwoñäreñirän Naomitä Rut ñode iwetkuk; Yäke, gäk netä piäken piä täñpän wit ño yäpmän äbätan? Anututä äma nadäñ gamiko u säkgämän

täj imiton. Ude yäwänä Ruttä iwetkuk; Näk piä uwä äma kubä wäpi Boas unitä piäken tät yäk.

<sup>20b</sup> Ude iweränä Naomitä yäjukuk; Yawetä Boas kon täj imiton! Yawe uwä äma kumbani ba kodak irani watäni itta yäjkehäromtak man yäwani u nämo irepmit täyak. Ude yäjpäj ñode iwetgän täjukuk; Nadätan? Äma uwä nintäjo nägät moräk bureni, watä it nimikta yäwani yäk. <sup>21</sup>Yäwänä Ruttä iwetkuk; Äneji man täga kubä ñode näwetkuk yäk. Gäk piä watä webenayekät itpäj piä täj yäpmäj kuñiri wit madäk-madäk kadäni kañ tärewän. <sup>22</sup>Ude iweränä Naomitä ñode iwetkuk; Äbekna, u täga gäwerak yäk. Piä watä webeniyekät piä tänayäj täjo u tägagämän. Kubätä piäken kweno uwä piä ämaniyetä waki täj gaminej! yäk.

<sup>23</sup>Täjpäkañ Ruttä Boas täjo piä webeniyekät piä täj yäpmäj kuñirä wit madäk-madäk kadäni tärenjukuk. Tärenjirän äbekikät pen it yäpmäj äronjukumän.

### Rut äma kubä kañ-ahäjukuk

**3** <sup>1</sup>Eruk ittängän Naomitä äbeki Rut ñode iwetkuk; Gäkä säkgämän irenta äma kubä kañ-ahäj gaminäji yäk. <sup>2</sup>Ñode nadäsi; Boas, watä piä webeniyä piä bok täjkujo u nägät moräknin yäk. U apijo bipäda wit bureni yäpmäkta kujari madäjkujo u däpmäj käkärayäj yäk. <sup>3</sup>Unita gäk ume ärutpäj tek säkgämän täjkañ imaka kääbäji nitek gupka terak ärutpäj Boastä piä täjpayäj täyakken kuñpäj inamiken kwawak nämo ahäj imen. Nämo, kääbop iriri unitä epän täjppän tärewäpäj ketem ume kañ nañ paorän. <sup>4</sup>Täjkañ däpmon pärayäj täjirän unitä pärayäj täko u ket kañ kañpäj nadä. Täjpäj däpmon patguñ täjirän päñku tek ämet pärayäj täko u yäpmäj akuñpäj kuroñi käda kañ pat. Pariri unitä kikuñtupäj imaka gäkä tänañi u api gäwerek. <sup>5</sup>Naomitä ude iweränä Ruttä iwetkuk; Täga, näwetan ude api täjpet yäk.

<sup>6</sup>Ude yäjkañ Ruttä wit däpmäj käkärani bägupken päñku äbekitä piä man iwetkuko u kudup täjukuk. <sup>7</sup>Boas ketem ume nañpäj bänep oretoret terak itpäjä däpmona inpewä päñku wit bureni änok itkuñken u patkuk. Parirän Rut yeñ-yeñ päñku Boas täjo tek yäpmäj akuñpäj kuroñiken patkuk. <sup>8</sup>Ude parirän Boas bipani bämopiinik kikuñtupäj äyäjutpäj kañkuk; Webe kubä kuroñi käda parirän! <sup>9</sup>Kañpäj iwetkuk; Gäk netä? yäk. Yäwänä iwetkuk; Näk Rut, piä webeka yäk. Gäk Elimelek täjo nägät moräk, näk watä it namikta yäwani. Unitä näk webekata kañ nämagut yäk. <sup>10</sup>Ude iweränä Boastä ñode iwetkuk; Äpetna, Yawetä kon täj gamiton! Kudän täyan ño imaka täga äbekkata täj imiñkuno u irepmitpäj täyan. Äma gubañi, tuñum ikek ba tuñumi nämo u kubä

<sup>b</sup> 2:20 Wkp 25:25

täga yäpnaŋi upaŋkaŋ nämo, äbekka täŋo nägät moräk näkken äbätan. <sup>11</sup>Unita äpetna, umuntäwentawä. Imaka kubäta näwet yabäwayäŋ täyan uwä api täŋkentäŋ gamet yäk. U imata, yotpärare ŋo nanik kudup u mebärika nadäkaŋ. Gäk webe täga. <sup>12</sup> Täŋpäkaŋ näkä gäk watä it gamikta yäwani yäŋ näwetan u man bureni upaŋkaŋ näk gägäni bumik. Nägät moräk bureniwä äma kubä itak. <sup>13</sup>Unita ŋo pariri kome yäŋewänkaŋ näkä tami paŋku äma u iwet yabäwa gäka watä itta täga yäwänä täga. Täŋ täga nämo yäwänä eruk, näkŋa watäka api it gamet. Yawe irit mäheŋi u wäpi terak ude yäŋkehärom täyat. Eruk päsi yäk.

<sup>14</sup>Ude täŋpäŋ Boas kuroŋiken parirän kome yäŋeŋ buruburu täŋirän akwänkaŋ Boastä iwetkuk; Ämawebetä gäk ŋo päran yäŋ nadäneŋo unita kome ket nämo yäŋeŋirän kuyi yäk. <sup>15</sup>Kwayäŋ täŋirän Boastä ŋode iwetgän täŋkuk; Tekka punin nanik yäŋopmäŋpäŋ ŋo iri yäk. Iwerän ude täŋpänä wit bureni tek terak äreŋpän kuŋirän 20 kilos ude täŋkuk. Täŋpänkaŋ Rut täŋkentäŋpäŋ wit uwäk u pudätpäŋ piri terak peŋkuk. Piri terak pewänkaŋ yotpärareken kuŋkuk. <sup>16</sup>Kumaŋ paŋku Naomi ahän imiŋirän äbeki u ŋode iwet yabäŋkuk; Äbekna, kädet jide ahän gamik? yäk. Ude iweränä Ruttä imaka Boastä täŋ imiŋkuko u kudup iwetkuk. <sup>17</sup>Iwetpäŋ yäŋkuk; Äma unitä äbekkaken ketäŋ täga nämo kwen yäŋ näwetpäŋ wit ŋo namän yäpmäŋ äbätat yäk.

<sup>18</sup>Ude iweränä Naomitä iwetkuk; Eruk äbekna, nadäŋit nadäŋit isi yäk. Imaka bureni ahäŋirän kaŋ käda. Nadätan, Boas imaka täŋpayäŋ gäwerako unita nämo maŋirän äpmonayäŋ.

### Boastä Rut webenita yäpuk

**4** <sup>1</sup>Eruk, Boastä käbeyä bägup, yotpärare täŋo yämabamken paŋku maŋitpäŋ itkaŋ Elimelek täŋo mäden naniki Boastä Rut iwetkuko u äbäŋirän kaŋkuk. Kaŋpäŋ iwetkuk; Notnapak, äbikaŋ bok itda yäk. Ude iweränä paŋku Boastä itkukken maŋitkuk. <sup>2</sup>Täŋpänä Boastä yotpärare täŋo äma ekäni 10 udetä man pewän kwäkaŋ äma ekäni ekäni äbuŋ. Äbäwä yäwerän bok maŋitkuŋ. <sup>3</sup>Maŋit irirä noripaki u ŋode iwetkuk; Nadätan? Naomi Moap kome peŋpeŋ äbuko uwä moneŋ yäpayäŋ notnepkak Elimelek täŋo kome kujat u äma kubäta imikta nadätak yäk. <sup>4</sup>Unita ŋode gäwetta nadätat; Kome u suwawayäŋ nadäŋpänä äma ekäni ekäni itkaŋ ŋo iŋamiken yäŋtäre. Täŋ nämo yäpayäŋ nadäŋpänä siwoŋi yä. U imata, kome u gäkä mäheŋi tänaŋi bumik, näkä jukun 'ei' täga nämo yäwet yäk. Ude iweränä äma unitä täga, api suwawet yäŋ yäŋkuk.

<sup>5</sup>Ude yäwänä Boastä iwetkuk; Nadätan? Kome u Naomi keriken suwaŋpänä Moap nanik webe kajat Rut u imaka, webekata yäpnaŋi yäk. Ude täŋiri notnepkak kumbuko unitäŋo wäpi nämo api paorek. Nämo,

© 3:12 Rut 2:20

kome kujari u äbekiye oraniye ahānayāñ tākañ unita biñamgān api it yāpmāñ ärowek yāk. <sup>6</sup>Ude iwerānā noripaki u ñode iwetkuk; Bureni, kome kujat u nākā māhemi tānañi upāñkañ nākā suwawero uwā kome u nākñaken nanaknayeta biñam nāmo api ireko unita tāga nāmo yāpayāñ. Unita gākñata biñam yāk.

<sup>7d</sup> Kadāni uken Isrel naniktā ñode tāk tāñkukonik; Äma kubätä kubä tāño tuñum kubä suwaweko ba äma yarätä tuñumi kowat imān tädeño u tāñkehārom takta tuñum unitāño māhemitā kuroñi ärārani yāñopmāñpāñ äma tuñum yāpeko unita imek. Ude tāñirā piä u täretak yāñ nadāk tāñkuñonik.

<sup>8</sup>Mebāri unita äma noripak unitā kome kujat u Boas gākñata suwa yāñ ude iwetpāñä kuroñi ärārani yāñopmāñpāñ imiñkuk. <sup>9</sup>Ude tāñirān Boastā äma ekāni ekāni ukāt ämawebe päke itkuño u ñode yāwetkuk; Eruk nabāñirā in iñamjinken Elimelek-kāt nanakiyat Kilion kenta Malon unitāño tuñum Naomitā inigān yāpmāñ kuñatkuko u apiño nākā suwañpāñ māhemi täyat yāk. <sup>10e</sup> Ba ugān nāmo. Malon tāño webe kajat Rut, Moap nanik u imaka, webenata imagutat. Ude tāñira notninpak kumbuko unitāño wāpi yotpārareni ñoken nāmo api paorek. Nāmo, kome kujari u äbekiye oraniye ahānayāñ tākañ unita biñam api it yāpmāñ ärowek yāk. In iñamjinken kudān ño täyat.

<sup>11f</sup> Ude yāwerirā äma ekāni ekāni ukāt ämawebe päke itkuño u ei-gera yāñpāñ yāñkuñ; Tāñiri gabāñpāñ-nadākamāñ. Unita Yawetā webeka tāñkentāñ imiñirān Resel kenta Lea, Isrel äbot nintāño äbeknin pähap yarā ude äworeñpāñ nanak mäyap kañ bäyañ gamān. Ude tāñirān gākñawā Efrata äbot tāño tuñum äma kubä tāñpāñ Betlehem yotpārareken wāp biñam ärowani nitek kañ it. <sup>12g</sup> Tāñkañ Yawetā ekta nanak mäyap tamiñirān Juda kenta Tama tāño nanaki Peres unitāño äbot pähap udegān kañ ahāwut.

### Boas tāño nanak ba oraniyeta man

<sup>13</sup>Tāñpākañ Boastā Rut webenita yāpuk. Tāñirān Yawetā nadāñ imiñirān nanak kok itpāñ nanak ämani kubä bäyañkuk. <sup>14</sup>Bäyañirān kome u nanik webetā Naomi ñode iwetkuñ; Yawe tāño wāpi iniñ oretna! Unitā watā it gamikta orañka kubä gamitak yāk. Nanak unitā Isrel ämawebe bāmopiken wāp biñam ärowani nitek iton. <sup>15</sup>Nadātan? Äbekka Ruttā gāka gāripi nadāñ gamikinik tāñpāñ tāñkentāk tañi tāñ gamik täyak uwā nanak 7tä tāñkentāñ gamineño u irepmitak. Unita nanak apiño bäyatak unitā webe pähap tāñiri tāñpidām-pidām tāñ gamiñpāñ watā säkgāmān api it gamek yāk. <sup>16</sup>Ude iwerāwā Naomitā nanaki bäyañ imiñpāñ ini bäyawani bumik watāni it imik tāñkukonik. <sup>17</sup>Tāñpākañ

<sup>d</sup> 4:7-8 Lo 25:9   <sup>e</sup> 4:10 Lo 25:5-6   <sup>f</sup> 4:11 Stt 29:31   <sup>g</sup> 4:12 Stt 38:27-30



webe kome u naniktä nanak u wäpi Obet yäj iwetkuḡ. Ude yänpän yäjkuḡ; Wisiknin! Naomitä nanak kubä yäpmäḡtak! Tänpäkaḡ Obet uwä Jesi täḡo nani. Täḡ Jesi uwä Devit täḡo nani.

<sup>18-22</sup>Eruk ḡowä Perestä äbotken nanik täḡo wäp tawaḡ; Peres uwä Hesron täḡo nani. Hesron uwä Ram täḡo nani. Ram uwä Aminadap täḡo nani. Aminadap uwä Nason täḡo nani. Nason uwä Salmon täḡo nani. Salmon uwä Boas täḡo nani. Boas uwä Obet täḡo nani. Obet uwä Jesi täḡo nani. Tänpäkaḡ Jesi uwä Devit täḡo nani. Ugän.

# 1 Samuel

## Profet Samuel kenta intäjukun äma Saul unitäño manbiñam

---

*1 Samuel 3:1-10*

### Yawetä Samuelta gera yänjkuk

<sup>1</sup>Äma gubañi Samuel Yawe täño epän täk täñkuko u Elitä watäni irirän täk täñkukonik. Kadäni uken Yawe täño man kotäktä Isrel ämawebeken mäyap nämo ahänjkuk. Ba ayäbu terak imaka, kadäni mäyap nämo ahäj yämiñkuk.

<sup>2</sup>Tänpakañ kadäni uken Eli täño dapuri wañirän dapuri itpipiwayäj täñkuk. Eruk bipani kubäken Eli uwä Yawe täño kudupi yot gänañ ini päraniken patkuk. <sup>3</sup>Parirän Samuel uwä Anutu täño topmäk-topmäk unitäño gäpe pewaniken kudupi yot gänañ u patkuk. Kome nämo yäñejirän Anutu täño topän u pen ijiñ itkuk. <sup>4</sup>Eruk Yawetä Samuelta gera yänjkuk. Gera yänjirän ñode yänjkuk; Ei, näk itat ño! yäk. <sup>5</sup>Ude yänpäj bäräñej päñku Eli iwetkuk; Näka gera yänpewi äbätat yäk. Ude yänjirän Elitä iwetkuk; Näk gäka gera nämo yät. Äneñi kuñkañ päsi yäk. Ude iweränä päñku patkuk. <sup>6</sup>Eruk, äneñi päñku parirän Yawetä Samuel! yäj gera yänjkuk. Ude yänjirän nadänpäj Samueltä akumañ Eliken äneñi kuñpäj iwetkuk; Näka äneñi yänpewi äbätat yäk. Yänjirän Elitä iwetkuk; Nanakna, gäka gera nämo yät. Päñku äneñi pat.

<sup>7</sup>Tänpakañ Samuel uwä Yawe täño kotäk nämo nadäk täñkuko unita Yawetä gera yänjirän nadäj urukuruk täñkuk. <sup>8</sup>Eruk, Yawetä Samuelta gera äneñi yänjirän kadäni yaräkubä täñkuk. Yänjirän Samuel äneñi akumañ Eliken kuñpäj iwetkuk; Näka gera yänpewi äbätat yäk. Tänpakañ Elitä ñode nadäwän tumbuñ; Yawetä ini yäyak yäj nadänjkuk. <sup>9</sup>Ude nadänpäj Samuel iwetkuk; Äneñi päñku pariri gera äneñi yäwänä kañ iwet; Yawe, näwet. Epän ämaka jopi näk man jide näwerayäj täyan unita juku päram täyat. Ude iweränä Samuel päñku patkuk.

<sup>10</sup>Pänku parirän Yawetä äbä dubiniken itkaŋ gera pengän kadäni yarakubä yänkuko udegän yänkuk; Samuel! Yänjirän Samueltä yänkuk; Näwet! Epän ämaka jopi näk man jide näwerayän täyan unita juku päram täyat.

# 2 Samuel

## Intäjukun Äma Devit unitäño Manbiñam

---

*2 Samuel 11:26-27*

**Devit äma kubä täño webeni kubo täwänpäj  
Profet Natantä kañ-yäjñkuk**

**11** <sup>26</sup> Uria webenitä äpi u kumäñtak yäj biñam nadäjñkañ konäm butewaki täñkuk. <sup>27</sup> Täñpäj kupämta it yäpmäj kuñtäyon täreñirän Devittä epän ämaniye yäwet-pewän yäjñkijat yäpmäj eñini gänañ pewä Devittä webenita yäpuk. Yäpänkañ nanak ämani kubä bäyañ imiñkuk. Devittä kudän ude täñirän Yawetä kawän nämo tägañkuk.

*2 Samuel 12:1-15*

**12** <sup>1</sup> Täñpäkañ Yawetä Natan Devitken iwerän kuñkuk. Päjñku ñode iwetkuk; Yotpärare kubäken äma yarä itkumän. Kubäwä tuñum äma, kubäwä äma jäwäri. <sup>2</sup> Tuñum äma uwä sipsip bulimakau bumta it imiñkuñ. <sup>3</sup> Täñ äma jäwäri uwä sipsip webeni tepi kubägän nanakipäj, moneñ peñpäj yäpuko unitägän itkuk. Täñpäj watäni irirän inikät nanakiyekät bok pat täñkuñ. Ketem mähemitä nak täñkuko ugänpäj moräki nak täñkuk. Ba mähemitä ume gwetpäj nak täñkuko ugänpäj nak täñkuk. Täñpäj dämpmon patpat uwä, kupäjñkengän pat täñkuk. U iniken äperi ude it imiñkuk.

<sup>4</sup> Täñpäkañ tuñum äma uken noripaki kubä kome kubäken nanik äbäjñirän, tuñum äma u iniken sipsip ba bulimakau kubä yäpmäjñpäj äma unita ijiñ imikta bitnäñpäj äma jäwäri unitäño sipsip webeni tepi kubägän u päjñku yäpmäjñpäj noripaki äbuko unita utpäñ ijiñ imiñkuk.

---

<sup>a</sup> 12:1 Sam 51:0

<sup>5</sup>Devit man ude nadānpāṅ tuṅum āma unita koki wawāpāṅ Natan iwetkuk; Yawe irit māhemi tāṅo wāpi terak ṅode yāṅkehārom tāyāt; Āma kudān ṅo tāṅkuko u kumākta biṅam! <sup>6</sup>Tāṅpāṅ āma jāwārīta butewaki nāmo nadāṅ imiṅpāṅ imaka ude tāṅ imiṅkuko unita kubātagān kowata sipsip yarābok-yarābok kaṅ imān yāk.

<sup>7</sup>Ude iwerānā Natantā Devit ṅode iwetkuk; Āma uwā gāk ubayāṅ! Yawe, Isrel āmawebe tāṅo Anutu unitā ṅode yāyak; Nāk Isrel ābot tāṅo intājukun āma ude gepmaṅpāṅ ume gākṅi piṅ gābatkut. Ba Soltā iwan tāṅ gamiṅirān u keriken nanik yomāgatkut yāk. <sup>8</sup>Tāṅpāṅ Sol tāṅo tuṅumi gamiṅkut, ba unitāṅo webeniye gamiṅ moreṅkut. Tāṅpāṅ Isrel ba Juda ābot gākā intājukun it yāmikta ketka terak yepmaṅkut. Tāṅkaṅ imaka u ba unitā gāripka nāmo dāpmāṅ tāreṅkuk yāwānā ātukāt yāpurārātpāṅ gamam. <sup>9</sup>Unita gāk imata Yawe nākṅo man nadāwi āpani tāṅpāpāṅ imaka nākā nadāwa waki tāk tāyak u tāṅkun? Gāk Uria Hitai nanik u kumāṅ-kumāṅ utkun. Amon āma ābot keriken peṅiri Uria urirā webeni yāpmāṅiri webeka ude tāṅkuk. <sup>10</sup>Unita ket nadāsi. Gāk nāka nadāwi āpani tāṅpāpāṅ Hitai āma Uria unitāṅo webeni gākṅata koreṅkuno unita nāgāt morākayetā āmik terak api kumāk tāneṅ.

<sup>11</sup><sup>b</sup> Tāṅpāṅ Yawetā ṅode yāyak; Nadātan? Gākṅa ābotken naniktā iwan api tāṅ gamineṅ. Ba dapunka terak webekaye yāpmāṅpāṅ nāgāt morākka kubāta imiṅira kepma kāroṅ webekayekāt api pātneṅ. <sup>12</sup>Imaka u kābop tāṅkunopāṅ nākāwā kwawa pāhap Isrel ābot iṅamiken api tāṅpet.

<sup>13</sup>Ude yāwānā Devittā Natan ṅode iwetkuk; Nāk waki tāṅkuro uwā Yaweken momi tāṅkut. Ude yāwānā Natantā iwetkuk; Yawetā momika peyak. Gāk nāmo api kumben. <sup>14</sup>Upāṅkaṅ gākṅa imaka ude tāṅpāṅ Yawe tāṅo iwaniyetā wāpi iniṅ tāwetta tāwit yāmiṅkuno unita iroṅi bāyaṅkumāno u api kumbek.

<sup>15</sup>Tāṅpākaṅ Natantā man ude iwet moreṅpeṅ eṅiniken kuṅirān eruk Yawetā nadāṅirān nanak Uria tāṅo webenitā Devitta bāyaṅ imiṅkuko u kāyām waki kubā tāṅkuk.

<sup>b</sup> 12:11-12 2Sml 16:22

# 1 King

## Isrel äbot täño manbiñam ätu

1 King 3:1-15

Solomontä nadäk-nadäk tägata Anutuken yäñapiñkuk

**3** <sup>1</sup>Eruk Solomon uwä Isip nanik täño intäjukun äma ukät bänep kubägän itta nadänpän unitäño äperi webenita yäpuk. Yäpmänpän imagut yäpmäj Devit Täño Yotpärareken kuñkuk. Webeni u irirän Solomontä iniken yori, kudupi yot ba Jerusalem täño yewa pähap täñkuk. <sup>2</sup>Bian Isrel äbottä Yawe iniñ oretta yot siwoñi kubä nämo täñkuñ. Nämo, u Anutu iniñ oretta mobä bukä uken-uken täñtän kwaniken uken ärawa täñtän kuk täñkuñonik. <sup>3</sup>Täñpäkañ Solomon uwä Yaweta gäripiinik nadäj imiñpän unitäño kädet tägatäga nani Devittä iwatpän täñkañ iwet täñkuko udegän täñkuk. Ude täñkukopäñkañ Yaweta ärawa täñ imayän nadänpänä tom däpmänpän mobä bukä uken-uken täñtän kwani uken ijiñ imiñpän iniñ orettän kuk täñkukonik.

<sup>4</sup>Täñpäkañ kadäni kubäta Yaweta ärawa täñ ima yänpän Gibeon komeken kuñkuk. Kome uken mobä bukä intäjukunta ude itkuk. Uken kadäni kadäni kuk täñkuko tom mäyapinik, 1,000 udepän däpmänpän mobä bukäken ijik täñkukonik. <sup>5</sup>Eruk bipani ugän Yawetä däpmonken ahäj imiñpän ñode iwetkuk; Gäk imaka kubäta gäripi nadänpän näwet yabäñiri api gamet yäk.

<sup>6</sup>Ude iweränä Solomontä kowata ñode iwetkuk; Epän ämaka Devit, nana u gäk bureni-inik gäwarän täñkañ kudän siwoñi täñpän bänep paki terak kuñatkuko unita gäk nadäj imikinik täñ imiñkun. Täñpän apiño udegän kumbukopän ironka terak nadäj imikinik täñpän unita komeni ämawebeñiye yabäj yäwatta nanaki näk iwoyäñkun. <sup>7</sup>O Yawe Anutuna, gäk nana Devit täño kome yäpmäkta epän ämaka näkpän iwoyäñkun. Upäñkañ näk gubañigän unita yabäj yawat piä täkta mebäri nämo nadäwa tärekañ. <sup>8</sup>Unita ämawebe äbotkaye daninañi nämo, gäkñata

biŋam iwoyänkuno ŋo jide tänpäj yabäj yawaret? <sup>9</sup>Täga nämo unita nadäk-nadäk täga ämawebe u yabäj yawatta kaŋ nam. Nadäk-nadäk u namiŋiri uterak imaka täga ba waki u täga api yäpmäj daniŋpäŋ nadäwet. Ude nämo täŋpiwä netätä ämawebekaye äbot pähap ŋo watäni täga it yämek?

<sup>10</sup>Ude yänjirän Ekänitä Solomon täŋo yänjyabäk man unita nadäwän säkgämän tägaŋkuŋ. <sup>11</sup>Nadäwän tägawäpäŋ ŋode iwetkuk; Ämawebekaye kudän siwoŋi terak yabäj yawarayäj nadäŋpäŋ imaka täga ba waki yäpmäj daniŋpäŋ nadäkta nadäk tägata näwet yabätan uwä tägagämän kubä ude näwet yabätan. Gäkŋata yänpäŋ kome terak kadäni käroŋi itta, ba moneŋ tuŋum terak itta, ba iwankaye täŋpawakta nämo näwet yabäno u täga tän. <sup>12</sup>Unita imaka täga unita näwet yabäno u bureni-inik api gamet. Nadäk täga, äpmonŋpaniŋnik gamayäj täyat uwä nadäk-nadäk äma ätu bian itkuŋo ba api ahäneŋo u yärepmitpäŋ gäk inipärik kubä api iren. <sup>13</sup>Täj, imaka ätuta nämo näwet yabäno u imaka, bok api gamet. Kome terak irayäj täyan ude wäp biŋam ärowani ba moneŋ tuŋum pähap, intäjukun äma ätutä yäpmäk täkaŋ u irepmitpäŋ api yäpen. <sup>14</sup>Tänkaŋ gäk näkŋo gärip iwatpäŋ näkŋo jukuman ba бага man kudup buramiŋpäŋ, nanka Devittä täŋkuko ude täŋpayäj täno uwä nadäj gamiŋira kome terak kadäni käroŋi api iren.

<sup>15</sup>Tänpakaŋ Solomon man u nadäŋpäŋ dämmon pat itkuko u akuŋpäŋ-nadäŋkuk; U dämmonken täyat yäk. Eruk ude yänpäŋ, kumaŋ päŋku Jerusalem ahänpäŋ Yawe täŋo Topmäk-Topmäk Gäpe dubiniken itpäŋ Yaweta bänep kubägän irit täŋo iron peŋpäŋ tom dämmanpäŋ ärawa täŋ imiŋkuk. Ude täŋkaŋ iniken epän ämaniyeta äŋnak-äŋnak pähap täŋ yämiŋkuk.

### 1 King 8:22-43

#### Solomontä kudupi yot täŋkuko u Anututa biŋam pekta yänjapik man yänkuk

**8** <sup>22</sup>Tänpakaŋ Isrel äbot Solomon kaŋ iwarirä Yawe täŋo bukä iŋamiken itkaŋ keritä kunum terak ket kewatkuk. <sup>23</sup><sup>a</sup> Täŋpäŋ ŋode yänkuk; O Yawe, Isrel ämawebe täŋo Anutu, kunum gänaŋ ba kome terak gäk udewani kubä nämoinik itak. Gäkä watä ämakaye gäkagän bänep peŋpäŋ iŋamkaken kuŋat täkaŋ unita bänep iron täŋ yämikta yänkehärom taŋkuno u nämo wärämut täyan.

<sup>24</sup>Gäk nana Devit, watä ämaka u täkta yänkehärom täŋpäŋ iwetkuno u bureni täyan ŋo. Bian mekatä yänkunopäj apiŋo ketkatä bureni pewi ahätak.

<sup>a</sup> 8:23 Sam 35:10, 86:8, 89:6,8

25 <sup>b</sup> Eruk Yawe, Isrel ämawebe täño Anutu, gäkño watä ämaka nana Devitta yänkehäromtak man ño iwetkuno u bureni kañ pewi ahawän. Gäk ñode iwetkun; Devit gäkä näk iñamnaken irit kuñat-kuñatkata watä itpäñ siwoñi kuñatkuno nanakayetä udegän kuñatnayän täkañ uwä nadäñ gamiñjira gäkä äbotken nanik äma kubätä Isrel täño intäjukun äma ude itta nämo api wäyäkñek täneñ.

26 Unita Isrel täño Anutu, gäk nana Devit, watä ämaka u man iwetkuno udegän yänjiri kañ kehärom tawän.

27 <sup>c</sup> Upänkañ Anutu, jide? Gäk kome terak täga iren? Bureni-inik, kunum pähap päke u gäkä itnañi bumik nämo, täpuri täñjirän gäk udewanitä näkä yot ño täñ gamiñkuro uken jide ude itpäñ-nadäk täñpen?

28 O Yawe Anutuna, watä ämaka näk apiño gäk iñamkaken butewaki gera yäyat ño juku peñpäñ yänapik manna nadäñ nami.

29 <sup>d</sup> Gäkä yot ñonita ñode yänkun; U wäpna täño irit bägup kañ täñpän yän yänkuno unita gäk kepma bipani udegän yot ñoken dapun iñiñpewi äpäk täyon. Ude täñjiri watä ämaka näkä iñamna yot ño iwoñäreñkañ yänapik man yäk täñjira nadäñ namik täyi.

30 <sup>e</sup> Bureni Anutu, watä ämaka näk ba Isrel äbotkayekät nintä iñamnin yot ño iwoñäreñkañ yänapik man yänjitna, irit bägupkaken kunum gänañ itkañ yänapik mannin nadäñpäñ mominin kañ peñ nimik tä.

31-32 Täñpäkañ äma kubätä noripakita waki kubä täñ imiñjirän peñ iwerirä noripaki unitä yot ñoken äbä gäkño bukä iñamiken itkañ gäkä noripakita kowata imikta gäwerayän täñpänä eruk gäk kunum gänañ itkañ äma yarä unitäño mani nadäñpäñ yäpmän danik epän täñpän äma momi täñpani täktäki terak kowata kañ imi.

Täñpäkañä äma momini nämo unita gäk momika nämo yän yänjtäreñ imiñjiri kañ kwän. Ude täñ imiñjiri äma u waki kubä nämo täñkuk yän api nadäneñ.

33-34 Täñpäkañ Isrel äbotkayetä gäkken momi täñjirä gäkä iwaniye nadäñ yämiñjiri äbotkaye täño kehäromi yäpmän äpäñjirä bänepi äyänutpäñ gäk wäpka äneñi yänpäñ yot ñoken gwäjij äpmon gamiñpäñ gäkken yänapinayän täñpäwä kunum gänañ itkañ mani

<sup>b</sup> 8:25 1Kn 2:4; Luk 1:68-72    <sup>c</sup> 8:27 2Sto 2:6; Jon 1:15; Apos 17:24; 2Ko 6:16

<sup>d</sup> 8:29 Lo 12:11    <sup>e</sup> 8:30 Sam 103:3; Mat 6:12



nadāŋ yāmiŋpāŋ wakini kaŋ ārut yāmi. Tāŋ iwantā ini komeken yāŋ-yākŋat yāpmāŋ kuneŋo u tāŋpāwā gākā kome ābekiye oraniyeta yāniŋ kireŋkuno uken āneŋi yāŋ-yākŋat yāpmāŋ kaŋ ābi.

35-36 Tāŋpākaŋ āmawebekayetā gākken momi tāŋirā gākā kunum tāŋo yāma yāpuriri iwān nāmo taŋirān nadāwā tumbāpāŋ Yawetā bārāpi ŋo nimitak yāŋ nadāneŋ. Ude nadāŋpāŋ iŋami yot ŋo iwoŋāreŋpāŋ wāpka āneŋi yāŋpāŋ yāŋapinayāŋ tāŋpāwā kunum gānaŋ itkaŋ watā āmakaye Isrel āmawebe unitāŋo momi kaŋ peŋ yāmi. Momini peŋ yāmiŋpāŋ kādet tāga iwatta yāwetpāŋ yāwoŋāreŋkaŋ nadāŋiri kome inita yāniŋ kireŋkuno uken iwān āneŋi kaŋ tawān.

37-38 <sup>f</sup> Tāŋpākaŋ komeninken nakta jop irit ba kāyām pāhap ahāŋirān, ba epānken ketem tāŋo iwantā ahāŋpāŋ ketem tāŋpā waŋirā, ba kāpuktā ahāŋpāŋ ketem pāhāmi kudup naŋ pārāk taŋirā, ba iwaniyetā yotpārare it gwājiŋit, imaka umuri ba kāyām udewanitā ahāŋirān Isrel āmawebekaye ukāt nanik ātutā bānep nadāŋ bārāp tāŋpāŋ yāŋapik man terak yot ŋoken kerī api kewatneŋ.

39 <sup>g</sup> Ude tāŋirā kunum gānaŋ irit bāgupkaken itkaŋ mani nadāŋ yāmiŋpāŋ momini peŋ yāmiŋkaŋ tāktāki kudup uterak kowata kaŋ tāŋ yāmi. U imata, gāk kubā-tāgān āma kuduptagān tāŋo bānepi kawi tārek tākaŋ.

40 Ude tāŋiri kome gākā ābekiye oraniyeta yāniŋ kirewani uken itkaŋ gākā umuri pāhap nadāŋpāŋ gāmotkakengān api it yāpmāŋ āroneŋ.

41-42 Tāŋpākaŋ āmatā wāpka pāhap ba kehāromika pāhap unitāŋo biŋam api nadāneŋ. Tāŋpāŋ āma kudupi kubā Isrel ābotkaye nintā ābotken nāmo ahāwanitā kome banken nanik wāpka biŋamkata yāŋpāŋ yot ŋoken ābā yāŋapik-apik epān api tāŋpek.

43 <sup>h</sup> Ude tāŋirān gāk kunum gānaŋ irit bāgupkaken itkaŋ mani nadāŋ imiŋpāŋ imaka u ba unita yāŋapiŋirān kaŋ nadāŋ imik tā. Gāk ude tāŋiri āma ābori ābori komeni komeni it yāpmāŋ kukaŋ unitā wāpka biŋam nadāŋpāŋ gākā umun pāhap nadāŋpāŋ api kuŋatneŋ, Isrel ābotkaye nintā tāk tākamāŋ udegān. Tāŋpāŋ yot tāŋ gamiŋkuro ŋoken wāpka biŋam itak yāŋ api nadāneŋ.

<sup>f</sup> 8:38 Sam 91:15, 32:3-4, 42:11; Rom 7:24    <sup>g</sup> 8:39 Hib 4:12; Rev 22:12    <sup>h</sup> 8:43 Sam 86:9, 102:15; Rev 11:5

## 1 King 17:7-24

## Elaijata webe kajat kubä täñkentän imiñkuk

**17** <sup>7</sup>Kome uken iwän kadäni käroni nämo täñkuko unita ume täpuri wäpi Kerit u kawuk täñkuk. <sup>8</sup>Kawuk täñjirän Yawetä Elaija ñode iwetkuk; <sup>9</sup>Bäräñeñ päñku Sarefat yotpärare, Saidon komeken ahäñpäñ u kañ it yäk. Uken webe kajat kubä gäka watä irekta iwetkut. <sup>10</sup>Ude iwerirän Elaija akumañ Sarefat kuñkuk. Kumañ päñku Sarefat täño yämabamken ahäñpäñ kañkuk; Webe kajat kubä kädäp butuñ irirän. Ude täñjirän kañpäñ gera täñpäñ ñode iwetkuk; Ume täga gwetpäñ yäpmän äbä namayän? Umeta nekañ yäk. <sup>11</sup>Ude iweränä ume gwet imayän kuñjirän Elaijata äneñi gera täñpäñ iwetkuk; Käräga imaka, bok täga yäpmän äben?

<sup>12</sup>Ude iweränä webe unitä iwetkuk; Anutuka, Yawe irit mähem i wäpi terak bureni gäwetat; Käräga nämo yäk. Ba plaua kenta ume gakñi käräga ijikta miyäkän itkamän yäk. Kädäp bututat ño yäpmän päñku u iñjipän ironinakät ninek nädayän. Ugänpän nañpäñ api kumde yäk. <sup>13</sup>Ude yäwänä Elaijata iwetkuk; Nadäwätäk täñpeno yäk. Eñiken päñku yäyan ude tä. Täñkañ plaua ba ume gakñi täpuri itak upän käräga täpuri näka jukun iñj nam. Näka jukun iñj namiñkañ injekta mäden kañ iji. <sup>14</sup>Nadätan? Yawe, Isrel nanik täño Anututä ñode yäyak; Plaua käbotken u bäräñeñ nämo api paorek. Ba ume gakñi käbot imaka, bäräñeñ nämo api paorek. Nämo, u pen it yäpmän kuñjirän Yawetä täñpewän kome ñoken iwän äneñi api tawek yäk.

<sup>15</sup>Elaijata ude iweränä webe u Elaijata iwetkuko udegän täñkuk. Täñjirän kepma kubäkubä Elaija-kät yamiñi u ketem täga nak täñkuñ. <sup>16</sup>U imata, plaua ba ume gakñi käbot uwä nämo paotkumän, Yawetä Elaija iwetkuko udegän.

<sup>17</sup>Eruk ätu nanak itpäñ webe unitäño nanaki käyäm täñkuk. Käyäm tañi täñtän kuñtängän kumbuk. <sup>18</sup>Täñjirän miñitä Elaija ñode iwetkuk; Wära! Anutu täño epän äma gäkä waki nadän namiñpäñ ude täñ namitan? Ba momina kwawak peñ namiñpäñ näkño nanakna utta äbun ba? <sup>19</sup>Ude iweränä Elaijata iwetkuk; Ironi u nam. Ude yäwänä ironi kumbani u imän bäyañ imiñ yäpmän yot täñkireki punin unu Elaijata ini pat täñkukken uken äronpäñ bukä terak tewän patkuk. <sup>20</sup>Tewän parirän butewaki terak Yawe ñode iwetkuk; O Yawe Anutuna, webe kajat ño watä säkgämän it namik täyak. Unita imata bäräpi imiñpäñ ironi yomägatan? <sup>21</sup> Ude yäñpäñ ironi uterak kadäni yaräkubä ude akuñkañ pat täñpäñ Yaweken ñode yäñapiñkuk; O Yawe Anutuna, nadän imiñjiri ironi ño äneñi kodak tawän! yäk.

<sup>i</sup> 17:9 Luk 4:25-26    <sup>j</sup> 17:21 2Kn 4:34-35

<sup>22</sup>Ude yänjirän Yawetä ironi u nadänj iminjirän äneñi kodak tañkuk. <sup>23</sup><sup>k</sup> Kodak tawänä Elaijatä ironi ñokenjo pudät päpmo miñita imiñkañ iwetkuk; Ñjo ka yäk. Ironjika kodak täyak ño yäk. <sup>24</sup>Yäwänä miñitä Elaija iwetkuk; Eruk apiño bureni nadätat. Gäk Anutu täño epän äma kubä itkañ Yawe täño man yänjahäk täyan uwä bureniñän yäk täyan yäk.

*1 King 19:1-21*

**Elaija umuntañpän Sinai pomken metänpeñ kuñkuk**

**19** <sup>1</sup>Eruk intäjukun äma wäpi Ahabtä yotken äneñi äbänpän webeni Jesebel Elaijatä anutu jopi Bal unitäño profet kudup kumän-kumän däpuko unita ba imaka ätu täk täñkuko unitäño manbiñam kudup iwetkuk. <sup>2</sup>Iwerän nadänpän Jesebeltä Elaijata jukuman ñode tewän kuñkuñ; Gäkä profet däpuno udegän api guret yäk. Kwep kadäni ini ñodetagän näkä gäk nämo gurawä anutu ätutä näkñapän kañ nurut.

<sup>3-4</sup><sup>l</sup> Eruk Elaija man u nadänpän iniken gupita umuntañpän metänpeñ kuñkuk. Täñpän epän ämani imaka imaguränkañ päñku Juda kome Beseba yotpärareken ahänjkumän. Täñkañ epän ämani yotpärare uken teñkañ iniwä kome ämatä nämo iraniken kepma kubä ude kuñkuk. Kumañ päñku päya kubä täño äyünken mañit itpäñ Yaweken yänjapik man ñode yänjkuk; Yawe, bäräpi ñodewani wari ahänj namikta nämo nekañ. Unita nutpewi kumba! Näk äbeknaye oranaye udewanigän, äma täga nämo. <sup>5</sup><sup>m</sup> Ude yänpän päya mebariken ugän däpmon patkuk.

Parirän añero kubä pit kubägän ahänpän inñit täñpän iwetkuk; Akuñkañ nañ yäk. <sup>6</sup>Iwerän kikuñpän dapun ijiwän kwäpäñ yabänjkuk; Gwäki peñkuk käda käräga ijiwani kubäkät ume käbotkät irirän. Ude yabänpän yäpmänpän nañkañ äneñi päñku däpmon patkuk.

<sup>7</sup>Parirän Yawe täño añerotä äneñi äbä yäwän kikuñuräpäñ ñode iwetkuk; Oi, akuñkañ nañ yäk. Ketem nämo nañpänjä kädet käroni täga nämo kwen yäk. <sup>8</sup>Ude iwerirän päñaku nañpän kehäromi yäpmänkañ kuñkuk. Kepma bipani 40 ude kuñtängän Sinai pom wäpi kubä Horep uken ahänjkuk. Pom uwä Anutu täño pom.

**Yawetä Elaija ahänj imiñkuk**

<sup>9</sup>Kuñtängän Horep mobä käwut kubä kañ-ahänpän uken itkuk. Irirän eruk Yawetä ñode iwetkuk; Elaija, ima mebarita ño äbäno itan? <sup>10</sup><sup>n</sup> Yänjirän Elaijatä iwetkuk; Näk Yawe Anutu kehäromi mähemi wäpi yäpmän kuñatta bänepna kädäp ijinirän it yäpmän äbätat. U ñodeta, Isrel äma äbottä gäkkät topmäk-topmäk kubägän täñpani u mäde utkañ

<sup>k</sup> 17:23 Luk 7:15; Apos 9:41; Hib 11:35    <sup>l</sup> 19:4 Jna 4:3    <sup>m</sup> 19:5 Hib 1:14, 13:5

<sup>n</sup> 19:10 Rom 11:3

gäk ganiḡ oretta bukä täḡpani däpmäḡ äreyänḡkuḡ. Täḡkaḡ profetkaye kumäḡ-kumäḡ дәpuḡ. Täḡjirä näk kubä-tägän waki irira näk imaka nutnayän epäni täḡ itkaḡ.

<sup>11</sup>° Elaijatä ude yäwänä Yawetä iwetkuk; Gäk äpämaḡ päḡku pom terak äronpän Yawe näk iḡamnaken it. Ude iweränä pengän mäniḡ pähaptä jukun piänpewän pom ba mobä tokät täḡpä kuḡkuḡ. Täḡpakaḡ Yawe imaka umuri u gänaḡ nämo äbuk. Täḡkaḡ mäniḡ irepmirirän kenäḡ kwaiḡjirän u gänaḡ imaka, Yawe nämo itkuk. <sup>12</sup>Kenäḡ bitnäḡjirän kädäp mebet pähaptä ahänḡkuk. Upänḡkaḡ Yawe kädäp mebet u gänaḡ imaka, nämo itkuk. Kädäp mebet ahänḡpän irepmirirän jiap man kubä ahänḡkuk. <sup>13</sup>Ahänḡjirän Elaijatä u nadänḡpän iḡami dapun iniken tektä täḡpipipän mobä käwut yämaken päpmo wädän itkuk. Irirän man kotäk kubä ahänḡkuko uwä ḡode iwet yabäḡgän täḡkuk; Elaija, ima mebärita ḡo äbäno itan? <sup>14</sup>° Yäwänä Elaijatä iwetkuk; Näk Yawe Anutu kehäromi mäheḡi wäpi yäpmäḡ kuḡatta bänepna kädäp iḡjirän it yäpmäḡ äbätat. U ḡodeta, Isrel äma äbottä gäkkät topmäk-topmäk kubäḡän täḡpani u mäde utkaḡ gäk ganiḡ oretta bukä täḡpani däpmäḡ äreyänḡkuḡ. Täḡkaḡ profetkaye kumäḡ-kumäḡ дәpuḡ. Täḡjirä näk kubä-tägän waki irira näk imaka nutnayän epän täḡ itkaḡ.

<sup>15</sup>° Ude yäwänä Yawetä ḡode iwetkuk; Gäk äneḡi äyänḡutpeḡ kome jopi Damaskus yotpärare ukäda itak u kaḡ ku. Täḡpän yotpärare uken äma kubä wäpi Hasael u kaḡ-ahänḡpän ume gakḡi piḡ ibariri Siria nanikta intäjukun äma kaḡ täḡpän. <sup>16</sup>° Ude täḡpänä äneḡi äma kubä wäpi Jehu, Nimsi täḡo nanaki u imaka kaḡ-ahänḡpän ume gakḡi piḡ ibariri Isrel äma äbotta intäjukun äma kaḡ täḡpän. Ba Elisa, Safat täḡo nanaki, Abel-Mehola komeken nanik u kaḡ-ahänḡpän ume gakḡi piḡ ibariri gäkḡo bäḡup yäpmänḡpän profet kämi itta kaḡ täḡpän. <sup>17</sup>Täḡpakaḡ äma ätu Hasael täḡo ämikta metänayän täḡo uwä Jehutä kaḡ дәpän. Ba äma ätu Jehutä nidäpek yänḡpän metäwäwä Elisatä kaḡ дәpän. <sup>18</sup>° Upänḡkaḡ nähä Isrel ämawebe 7 tausen ude, anutu jopi Bal nämo gwäḡjḡ äpmoḡ imani ba geḡi nämo darani u täḡkentän yämiḡjira api itneḡ.

### Elisatä Elaija iwarän täḡkuk

<sup>19</sup>Yawetä ude iweränä Elaija akumaḡ päḡku Safat nanaki Elisa u kaḡ-ahänḡkuk. Elisa u äma ätukät bulimakau 24 ude yäpmäḡ kuḡatpän kome dukduk epän täḡ itkuḡ. Täḡjirä Elisa ini uwä iniken bulimakau yarä u yäpmäḡ kuḡarirän Elaijatä ahänḡ imiḡkuk. Ahänḡ imiḡpän Elaijatä teki punin nanik yänḡopmänḡpän Elisata ämet imiḡkuk. <sup>20</sup>Täḡjirän Elisa bulimakau epän täḡ imiḡkuḡo yabä kätänḡpeḡ Elaija bäränḡ iwatpän

° 19:11 Jop 38:1; 2Pi 1:17-18    ° 19:14 Rom 11:2-4    ° 19:15 2Kn 8:7-13    ° 19:16 2Kn 9:1-6  
 ° 19:18 Kis 20:5; Rom 11:4-5

iwetkuk; Jop waki nadäj namiñiri päñku meñna nana yepmañpeñ kukta butewaki man yäwetkañ kañ gäwara. Ude yäwänä Elaijata ñode iwetkuk; Täga, kuyi. Nämo ganiñ bitnätat yäk.

<sup>21</sup>Ude iweränä Elisa uwä äyänjutpeñ päñku bulimakau epän täñ imani u datärenpäñ döpuk. Täñpäñ päya kujat bulimakautä kome duñ imani ugänpäñ kädäpta yäpmäñpäñ bulimakau uwä ijiñpäñ ämawebeta yämän nañkuñ. Ude täñpäñ Elaija iwarän täñpäñ watä epän täñ imiñkuk.

# 2 King

## Isrel äbot yarä uwä waŋ moreŋkuŋ

---

*2 King 2:1-12*

### **Anututä Elaija kunum gänaŋ yäpmäŋ kuŋkuk**

<sup>1</sup>Tänpäkaŋ Yawetä Elaija mänit pähap unitä äyäjuttäŋ äbayäŋ täyak uterak kunum gänaŋ pudät yäpmäŋ ärokta kadäni keräp taŋirän Elaija kenta Elisa Gilgal yotpärare peŋpeŋ kuŋkumän. <sup>2</sup>Kuŋtängän Elaijatä Elisa iwetkuk; Yawetä Betel yotpärare kukta näwerako unita gäk ŋo isi yäk. Ude iweränä Elisatä yänkuk; Ude nämo! Näk gäk nadäŋ gamikiniŋ täyat unita Yawe irit mäheŋi wäpi terak bureni-iniŋ ŋode gäwetat; Näk bok kudayäŋ. Ude yäwänä Betel yotpärareken bok kuŋkumän.

<sup>3</sup>Tänpäkaŋ profet äbot Betel itkuŋo unitä yabäŋ ahäŋpän Elisa iwetkuŋ; Yawetä gäkŋo intäjukun ämaka apiŋo gomägarayäŋ täyak u nadätan? Ude yäwäwä Elisatä yäwetkuk; Ei, näk nadätat upänkaŋ unita wari yäneŋo yäk. <sup>4</sup>Eruk, päŋku Betel itpäŋä Elaijatä Elisa iwetkuk; Yawetä Jeriko yotpärare kukta näwerako unita gäk ŋo isi yäk. Ude iweränkaŋ Elisatä yänkuk; Ude nämo! Näk gäk nadäŋ gamikiniŋ täyat unita Yawe irit mäheŋi wäpi terak bureni-iniŋ ŋode gäwetat; Näk bok kudayäŋ. Ude iweränä Jeriko yotpärare bok kuŋkumän.

<sup>5</sup>Kuŋjirän profet äbot Jeriko itkuŋo unitä yabäŋ ahäŋpän Elisa iwetkuŋ; Yawetä gäkŋo intäjukun ämaka apiŋo gomägarayäŋ täyak u nadätan? Ude yäwäwä Elisatä yäwetkuk; Ei, näk nadätat upänkaŋ unita wari yäneŋo yäk. <sup>6</sup>Eruk, päŋku Jeriko itpäŋä Elaijatä Elisa iwetgän täŋkuk; Yawetä Jodan kome kukta näwerako unita gäk ŋo isi yäk. Ude iweränkaŋ Elisatä yänkuk; Ude nämo! Näk gäk nadäŋ gamikiniŋ täyat unita Yawe irit mäheŋi wäpi terak bureni-iniŋ gäwetat; Näk bok kudayäŋ. Ude iweränä bok kuŋkumän.

<sup>7</sup>Eruk profet äbot uken nanik profet 50 unitä yäwat yäpmäj kuŋkuŋ. Täŋpäkaŋ Elaija kenta Elisa kumaŋ päŋku Jodan ume gägäniken ahäŋpäŋ irirän profet 50 uwä banban itkaŋ yabäŋ yäwat itkuŋ. <sup>8</sup>Täŋjirä Elaija tek käronji punin nanik yäŋopmäŋpäŋ gwäjiŋkuk. Gwäjiŋkaŋ ume urirän umetä däkŋeŋpäŋ kukŋi kukŋi kuŋjirän yarä uwä kome jopi parirän kuŋkumän.

<sup>9</sup><sup>a</sup> Kumaŋ ume kukŋi udude kuŋpäŋä Elaijatä Elisa iwetkuk; Yawetä näk nämo yäpmäjirän näkä jide kubä täŋ gamikta nadäŋpäŋä näwet yäk. Ude iweränä Elisatä iwetkuk; Anututä epän täkta kehäromi gamiŋkuko u taŋigän buŋät namiŋjiri komeka kaŋ yäpayäj nadätat yäk. <sup>10</sup>Ude yäwänä Elaijatä iwetkuk; Gäkä man yäyan unita nadäŋjira bäräpi täyak yäk. Upäŋkaŋ Yawetä nämagurirän nabäŋpäŋä imaka yäyan u api yäpen yäk. Täŋ nämo nabäŋjiri nämaguränä, nämo api yäpen.

<sup>11</sup>Yäŋpäŋ-nadäk ude täŋtän kuŋtänŋän pit kubägän karis kubä ba hos kädäp mebet ikektä ahäŋpäŋ äma yarä u bämopiken kuŋkaŋ Elaija mänit pähap äyäjuttän äbuko u terak imagut yäpmäj kunum gänaŋ äronkuŋ. <sup>12</sup><sup>b</sup> Elisatä imaka u kaŋpäŋ gera yäŋkuk; Nana, nana! Isrel täŋo hos ba karis terak kwani äma! yäk. Ude yäŋpäŋ Elisatä Elaija wari nämo kaŋkuk. Täŋpäŋ butewaki nadäŋpäŋ iniken tek weŋ-gajähutkuk.

---

<sup>a</sup> 2:9 Lo 21:17    <sup>b</sup> 2:12 2Kn 13:14

# 1 Stori

## Isrel äbot täño manbiñam ätu

---

1 Stori 29:10-18

### Devittä Yawe iniñ oretkuk

- <sup>10</sup> Devittä käbeyä iñamiken Yawe ñode iwetpäñ iniñ oretkuk;  
O Yawe, oranin Isrel täño Anutu, gäkken ganiñ oretoret tärek-täreki nämo it täyon. <sup>11</sup> <sup>a</sup> Gäk kunum gänañ ba kome terak, wäp biñam, kehäromi, peñyäneñek, ba epmäget kudän kuduhtagän gäkñata biñamgän täkañ. Gäk imaka kuduhtagän yabäñ yäwatta biñam, ba imaka kuduhtagänta intäjukun it yämik täyan.
- <sup>12</sup> <sup>b</sup> Täñpäkañ ahän bumbum ba wäp biñam gäkken nanik äbäk täyak. Täñkañ gäk imaka kuduhtagän täño ärowani. Ämawebe kuduhta wäp biñam ba kehäromi yämikta gäk ketkaken kehäromi itak.
- <sup>13</sup> Unita Anutunin, gäka bänep täga nadäñ gamiñpäñ wäpka biñam säkgämän yäpmäñ akukamäñ.
- <sup>14</sup> <sup>c</sup> Täñpäkañ iron tañi pähap pekamäñ ñonita nadäwätäk täyat. Mebäri imata gäkä näk ba ämawebenaye äpani ñonita nadäñ nimiñiri iron tañiinik ño pekamäñ? Näk nadätat, imaka imaka kuduhtagän yäpmäñ kuñat takamäñ uwä gäkkengän äbäñ morek täkañ. Unita iron gamikamäñ ñowä gäk ketkaken naniktä äbanigän.
- <sup>15</sup> <sup>d</sup> Naniye oraniyetä kome terak kadäni keräpigän it täñkuño udegän, gäkä nibäñiri kome mähem ude nämo, kome terak itpäñ-nadäknin keräpigän ude täk täkañ. Kome terak irit kuñat-kuñatnin uwä

---

<sup>a</sup> 29:11 1Ti 1:17, 6:15; Jud 1:25; Rev 4:10, 5:12    <sup>b</sup> 29:12 Lo 11:18; Mat 28:18; Efe 3:16,20; Kol 1:11    <sup>c</sup> 29:14 1Ko 15:10; 2Ko 3:5, 12:9-11; Jem 1:7    <sup>d</sup> 29:15 Sam 119:19; Hib 11:14-16; 1Pi 2:11; Jem 4:14



- imaka bäränej ahänpäj paot täkañ ude bumik. Nin kumäj-kumäj täga nämo irepmiŋne.
- 16 Unita Yawe Anutunin, wäpka kudupita kudupi yot kubä täneta täñ-bumbum pekamäj ŋowä gäk ketkaken naniktä äbanigän. U kudup gäkŋogän.
- 17 Täñkañ Anutu, näk ŋode nadäk täyat; Gäk äma bänepnin nibänpäj nadäwanitä äma imaka u ba u täñpayäj nadänpäj täñyäkŋarani terak nämo, kudän siwoñi terakgän täk täkañ udewanita gäripi nadäk täyan. Unita bänepna siwoñi terak, ba äma kubätä peñ näwerirän nämo, näkŋaken gärip terak imaka ŋo peñ gamitat. Täñpäkañ ämawebekaye ŋo imaka, iniken gärip terak iron buñät gamiñirä yabänpäj oretoret tañi nadätat.
- 18 Unita Yawe, oraniye Abraham, Aisak, Jekop täño Anutu, ämawebekaye iron kädet tägagämän täkañ ŋo nämo paorekta nadäñ yämiñiri bänepi täño gäripini pen kañ it yäpmäj kwän. Ba täñkentäj yämiñiri bänepi gäkkengän peñpäñ kañ kuñat yäpmäj kut.

# Jop

## Äma täga kubä wäpi Jop uwä komi butewaki nadänjuk

---

*Jop 38:1-11*

**Yawetä Jop iwet yabäk täjuk**

- <sup>1</sup> <sup>a</sup> Tänpäkaŋ Yawetä mäni ibäm ganaŋ Jop kowata ɲode iwet yabänjuk;
- <sup>2</sup> Wa! Gäk äma jidewanitä näkɲo nadäk tawaŋta nadäwätäk täyan? Nadän guŋguŋ täk täyan unita unitäŋo mebäri yänahätan?
- <sup>3</sup> Unita, gäk äma bureni itan u tänpäwä akwikaŋ gäwet yabäk täjira kowata kaŋ näwet.
- <sup>4</sup> <sup>b</sup> Eruk, gäk de kuŋariri kome pähap täŋo jäwäri peŋkut? Nadäwi tärewäwä kaŋ näwet!
- <sup>5</sup> Ba ɲode käwep nadätan? Kome unitäŋo taŋini netätä nadäwän tärewäpäŋ uterakgän tänpäŋ peŋkuk? Ba netätä käroŋini kawän täreŋkuk?
- <sup>6-7</sup> Ba netätä kome täŋo beki äneŋirän guktä kaŋpäŋ meni kubägän peŋpäŋ kap teŋkuŋ? Ba netätä mobä pähap kome mebäriken peŋirän aŋerotä kaŋpäŋ oretoret terak gera yänkuŋ?
- <sup>8</sup> <sup>c</sup> Ba gwägu pähaptä kome täŋo koki ganaŋ nanik dätpeŋ äbänjirän netätä äneŋi nämo äpmokta yäma ukätjuk?
- <sup>9</sup> Nadätan? Kadäni uken gwägu pähap uwä gubam kubiri kubiripäŋ tektä-yän uwäk täjuk.

---

<sup>a</sup> 38:1 Mat 15:14; Rom 1:22; 1Ti 1:7, 6:4; 2Pi 2:12    <sup>b</sup> 38:4 Stt 1:1; Hib 1:2,10

<sup>c</sup> 38:8-11 Jer 5:22

- 10 Tãŋkaŋ gwägu tãŋo bagani peŋ yãminpãŋ yãma ukät iwatpãŋ tãŋ-  
tãpänerpãŋ peŋkut.
- 11 Tãŋpãŋä ŋode iwetkut; Ärowani tãŋkaŋ tokãtpãŋ бага irepmitpeŋ  
ŋo kãda nãmo äben yãŋ iwetkut.

# Sam

## Juda nanik täño kap buk

---

### Salmo 1

Äma täga ba äma waki täño kädet

- <sup>1</sup> Äma kubätä äma wakiwaki täño man nämo buramiwayäj täyak uwä bänep oretoret terak api kuṅarek.  
Äma unitä kädet äma wakiwakitä iwät täkaṅ u nämo iwät täyak.  
Ba äma Anututa yänjärok man yäk täkaṅ udewanikät itpäṅ yänpäṅ-nadäk nämo täk täyak.
- <sup>2</sup> Äma unitä Ekäni täño man ba kädet siwoṅita gäripi-inik nadäk täyak. Gäripiinik nadänpäṅ unita kepma bipani nadäk-nadäk epän täk täyak.
- <sup>3</sup> Äma uwä päya ämatä ume pomi terak piwani ude bumik. U kehäromigän it täkaṅ. Pahämi kubirigän itkaṅ bureni kadäni terakgän pat täkaṅ. Imaka imaka äma unitä täṅpeko uwä kudup tägagän ahäneṅ.
- <sup>4</sup> Täṅpäkaṅ äma waki täṅpani uwä udewani nämo. U pen nämo api itneṅ. Nämo, u täpun-täpun mänittä piän äreyäj täṅpän kuk täkaṅ ude bumik.
- <sup>5</sup> Unitä Anututä äma wakita komi yämayäj täyak u täga nämo api irepmiṅneṅ. Täṅpäṅ äma udewaniwä äma täga bämopiken itpäṅ Anutu nämo api iniṅ oretneṅ. Nämoinik!

---

<sup>a</sup> 1:1 Sam 26:4; Snd 14:15; Jer 15:17    <sup>b</sup> 1:2 Jos 1:8; Sam 119:1, 119:35, 119:47, 119:92  
<sup>c</sup> 1:3 Ais 3:10; Jer 17:8; Ese 47:12

6 <sup>d</sup>Tānpākaŋ āma Anutu tāŋo man iwat tākaŋ, āma udewani Anututā oraŋ yāmiŋpāŋ watā it yāmik tāyak. Tāŋ, āma waki tāŋpani kuduptaŋān api pewān paotneŋ.

## Salmo 2

**Kome tāŋo intājukun āmatā inita nadāwā ārowani nāmo tāneŋ**

- 1 <sup>e</sup> Guŋ āmawebetā imata ārowani tākta gāripi nadāk tākaŋ? Ba imata kādet wakiwaki tākta man yānpāŋ-nadāk jop tāk tākaŋ?
- 2 Kome tāŋo intājukun āma uken-uken nanik imaka, āmik tānayāŋ tuŋum tākaŋ. Tānpāŋ Anutu ini ba āma Anututā intājukun-inik itta iwoyāŋkuko u wāpi yāpmāŋ āpākta kābeyā tānpāŋ man yānpāŋ-nadāk tākaŋ.
- 3 Man yānpāŋ-nadāk tānpāŋ ŋode yākaŋ; Yarā unitā topmāŋpāŋ ini gāmoriken nipmaŋkumān yāk. Unita ketnin pādāt tāŋkumāno u yāpmāŋ dākneŋ tāna kwāpāŋ nininken gārip terak itna yāk.
- 4 <sup>f</sup> Komen āmatā ude yāŋirā Ekānitā kunum gānaŋ itkaŋ yabāŋ māgayānpāŋ sāra yāwet tāyak.
- 5 Tāŋkaŋ koki wawāpāŋ jukuman kehāromi yāwerirān bumta umuntaŋpāŋ kwaik tākaŋ.
- 6 Koki wawāpāŋ ŋode yāwet tāyak; Wa! Āma intājukun itta yāwani iwoyāŋkuro u nākŋa teŋkuro itak yāk. U pom kudupina wāpi Saion uken teŋkuro intājukun-inik itak yāk. U nadāŋ imut!
- 7 <sup>g</sup> Tānpākaŋ intājukun āma Ekānitā iwoyānpāŋ teŋkuko unitā ŋode yāyak; Eruk āmawebenaye, man Ekānitā kwawak yāŋahāŋkuko u tāwera nadāwut. Ekāni uwā ŋode nāwetkuk; Gāk nākŋo nanakna. Apiŋo nākā gākŋo nanka ude itat yāk.
- 8 <sup>h</sup> Tānpāŋ ŋode nāwetgān tāŋkuk; Gāk nāwerikaŋ guŋ āmawebe gākŋa-tāgān watā it yāmenta api ganiŋ kirewet yāk.
- 9 <sup>i</sup> Ude tāŋira gāmotnaken kaŋ irut yānpāŋ pārip-pārip kehāromi iŋitkaŋ āma komitā-yāŋ intājukun api it yāmen yāk.  
Bureni, āmatā kābotinik dāpmāŋ kārapmit tākaŋ ude gāk pārip-pāripta guŋ āmawebe api dāpmāŋ kārapmiren. Ekāninatā man ude nāwetkuk.

<sup>d</sup> 1:6 Nah 1:7; Jon 10:14, 2Ti 2:19    <sup>e</sup> 2:1 Sam 46:6; Apos 4:25-26    <sup>f</sup> 2:4 Sam 37:13, 59:8; Snd 1:26    <sup>g</sup> 2:7 Apos 13:33; Hib 1:5, 5:5    <sup>h</sup> 2:8 Sam 72:8; Dan 7:13-14; Jon 17:4-5  
<sup>i</sup> 2:9 Sam 89:23; Rev 2:26-27, 12:5, 19:15

- 10 Unita kome täņo intäjukun äma in, ba äma wäpi nitek in, jukujin peņpäj man täwerayäj täyat ŋonita ket nadäkot.
- 11<sup>j</sup> In Ekänita umuntaņpäj gämori-kengän it täkot.
- 12<sup>k</sup> Nadäkaņ? Anutu täņo nanakitä äma wakita kokwawak bäräņeņ täk täyak unita kumäj-kumäj nidäpek yäņpäj kaņ oraņ imut.

Täņpäkaņ ämawebe Anututä watä it nimän yäņpäj dubiniken kuk täkaņ uwä Ekäni täņo oretoret terak it täkaņ.

## Salmo 3

### Tamimaņ täņo yäņapik man kubä

*Kap ŋowä Devittä nanaki tuäni Apsalom kaņ-umuntaņ kuņatkaņ teņkuk.*

- 1<sup>l</sup> Ekäni, iwanaye bumta ahäņkaņ näk täņpä wanayäj täkaņ.
- 2 Täņkaņ yäņärok ŋode näwet täkaņ; Anututä täga nämo täņkentäj gamek.
- 3<sup>m</sup> Ude näwet täkaņ upäņkaņ Anutu gäk näkņo kurepäna ude itan. Gäkņa-tägän täņpewi iwanaye yärepmi täyat. Anutuna tägagämän, gäk bänep nadäj bäräpna täņpidäm taņ namiņpäj nepmaņpi iwan ijamiken bätakigän it täyat.
- 4<sup>n</sup> Nadäkaņ? Ekänitä täņkentäj namän yäņpäj gera yäņira iniken pom kudupi terak itkaņ gerana nadäj namik täyak.
- 5 Unitä watä it namik täyak unita bipani dāpmon patguņguņ täņtāņgän akuk täyat.
- 6<sup>o</sup> Iwanaye bumta näk it gwäjik täkaņ upäņkaņ nämo umuntak täyat.
- 7<sup>p</sup> Ekäni, gäkä iwanaye dāpmäk täyan. Täņkaņ äma waki u meni dāpmäj tokäriri näk nutta täņpä wak täkaņ. Unita Ekäni Anutuna, täņ namiņkuno udegän, gäk äbä iwan keru terak nanik nämagut!
- 8<sup>q</sup> Ekäni gäk kubä-tägän ämawebekaye täga täņkentäj yämen. Unita Ekäni, ämawebekaye watä säkgämän it yämi.

<sup>j</sup> 2:11 Plp 2:12; Hib 12:28    <sup>k</sup> 2:12 Jon 5:23, 1Pi 2:6    <sup>l</sup> 3 Kudup 2Sml 15:13–17:22  
<sup>m</sup> 3:3 Sam 62:7    <sup>n</sup> 3:4 Sam 4:3, 43:3    <sup>o</sup> 3:6 Sam 23:4, 27:3, 118:10-13    <sup>p</sup> 3:7 Jop 16:10;  
 Sam 22:21, 57:4, 58:6    <sup>q</sup> 3:8 Sam 28:8, 29:11

## Salmo 4

**Bipani kubäken Devittä kehäromi yäpmäkta yänapik man yänjuk**

- 1 <sup>r</sup> Siwoŋi Anutuna, gäkken yänapinira nadän namisi. Bian bänep nadän bäräpna ketäreŋ namiŋkuno unita apiŋo gerana nadänpäŋ oraŋ nami.
- 2 <sup>ä</sup> Ämawebe, in kadäni jidegän wäpna yäpmäj äpäkta piäni täk täkaŋ u api penen? Ba imaka jopi-jopi yäpmäj kuŋat täkaŋ ba jopman nadäkta gäripi pähap nadäk täkaŋ u kadäni jidegän api penen?
- 3 <sup>s</sup> Ɔode nadäkot; Ämawebe Ekäni täŋo gämoriken kuŋat täkaŋ u inita biŋam iwoyäk täyak. Unita näkä gera yänjira nadän namik täyak.
- 4 <sup>t</sup> Unita ämawebe, in kujatjin kwaiwäpäŋ momi täktäk kädet pewut. Täŋkaŋ dämpmon patpat kadäniken kwikinik patpäŋ man täwetat ŋonita juku pik täkot.
- 5 <sup>u</sup> Täŋkaŋ inä Ekänita nadän imikinik täŋpäŋ ärawa täktäk kädet ini gäripi nadäk täyak ude täŋ imik täkot.
- 6 <sup>v</sup> Ekäni, ämawebe mäyaptä gäkken gera jop Ɔode yäk täkaŋ; Iron täŋ nimi! Nadän nimeno uyaku oretoret täga täne yän yäk täkaŋ.
- 7 <sup>w</sup> Ketem piäniken ahän-bumbum täŋirä äma unitä oretoret nadäk täkaŋ. Upänkaŋ Ekäni, oretoret nadäk täkaŋ u jopigän. Bänep oretoret gäkä namik täyan u taŋi pähap. Bänepna täŋpidäm taŋ namiŋiri oretoret bumta nadäk täyat.
- 8 <sup>x</sup> Ekäni gäkŋa-tägän watä it namiŋiri säkgämän it täyat. Unita imaka kubäta nämo umuntaŋkaŋ dämpmon bäräŋek-inik päŋku säkgämän patguŋguŋ täk täyat.

## Salmo 5

**Anututä watä it imikta äma kubätä yänapinjuk**

- 1 O Ekäni, näk komi nadänpäŋ yänkähän-kähän yänjira juku peŋpäŋ nadän namisi.

---

<sup>r</sup> 4:1 Sam 17:6, 18:6, 18:18-19    <sup>s</sup> 4:3 Sam 6:8-9, 50:5, 135:4    <sup>t</sup> 4:4 Sam 77:6, 119:11; Efe 4:26    <sup>u</sup> 4:5 Lo 33:19; Sam 51:19, 62:8    <sup>v</sup> 4:6 Nam 6:26; Jop 7:7, 9:25  
<sup>w</sup> 4:7 Sam 97:11-12, 119:14, 119:72    <sup>x</sup> 4:8 Jop 11:19; Sam 16:9

- 2<sup>y</sup> Anutu intäjukun ämana, juku penpäñ tñj kentäktä konäm kotat ño nadäj nam.
- 3<sup>z</sup> Ekäni, tami tami gäkken yäñapik man yäk täyat. Edap dapuritä abäñirän näk gäkken yäñapik man kehäromigän yäñpäñ gäkä kowata jide näwoñärewayäj täyan unita dapun täk täyat.
- 4 Anutu, anutu jopi ätu kudän wakita gäripi nadäk täkañ upäñkañ gäk anutu udewani nämo. Nämoinik, äma waki täñpanitä gäk dubikaken täga nämo itneñ.
- 5<sup>a</sup> Ba äma inita nadäwä ärowani täñpani uwä iñamkaken täga nämo itneñ. Äma waki täñpani udewanita gañani pähap nadäk täyan.
- 6<sup>b</sup> Täñkañ äma jop manman yäwanita täñpäwak täñ yämik täyan. Ba äma iwan täñpäñ kumäj-kumäj däpanikät äma täñyäkñarani täñpanita wakiinik nadäk täyan.
- 7<sup>c</sup> Upäñkañ gäk näka butewaki pähap nadäj namik täyan unita gäkño kudupi yotken täga api ärowet. Äroñpäñ ganiñ oretta gukut imäpmok api täñpet.
- 8<sup>d</sup> O Anutu, iwanaye bumta itkañ unita näkño irit kuñat-kuñatnata watä it namiñiri gäkño kädet siwoñi kañ iwara. Kädet näkä iwatta nadäwikañ pätak u näwoñäre.
- 9<sup>e</sup> Näkño iwanayetä man bureni kubä nämoinik yäk täkañ. Uwä äma täñpä waktagän nadäk täkañ.  
Unitäño meni jinom uwä säkgämän, gakñi nikektä äma täñyäkñatpäñ kumäj-kumäj kädetken yämagut täkañ.
- 10<sup>f</sup> Unita Anutu, manken yepmañpäñ komi piä kañ yämi. Täñiri iniken nadäk tawañ wakiwakitä äyänutpäñ kañ täñpä wawut. Ärowani täñ gamiñpäñ momi bumta täk täkañ unita iñamkaken nämo itta kañ yäwat-kire!
- 11<sup>g</sup> Täñpäkañ ämawebe nadäj gamiñirä watä it yämik täyan uwä oretoret täk täkot. Bänep täga nadäñpäñ oretoret kap kadäni kadäni tek täkot.  
Ude täñirä watä säkgämän it yämik täyi. U imata, ämawebe uwä gäka gäripi pähap nadäj gamiñpäñ gäka yäñpäñ oretoret bureni täk täkañ.
- 12<sup>h</sup> Bureni Ekäni, äma gäkño man bureni iwaräntäk täkañ unita kudän säkgämän täñ yämik täyan.

<sup>y</sup> 5:2 Sam 3:4, 65:2    <sup>z</sup> 5:3 Sam 30:5, 88:13, 130:6    <sup>a</sup> 5:5 Hab 1:13    <sup>b</sup> 5:6 Sam 55:23;  
Rev 21:8    <sup>c</sup> 5:7 1Kn 8:29-30; Sam 132:7, 138:2    <sup>d</sup> 5:8 Sam 24:4-5, 27:11

<sup>e</sup> 5:9 Sam 62:4; Luk 11:44; Rom 3:13    <sup>f</sup> 5:10 2Sml 15:31, 17:14, 17:23    <sup>g</sup> 5:11 Ais 65:13

<sup>h</sup> 5:12 Sam 115:13



Nadāŋ yāmik täyan unitä kurepätä-yāŋ watä bureni it yāmik täyak.

## Salmo 6

### Äma bäräpiken irani täŋo yāŋapik man

- 1 <sup>i</sup> O Ekäni, mominata yāŋpāŋ kokwawak nadāŋkaŋ nämo nebewen,  
ba momina täŋo kowata nämo namen.
- 2 <sup>j</sup> Ekäni, kehäromina paotnik täyak unita butewaki nadāŋ namiŋpāŋ  
kehäromi äneŋi nam.
- 3 <sup>k</sup> Bänepnaken nadāŋ bäräp pähap ahätak upāŋkaŋ Ekäni, gäk bäräŋeŋ  
nämo täŋkentāŋ namitan. Unita jidegān api nadāŋ namen?
- 4-5 <sup>l</sup> Nutpewi kumbero uwä täga nämo ganiŋ oreret. Äma kumbanitä nämo  
nadāŋ gamik täkaŋ. Udewaniwä gäk täga nämo ganiŋ oretneŋ.  
Unita Ekäni, päbä bäräpi terak nanik nämagut. Gäk butewaki mähemi  
unita nadāŋ namiŋpāŋ kumāŋ-kumāŋ dubiniken nanik nämagutsi.
- 6 Konām kot yāpmāŋ äbāŋtäyiwa kehäromina kudup paotak. Täŋpāŋ  
bipani bipani dapunna konām pitotä ämetpārani tekna ba gwäk  
kunowāna näbätak täyak.
- 7 <sup>m</sup> Iwanaye mäyap unita konām pen kot täyat. Konām kottäyiwa  
dapunna pom tokŋewākaŋ dapun täga nämo ijik täyat.
- 8 <sup>n</sup> Tägagāmān! Ekänitä konām korira nadätak. Unita äma wakiwaki  
täŋpani in keweŋ namut!
- 9 Täŋkentäktä gera yäk täyat u nadāŋ namitak. Bureni, yāŋapiŋira  
täŋkentāŋ namik täyak.
- 10 Unita nadätat; Iwanaye bäräpi pähap gānaŋ itkaŋ umun bumta api  
täneŋ. Täŋpāŋ mäyäk pähap nadāŋpāŋ nepmaŋkaŋ täŋguŋ-gurap  
täŋtāŋ api ämetpeŋ kuneŋ.

## Salmo 7

### Äma ŋo bäräpi nadāŋkaŋ Anutuken gera yāŋkuk

- 1 <sup>o</sup> Ekäni Anutuna, iwanaye yabāŋ umuntaŋ gäkken käbop itta  
äreŋ täyat. Täŋkentāŋ namiŋiri äma näk kumāŋ-kumāŋ  
nutnayāŋ näwarān täkaŋ uwä nutneŋtawä.

---

<sup>i</sup> 6:1 Sam 38:1; Jer 10:24    <sup>j</sup> 6:2 Sam 41:4; Hos 6:1    <sup>k</sup> 6:3 Sam 90:13    <sup>l</sup> 6:5 Sam 88:11,  
118:17; Ais 38:18    <sup>m</sup> 6:7 Jop 17:7; Sam 38:10; Kra 5:17    <sup>n</sup> 6:8 Sam 119:115; Mat 7:23;  
Luk 13:27    <sup>o</sup> 7:1 Sam 31:1, 31:15, 71:1

- 2 Tāŋ ämatä tãŋkentãŋ namikta nãmo irãwã, iwanayetã tom ägwãri ude wãdãŋ gãrepmãŋ pãŋku gupna api yãpmãŋ dãkŋeneŋ.
- 3-4 <sup>p q</sup> O Ekãni Anutuna, nãk kudãn waki kubã nãmo tãŋkut yãŋ nadãtat. Upãŋkaŋ nãkken kudãn waki ätu itneŋo, ba not kubãta tãŋpãwak tãŋpero, ba notnapak tãŋ-ikŋatpãŋ man uterak yãŋmaŋpa äroweko, ba jop nadãŋ iwanaye tãŋpãwak tãŋpero u tãŋpãwã, eruk ŋode tãga tãŋpen;
- 5 Iwanaye jop yabãŋiri nãwarãn tãŋpãŋ kaŋ nepmãŋirut! Nutmaŋpã äpmonpãpãŋ kumãŋ-kumãŋ tãga api nutneŋ. Tãŋpãŋ gupna kome terak jop uken tãga api pewã pãrek.
- 6 <sup>r</sup> Upãŋkaŋ nãk ude nãmo tãŋpani unita Anutu, gãk kokwawak pãhap nadãŋkaŋ akuŋpãŋ iwanaye nutnayãŋ piã bumta tãkaŋ u dãpmãŋpãŋ yãwat-kire!  
Imata, gãkãwã kudãn siwoŋitagãn nadãk tãyan unita äbã tãŋkentãŋ namisi.
- 7 <sup>s</sup> Ude tãŋpãŋ punin unu itkaŋ ämawebe kuduptagãn yãweri gãmotkaken irirã yabãŋ yãwasi.
- 8 <sup>t</sup> Gãhãwã ämawebe kuduptagãn tãŋo kudãn yãpmãŋ daniwani unita Ekãni, iwanaye iŋamiken nãka äma siwoŋi yãŋ nãwet!  
Imata, nãk waki tãŋira kowata yãpmãkta yãwani nãmo yãŋ nadãtan unita.
- 9 <sup>u</sup> Anutu, gãk äma siwoŋi pãhap. Gãk äma tãŋo nadãk-nadãk ba gãripini kudup nadãwi tãrek tãkaŋ.  
Unita gãk äma waki tãŋo kudãn waki kudup kaŋ pewi paorut. Tãŋkaŋ äma siwoŋita gwãki tãga kaŋ yãmi.
- 10 <sup>v</sup> Ämawebe, in nadãkaŋ? Anutu u nãkŋo watã ämana. Äma unitãŋo man buramik tãkaŋ u tãŋkentãŋ yãmik tãyak.
- 11 <sup>w</sup> Anutu uwã man yãpmãŋ daniwani tãgagãmãn. U äma wakiwaki nãmo yabãŋ oretpãŋ kowata yãpmãkta biŋam yãŋtãreŋ yãmik tãyak.
- 12 <sup>x</sup> Tãŋpãkaŋ äma waki u kudãn waki nãmo penayãŋ tãŋo uwã Anututã pãip boham tãŋo meni api wãdãwek. U äpa topmãŋkaŋ gwãjikta pidãm tãyak.

<sup>p</sup> 7:3 1Sml 24:11    <sup>q</sup> 7:4 1Sml 24:7, 26:7; Sam 109:4-5    <sup>r</sup> 7:6 Sam 35:23, 94:2, 138:7

<sup>s</sup> 7:7 Sam 22:27    <sup>t</sup> 7:8 Sam 26:1, 43:1, 98:9    <sup>u</sup> 7:9 Sam 34:21, 40:2, 94:23; Rev 2:23

<sup>v</sup> 7:10 Sam 18:2, 18:30, 97:10-11    <sup>w</sup> 7:11 Sam 50:6, 90:9    <sup>x</sup> 7:12 Lo 32:41-42; Sam 64:7

- 13 <sup>y</sup> Tänpän ämik täjo tuḡum komi komi u yäpmanpän kuwek kädap mebet ikek äma u yamakta täntuḡum täyak.
- 14 <sup>z</sup> Eruk, äma waki unita nadawut. U kudän waki täkta tawan pek täkaḡ. Tänpän tänikḡarani kudän mebari mebari wari wari täk täkaḡ.
- 15 <sup>a</sup> Uwä äma ätuta buḡep täk täkaḡ. Upänkaḡ buḡep iniken unitä api äyänutpän yepmanḡerek.
- 16 <sup>b</sup> U udegän, kudän waki iniken unitäḡän äyänutpän ini terak tänpäwak api pewän ahäneḡ.
- 17 U kawut! Anutu u siwoḡi pähap unita bänep täga iwet täyat. Tänpän Ekäni Anutu ärowani unitäḡo wäpi biḡam kap terak inḡoret täyat.

## Salmo 8

### Anutu ima mebarita komen äma nin nadän nimik täyak?

- 1 <sup>c</sup> Ekäni Mähemnin, wäpka biḡam ḡaripi ḡakḡi nikektä kome kuduḡtagän intäjukun itak!

Wäpka biḡam ärowani unita kunum ḡanaḡ naniktä ḡäk ḡaniḡoret täkaḡ.

- 2 <sup>d</sup> Tänpäkaḡ iwankayetä mäyäk nadawut yänpän nanak pakikat ironḡironḡi yäwetpän yäwoḡäreḡ täḡiri kap terak ḡaniḡoret täkaḡ.  
Teḡirä iwankayetä nadänpän umuntaḡpän man kum api itneḡ.

- 3 <sup>e</sup> Tänpäkaḡ Ekäni, näk kunum terak dapun tänpän imaka säḡḡämän ketkatä täḡ peḡkuno, komepak ba guk komeniken yepmanḡkuno u yabän yäwatpän nadawätäk ḡode täk täyat;
- 4 <sup>f</sup> Anutu, imata ḡäk äma mewuni ninta nadäwi ärowani täk täkaḡ? Imata ämawebe watä säḡḡämän it nimik täyan?
- 5 Nin äpani ude itnaḡipän wäpnin biḡam epmäḡet kudän nikek ude niḡmanḡkun. Bureni, imaka päke u kudup yärepmitpän ḡäkḡa bumik niḡmanḡkun.

<sup>y</sup> 7:13 Sam 18:14, 45:5    <sup>z</sup> 7:14 Jop 15:35; Ais 59:4; Jem 1:15    <sup>a</sup> 7:15 Sam 57:6

<sup>b</sup> 7:16 Sam 140:9-11    <sup>c</sup> 8:1 Sam 113:4, 148:13    <sup>d</sup> 8:2 Sam 44:16; Mat 21:16, 1Ko 1:27

<sup>e</sup> 8:3 Sam 111:2    <sup>f</sup> 8:4 Jop 7:17-18; Sam 144:3; Hib 2:6-8

- 6 <sup>g</sup> Ude tənkaŋ imaka kudup ketkatä tən-peŋkuno u yabän yäwatta nipmaŋkun. Ude təniri imaka kudup u gämotninken itkaŋ.
- 7-8 Yawakkät tom ägwäri, barak ba imaka imaka gwägu pähap gänaŋ komeni komeni kuŋat täkaŋ u kuduŋtagän äma gämoriken yepmaŋkunotä itkaŋ.
- 9 Unita Ekäni Mähemnün, wäpka biŋam gäripi gakaŋi nikektä kome kuduŋtagän intäjukun itak!

## Salmo 9

### Anutu täŋo kudän siwoŋi unita bänep täga man

- 1 Ekäni, bänep nadäk-nadäkna kuduŋtä api ganiŋoret tənŋet. Tänpän näk ämawebe gäkä piä tägagämän täk täyan unita api yäwet tənŋet.
- 2 <sup>h</sup> Täŋkaŋ Anutu ärowani, näkä nadän gamiŋpän oretoret kap teŋpän wäpka biŋam api yäpmän ärok tənŋet.
- 3 Gäkä tənŋentän namikta äbäniri iwanayetä gabän umuntaŋ metänpeŋ kuk täkaŋ. Metänpeŋ kuŋkä maŋ-däpmänpän kumäk täkaŋ.
- 4 Täŋpakaŋ yäpmän danik piä täk täyan uwä siwoŋigän täk täyan. Täŋkaŋ näkŋo manna yäpmän daniŋpän momika nämo yän yänätäreŋ namiŋkun.
- 5 <sup>i</sup> Gäk guŋ äbot äbori äbori nämo nadän gamik täkaŋ u yebenpän äma wakiwaki u kumän däpmän moreŋkun. Täŋiri ämawebetä äma udewanita api guŋ täneŋ.
- 6 Bureni, iwaniye waŋkuŋo ubayän. Inide ude api itneŋ. Gäk unitäŋo yotpärare yäpi waŋkuŋo unita ämawebetä kome unita täŋguŋ taŋpän nämoinik api nadäneŋ.
- 7 <sup>j</sup> Täŋpakaŋ Ekäni uwä intäjukun äma inide api it yäpmän ärowek. Uwä intäjukun-inik itkaŋ ämawebe yäpmän danikta pidäm täyak.
- 8 <sup>k</sup> Täŋpän kudän siwoŋi terak api yäpmän daniwek. Ude tənkaŋ ämawebe kuduŋtagän iniken nadäk siwoŋi terak api yabän yäwarek.

<sup>g</sup> 8:6 Stt 1:26-28, 1Ko 15:27; Efe 1:22; Hib 2:8 <sup>h</sup> 9:2 Sam 5:11, 83:18 <sup>i</sup> 9:5 Lo 9:14; Snd 10:7 <sup>j</sup> 9:7 Sam 102:12, 102:26; Hib 1:11 <sup>k</sup> 9:8 Sam 96:13, 98:9

- 9<sup>l</sup> Ekäni uwä eji kehäromi kubä ude itak. Iwantä äma kubäta tänpäwak tänpänä, äma u Ekäniken päñku täga irek.  
Ba bäräpi kadänikenä Anutuken käbop täga päñku irek.
- 10<sup>m</sup> O Ekäni, äma gäk gabäj tarek täkañ u kubä mäde nämoinik ut imiñkuno unita ämawebe mebärika nadäwä tärek täkañ uwä gäkä terakgän api yeñgämä peneñ.
- 11<sup>n</sup> Unita ämawebe, in Ekäni, Saion yotpärareken intäjukun itkañ yabäj yäwat piä täk täyak u wäpi biñami iniñoret täkot!  
Epän pähap täk täyak unita ämawebe komeni komeni yäñahäñpäñ yäwet täkot.
- 12<sup>o</sup> Bureni, Ekäni uwä äma komi nadäk täkañ unitäño konäm gerata juku peñpäñ nadäj yämik täyak. Ude tänpäñ äma netätä komi u yämik täkañ unita kowata tänpäwak täñ yämik täyak.
- 13 Unita Ekäni, näka waki, butewaki nadäj namisi. Iwantä komi ba bäräpi namikañ ño yabä!  
Kumäj-kumäj dubiniken itat ño nämaguri äneñi täga kañ ira!
- 14<sup>p</sup> Ude täñpayäj täno uwä näk päñku Jerusalem nanik ämawebe iñamiken itkañ wäpka api ganiñ oreret!  
Ba waki keriken nanik nämagurayäj täyan unita oretoret pähap nadäñpäñ wäpka api yäpmäj ärowet.
- 15<sup>q</sup> Täñpäkañ äma guñ äbotken naniktä nintä ärikta awañ äneñkuño upäñkañ ini-tägän awañi gänañ äriñkuñ.  
Nin nipmänjitta buñep täñkuño upäñkañ buñep iniken unitä yepmäjitkuk.
- 16<sup>r</sup> Bureni-inik, Ekänitä äma täño täktäki, kudän siwoñi terak yäpmäj daniñpäñ kowata yämik täyak. Täñirän äma waki uwä iniken kudän wakitä äyäjutpäñ tänpäwak täñ yämik täkañ.
- 17<sup>s</sup> Äma waki komeni komeni Anututa nadäj äwaräkuk täk täkañ unitäño komeniwä kumbani kome ubayäj.
- 18<sup>t</sup> Täñpäkañ ämawebe tuñumi nämo, täñbute-bute täñpaniwä Ekänitä jop yabäj äwaräkuk nämo täk täyak.  
Nämo, äma bäräpi niked udewani bureni-inik api täñkentäj yämek.
- 19 Unita Ekäni, äbi! Äbä jop yabäjiri komen ämatä ärowani täñ gaminetawä! Äma nämo nadäj gamik täkañ u kudup

<sup>l</sup> 9:9 Sam 37:39, 46:1, 91:2    <sup>m</sup> 9:10 Lo 31:6-8; Sam 37:25, 70:4, 91:14    <sup>n</sup> 9:11 Sam 107:22  
<sup>o</sup> 9:12 2Sml 4:11; Sam 9:18, 10:17, 22:24, 37:25; Ais 49:14-15; Hib 13:5    <sup>p</sup> 9:14 Sam 13:5, 20:5, 35:9    <sup>q</sup> 9:15 Sam 7:15, 94:23; Snd 5:22, 26:27    <sup>r</sup> 9:16 Kis 14:31; Snd 5:22  
<sup>s</sup> 9:17 Jop 8:13; Sam 50:22    <sup>t</sup> 9:18 Sam 12:5; Snd 23:18, 24:14

yepmanpikaŋ gäkŋo man piäken kaŋ irut. Tänpäj unitäŋo täktäki kaŋ yäpmäj dani.

<sup>20</sup> u Ekäni, ude täjiri kaŋ umuntäwut. Kehäromika ude yäwoŋjärejiri inita nadäwä äpani-inik kaŋ tänpüt.

## Salmo 10

**Äma waki tänpäni u Anututä kehäromini täga yäpmäj äpek**

- <sup>1</sup> Ekäni, komi butewaki ahäj namiŋirän gäk imata nepmanpeŋ päŋku kábop itan?
- <sup>2</sup> v Ekäni, äma waki tänpänita nadä! U ärowani tänpäj äma jopi jäwäri iwan täŋ yämiŋpäŋ däpmänpäj yäwat-kirek täkaŋ u nämo nadätan?
- <sup>3</sup> w Äma waki tänpäni uwä iniken bänepi täŋo gäripi ugän iwatpäŋ ärowani täk täkaŋ. Moneŋ tuŋumta nadäŋgärip tänpäj Ekäni mäde ut imik täkaŋ.
- <sup>4</sup> x Äma udewanitä nin ärowani yänpäj Anututa nämoinik nadäŋ imik täkaŋ. Nämo, Anututa nadäwä nämo itak bumik yäj nadäk täkaŋ.
- <sup>5</sup> y Tänpäj äma udewani tuŋum pähap ikek itkaŋ kome terak säkgämän it täkaŋ. Upäŋkaŋ Anutu, äma uwä inita nadäwä ärowani tänpäpäŋ gäkŋo бага manta nadäwä äpani täk täkaŋ ba iwaniyeta udegän yäjärok yäwet täkaŋ.
- <sup>6</sup> z Tänpäj bänepitä ŋode nadäk täkaŋ; Imaka kubätä nin täga nämo tänpän waneŋ. Nin tägagän api itne yäj nadäk täkaŋ.
- <sup>7</sup> a Äma udewani uwä meniken äma tagwän man yäwet-yäwet unitägän abämaŋ kuk täkaŋ. Meberitä jop manman, umun man ba tänpäwak man yäk täkaŋ.
- <sup>8-9</sup> b c Tänpäj kädet moräkken kábop itpäŋ äma siwoŋi ba äma kehäromini nämo, jop nadäŋ däpmäk täkaŋ, aŋ komitä kábop itpäŋ tom däpmäk täkaŋ ude.
- <sup>10</sup> Äma wakiinik tänpäni uwä äma jäwäri u jiraŋ yäj nadäŋkaŋ yeŋ yäwat päpmo yepmanpäŋ ärowani täŋ yämik täkaŋ.

<sup>u</sup> 9:20 Sam 62:9; Ais 31:3; Ese 28:2    <sup>v</sup> 10:2 Sam 7:16, 9:15; Snd 5:22    <sup>w</sup> 10:3 Sam 94:4; Rom 1:32    <sup>x</sup> 10:4 Sam 14:1-2, 53:1    <sup>y</sup> 10:5 Sam 12:5; Ais 26:11    <sup>z</sup> 10:6 Ais 56:12; Rev 18:7    <sup>a</sup> 10:7 Jop 20:12; Sam 12:2; Rom 3:14    <sup>b</sup> 10:8 Sam 17:11; Hab 3:14  
<sup>c</sup> 10:9 Sam 17:12; Mai 7:2

- 11 <sup>d</sup> Tånkaŋ bänepitā ŋode yāk tākaŋ; Anutu u ninta guŋ taŋpāŋ dapuri taŋpiŋik taŋkuko unita nin nāmo nibāk tāyak yāk.
- 12 O Ekāni, gāk akuŋpāŋ āma waki taŋpani unita kowata yāmi!  
Tånkaŋ āma kehāromi paorani ninta guŋ tāwentawā!
- 13 Anutu, āma waki taŋpani imata gāk ganiŋ wārāt tākaŋ? ŋode uwā jop nadāk tākaŋ; Kowata nāmo api nimek!
- 14 <sup>e</sup> Upāŋkaŋ Ekāni, gāk āma kādet waki taŋpani u yabāk tāyan. Āma udewanitā komi nimiŋirā nibāŋ āwarākuk nāmo tāk tāyan.  
Unita āma kehāromini nāmo, gākā taŋkentāŋ nimi yāŋpāŋ gākgān gabāŋ tarek tākaŋ. U imata, gāk kubā-tāgān āma jopi jāwāri taŋkentāŋ yāmik tāyan.
- 15 Unita Ekāni, gākā āma waki taŋpani tāŋo kehāromi yāyomāgatpāŋ kowata komi kaŋ yāmi!
- 16 <sup>f</sup> Ekāni gāk intājukun-inik it yāpmāŋ pāŋku pen api it yāpmāŋ ārowen, paot-paotka nāmo.  
Unita āma gāka nāmo nadāŋ gamik tākaŋ u yāwat kireŋpewi kaŋ kuŋtāŋpā kut!
- 17 <sup>g</sup> Ekāni, gāk āma jāwāri tāŋo yāŋapik man nadāŋ yāmiŋpāŋ bānepi tāŋ-tāpāneŋ yāmiŋiri sākgāmān api itneŋ.
- 18 <sup>h</sup> O Ekāni, iroŋi kodāŋanikāt āma bārāpi nadāwani unitāŋo yāŋapik man nadāŋ yāmiŋpāŋ komi nadāk tākaŋ u dātāreŋ yāmik tāyi.  
Ude tāŋiri komeŋ āmata āneŋi nāmo api umuntāneŋ!

## Salmo 11

### Āma kubātā Anututa nadākinik taŋkuk

- 1-2 <sup>i j</sup> Umuri kubā ahāŋ namiŋirān Ekānitā watā it namān yāŋpāŋ uken kuk tāyat.  
Unita notnapak, imata guŋtā-yāŋ ŋode nāwetan? Ai! Metāŋpeŋ ku! Āma waki taŋpanitā āma siwoŋi dāpmākta bipmāŋ uraniken kābop itkaŋ kuwek gwājikaŋ u nāmo yabātan?  
Gāk barak umuritā-yāŋ metāŋpeŋ pom udu ku! yāŋ man ude imata nāwetan?

<sup>d</sup> 10:11 Jop 22:13; Sam 94:7; Ese 9:9    <sup>e</sup> 10:14 Sam 68:5, 2Ti 1:12, 1Pi 4:19

<sup>f</sup> 10:16 Sam 145:13; Jer 10:10; Dan 4:34, 1Ti 1:17    <sup>g</sup> 10:17 Kis 22:23; Sam 9:12

<sup>h</sup> 10:18 Sam 82:3; Ais 11:4    <sup>i</sup> 11:1 Sam 2:12, 121:1    <sup>j</sup> 11:2 Sam 7:12, 37:14, 64:3-4

- 3 <sup>k</sup> Yäke! Äma kuduhtagäntä kädet siwoŋi mäde ut imäwä äma siwoŋi jide täneŋ? Käwep api metäŋpeŋ kunep.
- 4 <sup>l</sup> Upäŋkaŋ nähä nämo api metäŋpeŋ kwet! Nämo, Anutu ini kudupi tähaken itkaŋ dapun täŋ itak.  
Kunum gänaŋ maŋitkaŋ intäjukun-inik it nimiŋpäŋ äma täŋo täktäki u kuduhtagän yabäŋpäŋ-nadäk täyak.
- 5 <sup>m</sup> Ekäni ini äma siwoŋi ba äma waki täŋpani yäpmäŋ daniŋpäŋ äma бага mani nämo buramik täkaŋ unita kokwawak pähap api pewän ahäŋ yämek.
- 6 <sup>n</sup> Ude täŋpäŋ kädäp mebet komigämän upäŋ piŋ yabat-pewän komi bumta api nadäneŋ. U imata, kowata udewani yäpmäkta biŋam täkaŋ ubayäŋ.
- 7 <sup>o</sup> Täŋpäkaŋ Ekäni ini uwä siwoŋi unita äma siwoŋi kuŋaranita gäripi nadäk täyak.  
Äma Ekäni täŋo meni jinom iwatpäŋ kuŋat täkaŋ uwä Ekäni iŋami api käneŋ.

## Salmo 12

### Äma kubä Anututä täŋkentäŋ imikta yäŋapik man yäŋkuk

- 1 <sup>p</sup> Ekäni, äma siwoŋi kubä nämoinik itak. Ba äma man bureni yäwani kudup paotkaŋ unita äbä täŋkentäŋ nimisi!
- 2 <sup>q</sup> Ämawebe kuduhtagäntä noriye bänepi ärikta jop täŋyäkŋarani täk täkaŋ.
- 3 Unita Ekäni, gäk äma ätu jop yäŋ-yäkŋatpäŋ waki kädet terak yämagut täkaŋ ba ärowani täk täkaŋ uwä meni teŋpipiŋ yämi!
- 4 Äma udewanitä ŋode yäk täkaŋ; Nin äma ätu jop yäŋ-yäkŋatpäŋ imaka yäpmäkta gäripi nadäk täkamäŋ u täga api yäpne.  
Ba man yänayäŋ nadäŋpäŋä udegän täga api yäk täne yäk. Ude täŋitna äma kubätä täga nämo niniŋ bitnäwek yäŋ yäk täkaŋ.
- 5 <sup>r</sup> Ude yäk täkaŋ upäŋkaŋ Ekänitä ini ŋode yäyak; Eruk täga! Näk ärewayäŋ! Ämatä äma jäwäri yäpmäŋ äpäŋpäŋ komi piä yämiŋirä yäŋkähän-kähän yäŋ itkaŋ u nadätat.  
Äreŋpäŋ säkgämän itta gäripi nadäk täkaŋ u täŋkentäŋ yämiŋira udegän api itneŋ yäk.

<sup>k</sup> 11:3 Sam 87:1, 119:152 <sup>l</sup> 11:4 Mai 1:2; Mat 5:34 <sup>m</sup> 11:5 Stt 22:1; Sam 34:19; Jem 1:12

<sup>n</sup> 11:6 Sam 75:8; Jer 4:11-12; Ese 38:22 <sup>o</sup> 11:7 Sam 7:9-11, 16:11, 33:5 <sup>p</sup> 12:1 Ais 57:1; Mai 7:2 <sup>q</sup> 12:2 Sam 41:6; Jer 9:8; Rom 16:18 <sup>r</sup> 12:5 Sam 10:18, 34:6, 35:10; Ais 33:10



- 6 <sup>s</sup> Ämawebe, in nadäkanj? Ekänitä täñkentäj nimikta man kehäromi yäjñkuko uwä man bureni-inik yäjñkuk. Man yäk täyak u siliwa mobä kädäpken ijiñpewä kodaki paki-inik äworek täkanj udeyani.
- 7 <sup>t</sup> Unita Ekäni, watä säkgämän kadäni kadäni it nimiñiri iwantä nidäpneñtawä.
- 8 <sup>u</sup> U imata, äma waki bämopiken itkamäj. U kudup kädet wakita tägagämän yäjñ nadäk täkanj.

## Salmo 13

**Äma kubä Anututä äneñi nadäj imikta yäjñapik man yäjñkuk**

- 1 <sup>v</sup> Ekäni, kadäni jidegän äneñi api nadäj namen? Gäk näka mäde kadäni käronji api ut namen ba? Kadäni jidegän nadäj namiñiri iñamka äneñi api gabäwet?
- 2 Kadäni jidegän bäräpina ño api ketäreñ namen? Butewaki pähap nadäj itat ño kepma bipani jide nadäj yäpmäj kuñira api paot namek? Kadäni jidegän täñkentäj namiñiri iwanaye gämoriken nämo api iret?
- 3 <sup>w</sup> Ekäni, gäk näkñjo Anutuna unita yäjñapik manna ño nadäj namiñpäj butewaki nadäj nami. Täñpäj kehäromi namiñiri nämo api paoret.
- 4 <sup>x</sup> Iwanaye yabä kätäñiri nintä irepmitkamäj yäjñpäj nabäwä mañ parira oretoret nämo täneñ.
- 5 Upäjñkanj ude nämo! Gäk nadäj namikinik täk täyan unita nadäkinik täyat. Butewaki nadäñpäj täñkentäj namayäj täyan unita oretoret täñ gamitat.
- 6 <sup>y</sup> Bureni Ekäni, gäk näka säkgämän täñ namiñ yäpmäj äbuno unita kap teñpäj wäpka api ganiñ oreret.

## Salmo 14

**Äma waki täño täktäk**

- 1 <sup>z</sup> Äma Anutu nämo itak yäjñ yäk täkanj uwä guñ bureni-inik! Äma udeyani bänepi käbäj täwani. U kudän waki mebäri mebäri täk täkanj. Kubätä kudän täga kubä nämoinik täk täyak.

<sup>s</sup> 12:6 Sam 119:140; Snd 30:5    <sup>t</sup> 12:7 Sam 37:28, 97:10    <sup>u</sup> 12:8 Sam 55:10-11

<sup>v</sup> 13:1 Jop 13:24; Sam 88:14; Ais 59:2    <sup>w</sup> 13:3 Jer 51:39    <sup>x</sup> 13:4 Sam 25:2, 35:19, 38:16

<sup>y</sup> 13:6 Sam 116:7, 119:17    <sup>z</sup> 14:1 Sam 10:4, 53:1

- 2<sup>a</sup> Nadäkaŋ? Ekänitä kunum terak ununitä etä päpä dapun pärewat täk täyak. U äma nadäwä tumbäpäŋ Anutu kaŋ-ahäkta piäni täŋpani udewani ätu itkaŋ ba nämo yäŋ nadäŋpäŋ yabäŋ ahäkta dapun pärewat täk täyak.
- 3<sup>b</sup> Upäŋkaŋ nämo, kudup u kädet siwoŋi irepmit moreŋpäŋ kädet waki täŋpanigän. Uken nanik kubätä kudän täga kubä nämo täk täyak. Nämoinik.
- 4<sup>c</sup> Unita Ekänitä ŋode yäyak; Jide? Ämawebe u nadäk-nadäki nämo? U jop orek patkaŋ näkŋo ämawebenaye uken täŋyäkŋatpäŋ kubota täŋ yämik täkaŋ. Ude täŋkaŋ näkken yäŋapik man kubä nämoinik yäk täkaŋ.
- 5 Upäŋkaŋ Anututä ämawebeniye ukät itkentäk-inik täyak unita äma waki täŋpani unita imaka umuri-inik kubä api ahäŋ yämek.
- 6<sup>d</sup> Äma waki uwä äma äpani jopi täŋo piä tawaŋ kaŋkaŋ yäniŋ wärät täkaŋ. Upäŋkaŋ Ekäni uwä äma äpanita watä it yämik täyak.
- 7<sup>e</sup> Eruk, Isrel ämawebe täŋkentäŋ yämikta Ekänitä äma kubä Saion nanik kaŋ pewän äbän yäŋ nadätat. Ekänitä ude täŋjirän äneŋi säkgämän itnayäŋ täkamänken uken oretoret pähap api nadäne!

## Salmo 15

### Kädet siwoŋi Anututä gäripi nadäk täyak

- 1<sup>f</sup> Ekäni, kudupi yotkaken äma jidewanitä täga ärowek? Ba kudupi yotpärarekaken äma jidewanitä kadäni käroŋi täga it yäpmän ärowek?
- 2     <sup>g</sup> Eruk, nadätat, äma ŋodewanitä Anutu iŋamiken täga it yäpmän ärowek;  
Äma, Anutu täŋo manta gäripi nadäŋpäŋ kädet siwoŋigän iwarani u. Ba äma kadäni kadäni man bureniŋän yäk täŋpani u.
- 3     <sup>h</sup> Äma udewanitä noriye täŋo wäpi jop man terak nämo yäpmän äpek. Ba noriyeta imaka wakiwaki nämo täŋ yämek. Ba äboriye bämopiken yäŋ-yäkŋarani man kubä nämoinik yäwek.  
Anututä äma udewanita gäripi nadäk täyak.

<sup>a</sup> 14:2 Sam 33:13, 102:19   <sup>b</sup> 14:1-3 Rom 3:10-12   <sup>c</sup> 14:4 Ais 64:7; Jer 10:25; Amo 8:4

<sup>d</sup> 14:6 Sam 9:9, 142:5   <sup>e</sup> 14:7 Jop 42:10; Sam 53:6, 126:1   <sup>f</sup> 15:1 Sam 23:6, 24:3, 27:4, 61:4   <sup>g</sup> 15:2 Ais 33:15; Sek 8:16; Efe 4:25   <sup>h</sup> 15:3 Kis 23:1; Sam 28:3, 50:20

- 4 <sup>i</sup> Äma udewanitä äma wakiwaki tänpänita gäripi nämo nadäk täyak. Nämo! Ämawebe Anutu täño kädet siwoŋi iwat täkaŋ unitagän oraŋ yämik täyak.  
Äma udewanitä imaka api tänpet yäŋ yäwani ugän iwatpäŋ täk täyak. Iniken mani u iwatpäŋ täŋjirän bäräpi mebäri mebäri ahäŋ imäpäŋ waweko upänkaŋ gwäk pimiŋpäŋ mani ugän iwatpäŋ tänpök.
- 5 <sup>j</sup> Äma udewanitä kädet siwoŋi ŋode täk täyak; Äma ätuta moneŋ yämiŋkaŋ yäwerek; Kowata kämi kaŋ namut yäk. Eruk ude yäwerekopäŋ kowata imikimik kadänikenä jide yämeko udegän yäpek, u irepmitpäŋ nämo.  
Tänpäŋ äma udewanitä man käbeyäken man bureniğän yäwek. Tänpäkaŋ äma ätuwä noriye manken yepmakta jop manman yäk täkaŋ. Upänkaŋ äma siwoŋitä kädet udewaniwä nämoinik tänpök.
- In nadäkaŋ? Äma kädet tägatäga udewani iwat täkaŋ uwä paot-paotta biŋam nämo täkaŋ.

## Salmo 16

### Äma kubätä Anututa nadäŋ imikinik täk täyak

- 1 <sup>k</sup> Anutu, näk nadäŋ gamikinik täk täyat unita gäk watä säkgämän it namik täyi!
- 2 Näk Ekäni ŋode iwetkut; Ekäni, gäk näkŋo intäjukun ämana. Imaka tägatäga näkken itkaŋ u gäkŋo ketka terak nanik-tägän äbäk täkaŋ yäŋ iwetkut.
- 3 <sup>l</sup> Ämawebe Ekänita nadäkinik täk täkaŋ udewanikät itta gäripi nadäk täyat.
- 4 <sup>m</sup> Upänkaŋ ämawebe mäjo wära nadäŋ yämik täkaŋ uwä komi api nadäneŋ. Nähä mäjo wärata ärawa nämoinik api täŋ yämet. Ba wäpi menaken nämo api irek. Nämoinik!
- 5 <sup>n</sup> Imaka imaka päke itkaŋ ŋonitä näka watä nämo it namik täkaŋ. Ekäni, gäk kubä-tägän watä it namik täyan. Tänpäkaŋ imaka imakata wäyäkŋek täyat uwä gäkägän namik täyan.

<sup>i</sup> 15:4 Jos 9:18-20; Het 11:35; Apos 28:10 <sup>j</sup> 15:5 Lo 16:19; Ese 18:8 <sup>k</sup> 16:1 Sam 7:1, 17:8 <sup>l</sup> 16:3 Sam 101:6, 119:63 <sup>m</sup> 16:4 Jos 23:7; Sam 32:10, 106:37-38 <sup>n</sup> 16:5 Sam 23:5, 119:57, 125:3; Kra 3:24

- 6 ° Gäk watä säkgämän it namiñiri näk kome terak ño gäripi niked it yäpmän äbätat. Näk imaka kubäta nämö wäyäkñek täyat.
- 7 <sup>P</sup> Unita Ekänina wäpi biñam yäpmän akutat. Imata, uwä kädet siwoñi kuñatta nepmäñit näwat täyak. Täñpän bipani imaka, Ekänitä nadäk-nadäk siwoñi näwetpän näwoñarek tak täyak.
- 8 <sup>q</sup> Täñpäkañ Ekänita guñ tañpän nämö kuñat täyat. Nämö, Ekäni uwä dubinaken it täyak unita imaka kubäta täñyäkñat-pewän umuntañpän täga nämö kwaiwet.
- 9 <sup>r</sup> Unita bänepna pidäm tañirän oretoret pähap nadäk täyat. Täñkañ imaka kubäta nämoinik umuntak täyat.
- 10 <sup>s</sup> Täñpäkañ Ekäni, gäk watä säkgämän it namik täyan. Ude täñiri näk kumän-kumän komeken nämö api kwet. Gäkño piä ämaka täga näk, nabän äwaräkuk täñiri kumänpän jop nämö api parawet.
- 11 <sup>t u</sup> Täñkañ gäkña-tägän kädet gäripi nadäk täyan u näwoñarek täyan. Täñiri gäk dubikaken itkañ bänep oretoret terak kuñat täyat uwä tärek-täreki nämö!

## Salmo 17

### Äma kubä Anututä watä it namän yäñpän gera yäñkuk

- 1 Ekäni, gäkken gera yäñira nadän namisi! Kädet siwoñi iwat täyat unita nadän bäräpna gäkken yäpmän äbäñira täñkentän nami. Gäk yäñgäkñatta nämö yäyat unita yäñapik manna ño nadän namisi.
- 2 Näk nadätat, dapunka pärañi-inik unita kudän siwoñi u kudup kañpän nadäwi tärek täkañ. Unita iwan iñamiken äma siwoñi yän api yäñtäreñ namen.
- 3 <sup>v</sup> Bänep nadäk-nadäkna kudup kawi tärek täyak. Bipani bipani nabänpän-nadäk täyanken nadäk waki kubä nämö kañ-ahäk täyan. Imata, näk man waki, äma ätutä yäk täkañ ude nämö yäk täyat.
- 4 Gäkño man ugänpän buramiñpän äma täñpäwak kädet kudän unita mäde ut imik täyat.
- 5 <sup>w</sup> Gäkño kädet siwoñi nämö irepmitpän wari wari ugän iwat täyat.

° 16:6 Jer 3:19    <sup>P</sup> 16:7 Sam 73:24, 77:6    <sup>q</sup> 16:8 Sam 27:8, 73:23    <sup>r</sup> 16:9 Sam 13:5, 30:12, 108:1    <sup>s</sup> 16:10 Sam 49:15, 86:13; Apos 13:35    <sup>t</sup> 16:11 Sam 36:7-8, 43:4    <sup>u</sup> 16:8-11 Apos 2:25-28    <sup>v</sup> 17:3 Sam 16:7; Sek 13:9; Mal 3:2-3, 1Pi 1:7  
<sup>w</sup> 17:5 Sam 119:133

- 6 O Anutu, gäkken yänjapinjira nadän namik täyan. Unita apiŋo gäkken gera yäkgän tänjira juku penpän nadän namisi.
- 7 <sup>x</sup> Dubikaken irira iwanayeta yänpän watä säkgämän it namik täyan unita Anutu, nadän namikinik täk täyan u kwawak pewi ahäwäpän iwan keriken nanik nämagut.
- 8-9 <sup>y</sup> Dapunka mujipta watäni it täyan udegän näka watä it namisi. Äma waki tänpänitä näk nutta itgwäjineŋo udetä nämagut pänku jirokka gäriŋ käbop nepmaŋsi.
- 10 <sup>z</sup> Äma udewani äma ätuta butewaki nämö nadän yämik täkaŋ. Meni jinomkenä gup yäpmän ärokärok man unitägän abäk täkaŋ.
- 11 U näwarän täŋkä nabän ahänpän nutta yewa täkaŋ. Ude täŋkaŋ näk tänpäwakta pidäm tänpän itkaŋ.
- 12 Aŋ ägwäri tom yenayän pidäm tänpän it täkaŋ ude näk neŋpän kwinit äwatta nabän nawat itkaŋ.
- 13 Unita Ekäni, äbi! Äbä täŋkentän namiŋpän iwanaye däpmän yäwat kirenpän unitäŋo kehäromini yäpmän äpäsi. Päip bohamka u yäpmän päbä ämik tänpän äma waki keriken nanik nämagut.
- 14 Bureni Ekäni, äma kome terak ŋo imaka täpuri kubäta nämö wäyäkŋek täkaŋ u keriken nanik nämagut. Komi piä yämikta yäwani yän yäminkuno u yäniŋ kiresi. Komi piä uwä yeritä yerita pen kaŋ yäniŋ kire!
- 15 <sup>a</sup> Tänpäkaŋ nähä waki nämö tänpäni unita kämi gäkkät kowat kawän bureni api täde. Täŋkaŋ däpmon terak naniktä akuŋpän dubinaken itan yän nadänpän bänep oretoret pähap tokŋek api nadäk tänpet.

## Salmo 18

### Devittä iwaniye yärepmitpän oretoret täŋkuk

*Ekänitä Devit, Sol ba iwaniye ätu kerit terak nanik imaguränpän kap ŋo teŋkuk.*

- 1 O Ekäni, gäk näkŋo kehäromina unita gäka gäripi pähap inide kubä nadätat!
- 2 <sup>b</sup> Gäk näkŋo watä ämana, möbä yewa ude it namitan. Bureni, Anutunatä ude täŋkentän namiŋirän gupna korenpän säkgämän it täyat. U kurepä ude itpipiŋ namik täyak. Unitä itkentän namiŋirän iwantä täga nämö nutneŋ.
- 3 Näk Ekäniken gera yänjira nadän namiŋpän iwan keriken nanik nämagut täyak. Unita Ekäni iniŋ orera!

<sup>x</sup> 17:7 Sam 31:21    <sup>y</sup> 17:8 Lo 32:10; Sam 91:1, 91:4; Sek 2:8; Mat 23:37    <sup>z</sup> 17:10 1Sml 2:3; Jop 15:27; Sam 73:7    <sup>a</sup> 17:15 Sam 4:6-7, 16:11, 1Jo 3:2    <sup>b</sup> 18:2 Hib 2:13

- 4 <sup>c</sup> Kumäj-kumäj täño yentä kwasikotpäñ nepmañkuñ. Täñpäwak täño kehäromitä näk uwäk tañpäñ nepmañkuk.
- 5 Bureni, kumbani kome täño yentä pädat täñpäñ nepmäñ irirän awaqtä näk nepmäñitta buñepta-yäj itsämbuk.
- 6 <sup>d</sup> Upäñkañ bäräpina u gänañ Ekäni Anutuna uken täñkentäkta gera yäñkut. Täñkentäkta ude yäjira ini kudupi yotken itkañ gera kotäkna ba konäm butewakina nadäj namiñkuk.
- 7 Nadäj namiñirän kome bärom täñpäñ kwaiñkuk. Jop puningän nämo, mebäriken umu imaka, kwaiñkuk.  
U imata, Anututä iwanayeta kokwawak nadäjirän ude uwä ahäñkuk.
- 8 Injami gäriñ gänañ nanik gupe yäj täñpäñ äpuñ. Täñpäñ meni gänañ nanik täñpäwak kädäp mebet gäyek ikek añeñ täñpäñ abuñ.
- 9 Ude täñkañ kunum yäpmäj weñpewän kukñi kukñi kuñirän gubam kubiri pähap terak yejtäj äpuk.
- 10 <sup>e</sup> U imaka kunum gänañ nanik piri nitek uterak mañitkañ ukeñode äpuk. U bäräñek-inik äpuk, mänit täño piri mämä terak yäj.
- 11 U bipmäñ uranipäj tek ude uwäk täñkuk. Gubam tobori tobori ume nitek it gwäjij imiñkuñ.
- 12 Kädet täwit imikta yäpätä gubam kubiri u gänañ madäj kireñtäj äbäjirän mim ba kädäp mebet kome terak mañkuñ.
- 13 Täñpäkañ Ekänitä iromañtä-yäj kunum gänañ kärkeñeñirän Ekäni Arowani-inik unitäño man kotäk nadäñkuñ.
- 14 Täñkañ äñini yäpä ude, gwäjij täñpäñ äbäjirä iwaniye ämet täñpä kuñkuñ.
- 15 Ekäni kokwawak täñpäñ iwaniye yabäj yäñpäñ yabäj kärkeñeñkuk-ken gwägu pähap kawuk tañirän kome mebäri kwawak patkuk.
- 16 Ude täñpäñ Ekänitä punin unu naniktä näk nepmäñitta kewatpäñ ume gwägu käroniken nanik wädäñpäñ nepmañkuk.
- 17 Bureni, äma näka kokwawak täñpani, kehäromini näkä yärepmiñañi nämo u keriken nanik nämagutkuk.
- 18 Iwanaye u bäräpi terak irira äbä nutnayäj täñirä Ekänitä itpipiñ namiñkuk.
- 19 <sup>f</sup> Wakiken-inik itkuro upäñkañ bänepna gämäni-inik yäj nadäñpäñ unita wakiken nanik nämagutkuk.
- 20 <sup>g</sup> Ekänitä näk kädet siwoñi täk täyat unita gwäki säkgämän namik täyak. Näk momina nämo unita iron täñ namik täyak.

<sup>c</sup> 18:4 Sam 116:3    <sup>d</sup> 18:4-6 Jna 2:5-7    <sup>e</sup> 18:10 Sam 104:3    <sup>f</sup> 18:19 Sam 31:8, 118:5

<sup>g</sup> 18:20 1Sml 24:19

- 21 Nāk Ekāni Anutuna unita māde nāmo ut imiŋpāŋ unitāŋo бага mani buramiŋpāŋ iwat tāyat.
- 22 Baga mani kudup iwatpāŋ unitāŋo man kāderi kubāta peŋawāk nāmo tāk tāyat.
- 23 U iŋamiken momina nikek nāmo it tāyat. Waki kubā tāŋpet yāŋpāŋ nadāŋit nadāŋit kuŋat tāyat.
- 24 <sup>h</sup> Iŋamiken nāk momina nāmo, siwoŋi kurāki-inik kuŋat tāyat unita gwāki sākgāmān udegān namik tāyak.
- 25 <sup>i</sup> Unita Ekāni, ŋode nadātāt; Āma nadāŋ gamikinik tāŋpāŋ nāmo gepmak tākaŋ unita kowata udegān nadāŋ yāmiŋpāŋ oraŋ yāmik tāyan. Tāŋpāŋ āma siwoŋi kuŋat tākaŋ unita kudān siwoŋigān tāŋ yāmik tāyan.
- 26 Tāŋpāŋ āma bānep paki kurāki-inik kuŋat tākaŋ unita kudān tāgagān tāŋ yāmik tāyan. Tāŋkaŋ āma waki tāk tākaŋ unita iwan tāŋ yāmik tāyan.
- 27 <sup>j</sup> Tāŋpākaŋ āmawebe āpani kuŋat tākaŋ u tāŋkentāŋ yāmik tāyan. Tāŋkaŋ āma inita nadāwā ārowani tāŋpāpāŋ kuŋat tākaŋ u māyāk yāmik tāyan.
- 28 <sup>k</sup> O Ekāni, bipmāŋ urani nāk uwāktāŋ āyāŋutak u iwat kirekta topān ijiŋ-yāŋeŋ namik tāyan.
- 29 Bureni, kehāromi namiŋiri iwanaye tāga dāpmāŋpāŋ yāwat kirewet. Ba unitāŋo kehāromi tāga yāpmāŋ āpet.
- 30 <sup>l</sup> Unita āmawebe, ŋode yāŋira nadāwut; Yawe Anutu ŋowā tāktāki sākgāmān, man yāk tāyak u bureniŋān ahāk tākaŋ. Uwā āma watā it nimān yāŋ nadāŋpāŋ uken kuk tākaŋ unita kurepā ude it yāmik tāyak.
- 31 <sup>m</sup> Ekāni kubā unitāgān Anutu. Ba Anutu unitāgān nin gārak itpāŋ tāŋkentāŋ nimik tāyak.
- 32 <sup>n</sup> Anutu unitāgān kehāromi namik tāyak, ba kādet kuŋat-kuŋatnaken watā sākgāmān it namik tāyak.
- 33 <sup>o</sup> U tāgaken ba geŋiken kuŋatta kuroŋna tāŋpidām taŋ namiŋirān kwamāktā-yāŋ pidāmiŋān kuŋat tāyat.
- 34 Tāŋkaŋ āmik tākta tāŋpāŋ-nāwoŋārek tāyak unita āmik kadāniken āpa kehāromi tāga gwājiwet.
- 35 Ekāni, watā it namiŋpāŋ wakiken nanik nāmagut tāyan. Ketka kehāromitā mehamtāŋ namiŋpāŋ watā it namiŋiri sākgāmān, wāpna biŋam nikek it tāyat.

<sup>h</sup> 18:24 1Sml 26:23    <sup>i</sup> 18:25 Sam 25:10, 31:23, 37:28, 40:11, 89:24    <sup>j</sup> 18:27 Sam 101:5; Snd 6:17    <sup>k</sup> 18:28 Jop 29:3    <sup>l</sup> 18:30 Sam 17:7, 119:140; Dan 4:37    <sup>m</sup> 18:31 Lo 32:31, 32:39, 1Sml 2:2; Ais 45:5    <sup>n</sup> 18:32 Sam 91:2    <sup>o</sup> 18:33 Lo 32:13; Hab 3:19

- 36 <sup>P</sup> Gäk kädet säkgämän täwit namiñiri kuñat täyatken yewa kwäpäñ nämo mañnut täkañ.
- 37 Nämo, iwanaye gwäk pimiñpäñ yäwat kireñkä yepmäñitpäñ dämpäñ-äñan täñkañ it täyat.
- 38 Täñkañ akukta nämo, bumta dämpäñpäñ yepmañpa gämotnaken it täkañ.
- 39 Bureni Ekäni, gäk ämik täkta kehäromi namiñiri iwanaye täño kehäromi yäpmäñ äpäñ morek täyat.
- 40 Ba gäkä täñpewi iwanaye näka umuntañpäñ metäñpeñ kuñtäñpä kuk täkañ. Bureni, äma kokwawak täñ namik täkañ u täñpawak täkañ.
- 41 Ude täñjira täñkentäkta konäm gera täk täkañ upäñkañ kubätä nämo täñkentäñ yämik täyak. Ba Ekäniken gera yäk täkañ upäñkañ kowata nämo yäniñ-yäk täyak.
- 42 Nämo, näk yeñ kokoyäñ-pewa keñkeñ äworeñirä mänittä piäñ äreyäñ täñpäñ kuk täkañ. Ba okä kädetken nanik ude äma u terak yeñtäñ kuk täyat.
- 43 Bureni Ekäni, äma äbot peñawäk täñpani u keriken nanik nämagutpäñ guñ äbot yabäñ yäwatta iwoyäñpäñ nepmañkun. Ude täñjiri äma bian nämo nadäñkuro u apiño näkño watä piä ämanaye ude itkañ.
- 44-45 Täñpäñ man yäñjira äma kubäken naniktä umuntañpäñ kwaiñkañ käbop irani uken nanik kwawakgän ahäñkañ gwäjijñ äpmonñ namik täkañ. Ude täñkañ manna buramik täkañ.
- 46 Unita ñode yäwa; Ekäni itak! Täñkentäkna iniñ orerut! Anutu waki keriken nanik nämagurani unitäño biñam yäñahäwut!
- 47 <sup>U</sup> imata, iwanaye yärepmitta kehäromi namik täyak. Täñpäñ äma äbori äbori täño kehäromi yäpmäñ äpäñpäñ gämotna-kengän yepmak täyak.
- 48 Bureni Ekäni, iwanaye yärepmitta kehäromi namik täyan. Täñkañ watä it namiñiri täñpawak äma komi komitä nämo nut täkañ.
- 49 <sup>r</sup> Unita äma äbori äbori bämopiken kap terak yäñ-teñpäñ api ganiñoret täñpet.
- 50 U imata, Anututä Devit näk, intäjukun ämani itta iwoyäñkuk. U kehäromi namiñirän iwanaye kudup yärepmit morek täyat. U kadäni kadäni nadäñ namikinik täk täyak. Ba kämiwä yerinayeta udegän tärek-täreki nämo api nadäñ yämik täñpek.



## Salmo 19

### Anutu täño ket kudän ba meni jinom täño biñam man

- 1 <sup>s</sup> Kunumtä Anutu täño wäpi biñam jidewani yän u kwawak pewän ahäk täkañ! Imaka imaka kudup kunum terak naniktä kerikudän säkgämän-inik u kwawak niwoñärek täkañ!
- 2 <sup>t</sup> Kepma kubäkubätä yäpurärätpäñ yäpurärätpäñ pen yänjahäk täyak. Ba bipanitä udegän täk täyak.
- 3 Bipani kepma yarä uwä man yäkyäкта meni nämotä man kwawak yänjirän jukunintä nämo nadäk täkamän.
- 4 <sup>u</sup> Upänkañ biñam man yänpewän komeni komeni, yotpärare kubäkubä kuñ morek täyak.
- Tänpäkañ kunum terak Anututä eñi kubä edap dapurita täñ imiñkuk.
- 5 Täñkuko unita edap dapuritä ñode täk täyak; Äma gubañi kubätä webeni käwayän oretoret terak eñi gänañ naniktä äpämañ kweko ude abäk täyak. Ba äma kubä närepmirek gärepmirek-ken bäräñekta pidämtak täyak ude täk täyak.
- 6 <sup>v</sup> Edap dapuri u pom kukñi käda naniktä abämañ kumañ kukñi udude äpmok täyak. Imaka kubätä unitäño ägonita käbop täga nämo irek.
- 7 <sup>w</sup> Täñpäkañ Ekäni täño бага man uwä siwoñi-inik. Unitä bänep nadäk-nadäknin täñ-kodaktak täyak. Täñkañ Ekäni täño man unita nadäñitna bureni-inik täk täyak. Unitäño man kubä pära nämo täk täyak. Unitä äma nadäk-nadäki täpuri unita nadäk-nadäk tañi Anutuken nanikpäñ yämik täyak.
- 8 <sup>x</sup> Täñjirän Ekänitä man tägagämän u yänpän niwoñärek täñjirän oretoret täk täkamän. Täñkañ Ekäni täño man kädet u kudupi säkgämän-inik unita ämawebe nadäk-nadäki täñpirärek tak täyak.
- 9 <sup>y</sup> Täñpäkañ Ekäni orañ imikimik kädet u kädet säkgämän. U tärek-täreki nämo it täyak. Täñpän Ekänitä ini kädet nintä iwatpäñ täkta yänpän niwet täyak u siwoñi bureni-inik.
- 10 <sup>z</sup> Ekäni täño man u gol säkgämän-inik u irepmitak unita man unita gäripi pähap nadäk täkäna! Uwä gäripi-inik, tom gakñi täño gäripini irepmit moretak.

<sup>s</sup> 19:1 Sam 8:1, 50:6; Rom 1:19-20    <sup>t</sup> 19:2 Sam 74:16, 139:12    <sup>u</sup> 19:4 Rom 10:18

<sup>v</sup> 19:6 Sam 113:3    <sup>w</sup> 19:7 Sam 119:130    <sup>x</sup> 19:8 Sam 12:6, 36:9, 119:128

<sup>y</sup> 19:9 Sam 119:138, 119:142    <sup>z</sup> 19:10 Sam 119:72, 119:103, 119:127

- 11 <sup>a</sup> Bureni Ekäni, gäkŋo man u jukuman täga niwet täyak. Ämawebe u buramiŋpäŋ iwat täkaŋ uwä kowata täga ahäŋ yämik täkaŋ.
- 12 <sup>b</sup> Upäŋkaŋ Ekäni, äma kubätä iniken momi kuduptagän täga nämo kaŋpäŋ nadäwän täreneŋ. Unita momi ätu käbop itkaŋ unita nämo nadätat u ärut nami!
- 13 <sup>c</sup> Ärut namiŋpäŋ watä it namiŋiri momi nadäŋ parit wari täŋpetawä! Ude nämo täŋ namiwä momi unitä intäjukun täŋ namiŋirän unita watä piä täŋ imetta! Unita watä ude it namiŋiri siwoŋi-inik itkaŋ gäk mäde ut gamettawä.
- 14 <sup>d</sup> Täŋpäkaŋ Ekäni gäk käbop irit mobä käwutna, ba täŋkentäk ämana bureni! Unita näkŋo gäripna taŋi uwä ŋode yäŋahätat; Mena jinom, nadäk-nadäkna kaŋ kawi tägawut yäŋ nadäk täyat.

## Salmo 20

### Äma kubätä intäjukun ämata yäŋpäŋ Anutuken gera yäŋkuk

- 1 Intäjukun ämanin, gäk bäräpi terak irayäŋ täno uwä, Ekäni, Jekop täŋo Anututä täŋkentäŋ gamiŋpäŋ watä it gamik täyon!
- 2 Anutu u Saion komeken itak. Itkaŋ ini täha gänaŋ nanik täŋkentäk täga ganiŋ kirek täyon.
- 3 Iniŋ oretta gupe käbäŋi nitek ijiŋ imayäŋ täno ba bänep tägata bänep iron peŋ imayäŋ täno unita gäripi nadäŋ gamik täyon.
- 4 <sup>e</sup> Imaka imaka bänepkatä gäripi pähap nadäk täyan u ganiŋ kirek täyon. Ba täŋkentäŋ gamiŋirän nadäk-tawaŋ pewayäŋ täno u bureni säkgämän kaŋ ahäwän!
- 5 <sup>f</sup> Ude täŋkentäŋ gamiŋirän iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayäŋ täno uken nin oretoret pähap täŋpäŋ Anutunin api iniŋ oretne! Täŋpäkaŋ Ekäni tä yäŋapik manka kudup nadäŋ gamik täyon.
- 6 Eruk, näk nadätat! Ekäni tä intäjukun äma ini iwoyäŋpäŋ tewani u täŋkentäŋ imik täyak. U kunum gänaŋ itkaŋ yäŋapik mani nadäŋ imik täyak. Täŋkaŋ keru kehäromitä täŋkentäŋ imiŋirän iwaniye täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäk täyak.

<sup>a</sup> 19:11 Sam 17:4   <sup>b</sup> 19:12 Sam 40:12, 51:1-2, 90:8   <sup>c</sup> 19:13 Sam 18:32, 25:11, 119:133

<sup>d</sup> 19:14 Sam 18:2, 31:5, 104:34   <sup>e</sup> 20:4 Sam 21:2   <sup>f</sup> 20:5 Sam 9:14, 60:4

- 7<sup>g</sup> Tānpākaŋ āma ätu ämik tāŋo tuŋum kehäromi kehäromi unitagän nadäkinik kehäromi tāk tākaŋ. Upāŋkaŋ ninä Ekäni Anutunin unitāŋo kehäromita nadäkinik tāk tākamāŋ.
- 8 Äma udewani tāŋo kehäromi kudup paoräkaŋ api maŋ-patäbotneŋ. Upāŋkaŋ ninä akuŋpāŋ kehärom taŋpāŋ api it yāpmāŋ kune.
- 9 Ekäni, gākken gera yānayāŋ tākamāŋken uken nadāŋ nimiŋpāŋ intājukun āmanin tāŋkentāŋ imiŋiri iwaniye tāŋo kehäromi kudup kaŋ yāpmāŋ äpāŋ morewän!

## Salmo 21

### Isrel tāŋo intājukun ämatä Ekäni wäpi imiŋ oretkuk

- 1 Ekäni, intājukun ämata kehäromi imiŋiri iwaniye tāŋo kehäromi yāpmāŋ äpāŋ moreŋkuko unita oretoret tāk täyak.
- 2 Imaka bänepitä gäripi pähap nadāŋpāŋ unita gākken yāŋapiŋkuko u imiŋkun.
- 3 Gäk not tāŋ imiŋpāŋ iron taŋi tāŋ imiŋkun. Tāŋkaŋ wäpi biŋam kwawak niwoŋäreкта gwäpä golpāŋ tāŋpanipāŋ ähät imiŋkun.
- 4<sup>h</sup> U irit käroŋi itta gākken yāŋapiŋkuko u nadāŋ imiŋiri udegän kadäni käroŋi it yāpmāŋ abukotä pen api it yāpmāŋ ärowek.
- 5 Tāŋkentāŋ imiŋiri iwan tāŋo kehäromi yāpmāŋ äpuko unita wäpi biŋam ikektä taŋi itak. Wäpi biŋamkät kehäromi u gākŋa imiŋkun.
- 6<sup>i</sup> Gäk iron pähap tāŋ imik täyan u paot-paori nämo, pen api it yāpmāŋ ärowek. Ba dubiniken iriri unita oretoret pähap tāk täyak.
- 7<sup>j</sup> O Ekäni tānpāmorek mäheŋi, intājukun äma u gäka nadäkinik tāk täyak. Gäk nadāŋ imikinik tāk täyan unita kehäromigän api irek.
- 8 Ude tāŋkaŋ iwankaye kokwawak nadāŋ gamani u kuduŋtagän yāpmāŋ äpäŋpāŋ gākŋa gämotka-kengän api yepmaŋpen.
- 9<sup>k</sup> Tānpākaŋ Ekäni, gäkä kwawak ahāwayāŋ täyanken uken kädäp mebet taŋitä imaka imaka iŋiŋpewä paot tākaŋ ude iwan u kudup api dāpmāŋ paoren. Bureni, kokwawak taŋi nadāŋ yämiŋpāŋ dāpmāŋpāŋ kädäptä kudup iŋiŋpewi api paotneŋ.
- 10 Tāŋiri unitāŋo yeri kubä nämo api irek. Nämo, u kuduŋtagän api dāpmāŋ morewen.

<sup>g</sup> 20:7 Sam 33:16-17; Snd 21:31; Ais 31:1    <sup>h</sup> 21:4 Sam 61:5-6, 91:16    <sup>i</sup> 21:6 Sam 16:11, 45:7; Apos 2:28    <sup>j</sup> 21:7 Sam 16:8    <sup>k</sup> 21:9 Sam 18:8; Ais 26:11; Mal 4:1

- 11 <sup>l</sup> Äma udewanitä waki täñ gamikta yänpän-nadäk täk täkañ  
upänkañ täga nämo täneñ.
- 12 Nämo, kuwek gwäjinpewi yäwarirän api metänpeñ kunenñ.
- 13 O Ekäni, gäk kehäromika nitek unita wäpka biñam kap terak  
ganiñoret yäpmänñ api kune!

## Salmo 22

### Äma kubä komi nadänpänñ Anutuken konäm gera täñkuk

- 1 <sup>m</sup> Anutuna, Anutuna, imata nepmañtan? Imata ban itkañ konäm  
kähänna nämo nadäj namitan?
- 2 <sup>n</sup> Wära! Anutuna, näk kepma konäm kähän yänjira kowata nämo  
naniñ yäk täyan. Ba bipani udegän ehutpänñ gäkken gera yänjira  
nämo nadäj namik täyan.
- 3 Upänkañ näk nadätat; Gäk Anutu kudupi intäjukun iriri Isrel  
naniktä gäk wäpka yäpmänñ akuk täkañ.
- 4 <sup>o</sup> Täñpänñ bian äbekniye oraniyetä irit kuñat-kuñari gäk ketka terak  
peñpeñ kuñarirä täñkentänñ yämik täñkunonik.
- 5 Uwä gäkken yänpapiñirä iwan keriken nanik yämagut täñkunonik.  
Tänjiri gäka nadäkinik täñ gamiñirä nadäkiniki jopi nämo täñkuk.
- 6 <sup>p</sup> Upänkañ nähä imaka jopi ude. Näk äma nämo! Ämawebetä nabänjirä  
äpani täñpakañ yänjärok näwerit iñam täñ namiñit täk täkañ.
- 7 <sup>q</sup> Täñpänñ nabän mägayänjit mebet ogät näreñit täk täkañ.
- 8 <sup>r</sup> Täñpänñ sära ñode näwet täkañ; Ekäniken gera yänjiri käwep  
täñkentänñ gamayänñ yäk. Gäka gäripi nadänpänñä imata nämo  
gämagut täyak? Man ude näwet täkañ.
- 9 <sup>s</sup> Anutu, gäkä bian meñ koki gänañ nanik täñpewi ahänkut. Näk  
nonoñ nañ parira gäkä täñkentänñ namiñkun.
- 10 <sup>t</sup> Gäk näkño Anutu. Gäka nadäkinik täk täyat uwä meñtä bäyanpänñ  
nepmañkukken unitä pen it yäpmänñ äbätat ño.
- 11 <sup>u</sup> Unita apiño nepmañpentawä! Bäräpi ahänñ namitak ñonita näk  
täñkentäktä kubä nämo! Unita gäk ban nepmañpeñ kweno.

<sup>l</sup> 21:11 Sam 2:1    <sup>m</sup> 22:1 Sam 10:1; Mat 27:46; Mak 15:34    <sup>n</sup> 22:2 Sam 42:3, 88:1  
<sup>o</sup> 22:4 Sam 78:53, 107:6    <sup>p</sup> 22:6 Jop 25:6; Sam 31:11; Ais 41:14, 49:7    <sup>q</sup> 22:7 Ais 53:3;  
Mat 27:39; Mak 15:29; Luk 23:35    <sup>r</sup> 22:8 Mat 27:43    <sup>s</sup> 22:9 Sam 71:5-6    <sup>t</sup> 22:10 Ais 46:3,  
49:1    <sup>u</sup> 22:11 2Kn 14:26; Sam 72:12; Ais 63:5

- 12 Iwantä bulimakau komitā äma yawat-kirek täkañ ude näwat-kirek täkañ. Burimäkau kehäromi Basan komeken nanik udewanitā-yāñ näk yewa täk täkañ.
- 13 Añ komitā tom yenayāñ yabāñ karakñeñpāñ meni aņek täkañ ude iwantā näk ude nenayāñ täk täkañ.
- 14 <sup>v</sup> Täñpākañ kehäromina kudup paotak, ume piwā kwākañ kome terak pāñku paot täkañ ude. Täñpāñ kujatna kudup gapun täkañ. Ba nadäk-nadäkna tom gākñi kädäpken pewākañ mutpāñ paot täkañ ude täyak.
- 15 <sup>w</sup> Täñpāñ kotäkna kawuk tawākañ mebetna dārawān täkañ. Gäk nabāñ näwaräkuk täñiri kumbayāñ täyat.
- 16 Täñpāñ waki täñpani äbot pähaptā bipmāñ gwājñpāñ aņtä tom yek täkañ ude gupna neñpāñ yāpmāñ dākñek täkañ.
- 17 Täñpākañ kujatna kwawak parirā nabāñkañ oretoret täk täkañ.
- 18 <sup>x</sup> Ba näkño tek inita yāpmäkta närepmirek-gärepmirek ude täk täkañ.
- 19 <sup>y</sup> Unita Ekāni, nepmañpeñ ban kweno. Täñkentāñ namik täyan udegān apiño bārāneñ abāñkañ täñkentāñ nam!
- 20 Gäk äneñi nämaguriri nutna yākñat täñpā wawut! Gäk täñkentāñ namiñiri äma aņ bumik ñowā kumāñ-kumāñ nutneño.
- 21 <sup>z</sup> Näk aņ ägwāri keriken nanik yāyomāgariri tom ägwāri yek täkañ ude näk nekta täñpā wawut! Täñpākañ bulimakau ägwāri itkañ ño joñanitā näputneño, Ekāni näk nämagut.
- 22 <sup>a</sup> Ude täñpikañ manbiñam gākä täñ namik täyan u notnaye api yāweret. Täñpāñ gäk ganiñ oretta äbot kubägān itkañ näkä gākño wäpka biñam api yāpmāñ akwet.
- 23 Eruk näk ñode yāyat; Anutu täño äbot täñpani in Anutu wäpi yāpmāñ akuwut! Jekop täño äboriye in Ekāni orañ imikot! Bureni, Isrel äbot in, gwājñi äpmoñ imut!
- 24 <sup>b</sup> U imata, Anutu uwā äma jäwārita mäde nämo ut yämik täyak. Unitäño komi nadāwätäkita nadāñirān jopi nämo täk täyak. Nämoinik! U yāñapiñirā nadāñ yāmiñpāñ dubiniken äbäk täyak.
- 25 <sup>c</sup> Unita Ekāni, ämawebekayetä ganiñ oretta kábeyä täñjirā gākño täktäkkata yāñpāñ kábeyä iñamiken api ganiñoret täñpet. Bureni, orañ gamikta gupe kábāñi nikek iñiñ gamikta

<sup>v</sup> 22:14 Sam 73:26; Dan 5:6    <sup>w</sup> 22:15 Sam 38:10    <sup>x</sup> 22:18 Mat 27:35;  
 Mak 15:24; Luk 23:34; Jon 19:24    <sup>y</sup> 22:19 Sam 22:11, 70:5    <sup>z</sup> 22:21 Sam 34:4,  
 118:5    <sup>a</sup> 22:22 Sam 40:10; Hib 2:12    <sup>b</sup> 22:24 Sam 31:22, 69:17, 69:33; Hib 5:7  
<sup>c</sup> 22:25 Sam 35:18, 40:9-10, 61:8

- yänkehärom taŋkuro u ämawebe gäka umuntak täkaŋ u iŋamiken api tänpa-tärewek.
- 26 <sup>d</sup> Kadäni uken äma jäwäri imaka, naŋ tokŋek api täneŋ. Ba ämawebe Ekäni dubiniken kuk täkaŋ uwä wäpi api iniŋ oretneŋ. Eruk, ude täŋkaŋ tärek-täreki nämo säkgämän it yäpmäj ärok täkot!
- 27 <sup>e</sup> Tänpäkaŋ ämawebe komeni komeni Ekänita nadänpäj äyänutpeŋ gämoriken api kuŋ moreneŋ. Kuŋ morenpäj api iniŋoret täneŋ.
- 28 <sup>f</sup> U imata, Ekäni uwä ämawebe komeni komeni kuduŋtagän intäjukun it yämiŋpäŋ yabäj yäwat täyak.
- 29 <sup>g</sup> Äma inita nadäŋirä ärowani tänpänitä kukut imäpmok tänpäj Anutu api iniŋ oretneŋ. Bureni, komeŋ ämawebe kumänpäj parakta yäwani u kuduŋtagäntä Ekäni api oraŋ imineŋ.
- 30 <sup>h</sup> Täŋkaŋ ämawebe mäden ahänayäj täkaŋ uwä Ekänita watä piä api täŋ imineŋ. Ude täŋkaŋ yeriniye ahänayäj täkaŋ unita Ekäni täŋo täktäkita yänahänpäj api yäwet täneŋ.
- 31 <sup>i</sup> Bureni, ämawebe nämo ahäwani uwä kämi ahäŋirä Ekänitä ämawebeniye waki keriken nanik yämagurani unita yänpäj-yäwoŋärek api täneŋ.

## Salmo 23

### Ekäni täŋo iron säkgämän

- 1 <sup>j</sup> Ämatä sipsip watä it yämik täkaŋ udegän, Uraktä näka watä säkgämän it namik täyak. Unita näk imaka kubäta wäyäkŋek piä nämo täk täyat.
- 2 <sup>k</sup> Tänpäkaŋ näk yänäkŋat päŋku nepmaŋpäŋ ume dapuriken nänpakaŋ eruk äneŋi nämagut päŋku äyuŋken nepmaŋpäŋ kwinigän itpäj-nadäk täk täyat.
- 3 <sup>l</sup> Ude täŋkaŋ irit kuŋat-kuŋatna täŋ-kehäromtak täyak. Tänpäj iniken wäpi täga terak kädet siwoŋi-kengän nämagut yäpmäj kuk täyak.

<sup>d</sup> 22:26 Sam 40:16, 69:32    <sup>e</sup> 22:27 Sam 2:8, 82:8, 86:9    <sup>f</sup> 22:28 Sam 47:7-8; Sek 14:9

<sup>g</sup> 22:29 Sam 89:48; Ais 10:16    <sup>h</sup> 22:30 Sam 102:18, 102:28    <sup>i</sup> 22:31 Sam 71:18, 78:6

<sup>j</sup> 23:1 Sam 34:9-10; Ais 40:11; Jon 10:11, 1Pi 2:25    <sup>k</sup> 23:2 Sam 36:8, 65:11-13; Ese 34:14;

Rev 7:17    <sup>l</sup> 23:3 Sam 5:8, 19:7, 85:13

- 4 <sup>m</sup> Ekäni, kumäj-kumäj täŋo bipmäj uranitä uwäk täŋpäj nepmäŋirayäj täko upäjkaŋ umuri udewanita nämo umuntäwet. Imata, gäk näkkät bok itkaŋ kadä ba käyöp iŋiriri gabäjpäŋ nämo umuntak täyat.
- 5 <sup>n</sup> Ude täŋkaŋ näk nepmäj towikta ketem tuŋum täŋpäj nämaguriri iwanaye jop nabäk täkaŋ. Ude täŋkaŋ nämagut päŋku dubikaken nepmaŋpäŋ täŋ-bumbum pewi ahäj namik täkaŋ.
- 6 <sup>o</sup> Ekäni, gäk irit kuŋat-kuŋatnaken watä säkgämän it namiŋpäŋ bänep iron täŋ namik täyan.  
Unita gäripi pähap tärek-täreki nämo, nadäk täyat. Ba näk gäkkät bok pen api it yäpmäj ärode.

## Salmo 24

### Anututä äma jidewanita gäripi nadäk täyak?

- 1 <sup>p</sup> Kome pähap ukät ämawebe ba imaka kome terak itkaŋ u kuduŋtagän Anututä mäheŋi-inik täyak.
- 2 <sup>q</sup> Anutu unitägän kome u gwägu pähap terak penpäŋ täŋ-kehärom taŋkuk.
- 3 <sup>r</sup> Unita äma jidewanitä Anutu unitäŋo kudupi pom terak täga äroneŋ? Ba äma jidewanitä kudupi yoriken täga äronpäŋ iniŋ oretneŋ?
- 4 <sup>s</sup> Ämawebe ŋodewani; Äma keritä kudän waki nämo täk täkaŋ u, ba äma bänepi kuräki-inik u. Ba äma bänep nadäk-nadäki mäjo wära terak nämo pek täkaŋ u, ba äma imaka udewani täŋo wäpi yäŋpäŋ jop manman nämo yäk täkaŋ u.
- 5 Ekänitä ämawebe udewanita nadäj yämiŋpäŋ iron säkgämän api täŋ yämek. Bureni-inik, yämagurani Anutu unitä Siwoŋi ämawebenaye yäŋ api yäwerek.
- 6 <sup>t</sup> Täŋpäkaŋ ämawebe udewaniwä gwäk pimiŋpäŋ Jekop täŋo Anutu iwarän täŋpäj täŋkentäktä Anutu ukengän kaŋ-tarek täkaŋ.

<sup>m</sup> 23:4 Sam 16:8, 27:1; Ais 43:2; Mai 7:14    <sup>n</sup> 23:5 Sam 78:19, 92:10; Luk 7:46

<sup>o</sup> 23:6 Sam 25:7, 25:10, 27:4-6, 2Ko 5:1    <sup>p</sup> 24:1 Kis 19:5; Lo 10:14; Sam 50:12, 1Ko 10:26

<sup>q</sup> 24:2 Sam 104:5, 136:6, 2Pi 3:5    <sup>r</sup> 24:3 Sam 15:1    <sup>s</sup> 24:4 Sam 15:4; Ais 33:15-16; Mat 5:8, 1Ti 2:8    <sup>t</sup> 24:6 Sam 27:8, 105:4

- 7 <sup>u</sup> Unita Jerusalem täño yämabam biani biani, in keweñ imiñirä peñyãnek pähap täño intäjukun äma ärowani-inik u kañ ärowän!
- 8 Täñpãkañ peñyãnek täño intäjukun äma uwä netä? Uwä Ekäni kehäromi mäheми, iwan täño kehäromi yäpmäj äpani ubayãñ! Äma unitägän peñyãnek pähap täño intäjukun äma itak.
- 9 Unita äneñi täwera! Jerusalem täño yäma biani biani, in keweñ imiñirä peñyãnek pähap täño intäjukun äma ärowani-inik u kañ ärowän!
- 10 Täñpãkañ peñyãnek täño intäjukun äma uwä netä? Uwä Ekäni kehäromi mäheми ubayãñ! Äma unitägän peñyãnek pähap täño intäjukun äma itak. Bureni-inik!

## Salmo 25

### Devit täño yãñapik man kubä

- 1 <sup>v</sup> Ekäni, yãñapik man gäwerayãñ äbätat!
- 2 <sup>w</sup> Gäk Anutuna unita näk gäkagän nadäkinik tãk täyat. Gäk täñkentãñ nam! Nabãñ äwaräkuk täñiri iwantä kehäromina yäpmäj äpäñpãñ yãñãrok näwerirä mäyãk nadäwetawä.
- 3 <sup>x</sup> Täñpãkañ näk ñode nadätat; Äma gäkã terak yeñgãmä pek tãkañ u yabãñ äwaräkuk täñiri nadäkiniki jopi nämo täñpek. Nämoиник, äma gäka bitnäк tãkañ unitägän komi nadãñpãñ mäyãk api nadãneñ.
- 4 <sup>y</sup> Unita Anutu, gäk nadäk-nadäk siwoñika näwetpãñ näwoñãrek täñiri gäkño kädet täga u nadäwa tärewut.
- 5 <sup>z</sup> Täñpãñ nämagurani Anutu, gäkño man bureni pätak u näwetpãñ näwoñãreñiri kädet siwoñi u kañ iwara. O Ekäni, näk gäka nämo guñ tañpãñ gepmãñit-inik täñpãñ kuñat täyat.
- 6-7 <sup>a b</sup> Ekäni, ironka ba butewaki kädetka bian täñkunoniktä täñ yäpmäj äbätan unita nadãñpãñ näk gubaniken kädet wakiwaki täñkuro u peñ namisi. Gäk kudän täga ba iron mäheми unita nadãñ namisi!

<sup>u</sup> 24:7 Ais 26:2; Hag 2:7; Mal 3:1, 1Ko 2:8    <sup>v</sup> 25:1 Sam 86:4, 143:8    <sup>w</sup> 25:2 Sam 31:1, 41:11    <sup>x</sup> 25:3 Ais 21:2, 49:23; Hab 1:13    <sup>y</sup> 25:4 Sam 27:11, 86:11    <sup>z</sup> 25:5 Sam 40:1, 43:3, 79:9    <sup>a</sup> 25:6 Sam 98:3, 103:17    <sup>b</sup> 25:7 Jop 13:26; Sam 31:19, 51:1



- 8 <sup>c</sup> Ämawebe, in nadäkaŋ? Ekäni uwä tägagämän, siwoŋi-inik itak. Unitä äma momi täŋpani kädet siwoŋi iwatta yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täyak.
- 9 <sup>d</sup> Ba äma gämori-kengän kuŋat täkaŋ u kädet ini gäripi nadäk täyak ude yäwoŋärek täyak.
- 10 <sup>e</sup> Bureni, ämawebe topmäk-topmäk kubägän Anututä pewän ahänkuko u ba mani biŋam buramiŋpäŋ iwat täkaŋ unita nadäŋ yämik-inik täk täyak.  
Anutu uwä nadäk-nadäk yarä nitek nämo täk täyak, nadänkuko udegän pen api nadäŋ yäpmäŋ ärowek.
- 11 <sup>f</sup> Ekäni, momina mäyap upänkaŋ wäpka biŋamta yänpäŋ peŋ namisi.
- 12 Täŋpakaŋ ämawebe Ekäni täŋo mani buramik täkaŋ, ämawebe u Ekänitä kädet siwoŋi iwatta u yäwoŋärek täyak. Yäwoŋäreŋirän ugän iwat täkaŋ.
- 13 <sup>g</sup> Äma udewani säkgämän it täkaŋ. Ba unitäŋo nanakiye imaka, kome terak täga api itneŋ.
- 14 <sup>h</sup> Bureni-inik! Ekänitä ämawebe mani buramik täkaŋ u not säkgämän täŋ yämik täyak. Täŋpäŋ topmäk-topmäk kubägän bian pewän ahänkuko unitäŋo mebäri kudup yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täyak.
- 15 <sup>i</sup> Täŋkentäŋ namikta Anutu-kengän gera yäk täyat. Täŋira umuri u ba u keru terak nanik yäyomägat täyak.
- 16 <sup>j</sup> Unita Anutu, gäk näkken äbänpäŋ täŋkentäŋ namisi. Gäk ban iriri näkŋagän itpän kehäromi nitek nämo nadätat.
- 17 <sup>k</sup> Unita gäk nadäŋ bäräpna yäpmäŋ keweŋ namiŋiri bänepnatä kwikinik kaŋ irän. Täŋkentäŋ namiŋiri bäräpitä kehäromina yäpmäŋ äpäk-inik nämo täŋpek.
- 18 <sup>l</sup> Bureni Anutu, komi nadäwätäkna yäpmäŋ keweŋ namiŋpäŋ momina kudup peŋ namisi.
- 19 <sup>m</sup> Ekäni, iwanaye mäyap u yabätan? Unitä kokwawak pähap jop nadäŋ-nadäŋ namik täkaŋ.
- 20 Täŋpakaŋ gäk näkŋo watä ämana unita näk nämagutpäŋ watä säkgämän it namiŋiri iwantä nurirä mäyäk yäpettäwä.

<sup>c</sup> 25:8 Sam 32:8, 86:5, 92:15 <sup>d</sup> 25:9 Sam 23:3, 27:11 <sup>e</sup> 25:10 Sam 40:11, 103:18 <sup>f</sup> 25:11 Kis 34:9; Sam 79:9 <sup>g</sup> 25:13 Sam 69:36; Snd 1:33; Jer 23:6

<sup>h</sup> 25:14 Stt 17:1; Jop 29:4; Snd 3:32 <sup>i</sup> 25:15 Sam 123:2, 124:7 <sup>j</sup> 25:16 Sam 69:16, 143:4

<sup>k</sup> 25:17 Sam 40:12, 107:6 <sup>l</sup> 25:18 Sam 31:7, 103:3 <sup>m</sup> 25:19 Sam 3:1-2, 9:13

- 21 <sup>n</sup> Nāk nadāŋ gamikinik tāk täyat unita gākä nadāŋ namiŋpāŋ kädēt ba nadäk-nadäkna siwoŋi unita yāŋpāŋ kadäni kadäni watä säkgämän it namiŋiri wawetawä.
- 22 <sup>o</sup> Täŋpākaŋ Ekäni, gäk äbotkaye Isrel, bäräpi mebäri mebäri gānaŋ nanikpāŋ wādāŋ tädotpāŋ yepmaŋpi säkgämän kaŋ irut.

## Salmo 26

### Äma siwoŋi kubä täŋo yāŋapik man

- 1 <sup>p</sup> Nāk kudän täga tāk täyat upāŋkaŋ iwanayetä yāŋärok näwet tākāŋ. Unita Ekäni, iwanaye iŋamiken gākāwä äma siwoŋi yāŋ kaŋ näwet! Nāk gākagän nadāŋ gamikinik tāk täyat.
- 2 <sup>q</sup> Ekäni, man yäkyäk ba täktäkna kuduŋtagän siwoŋi itak yāŋ nadäkta nabāŋpāŋ-nadäk täyi. Täŋpāŋ bānep nadäk-nadäkna jide itak yāŋ nadäkta yāpmāŋ danisi.
- 3 <sup>r</sup> Ekäni, gäk näka iron pähap täŋ namiŋpāŋ kadäni kadäni kädēt siwoŋi näwoŋärek täyan. Gäk intäŋjukun it namiŋpāŋ nämo nepmak täyan.
- 4 <sup>s</sup> Täŋpākaŋ Anutu, gäk näkŋo mebärina nadātan. Nāk äma waki täŋpanikät nämo kuŋat tākamāŋ. Ba äma jop manman yāwanikät nämo it tākamāŋ.
- 5 <sup>t</sup> Bureni, näk äma goret täŋpanikät itpāŋ yāŋpāŋ-nadäkta gäripi nämo nadäk täyat. Äma udewani mäde ut yämik täyat.
- 6 <sup>u</sup> Ekäni, bānepna, täktäkna siwoŋi yāŋ gāwoŋärekta ketna ärutpāŋ gākŋo eŋi gānaŋ alta dubiniken ganiŋ oretkaŋ teŋ gwäŋik täyat.
- 7 Nāk ude täŋ gamiŋpāŋ kap kubä bānep täga man gāwetta teŋpāŋ täktäkka säkgämän u ämawebe yāwetpāŋ yāwoŋärek tāk täyat.
- 8 Ekäni, eŋi gākä it täyanken wāpka biŋam kwawak itak. Eŋi unita gäripi taŋi nadäk täyat.
- 9 <sup>v</sup> Unita Anutu, näk äma waki täŋpani ba ämawebe kumāŋ-kumāŋ dāpani ukät bok nämo nidāpen!
- 10 <sup>w</sup> Äma udewanitä kädēt wakiwaki pen tāk tākāŋ. Moneŋ yāpmäkta kädēt waki mebäri mebäri täkta nämo umuntak tākāŋ.

<sup>n</sup> 25:21 Sam 41:12   <sup>o</sup> 25:22 Sam 130:8   <sup>p</sup> 26:1 2Kn 20:3; Sam 28:7; Snd 20:7

<sup>q</sup> 26:2 Sam 17:3, 139:23; Sek 13:9   <sup>r</sup> 26:3 2Kn 20:3   <sup>s</sup> 26:4 Sam 1:1; Jer 15:17

<sup>t</sup> 26:5 Sam 1:1, 31:6, 139:21-22   <sup>u</sup> 26:6 Sam 73:13, 1Ti 2:8   <sup>v</sup> 26:9 1Sml 25:29; Sam 28:3

<sup>w</sup> 26:10 Lo 16:19, 1Sml 8:3; Ais 33:15

- 11 Upāṅkaṅ Ekāni, nāhā kādet udewani tāga nāmo tāṅpet.  
Nāk gākṅo kādet siwoṅi ugān iwāt tāyat unita nāk nadāṅ  
namiṅpāṅ gākṅata biṅam nāmagut.
- 12 <sup>x</sup> Wisikna! Nāk bāgup tāgaken itat yāṅ nadātat. Imaka  
kubātā nāk tāga nāmo tāṅpān waneṅ.  
Unita Anutu, āmawebe gāk ganiṅoret kābeyā tāṅ irirā  
wāpka biṅam api yāṅahāk tāṅpet.

## Salmo 27

### Āma kubātā nadākiniki yāṅahāṅkuk

- 1 <sup>y</sup> Ekāni uwā nākṅo peṅyāṅekna. Unitāṅān tāṅkentāṅ  
namiṅpāṅ watā it namik tāyak. Unita netāta umuntāwet?
- 2 <sup>z</sup> Anututā tāṅkentāṅ namiṅirān āma wakiwakitā gupna  
awāhutta tāṅpāwak tākaṅ. Ba iwantā nāka kokwawak  
nadāṅpāṅ nutna yāṅkaṅ ābā Anutu kaṅ-umuntaṅ  
āmetpeṅ pāṅku yewā kwāpāṅ maṅdāpmāk tākaṅ.
- 3 <sup>a</sup> Nadākaṅ? Irit kuṅat-kuṅatna Anutu-kengān pek tāyat  
unita iwan āma ābot pāhaptā nutna yāṅkaṅ nāk it  
gwājineṅo upāṅkaṅ nāmo umuntāwet. Nāmoinik!
- 4 <sup>b</sup> Nāk Anutuken imaka kubātagān yāṅapiṅkut. Iḅode tāṅ  
namikta gāripi-inik nadāṅpāṅ yāṅapiṅkut; Anutu, gāk  
nadāṅ namiṅiri gākṅa eṅi-kengān ittāṅṅān kaṅ paora.  
Eṅikaken itkaṅ dapun taṅpāṅ gabāṅgārip tāk tāyiwa.
- 5 <sup>c</sup> Nāk iḅode nadātat; Kadāni waki ahāṅ namayāṅ tāyak  
upāṅkaṅ Anututā yāṅnākṅat pāṅku tāhani gānaṅ  
nepmaṅpāṅ yāma ukātpāṅ watā sākgāmān api it  
namek. Ude tāṅirān nāk tāgagān api iret.
- 6 <sup>d</sup> Watā sākgāmān it namiṅirān iwan nāk it gwājinaṅyāṅ  
tākaṅ u yārepmiṅpāṅ kehāromini api yāpmāṅ āpet.  
Tāṅpāṅ bānep pidām nadāṅpāṅ oraṅ imiṅpāṅ Anututā  
ini eṅi gānaṅ kap terak wāpi biṅam api yāpmāṅ  
akwet.
- 7 <sup>e</sup> O Ekāni, nākā gākken gera yāwayāṅ tāyatken u  
butewaki nadāṅ namiṅkaṅ tāṅkentāṅ nam.

<sup>x</sup> 26:12 Sam 22:22, 27:11, 40:2, 107:32 <sup>y</sup> 27:1 Sam 118:14; Ais 33:2, 60:20;

Mai 7:8 <sup>z</sup> 27:2 Sam 9:3, 14:4 <sup>a</sup> 27:3 Jop 4:6; Sam 3:6 <sup>b</sup> 27:4 Sam 18:6, 23:6, 90:17

<sup>c</sup> 27:5 Sam 17:8, 31:20, 40:2, 50:15 <sup>d</sup> 27:6 Sam 3:3, 107:22 <sup>e</sup> 27:7 Sam 4:3, 13:3, 61:1

- 8 <sup>f</sup> Nækken äbi yän näwetkuno udegän Ekäni, gäk ganiņ oretta äretat.
- 9 <sup>g</sup> Äreņira näka käbop nämo iren. O Anutu, näk piä ämaka unita täņkentäņ nam! Näka kokwawak nadäņ namiņpän nämo näwat kirewen. Nämo nepmaņpen ba mäde nämo ut namen.  
Kadäni kadäni täņkentäņ namik täņkuno udegän täņkentäņ namik täyi.
- 10 <sup>h</sup> Meņnaye nanayetä mäde ut namineņo upänkaņ Ekäni gähä täga nabäņ näwaren.
- 11 <sup>i</sup> Unita Ekäni, imaka kaņ tä yän nadätan udegän näwoņäreņiri kaņ täņpa. Iwanaye mäyap itkaņ unita kädet kukņi kadagän kaņ yänäkņat yäpmäņ ku.
- 12 <sup>j</sup> Ekäni, iwan yabäņ äwaräkuk täņiri näk nämo nepmäņitneņ. Iwan uwä näka jop manman yänit umun man näwerit täk täkaņ.
- 13 <sup>k</sup> Bureni-inik nadätat! Itkaņ kämi Ekänitä ämawebeniye täņkentäņ yämiņirän api yabäwet.
- 14 <sup>l</sup> Unita ämawebenaye, ñode täwera nadäwut; In Anututa nadäkinik täņpän Anututä ini täņkentäņ tamekta kaņ itsämbut. Nadäwätäk pähap nämo täneņ. Nämoinik! Kehärom taņpän kaņ irut.

## Salmo 28

### Äma kubätä bäräpi gänaņ itkaņ Anutuken gera yänjuk

- 1 <sup>m</sup> Täņkentäkna bureni Anutu, gäkä täņkentäņ nami yänpän yänapitat. Gera yänjira nadäņ namisi. Gäk gerana nämo nadäņ namiwä näk äma kumäņpeņ kwani ude äworewayäņ.
- 2 <sup>n</sup> Näk täņkentäņ nami yänpän kudupi yotka käda ketna yaräbok kewatat. Täņpän yänpäiņira manna kotäk nadäņ namisi!

<sup>f</sup> 27:8 Sam 34:4, 105:4; Amo 5:6    <sup>g</sup> 27:9 Sam 6:1, 40:17, 69:17, 94:14    <sup>h</sup> 27:10 Ais 40:11, 49:15; Jon 16:32, 2Ti 4:16-18    <sup>i</sup> 27:11 Sam 5:8, 25:4, 86:11    <sup>j</sup> 27:12 Lo 19:18; Mat 26:60; Apos 9:1    <sup>k</sup> 27:13 Sam 31:19; Jer 11:19    <sup>l</sup> 27:14 Sam 62:5; Snd 20:22; Ais 25:9  
<sup>m</sup> 28:1 Sam 83:1, 88:4, 143:7    <sup>n</sup> 28:2 Sam 5:7, 138:2

- 3 ° Anutu, näk äma waki-waki-kät bok nämo niwat kirewen. Äma waki udeyani uwä noriyeta menitä not täj yämik täkaŋ upäŋkaŋ bänepitä nadäwäwak yäpmäŋ kuŋat täkaŋ.
- 4 P Unita Ekäni, kädet waki täjkuŋo u kowata udegän kaŋ yämi.
- 5 q Gäk piä tägatäga täk täyan upäŋkaŋ äma udeyanitä gäka mäde ut gamik täkaŋ. Unita nadätat, äma udeyani uwä kumän api däpmäŋ morewen!
- 6 Bänep täga pähap! Näk Ekäniken yäŋapik man yäŋira nadäŋ namičkuko unita ämawebenaye, Ekäni wäpi iničoret täkot!
- 7 r Ekäni uwä näkjo kehäromina. U kurepäna. Bänep nadäk-nadäkna u terak peŋ moretat. U täŋkentäŋ namik täyak. Unita bänep tägagämän nadäŋpäŋ kap terak wäpi yäpmäŋ akutat ŋo!
- 8 Ekäni uwä kehäromi-inik. Unitä iniken ämaniyeta kehäromi yämipäŋ inita iwoyäwani näk watä it namik täyak.
- 9 s Täŋpäkaŋ Anutu, ämawebekaye waki keriken nanik ketäreŋ yepmaŋ. Täŋkaŋ gäkŋata iwoyäwani ämawebekayeta nadäŋ yämipäŋ watä säkgämän kadäni kadäni kaŋ it yämi.

## Salmo 29

Iwän mänittä Anutu täŋo kehäromini kwawak pewän ahäk täkaŋ

- 1 t Ei! Kunum gänaŋ it täkaŋ in Anutu gämoriken itkaŋ wäpi yäpmäŋ akuwut! Anutu-tägän kehäromi nitek unita wäpi biŋamta ba kehärominita yäŋpäŋ oretoret täŋput.
- 2 u Anutu u kudupi inipärik kubä itak unita gwäjiŋ äpmoŋ imiŋpäŋ wäpi biŋam iniŋ orerut!
- 3 Gwägu pähap u punin terak iromäŋ pähap yäŋirän äma komeni komenitä nadäk täkaŋ. U Anutu täŋo gera mämä.
- 4 Buren! Anutu uwä kehäromini nitek. Gerani u yäŋirän komen ämawebetä nadäwä kehäromi ini pärik kubä täk täkaŋ.
- 5 Täŋpäkaŋ mänit piäŋirän puamäk täk täkaŋ uwä Anutu täŋo mämä. Anutu täŋo mämä unitä Lebanon komeken päya taŋi taŋi tokät täŋpä kuk täkaŋ.

° 28:3 Sam 26:9, 55:21; Jer 9:8 P 28:4 2Ti 4:14; Rev 18:6, 22:12 q 28:5 Jop 34:27; Ais 5:12 r 28:7 Sam 13:5, 18:2, 22:4 s 28:9 1Kn 8:51-53; Sam 78:1 t 29:1-2 Sam 96:7-9 u 29:2 2Sto 20:21

- 6 Unitä kârak yänjirän Lebanon kome täño pomtä oretoret nadänpän piän äronkañ mak, bulimakau nanakitä täk täkañ ude täk täkañ.
- 7-8 Bureni, Ekänitä kârak yänjirän yäpä kwinit täyak. U kârak yänjirän kome kawuki wäpi Kades unitä kwaik täyak.
- 9 Ekänitä gera yänjirän tomtä nanaki bäyak täkañ. Ba gera yänpewän päya pähämi äreyän kuk täkañ. Ude tänjirän Ekäni täño kudupi yot gänañ ämawebeniyetä ñode yäk täkañ; Ekäni täño wäpi biñam tañi kañ tänpän! yäk.
- 10 <sup>v</sup> Ekäni u ume ba gwägu pähap yänpewän tokñeñkañ äneñi wädän äpmok täkañ. Tänpäkañ Ekäni u intäjukun-inik, paot-paori nämo it täyak.
- 11 Täñkañ ämawebeniyeta kehäromi yämiñpän nadän yämiñjirän säkgämän it täkañ.

## Salmo 30

### Kumän-kumänken nanik wädän tädotpän nipmañpani täño bänep täga kap

- 1 Ekäni, näk käyäm tänpän kumnañi upänkañ gäkä äneñi nämagutkuno unita ganiñ oretat! Gäkä täñkentän namiñiri iwanaye yänjärok nämo näwetkuñ.
- 2 <sup>w</sup> O Ekäni Urakna, näk gäkä täñkentän nam yänpän yänpapiñira bäräpi ahän namiñkuko u ketäreñ namiñkun.
- 3 <sup>x</sup> Näk kumän-kumänğa biñam täñkuropän äneñi wädän tädotpän nepmañkun. Näk kumbani äworeñpän patkuropän kumbaniken nanik äneñi nämagutkun.
- 4 <sup>y</sup> Ai! Ekäni täño ämawebeniye, in oretoret tänpän wäpi biñam yäpmän akuwut! Ekänitä imaka imaka täk täñkuko unita nadäkinik tänpän wäpi kudupi iniñ orerut!
- 5 <sup>z</sup> Uraknin uwä kokwawak kadäni käronjita nämo nadäk täyak. Täñ, iron täñ nimik täyak uwä paot-paori nämo. Tänpäkañ konäm butewaki kadäni keräpitağän täñkañ butewaki paoränkañ äneñi oretoret täk täkamän.

<sup>v</sup> 29:10 Stt 6:17; Jop 38:8, 38:25; Sam 28:8    <sup>w</sup> 30:2 Sam 6:2, 88:13, 103:3

<sup>x</sup> 30:3 Sam 28:1, 86:13    <sup>y</sup> 30:4 Kis 3:15; Sam 135:13, 149:1    <sup>z</sup> 30:5 Sam 103:9; Ais 26:20, 2Ko 4:17

- 6 <sup>a</sup> Tānpākaŋ nāk säkgāmān itkutken uken ŋode nadāŋkut; Imaka kubätä täga nämō nepmāŋirek. Kehāromina nīkek pen api iret yāŋ nadāŋkut.
- 7 Ekāni, kadāni uken nāk pom ude, iŋamkaken kehāromi nīkek itkut. Upāŋkaŋ gāk nabāŋ umuntaŋ kuŋiri umuntā kehāromina yāpmāŋ āpuk.
- 8 Ekāni, nāk umun ude nadāŋkaŋ, gākā butewaki nadāŋ nam yāŋpāŋ, gākken yāŋapiŋkut.
- 9 Nāk ŋode gāwetkut; Nāk kumāŋpāŋ āneŋi kome āworeŋira nämō tāgawek. Nāmoinik! Ba āma kumbanitā wāpka biŋam täga nämō yāpmāŋ akwek. Ba āma kumbanitā gākŋo tāktākka tāŋo biŋam täga nämō yāŋahāwek yāŋ gāwetkut.
- 10 Unita Ekāni, nāk gākken yāŋapiŋira butewaki āneŋi nadāŋpāŋ tāŋkentāŋ nam!
- 11 <sup>b</sup> Eruk, kāyām tāŋkaŋ butewaki nadāŋ bārāp tāŋkuro u ketāreŋ namīŋpewi oretoret kap teyat ŋo! Butewaki pāhap nadāŋkuro u yāpmāŋ keweŋ namīŋpāŋ bānep oretoret peŋ namīŋkun.
- 12 Unita mankum nāmoinik api iret. Nāk wari wari wāpka biŋam api yāŋahāk tāŋpet!

## Salmo 31

### Iwantā nidāpnayāŋ tāŋirā Ekānitā api tāŋkentāŋ nimek

- 1 <sup>c</sup> Ekāni gākā kābop nepmaŋ yāŋpāŋ dubikaken āretat. Gāk tāŋkentāŋ namīŋpāŋ iwan yabāŋ āwarākuk tāŋiri nämō nutneŋ. Gāk kudān siwoŋi-inik tāŋpani unita tāŋpewi iwantā nurirā māyāk yāpettawā!
- 2 <sup>d</sup> Tāŋpāŋ gāk nadāŋ namīŋpāŋ bārāŋek nāmagut. Gāk mobā kāwutna, watā āmana unita kābop nepmaŋiri iwantā nutneŋtawā.
- 3 <sup>e</sup> Watā āmana gākā wāpka biŋamta yāŋpāŋ nāmagut yāpmāŋ kādet tāgaken ku!
- 4 Ekāni, iwantā nāk nepmāŋitta buŋep tākaŋ. Unita nabāŋ nāwariri jibi kubā yāpettawā! Gāk kubā-tāgān watā āmana kehāromi.
- 5 <sup>f</sup> Ekāni Anutuna, man bureni tāŋo māhemi, bānep nadāk-nadākna ba irit kuŋat-kuŋatna gāk-kengān peŋira nāk nāmagut.

<sup>a</sup> 30:6 Jop 29:18; Sam 10:6, 62:2, 62:6    <sup>b</sup> 30:11 Sav 3:4; Ais 20:2; Jer 31:13

<sup>c</sup> 31:1 Sam 22:5, 71:1; Ais 49:23    <sup>d</sup> 31:2 Sam 71:2    <sup>e</sup> 31:3 Sam 18:2, 23:3, 25:11

<sup>f</sup> 31:5 Luk 23:46; Apos 7:59

- 6 Gäk ämawebe ätutä mäjo wära yäniḡ oret täkaḡ unita bitnäḡ täyan. Upänḡkaḡ näḡ gäka nadäḡ gamikinik täyat.
- 7 Gäk nadäḡ namikinik täḡ täyan unita oretoret täyat. Näḡ bäräpi täḡjira nabänḡpäḡ bäräpina dätäreḡ namiḡkun. Komi nadänḡjira nabänḡpäḡ komina utpewi maḡkuk.
- 8 <sup>g</sup> Iwan yabäḡ äwaräkuk täḡjiri komi piäken nämo nepmaḡkuḡ. Nämo. Watä säḡgämän it namiḡjiri täḡagän itat.
- 9 Ekäni, gäk butewaki nadäḡ nam. Näḡ bäräpi kotatat. Näḡ konäm kottäyiwa dapunna pomi tokḡekaḡ. Täḡḡpäkaḡ kujatna imaka, kudup kwitakaḡ.
- 10 <sup>h</sup> Bänep nadäḡ bäräpnatä irit kuḡat-kuḡatna urayäḡ täyak. Täḡjirän konäm kotkä kadäni käroḡi nämo iret yäḡ nadätat. Bäräpinatä kehäromina yäpmäḡ äpäḡḡpewän paotak. Täḡjirän kujatna imaka, kudup kwitakaḡ.
- 11 Kehäromina nitek nämo ude irira iwanayetä yänḡärok man näwet täkaḡ. Notnaye imaka, iḡam täḡ namik täkaḡ. Täḡḡpäḡ täḡkentäḡ namanitä näka gaḡa täḡḡpäḡ nabä-kätäkaḡ.
- 12 <sup>i</sup> Täḡjirä ämawebe näka guḡ täkaḡ, äma kubäpäḡ äneḡpäḡ täḡḡguḡ täḡḡpäḡ it täkaḡ ude. Näḡ käbot awäram jiraḡken maḡḡpä kuk täkaḡ udewani.
- 13 <sup>j</sup> Täḡḡpäḡ iwan mäyaptä yänḡpäḡ-nabäḡ näwat täḡjirä nadäk täyat. Näḡ nutta man yänḡpäḡ-nadäk täḡit waki täḡ naminayäḡ yänḡit täḡḡpewä bumta umuntak täyat.
- 14 Upänḡkaḡ gäk näḡḡo Anutuna bureni-inik yänḡpäḡ-nadäḡ gamikinik täḡ täyat.
- 15 Näḡ gäk ketka teraḡgän it täyat unita iwan nepmäḡnitnayäḡ näwat-kireḡ täkaḡ uken nanik nämagut.
- 16 <sup>k</sup> Gäḡḡo piä ämaka näḡ, iron täḡ nami. Gäk iron mäḡhemi unita äneḡi nämagut.
- 17 <sup>l</sup> Ekäni, näḡ gäka gera yäyat unita täḡkentäḡ nam. Gäk iwan yabäḡ äwaräkuk täḡjiri näḡḡo kehäromina nämo yäpmäḡ äpneḡ. Upänḡkaḡ äma waki ini wawut! Ini kumänḡpäḡ kumäk-inik täḡḡput!
- 18 <sup>m</sup> Äma udewanitä ärowani täḡḡpäḡ yänḡärok man ḡode yäk täkaḡ; Äma siwoḡi kuḡarani u äma waki yäḡ yäwetḡpäḡ yebek täkaḡ. Unita Anutu, äma udewani täḡo meni täḡḡipi.

<sup>g</sup> 31:8 Sam 18:19   <sup>h</sup> 31:10 Sam 32:3, 102:3   <sup>i</sup> 31:12 Sam 88:4-5   <sup>j</sup> 31:13 Jer 6:25, 20:3, 20:10; Mat 27:1   <sup>k</sup> 31:16 Nam 6:25-26; Sam 4:6, 67:1   <sup>l</sup> 31:17 1Sml 2:9; Sam 25:2, 115:17  
<sup>m</sup> 31:18 1Sml 2:3; Sam 12:3; Jud 15



- 19 <sup>n</sup> Anutu, ämawebe gäka nadäj gamikinik tänpəŋ kuŋat täkaŋ unita iron säkgämän-inik täŋ yämik täyan.  
Ämawebe gäkä terak tubeŋ kuk täkaŋ u watä kehäromi it yämik täyan. Ude täŋiri ämawebe komeni komenitä kaŋpəŋ nadäk täkaŋ.
- 20 <sup>o</sup> Tänpäkaŋ ämawebekaye u iwantä tänpəwak täŋ yämineŋ yənpəŋ dubikaken käbop yepmak täyan.  
Täŋiri iwantä komi yämikta tänpä wak täkaŋ. Ba äma waki täŋo mäyäk mantä täga nämo yəpməŋ əpək täkaŋ.
- 21 <sup>p</sup> Unita näk Ekäni iniŋ orera! Iwantä yotpärarena dəpməŋ eränayəŋ täŋirä Ekäni uwä iron pähap täŋ namiŋkuk.
- 22 <sup>q</sup> Bureni! Näk komi nadəŋkaŋ gäk käwep nepmaŋkun yəŋ nadəŋkuropəŋ konäm butewaki täŋira nadənpəŋ täŋkentəŋ namiŋkun.
- 23 Ekäni, gäk ude täŋ namiŋkuno unita ämawebe ŋode yäwera; Ekäni täŋo äboriye in uwä Ekänita gäripi-inik nadäk täkot! U ämawebe mani buramik täkaŋ u watä säkgämän it yämik täyak.  
Upəŋkaŋ äma inita nadəwä ärowani tək täkaŋ unita kowata yämik täyak.
- 24 <sup>r</sup> Unita ämawebe Ekäni nadəŋ imikinik tək täkaŋ, in kuduptagän Ekäni itak yənpəŋ kehäromigän it täkot.  
Tənpəŋ imaka umuritä ahəŋ tamiŋirä bätakigän kuŋat täkot!

## Salmo 32

### Momi ärutärut uwä imaka tägämän kubä

- 1 <sup>s</sup> Anututä äma kubä täŋo momi pəŋ imiŋirän säkgämän it täyak.
- 2 <sup>t</sup> <sup>u</sup> Bureni, ämawebe Anututä momini ärut yämiŋpəŋ momijin nämo yəŋ yäwet täyak uwä säkgämän it täkaŋ. Ämawebe udewani Ekäni täŋikŋarani äneŋi nämo tək täkaŋ.
- 3 <sup>v</sup> Bureni Anutu, momina gäkken nämo yəŋahəŋkaŋ käbop pənpəŋ kepma bipani konäm kotkä gupna kudup putäreŋkuk.

<sup>n</sup> 31:19 Ais 64:4, 1Ko 2:9    <sup>o</sup> 31:20 Jop 5:21; Sam 27:5, 32:7    <sup>p</sup> 31:21 1Sml 23:7; Sam 17:7    <sup>q</sup> 31:22 Ais 38:11-12; Jna 2:4    <sup>r</sup> 31:24 Sam 27:14    <sup>s</sup> 32:1 Sam 85:2, 103:3  
<sup>t</sup> 32:2 Jon 1:47, 2Ko 5:19    <sup>u</sup> 32:1-2 Rom 4:7-8    <sup>v</sup> 32:3 Sam 31:10, 38:8, 39:2-3

- 4 Kadäni uken kepma bipani bänepna sukurekta komi namiñiri kehäromina kudup paotkuk, edap tanji ijinpänj kome kawuktak täyak ude.
- 5 <sup>w</sup> Täñpänj kämi ñode nadänkut; Näk momina Anutuken yänjahäwa! Ude nadänpänj momina kwawakgän penpänj yänjahänjira waki täñkuro unitäño momi ärut namiñkun.
- 6 <sup>x</sup> Mebäri unita ämawebe gäkño manka buramik täkañ u kudup bäräpi ahänj yämäwä gäkken bäräñej kañ yänjapiwut! Täñjirä bäräpi tanji-inik, umetä tokätpäñ äma yäpmänj kuk täkañ ude täñpänj nämo api däpek.
- 7 <sup>y</sup> Bureni Anutu, näk imaka kubäta umuntanpänj gäkken päñku käbop täga iret. Bureni, gäkä watä it namiñiri bäräpitä näk nämo yäpmänj äpäc täkañ. Wakiken nanik nämagut täyan unita näk ganiñ oretta kap tanjigän tek täyat.
- 8 <sup>z</sup> Täñpäkañ Ekänitä ñode näwetkuk; Kädet iwarayänj täyan u näkä nadäk-nadäk siwoñigän gamiñpänj api gabänj gäwaret yäk.
- 9 Unita gäk hos kenta but ude nämo äworewen yäk. Yarä uwä nadäk-nadäki nämo yäk. U yen topmänpänj wädäwikañ manka buramiñpänj gäkken ämdeñ yäk. Täñpäkañ gäkä udegän nämo äworewen yänj näwetkuk.
- 10 <sup>a</sup> Ämawebe, näkä ñode täwera nadäwut; Äma kädet wakiwaki täk täkañ udewani terak bäräpi mebäri mebäri ahänj yämik täkañ. Upänkañ ämawebe Anututa nadänj imikinik täk täkañ u säkgämän yabänj yäwat täyak.
- 11 <sup>b</sup> Unita ämawebe siwoñi, in bänep täga nadäk täkot! Täñpänj imaka imaka täñ tamiñkuko unita oretoret täk täkot! In ämawebe bänep sukurewani kudup, Anutu inamiken kap tenpänj gera terak oretoret täk täkot!

## Salmo 33

### Anutu iniñoret-oret kap kubä

- 1 Ämawebe siwoñi kuñarani, in oretoret täñpänj Anutu kap iniñ ubiñ tewut. Jop manman nämo yäwani intä iniñoret kap tej imiñjirä tägawek.

<sup>w</sup> 32:5 Wkp 26:40, 2Sml 12:13; Jop 31:33; Sam 103:12, 1Jo 1:9    <sup>x</sup> 32:6 Sam 46:1-3, 69:1, 69:13    <sup>y</sup> 32:7 Het 5:1-31; Sam 31:20, 91:1, 121:7    <sup>z</sup> 32:8 Sam 25:8, 33:18

<sup>a</sup> 32:10 Sam 16:4; Snd 13:21; Rom 2:9    <sup>b</sup> 32:11 Sam 7:10, 64:10, 97:12

- 2 Unita wagäm utpäŋ wäpi biŋam iniŋ orerut!
- 3 Wagäm bigoŋ säkgämän utpäŋ kap kodaki kubä oretoret terak teŋ imut!
- 4 Anutu täŋo man u bureni-inik. Ba imaka täk täyak uwä tägagän täk täyak. Goret kubä nämo täk täyak.
- 5 <sup>c</sup> Unitä kudän siwoŋitagän gäripi nadäk täyak. Täŋkaŋ unitäŋo butewakitä kome pähap ŋo terak tokŋek täyak. Uwä nämo paot täyak.
- 6 <sup>d</sup> Täŋpäkaŋ Anututä man yäŋirän kunum, edap dapuri, komepak ba guk u kuduŋtagän ahäŋkuŋ.
- 7 <sup>e</sup> U man yäŋirän ume kubäkengän äbä gwägu taŋi ahäŋkuk. Ahäŋpäŋ mani buramiŋkaŋ bagani nämo irepmitpäŋ ini iraniken ugän it täyak.
- 8-9 <sup>f</sup> Unita ämawebe komeni komeni, in Anututa nadäwä umuri kubä täŋpäpäŋ iniŋ orerut! Iniŋ oretpäŋ mani buramiwut!
- 10 <sup>g</sup> Täŋpäŋ ŋode nadäwut; Ekäni u intäjukun itak. Komen ämatä ude api täne täne yäŋ man topmäk täkaŋ upäŋkaŋ Anututä nadäŋirän imaka u bureni täga nämo täk täkaŋ.  
U täna yäkŋat täŋpä wak täkaŋ.
- 11 <sup>h</sup> Täŋpäkaŋ Anutu ini, ude api täŋpet yäŋ nadäk täyak uwä bureniŋän pewän ahäk täkaŋ. Nadäk-nadäki kubä jop nämoinik kuk täyak, ba nämo api kwek.
- 12 <sup>i</sup> Unita äma äbot Anutu Bureni unitagän nadäk täkaŋ u oretoret terak kuŋat täkaŋ. Ämawebe inita biŋam iwoyäwani uwä bänep pidäm terak it täkaŋ.
- 13-14 <sup>j k</sup> Täŋpäkaŋ Ekäni uwä kunum gänaŋ intäjukun-inik itkaŋ ämawebe kuduŋtagän kome terak kuŋarirä yabäŋ yawat itak.
- 15 <sup>l</sup> Anututä ini-tägän ämawebe täŋo nadäk-nadäki pewän ahäŋkuŋo unita mebäriŋin nadäŋ morek täyak.
- 16-17 <sup>m n</sup> Täŋpäkaŋ kome täŋo intäjukun ämatä ini-ini ŋode nadäk täkaŋ; Nin täŋo komi äma mäyap-inik itkaŋ unita iwan täŋo kehäromini täga yäpmäŋ äpne.

<sup>c</sup> 33:5 Sam 11:7, 37:28, 119:64 <sup>d</sup> 33:6 Stt 1:6, 2:1; Sam 104:30; Hib 11:3 <sup>e</sup> 33:7 Kis 15:8; Jos 3:16; Sam 78:13 <sup>f</sup> 33:9 Sam 148:5 <sup>g</sup> 33:10 Sam 2:1-3; Ais 8:10, 19:3

<sup>h</sup> 33:11 Jop 23:13; Sam 40:5; Snd 19:21; Ais 55:8 <sup>i</sup> 33:12 Lo 7:6; Sam 28:9, 144:15

<sup>j</sup> 33:13 Jop 28:24; Sam 11:4, 14:2 <sup>k</sup> 33:14 1Kn 8:39, 8:43; Sam 102:19 <sup>l</sup> 33:15 2Sto 16:9; Jop 10:8; Sam 119:73 <sup>m</sup> 33:16 Sam 44:6, 60:11 <sup>n</sup> 33:17 Sam 20:7, 147:10; Snd 21:31

Ba ŋode nadäk täkaŋ; Nin täŋo ämik tuŋum u kehäromi nitek  
 unita nin intäjukun itkamäŋ yäŋ nadäk täkaŋ.  
 Upäŋkaŋ täga nämo! Ämik täŋo tuŋum unitäŋo kehäromi terak  
 säkgämän nämo itneŋ. Nämoink!

- 18 ° Täŋ ämawebe Ekäni täŋo mani buramik täkaŋ ba unitäŋo iron  
 paot-paori nämo u terak yengämä pewäpäŋ it täkaŋ uwä Ekänitä  
 watä it yämiŋirän säkgämän kuŋat täkaŋ.
- 19 p Ekänitä ini täŋkentäŋ yämiŋirän käyäm ba imaka umuri kubätä  
 bäräŋeŋ nämo däpmäk täyak.
- 20 q Unita Ekäni kubä unitägän täŋkentäŋ nimikta itsämäk täkamäŋ.  
 Ekänitä ini-tägän täga täŋkentäŋ nimek. Uwä nintäŋo ukätpipik  
 kurepä.  
 U watä it nimiŋirän säkgämän it täkamäŋ.
- 21 Unita Ekänitagän gäripi pähap nadäk täkamäŋ. Unitäŋo wäpi  
 kudupi terakgän tubeŋ kuŋpäŋ it täkamäŋ.
- 22 O Ekäni, nin irit kuŋat-kuŋatnin gäkä terakgän peŋpäŋ täŋkentäktä  
 itsämäŋitna gäkŋo ironka pähap paot-paori nämotä nintä terak  
 äroton!

## Salmo 34

### Ekäni täŋo ironi tägata kap tewani

*Kadäni kubä Devittä nepmaŋpän kwa yäŋkaŋ iwani Abimilek iŋamiken guŋ ude  
 äworeŋirän Abimilektä kakätäŋ-pewän kuŋkuk. Täŋirän Devittä kap ŋo teŋkuk.*

- 1 <sup>r s</sup> Näk kadäni kadäni Ekäni wäpi biŋam yäpmäŋ akuk täyiwa!
- 2 Imaka täga täŋ namik täyak unita nadäŋpäŋ iniŋoret täyat. Ude  
 täŋira ämawebe nadäwätäk ikektä näkŋo man u nadäŋkaŋ bänep  
 oretoret täkot.
- 3 <sup>t</sup> Ai! In äbäkaŋ Ekäni täŋo wäpi biŋam bok yäŋahäŋitna nadäwut!  
 Täŋpäŋ penta iniŋ oretna!
- 4 <sup>u</sup> In nadäwut! Näk Ekänitä täŋkentäŋ namikta yäŋapiŋira nadäŋ  
 namiŋkuk. Täŋpäŋ umun mebäri mebäri nadäk täŋkuro u iwat  
 kireŋirän bänep kwini terak bätakigän itkut.

° 33:18 Jop 36:7; Sam 32:8-10, 1Pi 3:12    p 33:19 Jop 5:20; Sam 37:19; Apos 12:11

q 33:20 Sam 62:1, 115:9; Ais 8:17    r 34 Kudup 1Sm 21:13-15    s 34:1 Efe 5:20, 1Te 5:18,  
 2Te 1:3, 2:13    t 34:3 Sam 69:30; Luk 1:46    u 34:4 Sam 18:6; Mat 7:7; Luk 11:9

- 5 Unita nadäkot; In nadäj bäräp tänpäj Ekäniken täñkentäktä yäñapinayäj täño uwä bänep oretoret pähap api nadäneñ. U imata, Ekänitä inta nämö bitnäk täyak unita.
- 6 <sup>v</sup> Täñpäkañ äma jopi jäwäritä Ekäniken gera yäñirä nadänpäj täñkentäj yämik täyak.
- 7 <sup>w</sup> Bureni! Ämawebe Ekänita nadäj imikinik täk täkañ u Ekäni täño añerotä dubiniken itpäñ täñkentäj yämik täkañ.
- 8 <sup>x</sup> Ekäni uwä tägagämän-inik. Unita ketem kudupi kubä nabäj nadäwä gäripi täk täkañ udegän Ekäni dubiniken kuñkañ tänpäj-kawut. Ude tänayäj täño uwä Ekäni uwä gäripi-inik yäj api nadäneñ!
- 9 <sup>y</sup> Täñpäkañ Ekäni täño äboriye, in gämori-kengän itkañ imaka kubäta nämö api wäyäkneñeñ.
- 10 <sup>z</sup> Tom ägwäri uwä nakta kadäni kubäkubä wäyäkñewä waneño upañkañ ämawebe Ekänigän iwat täkañ u imaka täga kubäta nämö wäyäkñek täkañ.
- 11 Unita nanaknaye, in äbä dubinaken itpäñ Ekäni wäpi biñam orañ imikta täwetpäñ täwoñärewayäj täyat ño ket nadäwut.
- 12 Uwä ñode; In säkgämän itkañ oretoret terak kañ it yäpmäj ärona yäj nadäkañ?
- 13 <sup>a</sup> Eruk ñode täñput! In jop manman ba man kábäñi kubä nämö yäneñ. Nämoinik!
- 14 <sup>b</sup> In kädet waki u mäde ut imiñpäñ kädet täga ugän kañ iwarut. Täñpäñ kädet täga u kañ-ahäñpäñ ämawebe ätukät bänep kubägän kañ täñput. Gwäk pimiñpäñ kädet tägatäga u kudup kañ iwarut.
- 15 <sup>c</sup> U imata, Ekänitä ämawebe siwoñi yabäj yäwatpäñ yäñapik man yäk täkañ u nadäj yämik täyak.
- 16 <sup>d e</sup> Täñ äma Ekäni täño mani nämö buramiwani uwä mäde ut yämik täyak. Mäde ut yämiñirän äma udewani kumäñirä ämawebetä waki täñpani unita bäräñeñ guñ tañpäñ äneñi täga nämö api juku pineñ.
- 17 <sup>f</sup> Unita äneñi täwera nadäwut; Ämawebe siwoñitä Ekäniken yäñapiñirä nadäj yämik täyak. Nadäj yämiñpäñ täñkentäj yämiñirän bäräpi kubätä kehäromini nämö yäpmäj äpäk täyak.

<sup>v</sup> 34:6 Sam 3:4, 34:17-19    <sup>w</sup> 34:7 2Kn 6:17; Dan 6:22; Sek 9:8; Hib 1:14    <sup>x</sup> 34:8 Sam 2:12, 1Pi 2:3    <sup>y</sup> 34:9 Sam 31:23    <sup>z</sup> 34:10 Jop 4:10-11; Sam 84:11    <sup>a</sup> 34:13 1Pi 2:22  
<sup>b</sup> 34:14 Ais 1:16-17; Rom 12:18; Hib 12:14    <sup>c</sup> 34:15 Jop 36:7; Sam 34:6, 34:17  
<sup>d</sup> 34:16 Snd 10:7; Jer 44:11; Amo 9:4    <sup>e</sup> 34:12-16 1Pi 3:10-12    <sup>f</sup> 34:17 Sam 34:6, 34:15, 34:19, 145:19-20

- 18 <sup>g</sup> Nāk bureni tāwetat. Ekāni uwā āmawebe nadāwātāk ikek u dubiniken it yāmik tāyak.  
Ba āmawebe butewaki pāhap terak it tākaŋ u oraŋ yāmiŋpāŋ bānepi tāŋpidām taŋ yāmik tāyak.
- 19 <sup>h</sup> Bureni, bārāpi mebāri mebāri uwā āmawebe siwoŋi kuŋaraniken ahāŋ yāmik tākaŋ upāŋkaŋ Ekānitā tāŋkentāŋ yāmiŋpāŋ bārāpi u ketāreŋ yāmik tāyak.
- 20 <sup>i</sup> Tāŋpāŋ watā it yāmiŋirān kujari kubā nāmo tokāt tākaŋ.
- 21 Tāŋpākaŋ imaka wakiwakitā āma waki tāŋpani kumāŋ-kumāŋ api dāpneŋ. Tāŋ āmawebe, āma nadākinik tāŋpanita iwan tāŋ yāmik tākaŋ uwā Ekānitā komi api yāmek.
- 22 <sup>j</sup> Tāŋpākaŋ Ekānitā watā piā āmawebeniye watā it yāmiŋirān sākgāmān it tākaŋ. Tāŋpāŋ āmawebe nadākiniki u terakgān pek tākaŋ uwā paot-paotta biŋam nāmo api tāneŋ. Nāmoinik.

## Salmo 35

### Āma kubā Anututā tāŋkentāŋ namān yāŋpāŋ yāŋapiŋkuk

- 1 Ekāni, āma iwan tāŋ namik tākaŋ u iwan tāŋ yāmisi. Ba āma nākkāt āmik tāk tākamāŋ ukāt āmik udegān tākot!
- 2 Kurepākāt kupāŋtek yāpmāŋkaŋ tāŋkentāŋ namikta ābāsi.
- 3 Tāŋpāŋ āma nāwat kirek tākaŋ u kadā bohāmka yāwoŋāresi.  
Tāŋkaŋ bānepna kwiniŋān itta api tāŋkentāŋ gamet yāŋ nāwet.
- 4 <sup>k</sup> Tāŋpākaŋ āma nāk nutpewā kumākta yāŋpāŋ-nadāk tāŋpāŋ nāwat-kirek tākaŋ u āmikken kehāromini paorāpāŋ māyāk nadāŋpāŋ āneŋi āyāŋutpāŋ metāŋpeŋ kaŋ kut!
- 5 Ekāni tāŋo aŋerotā yāwat kireŋirān tāpun-tāpun mānittā piāŋ āreyāŋ tāŋpān kuk tākaŋ ude kaŋ āworewut.
- 6 Metāŋpeŋ kuŋirā kāderi bipmāŋ urani tāŋpāŋ itārop kaŋ tāŋpān.  
Tāŋirān Ekāni tāŋo aŋerotā kaŋ dāpān!
- 7 Mebāri nāmo nāka buŋep pek tākaŋ. U nepmāŋjitta awaŋ kāroŋi kādetnaken ānek tākaŋ.
- 8 Unita nāmo nadāŋirā tāŋpāwaktā kaŋ ahāŋ yāmān. Tāŋkaŋ buŋepi iniken unitā yepmāŋ irirān kaŋ wawut!

<sup>g</sup> 34:18 Sam 51:17; Ais 57:15, 66:2 <sup>h</sup> 34:19 Snd 24:16, 2Ti 3:11-12 <sup>i</sup> 34:20 Jon 19:36

<sup>j</sup> 34:22 2Sml 4:9, 1Kn 1:29; Sam 103:4 <sup>k</sup> 35:4 Sam 40:14, 70:2, 129:5

- 9 Ude tājirā Ekānita yānpāṅ oretoret api tāṅpet, tāṅkentāṅ namayāṅ tāk unita.
- 10 Bānep nadāk-nadākna kuduptā Ekāni ṅode api iweret; Gāk bumik āma kubā nāmo itak. Āma kwini āma kehāromi nikektā dāpneṅ yānpāṅ tāṅkentāṅ yāmik tāyan.  
Ba āma jāwāri āma tuṅum ikektā tāṅyākṅatneṅta watā it yāmik tāyan.
- 11 Āma waki tāṅpani manken nepmanpāṅ waki ude tāṅpani yāṅ jop nākṅat tākaṅ.
- 12 <sup>l</sup> Tānpāṅ tāktākna tāgata kowata waki namik tākaṅ. Ude tājirā netātā tāṅkentāṅ namek yāṅ nadāṅkaṅ nadāṅ bārāp bumta tāk tāyat.
- 13-14 <sup>m</sup> Upāṅkaṅ kadāni unitā kāyām tāṅirāwā, butewaki tek tānpāṅ nakjop it tāṅkuronik. Ude tāṅkaṅ notnapak burenita yāṅ gwājiṅ āpmonpāṅ Ekānitā tāṅkentāṅ yāmikta gera yāk tāṅkuronik.  
Ba āma kubā miṅitā kumāṅirān konām butewaki tāṅpeko ude tāk tāṅkut.
- 15 Tāṅpākaṅ kadāni nākā bārāpi gānaṅ irira wisik-inik yāṅ yānpāṅ nāk it gwājiṅpāṅ yāṅārok nāwet tāṅkuṅonik. Āma kome kubāken nanik u nutpāṅ nutgān tāk tāṅkuṅ.
- 16 Ba āma wakitā guṅ yāniṅ wārātpāṅ ibeneṅo ude nebeṅpāṅ nanin wārāt tākaṅ.
- 17 Unita Ekāni jop yabāṅ āwarākuk tāk tāyan u jidegān api pewen?  
Bārāneṅ ābā aṅ āgwāri nutnayāṅ tākaṅ ṅoken nanik nāmagut!
- 18 Ude tāṅjiri āmawebekaye kābeyā tāṅirā iṅamiken bānep tāga man kwawakgān gāwetpāṅ api ganiṅ oreret.
- 19 <sup>n</sup> Tāṅpākaṅ iwanaye jop manman yāwani u yabāṅ āwarākuk tāṅjiri nāk nārepmiṅpāṅ wisik-inik, kehāromini yāpmāṅ āpakamāṅ yāṅ nāmo nāwetneṅ.  
Ba jop yabāṅjiri āma jop nadāṅ kokwawak tāṅ namik tākaṅ u komi namiṅpāṅ yāṅārok nāmo nāwetneṅ.
- 20 Āma udewani uwā kwini man nāmo yāk tākaṅ. Nāmo, u āma kwini terak kuṅaranita jop manman mebāri mebāri pewā ahāk tākaṅ.
- 21 Tāṅkaṅ, ude tāṅjiri gabāmāṅo yāṅ jop yāṅnākṅatpāṅ wohut-wohut man bumta yāk tākaṅ.
- 22 Ude tāṅjirā upāṅkaṅ Ekāni, kaṅpāṅ nadāno unita man kum nāmo iren. Ekāni, nāk nabāṅ umuntaṅ pāṅku ban nāmo iren.

<sup>l</sup> 35:12 Sam 38:20; Jer 18:20; Jon 10:32    <sup>m</sup> 35:13 Jop 30:25; Mat 10:13; Luk 10:6

<sup>n</sup> 35:19 Sam 69:5; Jon 15:25

- 23 Nāmo! Kikŋutpāŋ ijiwā kwāpāŋ nabā! Äbā näk gārak itkaŋ iwanaye  
näka äma täga yāŋ yāwet!
- 24 ° Ekāni, gāk siwoŋi-inik unita näka momini nāmo yāŋ kaŋ yāwet.  
Ude täŋiri iwanaye yāŋärok nāmo näwetneŋ.
- 25 Yabāŋ äwarākuk täŋiri näka ŋode nāmo yāneŋ; Tägagāmān! U paotak!
- 26 Eruk, äma komi nadätat ŋonita yāŋärok näwet täkaŋ u kehāromini  
kudup paorirā täŋguŋ taŋpāŋ kaŋ irut!  
Ba äma näka nadāwā äpani täŋpāpāŋ inita nadāwā ärowani tāk  
täkaŋ uwā wāpi biŋam paorirān mäyäk pähap kaŋ nadāwut.
- 27 Täŋpākaŋ Ekāni, gāk täŋkentāŋ namiŋiri ämawebe näka äma siwoŋi  
yāŋ nadākinik tāk täkaŋ u oretoret gera wari wari ŋode kaŋ yāwut;  
Ekāni wāpi biŋam punin-inik it täyon! Epān ämani ŋonitā  
säkgāmān irirān gāripi nadāk täyak.
- 28 P Ude yāŋirā näk imaka, täktākka siwoŋi unitāŋo biŋam api yāŋahāwet.  
Tāŋkaŋ yāŋetak bipmāŋtak wāpka biŋam api ganiŋoret täŋpet.

## Salmo 36

### Äma waki täŋo mebārikāt Anutu täŋo bānep iron

- 1 <sup>a</sup> Momitā äma waki bānepiken tokŋek pat täkaŋ. Momi unitā peŋ  
yāwerirā Anututa nāmo umuntaŋkaŋ mäde ut imikinik tāk täkaŋ.
- 2 Bānepitā täŋyākŋarirān inita nadāwā ärowani täŋpāpāŋ ŋode nadāk  
täkaŋ; Wakinin kābop itak. Anututā unita yāŋpāŋ manken täga  
nāmo nipmaŋpek! yāŋ nadāk täkaŋ.
- 3 Meni jinomken man, nadāk ba täktāk waki unitāgān abāk täkaŋ.  
Unita jop manmangān yāk täkaŋ. Imaka täga täkta nadāk tawaŋ  
siwoŋi kubā nāmo pek täkaŋ.
- 4 Nāmo, dāpmon patpari-kenā kädet waki täkta nadāk tawaŋ pek  
täkaŋ. Imaka täga täpuri-inik kubā nāmo täŋkaŋ waki täktāk  
kädet unita mäde nāmoinik ut imik täkaŋ.
- 5 <sup>r</sup> Täŋpākaŋ Ekāni, gākā ninta butewaki nadāŋ nimik täyan u kārōŋi  
boham, kunum yāpureko ude bumik. Gāk ninta nadākinik täŋ  
nimik täyan u ärowani.
- 6 Imaka imaka tägagān tāk täyan u yabāŋpāŋ-nadāŋitna inide kubā  
tāk täyak. Gākā piä siwoŋi tāk täyan uwā ämatā nadāwā tärenāŋi  
nāmo. Äma ba imaka tom tom gākägān yabāŋ yāwat täyan.

° 35:24 Sam 26:1, 43:1    P 35:28 Sam 51:14, 71:15, 71:24    ° 36:1 Rom 3:18

† 36:5 Sam 57:10, 108:4



- 7<sup>s</sup> Anutu gäkä komen äma ninta watä it nimik täyan unita gäka gäripi pähap inide kubä nadäk takamäj. Watä it nimik täyan uwä baraktä nanaki uwijij pat takaj ude täj nimik täyan.
- 8<sup>t</sup> Ketem tägatäga gäripi nitek kawutkaken nanikpäj nimik täyan. Nadäj nimiñiri gäkño ume gäripi nitek u nak takamäj.
- 9<sup>u</sup> Irit kuñat-kuñat täjo mähemi u gäk kubägän. Gäk peyñeñekka bänepninken peyñeñ nimiñiri kwawakgän it takamäj.
- 10 Unita ämawebe gäka nadäj gamikinik tak takaj unita bänep iron pen täj nimiñ yäpmäj kwen.
- 11 Täjpäj äma ärowani täjpani yabäj äwaräkuk täjiri näk nämo yeñ jakñitneñ. Ba waki täjpani yabäj äwaräkuk täjiri näk nämo yokut täreneñ.
- 12 Wisik! Äma waki täjpani akukta nämo, mañ-däpaniken ugän patkaj. U kañpäj nadawut!

## Salmo 37

**Äma waki ba äma tägatä gwäki yäpmäk-yäpmäk täjo manbijam**

- 1<sup>v</sup> Notnapak, äma wakiwaki täjo täktäkita yäjpäj nadawätäk nämo täjpen. Ba äma unitäjo tuñumita nadäj gärip täjpäj kokwawak nämo täjpen.
- 2<sup>w</sup> Äma udewaniwä piä täjpäj pewä muyeñ bäräñeñ kubitak takaj ude api paotpeñ kuneñ.
- 3 Unita gäk nadawätäk nämo täjpäj Ekänitagän nadäkinik täjpäj kudän täga ugän täjpeñ kuñat täyi. Ude täjpayäj täno uyaku kome yäj gamaniken u säkgämän api iren.
- 4<sup>x</sup> Täjpäkañ oretoret bureni kañ-ahäkta Ekäniken kuñiri ini bänep nadäk-nadäkka täjo gäripi api däpmäj täreñ gamek.
- 5<sup>y</sup> Irit kuñat-kuñatka kudup Ekänita iniñ kireñpäj nadäkinik täj imiñiri api täñkentäj gamek.
- 6<sup>z</sup> Ude täjiri Ekänitä täktäkka täga u täjpewän edap täjo peyñeñekitä säkgämän ijik täyak ude ämawebe iñamiken api iñij-yäñewek. Täñkañ Ekänitä ämawebe kwawak ñode api yäwoñärewek; Äma ñowä iñamnaken siwoñi-inik itak.

<sup>s</sup> 36:7 Rut 2:12; Sam 17:8, 31:19, 91:4    <sup>t</sup> 36:8 Jop 20:17; Sam 16:11; Rev 22:1

<sup>u</sup> 36:9 Jer 2:13; Jon 4:10, 4:14, 1Pi 2:9    <sup>v</sup> 37:1 Sam 73:3; Snd 23:17, 24:1, 24:19

<sup>w</sup> 37:2 Sam 90:5-6    <sup>x</sup> 37:4 Ais 58:14    <sup>y</sup> 37:5 Snd 16:3; Mat 6:25; Luk 12:22, 1Pi 5:7

<sup>z</sup> 37:6 Jop 11:17; Mai 7:9

- 7<sup>a</sup> Unita äma kädet waki iwatpäŋ tuŋum äma täk täkaŋ udegän itta nadäwätäk nämo täŋpen. Nämo, Ekänitä täŋkentäŋ gamikta dapun täŋpäŋ kwikinik iren.
- 8<sup>b</sup> Nadäwätäk täŋpäŋ kokwawak täktäk kädet u mäde ut imi. Kädet udewani uwä bäräpi pewä ahäk-ahäk kädet.
- 9<sup>c</sup> Nadätan? Ämawebe Ekänita nadäkinik täk täkaŋ unitäwä kome yäŋ yämani u api koreŋpäŋ itneŋ. Täŋpäkaŋ waki täŋpaniwä Anututä yawat kireŋpewän api apämaŋ kuneŋ.
- 10<sup>d</sup> Yawat kireŋpewän apämaŋ kuŋpäŋä api paot täŋpä kuneŋ. Täŋirä yabäŋ ahäkta wäyäkŋewayäŋ täno upäŋkaŋ täga nämo api yabäŋ ahäwen.
- 11<sup>e</sup> Nämo! Ämawebe inita nadäwä äpani täŋpani uwä täŋ-bumbum kome iwoyäŋ yämani u koreŋpäŋ irit gapuni terak itkaŋ oretoret api täneŋ.
- 12 Bureni, äma wakiwaki täŋpanitä äma siwoŋita kokwawak täŋ yämiŋpäŋ täŋpäwakta nadäk täkaŋ.
- 13 Upäŋkaŋ Ekänitä äma udewanita yäŋärok yäwet täyak. Imata, itkaŋ nämo, api waŋ moreneŋ yäŋ nadäk täyak.
- 14 Äma äpani jäwäri u siwoŋi upäŋkaŋ äma wakiwaki täŋpanitä äma däpmäkta äpa kuwek gwäjiŋit päip boham wepmärit täk täkaŋ.
- 15 Ude täk täkaŋ upäŋkaŋ päip boham iniken unitägän äyäjutpäŋ ini api yäput täneŋ. Täŋkaŋ äpa kuweki uwä Anututä api ubiŋ jukut täŋpän kuneŋ.
- 16<sup>f</sup> Täŋpäkaŋ äma tägatäga tuŋum täpuri pat yämitak unitä äma waki täŋo tuŋum päke itkaŋ unitäŋo kehäromi Anutu iŋamiken kudup yärepmitak.
- 17 Imata, Ekänitä ini äma waki täŋpani täŋo kehäromi yäyomägatpäŋ äma tägata watä api it yämek.
- 18 Bureni, Ekänitä ämawebe mani buramiŋpäŋ iwat täkaŋ u watä säkgämän it yämiŋpäŋ kome iwoyäŋ yämani u inita biŋam yäniŋ kirewänpäŋ uken tärek-täreki nämo api itneŋ.
- 19 Täŋkaŋ äma udewaniwä kadäni waki äbäŋirän tägagän api itneŋ. Ba tagwän irit ahäwayäŋ täyakken imaka, ketem tokŋek api näneŋ.
- 20 Upäŋkaŋ äma waki täŋpani uwä Ekäni täŋo iwan itkaŋ unita api kumneŋ. Päya irori kadäni keräpitagän ahäŋpäŋ paot täkaŋ ude, ba gupetä äbutkuk täkaŋ ude api paotpeŋ kuneŋ.

<sup>a</sup> 37:7 Sam 62:1; Ais 30:15; Jer 12:1    <sup>b</sup> 37:8 Sam 73:3; Efe 4:26    <sup>c</sup> 37:9 Jop 27:13-14; Ais 57:13    <sup>d</sup> 37:10 Jop 20:9; Hib 10:36-37    <sup>e</sup> 37:11 Mat 5:5    <sup>f</sup> 37:16 Snd 15:16, 16:8, 1Ti 6:6

- 21 Äma waki täñpani uwä äma täño tuñum yäpmänkañ kowata äneñi bäräneñ nämo yämik täkañ. Upänkañ äma täga uwä iron säkgämän täñpän tuñumi ämata ño yämiñ-yämiñ täk täkañ.
- 22 Täñpäkañ ämawebe Ekäni täño iron ikek unitäwä kome yän yämani u api koreñpän itneñ. Täñ äma Ekäni täño kokwawak terak it täkañ uwä yäwat kireñpewän api kuñtäñpä kuneñ.
- 23 <sup>g</sup> Täñkañ Ekänitä äma kubä täño irit kuñat-kuñari kañpän gäripi nadänpänä irit kuñat-kuñari kädet u täñ-kehäromtañ imik täyak.
- 24 Ude täñjirän äma udewani yewän kuneño uwä täga nämo mañutneñ. Nämo, Ekänitä täñkentän imiñirän yeñ täpäneñpän irek.
- 25 <sup>h</sup> Eruk, ñode nadäwut; Kadäni käreñi it yäpmän äbänkä äma tägawani täyatken ño bämopiken Anututä äma siwoñita mäde ut yämiñirän nanakiye nakta yänapik-apik kubä nämo täñjirä yabän yäpmän äbätat.
- 26 Nämo, äma täga udewani kadäni kadäni äma täñkentän yämikta iron tägatäga jop täñ yämik täkañ. Täñkañ äperiye nanakiyetä täga kuñarirä miñiye naniyetä yabänpän oretoret api täk täneñ.
- 27 Unita notnapak, kädet waki täkta mäde ut imiñpän kädet täga ugän kañ tä. Ude täñjiri kämiwä gäkño yerikaye uwä kome iwoyawaniken ugän säkgämän api itneñ.
- 28 <sup>i</sup> Imata, Ekäni uwä ämawebeniye kudän täga täñpän nadän imikinik täk täkañ u mäde nämo ut yämik täyak. Nämo, u yabän yäwat piä tärek-täreki nämo täñ yämik täyak. Täñpäkañ waki täñpani ini ba unitäño yeriniye uwä yäwat kireñpewän api kuneñ.
- 29 Täñ ämawebe siwoñitä kome yän yämani u koreñpän uken tärek-täreki nämo api itneñ.
- 30 Täñpäkañ äma siwoñi täño meni jinomkenä man säkgämän säkgämän Anutuken nanik unitägän ahäk täkañ. Mani unitä ämawebe täñkentän yämik täyak.
- 31 <sup>j</sup> Äma udewani Anutuni täño бага man bänepiken iñit-inik täñpeñ kuñat täkañ uwä nämo kakätäk täkañ.
- 32 Täñ äma waki täñpani uwä äma täga däpmäkta yabän yäwat piä täk täkañ.
- 33 Upänkañ Ekänitä äma täga uwä yabä kätänjirän iwaniyetä kehäromini täga nämo yäpmän äpneñ, ba manken täga nämo yepmaneñ.

<sup>g</sup> 37:23 1Sm1 2:9; Snd 16:9 <sup>h</sup> 37:25 Sam 37:28, 59:15, 109:10 <sup>i</sup> 37:28 Sam 11:7; Snd 2:22; Ais 14:20 <sup>j</sup> 37:31 Lo 6:6; Sam 40:8, 119:98; Ais 51:7

- 34 Unita Ekänitā tən̄kentən̄ gamikta unitən̄o man kädēt u kudup iwatkaŋ dapun täyi. Ude tən̄jiri oraŋ gamiŋpən̄ kome iwoyäwani u ganiŋ kireŋpən̄ iwankaye dapunka terak yäwat kireŋpewän kuŋirä api yabäwen.
- 35 <sup>k</sup> Eruk, äma kubäta ŋode täwera nadäwut; Äma waki kubä itkuko u ämawebeta komi yämik tən̄kuk. U äma kehäromini nikek, päya taŋi, mäbi ude.
- 36 Upən̄kaŋ mäden, äma unitä iraniken u kuŋpən̄ ini ba tuŋumi nämo irirän kaŋkut. Kaŋ-ahäwayən̄ wäyäkŋeŋkuro upən̄kaŋ täga nämo kaŋ-ahän̄kut. U paotkuk.
- 37 <sup>l</sup> Täŋ äma täga siwoŋi kuŋarani unita nadäwut; Äma bänep kwini terak kuŋarani tən̄o yeriniye uwä mäyap.
- 38 Tən̄pkaŋ momi tən̄pani uwä paotpən̄ paot-inik api täneŋ. Ba yeriniye imaka, kudup api awähutneŋ.
- 39 Upən̄kaŋ bäräpi kadäniken Ekänitā äma siwoŋi tən̄kentən̄ yämiŋpən̄ watä it yämik täyak.
- 40 <sup>m</sup> Äma udewanitā waki mebäri mebärita umuntaŋpən̄ kábop niŋmaŋpən̄ yän̄pən̄ Ekäniken kuk täkaŋ unita äma waki tən̄pani keriken nanik yäyomägatpən̄ watä it yämik täyak.

## Salmo 38

### Äma kubä bäräpiken itkaŋ Anutuken yän̄apiŋkuk

- 1 O Anutu, kokwawak nadän̄kaŋ nämo nebewen, ba momina tən̄o kowata nämo namen.
- 2 Gäk kuwektä-yän̄ namäk täyan. Tən̄pən̄ nut-maŋpi kome terak äpmok täyat.
- 3 <sup>n</sup> Gäkä nadän̄ waŋ namiŋjiri käyäm taŋi täyat. Tən̄pən̄ momi tən̄kuro unita gupnaken kehäromi nikek nämo nadäk täyat.
- 4 <sup>o</sup> Momina unitä uwäk ude tən̄pən̄ nepmak täyak. Tən̄jirän tuŋum bäräpi kubä, buraminaŋi nämo, ude bumik yäpmän̄ kuŋat täyat.
- 5 Gupnaken womäntä tabä tən̄kaŋ kábäŋi bumta piäk täkaŋ. Näkŋa kudän̄ goret tən̄kuro unita udewä ahän̄jirän taräki-inik täk täkaŋ.
- 6 Bänepnaken bäräpi bumta parirä nadän̄jira wakiinik täk täyak. Ude tən̄kaŋ kepma käroŋ butewaki nadän̄pən̄ konäm kottän̄ kuŋat täyat.

<sup>k</sup> 37:35 Jop 5:3    <sup>l</sup> 37:37 Ais 32:17, 57:2    <sup>m</sup> 37:40 1Sto 5:20; Ais 31:5; Dan 3:17, 3:28, 6:23  
<sup>n</sup> 38:3 Jop 33:19; Sam 32:4, 102:10; Ais 1:6    <sup>o</sup> 38:4 Esr 9:6; Sam 40:12

- 7 Tānpān gupna kädäptä-yān ijiñirān kāyām pähap tāk täyat.
- 8 Komi tañi nadānkañ goret-goret itat, imaka tañi kubätä yeñ nepmäñitpäñ irirān bumik.
- 9 <sup>p</sup> O Ekäni, gäk näkño nadān gäripna u nadātan, ba bānepnatä yānkähān-kähān täyak u imaka, nadātan.
- 10 Bānepnatä tuptup yāpurirān kehāromina kudup paot-inik täyak. Ude tāñirān dapunna imaka, säkgāmān nāmo ijitak.
- 11 Ude tāñira notnaye jibinata yānpān dubinaken äbākta bitnäk-inik tāk tākañ. Ba meñ nan ba notnaye wanotnaye imaka, nabān umuntañpäñ päñku ban it tākañ.
- 12 Tānpākañ ämatä näk nutpäñ waki tāñ namikta man yānpān-nadäk tāk tākañ. Tānpāñ waki tāñ namikta juku piñtāñ kuñat tākañ. Ude tāñkañ näk nutta buñep tāk tākañ.
- 13 Tāñirä nähāwä guñ ude äworeñpäñ man yäk tākañ u nāmo nadäk täyat. Tānpāñ man waki yäk tākañ uwä kowata täga nāmo yäk täyat.
- 14 Butewaki! Näk man nāmo yāwani, ba man nāmo nadāwani ude äworeñpäñ man kum it täyat.
- 15 Upāñkañ Ekäni, gäk yāpmāñ wädāñpäñ itat. Tānpāñ Ekäni Anutuna, näk nadätat; Gäkä nadāñ namiñpäñ api tāñkentāñ namen.
- 16 Unita iwanaye jop yabāñiri näk komi nadāñpäñ goret irira nabāñpäñ wisik-inik yāñ näwetneñtawä.
- 17 U imata, komi pen nadāñ itkañ wakiniñ tāñpayāñ keräp täyat.
- 18 <sup>q</sup> Tānpākañ Anutu, momi tāñkuro unita nadāwätäk pähap tāñpäñ iñamkaken kwawak yāñahäk täyat.
- 19 Tāñ iwanaye bumta-inik uwä kehāromi nikekgān itkañ jop nadāñ kokwawak nadāñ namik tākañ.
- 20 Näk kudān siwoñi tāñira äma unitä iwan tāñ namik tākañ. Äma udewaniwä kudān tägata kowata wäkigān tāk tākañ.
- 21 <sup>r</sup> Unita Ekäni, mäde ut namentawä! Ban nāmo iren!
- 22 Gäk Ekäni, wakiken nanik wädāñ tädotpäñ nepmañpani unita bārāñeñ tāñkentāñ namisi!

<sup>p</sup> 38:9 Sam 6:6, 10:17, 102:5    <sup>q</sup> 38:18 Sam 32:5, 2Ko 7:9-10    <sup>r</sup> 38:21 Sam 22:19, 35:22

## Salmo 39

### Devittä mominita nadāḅ bārāp tāḅkuk

- 1 <sup>s</sup> Nāk ḅode yāḅkehārom taḅkut; Irit kuḅat-kuḅatnata watā ket api ired. Tāḅpāḅ mebetnatā momiken nepmaḅpeḅta watā imaka, api ired. Unita āma waki dubinaken irirā man kubā nāmo api yāwet.
- 2 Ude yāḅkuro unita bārāpi ḅo ahāḅ namiḅjirān man kum-inik itkut. Man tāpuri kubā, waki ba tāga nāmo yāḅkuro upāḅkaḅ nadāḅ bārāpna taḅi tāḅkuk.
- 3 Tāḅpāḅ nadāwātāk unitā bānepnaken agekotkuk. Nadāwātāḅgān tāḅkā bārāpi bumta kaḅ-ahāḅkuro unita ḅode yāḅkut;
- 4 <sup>t</sup> Ekāni, kome terak ḅo kadāni jide api it yāpmāḅ ārowet? Ba jidegān api kumbet? Iritna jidegān api tāreweko unitāḅo kadāni nāwet!
- 5 <sup>u</sup> Butewaki! Kome terak itta kadāni kerāpitagān tāḅpāḅ nepmaḅkun! Kodak irayāḅ tāyat u kaḅiri imaka jopi ude tāyak. Bureni, āma kuduḅtagān itkaḅ u me woḅ bumik, kadāni kerāpi-inik itta yāwani.
- 6 Ba wārani, edap āgonitā ahāḅpāḅ paot tākaḅ u irepmitpāḅ nāmo. Tāḅpākaḅ āma piā tāk tākaḅ u imaka kehāromi kubā nāmo pewā ahāk tākaḅ. Moneḅ tuḅum pewā ahāk tākaḅ u netātā api koreneḅ yāḅ nāmo nadāk tākaḅ.
- 7 Unita Ekāni, imatāken kubāta itsāmbet? Gāk kubā-tāgān tāga tāḅkentāḅ nameno unita gakaḅān itsāmāḅtat.
- 8 Unita momi tāk tāyatken unitāḅo kowata yāpnaḅiken nanik nāmagusi. Ba yabāḅ āwarākuk tāḅiri āma gāka nāmo nadāḅ gamanitā yāḅārok nāwetneḅtawā.
- 9 Nāmo, gākḅa tāḅpewi komi ḅo nadātāt unita man kum irayāḅ. Man tāpuri kubā nāmoinik yāwayāḅ.
- 10 Unita komi piā wari namentawā! Nut yāpmāḅ ābāḅiri kumbayāḅ tāyat!
- 11 Gākḅo mebārika nadātāt. Gāk momi tāḅo kowata āma yabāḅ yāḅpāḅ komi piā yāmik tāyan. Ba imaka unita gāripi nadāk tākaḅ u gwaktā tek nāḅpā tumāk tākaḅ ude tāḅpiwak tākaḅ. Bureni, āmawā me woḅ bumik, kadāni kerāpi-inik itta yāwani.
- 12 Unita Ekāni, juku peḅpāḅ butewaki gera ba yāḅapik manna nadāḅ namisi. Tāḅpāḅ konām korira nabāḅpāḅ ābā naniḅ kawat tā.

<sup>s</sup> 39:1 Sam 141:3; Kol 4:5; Jem 3:2    <sup>t</sup> 39:4 Sam 90:12    <sup>u</sup> 39:5 Sam 62:9, 90:4, 144:4

Näk äbeknaye oranaye udegän kome terak ŋo gäkkät kadäni  
 keräpitağan itta iwoyänkun.  
 13 Eruk nabä kätänjiri oretoret ätu täŋkaŋ kaŋ kuŋ kewewa!

## Salmo 40

### Anutu wäpi iniŋoret kap kubä

- 1 Näk Ekäniken gera yänkaŋ täŋkentän namikta kwikinik itkut. Irida butewaki nadän namiŋpäŋ gera yänkuro u nadän namiŋkuk.
- 2 <sup>v</sup> Nähä äma kubä awaŋ käronji kubä gänaŋ käbop itkaŋ kumbeko ude. Ude irira Ekänitä nabänpäŋ awaŋ gänaŋ nanik wädänpäŋ nepmaŋkuk.  
 Ba näk äma kubä okä näbä gänaŋ äpmonpäŋ ireko ude irira Ekänitä wädänpäŋ kome tägaken nepmaŋpäŋ äneŋi täga kuŋatkut.
- 3 <sup>w</sup> Eruk, ude täŋpäŋ kap kodaki kubä nadäk-nadäkna-ken pewän ahänkuŋ. Uwä Anutunin wäpi biŋam iniŋ oretta.  
 Kap u teŋira nabänpäŋ ämawebe mäyaptä Anutu täŋo kehäromita nadäwä inide kubä täŋpäŋ Ekänitä nadäkinik api täneŋ.
- 4 <sup>x</sup> In nadäkaŋ? Ämawebe Ekäni terak yeŋgämä pek täkaŋ uwä Ekäni täŋo iron nitek. Äma udewanitä äma ärowani täŋo kädet nämo yäwat täkaŋ.  
 Ba Ekäni mäde ut imiŋpäŋ mäjo wära nämo yäniŋ oret täkaŋ.  
 Nämoinik!
- 5 <sup>y</sup> O Anutu Ekänina, gäk piä tägatäga täŋpäŋ täŋkentän nimiŋkun. Äma gäk udewani kubä nämo itak! Gäkägän intäjukun itan!  
 Täŋkentäk bumta täŋ nimikta nadäk tawaŋ pek täyan unita täga nämo yäwetpäŋ yäwoŋärewa täreneŋ. Nämoinik! Täŋkentäk nimik täyan uwä bumta-inik, daninaŋi nämo.
- 6 <sup>z</sup> Anutu, gäk ganiŋ oretta tom däpmänpäŋ ijik takamän unita nämo gek täkaŋ. Ba gupe käbäŋi nitek mominin ärutta ijik takamän udewanita nadäwi ärowani nämo täk täkaŋ.  
 Upañkaŋ näk gäkŋata biŋam iwoyänpäŋ manka nadäkta jukuna biori tumbuŋ. Täŋpäŋ gäkä nadäk-nadäk namiŋjiri manka buramik täyat.

<sup>v</sup> 40:2 Sam 27:5, 69:2; Jer 38:6, 38:10-13    <sup>w</sup> 40:3 Sam 32:7, 33:3, 64:9    <sup>x</sup> 40:4 Sam 84:12, 125:5    <sup>y</sup> 40:5 Sam 71:15, 139:17-18; Ais 55:8-9    <sup>z</sup> 40:6 Ais 1:11; Jer 6:20; Mai 6:6-8

- 7<sup>a</sup> Eruk Anutu, näk äretat. Man näka bian kudän täñkuño udegän iwatpäñ äretat.
- 8<sup>b</sup> Anutuna, kädet gäkä gäripi nadäk täyan näk kädet udegän täkta gäripi nadätat. Gäkño kädet siwoñi u nadäk-nadäkna-ken pätak.
- 9-10<sup>c</sup> Unita Ekäni, näk man kum nämo itkañ käbeyäken ämawebekaye gäkño bänep irona ñode pen api yäñahäñpäñ yäwet täñpet;  
 Ekäninintä nadäñ nimikinik täñpäñ wakiken nanik wädäñ tädotpäñ nipmak täyak yäñ api yäwet täñpet. Täñpäñ manka täktäkka täño biñam käbop nämo pek täyat.  
 Ironka pähap ba imaka bureniñän täk täyan u ämawebe yäwet täyat.
- 11 Unita Ekäni, näka nadäñ namisi! Gäk butewakika käbop nämo pewen. Nämo, nadäñ namiñiri ironka ba manka burenitä watä säkgämän it namiton.
- 12<sup>d</sup> Bäräpi mebäri mebäri ahäñ namik täkañ, u daninañi nämo. Täñpäkañ momi täk täñkuro unitä kehäromina yäpmäñ äpäkañ.  
 Bäräpi u ba u yärepmitta kädetta wäyäkñewa wakañ. Momina mäyap iniktä gwäkna pujiñ itkañ u yärepmitkañ. Unita umun terak itat.
- 13 Unita Ekäni, bäräñej abä täñkentäñ namisi!
- 14 Äma nutnayäñ täkañ u kehäromini yäpmäñ äpäñpäñ nadäk-nadäki täñpewi guñtañirä mäyäk tawut. Mäyäk täñpäñ nabä-kätäñpeñ kut!
- 15 Äma yäñärok man näwet täkañ u meni täñpipiñpäñ yäwat kireñiri mäyäk nadäwut.
- 16 Täñpäkañ Ekäni, ämawebe gäk gäwaräntäk täkañ u oretoret täk täkot! Imata, gäkña waki keriken nanik wädäñ tädotpäñ yepmañkuno unita gäka gäripi pähap nadäk täkañ.  
 Täñpäñ kadäni kadäni ñode yäk täkot; Ekäni uwä wäpi biñam ikek kañ irän!
- 17 O Ekäni, nähä waki, kehäromina nitek nämo. Upäñkañ nadäñ namisi. Gäk kubä-tägän näkño täñkentäkna ba yäpätagak ämana.

<sup>a</sup> 40:6-8 Hib 10:5-7    <sup>b</sup> 40:8 Sam 37:31, 2Ko 3:3    <sup>c</sup> 40:10 Sam 89:1; Apos 20:20, 20:27

<sup>d</sup> 40:12 Sam 18:5, 38:4, 65:3



O Anutuna, bäränej äbä täŋkentäj namisi!

## Salmo 41

Devittä käyäm täŋpäj yäŋapik man yäŋkuk

- 1 <sup>e</sup> Äma, äma jäwärita nadäj yämik täkaŋ uwä Anutu täŋo oretoret terak kuŋat täkaŋ. Udewanitä bäräpi kaŋ-ahänayäj täkaŋ uwä Ekänitä api täŋkentäj yämek.
- 2 <sup>f</sup> Bureni, Ekänitä watä it yämiŋpäŋ irit kuŋat-kuŋari api täŋ-mehamtaŋ yämek. Täŋpäj äma udewani täŋpewän komeniken oretoret terak api itnej.  
Irirä yabä kätäŋjirän iwaniyetä kehäromini täga nämo api yäpmäj äpnej.
- 3 Täŋpäj käyäm täŋjirä Ekänitä täŋkentäj yämiŋjirän gupi äneŋi api korenej.
- 4 Täŋpäkaŋ nähä Ekäni ŋode iwetkut; Ekäni, näk gäkken momi täŋkut. Upäŋkaŋ butewaki nadäj namiŋpäŋ nepmaŋpi tägasiwa.
- 5 Iwanayetä käyäm täŋjira nabäŋpäŋ man jägämi näwet täkaŋ. Uwä näkä kumäjira wäpita kaŋ guŋ täna yäj nadäk täkaŋ.
- 6 Täŋpäj äma u nabänayäj äbäk täkaŋ u jop gupi-tägän äbäk täkaŋ. U näka waki ude itak yäj yäŋpäŋ yäŋtäj kukta jop nabänayäj äbäk täkaŋ.
- 7 Äma kokwawak täŋ namik täkaŋ uwä näka waki ude ahäj imitak yäŋpäŋ yäŋjiap-jiap yäŋtäj kuk täkaŋ.
- 8 Näka ŋode yäk täkaŋ; Wisik! U käyäm wakiinik kubä täŋkaŋ kumäkta biŋam täyak. U täga nämo api tägawek yäj yäk täkaŋ.
- 9 <sup>g</sup> Butewaki! Notnapak bureni, nadäj imikinik täŋpäj ketem namiŋ-gamiŋ täŋpäj nak täkamäk u imaka, näka iwan täŋ namik täyak.
- 10 Unita Ekäni, butewaki nadäj namiŋpäŋ nepmaŋpi tägaŋpäŋ iwanayeta kowata api yämet.
- 11 Ude täŋkentäj namiŋjiri iwantä nämo närepmiräwä ŋode api nadäwet; Anutu, gäk näka bänep täga nadäj namitan yäj api nadäwet.
- 12 Näk kudän tägagän täk täyat unita oraŋ namiŋpäŋ iŋamkaken kwawakgän nepmaŋ iriri tärek-täreki nämo api iret.
- 13 <sup>h</sup> Unita ämawebe, Ekäni, Isrel täŋo Anutu u iniŋoret täkäna! U tärek-täreki nämo iniŋoret täkäna! Burenitä bureni-inik!

<sup>e</sup> 41:1 Snd 14:21    <sup>f</sup> 41:2 Sam 27:12    <sup>g</sup> 41:9 2Sml 15:12; Sam 55:12-13, 55:20; Jer 20:10; Mat 26:23; Mak 14:20; Luk 22:21; Jon 13:18    <sup>h</sup> 41:13 Sam 106:48

## Salmo 42

## Äma kubätä Anutu dubiniken kukta gäripi nadätak

- 1<sup>i</sup> Anutu, tomtä umeta yek täkaŋ ude, näk Gäka udegän nek täkaŋ.
- 2<sup>j</sup> Anutu, Anutu irit mähe mi, bänepnatä Gäka nek täkaŋ unita kadäni jidegän Gäkkät man yäŋpäŋ-nadäkta kaŋ ärewet?
- 3<sup>k</sup> Kepma bipani butewaki nadäŋpäŋ konämna pitotä ketemna ude täk täyak. Kepma käroŋ yäŋärok ŋode näwet täkaŋ; Anutuka de? Imata nämo täŋkentäŋ gamik täyak? yäŋ näwet täkaŋ.
- 4<sup>l</sup> Näk komi nadäŋpäŋ imaka ŋode juku pik täyat u yäŋahäŋira bänepna pidäm tawän!  
 Bian näk komenaken itkaŋ ämawebe tawaŋ käroŋ näkä jukun yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ oretoret terak Anutu täŋo kudupi yot Gänaŋ ärok täŋkumäŋonik.  
 Äroŋkaŋä Anututa oretoret kap teŋ imiŋitna unitä täŋpidäm taŋ nimik täŋkukonik.
- 5<sup>m</sup> Yäke! Butewaki imata nadätat? Bänepna imata jägäm täyak? Ude nämo! Näk ŋode täŋpet yäŋ nadätat; Näk Anutu tubeŋ kuŋkaŋ pen api iniŋoret täŋpet! Imata, Ekänina uwä nämagurani ämana bureni!
- 6 Näk komenata nadäwätäk täŋ itat. Upäŋkaŋ Anutu, ban kome ŋo Jodan ume dapuri kädakät pom yarä Hemon kenta Misa ŋoken itkaŋ Gäka nadäŋ gamayäŋ.
- 7<sup>n</sup> Wära! Ume damuntä gwägu Gänaŋ äpmonirän gwägutä gera yäŋ itak. Wära! Waki nadätat! Täŋpäik-päikkatä näk yejämäŋ moretak.
- 8<sup>o</sup> Upäŋkaŋ ude nämo! Kepma kepma Ekänitä butewaki nadäŋ namik täyak. Ude täŋirän bipani bipani Anutu iniŋoret kapnatä mena-kengän it täyak.  
 Kap teŋkaŋ Anutuna, irit kuŋat-kuŋatna täŋo mähe mi uken yäŋapik täyat.
- 9 Täŋpäŋ kadäni kadäni Anutu, möbä kujatna ŋode iwet täyat; Imata näka guŋtak täyan? Imata iwan yabäŋ äwaräkuk täŋiri komi namik täkaŋ?

<sup>i</sup> 42:1 Sam 119:131    <sup>j</sup> 42:2 Sam 42:11, 43:5, 63:1, 143:6; Jer 10:10; Dan 6:26; Mat 26:63; Rom 9:26    <sup>k</sup> 42:3 Sam 80:5    <sup>l</sup> 42:4 1Sml 1:15; Jop 30:16; Sam 95:2, 100:4; Ais 30:29  
<sup>m</sup> 42:5 Sam 9:1, 38:6; Mat 26:38    <sup>n</sup> 42:7 Sam 69:1-2, 88:7; Jna 2:3    <sup>o</sup> 42:8 Sam 16:7, 57:3, 63:6, 149:5

- 10 Kadäni kadäni iwantä sära ñode näwet täkañ; Anutuka de? Man ude näwet täkañ u äpa kuwektä-yäñ namäk täkañ.
- 11 Yäke! Butewaki imata nadätat? Bänepna imata jägäm täyak? Ude nämo! Näk ñode täñpet yäñ nadätat; Näk Anutu tubeñ kuñkañ pen api iniñoret täñpet! Imata, Ekänina uwä nämagurani ämana bureni!

## Salmo 43

### Äma kubätä iwan it gwäjiñirä Ekäniken yäñapiñkuk

- 1 <sup>P</sup> Anutu, äma mäde ut gamik täkañ u wäpna yäpmäj äpnayäñ täkañ. Unita gäkä näk gäarak itkañ jop man yäwani unitäño mani utpäñ ñode yäwet; U siwoñi kuñtat täyak.
- 2 Anutu, gäk näkño kehäromina ude itan upänkañ imata mäde ut namitan? Iwantä kehäromina yäpmäj äpäñirä wakiinik nadätat.
- 3 <sup>q</sup> Unita Anutu, kädetka bureni näwoñäre! Topänka peñyäjeg namijiri akuñpäñ kädet täga iwat yäpmäj Saion Pom terak, itanken u kañ ärewa.
- 4 Ude täñ namijiri enikaken äroñpäñ gäk ganiñ orerayäñ kudupi bukäkaken kwa. Bureni, Anutuna, gäk dubikaken kwa. Gäk bänepna täñpidäm tañ namijiri oretoret pähap nadäk täyat unita Anutu Anutuna, wagäm utpäñ api ganiñ oreret.
- 5 Yäke! Butewaki imata nadätat? Bänepna imata jägäm täyak? Ude nämo! Näk ñode täñpet yäñ nadätat; Näk Anutu tubeñ kuñkañ pen api iniñoret täñpet! Imata, Ekänina uwä nämagurani ämana bureni-inik!

## Salmo 44

### Isrel ämawebetä Anututä watä it yämekta yäñapiñkun

- 1 <sup>r</sup> O Anutu, äbekniye oraniyeta imaka tägatäga bian-inik täñ yämijikuno unitäño biñam ñode niwerirä ninin nadänjkumäj.

° 42:8 Sam 16:7, 57:3, 63:6, 149:5    P 43:1 1Sml 24:15; Sam 5:6, 26:1, 38:12

q 43:3 Sam 36:9

- 2 <sup>s</sup> Kome iwoyäj yämani uken nanik guñ äbot komi yämiñpäñ yäwat kireñpäñ ämawebekaye gäkñaken unita yäniñ kireñkun. Yäniñ kireñjiri täñ-bumbumka u koreñkuñ.
- 3 <sup>t</sup> Ämawebekaye u iniken kadä boham ba iniken kehäromi terak kome u nanik ämawebe nämo däpmäj yäwat kireñkuñ. Nämo, gäkño kehäromika terak weñgämä pewäpäñ täñkuñ. Ba gäkä nadäj yämik-inik täñpäñ dubiniken itkentäj yämiñpäñ kehäromi yämiñjiri täñkuñ.
- 4 Gäk intäjukun ämana ba Anutuna bureni. Isrel äbot nintäño iwaniye yärepmita kädät peñ nimiñkun.
- 5 Täñkañ gäkä täñkentäj nimiñjiri iwaniye täño kehäromi yäpmäj äpäk täkamäj.
- 6 <sup>u</sup> Unita näk äpa kuwekna ba päip boham unitä api täñkentäj namineñ yäj nämo nadäk täyat.
- 7 Nämo, gäkña-tägän täñkentäj nimiñpäñ iwaniye kokwawak nadäj nimik täkañ u däpmäj yäwat kireñpäñ u keriken nanik yäyomägatpäñ nipmak täyan.
- 8 Unita gäkño wäpka yäpmäj akuñpäñ bänep täga man tärek-täreki nämo api gäwet täne.
- 9 Upänkañ waki, apiñode nibä kätäjiri iwaniyetä ämikken nirepmit täkañ. Komi ämaniye nämo itkentäj yämik täyan.
- 10 Ude täñjiri iwaniye yabäj umuntañ metäñpeñ kuñitna nintäño tuñum korek täkañ.
- 11 Nibä kätäjiri sipsip däpmäk täkañ ude iwaniyetä nin mäyap nidäpuñ. Ude täñjiri ämatä komeken kubäkubä kuñ täna kuñkuñ.
- 12 Ämawebekaye ninta nadäjiri äpani-inik täñpöpäj nin iwaniyeta jop yäniñ kireñkun.
- 13 Gäk kudän nintä terak pewi ahäj nimiñkuño u kañpäñ, äma nintä äbotken nanik nämo unitä yäjärok niwetpäñ yäjpäñ-nibäj mägayäk täk täkañ.
- 14 Täñpewi imaka jopi ude äworeñitna guñ äbotken naniktä yäjpäñ-nibäj niwat täkañ.
- 15-16 Iwanaye ba äma näka kokwawak täk täkañ unitä yäjärok ude yäjirä mäyäk pähap nadäjpäñ umuri nadäk täyat.

<sup>r</sup> 44:1 Kis 12:26-27; Sam 78:3    <sup>s</sup> 44:2 Sam 78:55, 80:8    <sup>t</sup> 44:3 Lo 8:17; Jos 24:12

<sup>u</sup> 44:6 Sam 33:16; Hos 1:7

- 17 Jide? Gäka guŋ taŋpāŋ gäkkät topmāk-topmāk kubāgān tāŋpani u irepmitnapāŋ imaka waki ude pewi ahāŋ nimitak? Nāmo, nin ude nāmo tāŋkumāŋ.
- 18 <sup>v</sup> Gäk gepmaŋpāŋ бага mankata māde nāmo utkumāŋ.
- 19 <sup>w</sup> Upāŋkaŋ gākā nipmaŋpikaŋ nin tāŋkentāknin nāmo, tom āgwāri bāmopiken itkamāŋ. Ba bipmāŋurani pāhap gānaŋ ude itkamāŋ.
- 20-21 <sup>x</sup> Nin Anutunin bureni gäk ganiŋ oretta bitnāŋpāŋ kome kubā tāŋo anutu jopi-jopi nadāŋ yāmiŋkumāŋo yāwānāku uwā gākku bian nibāŋ ahāwim. Imata, gäk bānep nadāk-nadāknin kābop itkaŋ u kudup nibāwi tārek tāyak unita. Upāŋkaŋ ude nāmo tāŋkumāŋ!
- 22 <sup>y</sup> Nin gākŋo āmawebekaye itkamāŋ unita yāŋpāŋ kadāni kadāni ninken nanik māyap nidāpmāk tākaŋ. Ba nibāŋirā sipsip nakta dāpmāk tākaŋ ude itkamāŋ.
- 23 <sup>z</sup> Unita Ekāni ijiwi kut! Imata dupiŋkaŋ itan? Māde wari nāmo ut nimen. Aku!
- 24 Ninta imata kābop it nimitan? Komi bārāpi gānaŋ itkamāŋ ŋonita ninta nāmo guŋ tāwen.
- 25 Yāke! Dāpmāŋ jakŋitpāŋ nipmaŋpā kumbanitä-yāŋ kome terak pātkaŋ.
- 26 Unita ābā tāŋkentāŋ nimisi! Gäk nadāŋ nimikinik tāk tāyan udegān waki keriken itkamāŋ ŋo nimagutsi!

## Salmo 45

**Äma ekāni kubätä webe yāpmāŋirān iniŋ oretoret kap tewani**

*Kora tāŋo nanakiyetä intājukun āmata gāripi pāhap nadāŋpāŋ kap ŋo teŋkuŋ.*

- 1 Man säkgāmān säkgāmān nadāk-nadākna-ken tokŋek parirān intājukun āma u iniŋ ubiŋpāŋ tewayāŋ. Äma meni pidāmitä man säkgāmān yāŋahāk tākaŋ ude menatä āma ekāni u ŋode iniŋ ubiŋ tekta pidām tāyat;
- 2 Gäk āma säkgāmān, man yākyākka imaka, gāripi nikek. Äma gäk udewani kubā nāmo itak. Bureni, Anututä iron tāŋ gamiŋkukotä pen api tāŋ gamiŋ yāpmāŋ ārowek.

<sup>v</sup> 44:18 Jop 23:11    <sup>w</sup> 44:19 Sam 23:4    <sup>x</sup> 44:21 Sam 139:1; Jer 17:10    <sup>y</sup> 44:22 Rom 8:36

<sup>z</sup> 44:23 Sam 35:23, 78:65

- 3 Gäk intäjukun äma kehäromi pähap, wäpka biŋam ärowani-inik. Unita kehäromika niwoŋäreкта päip bohanka injtpäj isi!
- 4 Kehäromika nitek unitä iwan täŋo kehäromi yäpmäj äpäk täyi. Tänpäj man bureni ba kudän siwoŋi unitägän irun yänpäj täŋ-mehamtak täyi. Kehäromikatä ämik tänpäj iwan däpmäjirän kaŋpäj umun pähap täk täkot!
- 5 Täŋkaŋ tenäj kuwek-kuwekkawä päraŋi-inik. U iwankaye yabä-tumäkta nitek. Täŋiri äma äbori äbori gabänpäj gämotka-kengän maŋ pat täkaŋ.
- 6<sup>a</sup> Bureni Anutu, gäk intäjukun-inik itkunonitä api it yäpmäj ärowen. Kaŋiwat piäka u kudän siwoŋi terakgän täk täyan.
- 7<sup>b</sup> Gäk kädet wakita taräki nadänpäj kädet siwoŋitagän gäripi nadäk täyan. Unita Anutukatä ini gäkä kaŋiwat piä täkta iwoyäŋkuk. Piä ude täkta iwoyäŋkuko unita notkaye yärepmitpäŋ oretoret pähap nadäk täyan.
- 8 Gäkŋo tek kəroŋi kudup kəbäŋi säkgämän-inik, jiä däropä kəbäŋ ikek bumik. Ba intäjukun äma ätutä gäkä eŋiken abä kap teŋkaŋ ganiŋoret täkaŋ.
- 9 Tänpäkaŋ äma jopi täŋo äperiyetä watä nämo it gamik täkaŋ. Nämo, kome ätu täŋo intäjukun äma täŋo äperiye unitä gäkä eŋiken itkaŋ watä it gamik täkaŋ. Tänpäkaŋ webekawä omäk meran säkgämän tänpäj dubikaken it täyak. Omäk meran uwä gol mobä säkgämän-inik, Opiä komeken nanik upäj täŋpani.
- 10 Eruk webeni, gäka ŋode yäŋira nadä; Gäk komekaken nanik ämawebe ba nägät moräkaye mäde ut yämiŋpäŋ unita juku kubä nämo pewen.
- 11 Ude täŋiri intäjukun ämakatä gabäŋgärip tänpäj gäka webe säkgämän yäŋ api gäwerek. Täŋ äpka uwä ekänika unita mani buramiwen.
- 12 Tänpäkaŋ Tire komeken ban naniktä äbä bänep tägata iron api täŋ gamineŋ, ba tuŋum ämatä gäk ganiŋ oretta api ämneŋ.
- 13-14 Eruk ämawebe, nadäkot! Intäjukun ämajin täŋo webeni uwä ini eŋi gənaŋ säkgämän, kaŋgärip ikek ude itak. Teki uwä golkät bok täŋpani, unita ägo-ägo weŋirän intäjukun äma dubiniken yäŋikŋat yäpmäj kukaŋ. Kuŋirä webe gubaŋ noriye imaka, iwarän täŋirä ugän yäŋ-yäkŋat yäpmäj kukaŋ.

<sup>a</sup> 45:6 Sam 93:2, 98:9    <sup>b</sup> 45:7 Sam 11:7    <sup>c</sup> 45:6-7 Hib 1:8-9

- 15 U kudup, bänep täga pähap nadänpäj oretoret terak intäjukun äma täño eni pähap gänäñ kumañ ärokañ.
- 16 Tänpäkañ intäjukun ämana, Gäka ñode yäyat; Gäkño nanak ämani mäyap ahänpäj gäk ba orañkaye täño kome yäpmänpäj intäjukun äma udegän api itneñ. Täñirä ämawebe komeni komeni yabäj yäwatta wäpi biñam ärowani api yämen.
- 17<sup>d</sup> Tänpäkañ nähä ätu mäden ahänayäj täkañ unitä nadänpäj kuñatneñta kap ño teñira wäpka biñamtä punin api kuñarek. Ude täñira ämawebe kuduptä wäpka biñam u tärek-täreki nämo api ganiñoret täneñ.

## Salmo 46

### Anutu u ninkät itkamäj

- 1 <sup>e</sup> Anutu u nintäño äyuñnin ba nintäño kehärominin. Bäräpi gänäñ täñkentäj nimikta pidämtak täyak.
- 2 Unita nin imaka kubäta nämoinik umuntäne. Nämoinik! Kenäj kwanjirän kome kwähärep duneño uwä täga. Ba pom gwägu bämopiken duñpeñ äpmonenjo u imaka täga. Nämo api umuntäne.
- 3 <sup>f</sup> Ba gwägu pähap mämä tañi yänpäj tokätpäñ porarak pakipaki täñpek. Täñirän pom tañi tañi wareñ täneño upäñkañ imata umuntäne? Ninä nämoinik api umuntäne!
- 4 <sup>g</sup> U imata, Anutu täño yotpärare bämopiken ume tañi kubätä pätak. Ume unita ämawebe oretoret pähap nadäk täkañ. Yotpärare u kudupi-inik, Anutu ärowani täño irit bägup.
- 5 <sup>h</sup> Uken Anututä it täyak unita nämo api wawek. Nämoinik, kepma bipani Anututä watä api it imik täñpek.
- 6 <sup>i</sup> Bureni, Anutu u kehäromi-inik. Unita äma äbori äbori umun pähap nadänpäj kujari kwaik täkañ. Täñirä Anututä kärak yäñirän kometä ume bumik äworewek!
- 7 Upäñkañ ninäwä nämo api umuntäne. Nämo, Ekäni kehäromi mähe mi u ninkät it takamäj. Bäräpi kubätä

<sup>d</sup> 45:17 Sam 138:4; Mal 1:11    <sup>e</sup> 46:1 Sam 62:7-8, 91:2, 142:5    <sup>f</sup> 46:3 Sam 93:3-4; Jer 5:22; Mat 7:25    <sup>g</sup> 46:4 Sam 48:1, 48:8    <sup>h</sup> 46:5 Jol 2:27; Sef 3:15; Sek 8:3    <sup>i</sup> 46:6 Jos 2:9, 2:24; Sam 2:1

ahāwānā Oranin Jekop tāŋo Anutuken kābop tāga api itne.

- <sup>8</sup> Ai, āmawebe in ābut! Äbāŋpāŋ Ekānitā piä tāk tāŋkuko u ŋo kawut! Imaka imaka tāk tāŋkuko u yabāŋpāŋ jākjāk yamāŋpāŋ nadāwā inide kubā tāk tāyon!
- <sup>9</sup> Ekāni uwā komeni komeni tāŋo āmik dāpmāŋ tākŋek tāyak. Tāŋpāŋ äpa kuwek yāpmāŋpāŋ tokāt jukutpāŋ kurepā kādāp gānaŋ ureŋ tāŋpāŋ äpmok tākaŋ.
- <sup>10</sup> <sup>j</sup> Unita Ekānitā ŋode yāyak; Kwikinik itkaŋ näka ŋode nabāŋpāŋ-nadāwut; Nāk Anutu bureni-inik. Nāk intājukun irira āmawebe komeni komeni ittāŋ kukaŋ u gāmotna-kengān it tākaŋ. Kome kuduŋtagān tāŋo Ekāni-inik u näk! yāk.
- <sup>11</sup> Unita āmawebe, in ŋode nadāwut! Ekāni kehāromi māhemi, u ninkāt it tākamāŋ. Bureni, bārāpi kubātā ahāwānā Oranin Jekop tāŋo Anutuken kābop tāga itne.

## Salmo 47

### Anutu u āma komeni komeni tāŋo ekāni pāhap

- <sup>1</sup> Ämawebe kuduŋtagān kap teŋkaŋ ketjin utpāŋ oretoret tāk tākot! Tāŋkaŋ oretoret gera terak Anutu iniŋ orerut!
- <sup>2</sup> Ekāni ārowani pāhap uwā ini pärik-inik kubā itak. Kehāromini uwā umuri pāhap. Uwā kome pāhap ŋonitāŋo Ekāni ārowani-inik.
- <sup>3</sup> Uwā tāŋkentāŋ nimiŋpāŋ guŋ āmawebe äbori äbori unitāŋo kehāromini yāpmāŋ äpāŋpāŋ gāmotninken yepmaŋkuk. Tāŋkaŋ komeni ninta niniŋ kireŋkuk.
- <sup>4</sup> Tāŋpākaŋ bian Anututā ini kome u iwoyāŋpāŋ nimiŋkuko unita ŋode nadākamāŋ; Jekop tāŋo äboriye ninta nadāŋ nimikinik tāk tāyak.
- <sup>5</sup> Ai, nadāwut! Anututā maŋirani bāgupken āroŋkuko itak. Äro irirān āmawebetā bānep pidām oretoret kap womat māmā terak teŋkuŋ.
- <sup>6</sup> Eruk! Unita nadāŋpāŋ in imaka, Anututa oretoret kap teŋ imut! Teŋkaŋ iniŋ orerut! Ekāni pāhapnin oretoret kap teŋ imut. Äneŋi tāwetat; Iniŋ orerut!

<sup>j</sup> 46:10 Lo 4:35, 1Kn 18:36-39; Ais 2:11, 2:17



- 7 Anutu uwä kome pähap ŋonitäŋo Ekäni ärowani itak unita oretoret kap teŋ imut!
- 8 Anutu ärowani pähap unitä maŋirani bägup kudupiken maŋitkaŋ ämawebe komeni komeni intäjukun-inik it yämiŋpäŋ yabäŋ yawat täyak.
- 9 Täŋjirän guŋ ämawebe äbori äbori täŋo ärowaniniyekät Abraham täŋo Anutu unitäŋo äbot ninkät käbeyä täk takamäŋ. U imata, kome täŋo intäjukun äma kudup u Anutu gämori-kengän itkaŋ. Anutu unitäŋo kehärominitä päke u yärepmit moretak! U intäjukuntä intäjuninik itak.

## Salmo 48

### Anutu täŋo yotpärare wäpi Jerusalem unita oretoret kap

- 1 Ekäni uwä wäpi biŋam ärowani nikek. Unitäŋo yotpärare wäpi Jerusalem u pom kudupi kubä terak itak. Unita yotpärare uken äroŋpäŋ wäpi biŋam yäpmäŋ akuna!
- 2 <sup>k</sup> Saion Pom kudupi uwä käroŋi boham, tägagämän-inik, kaŋoret ikek. Ämawebe kome pähap ŋo nanik kuduŋtagäntä Anutu täŋo pom u kaŋpäŋ oretoret täk takäŋ. Täŋpäkaŋ Ekäni Ärowani unitäŋo yotpärare pom u terak itak.
- 3 Anutu uwä kudupi yotpärare u bämopiken itkaŋ ämik kadäniken ämawebe uken nanikta yewa kehäromi täŋ yämik täyak.
- 4 Bian kome ätu täŋo intäjukun ämatä Saion ämawebekät ämik tänayäŋ yotpärare u dubiniken äbuŋ.
- 5 Äbäŋkaŋ yotpärare kudupi u kaŋpäŋ jäkjäk yamäŋpäŋ umuntaŋkaŋ metäŋpeŋ kuŋkuŋ.
- 6 <sup>l</sup> Umuntaŋkuŋo uwä komi webetä nanak bäyanayäŋ nadäk takäŋ ude nadäŋpäŋ kujari kwaŋkuŋ.
- 7 Ämik tänayäŋ gäpe taŋi taŋi pähap terak äbuŋo u gäkä mänit pähap iniŋ kireŋpewi gäpe uwä yäpmäŋ kärapmit täŋpän kuŋkuŋ.
- 8 Täŋpäkaŋ bianä, Anutu täŋo täktäki kehäromi nikek unitäŋo manbiŋamgän nadäk täŋkumäŋonik. Upäŋkaŋ apiŋo dapunintä kaŋpäŋ nadäk takamäŋ. Ekäni uwä iniken yotpärare ŋo watäni säkgämän irirän kehäromigän pen api it yäpmäŋ ärowek. Yotpärare uwä Ekäninin, Anutu kehäromi mähemitä iniken.

<sup>k</sup> 48:2 Mat 5:35    <sup>l</sup> 48:6 Kis 15:15; Hos 13:13

- 9 O Anutu, kudupi yotka gänaŋ äronpäŋ ironka tärek-täreki nämo unitäŋo mebarita yäŋpäŋ-nadäk täk takamäŋ.
- 10 Wäpka biŋam komeni komeni kuŋ moreŋkuko unita ämawebe komeni komenitä udegän ganiŋoret täkaŋ. Täŋpäŋ yabäŋ yawat piä täk täyan uwä nadäk-nadäk siwoŋi terakgän täk täyan.
- 11 Gäk ämawebe täŋo irit kuŋat-kuŋari u siwoŋigän yäpmäŋ danik täyan unita ämawebe Saion yotpärareken nanik ba yotpärare taŋi täpuri Juda komeken it yäpmäŋ kukaŋ u nanik kudup, oretoret täk täkaŋ.
- 12-13 Eruk, Anutu täŋo ämawebe, in Anutu täŋo kehäromini kaŋpäŋ nadäna yäŋpäŋä ŋode kaŋ täŋput; Jerusalem yotpärare gägäniken kuŋat äyänutpäŋ yewa kehäromikät ämik täŋo tuŋum tuŋum ukät yabäŋpäŋ-nadäwut.  
Yabäŋpäŋ-nadänayäŋ täŋo unitäŋo biŋam uwä nanakjiye orajiye mäden ahänayäŋ täkaŋ u ŋode kaŋ yäwerut;
- 14 <sup>m</sup> Anutu unitägän nibäŋ niwat täyak. U nintäŋo Anutu, paot-paori nämo. Täŋpakaŋ unitä kadäni kadäni api nipmäŋit niwarek.

## Salmo 49

### Moneŋ tuŋumta nadäwätäk täneŋtawä

- 1 Äma äbot, kome terak it yäpmäŋ kukaŋ in kudup man ŋo nadäwut.
- 2 Äma wäpjin biŋam nitek ba wäpjin nämo, äma moneŋ ikek ba äma jäwäri, in kuduŋtagän man täwerayäŋ täyat ŋo juku peŋpäŋ nadäwut.
- 3 Man kädet siwoŋi kubä nadätat u intä nadäneŋta yäŋahawayäŋ.
- 4 Man siwoŋi u man wärani terak täwerayäŋ. Täwet paotpäŋä man wärani unitäŋo mebari kap terak api yäŋahäwet.
- 5-6 <sup>n</sup> Imata äma waki-wakita umuntäwet? Äma uwä moneŋta nadäkinik täk täkaŋ. U näk moneŋ ikek yäŋkaŋ iniken wäpi biŋam yäpmäŋ akuk täkaŋ. Täŋpakaŋ äma waki udewanitä näk it gwäjiŋpäŋ nutnayäŋ täk täkaŋ. Upäŋkaŋ, äma udewanita imata umuntäwet?
- 7 <sup>o</sup> Moneŋi päke unitä nämo api täŋkentäŋ yämek. Nämoinik! Nin nadäkamäŋ; Äma kubätä iniken gupi moneŋpäŋ täga nämo suwawek. Nämo, äma kubätä irit kehäromi kaŋ-ahäwa yäŋpäŋ Anututa moneŋ peŋ imikimik kädet nämo pätak.
- 8 <sup>p</sup> Nämoinik, äma täŋo gwäki suwak-suwak ärowani pähap. U moneŋ taŋi peneŋo upäŋkaŋ bäräŋeŋ täga nämo pewä tägawek.

<sup>m</sup> 48:14 Ais 58:11    <sup>n</sup> 49:5-6 Jop 31:24; Sam 52:7; Mak 10:24    <sup>o</sup> 49:7 Jop 36:18-19

<sup>p</sup> 49:8-9 Sam 16:10, 22:29, 89:48

- <sup>9</sup> Moneŋ terak äma kubätä irit kehäromi täga nämo kaŋ-ahäwek.  
Nämo, äma kuduŋtagän paot-paotta biŋam.
- <sup>10</sup> Bureni nadäkamäŋ. Äma kuduŋtagän kumäk täkaŋ. Äma nadäk-  
nadäk ikek kumäk täkaŋ.  
Ba guŋ ämakät äma kädet goret-goret täŋpani u imaka, kumäk  
täkaŋ. Kumäŋpäŋ moneŋi peŋirä äma ätutä yäpmäk täkaŋ.
- <sup>11</sup> Bianä, äma udewani komeni niked. Upäŋkaŋ apiŋo kubäpäŋ äneŋirä  
kome ukengän paot-paori nämo api itneŋ.
- <sup>12</sup> Äma täŋo wäpi biŋamtä kumäk-kumäkita kädet nämo api täŋpipiŋ  
yämek. Nämo inik! Tomtä kumäk täkaŋ udegän api kumneŋ.
- <sup>13</sup> Kumäk-kumäk kädet uwä, äma inita nadäkinik täŋpäŋ täga itkamäŋ  
yän nadäk täkaŋ uken api ahän yämek. U kawut!
- <sup>14</sup> Äma udewani uwä tom udegän, kumäk-kumäk ikek. Kumäŋirä kumäŋ-  
kumäŋtä watä ämani ude api täŋpek. Äma äneŋpaniken äpmonjirä gupi  
bäräneŋ paraŋirä ämawebe siwoŋitä Wi! api yäwatneŋ.
- <sup>15</sup> <sup>q</sup> Täŋpäkaŋ nähä Uraktä nämagutpäŋ kumäŋ-kumäŋ täŋo  
kehäromiken nanik api wädän tädotpäŋ nepmaŋpek.
- <sup>16</sup> Unita nadäkot! Äma moneŋ tuŋum ikek ba eŋi säkgämän niked, udewanita  
ninin jide täŋpäŋ äma ude kaŋ äworene yän nadäwätäk nämo täneŋ.
- <sup>17</sup> <sup>r</sup> Nämo inik! Äma udewani kämi kumäŋkaŋ tuŋumi u yäpmäŋkaŋ  
täga nämo api kuneŋ. Ba wäpi biŋamikät bok nämo api kuneŋ.
- <sup>18</sup> Täŋpäŋ äma udewani kodak itkaŋ kome täŋo tuŋumta gäripi  
nadäŋpäŋ Anutu täŋo iron terak itkamäŋ yän nadäk täkaŋ.  
Säkgämän irirä äma ätutä wäpi biŋam yäpmäŋ akuk täkaŋ.
- <sup>19</sup> Upäŋkaŋ äma udewani kumäŋkaŋ, bian äbekiye oraniyetä kumäŋpeŋ  
päŋku bipmäŋ urani gänaŋ itkuŋken ugän api yäwatneŋ.
- <sup>20</sup> Bureni-inik! Äma moneŋ tuŋum ikek upäkaŋ nadäk-nadäki nämotä  
irit kehäromita biŋam nämo api täneŋ. Uwä tomtä kumäŋpäŋ  
parak täkaŋ udewani.

## Salmo 50

### Anututä ämawebe täŋo täktäki yäpmäŋ danik täyak

- <sup>1</sup> Ai! Ämawebe in nadäwut! Anutu ärowani, Ekäninin unitä man  
yäwayän täyak. U ämawebe komeni komeni päke unita gera  
yäyak.

<sup>q</sup> 49:15 Sam 16:10-11, 73:24; Hos 13:14    <sup>r</sup> 49:17 Sam 17:14, 1Ti 6:7

- 2 Anutu täŋo peŋyānek kudān Jerusalem yotpārare säkgāmān uken naniktā kwawakinik teŋ yāŋetak. U kawut!
- 3 Bureni! Anutunin kehāromi nitek u man yāwayāŋ äbatak. Kādāp mebettā intājukun kuŋirān iwān mānit pāhaptā itgwājiŋirān äbatak.
- 4-5 Anututā ämawebeniye täŋo kudān yāpmāŋ daniwayāŋ yāŋpāŋ kunum kenta kometa gera ŋode yāyak; Ek äbā ämawebe naniŋ oret tākaŋ u kuduŋtagān yāmagut pābā iŋamnaken yepmaŋpun yäk.  
Ämawebe uwā näkkät topmāk-topmāk kubāgān täŋpāŋ täŋ-kehāromtakta tom dāpmāŋpāŋ ijiŋ namiŋkuŋo u yäk.  
Eruk, ude täŋpānkaŋ man piä täŋira kaŋ nabāwut yäk.
- 6 <sup>s</sup> Anututā ude yāŋirān kunumtā kwawak ŋode yāŋahāk täyak; Anutu ini uwā man yāpmāŋ daniwani äma siwoŋi-inik. Jop man kubā nämo yäk täyak.
- 7 Eruk, Anututā ämawebeniye ŋode yāwetak; Isrel ämawebenaye, juku peŋkaŋ nadāwut! Anutu bureni-inik, intāŋo Anutujin näkŋa in manken tepmaŋpayāŋ yäk.
- 8 Tom kābāŋi nitek ijiŋ namik tākaŋ unita nämo tebetat yäk. Nämo, kadāni kadāni in tom kābāŋi nitek ijiŋ namik tākaŋ yäk.
- 9 Upāŋkaŋ ŋode täwera nadāwut; Näk bulimakau ba memeta nämo wāyākŋek täyat yäk.
- 10-11 Nämoinik, tom ägwāri bipiken itkaŋ, ba bulimakau pomken itkaŋ, barak ba gwakgwak imaka u kuduŋtagān näkŋogān yäk.
- 12 <sup>t</sup> Nakta newāwā inken nämo yāŋapiwet yäk. Nämoinik, kome pāhap ba imaka imaka u terak itkaŋ u māhemi näk yäk.
- 13 Näk inipārik kubā. Tom koyani ba nägāri nämo nak täyat yäk.
- 14 Täŋpākaŋ naniŋ oretoret kādet bureni gāripi näkä nadāk täyat uwā ŋode; In naniŋ oretpāŋ bānep täga man yäk täkot. Uwā ärawa bureni ude api täŋ namineŋ.  
Täŋpāŋ Anutu ärowani näka bānep täga täŋ namikta yäk täŋkuŋo uwā bureni täŋ namineŋ!

<sup>s</sup> 50:6 Sam 75:7, 97:6    <sup>t</sup> 50:12 Sam 24:1, 1Ko 10:26

- 15 <sup>u</sup> In ude täneŋo uwä bäräpi kubä inken ahäwänä näkken gera yänjirä näkä in täŋkentäk-inik api täŋpet. Täŋpakaŋ in wäpna biŋam punin api yäpmäŋ akuneŋ yäk.
- 16 Täŋpakaŋ Anututä äma waki täŋpani man ŋode yäwetak; In jop, mejin-tägän näkŋo бага man ba topmäk-topmäk kubägän u yänahäk täkaŋ. Täŋjirä nadäwa siwoŋi nämo täk täkaŋ.
- 17 <sup>v</sup> Täŋpän näkä in yäpä tagakta bitnäŋkaŋ kadäni kadäni näkŋo man ut täkaŋ.
- 18 In kubo äma yabänkaŋ ukät not täŋpeŋ kuŋat täkaŋ. Yabänjirä intäŋo notjiye ude äworek täkaŋ.  
Ba ämawebe kubokäretta täŋpani ba nädapitä duŋ-weŋpäŋ ini-ini iranikäät not täŋ yämiŋpäŋ kuŋat täkaŋ.
- 19 In mejinta watä nämo itkaŋ man jop manman ba man wakiwaki yäk täkaŋ.
- 20 Täŋkaŋ notjiye manken yepmaŋit yänpäŋ-yabän yäwarit täk täkaŋ.
- 21 <sup>w</sup> Intä ude täŋjirä näkä jop dapun tabänpäŋ man kubä nämo yäk täyat. Ude täŋjira intä Anutu u nin bumik yän nadäk täkaŋ. Upänkaŋ nämoinik! Apiŋo tebeŋpäŋ manken kwawak tepmaŋpayän.
- 22 Unita ämawebe näka mäde ut namik täkaŋ, in ŋode nadäwut; In itkaŋ ude pen udegän itpäŋä api waŋ moreneŋ.  
Tänkaŋ äma kubätä in täga nämo api täŋkentänj tamek.
- 23 <sup>x</sup> Täŋpakaŋ bänep täga man näwet-näwet unita gäripi nadäk täyat. Unita nadäwa ärawa bureni ude täk täkaŋ.  
Ämawebe ude täŋ namiŋkaŋ näkŋo man buramik täkaŋ uwä bureni-inik api yämaguret.

## Salmo 51

### Wakini yänahäk-ahäk

*Devit Basiba kubo täŋjirän Natantä kaŋ-yänkuko unita nadäppän man ŋo kudän täŋkuk.*

- 1 <sup>y</sup> <sup>z</sup> Anutu, gäk butewaki mähemi unita näka butewaki nadän namisi.  
Butewaki nadän namiŋpäŋ wakina kudup ketäreŋ nami.
- 2 <sup>a</sup> Ude täŋkaŋ wakiwakina ärut paktaŋ nami.

<sup>u</sup> 50:15 Sam 91:15, 107:6, 107:13, 107:19; Sek 13:9    <sup>v</sup> 50:17 Neh 9:26; Rom 2:21-22

<sup>w</sup> 50:21 Sam 90:8; Ais 55:8-9, 57:11; Rom 2:4    <sup>x</sup> 50:23 Sam 27:6    <sup>y</sup> 51 Kudup 2Sml 12:1-15    <sup>z</sup> 51:1 Sam 109:26; Ais 43:25; Apos 3:19; Kol 2:14    <sup>a</sup> 51:2 Ais 1:16; Jer 4:14; Hib 9:14

- 3<sup>b</sup> Anutu, momi äma näk, wakina unita nadäwätäk täñpäj kuñat täyat.
- 4<sup>c</sup> Momina uwä ämaken nämö, gäckengän täñkut. Imaka u täñira gäkä nabäjiri taräki täñkuk.  
Unita iñam man näwetkuno u bureniñän näwetkun. Ba täktäkna yäpmäj daniñkuno u siwoñigän yäpmäj daniñkun.
- 5<sup>d</sup> Wära! Kädet wakina ñowä kädet kodaki nämö täyat. Nämö! Näk meñnatä momikät bok bäyañpäj nepmañkuk.  
Täñpankañ momi täñpani pen udegän it yäpmäj äbatat.
- 6<sup>e</sup> Anutu, gäk näkä jop manman yäkta gäripi nämö nadäk täyan unita gäkñaken nadäk-nadäk bureni näwoñäre.
- 7<sup>f</sup> Täñpäj gäk momina ketäreñ namiñiri pakigän-inik ira.
- 8<sup>g</sup> Bureni Anutu, bäräpi pähap namiñkuno u ketäreñ namiñpäj bänep oretoret peñ nami.
- 9<sup>h</sup> Momi täñkuro u ärut paktañ namiñpäj momina unita kañ täñguñta!
- 10<sup>i</sup> O Anutu, gäk bänep pakigän pewi ahäj namikot. Bänepna täñ kodaktañ namiñiri gäckgänpäj kañ gäwaräntäwa!
- 11<sup>j</sup> Iñamkaken nanik näwat kireweno, Anutu. Ba gäkñaken Munapikka nomägareno!
- 12<sup>k</sup> Bian gäkñata biñam nämaguriri bänep oretoret nadäñkuro u, apiño bänep oretoret udegän täñ namisi yäj nadätat!  
Gäkño man iwatta gäripi pewi ahäj namänkañ gäkä mehamtäñ namiñiri man u buramiwa.
- 13<sup>l</sup> Ude täñ namiñiri peñawäk äma gäkño kädet siwoñi api yäwoñärewet. Täñira momi äma udewanitä bänepi api sukureneñ.
- 14<sup>m</sup> Anutu, yäpätagak ämana, näk kumäkta biñam täyat upäñkañ näk kumäj-kumäj nämö nuren. Ude täñpayäj täno uwä bänep oretoret terak gäkño kudän siwoñi u pen api yäjahäk täñpet.
- 15<sup>n</sup> Ekäni, mena jinom täñpidäm tañiri wäpka biñam yäjahäñpäj ganiñ orera!

<sup>b</sup> 51:3 Ais 59:12    <sup>c</sup> 51:4 2Sml 12:13; Luk 15:21; Rom 3:4    <sup>d</sup> 51:5 Jop 15:14; Efe 2:3    <sup>e</sup> 51:6 Sam 15:2; Snd 2:6; Jem 1:5    <sup>f</sup> 51:7 Nam 19:18; Ais 1:18; Hib 9:19  
<sup>g</sup> 51:8 Sam 35:10; Ais 35:10; Jol 1:16    <sup>h</sup> 51:9 Jer 16:17    <sup>i</sup> 51:10 Sam 78:37; Mat 5:8; Apos 15:9; Efe 2:10    <sup>j</sup> 51:11 2Kn 13:23; Ais 63:10-11; Jer 7:15    <sup>k</sup> 51:12 Sam 13:5  
<sup>l</sup> 51:13 Sam 22:27; Apos 9:21-22    <sup>m</sup> 51:14 2Sml 12:9; Sam 35:28, 71:15    <sup>n</sup> 51:15 Kis 4:15; Sam 9:14

- 16 ° Nadätat! Anutu, oraŋ gamikta gupe kábäŋi nitek ijiŋ gamik-gamikta bitnäk täyan. Unita gäripi nadäwipäŋ uyaku ijiŋ gamitet.
- 17 <sup>p</sup> Upäŋkaŋ oraŋ gamik-gamik kädät gäkä gäripi nadäk täyan uwä ŋode; Äma manka buramiŋpäŋ gämotkaken kuŋat täkaŋ unita gäripi nadäk täyan.  
Näk nadätat, gäk äma iniken momita nadäŋ bäräp täŋpäŋ inita nadäwä äpani täk täkaŋ äma udewanita mäde nämo ut yämik täyan.
- 18 Anutu, gäkŋaken gärip iwatpäŋ ämawebe Jerusalem nanik täŋkentäŋ yämiŋiri säkgämän kaŋ irut. Täŋpäŋ Jerusalem täŋo yewa pähap äneŋi täŋkodak täŋpäŋ kaŋ pe!
- 19 Ude täŋiri ämatä gupe kábäŋi nitek ijiŋ gamiŋirä gäripi taŋi api nadäwen.

## Salmo 52

### Nin ima terak yeŋgämina pek täkaŋ?

*Devit täŋo iwan kubätä päŋku Sol, Devit Ahimalektä yotken käbop itak yäŋ iwetkuko unita nadäŋpäŋ Devittä kap ŋo teŋkuk.*

- 1 <sup>a</sup> Äma kehäromi gäk, imata täktäkka wakita yäŋbiŋam-biŋam yäŋtäŋ kuŋat täyan? Anutu iŋamiken mäyäk tänaŋipäŋ imata wakika unita biŋam wari wari yäŋtäŋ kuŋat täyan?
- 2 <sup>r</sup> Gäk äma täŋpäwakta nadäk tawaŋ pek täyan. Meka jinom päraŋi-inik, mujuk päraŋ bumik. Jop manman kädät mebäri mebäri pewä ahäkta nadäk täyan.
- 3 Kudän tägata nadäwi äpani täŋpäpäŋ waki täkta gäripi nadäk täyan. Ba jop manmanta nadäwi ärowani täŋpäpäŋ man burenita gaŋani nadäk täyan.
- 4 Jop manman yäwani gäk, ämawebe meka jinomtä komi yämikta gäripi pähap nadäk täyan.
- 5 Unita Anututä gäka komi gamayäŋ täyak u tärek-täreki nämo. U eŋikaken nanik u wädäŋ maŋpäŋ kuŋiri äma itnayäŋ täkaŋ u wari nämo api nadäŋ gamineŋ.
- 6 Anututä ude täŋirän äma siwoŋi kuŋaranitä u kaŋpäŋ api umuntäneŋ. Täŋpäŋ gabäŋ mägayäŋpäŋ ŋode api yäneŋ;

° 51:16 Sam 40:6    <sup>p</sup> 51:17 Sam 34:18    <sup>a</sup> 52 Kudup 1Sml 22:9-10    <sup>r</sup> 52:2 Sam 50:19, 59:7, 64:3

- 7<sup>s</sup> U kawut! Äma ñowä säkgämän itta Anutu terak nämo yengämän pek tänkukonik. Nämo, moneñ tuñumna pähaptä täga täñkentän namineñ yän nadäñpäñ säkgämän itta waki mebäri mebäri ehutpäñ täk täñkukonik.
- 8 Täñpäkañ nähä olip päya säkgämän Anutu täño eji dubiniken ärowani ude bumik itat. Täñpäñ unitäño iron tärek-täreki nämo uterak yengäma pewäpäñ it täyat.
- 9 Unita Anutu, imaka täñ namik täyan unita bänep täga man api gäwet yäpmän ärowet. Täñpäñ ämawebekaye inamiken gäk tägagämän yän yänhäñpäñ api yäwet täñpet.

## Salmo 53

### Äma waki täño täktäk

- 1<sup>t</sup> Äma Anutu nämo itak yän yäk täkañ uwä guñ bureni-inik! Äma udewani bänepi käbän täwani. U kudän waki mebäri mebäri täk täkañ. Kubätä kudän täga kubä nämoinik täk täyak.
- 2<sup>u</sup> Nadäkañ? Anututä kunum terak ununitä etä päpä dapun pärewat täk täyak. U äma nadäk-nadäk täga nitek näk naniñ orerani udewani ätu itkañ ba yän nadäñpäñ yabäñ ahäkta dapun pärewat täk täyak.
- 3<sup>v</sup> Upäñkañ nämo, kudup u kädet siwoñi irepmit moreñpäñ kädet waki täñpanigän. Uken nanik kubätä kudän täga kubä nämoinik täk täyak.
- 4 Unita Anututä ñode yäyak; Jide? Ämawebe udewani uwä nadäk-nadäki nämo ba? U näkño ämawebenaye uken täñyäkñatpäñ kubota pidämigän täñ yämik täkañ. Ude täñkañ näkken yänpäpik man kubä nämoinik yäk täkañ.
- 5 Upäñkañ umuri pähap kubä api nadäneñ. Bian umun udewani kubä nämoinik nadäñkuñ. Anututä ämawebeniye täño iwan kudup däpmäñpäñ kujari api ureñ täñpän kuneñ. Bureni, Anututä mäde ut yämikkuo unita Isreltä iwaniye u täñpawakinik api täñ yämineñ.
- 6 Eruk, Anututä Isrel ämawebe täñkentän yämikta äma kubä Saion nanik pewän äbän yän nadätat. Anututä ude täñjirän äneñi säkgämän itnayän täkañ unita oretoret pähap api nadäneñ!

<sup>s</sup> 52:7 Sam 49:6    <sup>t</sup> 53:1 Sam 10:4, 14:1    <sup>u</sup> 53:2 2Sto 15:2, 19:3; Sam 33:13

<sup>v</sup> 53:1-3 Rom 3:10-12



## Salmo 54

### Devittä Anutuken täj kentäktä yänpäiŋkuk

*Sifa nanik ätutä päjku Sol, Devit nintä komeken käbop käwep itak yäj iwetkuŋo unita nadänpäj Devittä kap ŋo teŋkuk.*

- 1 <sup>w</sup> Anutu, kehäromika terak iwan keriken nanik nämagutpäŋ nepmaŋpi äneŋi säkgämän kaŋ kuŋara.
- 2 Gäkken yänpäiŋira juku peŋpäŋ nadäj namisi.
- 3 Äma komi komi ba peŋawäk täŋpanitä näk kumäj-kumäj nutnayäj äbäkaŋ. Äma udewanitä Anututa nadäŋirä jopi täk täyak.
- 4 Tänpäkaŋ Anutu iniwä täj kentäj namik täyak. Intäjukun ämanatä watä säkgämän it namiŋirän täga it täyat.
- 5 Nämo nepmak täyak unita iwan komitä näka täj namik täkaŋ ugänpäj Uraktä äyäjutpäŋ kowata udegän yämiŋirän paot-inik api täneŋ.
- 6 O Ekäni, gäk tägagämän unita bänep täga man gäwetpäŋ iron kowata täj gamayäj nadätat.
- 7 <sup>x</sup> O Ekäni, gäk täj kentäj namiŋiri bäräpi yabäj ahäŋkuro u kudup paot moreŋkuŋ.  
Tänpäj yabäŋira gäkä iwanaye kuduŋtagän däpmäj moreŋkun.

## Salmo 55

### Äma kubä noripakitä iwan täj imänkaŋ yänpäiŋ man yäŋkuk

- 1 O Anutu, yänpäiŋ mannata juku peŋpäŋ nadä. Butewaki terak gäwet yabäŋira mäde nämo ut namen!
- 2 Nämo, juku peŋpäŋ kowata näwet. Imata, nadäwätäknatä kehäromina kudup yäpmäj äpätak.
- 3 Iwanayetä umun man näwerirä bumta umuntaŋ itat. Äma waki täŋpani uwä näka gaŋani nadänpäj kokwawak nadäj namik täkaŋ unita nadäj bäräp taŋi täyat.
- 4-5 <sup>y</sup> Bänepnatä komi inide kubä nadätat. Kujatna bumta kwaiwäkaŋ umun pähap nadätat ŋonitä täga nurek yäj nadätat.
- 6 <sup>z</sup> Unita ŋode nadätat; Näk pitna nikek tänpän yäwänäku barak ude orek itta piäj päjku kubäken itet.

<sup>w</sup> 54 Kudup 1Sm1 23:19, 26:1    <sup>x</sup> 54:7 Sam 59:10    <sup>y</sup> 55:4 Sam 18:4-5, 116:3

<sup>z</sup> 55:6 Jop 3:13

- 7 Ban kubäken-inik piäj pänku kome ämani nämoken täha bägup tänpäj itet.
- 8 Ude täņkaņ umuri ahäj namitak ŋonita uken käbop itet.
- 9 Unita intäjukun ämana bureni, iwanaye täņo man yäkyäki täņkuruktaņ yämi. Imata, yotpärare taņiken ämatä ämik kowata kowata täņkaņ ut täpätet mämä bumta täņirä yabätat.
- 10 U kepma bipani yotpärare u yewa tänpäj it gwäjiņkaņ ämik ba kubota kudän bumta pewä ahänpäj tokņeņ pätak.
- 11 Täņpäkaņ waki kädet mebäri mebäritä uken-uken kudup ahäj pätak. Yotpärare gänaņ kädet täpuri täpuriken täņyäkņat-yäkņat ba komi jop nadäņ yämik-yämik kädettä udegän pätak.
- 12 Butewaki pähap! Iwan kubätä yäjärok ude näwet tänpän yäwänäku täga bumik nadätet. Ba kubäken nanik kubätä näka ude täņ namän yäwänäku käbop pänku täga itet.
- 13 <sup>a</sup> Upänkaņ waki, notnapak bureni-inik, imaka imaka bokgän täņpani gäkä ude täņ namitan!
- 14 Nek iņam kowat-kawän tänpäj man yäjpäņ-nadäk säkgämän täņkaņ Anutu iniņ oretta kudupi yotken bokgän kuk täņkumäko upäj udewä täyan.
- 15 Unita iwanaye täņo kadänini nämo täreņirän kaņ paorut! Ba kodak itpäņ kumbani komeken kaņ äpmonput! Imata, kudän wakiwakitä äma udewanikät kentänpäj it-inik täk täkaņ.
- 16 Upänkaņ näk Ekäni Anutuken gera yäjira api täņkentän namek.
- 17 <sup>b</sup> Tamimaņ ba kepma bipani bäräpinata nadänpäj yäjapik-apik gerana uken pewa äroņirän api nadäņ namek.
- 18 Ude täņkaņ ämik pähap gänaņ iwanaye mäyapkät ämik tänayäj täkamäņken uken nanik äneņi säkgämän nämagut yäpmäj api äbek.
- 19 Bureni, Anutu intäjukun itpäņ kaņiwat piä ärowani täņ yäpmäj äbukotä itak, pen api it yäpmäj äroweko unitä yäjapik manna nadäņ namiņpäņ iwanaye komi piäken api yepmaņpek. Imata, äma uwä Anututa nämo umuntaņkaņ kädet wakita mäde utta bitnäk täkaņ.
- 20 Täņpäkaņ notnapak iwan täņ namani unitä yäjkehäromtak mani irepmitpäņ noriye mäyapta iwan täņ yämik täyak.

<sup>a</sup> 55:13 2Sml 15:12; Sam 41:9    <sup>b</sup> 55:17 Sam 92:2; Apos 10:3, 10:30

- 21 <sup>c</sup> Menitā gакҗи әrut namik täyak upәнҗаҗ бәнеpitä näка kokwawak namik täyak. Mani säkgämän, gакҗи nitek upәнҗаҗ päip päraҗи udewani.
- 22 <sup>d</sup> Unita әmawebenaye, җode täwera nadәwut; Ekänitә әma siwoҗи yabән әwaräkuk täҗirән iwaniyetә täga nämo yärepmiteҗ. Unita nadән бәрәpҗин kudup Ekänikengән peҗirә api täҗкentән tamek.
- 23 Täҗpәкаҗ Anutu, gäk әma kumән-kumән дәpани ba jop manman yәwani unitәҗо иrit kuҗat-kuҗari kudup nämo täreҗirән yән-yәkҗat yәpmән pәнku ini awaҗ gәnaҗ api yepmaҗpen. Täҗ nähä gәка nadән gamikinik pen api täҗ yәpmән әrowet.

## Salmo 56

### Devittä Anututa nadән imikinik täҗpән yәнpәik man җо yәнkuk

*Filistia naniktä Devit Gat komeken iҗitkuҗо unita nadәнpән kap җо teҗkuk.*

- 1 <sup>e</sup> O Anutu, iwanaye jop nadән komi wari wari namik täкаҗ unita butewaki nadән namipән täҗкentән namisi!
- 2 Yәнҗetak bipmäҗtak iwanaye nutnayән täk täкаҗ. Iwanaye u yarәgән nämo, mäyap-inik.
- 3 <sup>f</sup> Ude täҗirә umuntaҗpән, Ekәni әrowani, gäkә terak tubeҗ kuҗpән it täyat.
- 4 <sup>g</sup> Bureni, Anutu terak tubeҗ kuҗpәнә nämo umuntak täyat. Nämo, täҗкentән namikta yәнkehәromtak man yәнkuko u juku piҗpән iniҗoret täyat.  
Ude täҗira әmatä imaka kubä täҗ namikta nämo umuntak täyat.
- 5 Täҗpәкаҗ kepmә kepmә iwanayetә бәрәpi mebәri mebәri namik täкаҗ. U täga kubä täҗ namikta nämo nadäk täкаҗ.  
Nämo, waki täҗ namiktagән yәнpән-nadäk täk täкаҗ.
- 6 U kubäkengән pәнku kәbop itpән näk nutta yәнpән-nadäk täҗкаҗ nabән näwat täкаҗ.
- 7 Unita Anutu, wakinita kowata komi piәken yepmaҗ! Yabән koreweno! Kokwawakka terak kehәromini дәpmән tokät yәmi.
- 8 Näk бәрәpi gәnaҗ jide itat u kudup nadән namitan. Ba konәмna pito jide mäҗкаҗ u kudup daniҗpән nadäk täyan.

<sup>c</sup> 55:21 Sam 12:2, 28:3, 59:7; Snd 5:3-4    <sup>d</sup> 55:22 Sam 15:5, 37:5, 1Pi 5:7

<sup>e</sup> 56 Kudup 1Sml 21:13-15    <sup>f</sup> 56:3 1Sml 30:6, 2Sto 20:3    <sup>g</sup> 56:4 Sam 118:6; Ais 31:3; Hib 13:6

- Bureni, u kudup tawaŋ terak kudän täk täyan.
- 9<sup>h</sup> Unita Anutu, gäkken gera yäwayäŋ täyatken nadäŋ namiŋiri iwanaye nabäŋ umuntaŋpäŋ äneŋi äyänutpeŋ api kuneŋ. Ude täŋiri ŋode kaŋpäŋ api nadäwet; Anutu näk gäarak itak yäŋ api nadäwet.
- 10 Ekäni uwä täŋkentäŋ namikta yänŋkehäromtak man yänŋkuko u juku piŋpäŋ iniŋoret täyat.
- 11<sup>i</sup> Ude täŋpäŋ Anutu terak tubeŋ kuŋpäŋä nämo umuntak täyat. Bureni, ämatä imaka kubä täŋ namikta nämo umuntak täyat.
- 12 Unita Anutu, imaka gamikta yänŋkehärom taŋkuro u bureni api gamet. Uwä bänep täga man yänpäŋ api gamet.
- 13 U imata, näk awaŋ pomiken nanik nämagutkuno unita. Eruk, apiŋo Anutu iŋamiken irit täŋo peŋyänŋek gänaŋ itat.

## Salmo 57

### Äma kubä Anutuken täŋkentäk yäpmäkta gera yänŋkuk

*Devittä Solta umuntaŋpäŋ metänpeŋ päŋku möbä käwut  
kubä gänaŋ käbop itkukken uken kap ŋo teŋkuk.*

- 1<sup>j k</sup> O Anutu, näk watä it nami yänpäŋ dubikaken äretat unita butewaki nadäŋ namisi. Jirokaken äyuŋ täŋ namiŋ yäpmäŋ kuŋiri imaka umuri näk täŋpäwakta itak ŋo kaŋ paorän!
- 2<sup>l</sup> Näk Anutu täŋpämerek mähemiken täŋkentäk yäpmäkta gera yäyat. Anutu u täŋkentäŋ namiŋirän imaka kubäta nämo wäyäkŋek täyat.
- 3 Unita nadätat; Anututä näka nadäŋ namikinik täŋpäŋ nämo nepmak täyak. Nämo! U kunum gänaŋ itkaŋ näkŋo yänŋapik manna nadänpäŋ wakiken nanik api nämagurek. Nämagutpäŋ iwanaye täŋo kehäromi api yäpmäŋ äpek.
- 4<sup>m</sup> Aŋ ägwäri, äma yeŋpäŋ näŋpanitä-yän näk it gwäjikaŋ. Meni uwä päraŋi-inik, tenäŋ kenta boham udewani. Täŋkaŋ meberi uwä päip päraŋi ude.
- 5 Unita Anutu, wäpka biŋam ärowani kwawak pewi kunum gänaŋ ba komeni komeni ahänirän ämawebe kuduŋtagän kaŋ kaŋpäŋ nadäwet.

<sup>h</sup> 56:9 Sam 56:4; Rom 8:31    <sup>i</sup> 56:11 Sam 56:4    <sup>j</sup> 57 Kudup 1Sml 22:1, 24:3

<sup>k</sup> 57:1 Sam 56:1, 63:7; Ais 26:20    <sup>l</sup> 57:2 Sam 38:8    <sup>m</sup> 57:4 Sam 55:21, 64:3; Snd 30:14

- 6 Nadātan? Iwantā nāk nepmāñitta buņep nākā kādetken tāņpāñ  
peņkuņo unita nadāñ bārāptā nākjo kehāromina kudup yāpmāñ  
āpatak. Tāñpākañ wisik! Nāk nepmāñitta buņep tāñkuņo unitā  
āyāñutpāñ ini yepmāñitkuk!
- 7<sup>n</sup> O Anutu, bānepnatā gāka nadākinik kehāromi tāñ gamitat unita  
kap terak ganiñoret tāyiwa!
- 8 Eruk bānepna, pidām tāyi! Tāñkañ wagām gita in udegān, kap tekta  
pidām tākot! Pidām tānpāñ kome nāmo yāñeñirān kap tena!
- 9 Ekāni, wāpka kābop nāmo api pewet! Nāmo, āmawebe gāka nāmo  
nadāk tākañ u bāmopiken bānep tāga terak wāpka biñam api  
ganiñ oreret.
- 10<sup>o</sup> Tāñpākañ Anutu, gākā ninta butewaki nadāñ nimik tāyan u  
kāroñi boham, kunum yāpureko ude bumik. Tāñkañ ninta nadāñ  
nimikinik tāk tāyan u ārowani.
- 11 Unita Anutu, wāpka biñam ārowani kwawak pewi kunum gānañ  
ba komeni komeni ahāñirān āmawebe kuduptagān kañ kañpāñ  
nadāwut!

## Salmo 58

### Anututā āma waki tāñpanita kowata yāmikta yāñapik man

- 1 Intājukun āma, in man yāpmāñ danik piā tāk tākañ u siwoñi tāk  
tākañ ba nāmo? Tāñkañ man siwoñi bureniñgān yāk tākañ ba  
nāmo?
- 2 Nāmoinik! Waki jide tākta nadāk tākañ ugānpāñ tāk tākañ. Ude  
tāñkañ āmata komi jop nadāñ bumta yāmik tākañ.
- 3 Āma waki udewani goretgān kuñat tākañ. Uwā jop manman yākyāk  
kādet pengān ahāñpāñ yāwanitā yāñtāñ ābāk tākañ.
- 4 Meni jinom u komi, gāmok komi tāño meni ude. Ba jukuni pik  
tāñpani.
- 5 U but āgwāri bumik. Māhemitā man yāñirān tāga nāmo nadāwek.  
Iniken gārip teragān kuñarek.
- 6 Eruk Anutu, añ komi umuri ñonitāño meni dāpmāñ tokāt tāñpi kut.
- 7 Ude tāñiri ume madāñpewā kuk tākañ ude kuñpāñ paot-inik kañ  
tāñput. Ba mup kādet miñin āmatā yeñ gatāk tākañ ude yeñ  
gatāwut.

<sup>n</sup> 57:7 Sam 108:1   <sup>o</sup> 57:10 Sam 36:5, 103:11, 108:4

- 8<sup>p</sup> U gatak-kubit yeŋ kokoyäŋ täŋpä kuk täkaŋ ude yeŋ kokoyäwut.  
Ba nanak paki meŋ koki gänaŋ kumäŋkaŋ ahäŋpäŋ dupik ikek pat  
täkaŋ ude kaŋ äworewut.
- 9 Ba mup däpmäŋ täkŋek täkaŋ ude nämo nadäŋirä bäräŋek-  
inik kaŋ däpmäŋ täkŋeŋ täŋpä kut. Bureni, Anututä iniken  
kokwawaki pähap terak pen irirä api piäŋ äreyäŋ täŋpän  
kuneŋ.
- 10 Täŋpäkaŋ waki täŋpanitä komi nadäŋirä äma siwoŋitä yabäŋkaŋ  
oretoret api täneŋ. Täŋpän waki täŋpani täŋo nägät gwägu ude  
tokŋeŋjirän äma siwoŋi kuroŋitä api yeŋ weneŋ.
- 11<sup>q</sup> Ude ahäŋirän ämawebe ätutä api yäneŋ; Siwoŋi ämawebe gwäki  
täga bureni-inik yäpmäk täkaŋ.  
Apiŋo nadäkamaŋ; Anutu kubä unitägän ämawebe kuduŋtagän  
kädet siwoŋi terakgän yäpmäŋ danik täyak. Ude api yäneŋ.

## Salmo 59

Iwantä utnayäŋ jämjäm parirä Devittä Anutuken gera yäŋkuk

*Soltä komi ämaniye ätu Devit kumäŋ-kumäŋ utta yäwerän päŋku  
yot yämaken jämjäm patkuŋo unita nadäŋpäŋ kap ŋo teŋkuk.*

- 1<sup>r</sup> Anutuna, watä it namiŋpäŋ iwan nutnayäŋ wari wari äbäk täkaŋ  
unita itpiŋiŋ namisi.
- 2 Äma wakiinik, äma kumäŋ-kumäŋ däpani u bämopiken nanik  
nämagusi!
- 3 U yabä! Äma komi komi u änok kubägän itpäŋ näk nutta  
itsämäŋkaŋ u. Uwä näkä momi ba goret kubä täŋkuro unita nämo.
- 4 Nämo! Ekäni, näk waki kubä nämo täŋjira näk nutta bäräŋeŋ äbäkaŋ.
- 5 Unitä Ekäni Anutu ärowani, gäk kikŋutpäŋ bäräŋeŋ äbä täŋkentäŋ  
namisi. Isrel täŋo Anutu gäk äbä äma waki täŋ namik täkaŋ u kaŋ  
yabäŋpäŋ-nadä!  
Ude täŋkaŋ guŋ äbot, äbori äboriken nanik äma wakiinik täŋpani  
ŋo komi yämiŋkaŋ nämo yabäŋ korewen.
- 6 Äma uwä bipani bipani aŋtä-yäŋ yäŋgera-gera yäŋkaŋ yotpärare  
gänaŋ käbop käbop kuŋat täkaŋ.
- 7 Man komi komi ba yäŋärok man yäk täkaŋ unita juku peŋpäŋ  
nadäsi. Meni jinom uwä päraŋi-inik, päip bumik.  
Täŋkaŋ äma kubä nämo nibäŋpäŋ nadätak yäŋ nadäk täkaŋ.

- 8 Upänkaŋ nämo! Ekäni gäk guŋ äbot u yänärok yäwetpäŋ yabän mägayäk täyan.
- 9 <sup>s</sup> Ude täŋiri unita kehäromikata nadäkinik täyat. O Anutu, gäk käbop irit mobä käwutna.
- 10 Ämawebe, in nadäkaŋ? Anutuna uwä nadän namikinik täŋpäŋ dubinaken äbä it namiŋirän iwanaye täŋo kehäromini api yäpmän äpäŋ morewet.
- 11 Täŋpäkaŋ Anutu, kumän-kumän bäräŋeŋ nämo däpen. Ude täŋpayän täno uwä ämawebenayetä gäkŋo kehäromikata bäräŋeŋ guŋ täneŋta. Unita Ekäni watä ämanin, kehäromika terak kehäromini yäpmän äpäŋpäŋ jop yawat kireŋpewi kaŋ kuŋtäŋpä kut.
- 12 Äma uwä meni jinomken, man yäkyäkiken u momi täktäk täŋo man ugänpäŋ yäk täkaŋ unita ärowani kudän unitä äyänutpäŋ buŋeptä-yän yepmäŋiton.
- 13 Täŋpäkaŋ man wakiwaki ba jop manman yäk täkaŋ unita yänpäŋ kokwawakka terak kumän-inik kaŋ täŋpi wawut. Ude täŋiri ämawebe kudup ŋode api nadäneŋ; Anututä Isrel ämawebe uwä yabän yawat täyak. Täŋpäŋ ugän nämo. Kome pähap pat yäpmän kuyak u kudup kaŋiwat täyak yän api nadäneŋ.
- 14 Iwanaye uwä bipani bipani aŋtä-yän yänŋera-gera yänkaŋ yotpärare gänaŋ käbop käbop kuŋat täkaŋ.
- 15 U aŋtä ketem naŋpäŋ nämo tokŋewäpäŋ ijiŋtäŋ kuŋat täkaŋ ude kuŋatkaŋ nakta yewäpäŋ yänkähän-kähän yänŋtäŋ kuŋat täkaŋ.
- 16 <sup>t</sup> Täŋpäkaŋ nähä kehäromikata yänpäŋ kap terak ganiŋ ubiŋ api tek täŋpet. Tamimaŋ tamimaŋ näka nadän namikinik täk täyan unita nadänpäŋ kap kwawakgän api tek täŋpet. U imata, gäk käbop irit mobä käwutna ude it namik täyan. Ba bäräpi kadäniken äyuŋ täŋ namik täyan.
- 17 <sup>u</sup> Unita Anutu itkentäkna, gäk wäpka api ganiŋoret täŋpet. Gäk käbop irit mobä käwutna unita. Anutu, gäk nadän namikinik täŋpani Anutuna.

<sup>s</sup> 59:9 Sam 9:9, 18:17    <sup>t</sup> 59:16 2Sml 22:3; Sam 46:1, 88:13    <sup>u</sup> 59:17 Sam 59:9-10





- 2<sup>y</sup> Komena penpen pänku kome gägäni käda itpäñ nadän bäräp täyat. Unita gäkä täñkentän nam yän nadänpän gäkken gera yäyat. Gäkä äbä nämagut pänku pom migupı terak ude bumik nepmanjiri iwantä näk täñpä waneñtäwä.
- 3<sup>z</sup> O Anutu gäk kubä-tägän watä säkgämän it namik täyan. Ba gäk kubä-tägän yewa kehäromi täñ namiñiri iwantä täga nämö nutneñ.
- 4<sup>a</sup> Unita gäk nadän namiñiri dubikaken tärek-täreki nämö kañ it yäpmän ärowa. Barak miñitä nanaki piri gänäñ uyiñ-piñitpäñ pat täkañ ude täñ nam.
- 5 O Anutu, imaka imaka täkta gäkken yänkehäromtak man yänjira nadänkun. Täñpäñ ämawebe gäk ganiñoret täkañ unita imaka imaka yämikta yänkehäromtak man yänjkuno udegän näka imaka, namiñkun.
- 6 Unita Anutu, Intäjukun äma täñkentän imiñiri kome terak ño kadäni karoni kañ it yäpmän ärowän.
- 7 Uwä gäk iñamkaken irit bägupiken kehäromigän kañ irän. Täñpäñ iron gäkä nanik unitä täñkentän imiñirän kañ kuñarän. Ba watä it imiñpäñ nämö tewen.
- 8<sup>b</sup> Ude täñiri yänkehäromtak man yänjkuro uwä nämö api guñ täwet. Täñkañ kepma kepma kap terak wäpka api ganiñoret täñpet.

## Salmo 62

### Anutu kubä unitägän nintäño watä äma bureni

- 1<sup>c</sup> Täñkentän namikta Anutu unitagän kwikinik itsämäk täyat. U kubä terakgän yeñgäma pek täkañ.
- 2<sup>d</sup> U kubä-tägän nabän näwatpäñ wakiken nanik nämagut täyak. U näk gäarak irirän iwanayetä näk täga nämö api närepmiñneñ.
- 3 Eruk iwanaye, in ñode yänjira kowata näwerä nadäwa; Näk nutta wari wari api täk täneñ ba? Näk kehäromina nitek nämö, yewa yeñ wewani udewani unita näk täñpäwakta täk täkañ u jidegän api penneñ? Kowata näwerut!
- 4 Ämawebe naniñ oret täkañ upänkañ inä wäpna biñam yäpmän äpäktägän nadäk täkañ. Täñpäñ jop yänñäkñatta gäripi nadäk täkañ.

<sup>y</sup> 61:2 Sam 18:2, 42:6, 77:3, 94:22    <sup>z</sup> 61:3 Snd 18:10    <sup>a</sup> 61:4 Sam 17:8, 27:4, 91:4

<sup>b</sup> 61:8 Sam 56:12    <sup>c</sup> 62:1 Sam 37:39, 59:9    <sup>d</sup> 62:2 Sam 62:6, 89:26

Tänkaŋ mejintäwä man säkgämän näwet täkaŋ upänkaŋ  
bänepjin-täwä ini kaŋ wawän yän nadäk täkaŋ.

- 5 <sup>e</sup> Upänkaŋ jop uken! Anutu kubä uterakgän yengäma pek täkaŋ. U  
kubä-tägän täŋkentän namikta itsämäk täyat.
- 6 U kubä-tägän nabän näwatpän wakiken nanik nämagut täyak. U  
näk gäarak irirän iwanayetä näk täga nämo api närepmiteŋ.
- 7 <sup>f</sup> Tänpän Anutu unitägän täga api nämagurek, ba wäp biŋam api  
namek yän nadänpän it täyat. U kubä-tägän watä kehäromi it  
namiŋpän käbop nepmak täyak.
- 8 <sup>g</sup> Unita ämawebenaye, kadäni kadäni Anutu terakgän yengämä pek  
täkot. U käbop irit mobä käwutnin unita nadän bäräpjin u ba u  
kudup yänahänpän iwet täkot.
- 9 Tänpäkaŋ ämawä imaka jopi, me woŋ bumik. Äpani ba ärowani  
u kubägän, jopigän. Anutu iŋamiken imaka bäräpi-inik nämo,  
pidämi-inik, ehät woŋ ude bumik.
- 10 <sup>h</sup> Unita moneŋ tuŋum terak nadäk kehäromi nämo peneŋ. Äma  
tänyäkŋatpän tuŋumi nämo kubo täneŋ.  
Nämo, kädet udewani terak imaka bureni kubä nämo api kaŋ-  
ahäneŋ. Ba moneŋ tuŋumjin taŋi pat tamineŋo upänkaŋ  
uniterak nämo yengämä pewäpän itneŋ.
- 11 Ude nämo! Anututä man ŋode yäkgän täŋirän nadänkut; Kehäromi  
mähemi u Anutu näkŋa itat yäk.
- 12 <sup>i</sup> Bureni Ekäni, nadän nimikinik täk täyan uwä siwoŋi uterakgän. Gäkŋa-  
tägän ämawebe kudup täktäki terak gwäki kowata yämik täyan.

## Salmo 63

**Äma kubätä Anutu dubiniken itta gäripi nadätak**

*Devit Juda kome kawukiken kuŋatkaŋ kap ŋo teŋkuk.*

- 1 <sup>j k</sup> Anutu, gäk näkŋo Anutu. Gäkagän gäripi nadäk täyat. Näk  
dubikaken itta bänepnatä etä itak.  
Äma kome kawukiken kuŋatkaŋ umeta wakiinik yek täkaŋ, näk  
gäka udegän nadäk täyat.

<sup>e</sup> 62:5 Sam 62:1 <sup>f</sup> 62:7 Sam 46:1, 85:9 <sup>g</sup> 62:8 1Sm1 1:15; Sam 52:8; Ais 26:4

<sup>h</sup> 62:10 Ais 61:8; Ese 22:29; Luk 12:15, 1Ti 6:10 <sup>i</sup> 62:12 Jop 34:11; Sam 103:8; Jer 17:10;  
Mat 16:27; Rom 2:6, 1Ko 3:8; Rev 2:23 <sup>j</sup> 63 Kudup 1Sm1 23:14 <sup>k</sup> 63:1 Sam 42:2, 84:2,  
143:6

- 2 Nadāŋ namiŋiri kudupi yotken āronpāŋ gāk gabāwa! Āronjira kehāromika ba wāpka biŋam sākgāmān kaŋ nāwojāre!
- 3 Anutu, gākā iron tāŋ namik tāyan unitā kome terak irit tāŋo gāripi u irepmit tāyak. Ude tāŋ namik tāyan unita ganiŋ oretat.
- 4 Tāŋkaŋ kome ŋo terak irayāŋ tāyat udegān ganiŋ orettāŋgān api paoret. Ba ketna yāpmāŋ akuŋpāŋ gākkengān yāŋapik man api yāk tāŋpet.
- 5 Anutu, gāk mājona towiŋiri sākgāmān it tāyat, āmatā ketem gāripi nikek naŋkaŋ it tākaŋ ude. Unita oretoret tāŋpāŋ menatā kap terak api ganiŋoret tāŋpet.
- 6 <sup>1</sup> Bipani, patpat bāgupnaken kadāni kāroni gāka nadāŋ gamiŋkaŋ pat tāyat.
- 7 <sup>m</sup> Bureni Anutu, gāk tāŋkentākna. Unita gākā nabāŋ nāwariri jirokka gānaŋ oretoret kap teŋpāŋ pat tāyat.
- 8 <sup>n</sup> Nāk gāk tubeŋ kuŋira ketka bure kādatā tāŋ-mehamtaŋ namik tāyan.
- 9 Ude tāŋkentāŋ namik tāyan unita āma ātutā nutnayāŋ tākaŋ unita nāk ŋode nadātat; Āma udewani tāŋpā wawāpāŋ kumāŋ-kumāŋ komeken api āpmonēŋ!
- 10 Bureni, āmik ahāŋirān iwanaye u paorirā aŋ āgwāritā tohari api naŋ paotneŋ.
- 11 <sup>o</sup> Tāŋpākaŋ Juda tāŋo intājukun āma nāk, Anututa bānep tāga api nadāŋ yāpmāŋ ārowet. Tāŋjira āma Anutu tāŋo wāpi terakgān it tākaŋ, u kuduŋtagāntā Anutu api iniŋ oretneŋ. Tāŋ Anututā jop manman yāwani unitāŋo meni tāŋpipiŋirān mankum-inik api itneŋ.

## Salmo 64

### Devit Anututā watā it namān yāŋpāŋ yāŋapiŋkuk

- 1 Eruk Anutu, nāk bārāpi terak itat unita butewaki gerana ŋo nadāŋ nami! Iwanayeta bumta umuntak tāyat unita watā it namiŋiri paoretawā.
- 2 Āma wakiwaki komi namikta ānok ānok kuŋatkaŋ yāŋpāŋ-nadāk tāk tākaŋ unita itpipiŋ namisi.

<sup>1</sup> 63:6 Sam 42:8, 119:55, 149:5    <sup>m</sup> 63:7 Sam 61:4    <sup>n</sup> 63:8 Ais 26:9    <sup>o</sup> 63:11 Lo 6:13; Ais 45:23

- 3 Äma uwä meberi päraŋi-inik, päip wädawani ude. Man yäk täkaŋ u tenäŋ ukeŋo ude namäkta gwäjik täkaŋ.
- 4 U jop manman yäkta mäyökkät nämo pidämigän yäntäŋ kuŋat täkaŋ. U yänpäŋ-yabäŋ yawat man terak äma täga tänpäwakta bätakigän nadäk täkaŋ.
- 5 <sup>p</sup> Waki täkta täŋkentäk-kentäk terak täk täkaŋ. Tänpäŋ äma yepmäŋitta buŋep udeken udeken kaŋ täna yäŋ yänpäŋ-nadänpäŋ ŋode yäk täkaŋ; Täŋitna ämatä täga nämo nibäneŋ yäk.
- 6 Bureni, waki täkta yänpäŋ-nadänpäŋ ŋode yäk täkaŋ; Tawaŋ pekamäŋ ŋo säkgämän täkamäŋ yäk. Ämatä wärämutnaŋi nämo yäŋ yäk täkaŋ.  
Yäke! Äma täŋo bänep nadäk-nadäkken waki pätak u nadäwä tärenaŋi nämo!
- 7 Upäŋkaŋ äma udewaniwä Anututä tenänpäŋ yamäŋirän jibi bäräneŋ api yäpneŋ.
- 8 Meni jinom komi unita yänpäŋ tänpän waŋirä äma u yabäŋkaŋ wisik yäŋ api yäneŋ.
- 9 Ude täŋirän kaŋkaŋ ämawebe kuduptagäntä umuntaŋpäŋ Anutu täŋo täktäki unita pen juku piŋpäŋ biŋami api yäntäŋ kuneŋ.
- 10 <sup>a</sup> Bureni-inik, Anututä ude täŋirän ämawebe siwoŋitä kaŋkaŋ oretoret täŋpeŋ säkgämän itta uken api kuneŋ.  
Täŋkaŋ ämawebe tägatäga u Anutu api iniŋoret täneŋ!

## Salmo 65

### Anututa oretoret tänpäŋ bänep täga man iwetkuŋ

- 1 Anutu, nin pomka wäpi Saion u äronpäŋ wäpka ganiŋ oretpäŋ imaka imaka täŋ gamikta yäŋkehäromtak man yäŋkumäŋo u nämowä nämo api täne.
- 2 Gäk komen äma nintäŋo yäŋapik man nadäŋ nimik täyan unita ämawebe kuduptagän ganiŋ oretta gäkkengän äpi ärenek.
- 3 Täŋkaŋ momininta nadänpäŋ mäyäk nadäwätäk pähap täk täkamäŋ upäŋkaŋ Anutu gäkä mominin peŋ nimik täyan.
- 4 <sup>r</sup> Bureni Anutu, äma gäkŋa iwoyänpäŋ enikaken yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuk täyan, äma udewani oretoret terak kuŋat täkaŋ.  
Imata, kudupi yotka u gänaŋ imaka gäripi mebäri mebäri itkaŋ u nimik täyan unita.

<sup>p</sup> 64:5 Sam 10:11, 59:7; Snd 1:11    <sup>a</sup> 64:10 Sam 32:11, 58:10, 68:3    <sup>r</sup> 65:4 Sam 33:12, 36:8, 84:4

- 5 Anutu, nin gækken yäjapiñitna gækŋa-tägän äneji nimagut täyan.  
Täjiri säkgämän it täkamäj. Imaka imaka täj nimik täyan unita nadäna gäripi inide kubä täk täkaŋ.  
Gäk ude täk täyan unita ämawebe komeni komeni, tuän ba gwägu pähap udude käda itkaŋ u gäk nadäj gamikinik täk täkaŋ.
- 6 Ekäni, gäk kehäromika nitek. Unita gäkä täjpewi pom pähap-pähap ahäntäj kuŋkuŋo itkaŋ.
- 7 Gäk kubä-tägän gwägu pähap täjpewi mäniŋ paoränkaŋ kwikinikgän it täyak. Udegän, komen ämawebe täjo ämik täj-urukuruk unitäjo kehäromini yäpmäj äpäc täyan.
- 8 Täjpäkaŋ nin-tägän nämo ganiŋoret täkamäj. Nämo, ämawebe komeni komeni, edap äbäk täyak käda ba äpmok täyak käda u kudän kudupi täk täyan unita nadäwätäk pähap täk täkamäj. Täjpäj gäk wäpka biŋam kap terak ganiŋoret täkamäj.
- 9 <sup>s</sup> Anutu, gäk kometa watäni säkgämän itpäj iwän iweri täjirän kome gakŋi nitek täc täyak.  
Gäkä komeni komeni ume kuduŋtagän peŋkuno u nämo kumäjirä ketem säkgämän ahäk täkaŋ. Gäkŋa täjpewi ahäk täkaŋ.
- 10 Burenä, gäkä iwän yäjpewi täjirän piä gänaŋ kome näbäni täjirän ketem säkgämän ahäk täkaŋ.
- 11 Gäk kome nadäj imiŋiri kome uken ketem ahäj-bumbum täc täkaŋ.
- 12-13 Ude täjiri kome kawukiken upäjkaŋ ketem säkgämän ahäjirä pom terak sipsip imaka, ahäj-bumbum täc täkaŋ.

Täjpäkaŋ pom ba imaka imaka kuduŋtagän gäka oretoret pähap nadäjpäj kap tek täkaŋ.

## Salmo 66

### Uraktä imaka imaka tägägän täc täyak

- 1 <sup>t</sup> Äma ba imaka kome terak kuŋat täkaŋ, in kuduŋtagän bänep oretoret gera terak Anutu iniŋ orerut!
- 2 Wäpi biŋam yäpmäj akuŋpäj kap teŋ imut! Iniŋ oretoret kap tek-inik täj imut.

<sup>s</sup> 65:9-10 Lo 32:2; Sam 46:4, 72:6, 104:13, 104:24, 147:8, 147:14    <sup>t</sup> 66:1 Sam 100:1

- 3 Tānpāṅ Anutu ṅode iwerut; Imaka tāk tāyan uwā tāgagāmān-inik!  
Kehāromikatā tānpewān iwankaye gāmotkaken maṅ-patābot  
tākaṅ.
- 4 <sup>u</sup> Āmawebe kuduṭtagān oraṅ gamik tākaṅ. Oraṅ gamiṅpāṅ wāpka  
biṅam yāpmāṅ akuk tākaṅ.
- 5 <sup>v</sup> Āmawebe, in ābut! Ābāṅkaṅ Anututā imaka imaka tāk tāṅkuko  
unitāṅo biṅami nadāwut. Ābā imaka kudupi, āmawebe bāmopiken  
tāṅkuko unitāṅo manbiṅam nadāwut.
- 6 <sup>w</sup> Anutu uwā ṅode tāṅkuk; Ume taṅi tānpewān dākṅeṅpeṅ kukṅi  
kukṅi kuṅirān kome kawuk taṅirān kādet patkuk. Kādet parirān  
āmawebe kuroṅitā bāmopgān yeṅtāṅ kuṅkuṅ.  
Anututā ude tāṅ yāmiṅkuko u juku piṅpāṅ oretoret pāhap  
nadākot!
- 7 Anutu uwā intājukun itkaṅ kehāromini terak kaṅiwat piāni tāk  
tāyak. Tāṅkaṅ guṅ ābottā peṅawāk tāṅ namineṅ yāṅ nadānpāṅ  
yabāṅ yāwat tāyak.
- 8 Unita āmawebe, in Uraknin u iniṅ orerut! Wāpi biṅam yāpmāṅ  
akukta kap taṅigān teṅirā ātutā nadāwut!
- 9 <sup>x</sup> Imata, Anutu unitā watā kehāromi it nimiṅirān kadāni kāroṅi  
it yāpmāṅ ābākamāṅ. Watā kehāromi it nimiṅirān iwantā  
kehārominin tāga nāmo yāpmāṅ āpneṅ.
- 10 <sup>y</sup> Anutu, gāk tāṅyabākken nipmaṅkun. Upāṅkaṅ tāṅyabāk uken jop  
nāmo nipmaṅkun. U nintāṅo irit kuṅat-kuṅatnin yāpā tāgakta  
nipmaṅkun.
- 11 Gāk nibāṅ āwarākuk tāṅiri buṅeptā nipmāṅitkuk. Tānpāṅ bārāpi  
taṅi nintā terak kotaṅ niwatkun.
- 12 Gāk nibāṅ āwarākuk tāṅiri āmatā yeṅ niwat pāpmo nipmaṅkuṅ. Gāk  
nadāṅiri ume ba kādāp gānaṅ nipmaṅpā āpmoṅkumāṅ.  
Ude tāṅkuṅopāṅ gākā wādāṅ pābā kome sākgāmān-ken  
nipmaṅkun.
- 13-14 Tānpākaṅ Anutu, bian bārāpi ahāṅ namiṅirān u ba u api tāṅpet  
yānpāṅ yāṅkehārom taṅkuro unita nāmo guṅ tāyat.  
Nāmo, ganiṅ oretta ṅode api tāṅpet; Kudupi yotken ābā tom api  
ijij gamet.
- 15 Tom gupi taṅi, sipsip, bulimakau ba meme āmanipāṅ api ijij gamet.

<sup>u</sup> 66:4 Sam 67:3, 96:1-2, 117:1    <sup>v</sup> 66:5 Sam 46:8    <sup>w</sup> 66:6 Kis 14:21; Jos 3:14-17

<sup>x</sup> 66:9 Sam 121:3    <sup>y</sup> 66:10 Sam 17:3; Ais 48:10; Sek 13:9, 1Pi 1:6-7

- 16 Eruk, ämawebe Anutu oraŋ imik täkaŋ, in kudup äbäkaŋ imaka imaka Uraktä täŋkentäŋ namik täŋkuko unita yäŋira nadäwut.
- 17 Bian gera yäŋira nadäŋ namiŋkuko unita kap terak wäpi biŋam yäpmäŋ akuŋkut.
- 18 <sup>z</sup> Täŋpäŋ kädet waki täkta gäripi nadäŋkaŋ Anutuken gera yäŋkut yäwänäku nämo nadäŋ namän.
- 19 <sup>a</sup> Upäŋkaŋ, bureni-inik! Näkŋo yäŋapik manna nadäŋ namiŋkuk.
- 20 Unita Anutu iniŋ orerut! Imata, näkŋo yäŋapik geranata mäde nämo utkuk. Täŋpäkaŋ butewaki nadäŋ namiŋpäŋ nämo nepmaŋkuk.

## Salmo 67

### Anututa bänep täga kap tewani

- 1 <sup>b</sup> Anutu, gäk butewaki nadäŋ nimiŋpäŋ iron täŋ nimi. Ude täŋ nimiŋiri säkgämän kaŋ itna!
- 2 Ude täŋiri komen äma äbori äboritä gäkŋo ironka ba yäpätägak piäka u kudup kaŋ kawä tärewut.
- 3 Anutu, gäk ude täŋiri äma äbot kuduŋtagän uken-uken naniktä bänep täga nadäŋpäŋ kaŋ ganiŋ orerut.
- 4 <sup>c</sup> Täŋpäkaŋ äma mebäri mebäritä bänep täga nadäŋpäŋ oretoret kap terak kaŋ ganiŋ orerut.  
Imata, gäkä äma äbot täŋo mani ba nadäk-nadäki kädet siwoŋi terak yäpmäŋ danik täyan. Ba komen äma uken-uken nanik kädet tägaken yämagut yäpmäŋ kuk täyan.
- 5 Unita Anutu, äma uken-uken naniktä Anutu gäk kaŋ ganiŋ orerut. Äma äbori äbori kuduŋtagäntä wäpka yäpmäŋ akuk täkot!
- 6 <sup>d</sup> Ai, ämawebe, in nadäkaŋ? Anutu täŋo iron pähap terak kometä ketem bureni nimik täyak.  
Anutunin, Anutu Bureni-inik uwä iron pähap täŋ nimik täyak.
- 7 Bureni! Anututä iron täŋ nimik täyak unita ämawebe it yäpmäŋ päŋku kome tärek-tärekken itkaŋ in kuduŋtagän Ekäni oraŋ imut!

<sup>z</sup> 66:18 Ais 1:15; Jon 9:31; Jem 4:3    <sup>a</sup> 66:19 Sam 116:1-2    <sup>b</sup> 67:1 Nam 6:25; Sam 31:16, 119:135    <sup>c</sup> 67:4 Sam 96:10, 96:13, 98:9    <sup>d</sup> 67:6 Wkp 26:4; Sam 85:12

## Salmo 68

**Isrel ämawebe Anututä täñkentäj yämiñkuko unita oretoret kap tewani**

- 1 Anutu, bäräñeñ akuñpäj iwankaye kokwawak nadäj gamik täkañ u dämpäj yawat-kireñ-pewi kuñtäñpä kut!
- 2 Mänittä gupe piäj iwat-pewän paotpeñ kuk täkañ ude dämpäj yawat kireñpewi kut. Ba tom gakñi kädäpken ijiñpewä mutpäj ume äworeñpäj paot täkañ ude, wakiwaki täñpani Anututä äbäñirän udegän kañ täñput!
- 3 Täñpäkañ äma siwoñitä Anutu iñamiken ñode kañ täñput; Bänep täga nadäñpäj oretoret gera kañ yäk täñput!
- 4 Anututa kap teñ imiñpäj wäpi punin-inik pewut! Gubam terak äbätak unita kädet ket ut imikot! U wäpi Ekäni, iñamiken oretoret täñput!
- 5 <sup>e</sup> Anutu u kudupi yoriken itkañ nanak kodäña ba webe kajatta watä it yämik täyak.
- 6 <sup>f</sup> Äma noriye nämota eñi yämiñpäj komi eñiken nanik yäniñ kireñpewän äpämañ päñku oretoret terak it täkañ. Täñ peğawäk täñpani yawat kireñpewän kome kekekiken ittäj kuñat täkañ.
- 7-8 <sup>g</sup> O Anutu, ämawebekaye yämaguri yäpmäj kome kawukiken kuñat täñkuño kadäni uken kome u kwaiñirän kunum gänañ nanik iwän tañi täñkuk. Imata, Isrel nanik täño Anutu, Sainai pomken kehäromini kwawak yäwoñäreñkuko u äbäñirän ude täñkuk.
- 9 Täñpäkañ kome iwoyäj yämiñkuno u gakñi nämö irirän iwän yäñpewi tañirän kome uken gakñi tañi äneñi täñkuk.
- 10 <sup>h</sup> Täñiri ämawebekaye yotpärare u täñpäj irirä ämawebe jäwäri unita iron täñpäj yepmäj towiñkun.
- 11 Ekänitä peñ yäwerirän webetä manbiñam ño yäpmäj kuñatkuñ;
- 12 Iwaniye täño komi ämakät intäjukun ämaniye ämet täñpä kuñkuñ. Ude täñirä webe täha-kengän itkuño u iwan täño tuñum yäyomägakkuño u yäpmäj daniñpäj yäpuñ.
- 13 Tuñum säkgämän säkgämän yäpuño ätu ñode; Barak wärani siliwapäj uwäk täwani. Täñkañ piritawä gol säkgämän-inikpäj täñpani. Täñ, in ätu imata ämik kadäniken yawakkät käbop jop itkuñ?

<sup>e</sup> 68:5 Sam 10:14, 10:18, 146:9    <sup>f</sup> 68:6 1Sml 2:5; Sam 107:10, 107:34; Apos 12:6

<sup>g</sup> 68:8 Kis 19:18    <sup>h</sup> 68:10 Lo 26:5, 26:9; Sam 74:19



- 14 Tānpākaŋ Anutu kehāromi māhemitā kome ätu tāŋo intājukun  
äma Salmon pomken yāwat kireŋ tānpān kuŋtānpā kuŋirā mim  
tānpewān pom uken bumta maŋkuŋ.
- 15 Wāra! Basan pom pähap u jidewani? Pom āroŋkaŋ äpmok tānpāni  
mäyap-inik.
- 16 Upāŋkaŋ Basan pom taŋi, gāk imata Saion pom Anututā ini itta  
iwoyāŋkuko unita iŋam tāŋ imitan? Nāmo nadātan? Ekāni uken  
tärek-täreki nāmo api irek!
- 17 Ekānitā komi āmaniye mäyap-jiraŋkāt Sainai pomken naniktā  
äbamaŋ kudupi yori gānaŋ āroŋkuk.
- 18 <sup>i</sup> U iwaniye yentā topmänpāŋ wādāŋ yāpmāŋ punin unu āroŋkuk.  
Tāŋirān uken äma peŋawāk tāŋ imanitā gāmoriken itpāŋ tuŋum  
imiŋkuŋ. Tānpākaŋ Ekānitā ukengān api irek.
- 19 <sup>j</sup> Unitā Ekāni iniŋ oretna! U bārāpinin kepma kepma ketāreŋ  
nimiŋpāŋ tāŋkentāŋ nimik täyak unita.
- 20 <sup>k</sup> Anutunin uwā waki keriken nanik nimagurani Anutu u. U Ekāni,  
nintāŋo Ekāninin kumāŋ-kumāŋ-ken nanik nimagurani.
- 21 Anututā iwaniye, gwāk pimiŋpāŋ momi kādet iwarani unitāŋo  
gwāki bureni-inik api dāpmāŋ kokoyāwek.
- 22-23 Unitā Ekānitā ŋode niwetkuk; Intā iwanjiye dāpmānpāŋ unitāŋo  
nāgāri terak yeŋtāŋ kukta, ba aŋjiyetā unitāŋo nāgāri naŋpā koki  
täkta inken yāmagut yāpmāŋ api äbet. Ukāda-kāda nanik, Basan  
pomken nanik ba gwāgu mebāriken nanik iwanjiye kudup u  
gāmotjinken yāpmāŋ päbā api yepmaŋpet yāŋ niwetkuk.
- 24 O Anutu, u bureni-inik tāŋkun. Gāk iwankaye tāŋo kehāromi  
yāpmāŋ äpāk-inik tāŋkun. Ude tāŋkuno unita āmawebe  
kuduptagān gabāŋirā oretoret terak kudupi yotka gānaŋ ärotan.
- 25 Äroŋiri kap menitā yāŋ-tewani intājukun kukaŋ. Kuŋirā wagām  
māmā mebāri mebāri tānpāni u mäden äbākaŋ. Tāŋirā u  
bāmopikenā webe gubaŋi wagām täpuri täpuri uttāŋ kukaŋ.
- 26 Tāŋirā kap ŋode tekamāŋ; Ämawebeniye tāŋo kābeyāken Anutu iniŋ  
oretna! Jekop tāŋo äbotken nanik nin, Ekāni iniŋ oretna!
- 27 Tānpāŋ tawaŋ terak kudupi yotken ŋode ärokamāŋ; Bejamin tāŋo  
äbot täpuri unitā jukun kukaŋ. Tānpākaŋ u mädeniken Juda äbot  
tāŋo äma ekāni ekāni. U mädenikenā Sebulun kenta Naptali äbot  
tāŋo äma ekāni ekāni.

<sup>i</sup> 68:18 Efe 4:8    <sup>j</sup> 68:19 Sam 55:22, 65:5; Ais 46:4    <sup>k</sup> 68:20 Lo 32:39; Sam 49:15, 56:13, 106:43

- 28 Unita Anutu, gäkŋo kehäromika bian niwoŋärek täŋkuno udegän kwawak pewi ahänjirän kaŋ këna!
- 29 Jerusalem täŋo kudupi yotka unita yänpän komeni komeni täŋo intäjukun ämatä gämotkaken itpäŋ tuŋum gamik täkaŋ.
- 30 Eruk Anutu, iwanka Isip, tom ägwäritä-yän komi täyak u ibe! Ba guŋ äbot kehäromi kehäromi u yebe! Ba äbot ämik täkta gäripi nadäk täkaŋ u yawat kireŋ täŋpi ini-ini kuŋtäŋpä kut! Ude täŋtäyi gämotka-kengän päbä gwäjiŋ äpmonŋ gamiŋpäŋ siliwa moneŋ tuŋumi kaŋ ganiŋ kirewut!
- 31 Bureni, Isip nanik täŋo intäjukun ämatä iniken piä ämaniye Anutu gwäjiŋ äpmonŋ imikta api yepmaŋpäŋ kuneŋ. Ba Itiopia naniktä äbä ket kewatpäŋ Anutu bureniken yänpik man api yäneŋ.
- 32 Unita kome terak äbori äbori Anututa iniŋoret kap teŋ imik täkot!
- 33 Ekänitä kunum ini bian pewän ahäwani uterak kuŋ äbäk täŋ itak unita iniŋ orerut! Täŋkaŋ kehäromigän kärakŋeŋjirän juku peŋpäŋ nadäwut!
- 34 Anutu uwä Isrel äbotta intäjukun täŋ yämitak. Täŋkaŋ kehäromini kunum terak kwawak pewän ahäk täyak. Unita ämawebe nin imaka, Anutu unitäŋo kehäromi u kwawak yänjahäk täkäna!
- 35 Isrel täŋo Anutu kudupi yoriken nanik äpätak u kawut! U umuri pähap, inide kubä! Täŋpakaŋ ini uwä ämawebeniyea kehäromi yämik täyak.  
Unita Anutunin u iniŋ oretna!

## Salmo 69

**Äma kubätä täŋkentäŋ namän yänpän Anutuken gera yänkuk**

- 1 <sup>l</sup> Anutu, täŋkentäŋ namisi! Ume tokŋeŋ yäpmän abänpän kotäknaken itak.
- 2 <sup>m</sup> Näk gwägu gänaŋ äpmonŋira umetä tokŋeŋpäŋ nut maŋpäŋ äpmotat. Yeŋ-täpäneŋpäŋ itta bägupta wäyäkŋetat.
- 3 Anutu, gera yäntäyiwa kotäkna kawuk tawäpäŋ kehäromi nämo nadätat. Täŋpäŋ dapunna imaka, Anutu gäka dapun käroŋ täŋtäyiwa dapunna komi nekaŋ.
- 4 Täŋpakaŋ imaka kubä nämo täŋjira, äma mäyapiniktä jop nadän kokwawak täŋ namik täkaŋ. Äma uwä kehäromi nikektä jop näkŋatpäŋ nutnayän täk täkaŋ. Imaka kubä nämo kubo täŋkuro upänkaŋ äneŋi nimi yän näwet täkaŋ.

<sup>l</sup> 69:1 Sam 69:2, 69:14-15; Jna 2:5    <sup>m</sup> 69:2 Sam 40:2

- 5 Anutu, gäk näkŋo mebärina bureni nadätan. Momi kubäkubä tāk täyat uwä iŋamkaken kwawak itak.
- 6 Ekäni kehäromi mähemi, Isrel täŋo Anutu, näk nabäŋ äwaräkuk täŋiri näkä kädēt waki ätu täŋira ämawebe gäk nadäŋ gamik täkaŋ unitä näka yäŋpāŋ mäyäk nämo yäpneŋ.
- 7 Nadätan? Näk nadäŋ gamik täyat unita äma ätutä yäŋärok man näwet täkaŋ. Näwerirä mäyäk nadäk täyat.
- 8 Näkŋaken notnayetä nabäŋirä jiraŋ udewani täyat. Ba näkŋaken mähemnaye imaka, eroni nabäk täkaŋ.
- 9 <sup>n</sup> Upāŋkaŋ Anutu, gäkŋo eŋita yäŋpāŋ bänepna kädäp ijik täyak. Unita ämawebetä gäka yäŋärok yäŋirä yäŋärokitä näkä terak ärok täyak.
- 10 Täŋpāŋ gäk ganiŋ oretta ketem nakta jop irira ämawebetä yäŋärok näwet täkaŋ.
- 11 Ba butewaki nadäŋpāŋ tek waki peŋpāŋ äpani kuŋarira nabäŋ mägayäk täkaŋ.
- 12 Ba ugän nämo, ämatä kädēt miŋin käbeyä täŋpāŋ näk yäŋpāŋ-nabäŋ näwat tāk täkaŋ. Täŋirä äma ärowani, wain ume naŋpāŋ täŋguŋguŋ täŋpanitä kap naniŋ ubiŋ tek täkaŋ.
- 13 Upāŋkaŋ jop uken! Näk yäŋapik manna Ekäni gäkken pewa ärek täyak. O Anutu, gäkŋo iron tokŋekinik pat täyak unita kadäni uken ba uken nadäwi tägawänä kaŋ nadäŋ nami!
- 14 Täŋkentäŋ namiŋiri okä näbä gānaŋ äpmonŋpettawä. Iwanken nanik ba ume gwäguken nanik wädäŋ tädotpāŋ nepmaŋsi!
- 15 Ekäni, näk nabäŋ äwaräkuk täŋiri umetä tokätpāŋ uwäk täwektawä. Bureni, watä it namiŋiri iwantä kehäromina yäpmāŋ äpäŋirä awaŋ gānaŋ äpmonŋpettawä.
- 16 O Ekäni, bänep ironka ärowani unita nadäŋ nami. Gäk kadäni kadäni butewaki nadäŋ namik täyan udegän täŋkentäŋ nami.
- 17 Piä ämaka näka bitnäŋpāŋ käbop nämo iren. Näk bäräpi taŋi-inik nadätat unita näkŋo yäŋapik gera bäräŋeŋ nadäŋ nam!
- 18 Ekäni, dubinaken äbäŋpāŋ näk iwan keriken nanik yäyomägat!
- 19 Ekäni, mäyäk nadäk täyat uwä nadätan, ba näk man waki näwetpāŋ wäpna yäpmāŋ äpäk täkaŋ uwä nadätan.

<sup>n</sup> 69:9 Jon 2:17; Rom 15:3

- 20 <sup>o</sup> Yäjärok näwet täkaŋ unita bänepnaken butewaki pähap nadäk täyat. Täŋira kehäromina paotak. Ätutä butewaki nadäŋ namut yänpäj dapun täŋpa waŋkuŋ. Ba naniŋ kämätta äma kubä nämo kaŋ-ahänkut.
- 21 <sup>p</sup> Täŋpäj nakta neŋirä täŋ-näkŋatpäj näk täŋpäwakta ketem wakipäj namiŋkuŋ. Täŋkaŋ umeta neŋirä ume jägämi namiŋkuŋ.
- 22 <sup>q</sup> Unita ŋode nadätat; Äma u ketem nak-nakiken ketem oretoret terak naŋirä unitä äyänutpäj kowata kaŋ täŋpä wawut! Täŋkaŋ Anututa ärawa täŋ imiŋirä unitä äyänutpäj buŋep ude äworeŋpäj kaŋ döpän!
- 23 Ekäni, dapuri yäpuri-tumbut. Täŋkaŋ mädeni kujat imaka, yäpi wawut!
- 24 Täŋpäj kokwawakka äma udewani terak kwawak pewi ahäwäpäj komi nadänpäj kaŋ paorut!
- 25 <sup>r</sup> Paorirä komeni u jop kaŋ parän! Äma kubä nämoinik kaŋ-korewen, kuduŋtagän kaŋ dämpäj more!
- 26 U imata, äma udewanitä äma gäkä momita kowata komi yämani unita yäpurärätpäj komi yämikgän täŋpäj yäjärok yäwet täkaŋ.
- 27 Unita Anutu, äma udewani täŋo momi täpuri kubäta nämoinik guŋ täwen. Ba imaka täga kubä nämoinik täŋ yämen.
- 28 <sup>s</sup> Täŋpäj irit kehäromi täŋo wäp tawaŋken wäpi itkaŋ u awähutpäj uken nanik äma kubä näkŋata biŋam täkaŋ yäj kubä nämo yäwen.
- 29 Yäke! Komi bäräpi nadänjira unitäŋo butewakitä nutak. Unita Anutu nämagutpäj yäpi-tägaŋ namut!
- 30 Täŋjiri wäpka pähap kap terak api ganiŋ oreret. Täŋkaŋ bänep täga nadänpäj unitäŋo biŋam api yänahäk täŋpet.
- 31 Ude täŋjira Ekänitä gäripi api nadän namek. U bulimakaupäj gupe ijiŋ imero u irepmitpäj täŋpek.
- 32 Ude täŋjira ämawebe bäräpi kotaŋkaŋ itkaŋ unitä kaŋpäj oretoret api täneŋ. Bureni, ämawebe Anutu iniŋoret täkaŋ u bänep nadäk-nadäki äneŋi api täŋ-kehärom täneŋ.
- 33 U imata, Ekänitä äma jopi jäwäri täŋo gera nadän yämik täyak. Ba iniken ämawebeniye iwantä yepmäŋitpäj komi eŋiken yepmaŋkuŋo itkaŋ unita nämo guŋtak täyak.
- 34 Unita kunum, kome, gwägu ba gwägu tom imaka imaka gwägu gänaŋ itkaŋ in kuduŋtagän Anutu wäpi yäpmäj akuwut!

<sup>o</sup> 69:20 Jop 16:2; Sam 142:4; Ais 63:5    <sup>p</sup> 69:21 Mat 27:48; Mak 15:36; Luk 23:26;  
 Jon 19:28-29    <sup>q</sup> 69:22-23 Rom 11:9-10    <sup>r</sup> 69:25 Apos 1:20    <sup>s</sup> 69:28 Kis 32:32; Rev 3:5,  
 13:8, 17:8

- 35 Nadäkaŋ? Anutu u Jerusalem täŋkentäŋ imiŋpäŋ iwan däpmäŋ yawat kireŋirän äneŋi gupi koreŋpäŋ api irek. Ba Juda täŋo yotparare ätu iwantä täŋpä wawani u imaka, äneŋi täŋkodak taŋpäŋ api pewek. Ude täŋirän ämawebenyetä komeŋi äneŋi koreŋpäŋ uken säkgämän api itneŋ.
- 36 Täŋpäŋ watä piä ämaniye unitäŋo yeriniyetä ahäŋpäŋ kome ugän koreŋpäŋ api it yäpmäŋ kuneŋ. Bureni, ämawebe Anututa gäripi nadäŋ imik täkaŋ u kome uken api it yäpmäŋ kuneŋ.

## Salmo 70

### Bäräŋeŋ äbä täŋkentäŋ namisi!

- 1 <sup>t</sup> Anutu, bäräŋeŋ äbä täŋkentäŋ namisi!
- 2 Äma nutnayäŋ täkaŋ u kehäromini yäpmäŋ äpäŋpäŋ nadäk-nadäki täŋpi guŋtaŋirä mäyäk tawut. Mäyäk taŋpäŋ nabä-kätäŋpeŋ kut!
- 3 Äma yäjärok man näwet täkaŋ u meni täŋpipiŋpäŋ yawat kireŋiri mäyäk tawut.
- 4 Täŋpäkaŋ ämawebe gäk gäwaräntäk täkaŋ u oretoret täk täkot! Anutu, gäk waki keriken nanik wädäŋ tädotpäŋ yepmaŋkuno unita gäka gäripi pähap nadäk täkaŋ. Täŋpäŋ kadäni kadäni ŋode yäk täkot; Anutu u wäpi biŋam ikek kaŋ irän!
- 5 O Anutu, nähä waki kehäromina nitek nämo unita bäräŋeŋ äbi! Gäk kubä-tägän näkŋo täŋkentäk ba yäpätägak ämana. O Anutuna, bäräŋeŋ äbä täŋkentäŋ namisi!

## Salmo 71

### Äma tägawani kubä täŋo yäŋapik man

- 1 <sup>u</sup> Ekänina, watä it namiŋiri iwantä näk täga nämo täŋpä waneŋ. Gäk iwan yabäŋ äwaräkuk täŋiri mäyäk nämo namineŋ.
- 2 Täktäkka u siwoŋi-inik unita täŋkentäŋ namiŋpäŋ iwan keriken nanik yäyomägasi! Gäkken yäŋapiŋira nadäŋ namisi.

<sup>t</sup> 70:1 Sam 40:17, 141:1    <sup>u</sup> 71:1 Sam 31:1-3

- 3 <sup>v</sup> Gäk yewa ba enji kehäromi ude it namik täyan. It namiñiri näk u gänäñ äronpäñ iwan yabäñ umuntañ päñku käbop irira watä säkgämän it namik täyan.
- 4 Anutuna, äma waki keriken nanik wädäj tädotpäñ nepmañsi. Nadätan? Iwantä kehäromi-inik täñpäñ nepmäñitnayäj täkañ.
- 5 Unita Anutu Ekänina, gäk kubä-tägän irit kuñat-kuñatnata watä täga iren yäj nadäkinik täyat. Näk ironjiken umunitä gäka nadäkinik täñ yäpmäj äbätat.
- 6 Bureni! Gäk ketka terakgän it täyat. Näk nanak paki ahänkutken unitä apiño nepmäj towiñ yäpmäj äbätan. Unita näk wäpka biñam kadäni kadäni ganiñoret täyat.
- 7 Anutu, gäk watä kehäromi it namiñ yäpmäj abuno unita ämawebe mäyaptä irit kuñat-kuñatna täga u kañpäñ nadäñpäñ gäk Anutu udewani yäj nadäwä tärek täñkuñ.
- 8 Täñpäñ kepma kepma, tamimañtä päñku bipäda menatä wäpka biñam ärowani u ganiñoret täyat.
- 9 <sup>w</sup> Unita tägawani täñpäñ kehäromina nämo itatken ñoken mäde ut namiñpäñ nämo nepmañpen.
- 10 Nämo, iwantä näk nutta käbeyä täñpäñ man yäñpäñ-nadäk täk täkañ.
- 11 Täñpäñ ñode yäk täkañ; Eruk! Iwat kireñpäñ iñitna yäk. Anututä mäde ut imiñirän u täñkentäj imikta äma kubä nämo itak yäj yäk täkañ.
- 12 <sup>x</sup> Unita Anutuna, nabä kätäñpäñ gäkñagän päñku nämo iren. Nämo, täñkentäj namikta bäräñeñ äbi!
- 13 Ude täñiri äma iwan täñ namik täkañ u komi nadäñpäñ mäyäk pähap nadäk täkot. Täñkañ iwaniyetä däpmäj yäwat kireñirä paot-inik kañ täñput.
- 14 <sup>y</sup> Upäñkañ nähä gäkä täñkentäj namenta nadäkinik täñpäñ api itsämbet. Ude täñkañ wäpka biñam wari wari api ganiñoret yäpmäj ärowet.
- 15 Täñpäñ säkgämän täñkentäj namik täyan unita yäñpäñ biñam api yäk täñpet. Täktäkka täga u kumän nadäwa-tärenañi nämo upäñkañ, jop uken, kepma kepma unitäño biñam api yäñahäk täñpet.
- 16 Ekäni Anutuna, kehäromika u nadäñpäñ wäpka api yäpmäj akuk täñpet. Täñpäñ manbiñam ñodegän api yäñahäwet; Ekäni-tägän äma siwoñi-inik itak yäj ude api yäñahäk täñpet.

<sup>v</sup> 71:3 Sam 18:2, 42:8, 90:1, 91:9    <sup>w</sup> 71:9 Sam 92:14; Ais 46:4    <sup>x</sup> 71:12 Sam 22:11, 38:21-22, 70:5    <sup>y</sup> 71:14 Sam 130:7

- 17 Anutu, näk ironjiken umunitä apiŋo näwetpäj näwoŋärek täŋ yäpmäj äbätan. Unita imaka tägatäga täk täyan u yäŋahäj yäpmäj äburotä pen yäŋahäk täyat.
- 18 <sup>z</sup> Unita Anutu, apiŋo tägawani täŋpäj gwäkna pujiŋ paki tädotak ŋoken nämo nabä-kätäwen! Nämo, watä pen it namiŋiri gäkŋo kehäromika pähap unita yäŋpäj ämawebe mäden ahänayäj täkaŋ u yäŋahäŋpäj api yäwet täŋpet.
- 19 U imata, Ekäni, kudänka siwoŋi u käroŋi boham, kunum yäpureko ude bumik. Gäk imaka umuri kudupi kudupi täŋ yäpmäj äbun. Komen äma gäk udewani kubä nämo itak. Nämoinik, gäkägän kudup yärepmiŋ moretan.
- 20 Gäk komi bäräpi mebäri mebäri namiŋkuno upäŋkaŋ nadätat; Äneŋi api täŋ-kehäromtaŋ namen. Kumbani ude iraropäj äneŋi nämagutan.
- 21 Ude täŋpäj wäp biŋam bian yäpuro u irepmiŋpäj namitan. Täŋkaŋ komi bäräpi gänaŋ irira äneŋi api naniŋ kawat täwen.
- 22 O Anutuna, täŋkentäj namikta yäŋkehärom taŋkuno udegän iwatpäj täŋkentäj namik täyan unita Isrel täŋo kudupi äma gäk wagäm utpäj wäpka yäpmäj akuŋpäj api ganiŋ ubiŋ tewet.
- 23 Bänep oretoret pähap nadäŋpäj bumta api teŋ garepet. Bänep nadäk-nadäkna ba gupna kudup mäba ärowäpäj api tek täŋpet. Gäk wakiken nanik nämagutkuno unita yäŋpäj ude api täŋpet.
- 24 Bureni, kepma kepma täktäkka siwoŋi unita yäŋpäj ämawebe yäŋahäŋpäj api yäwet täŋpet. Imata, ämatä näk täŋpä wanayäj täŋkuŋo upäŋkaŋ gäkä unitäŋo kehäromi yäpmäj äpäŋiri mäyäk bumta nadäŋkuŋ.

## Salmo 72

### Intäjukun ämata yäŋpäj yäŋkuk

- 1 O Anutu, gäkä nintäŋo intäjukun äma gäkŋaken kudän siwoŋi ugänpäj täŋpäj-iwoŋäre. Täŋiri yäpmäj danik-danik piä siwoŋigän kaŋ täŋpän.
- 2 Ba ämawebekaye kudän siwoŋi terak yabäj yäwatpäj äma jäwäri kaŋ täŋkentäj yämän.
- 3 Täŋpäj kadäni irayäj täyakken ämawebeniye piä tänayäj täkaŋken imaka ahäŋ-bumbum api täneŋ. Ude täŋirä ämawebe u kädet siwoŋika ugän api iwatneŋ.
- 4 Täŋpäkaŋ intäjukun äma unitä äma jäwäri täŋo bäräpi api täŋpidäm taŋ yämek. Ba ämatä tuŋumta wäyäkŋek täkaŋ u api täŋkentäj yämek.

<sup>z</sup> 71:18 Sam 22:31, 78:4-6

Täj, ämatä noriye täjpwak täkaŋ udewanita kowata api yämek.

- 5 Täjpäkaŋ intäjukun äma u kome terak irayäj täyak uwä edap ba komepaktä ijiŋ yäpmäj kudayäj tämäno udegän api irek.
- 6 Unitäŋo täktäki säkgämän-inik api ahäwek, iwäntä piä gänäŋ maŋirän ketem säkgämän ahäk täkaŋ ude.
- 7 Ba kadäni yabäj yawat piä täjpayäj täyakken u äma siwoŋigän kuŋaranitä säkgämän api itneŋ. Ba komepaktä ijiŋ yäpmäj kwayäj täyak udegän täj-bumbum terak api it yäpmäj äroneŋ.
- 8 <sup>a</sup> Täjpäkaŋ kome yabäj yawat täyak u gwägu pähap ŋo kädätä päŋku ban udude pätak ude. Komeni täŋo бага uwä ume wäpi Yufretis u yäput-peŋkaŋä komeni komeni api kuŋ morewek.
- 9 Täjpänkaŋ ämawebe komeni komenitä api oraŋ imineŋ. Ba iwaniye kudup gämori-kengän api maŋ uyineŋ.
- 10 Täjpäj intäjukun äma u ärowani-inik irirän guŋ ämawebe täŋo intäjukun äma Spen kome, Itiopia kome ba Arebia komeken naniktä päbä iron täj imiŋpäŋ takis moneŋ kaŋ imut.
- 11 Bureni, kome kudup täŋo intäjukun ämatä api gwäjiŋ äpmoŋ imineŋ. Ba äma äbori äboritä watä piä api täj imineŋ.
- 12-14 <sup>b</sup> Täjpäkaŋ äma jäwäri ba äma kehäromini nämotä yäŋapiŋirä api täjŋkentäj yämek. Ba ämawebe äma ätutä täjŋkentäj yäminaŋi nämo unitä gera yäŋirä api täjŋkentäj yämek. Äma udewanita gäripi nadäk täyak unita äma wakitä däpnayäj täjirä äneŋi api yämagurek.
- 15 Intäjukun äma u kadäni käreŋi kaŋ irän! Täjpäkaŋ Arebia kome täŋo äma ekäni ekänitä gämoriken kuŋatpäŋ gol moneŋ pähap kaŋ imut!  
Täjpäj ämawebeniyetä Anutu täjŋkentäj imän yäj nadäjpäj yäŋapik man yäŋirä Anututä api täjŋkentäj imik täjpek.
- 16 Intäjukun äma unitä kome kaŋ iwarirän saguom ba ketem ätutä ämawebe täŋo piäken kaŋ ahäwut, Lebanon komeken ahäk täkaŋ ude.  
Täjpäkaŋ muptä piäken tädot täkaŋ udegän ämawebe kome uken ahäj-bumbum kaŋ täjput!

<sup>a</sup> 72:8 Sek 9:10    <sup>b</sup> 72:14 Sam 116:15



- 17<sup>c</sup> Tänpäkaŋ intäjukun äma täŋo wäpi biŋamä edaptä pen ijin  
yäpmän kuk täyak ude kaŋ it yäpmän kwän.  
Tänpäkaŋ ämawebe äbori äboritä u wäpi terak täŋ bumbum  
pähap terak kaŋ irut. Itkaŋ wäpi biŋam yäpmän akuŋpäŋ  
iniŋoret-oret epän tärek-täreki nämo kaŋ täk täŋput.
- 18 Tänpäkaŋ ämawebe komeni komenitä Ekäni Anutu, Isrel täŋo Anutu  
u wäpi biŋam kaŋ iniŋoret täŋput.  
Unitägän kudän kudupi ini pärik kubä täk täyak.
- 19 Wäpi biŋam säkgämän u pen oraŋ imik täkot. Wäpi biŋamtä komeni  
komeŋi kaŋ tokŋeŋ morewän! Burenitä bureni-inik!
- 20 Devit, Jesi täŋo nanaki, unitäŋo yäŋapik kap teŋirän kudän täk  
täŋkuŋo u kudup äbä tärekaŋ ŋo. Ugän.

## Salmo 73

### Äma kubä nadäkiniki täŋo mebäri yäŋahäŋkuk

- 1 Näk bureni ŋode nadätat; Anututä Isrel ämawebeta säkgämän täŋ  
yämik täyak. U ämawebe bänep nadäk-nadäki kuräki säkgämän  
unita nadän yämik-inik täyak.
- 2-3<sup>d</sup> Upäŋkaŋ Anutu, nadäkinikna pära pewa putäreŋkuk. Äma  
wakiwaki täŋpanitä säkgämän itkaŋ tuŋum pähap ikek kuŋarirä  
yabäŋpäŋ-nadänkaŋ näkŋata jop waki ŋode nadänkut; Udegän itet  
yän nadänkut.
- 4 Ŋode yabäŋpäŋ-nadäk täyat; Äma udewani bäräpi nämo nadäk  
täkaŋ ba käyäm nämo kaŋ-ahäk täkaŋ.
- 5 Kome täŋo bäräpi ninta ahän nimik täkaŋ uwä äma udewanita  
nämo ahän yämik täkaŋ.
- 6 Tänpäkaŋ iniken täktäki waki u käbop nämo peŋpäŋ gup yäpmän  
ärokärok kudän ba ämata komi jop nadän yämik-yämik kädet  
iwarän täŋpäŋ täk täkaŋ u kwawakgän täk täkaŋ.
- 7 Bänep nadäk-nadäki-ken wakitä tokŋek patkaŋ abämaŋ kuk täkaŋ.  
Tänpäkaŋ waki ätu täkta nadäk-nadäki-ken ini yäŋpäŋ-nadäk  
wari wari täk täkaŋ.
- 8 Ude täŋkaŋ äma ätu yänärok yäwetpäŋ kokwawak man yäwetgän  
täk täkaŋ. U ärowani kudän täŋpäŋ äma ätu komi yämikta umun  
man yäwet täkaŋ.

<sup>c</sup> 72:17 Stt 22:18; Jer 4:2; Luk 1:48    <sup>d</sup> 73:3 Sam 37:1; Jer 12:1

- 9 Tānkaŋ Anutu kunum gānaŋ itak unita man waki yāk tākaŋ.  
Ba iniken wāpi yāpmāŋ akuŋpāŋ āmawebe komeni komenitā  
nintāŋo gārip ugān iwarut yāŋpāŋ peŋ yāwet tākaŋ.
- 10 Yāke! Ude tānjirā unita Anutu tāŋo āmawebe ātutāwā gāripi  
nadāŋpāŋ man yāk tākaŋ unita nadāwā bureni tāŋpāpāŋ  
yāwarān tāk tākaŋ.
- 11 Tānjirā āma waki unitā ŋode yāk tākaŋ; Anutu ārowani  
tāŋpāmorek māhemitā nintāŋo wakinin u yabāŋ ahākta kādet  
kubā nāmo pat imitak.
- 12 Wāra! Āma waki tāŋpani tāŋo mebāri udegān pātak! Tuŋum  
māyap pat yāmiŋirā upāŋkaŋ āneŋi ātukāt yāpmākta piāni  
tākŋān tāk tākaŋ.
- 13 Butewaki! Siwoŋi kādet kuŋatpāŋ momi tāŋpet yāŋpāŋ nākŋatta  
watā itpeŋ kuŋat tāyat u jide? Jopi tāyak ba?
- 14 Anutu, ude bumik tāŋpapāŋ yāŋ ukeŋode kadāni kadāni kepma  
bipani komi mebāri kubā namik tāyan.
- 15 Upāŋkaŋ ude nadāwero! Anutu, āma waki tāŋpanitā yāŋārok  
gāwet tāŋkuŋo udegān yāwero uwā āmawebekaye-kāt  
nanik kubā bumik nāmo iret. Nāmo, āma waki udewanigān  
āworewet!
- 16 Tāŋpākaŋ bārāpi ŋonitāŋo mebāri nadāwa tārewut yāŋpāŋ piāni  
tāŋkuropāŋ mebāri tāga nāmo kaŋ-ahāŋkut.
- 17<sup>e</sup> Ude tāŋkā eruk, pāŋku kudupi yotka gānaŋ āroŋpāŋā eruk  
nadāwa tāreŋkuk. Āma waki terak kāmi jide api ahāwek yāŋ u  
nadāwa tāreŋkuk.
- 18 Bureni, āma waki udewani yāniŋ kirewikaŋ itārop yewā kwāpāŋ  
maŋdāpmāk-inik tāŋpāŋ api waŋ moreneŋ!
- 19 Maŋ-dāpnayāŋ tākaŋ uwā komi piā umuri kubākengān api itneŋ.  
Ude tāŋpāŋ pit kubāgān api kumāŋ moreneŋ.
- 20 Uwā āmatā bipani dāpmonken tāŋpāŋ pewā kwākaŋ tamimaŋ  
pāŋaku tāŋguŋtaŋ it tākaŋ ude bumik. Bureni Ekāni, gākā  
ābāŋiri āma udewani api paotpeŋ kuneŋ.
- 21-22 Tāŋpākaŋ āma udewanita yāŋpāŋ bānepnatā nadāwa jāgām  
tawāpāŋ kadāni uken gākŋo mebārika tāga nāmo nadāwa  
tāreŋkuŋ. Nāmo, iŋamkaken kudān jide tāŋkuro u tomtā-yāŋ  
guŋ ude kuŋatkut.
- 23 Upāŋkaŋ apiŋo nāk gākāt it-inik tāŋira gākā ketnagān nepmāŋit  
nāwariri it tāyat.

<sup>e</sup> 73:17 Sam 27:4, 37:38, 77:13

- 24 <sup>f</sup> Ude tänkaŋ juku-mankatä näk jide itpäŋ kuŋaretta näwetpäŋ  
näwoŋärek täk täyan. Ude täŋ yäpmäŋ kuŋkä mäden nämagutpäŋ  
epmägetka kudän api meran täŋ namen.
- 25 <sup>g</sup> O Ekäni, näka watä itta kunum gänaŋ gäk udewani kubä nämo itak.  
Nämoinik. Gäk kubägän it namitan unita gäka gäripi inide kubä  
nadäk täyat. Unita kome täŋo tuŋumta imata gäripi nadäwet?
- 26 <sup>h</sup> Nämoinik! Gup nadäk-nadäkna täŋo kehäromi paoreko upäŋkaŋ  
Anutu gäk näkŋo kehäromina. Gäk näkkät tärek-täreki nämo it-  
inik api täŋpen.
- 27 Täŋpäkaŋ ämawebe gäka mäde ut gamik täkaŋ u kudup paot-inik  
api täneŋ. Ba äma gäk gabäŋ umuntaŋpäŋ iniken gärip terak  
kuŋarani u kudup api täŋpi waneŋ.
- 28 <sup>i</sup> Upäŋkaŋ tägagämän-inik! Nähä gäk dubikaken itat unita säkgämän  
itat. Anutu Ekänina, gäk näkŋo yewana unita imaka täŋ  
namiŋkuno unita nadäŋpäŋ u kudup kwawakgän yäŋahäwayäŋ!

## Salmo 74

**Anututä Isrel äbot äneŋi täŋkentäŋ yämikta yäŋapik man yäwani**

- 1 O Anutu, imata nipmaŋpi kodäŋani ŋode itkamäŋ? Ämawebekaye  
ninta kokwawak pen api nadäŋ yäpmäŋ ärowen ba?
- 2 Ämawebekaye gäkŋata biŋam bian iwoyäŋpäŋ komi piäken nanik  
nimagut yäpmäŋ äpämaŋ kuŋkuno ninta äneŋi nadäŋ nimen.  
Ba Saion Pomka ŋo terak gäkŋa bian bämopninken irani unita  
nadäwen.
- 3 Komeka biani täŋpäwawani ŋo pärewatkaŋ ka! Iwaniyetä kudupi yot  
gänaŋ nanik imaka imaka kudup täŋpä waŋkuŋ.
- 4 Anutu, iwankayetä yärepmitkamäŋ yäŋpäŋ kudupi yot gänaŋ  
oretoret gera mämä täŋpäŋ eŋi ŋo ninta biŋam täyak yäŋpäŋ  
wären täŋkuŋ.
- 5-6 Ämatä bipiken päya madäk täkaŋ ude kudupi yot gänaŋ päya kujat  
säkgämän säkgämän paiŋpäŋ täŋpani u kudup gwem kujat ba  
pinigoŋtä däpmäŋ äreyäŋ täŋpä kuŋkuŋ.
- 7 Kudupi yotka u ude täŋpä wawäpäŋ kädäp pewä ijinjirän iŋamkaken  
gäk ganiŋ oretta biŋam täha nämo täŋkuk.
- 8 Ämawebekaye nin täŋpäwakinik tänayäŋ nadäŋpäŋ komeninken  
ŋoken ganiŋ oretta bägup kudup pewä ijin paotkuŋ.

<sup>f</sup> 73:24 Sam 48:14, 49:15, 58:11    <sup>g</sup> 73:25 Sam 16:2    <sup>h</sup> 73:26 Sam 16:5, 40:12, 84:2

<sup>i</sup> 73:28 Sam 14:6, 40:5; Hib 10:22; Jem 4:8

- 9 Ude täjirä apiño kudän kudupi kubä nämo täjiri kak takamäj. Ba meka jinom yänahawani äma u kudup paotkuñ. Unita bäräpi ño udeken api paorek yäj äma kubätä nämo nadatak.
- 10 Iwantä gäkño wäpka yänpäj gabäj mägayäk täjirä kadäni jide api täjpek? Wäpka biñamta yäjärok man yäjirä tärek-täreki nämo api pärek ba?
- 11 Anutu, imata nin täj kentäj nimikta bitnäk täyan? Imata jop nadäj itkentäj nimik täyan?
- 12 Tänpäkañ näk nadätat; Gäk nintäño intäjukun äma ude yäput peñpäj it nimiñ yäpmäj äbun. Ude täjkañ kadäni mäyap iwan keriken nanik nimagut täj kun.
- 13-14 <sup>j k</sup> Kehäromika terak gwägu däpmäj täkñeñpäj gwägu gämok pähap wäpi Levitan unitäño gwäki däpmäj kokoyänpäj gupi madäj jukutpäj kome kawukiken nanik tomta yepmäj towiñkun.
- 15 Ude täjkañ ume dapuri täwitpewi ume äpuñ. Täjkañ ume tañi tañi täjpewi kawuktañ yäpmäj kuñkuñ.
- 16 <sup>l</sup> Gäkña-tägän kepma bipani yänpewi ahäj kumän. Tänpäj edap kenta komepak komeniken yepmañkun.
- 17 <sup>m</sup> Täjkañ kome pähap ñonitäño бага kukñi kukñi täj-kehärom tañpäj peñkun. Tänpäj iwän edap täño kadäni yäpmäj daniñpäj peñkun.
- 18 Tänpäkañ Ekäni, iwankaye gäka gañani pähap nadänpäj Anutu bureni yäj nämo nadäj gamiñpäj gabäj mägayäk täkañ. Unita nadänpäj kowata yämen.
- 19 Tänpäj ämawebekaye täj kentäki nämo, iwan täño komi piä terak itkañ u nämo nibä-kätäwen.
- 20 Nämo, topmäk-topmäk kubägän ninkät bian täj kuno unita äneñi juku pi! Imata, kome ño täño käwuri kukñi kukñiken äma komi nimikta käbop ittäj kukañ.
- 21 Unita iwan yabä-kätäjiri mäyäk nämo nimineñ. Nämo, täj kentäj nimiñiri äma jopi jäwäri mewuni nin wäpka kañ ganiñ oretna!
- 22 Eruk Anutu, bäräñeñ akuñpäj iwankaye yabäj yäjiri goret takamäj yäj nadawut. Äma udewani nämo nadäj gamiñkañ kepma käron gäk gabäj mägayäktägän nadäk täkañ u nadä!
- 23 Täjkañ iwankaye u kokwawak tänpäj yäjgera-gera wari wari yäk täkañ unita nämo guñ täwen! Nämo, komi kañ yämi.

<sup>j</sup> 74:13 Kis 14:21    <sup>k</sup> 74:14 Jop 41:1; Sam 104:26; Ais 27:1    <sup>l</sup> 74:16 Stt 1:14

<sup>m</sup> 74:17 Stt 8:22; Apos 17:26

## Salmo 75

### Anutu uwä ämawebe täño täktäki yäpmäj daniwani

- <sup>1</sup> Bänep täga, Anutu, bänep täga gäkagän nadäj gamikamäj! Imaka säkgämän säkgämän, ba kudän kudupi kudupi täñ yäpmäj äbuno unitäño biñam yañahäk täkamäj.
- <sup>2</sup> Anutu, gäkä ñode yänkun; Yäpmäj danik-danik epän täkta kadäni kubä iwoyänpäñ peñkuro itak. Kadäni uken kudän siwoñi terak ämawebe uwä api yäpmäj daniwet.
- <sup>3</sup> Täñpäkañ imaka imaka kome terak it täkañ ba kome ini bärom täñpeko upänkañ Anutu näkä meham täñjira api kehärom täneñ.
- <sup>4-5</sup> Näk äma waki täñpani gup yäpmäj ärokärok kadet peñpäñ injinken kehäromita nadäwä ärowani nämo täñpek yän yäwet täyat yäk. Anututä ude yänkuk.
- <sup>6</sup> Nadäkañ, komen äma uken-uken nanik kubätä äma kubäta wäp biñam bureni yämik-yämik uwä täga nämo täñpek.
- <sup>7<sup>a</sup></sup> Nämo, u Anutu ini kubä unitägän ämawebe yäpmäj daniñpäñ ätu kowata waki yäpmäkta biñam yepmañkañ ätu wäpi biñam yäpmäkta biñam yepmak täyak.
- <sup>8</sup> Imata, Ekänitä ini kokwawaki umuri pähap, ume komi nitek bumik gäpe nitek iñitak. Täñpäñ u piwän kuñjirän äma waki täñpanitä kudup api nañ paotneñ. Kubätä nämoinik api irepmirek.
- <sup>9</sup> Täñ nähä Isrel täño Anutu unitäño täktäkita wari wari api yänahäk täñpet. Ba kap terak iniñ oretta nämoinik api gaña täwet.
- <sup>10</sup> Nämo, Anutu u waki täñpani täño kehäromi api pewän paotneñ. Täñkañ äma siwoñi täño kehäromi ätukät api yäpurärärek.

## Salmo 76

### Anututä ämikken ämawebeniye täñkentäj yämiñkuk

- <sup>1</sup> Juda naniktä Anutu täño mebäri nadäkañ. Ba Isrel nanik imaka, wäpi orañ imik täkañ.
- <sup>2</sup> Anutu täño eñini Jerusalem itak. Saion pom terak it täyak.
- <sup>3</sup> Kome uken itkañ iwan ämik tänayän äbuño unitäño äpa kuwek, kurepä, käda boham u kudup ubiñ-jukutkuk.
- <sup>4</sup> O Anutu, gäka nadäjira epmäget kudän inipärik-inik kubä täk täyak. Ba täktäkka täño mebäri ärowani inipärik kubä, pom

<sup>a</sup> 75:7 1Sml 2:7; Sam 50:6, 147:6; Dan 2:21

käronji käroniken tom ahäj-bumbum tak täkaŋ u kudup yörepmi  
moretak.

- 5 Iwan täŋo komi äma uwä kehäromi niked upänkaŋ gäkä dämpänpäŋ  
tuŋumi kudup yöyomägakun. Täŋiri kumänpäŋ dämpmon patguŋ-  
guŋ ude täŋ itkaŋ.  
U ka! Kehäromini ba nadäk-nadäki u jopigän.
- 6 Jekop täŋo Anutu, dämpayän täŋyäkŋariri komi ämakät hosniye pajiŋ  
kumäj maŋkuŋ.
- 7 Bureni Ekäni, äma kuduptagän gäka umuntak täkaŋ. Kokwawak  
täŋiri kubätä iŋamkaken täga nämo kehärom täŋpäŋ irek.
- 8 Gäk kunum gänäŋ itkaŋ iwanta kowata ude yäntäreŋ yämiŋiri  
ämawebe komeni komeni umuntäŋpäŋ man kum itkuŋ.
- 9 Kowata yäntäreŋ yämiŋkuno uwä ämawebe iwan keriken irani u  
kudup yämagutta yäŋkun.
- 10 ° Bureni Ekäni, äma ätutä kokwawak täŋpäŋ ämik täneŋo upänkaŋ  
kowata yämiŋiri ämawebe nadäwä täga täŋpöpän ganiŋoret täkaŋ.  
Täŋirä äma ämikken kehärom täŋpäŋ it täkaŋ uwä api ganiŋoret  
täneŋ.
- 11 Unita ämawebe, Ekäni Anutujinta täŋ imikta bian yänkehärom  
täŋkuŋo u inita täŋ imineŋ.  
Täŋpäŋ äma äbot tuän tuän itkaŋ in, iron yäpmän äbänpäŋ kaŋ  
imut. U imata, Anutu unitagän umuntänaŋi.
- 12 Bureni, Anutu u äma wäpi biŋam ikek täŋo wäpi yäpmän äpäk  
täyak. Ba intäjukun äma ärowani ärowani täŋpewän bumta  
umuntak täkaŋ.

## Salmo 77

**Äma ŋo bäräpi ahäj imiŋirän Anutuken gera yänkuk**

- 1 <sup>P</sup> Anutuken konäm butewaki gera yäk täyat. Gera yänjira nadän  
namik täyak.
- 2 Bäräpi kadäniken Ekäniken yänapik täyat. Bipani käron yänapik  
man yäk täyatken uken ketna yäpmän akuŋkaŋ Ekäni iwet täyat.  
Upänkaŋ bänepna nämo pidämtak täyak.
- 3 Ude täŋkaŋ Anutu täŋo täktäkita nadänpäŋ bäräpi nadäk täyat.  
Unita juku piŋira nadän bäräp ahäj namik täyak.

° 76:10 Kis 18:11; Sam 65:7 P 77:1 Sam 3:4, 142:1

- 4 Unitä tänpewän bipani bipani dāpmon kubä nämo pat täyat.  
Nadāwätäk taŋi tänpāŋ man kubä täga nämo yāwet yāŋ  
nadāk täyat.
- 5 Ude täŋkaŋ bian täga itkutken unita juku pik täyat.
- 6 <sup>9</sup> Bipani kārōŋ nadāk-nadāk pähap tänpāŋ näkŋaken bānepna  
ŋode iwet yabāk täyat;
- 7 Jide? Ekānitä ninta mäde pen api ut nimek? Ninta gārīpi  
āneŋi nämo api nadāŋ nimek?
- 8 Nadāŋ nimikinik tāk täŋkuko u nibā-katāŋkuko ugān? Ba  
yāŋkehāromtak mani wari nämo kāwep api iwarek?
- 9 Orakoraki pewän paotkuko ubayāŋ? Kokwawakitä orakoraki  
komeni yāpuk ba?
- 10 Ude nadāŋpāŋ yāŋkut; Imaka ŋonita nadāŋira bānepnaken  
dāpmāŋ päretak; Anututä kadāni kārōŋi kehāromini  
näwōŋāreŋ yāpmāŋ ābukopāŋ apiŋo de itak?
- 11 Täŋpākaŋ ude nämo! Ekāni, imaka säkgāmān säkgāmān, ba  
kudān kudupi kudupi bian täŋkuno unita āneŋi juku piwa!
- 12 Imaka tägatäga kehāromi nitek täŋ yāpmāŋ ābuno unita  
nadāk-nadāk epān kaŋ tāk täŋpa!
- 13 Bureni Anutu, imaka imaka tāk täyan u kumān kudupi  
siwoŋi-inik. Anutu kehāromi nitek gāk udewani kubä nämo  
itak.
- 14 Kudān kudupi pewā ahāwani Anutu u gāk kubāgān.  
Kehāromika ārowani guŋ ābot bāmopiken pewi ahāŋirān  
kaŋpāŋ nadāŋkuŋ.
- 15 Ketka kehāromikatä āmawebekaye, Jekop kenta Josep täŋo  
āboriye u komi epānken nanik yāmagutkun.
- 16 Täŋpākaŋ ume gwāgu pähaptä Anutu gāk gabāŋkaŋ  
umuntaŋpāŋ bārom-bārom täŋkuk.
- 17 Yāŋpewi gubam gwāgārīrān yāpā iromāŋ iwān bukŋa täŋkuk.
- 18 Iromāŋ täŋpewi yāŋpāŋ-wādāŋ iwarīrān yāpā kwinitpāŋ  
peŋyāŋeŋirān komeni komeni kwawakgān itkuŋ. Ude  
täŋirān kome kwaiŋkuk.
- 19 Anutu, gāk gwāgu kārōŋi boham u bāmopiken kādet  
täwitkun. Täŋkuno upāŋkaŋ kuroŋka bārām āma kubätä  
täga nämo kaŋkuk.
- 20 Ude täŋkaŋ āmawebekaye yawak ude irirä yāŋ-yāmagutkun.  
U Moses kenta Arontä watä it yāmiŋirān yāmagut pāŋku  
tägaken yepmaŋkun.

<sup>9</sup> 77:6 Sam 4:4, 42:8

## Salmo 78

### Anututä ämawebeniye Isip komeken nanik yämagutkuk

- 1 Eruk ämawebenaye, in näkŋo jukuman ŋo nadäwut. Juku säkgämän peŋpäŋ man täwerayän täyat ŋo nadäwut!
- 2 <sup>r</sup> Jukuman ŋo man wärani terak täwerayän. Imaka bian ahäwani mebäri niked unita täwerayän.
- 3 Bian oraniyetä yäŋpäŋ niwerirä nadäŋkumäŋo nadäk-nadäknin-ken pätak u tärewayän.
- 4 Man ŋo nanakniye ahänayän täkaŋ unita käbop nämo peŋ yämine. Nämoinik! Ekäni u imaka säkgämän säkgämän täŋkuk. Unita yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋitna epän kehäromi kehäromi täk täŋkuko u ba kudän kudupi täŋkuko unita kaŋ nadäwä tärewut.
- 5 Ekäni u Jekop täŋo oraniye, Isrel ämawebe it yäpmäŋ äbäkamäŋ nintä iwatta бага mani bian peŋkuk. Täŋpäŋ oraniye man kehäromigän ŋode yäwetkuk; In näkŋo бага man ŋo nanakjiye yäwetpäŋ yäwoŋärek kaŋ täk täŋput yäŋ yäŋkuk.
- 6 Ude tänayän täŋo uyaku yerijiye mäden ahänayän täkaŋ unitä yäŋpäŋ-nadäk pen api täk täneŋ. Ude täŋkaŋ unitäŋo yeri ahänayän täkaŋ unitä udegän api yäwetpäŋ yäwoŋäreneŋ.
- 7 Ude tänayän täŋo uwä äbot u imaka, Anututa nadäkinik täŋ imiŋ yäpmäŋ kuŋpäŋ kudän kudupi täŋkuko unita nämo api guŋ täneŋ. Ba бага mani u api buramik täneŋ.
- 8 Бага mani buramiŋpäŋjä oraniyetä täŋkuŋo ude nämo api täneŋ. Oraniye uwä Anutu täŋo manta nadäkinik nämo täŋpäŋ bänepitä Anutu iŋit-inik nämo täŋkuŋ. Täŋpäŋ Anutu mäde ut imiŋkuŋ.
- 9 Bian uken Efraim äbot unitäŋo komi äma uwä äpa kuwek yäpmäŋ kuŋat täŋkuŋo upäŋkaŋ ämik ahäŋirän umuntaŋpäŋ ämetkuŋ.
- 10 U Anutukät topmäk-topmäk täŋpani unita nadäŋ äwaräkuk täŋpäŋ бага mani iwatta bitnäŋkuŋ.
- 11 Ba imaka kudän kudupi iŋamiken täŋkuko unita guŋ tak-inik täŋkuŋ.
- 12 <sup>s</sup> Ekänitä Isip täŋo kome kubä wäpi Soan uken kudän kudupi oraniye naniye ŋode täŋpäŋ yäwoŋärenkuk;
- 13 <sup>t</sup> U gwägu taŋi däpmäŋ täkŋewänkaŋ kukŋi kukŋi kuŋirän Isrel ämawebe bämogän yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋkuk.
- 14 <sup>u</sup> Yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋpäŋjä kepmawä gubam kubä iwerän kädet yäwoŋärektä intäjukun kuŋirän iwatkuŋ. Täŋ bipaniwä kädäp täŋo peŋyäneki ägonitä udegän intäjukun kuŋirän iwatkuŋ.

<sup>r</sup> 78:2 Mat 13:35   <sup>s</sup> 78:12 Kis 7:8–12:32   <sup>t</sup> 78:13 Kis 14:21-22   <sup>u</sup> 78:14 Kis 13:21-22



- 15 <sup>v</sup> Tänpäkaŋ kome kawukiinikken mobä yäpurän tumäjirän ume gänaŋ umu nanik bumta abäjirä naŋkuŋ.
- 16 Bureni, mobä jopi tänpewän ume dapuri abani ude täŋkuk. Ude täjirän ume taŋi ahäŋkuk.
- 17 Ekäni ärowani pähaptä iron ude täj yämiŋkukopäŋ kome kawuki uken ehutpäŋ ärowani kudän pen ŋode täj imiŋkuŋ;
- 18 <sup>w</sup> Anutu iyapi yäŋ nadänpäŋ yäŋiŋqatpäŋ kakta ketem gäripi nikek ätukät nimi yäŋ peŋ iwetkuŋ.
- 19 Ude tänpäŋ Anutu yäŋärok ŋode iwetkuŋ; Anutu kome kawuki ŋodeken ketem täga käwep pewän ahäwäpäŋ nimek? Ba täga nämo käwep! yäk.
- 20 Bureni, pengänä mobä yäpurän tumäjirän ume uken nanik abuk yäk. Upäŋkaŋ jide? Tom ketem udegän niminaŋi nämo käwep? yäk.
- 21 Yäŋärok ude yäjirä Ekänitä mani u nadänpäŋ kokwawak taŋi tänpäŋ Jekop täŋo äbot uken kädäp mebet iniŋ kireŋpewän äpuk.
- 22 U imata, ämawebe uwä Anututa nadäkinik nämo täŋkuŋ. Ude täŋkaŋ Anutu ninta nadäkinik tänpäŋ täŋkentäŋ nimik täyak yäŋ nadäwä bureni nämo täŋkuk.
- 23 Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ Anututä kunum iwerän aŋeŋkuk.
- 24 <sup>x</sup> Aŋeŋirän kunum gänaŋ nanik ketem inide kubä pewän maŋirä yäpmänpäŋ naŋkuŋ.
- 25 Ketem naŋkuŋo u ketem tägagämän, aŋero täŋo ketem bumikpäŋ naŋkuŋ. Anututä iron täj yämiŋkuko u naŋpäŋ koki täŋkuŋ.
- 26-27 Ude tänpäŋ mäniŋ pähap kubä iwerän piäŋkuk. Piäŋirän ämawebetä itkuŋken u barak punin nanik päke uwä iwän ude bumik pewän maŋkuŋ. Barak uwä bumta, mobä jiraŋ ude.
- 28 Tänpäkaŋ u kome jopiken nämo pewän maŋkuŋ. Nämo! Ämawebetä yottaba tänpäŋ itkuŋken ugän pewän maŋkuŋ.
- 29 Eruk, ude tänpäkaŋ ämawebetä barak päke u naŋ tokŋeŋkuŋ. Bureni, imaka Anutuken yäpmäkta yäŋapiŋkuŋo u yäniŋ kireŋ yämiŋkuk.
- 30-31 Ude täŋkentäŋ yämiŋkukopäŋ momi kädet nämo peŋkuŋ. Unita ketem u pen naŋ irirä Anututä kokwawak nadäŋ yämiŋpäŋ Isrel äma gubaŋi gubaŋi kehäromi nikek u pit kubägän däpmäŋ moreŋkuk.

<sup>v</sup> 78:15-16 Kis 17:1-7; Nam 20:2-13    <sup>w</sup> 78:18-31 Kis 16:2-15; Nam 11:4-23, 11:31-35

<sup>x</sup> 78:24 Jon 6:31

- 32 Upāṅkaṅ momi pen tāṅ yāpmāṅ kuṅkuṅ. Anutu kudān kudupi pāke tāṅ yāpmāṅ ābuko unita nadākinik nāmo tāṅkuṅ.
- 33 Nadākinik nāmo tāṅkuṅo unita ehāt woṅ pit kubāgān abāṅpāṅ paot tākaṅ ude Ekānitā imaka umuri kubā pewān ahānjirān uterak pit kubāgān kumāṅ moreṅkuṅ.
- 34 Eruk Anututā ātuniye ude dāpmāṅ paorirān yabāṅpāṅā ātu bānepi āyāṅutpāṅ Ekāni āneṅi iwatta bānep pek tāṅkuṅ.
- 35 <sup>y</sup> Tāṅpāṅ nadāṅkuṅ; Ekāni uwā nintāṅo mobā kujat kehāromi ude it nimitak. Unitāgān wakiken nanik nimagut tāyak.
- 36 Ude nadāṅkuṅo upāṅkaṅ bānep āyāṅut-āyāṅut man yāṅkuṅo u jop yāṅikṅatkuṅ. Man yākyāki tāktāki u jopigān, bureni nāmo.
- 37 <sup>z</sup> Ekānikāt topmāk-topmāk tāṅpani u nadāṅ āwarākuk tāṅpāṅ mani nāmo buramiṅkuṅ.
- 38 Ude tāṅkuṅo upāṅkaṅ Anututā kudup nāmo dāpmāṅ moreṅkuk. Nāmo, oraṅ yāmiṅpāṅ momini peṅ yāmiṅkuk. Kokwawak taṅi tāga tāṅ yāmināṅipāṅ kadāni kadāni kokwawaki pewān maṅpāpāṅ āhan tāṅ yāmik tāṅkuk.
- 39 <sup>a</sup> U imata, āmawebe unitāṅo mebārini ṅode nadāṅkuk; Uwā āmawebe jopigān, kadāni kāroṅi itta yāwani nāmo. Mānittā abāmaṅ paotpeṅ kuk tāyak udewani.
- 40 Wāra, kome kawukiken peṅawāk wari wari tāṅ imiṅirā nadāwān jāgāmi tāk tāṅkuk!
- 41 Isrel tāṅo Kudupi Anutu u kadāni kadāni tāṅikṅat-ikṅat kādet māyap tāṅ imiṅirā komi nadāk tāṅkuk.
- 42 Uwā iniken kehāromini terak iwan keriken nanik bian yāmagutkuko unita juku kubā nāmo peṅkuṅ.
- 43 Nāmo, Isip kome Soan kāda uken kudān kudupi ṅode tāṅkuko unita nadāwā ārowani nāmo tāṅkuk.
- 44 <sup>b</sup> Kome uken Anututā ume yāṅpewān nāgāt āworeṅirān Isip nanik tāga nāmo naṅkuṅ.
- 45 <sup>c</sup> Ba gābārām bipi ātu yāniṅ kirewānkaṅ abā āma gupi tātuṅ naṅkuṅ. Ude tāṅpāṅā wirit udegān yāniṅ kirewānkaṅ abā imaka imakani kudup tāṅpā waṅ yāmiṅkuṅ.
- 46 <sup>d</sup> Tāṅpākaṅ kapukbam mebāri mebāri ketemi epāni tāṅpāwakta yāniṅ kireṅkuk.

<sup>y</sup> 78:35 Kis 15:13; Lo 7:8; Ais 41:14, 63:9    <sup>z</sup> 78:37 Apos 8:21    <sup>a</sup> 78:39 Sam 103:14-16;

Jon 3:6-8; Jem 4:14    <sup>b</sup> 78:44 Kis 7:17-21    <sup>c</sup> 78:45 Kis 8:1-6, 8:20-24

<sup>d</sup> 78:46 Kis 10:12-15

- 47<sup>e</sup> Ude tänpänä mimitä manpän wain päya ba ketemi epän kudup tänpän wanjuk.
- 48 Ba ugän nämo, mim kenta yäpätä yawakiye kudup udegän däpmän morenkuk.
- 49 Yäke! Anututä kokwawak wakiinik tänpän aņero tänpäwak pewä ahäwani u yäniņ kirenkuk.
- 50 Kokwawaki kwawak yäwoņärehta kädet täwitpän ämawebe yabän äwaräkuk kubä nämo tänkuk. Nämo, käyäm wakitä mäyap däpmän morenkuk.
- 51<sup>f</sup> Ekänitä ude tänpänä Isip nanik täņo nanak ämani intäjukun ahäwani kudup däpmän paotkuk.
- 52<sup>g</sup> Täņ iniken ämawebeniye yawak ude kome kawukiken kädet yäwoņäreņpän yämagutkuk.
- 53<sup>h</sup> Yämagut pänku yepmanpän umunkät nämo, säkgämän itkuņ. Tänpäkaņ iwaniye uwä gwägutä uwäk tänpän däpmän morenkuk.
- 54<sup>i</sup> Eruk, yän-yäkņat yäpmän kuņtängän iniken kudupi kome dubinken ahänkuņ. Täņkaņ kome uwä iniken kehäromi terak ämawebenyeta yämikta ŋode tänkuk;
- 55<sup>j</sup> Kome u mähemiyē yäwat kireņpän iniken ämawebenyeta yäpmän daniņpän yämintän kuņkuk. Ude tänpänkaņ Isrel äbori äbori eņi tänpän ittän kuņkuņ.
- 56<sup>k</sup> Anututä ude täņ yämiņkuko upänkaņ Isrel ämawebetä Anutu ärowani unita täņikņarani tänpän peņawäk täņ imiņkuņ. U jukumani kubä nämoinik iwatkuņ.
- 57 Kudän waki oraniyetä bian täņkuņo udegän iwatpän nadän imikinik nämo täņ imiņkuņ. Uwä äņin gwäjiwani gwäjiwakaņ siwoņi nämo kweko ude bumik.
- 58-59 Uwä anutu jopi yäniņ oretta kome iwoyänpän peņkaņ u kuk täņkuņonik. Ude täņirä Anututä yabänpän näk nadän naminäņi jidepän täkaņ yän nadänpän kokwawak täņ yämik tänkuk.  
Ude tänpän Isrel äbot u mäde ut yämik-inik tänkuk.
- 60<sup>l</sup> Tänpän Silo komeken yottaba Anutu burenitä bämopiken itta yäwerän täņ imiņkuņo u Anutu uken äneņi itta nadäk kubä nämo peņkuk.

<sup>e</sup> 78:47-48 Kis 9:22-25   <sup>f</sup> 78:51 Kis 12:29   <sup>g</sup> 78:52 Kis 13:17-22   <sup>h</sup> 78:53 Kis 14:26-28

<sup>i</sup> 78:54 Kis 15:17; Jos 3:14-17   <sup>j</sup> 78:55 Jos 11:16-23   <sup>k</sup> 78:56 Het 2:11-15

<sup>l</sup> 78:60 Jos 18:1; Jer 7:12-14, 26:6

- 61 <sup>m</sup> Ude tånkaŋ iwan yäniŋ kireŋirän topmäk-topmäk täŋo kudupi gäpe yottaba u gänaŋ itkuko u yäyomägatkuŋ. Gäpe u terak Anutu täŋo kehäromi ba peŋyänjeki kwawak kak tånkuŋonik.
- 62 Ude tånkaŋ ämawebeniye ta kokwawak nadänpän iwaniye yäniŋ kireŋirän däpuŋ.
- 63 Kadäni uken Isrel täŋo äma gubaŋi ämik pähap gänaŋ kumbuŋ. Kumänirä webetä äma deken yäpne yän yänpän jop itkun.
- 64 Kadäni ugän bämop ämaniye udegän däpakaŋ webeniye konäm kotkät nämo, jop kawuk taŋpän itkun.
- 65 Eruk ude täntän äbänkä Ekäni däpmon terak naniktä-yän akuŋkuk. U äma wain ume naŋkaŋ täŋguŋguŋ tänpän pärekopän kikuŋtpän akuŋpän kärak yäweko ude bumik täŋkuk.
- 66 Ude akuŋpän iwaniye däpänpän pimiŋ yawat kireŋirän mäyäk tärek-täreki nämo nadänpän ämik äneŋi täkta nämo nadänpän.
- 67 Ude tånkaŋ Josep täŋo oraniye äbot unita mäde ut yämiŋpän, Efraim täŋo äboriye imaka, nämo iwoyänkuk.
- 68 Täŋ Juda täŋo oraniye äbot u iwoyänkuk. Täŋkaŋ Saion pom, Juda täŋo komeken itkuko unita imaka, gäripi nadäk täŋkuko unita iwoyänkuk.
- 69 Täŋkaŋ pom uken kudupi yori, pom käroŋi ude punin unu täŋkuk. Tänpän kehäromi-inik täŋkuk, kome pähap tänpän peŋkuko inide it täyak ude bumik täŋkuk.
- 70-71 <sup>n</sup> Tänpäkaŋ Juda äbot uken nanik epän watä ämani Devit epäni täkta iwoyänkuk. U sipsip watä epän äma ude iraniken nanik imagutpän Isrel ämawebe ekäni ba täpurita watä irekta iwoyänkuk.
- 72 <sup>o</sup> Ude iwoyänpän teŋirän Devit iniken epän unitagän nadänpän ämawebeniye ta watä säkgämän it yämik täŋkuk. Eruk unita Devit uwä Isrel äbot täŋo watä äma tägagämän-inik ude itkuk.

## Salmo 79

### Anututä iwan keriken nanik yämagutta yänjapiŋkuŋ

- 1 <sup>p</sup> O Anutu, guŋ äbottä gäkŋo kome inita korenayän äbuŋo itkaŋ, u yabätan? U kudupi yotka tänpä waŋirä imaka jopi äworetak. Ude tånkaŋ Jerusalem yotpärare imaka, tänpewä waŋ moretak.

<sup>m</sup> 78:61 1Sml 4:4-22    <sup>n</sup> 78:70-71 1Sml 16:11-12, 2Sml 7:8, 1Sto 17:7    <sup>o</sup> 78:72 1Kn 9:4

<sup>p</sup> 79:1 2Kn 25:8-10, 2Sto 36:17-19; Jer 52:12-14

- 2 Ämawebekaye, epän watä ämakaye u däpmanjöpän  
yepmanjirä siäj ba tom ägwäritä nañ-irähut täkañ.
- 3 Ude täñkañ ämawebekaye jopjop däpmanjirä unitäño  
nägäri umeyäwa tägata kweko ude Jerusalem yotpärare  
bämopiken tokneñkuk.  
Täñpäkañ u änehta äma kubä nämo itkuk. U kumän  
paotkuñ.
- 4 Täñpäkañ guñ äbot kukñi kukñi iranitä yänärok niwetpän  
nibän mägayäkuñ.
- 5 <sup>q</sup> Unita Ekäni, jide? Ninta kokwawak pen api täñpen? Ba  
kokwawakka u kädäptä-yän pen api ijiñ yäpmäj kwek?
- 6 Kokwawakka u ninta nämo, äbori äbori gäk nämo  
ganiñoret täkañ ba gäkken yänapik man nämo yäk  
täkañ unita täñ yämisi.
- 7 Äma äbot unitä gäkño ämawebekaye däpmanj-pewä  
kubäpäñ komeka u täñpä wañkuñ.
- 8 <sup>r</sup> Äbekniye oraniyetä bian momi täñkuño unita yänpän  
komi epän nämo nimen. Nämo, bänep nadäk-nadäknin  
putärewani ninta butewaki nadän nimisi.
- 9 <sup>s</sup> O Anutu, täñkentän nimiñpän iwan keriken nanik  
nimagusi. Ude täñpän wäpka biñamta yänpän mominin  
peñ nimisi.
- 10 Guñ äbottä Anutujin de yän niwerirä tägawek? Ude nämo,  
unita Anutu, guñ äbottä epän watä ämakaye täño nägäri  
piwä kuñkuño unita kowata komi yämiñiri kañ yabäna!
- 11 Täñkañ notniye komi eñiken yepmanjkuño yänkähän-  
kähän yän itkañ u nadän yämiñpän kehäromika  
ärowani terak äma kumäkta biñam yänärewani u  
yänij kireñpewi äpämañ kut.
- 12 O Ekäni, guñ äbot uken-uken nanik yänärok gäwet  
täñkuño unita kowata kwini nämo täñ yämen.  
Nämo, täñ gamiñkuño u irepmitpän wakiinik täñ  
yämen.
- 13 Ude täñjiri ämawebekaye nin, yawakaye ude itkañ bänep  
täga man tärek-täreki nämo gäwetpän ganiñ oretoret  
api täñ yäpmäj kune.

<sup>q</sup> 79:5 Sam 85:5; Ese 38:19    <sup>r</sup> 79:8 Sam 106:6; Ais 64:9    <sup>s</sup> 79:9 2Sto 14:11; Sam 25:11, 31:3

## Salmo 80

Isrel ämawebe Anututä täñkentäj yämikta yäñapik man yäñkuñ

- 1<sup>t</sup> Anutu, Isrel täño watä äma, gäk nadäj nimisi! Gäk Josep täño äbot nin, yawak ude watä it nimik täyan. Gäk añero täño intäjukun äma iriri it gwäjik täkañ.
- 2 Unita gäk kehäromika oraniye Efraim, Bejamin kenta Manase täño äbot ninken kwawak pewi ahäwän! Äbä kehäromika niminpäñ täñkentäj nimi!
- 3 Anutu, gäk äneñi nimagut yäpmäj dubikaken ku. Butewaki nadäj niminpäñ täñkentäj niminñiri paotnetawä!
- 4 O Anutu kehäromi mähemi, äbotkaye nintä gäkken yäñapiñitna kokwawak nadäj niminñkä kadäni jidegän api pewen?
- 5 Gäkä ude täñiri konämpäj ketem ude nañ itkamäj.
- 6 Täñpakañ iwaniyetä kukñi kukñi itkañ yabäj äwaräkuk täñiri nidäpmänpäñ nintäño kome korenayäj täkañ.  
Täñpäñ yäñärok niwetpäñ nibäj mägayäk täkañ.
- 7 Unita Anutu kehäromi mähemi, gäk äneñi nimagut yäpmäj dubikaken ku. Butewaki nadäj niminpäñ täñkentäj niminñiri paotnetawä!
- 8<sup>u</sup> Ekäni, bian gäk äbekniye oraniye, wain yeri kubä ude, Isip komeken nanik yäpmäj päbä kome kubäken piwayäj yäñpäñ äma kome uken nanik yäwat kireñkun. Täñpäñ wain yeri uwä kome u piñkun.
- 9 Täñpäñ yeri u pikta komeni ket täñpäñ piñkun. Täñpikañ jäwäri äpmonpäñ tañi-inik täñpäñ kome tañi irin wädäj yäpmäj kuñkuk.
- 10 Täñpäñ wain päya unitäño momitä pom ba päya tañi tañi päke itkuño u kudup äyuñ täñ yäminñkuk.
- 11 Täñpakañ momini uwä kumañ päñku gwägu tañi wäpi Mediterenian unitä päñku Yufretis umeken täreñkuk.
- 12 Upäj gäk imata wain epän täño yewa u däpmäj wenkun?  
Täñkunopäj ämawebe kädet miñin kuñat täkañ unitä bureni kubota täk täkañ.
- 13 Täñpakañ but ägwäritä jäwäri metäj gwäjik täkañ. Täñjirä tom ägwäritä mujipi nak täkañ.

<sup>t</sup> 79:8 Sam 106:6; Ais 64:9    <sup>s</sup> 79:9 2Sto 14:11; Sam 25:11, 31:3    <sup>t</sup> 80:1 Kis 25:22

- 14 Unita Anutu kehäromi mähemi, gäkä ninta äneji nadänpäj kunum terak ununitä dapun tänpäj nibäj niwat. Tänpäj wain päyaka nin täñkentäj nimi.
- 15 Ninäwä wain päya gubañi gäkä tänpewi kehärom tañkuko udeyani. Gäkä yeri u ketka kehäromitä piñkun. Täñkuno unita täñkentäj nimik täyi.
- 16 Upäñkañ wain päyaka uwä madänpäj kädäp ijiwani. Unita iwaniye yabäj yäñiri paot-inik tänpüt!
- 17 O Anutu, ämawebe ninä gäkñata biñam iwoyäñkuno u täñkentäj nimiñpäñ äneji nibäj niwat täyi. Ba kehäromi äneji nimik täyi.
- 18 Ude täñ nimiñiri nin ärowani tänpäj manka äneji nämo api irepmitne. Täñkañ wäpka biñam api ganiñ oretne.
- 19 Unita Anutu kehäromi mähemi, gäk äneji nimagut yäpmäj dubikaken ku. Butewaki nadäj nimiñpäñ täñkentäj nimiñiri paotnetawä!

## Salmo 81

### Kadäni pähap kubäken kap tekta jukuman yäñkuk

- 1 Anutu u kehärominin. Unita bänep oretoret kap teñ imina. Jekop täño Anutu u kap gera terak teñ imut.
- 2 Oretoret kap yäput pena yänpänjä wagäm utkañ gita kurere bok utpäñ iniñoret kap teñ imut.
- 3 <sup>v</sup> Tänpäj komepak api äbäñirän womat kañ piäwut, ba komepak bämop tañirän orekirit kadäni uken womat piänpäj kap kañ teñ imut.
- 4 Isrel äbottä kap ude tekta бага pätak. Jekop täño Anututä man u yäñkehärom tañkuk.
- 5 Anututä ämawebe Isip komeken nanik yämagutkuko kadäni uken man u Josep iwetpäñ iwonjärek täñkuk.

Tänpäkañ näk man kotäk kudupi kubä ñode ahäñirän nadäñkut;

- 6 Pitjin terak bäräpi patkuko u ketären tamiñkut yäk. Ba komi epänjin täño tuñum u täyomägatpäñ peñ tamiñkut yäk.

<sup>u</sup> 80:8-16 Ais 5:1-7

- 7<sup>w</sup> Tänpäkaŋ intä komi nadänpäŋ gera yäŋirä nadänpäŋ täŋkentäŋ tamiŋkut yäk. Iromäŋ mämä gänaŋ käbop itpäŋ nadäŋ tamiŋkut yäk. Tänpäŋ komi gänaŋ nanik tämagut yäpmäŋ äbätängän Meriba ume terak täŋyabäkken tepmaŋkut.
- 8 Unita Isrel ämawebe äbotnaye, in jukuman täwerayäŋ nadätat ŋo ket nadänaŋyäŋ ba nämo?
- 9<sup>x</sup> In mäjo wära nadäŋ yämiŋpäŋ nämoinik yäpmäŋ kuŋatneŋ yäk. Ba guŋ äma täŋo yäwik nämo gwäjiŋ äpmoŋ yämineŋ.
- 10<sup>y</sup> Nadäkaŋ? Näk Ekäni, intäŋo Anutu bureni-inik. Isip komeken nanik tämagut yäpmäŋ äburo u yäk. Unita in mejin aŋeŋirä ketem tepmäŋ towiwa.
- 11 Ude yäŋkuro upäŋ ämawebenayetä mäde ut namiŋpäŋ näkŋo man unita juku nämo peŋkuŋ.
- 12<sup>z</sup> Ude täŋirä yabäŋ äwaräkuk täŋira iniken nadäk-nadäk terak kädet wakiwaki iwatkuŋ.
- 13 Butewaki! Ämawebenaye, jide? In näkŋo man ŋo juku peŋpäŋ nadänaŋi. Isrel äbotnaye, in näkŋo kädet iwatnaŋi.
- 14 Ude täŋirä uyaku iwanjiye täŋo kehäromi yäpmäŋ äpätet. Ba ketnatä iwanjiye däpmäŋ paotet.
- 15 Ude täŋira iwanjiye, näka bitnäk täkaŋ uwä näka umuntaŋpäŋ gwäjiŋ äpmoŋ namikäneŋ. Tänpäkaŋ komi epän tärek-täreki nämo yämitet yäk.
- 16 Upäŋkaŋ ämawebenaye, näk inta ketem säkgämän säkgämän tamakaŋ naŋ tokŋewut yäŋ nadätat.

## Salmo 82

### Anutu u intäjukun-inik itak

- 1 Anututä äma ekäni ekäni unita gera yäŋpewän äbäŋpäŋ käbeyä täŋirä Anututä ini käbeyä täŋo intäjukun äma itak.  
Intäjukun itkaŋ käbeyäken äma itkaŋ uwä ŋode yabäŋ yäyak;
- 2 In goret täk täkaŋ yäk. In man käbeyäken äma kädet goret täŋpanita in täga täkaŋ yäŋ yäwet täkaŋ.

<sup>v</sup> 81:3 Nam 10:10    <sup>w</sup> 81:7 Kis 17:7; Nam 20:13    <sup>x</sup> 81:9 Kis 20:2-3; Lo 5:6-7, 32:12;  
Sam 44:20; Ais 43:12    <sup>y</sup> 81:10 Kis 20:2; Sam 37:4, 107:9    <sup>z</sup> 81:12 Jop 8:4; Apos 7:42;  
Rom 1:24-26



Ba inä yabäj äwaräkuk täjirä äma wäpi bijam ikektä äma äpani täjō wäpi yäpmäj äpäk täkañ yäk. Kädet u jidegän api penej?

- 3-4 Unita in kädet täga ñodepäñ kañ täñput; Man käbeyäken äma jopi jäwäri ba ironi kodäña udewani yäñkentäj yämineñ.  
Täñpäñ ämawebe guñ ba ini gupi täga nämo täñkentänañi udewanita kädet siwoñi täñ yämineñ yäk.  
Täñpäñ ämatä äma udewani komi epän täñ yäminayäj täkañ uwä kañ yäniñ bitnäwut.
- 5 <sup>a</sup> Inä guñ, nadäk-nadäkjin nämo! Injin bipmäj urani gänañ kuñatpäñ ämawebe kädet siwoñi nämo yäwoñärek täkañ.
- 6 <sup>b</sup> Näk bian ñode täwetkut; Inä anutu bumik, Anutu ärowani täjō nanakiye itkañ yäj täwetkut.
- 7 Ude täwetkuro upäj apiño ñode täwera nadäwut! Inä kodak nämo api itneñ yäk.  
In äma mewunitä kumäk täkañ udegän api kumneñ! Ba intäjukun äma ätutä kumäk täkañ udegän kumäñpäñ paot-inik api täneñ yäk.
- 8 Anutu, bureni yäyan! Gäk akuñpäñ kome terak yäñtärek epän tä!  
Äma äbori äbori kuduptagän u gäkño bijam.

## Salmo 83

**Isrel täjō iwaniyetä paotta Asapatä yäñapik man ño yäñkuk**

- 1 O Anutu, man kum nämo iren. Ba kubäkengän kwikinik nämo iren.
- 2 Iwankaye yabäsi! Äma gäka gañani pähap nadäj gamik täkañ u ärowani täñ gamikañ.
- 3 Guñ äma u ämawebekaye watä it yämik täyan u däpmäkta man käbop käbop yäñpäñ-nadäj itkañ.
- 4 Täñpäñ ñode yäkañ; Eruk, Isrel äbot u wari nämo itta däpmäj morena. Ude täñitna wäpi paotpäñ paot-inik kañ täñpäñ.
- 5 Anutu, gäk täñpäwakta guñ äma äbori äbori ñodetä bänep kubägän täkañ;
- 6 Idom kenta Ismael nanik, Moap kenta Hakri nanik,
- 7 ba Gebal, Amonkät Amalek nanik, ba Filistia kenta Tire nanik.
- 8 Täñpäñ Siria nanik, äbot kehäromi Lot täjō oraniye täñkentäj yäminkuño u imaka, yäpurärätgän täñkuñ.

<sup>a</sup> 82:5 Sam 11:3, 75:3    <sup>b</sup> 82:6 Jon 10:34

- 9<sup>c</sup> Äma äbori äbori u gäk tänpäwakta bänep kubägan pekaŋ unita Midian nanikta bian jide täŋ yämiŋkuno ude täŋ yämen. Ba Kison umeken Sisera kenta Jabinta jide täŋ yämiŋkuno udegän täŋ yämen.
- 10 Äma uwä Endo komeken däpmäŋ-pewi kumänpäŋ kome äworeŋkuŋo u.
- 11<sup>d</sup> Tänpäkaŋ Orep kenta Septa jide täŋ yämiŋkuno u intäjukun ämaniyeta udegän täŋ yämen.  
Ba Sepa kenta Salmuna tänpäwak täŋ yämiŋkuno u äma ärowaniniyeta udegän täŋ yämen.
- 12 Äma uwä ŋode yänkuŋo unita tänpäwak täŋ yämiŋkun; Anutu täŋo kome u nininta api korene yän yänkuŋ.
- 13 O Anutu, iwaniye u tänpewi mänittä keŋkeŋ jiraŋ kenta täpun-täpun piän äreyän tänpän kuk täkaŋ ude kaŋ tänpüt.
- 14-15 Tänpäŋ kädäptä pom terak tepäraŋ pit kubägan ijiŋ paoreko ude täŋ yämen.  
Tänpäŋ yäpä iromän mänitka terak yawat kireŋ täŋpi kuŋtänpä kuneŋ.
- 16 Ude tänpäŋ kehäromika kaŋpäŋ nadäwä tärekta mäyäk pähap yämen.
- 17 Ude täŋiri kehäromini paoräpäŋ gäka tärek-täreki nämo umuntäneŋ.  
Tänpäŋ mäyäki pen pat yämiŋirän kaŋ kumbut.
- 18<sup>e</sup> O Ekäni, kwawak yäwoŋäreŋiri ŋode kaŋpäŋ nadäwä tärewut; Gäk kubä-tägän Ekäni, kome pähap ŋo kaŋiwatta kehäromi ärowani pat gamitak.

## Salmo 84

### Kora nanakiyetä Anutu täŋo eŋita gäripi nadänpäŋ kap ŋo teŋkuŋ

- 1 O Ekäni ärowani, kudupi yotkata gäripi inide kubä nadätat!
- 2<sup>f</sup> U gänaŋ Ekäni iŋamkaken itta bänepna kädäp ijik täyak u inipärik kubä. Bänep nadäk-nadäkna gupna kuduptä Anutu irit mähemi u oretoret kap yänŋteŋ iniŋoret täyiwa.
- 3 Barak imaka, eŋikata gäripi nadäk täkaŋ. Kurasisiptä gäripi nadänpäŋ tähani kudupi yotka piriken täk täkaŋ.  
Ekäni ärowani Anutuna, barak ätu imaka, bägup säkgämän yänkaŋ eŋini tänpäŋ kudupi bukäka dubiniken mujiŋi pek täkaŋ.

<sup>c</sup> 83:9 Het 4:6-22, 7:1-23    <sup>d</sup> 83:11 Het 7:25, 8:12

- 4 Bureni, ämawebe kudupi yotkaken itkañ kap terak wari wari ganiñoret täkañ uwä gäkño oretoret terak it täkañ.
- 5 <sup>§</sup> Ba ämawebe kehäromi yäpmäkta gäkkengän kuk täkañ u imaka, oretoret terak it täkañ.  
Ämawebe udewani ganiñ oretta Saion pom terak ärokta pidämtak täkañ.
- 6 Äronjtängän ämawebe täga u kome kawuki kubä wäpi Baka u irepmirirä iwän säkgämän tañirän ume dapuri abänpäj gwägu tokñej yäpmäj kuk täkañ.
- 7 <sup>h</sup> Ude ahäñirän kañkañ oretoret tänpäj Saion pom kañ-ahäkta ehutpäñ kuñkä nämo gañatak täkañ.  
Nämo, u anutu jopi-jopi kudup yärepmirani Anutu bureni u Saion pom terak api känejo unita.
- 8 Ekäni Anutu ärowani, Jekop täño Anutu, juku peñpäñ yäñapik mannata nadäsi!
- 9 O Anutu, intäjukun ämanin iwoyänkuno u iron täñ imisi.
- 10 <sup>i</sup> Tänpäj ñode yäwa; Kudupi yotkata gäripi pähap nadätat. Kepma kubä uken irero uwä kepma mäyap uken-uken ittäj kwero u irepmitpäñ iret.  
Äma ätutä äma waki täño täha säkgämän säkgämän gänañ itta gäripi nadäk täkañ upänkañ nähä äma jopigän itkañ Anutuna täño eñi yäma täño watä ude irero unita nadänjira inide kubä täñpek.
- 11 <sup>j</sup> U imata, Ekäni uwä watä it nimiñpäñ intäjukun täñ nimik täyak. U kudän tägatäga terak iron täñ nimiñpäñ orañ nimik täyak.  
U äma siwoñi kuñaranita imaka täga yämikta nämo bitnäc täyak.
- 12 Bureni-inik! Ekäni ärowani, ämawebe gäka nadäkinik tänpäj gäkä terak yeñgämä pek täkañ uwä oretoret terak it täkañ.

## Salmo 85

### Ekänitä äboriye watä it yämekta yäñapik man yänjuk

- 1 Ekäni, komeka ba Isrel ämawebekaye ninta iron täñ nimiñiri äneñi säkgämän itkumäj.
- 2 Gäk ämawebekaye nintäño mominin peñ nimiñpäñ waki täc täñkumäño unitäño kowata awähutkun.

<sup>§</sup> 84:5 Sam 81:1, 86:11, 122:1; Jer 31:6 <sup>h</sup> 84:7 Sam 42:2; Ais 40:31; Jon 1:16, 2Ko 3:18  
<sup>i</sup> 84:10 1Sto 23:5; Sam 27:4 <sup>j</sup> 84:11 Sam 34:10, 85:9; Ais 60:19-20; Mal 4:2

- 3 Kokwawak ninta nadäj nimiŋkuno upaŋkaŋ peŋ nimiŋkun.  
Nidäpnaŋipäj kokwawakka äneŋi mäde käda peŋkun.
- 4 Unita Ekäni, waki keriken nimagurani, äneŋi gäkŋata biŋam nimagusi.  
Butewaki Anutu, gäk ninta nadäwäwak wari täŋ nimentawä.
- 5 Ekäni, ninta kokwawak pen api täŋpen? Ba gäkŋo nadäwäwakka  
pen api it yäpmäj ärowek ba?
- 6 <sup>k</sup> Ude nämo! Gäk täŋkentäj nimiŋpäŋ irit kuŋat-kuŋat säkgämän äneŋi  
nimiŋiri ämawebekaye nin oretoret täŋpäj kaŋ ganiŋoret täna.
- 7 O Ekäni, bänep ironka äneŋi niwoŋäreŋpäj waki keriken nanik  
wädäj tädotpäj tägaken nipmaŋiri säkgämän kaŋ itna.
- 8 Ai, ämawebenaye, nin kädet waki bian täk täŋkumäŋo u äneŋi täk  
tänetawä. Nadäkaŋ? Ämawebe iniŋoret täkaŋ uwä Ekänitä irit  
säkgämän yämiŋpäj äbot kubägän yepmak täyak.  
Mebäri unita Ekäni Anututä man yäŋahäŋirän näk api nadäk täŋpet.
- 9 Bureni! Ämawebe Anutu oraŋ imik täkaŋ u inita biŋam yäpmäkta  
nämo bitnäk täyak. Nämoinik.  
U nin äneŋi nimagutpäj Anutu ini ninkät penta itkaŋ  
komeninken säkgämän api itne.
- 10 Täŋpäj kadäni uken Anututä nadäj yämik-inik täŋirän  
ämawebeniye tä bänep nadäk-nadäk Anutu-kengän api peneŋ.  
Ba Anututä iniken kädet siwoŋi ämawebeniye bämopiken pewän  
ahäŋirän säkgämän, äbot kubägän api itneŋ.
- 11 Bureni! Kome terak Anutu täŋo ämawebeniye tä Anutu nadäj imikinik  
täŋirä Anututä käderi siwoŋi api yäwetpäj yäwoŋärewek.
- 12 Ude täŋkaŋ iron täŋ nimiŋirän imaka imaka tänayäj täkamäj u kudup  
säkgämän ahäŋirä epäninken ketem ahäŋ-bumbum api täneŋ.
- 13 Täŋpäkaŋ Anutu täŋo kädet siwoŋitä intäjukun kuŋkaŋ Ekäni täŋo  
äbäkäbäk kädet api täwirek.

## Salmo 86

### Äma kubätä Anutu täŋkentäj namän yäŋpäj yäŋapiŋkuk

- 1 Ekäni, äma mewuni näka butewaki nadäj namiŋpäŋ täŋkentäj  
nam!
- 2 Nadäk-nadäkna kudup gäkkengän peŋpäj watä epän ämaka ude itat  
unita watä säkgämän it namiŋiri wawetawä.

<sup>k</sup> 85:6 Hab 3:2

- 3 Ekäni, kepma käronj gäkken gera yäntäyiwa butewaki nadäj  
naminpäñ geranata juku peyi.
- 4 Gäkgän ganiñoret täyat unita nadäj naminpäñ täñpewi  
bänepnaken oretoret pähap kañ nadäwa.
- 5 <sup>l</sup> Ekäni, gäk orakorak mähemi unita mominin peñ nimik täyan.  
Ämawebe gäkken täñkentäk yäpmäkta gera yäk täkañ u gäripi  
pähap nadäj yämik täyan.
- 6 Unita Ekäni, näkño yäñapik manta juku peyi. Näk gäkä butewaki  
nadäj nami yän yäñpäñ gera yäyat u nadäj nam.
- 7 <sup>m</sup> Näk nadätat, gäkken gera yäwayän täyat u api nadäj namen  
unita bäräpi kañ-ahäwayän täyatken gäkken gera api yäk  
täñpet.
- 8 <sup>n</sup> O Ekäni, gäk udewani Anutu kubä nämo itak. Gäkägän  
kuduptagän yärepmitan. Täñpäñ gäkä epän täga täk täyan u  
udegän kubä nämo täk täkañ.
- 9 <sup>o</sup> Guñ äbot täñpäñ yepmañkuno u kudup abä gäk gämotkaken  
gwäjiñ äpmonj gaminpäñ wäpka api ganiñoret täneñ.
- 10 <sup>p</sup> U imata, Ekäni gäk kubä-tägän imaka kudupi kudupi täk täyan.  
Gäk kubä-tägän Anutu bureni-inik.
- 11 <sup>q</sup> Unita Ekäni, gäk kädetka näwoñäreñiri manka bureniñän iwat  
täyiwa!  
Ket näwoñäreñiri gäkagän nadäj gaminpäñ ganiñoret täyiwa!
- 12 Ekäni Anutuna, näk bänepna gupna kuduptagäntä api ganiñoret  
täñpet. Täñpäñ wäpka biñam api orañ gamiñ yäpmänj ärowet.
- 13 Gäk butewaki tañj nadäj namik täyan. Kumäkta biñam  
täñkuropäñ wädänj tädotpäñ nepmañkun.
- 14 Anutu, äma inita nadäwä ärowani täñpani ätutä mäde ut namik  
täkañ. Uwä gäkño manka utpäñ nämoinik iwat täkañ.  
Täñpäñ näka butewaki nämo nadäj naminpäñ käbeyä täñpäñ  
näk nuttagän man yäñpäñ-nadäk täkañ.
- 15 Upäñkañ Ekäni, gäk butewaki ba iron mähemi, kokwawak  
bäräneñj nämo täk täyan.  
Gäk ämawebekayeta gäripi-inik nadäk täyan. Täñpäñ nämo  
nipmak täyan.

<sup>l</sup> 86:5 Neh 9:17; Sam 25:8; Jol 2:13; Jna 4:2   <sup>m</sup> 86:7 Sam 17:6, 50:15,  
77:2   <sup>n</sup> 86:8 Lo 3:24, 2Sml 7:22; Jer 10:6   <sup>o</sup> 86:9 Sam 66:4; Ais 66:23; Rev 15:4  
<sup>p</sup> 86:10 Sam 72:18; Ais 44:6-8; Mak 12:29   <sup>q</sup> 86:11 Sam 25:5; Jer 32:39

- 16 Unita äneņi nadāņ namīņpāņ butewaki nadāņ nam. Piä ämaka nāk kehäromi namisi. Piä watä webeka nanaki nāk täņkentāņ nami!
- 17 Näka not täņ namik täyan unitāņo bureni kwawak peņiri kawayāņ nadätat.  
Ude täņiri kaņpāņ iwanaye imaka, Ekänitä täņkentāņ imik täyak yāņpāņ kaņ mäyäk tawut!

## Salmo 87

### Saion uwä äma äbori äbori täņo yotpärare täga bureni-inik

- 1 Ekänitä pom kudupi terak yotpärareni wäpi Saion täņpāņ peņkuk.
- 2 Täņpāņ Isrel täņo kome ätuta gäripi nadäk täyak u irepmitpāņ Saion yotpärareta gäripi ini pärik kubä nadäk täyak.
- 3 Unita Anutu täņo yotpärare, gäk juku peņkaņ Anututä gäka man tägatäga ñode yäyak u nadä;
- 4 Kome näkņo man buramik täkaņ unitāņo wäpi tawaņ api täņpet. U täņpayāņ täyatken uken guņ kome, Isip kenta Babilon täņo wäpi imaka, bok api kudän täwet. Ba Saion itta biņam wäpi kudän täwayāņ täyatken uken guņ kome Filistia, Tire ba Itiopia nanik imaka, bok api kudän täwet.
- 5 Kadäni uken Saionta ñode api yäneņ; Komeni komeni ämawebe täņo eņi meņ bureni täyak. Täņpāņ Anutu täņpämörek mähemitä ini täņ-kehärom täņpāņ api pewek.
- 6 Täņpāņ Saion täņo kome mähem bureni-inik täņo wäpi tawaņ kudän täwayāņ täyakken uken ämawebe komeni komeni nanik täņo wäpi u kudup u gänaņ api pewek.
- 7 Ude täņirän ämawebe uwä kap teņ oretoret bumta täņpāņ ñode api yäneņ; Saion kome ñowä iron kädet mebäri mebäri pewä ahāņ nimani unitāņo dapuri bureni-inik!

## Salmo 88

### Äma kubä komi butewaki terak itpāņ Anutuken gera yāņkuk

- 1 Ekäni Anutu täņkentäkna, kepma bipani konäm butewaki terak gäkken gera yäk täyat.
- 2 Unita yāņapik manna terak gera yäyat ño nadāņpāņ täņkentāņ nami.
- 3 Bäräpi mebäri mebäri näkä terak äroņirä kumäņ-kumäņ dubiniken itat.
- 4 Ämatä näka nadäņirä kumäņpāņ awaņ gänaņ pat täkaņ ude täyak, kehäromina kudup paotkaņ unita.

- 5 Nāk kumbani ude nepmaṅpākaṅ it tāyat. Ba ämikken dāpmāṅ-pewā kumbani, awaṅ gānaṅ pat tākaṅ udewani itat. Ba äma gākā unita guṅ tak-inik tāṅpāṅ nāmo tāṅkentāṅ yāmeno ude bumik itat.
- 6 Nāhā awaṅ kāroṅi-inik bipmāṅ urani gānaṅ mebāri-ken-inik umu maṅpi äpmonpero ude itat ṅo!
- 7 Kokwawakkatā nāk kudup uwāk tāṅpāṅ yejāmāṅtak.
- 8 Gākā nadāṅiri notnayetā nabāṅpāṅ-nadāṅirā imaka tarāki tāṅpāpāṅ nabāṅkaṅ umuntak tākaṅ. Nāk yewa kehāromi tāga nāmo abāmaṅ kunaṅi, udewani gānaṅ itat.
- 9 Tāṅpāṅ dapunna gāyamigān ijiṅ itat. Ude itkaṅ, Ekāni, kepma kepma ketna kewatpāṅ yāṅapik man terak gākken gera yāk tāyat.
- 10 Jide? Kumbanitā kakta kudān kudupi pewi ahāk tākaṅ? Nāmo! Ba ude tāṅiri kumbanitā akuṅpāṅ wāpka yāṅpāṅ ganiṅoret tākaṅ? Nāmo, u tāga nāmo tāneṅ!
- 11 Kumbani komeken naniktā gākā nadāṅ nimikinik tāṅpāṅ nāmo nipmak tāyan unitāṅo biṅam yāṅahāk tākaṅ? Nāmo, u tāga nāmo tāneṅ!
- 12 Bipmāṅ urani kome uken kudān kudupi kak tākaṅ? Nāmo! Ba peṅpāṅ guṅ taṅpāṅ irani kome udeken naniktā gākṅo bānep iron tāga kaṅpāṅ nadāk tākaṅ? Nāmotā nāmoinik!
- 13 Unita Ekāni, jop kumbero udetā tāṅkentākta gera yāyat. Tamimaṅ tamimaṅ gākken gera yāk tāyat.
- 14 Tāṅjira imata nāmo nadāṅ namik tāyan? Ba Ekāni, imata māde ut namik tāyan?
- 15 Nāk gubaṅiken umunitā komi namiṅ yāpmāṅ äbāṅiri kumāṅ-kumāṅ dubiniken it tāyat. Komi unitā kehāromina kudup nāyomāgatak.
- 16 Nāk nutta kādet mebāri mebāri terak nepmaṅpi wak tāyat. Gākṅo kokwawakka wakiinik unitā nāk dāpmāṅ jakṅitpāṅ nepmaṅtak.
- 17 Komi u kepma kāroṅ nāk itgwājiṅpāṅ umetā tokātkaṅ tāk tākaṅ ude yewa tāṅpāṅ nepmak tāyak.
- 18 Tāṅpāṅ notnaye-inik u imaka, tāṅpewi nabā-kātāṅirā bipmāṅ urani-tāgān nākṅo notnapak bureni ude itak.

## Salmo 89

## Ekänitä ämawebeniye nadäj yämik-inik tāk täyak

- 1 <sup>r s</sup> O Ekäni, wari wari nadäj nimik täyan unita juku piŋpäj kap api tek täŋpet. Ba nämo nibä-kätäk täyan unitäŋo manbiŋam pen api yänjahäk täŋpet.
- 2 Imata, nadäj nimikini tāk täyan uwä nämo api paorek yäj nadäk täyat. Ba kunum inide it täyak udegän nämoinik api nibä-katäweno unita nadäkinik täŋpäj api yänjahäk täŋpet.
- 3 Ekäni, gäk man ŋode yänkun; Äma iwoyänkuro Devit ukät topmäk-topmäk kubägän täŋpäj ŋode yänkehärom taŋkut; Äma kubätä äbotken naniktä intäjukun äma nämo api irek.
- 4 <sup>t</sup> Nämo, intäjukun ämata gäkä äbotken nanik-tägän api ahäj yäpmäj ärok täneŋ yäj yänkun.
- 5 Ekäni, kunumtä ini ba imaka u terak it täkaŋ unitä gäkŋo täktäkka tägagämän unita kap terak ganiŋ ubiŋ tek täkaŋ.  
Ba nadäj nimikini tāk täyan unita yänpäj aŋero kudupitä kap teŋpäj wäpka yäpmäj akuk täkaŋ.
- 6 <sup>u</sup> Kunum gänaŋ kudupi aŋero ba imaka kubä gäk udewani nämo itak.
- 7 Bureni, kudupi aŋerotä Anutu kaŋpäj nadäwä inipärik kubä, kehäromi nitek täŋpöpäj umuntak täkaŋ.
- 8 Unitä Ekäni Anutu kehäromi mähe mi, gäkä imaka kehäromi kubä terak utpäj täga nämo yäwet. Nämoinik, gäk kehäromi-inik, ba manka kudup iwat-inik tāk täyan.
- 9 Gwägu pähap gäk kubä-tägän kaŋiwat täyan. Ba gwägu tokäri rän gäk kubä-tägän täga iniŋ bitnäwen.
- 10 Gäk kubä-tägän Isip täŋo kehäromi kudup yomä gatpäj kehäromikatä iwankaye ätu kudup däpmäŋpäj yäwat kireŋkun.
- 11 <sup>v</sup> Kunum u mähe mi gäk, ba kome imaka. Kunum kenta kome gäkägän täŋ yepmaŋkun.
- 12 Kome moräki moräki, unudetä umude gäkä täŋkun. Unitä pom taŋi yarä wäpi Tabo kenta Hemon unitä oretoret terak ganiŋoret täkamän.
- 13 O Ekäni, gäk ärowani, kehäromi-inik.
- 14 Kaŋiwat epän tāk täyan uwä kudän siwoŋi terakgän tāk täyan.  
Nadäj yämik-inik täŋo mähe mi gäk.

<sup>r</sup> 89 Kudup 1Kn 4:31 <sup>s</sup> 89:1 Sam 101:1 <sup>t</sup> 89:4 2Sml 7:12-16, 1Sto 17:11-14; Sam 132:11; Apos 2:30 <sup>u</sup> 89:6 Sam 40:5, 86:8, 113:5



Ba yänkehäromtak man siwoŋi iwarani u mähemi gäk.

- 15 Unita Ekäni, ämawebe kap terak ganiŋoret täkaŋ ba orakorakka täŋo peŋyänjek gänaŋ kuŋat täkaŋ uwä oretoret pähap nadäk täkaŋ.
- 16 Gäka juku piŋpäŋ kepma käroŋ bänep oretoret terak it täkaŋ. Täŋpäŋ iron täŋ yämik täyan unita nadäŋpäŋ wäpka biŋam yäpmän ärok täkaŋ.
- 17 Ämawebe unitäŋo kehäromi u gäk. Ba unitäŋo epmäget kudän u gäk. Bureni Anutu, gäk oraŋ nimiŋiri iwaniye yärepmit morek takamän.
- 18 Ekäni, Isrel ämawebe täŋo Anutu kudupi gäkä watä ämanin iwoyänkuno unitä intäjukun it nimik täyak.
- 19 Anutu, bian-inik, gäk ayäbu terak epän ämakaye täga ŋode yäwetkun; Näk komi äma kubä kaŋ-ahänpän kehäromi imiŋkut. Äma u ämawebenaye bämopiken iwoyänpän intäjukun äma ude teŋkut.
- 20 <sup>w</sup> Äma uwä epän ämana Devit. U intäjukun it tamikta olip umeni piŋ ibatpäŋ iwoyänpän teŋkut.
- 21 Unita kehäromi imiŋira kehäromigän api it yäpmän ärowek.
- 22 Ude irirän iwaniyetä ämik täŋpäŋ kehäromini täga nämo api yäpmän äpneŋ, ba äma wakitä täga nämo api irepmitneŋ.
- 23 Nämoinik, iwaniye näkŋa-tägän api yeŋ jakŋiret. Äma iwan täŋ iminayän täkaŋ upän api däpet.
- 24 Täŋpäŋ nadän imikinik täŋpäŋ nämoinik api kakätäwet. Nämo, wäpna terak kehäromigän itkaŋ iwaniye api yärepmit morewek.
- 25 Täŋpäŋ täŋkentän imiŋira kome taŋi pähap, gwägu wäpi Mediterenian unitä päŋku ume wäpi Yufretis u inita koreŋpäŋ api kaŋiwarek.
- 26 Ude täŋ imiŋira ŋode api näwerek; Gäk näkŋo nanna ba Anutuna. Gäk watä ämana kehäromi pähap, mobä ude. Watä it namiŋiri säkgämän it täyat.
- 27 <sup>x</sup> Yänjirän gäk nanakna intäjukun nanik yän iwetpäŋ intäjukun äma wäpi biŋam ärowani nikek ude teŋira wäpi biŋamtä kome täŋo intäjukun äma päke u kudup api yärepmirek.
- 28 Topmäk-topmäk kubägän ukät täŋkuro ba ude api täŋ gamet yän yänkehärom taŋkuro u nämo api guŋ täwet. Nämo, u pen api nadän yäpmän kuŋaret.

<sup>w</sup> 89:20 1Sml 13:14, 16:12; Apos 13:22    <sup>x</sup> 89:27 Rev 1:5

- 29 Ude tänpän näkä tänpewa kunumtä inide itpän nämo paot täyak udegän Isrel täño intäjukun ämawä, unitä äbotken nanik-tägän api ahän yäpmän ärok täneŋ.
- 30-32 Tänpäkaŋ unitäño äboriye ahänayän täkaŋ u бага manna nämo buramiŋpäŋ man kädetna mäde ut iminayän täkaŋ uwä momini unita kowata yämiŋira komi api nadäneŋ.
- 33 Upänkaŋ Devit ba nanakiye oraniye nämoinik api yabän kätäwet. Yän-kehäromtak man iwetkuro u nämo api irepmiret. Nämo! Pen nadän imikinik api täk tänpet.
- 34 <sup>γ</sup> Bureni-inik! Topmäk-topmäk ukät täŋkuro u nämo api madän täkŋewet ba manna täpuri-inik kubä nämoinik api irepmiret.
- 35 Wäpna kudupi u terak bureni-inik ŋode yäyat; Devit jopman kubä nämo iwetkut ba nämoinik api iweret.
- 36 Nämo, äboriye pen api weŋ bäyanenŋ. Näk mehamtäŋ imiŋira edaptä ijiŋ yäpmän kwayän täyak udegän kaŋiwat epänitä pen api it yäpmän ärowek.
- 37 Ba komepaktä inide peŋyänjek täyak udegän it yäpmän äronirä ämawebetä ŋode api nadäneŋ; U ka! Komepak inide it täyak ude, Anututä mani nämo guŋ taŋpäŋ kehäromigän iwat täyak.
- 38 Ekäni, ude yänkuno upänkaŋ apiŋo intäjukun ämaka iwoyänkuno unita kokwawak nadän imitan. Tänpän mäde ut imiŋpäŋ itan.
- 39 Tänpän topmäk-topmäk kehäromi epän ämaka ukät täŋkuno u madän täkŋeŋpäŋ gwäpäni säkgämän yäpmänpäŋ okä näbä gänaŋ maŋpi-äpmokaŋ.
- 40 Tänpän yotpärareni täño yewa kehäromi pähap u wärämutkun.
- 41 Wärämuriri äma kuŋ-äbän täk täkaŋ uwä tuŋumi kubotän imiŋpäŋ kaŋ-mägayäk täkaŋ.
- 42 Yäniŋ kireŋjiri iwaniyetä kehäromini yäpmän äpäŋpäŋ oretoret bumta nadäk täkaŋ.
- 43 Ämik tänpän gäk tänpewi ämik täño tuŋumitä nämo täŋkentän imiŋirä iwaniyetä irepmitkuŋ.
- 44 Gäk wäpi biŋam yomägatpäŋ gwäpäni säkgämän u jop maŋpi kuŋkuŋ.
- 45 Ude täŋjiri kadäni nämo täreŋirän äma tägawani, kehäromi nikek nämo, bäräneŋ äworetak. Tänpän mäyäk pähap nadatak.
- 46 Ekäni, butewaki. Käbop pen api iren? Ba kokwawakka kädäptä ijiŋ täyak ude pen api tänpän.

<sup>γ</sup> 89:34 Nam 23:19; Lo 7:9; Jer 33:20-21

- 47 Nākŋo mebarinata guŋ täwentawä. Kome terak iritna u keräpigän.  
Nin kudup kumäk-kumäk ikek täŋ nipmaŋkun.
- 48 Netätä nämö kumänpäj kadäni kəronji irek? Äma kubätä  
kehəromigän itkaŋ awaŋ gənaŋ täga nämö əpmonpek? Nəmoinek.
- 49 O Ekäni, bian nadəŋ nimikinik täŋkuno u de pewi kukaŋ? Tänpəŋ  
yəŋkehəromtak man Devit iwetkuno unita jide nadətan?
- 50 Guŋ əmatä epän watä əmaka näka yəŋərok nəwet täkaŋ unita  
nadəŋ əwarəkuk nämö täŋpen. Nəmo, kowata yəmen!
- 51 Ekäni, nadä! Intəjukun əmaka näk iwoyəŋkuno u kome deken  
deken kuŋarira guŋ əmatä sara man nəwet täkaŋ u nadətan?
- 52 Eruk, Ekäni wəpi biŋam tərek-təreki nämö iniŋoret təkāna!

## Salmo 90

**Anutu u pen api it yəpməŋ ərowek, täŋ ninä paotpaotnin ikek**

**Anututa nadəkinik täŋpani Mosestä yəŋapik man ŋo yəŋkuk**

- 1 <sup>z</sup> Ekäni, gək eŋinin bureni ude bian itkunonitä pen it yəpməŋ  
əbätan.
- 2 <sup>a</sup> Kunum kenta kome nämö pewi ahəŋirən gək Anutu itkun. Gək  
Anutu pengən itkunonitä pen api it yəpməŋ ərowen. Paotpaotka  
nəmo.
- 3 Gək əma ŋode yəwet täyan; In əneŋi kome əworewut. Ude yənpəŋ  
əma tänpewi kome əworek täkaŋ.
- 4 <sup>b</sup> Tänpəkaŋ kadäni kəronji pəhap, obaŋ 1,000 ude u nadəŋiri kepma  
kubəgän ude tək täyak. Dəpmon paritna bipani kubä ahənpəŋ  
paot täyak ude bumik.
- 5 Tänpəkaŋ ume tokətpəŋ əma kuməŋ-kuməŋ dəpmənpəŋ yəpməŋ  
kuk täyak gək əma təŋo irit ude tänpewi paot täkaŋ.  
Təŋiri əmatä kome terak kadäni kerəpi ayəbu tək təkaməŋ ude it  
təkaməŋ. Ba wədantä bərəŋeŋ ərok täkaŋ ude it təkaməŋ.
- 6 Tamimaŋ mənit səkgəmən yəpmənpəŋ itkaŋ kome ijiŋirən bipada  
bərəŋeŋ kubitak täkaŋ. Əma uwä udewanigän.
- 7 Tänpəkaŋ gəkŋo kokwawaktä nidəpmək täyak. Ba gəkŋo bənep  
wakwakta bumta umuntak təkaməŋ.

<sup>z</sup> 90:1 Lo 33:27    <sup>a</sup> 90:2 Snd 8:25-26    <sup>b</sup> 90:4 2Pi 3:8

- 8 Imaka wakiwaki käbop ba kwawak täk täkamäj u gäkä kwawakgän penpäñ yabäk täyan.
- 9 Kokwawak nadäj niniñiri nin kome terak ahäj paot täk täkamäj. Täñpäkañ nin kähän yäñpäñ paot täkamäj.
- 10 Nin kadäni käronji nämo it täkamäj. Obañ 70 ude nämo itkañ paot täkamäj. Ba kehäromigän pen itpäñä obañ 80 täga käwep kañ-ahäne.
- 11 Ekäni, kokwawakka täño kehäromi kudup niwoñärewi yäwänäku äma kubätä täga nämo itek. Ba umun pähap jidewanipäj nadäkkäne?
- 12 <sup>c</sup> Unita gäk kwawak niwoñäreñiri kome terak irit kuñat-kuñatnin u keräpigän it täkamäj yäj mebäri nadäna tumbut. Ket ude nadäna tumbäpäñ nininta nadäna äpani täñpäpäñ gäkken nanik nadäk-nadäk säkgämän u terakgän kañ kuñatna.
- 13 <sup>d</sup> O Ekäni, gäkñjo kokwawak jidegän api paorek? Ba gäk jidegän äneñi äyäjutpäñ epän ämakaye ninta butewaki api nadäj nimen?
- 14 Täñpäkañ gäk tamimañ tamimañ ironka pähap iritninken pewi tokñejirän bänep oretoret nadäñpäñ ganiñoret kap tek täkana.
- 15 Nin kadäni käronji-inik bäräpigän nadäj yäpmäj äbumäj. Eruk apiño gäk bänep oretoret tañi nimisi, obañ jide bäräpi niniñ yäpmäj äbuno udegän.
- 16 Kehäromika terak imaka tägatäga täk täyan u epän ämakaye niwoñäre. Täñpäñ ironjiniye ba oraniye ahänayäj täkañ uwä udegän kañ yäwoñäre.
- 17 <sup>e</sup> Täñpäkañ Ekäni Anutunin, konka pähaptä nintä terak äronjirän imaka imaka tänayäj täkamäj unitäño bureni kwawak kañ ahäwut.

## Salmo 91

### Anututä ninta watä säkgämän it nimik täyak

- 1 <sup>f</sup> Äma kubätä iwantä nutneñ yäñpäñ Anutu ärowani-inik dubiniken kuñjirän käbop tewek.
- 2 <sup>g</sup> Täñpäñ Ekäni ñode iwerek; Näk käbop irit bägupkaken ärenjira watä it namik täyan yäk. Anutuna, näk nadäj gamikinik täk täyat yäj iwerek.

<sup>c</sup> 90:12 Sam 39:4    <sup>d</sup> 90:13 Kis 32:12-13    <sup>e</sup> 90:17 Sam 27:4; Ais 26:12    <sup>f</sup> 91:1 Sam 31:20, 121:5; Ais 25:4, 32:2    \* 91:2 Sam 14:6, 18:2, 56:4; Jer 16:19

- 3 <sup>h</sup> Bureni-inik, Anututä watä kehäromi it gamiñirän, imaka kábop itak unitä gäk nämo täñpän waneñ. Ba käyäm wakitä gepmāñirekta api täñkentāñ gamek.
- 4 <sup>i</sup> Anututä säkgāmān uwäk täñpāñ api gepmañpek, baraktä nanaki uyiñpiñit pat täkañ ude. Näk watä it gamik täyat yāñ yäk täyak uwä bureni-inik tāk täyak.  
Unita gäk Ekānikät iriri āmatä āmik täño kurepä tageñpāñ it täkañ ude Ekānitä ude api täñ gamek.
- 5 <sup>j</sup> Anututä watä it gamiñirän gäk bipani imaka umuri kubäta nämo umuntāwen. Ba kepma imaka kubä gākä terak bārāñeñ-inik āroñpāñ täñpān waneñ yāñpāñ nämo umuntāwen.
- 6 <sup>k</sup> Täñpākañ gāk käyām tañi ba imaka wakitä kepma ba bipani ahāñ namineñ yāñpāñ nämo umuntāwen.
- 7 <sup>l</sup> Äma mäyapiniktä dubikaken kumāñirä näk udegān kumbet yāñ nämo nadāwen.
- 8 <sup>m</sup> Nämo! Gäk säkgāmān api iren. Täñpākañ äma waki täñpani u kowata Anututä kwawak yāmiñirän api yabāwen.
- 9 Ekāni u gāka watä kehäromi-inik it täyak. Anutu ārowani uken päñku imaka wakita kábop it täyan.
- 10 U iriri imaka wakitä gākä terak nämo api ahāwek. Ba käyām wakitä gākä eñi gānañ nämo api ārowek.
- 11-12 <sup>n</sup> <sup>o</sup> Anututä añeroniye watä it gamikta yepmañkuko unitä api orañpāñ gepmaneñ. Ude täñirä kuroñka ba gukutka nämo api pimiñ tädoren.
- 13 <sup>p</sup> Täñpākañ gāk añ komi ba gāmok täga api yeñ yepmāñiren.
- 14 <sup>q</sup> Täñpāñ Anututä ñode yāñkuk; Ämawebe näka gāripi nadäk täkañ uwä api täñkentāñ yāmet yäk.  
Ba ämawebe nadāñ namikinik tāk täkañ uwä watä it yāmet yäk.
- 15 <sup>r</sup> Äma udewani näkken gera yānayāñ täkañ uwä api nadāñ yāmet yäk. Täñpākañ bārāpi ahāñ yāmiñirä näk täñkentāñ yāmiñpāñ wāpi biñam ikek api yepmañpet yäk.
- 16 Täñpākañ näkä kome terak irit kuñat-kuñari yāpurārät-pewa api kārōñtañ yāmek yäk.  
Ude täñira äma u ñode api yāneñ; Uraknin u täñkentāknin bureni yāñ api yāneñ.

<sup>h</sup> 91:3 1Kn 8:37; Sam 124:7; Snd 6:5    <sup>i</sup> 91:4 Sam 36:7, 40:11, 63:7; Ais 51:16

<sup>j</sup> 91:5 Jop 5:19-23; Sam 23:4, 27:1, 64:4    <sup>k</sup> 91:6 2Kn 19:35; Jop 5:22    <sup>l</sup> 91:7 Jos 14:10

<sup>m</sup> 91:8 Sam 37:34, 58:10    <sup>n</sup> 91:11 Sam 34:7; Mat 4:6; Luk 4:10    <sup>o</sup> 91:12 Mat 4:6; Luk 4:11

<sup>p</sup> 91:13 Het 14:6; Dan 6:22; Luk 10:19    <sup>q</sup> 91:14 Sam 9:10, 59:1, 145:20    <sup>r</sup> 91:15 1Sml 2:30; Jop 12:4; Jon 12:26

## Salmo 92

### Anutu täño irona bänep täga kap tewani

*Juda naniktä kap ʝo Sabat kadäni kubäkubäken tek täñkuʝonik.*

- 1 Ekäni, gäk ärowani pähap. Gäka bänep täga man gäwetpäñ ganiñ orerira bänepna pidämtak täyak.
- 2 Täñpäñ iron täñ namik täyan unita tami tami yänahänjit watä säkgämän it namik täyan unita bipani bipani yänahänjira bänepna pidämtak täyak.
- 3 Unita näk gita utpäñ gäk wäpka yäpmän akuk täyiwa.
- 4 O Ekäni, gäk epän täñiri kanpäñ bänepna tägak täyak. Ba ketka kudän kanpäñ oretoret kap tek täyat.
- 5 <sup>s</sup> Gäk nadäk-nadäka ärowani-inik. Täñpäñ epän täk täyan u imaka, ärowani-inik.
- 6 Täñiri äma bänep nadäk-nadäki nämotä gäkʝo täktäkkata täñguñtak täkañ. Ba äma nämo nadän tumbani, guñ udewanitä täga nämo nadän gamik täkañ.
- 7 Äma kädet waki täñpani udewanitä nämo nadän gamik täkañ upänkañ wädantä tägak täkañ ude tägañpäñ imaka imaka yäpmäk täkañ.  
Ude täk täkañ upän kämiwä kudup api wañ moreneñ.
- 8 Imata, Ekäni gäk intäjukun-inik, paot-paotka nämo it täyan unita.
- 9 Ekäni, äma udewani unita ʝode nadäkamän; Äma waki täñpanitä täga nämo api itneñ. Nämoinik! Gäka iwan täñ gamik täkañ uwä kudup api däpmän morewen.
- 10 Täñpäkañ gäkä kehärominawä bulimakau ägwäri täño kehäromi ude peñ namiñkun. Ude täñpäñ nadän namiñpäñ ume käbänji nitek ärut namiñkun.
- 11 Täñpäñ täñkentän namiñiri iwanaye kumän wañ moreñirä yabätat. Ba äma waki täñpanitä kähän yänirä nadätat.
- 12 <sup>t</sup> Täñpäkañ ämawebe siwoñi kuñaraniwä agäba päyani ärok täkañ udewani. Ba päya käronitä äromañ kuk täkañ ude säkgämän api it yäpmän äroneñ yäk.

<sup>s</sup> 92:5 Sam 139:17; Ais 28:29, 55:8-9; Rom 11:33-34    <sup>t</sup> 92:12 Sam 1:3, 52:8; Ais 65:22; Hos 14:5-6

- 13 <sup>u</sup> Uwä päya Ekäni täño eni yämaken piwani, säkgämän, kehäromi nitek udewani.
- 14 <sup>v</sup> Äma udewani uwä nadäkiniki kodakigän pen api it yäpmäj kwek. Uwä päya biani-pänkañ kodakigän itkañ bureni säkgämän pat täkañ ude bumik.
- 15 Unita ñode api yänahäneñ; Ekäni u tägagämän yäk. Nin kehäromigän täñkentän nimik täyak yäk. Uken kädet goret kubä nämo kak takamäj. Nämoïnik!

## Salmo 93

### Anutu ärowani-inik itak

- 1 Ekäni uwä intäjukun-inik itak. Uwä ekäni ärowani. Wäpi biñam säkgämäntä teki ude it täyak. Täñkañ pioñ yamäk täkañ ude kehärominipän yamäk täyak. U komeni komeni täñmeham täñpäñ pewän wareñi nämo it täyak.
- 2 <sup>w</sup> Ekäni, gäk bian kome ñoken imaka kubä nämo itkukken intäjukun itkun. Täñkañ bian umuken intäjukun itkunonitä paot-paori nämo intäjukun it yäpmäj äbätan.
- 3-4 Täñpäkañ kome terak imaka imaka kehäromi nitek itkañ uwä gäkä yärepmitan. Gwägu käroni boham uwä mämä tañi yäk täyak. Ba gwägutä tañi tokätpän mämä pähap yäk täyak upänkañ Ekäni, gäkño kehäromika uwä ärowani pähap. Gäkño kehäromikatä imaka imaka kuduhtagän yärepmitak.
- 5 <sup>x</sup> Ekäni, gäkño man kädet u kehäromigän, paot-paori nämo. Ba gäkño kome uwä kudupi-inik itkukoniktä api it yäpmäj ärowek!

## Salmo 94

### Anutu-tägän yäpmäj daniwani äma ude itak

- 1 <sup>y</sup> Ekäni, gäk äma wakita kowata yämani Anutu. Unita apiño kokwawakka kwawak pewi ahänjirän käwa!

<sup>u</sup> 92:13 Sam 100:4, 135:2    <sup>v</sup> 92:14 Sam 1:3; Jon 15:2    <sup>w</sup> 93:2 Sam 45:6, 90:2; Kra 5:19  
<sup>x</sup> 93:5 Sam 19:7, 29:2, 96:9, 1Ko 3:17    <sup>y</sup> 94:1 Ais 35:4; Nah 1:2; Rom 12:19

- 2 Gäk ämawebe kuduptagän täño täktäki yäpmäj daniwani Anutu.  
Unita bäräneḡ päbä äma gup yäpmäj ärokärok tänpäni komi  
yäpnaḡi u yämi!
- 3 <sup>z</sup> O Ekäni, äma wakiwaki tänpänitä wakinita yänpäj oretoret täḡ  
yäpmäj kuḡirä kadäni jidegän api tärewek? Kowata jidegän api  
yämen?
- 4 Äma udewanitä tänpäwak kudänita gupi yäpmäj äronpäj inita  
biḡam wari wari yäk täkaḡ.
- 5 Äma udewani ämawebe gäkḡata biḡam iwoyänḡkuno u komi bumta  
yämiḡpäj yeḡ däpmäk täkaḡ.
- 6 U webe kajat ba nanak kodänani däpmäj-pewä kumäk täkaḡ. Ba  
kubäken nanik ninkät bok irani unita udegän jop nadän däpmäk  
täkaḡ.
- 7 Ude täḡkaḡ ḡode yäk täkaḡ; Kudän ude täk tämaḡ uwä käbop täk  
tämamäj. Ekäni, Isrel täḡo Anutu u nämo nibänpäj nadäk täyak yäk.
- 8 Äma tänpäwak tänpäni in ude yäk täkaḡ upänḡkaḡ jidegän api  
nadäwä täreneḡ? Inä guḡ bureni-inik!
- 9 <sup>a</sup> Man ude yäk täkan uwä yänaḡi nämopäj yäk täkaḡ. Anutu,  
jukunin dapunin täḡkuko u täga nämo tabänpäj nadäwek? U  
siwoḡi tabänpäj-nadäk tayak!
- 10 <sup>b</sup> U guḡ äbotta komi yämik täyak unita inta komi udegän täga  
api tamek. U ämawebe kuduptagän täño yänpäj-yäwoḡäreḡ  
äma unita nadäk-nadäki nämo yän nämo nadäneḡ.
- 11 <sup>c</sup> Nämo! Anututä äma täño nadäk-nadäki kudup yabänpäj-nadäk  
täyak. Nadäk jide pewä ahäk täkaḡ u jopigän yän nadäk täyak.
- 12 <sup>d</sup> Tänpäkaḡ Ekäni, äma gäkä jukuman yäwetpäj yäwoḡäreḡ  
täḡiri buramik täkaḡ u gäkḡo oretoret terakḡän kuḡat täkaḡ.
- 13 Gäk bäräpi ketäreḡ yämiḡiri gup gapun gapun terakḡän it  
täkaḡ. Ude it yäpmäj kuḡirä äma waki tänpäni awaḡ gänaḡ  
äpmonḡirä kaḡ yabäwut!
- 14 <sup>e</sup> Unita bureni-inik nadätat, Ekäni gäkä ämawebe gäkḡata biḡam  
iwoyänḡkuno u nämoinik api yabä-kätäwen.
- 15 Nämo, äma waki tänpäni unitä ämawebe täño man goret  
yäpmäj danik täkaḡ u gäkä täḡpewi siwoḡi api ahäwek. Ude  
täḡiri äma siwoḡi siwoḡitä kädet u api täḡ-kehärom täneḡ.

<sup>z</sup> 94:3 Jop 20:5; Sam 13:2    <sup>a</sup> 94:9 Kis 4:11; Snd 20:12    <sup>b</sup> 94:10 Jop 35:11; Sam 44:2;  
Ais 28:26    <sup>c</sup> 94:11 Jop 11:11, 1Ko 3:20    <sup>d</sup> 94:12 Jop 5:17; Snd 3:11, 1Ko 11:32; Hib 12:5  
<sup>e</sup> 94:14 1Sml 12:22; Rom 11:1-2



- 16 Ämawebe, yänjabäk ñode täwet yabäwa; Netätä äma wakiwaki täñpani injamiken näk gäarak itkuk? Ba näkño man netätä yänkentän namiñkuk?
- 17 Unita man ñode täwera nadäwut; Ekänitä täñkentän namiñkuk! Nämo täñkentän namiñkuk yäwänäku näk bäräñej kumänpeñ päñku kum irit komeken iram.
- 18 <sup>f</sup> Yäke! Näk mañ nutnayän täkañ! yän yänkut. Upänkañ nämo! Ekäni, butewakika tärek-täreki nämo u terak orañ namiñiri nämo mañ nutkuñ.
- 19 Nadäwätäk bäräpi mebäri mebäri ahän namiñirä upäkañ gäkä naniñ kawat tañiri oretoret terak kuñat täyat.
- 20 Ekäni, näk nadätat. Gäk äma ekäni ekäni waki täñpanikät epän bok nämo täk täkañ. Äma udewaniwä kudän wakita siwoñigän yän yäk täkañ.
- 21 Ude täñkañ ämawebe siwoñita komi yämikta tawañ peñpäñ äma momini nämo, jop nadän kumäkta yäniñ kirek täkañ.
- 22 <sup>g</sup> Upänkañ Ekäni Anutunatä äma waki injamiken näk gäarak itpäñ täñkentän namik täyak.
- 23 Täñkañ Ekäni Anutunintä äma waki mominita yänpäñ komi yämiñpäñ kudup api täñpän waneñ.

## Salmo 95

### Iniñoret mankät jukuman

- 1 Ämawebe, in äbut! Äbäkañ Anututa iniñoret kap teñ imina! Anutu u watä it nimiñkañ umuri-ken nanik nimagut täyak unita iniñ oretna!
- 2 Injamiken ahänpäñ bänep täga kap iniñ ubiñ tena!
- 3 Nadäkañ? Ekäni u Anutu pähap. Uwä wäbät ba imaka anutu yän yäwet täkañ u kudup intäjukun-inik it yämik täyak.
- 4 Ume kubat ba pom käroni käroni kuduhtagän u Ekäni täñoniktä itkañ.
- 5 Ini-tägän kome ba gwägu pähap yänjirän ahänkuño unita mähemi bureni-inik itak.
- 6 Unita in äbut! Ekäni nin kudup täñpäñ-nipmañpani u dubiniken äbänpäñ gwäjiñ äpmonpäñ iniñ oretna!

<sup>f</sup> 94:18 Sam 38:16    <sup>g</sup> 94:22 Sam 59:9, 62:2, 62:6

- 7<sup>h</sup> <sup>i</sup> Uwä nintäño Anutu itkañ yawakiye ude iritna nibäj niwatpäñ ketem nipmäñ towik täyak.
- 8<sup>j</sup> <sup>k</sup> Unita Ekänitä ñode niwerirän nadäna; Äbekjiye orajiyetä bian Meriba Masa komeken näkño man bitnäppäj ärowani täk täñkuño u in udegän nämo täneñ.  
Apiño näkño man nadäj parit ärowani nämoinik täneñ yäk.
- 9 Nämö! Näk imaka tägatäga täñira yabäñkuño upäñkañ äbekjiye orajiye uwä mäde ut namikinik täñkuñ.
- 10<sup>l</sup> Ude täñ naminjirä kokwawak nadäj yäpmäj kuñira obañ 40 ude täreñkuk. Täñpäñ yäñkut; Näka nadäkinik nämo täñ naminjpäñ näkño kädet iwatta bitnäk täkañ.
- 11<sup>m</sup> Unita kokna wawäpäñ man kehäromi ñode yäñkut; Äbot uwä äbä orek näkkät nämoinik api itneñ.

## Salmo 96

**Anutu uwä intäjukun-inik itkañ komen ämawebe yabäj yawat täyak**

- 1 Komen ämawebe kuduptagän, nin Ekänita kap kodaki kubä teñ imina!
- 2 Ekänita kap teñ iminjpäñ wäpi iniñ oretna! Täñpäñ yäpätägak epän täñkuko unitäño manbiñam kepma kepma ämawebe kap terak yäwet täkäna!
- 3 Bureni! Wäpi biñam ärowani ba kudän kudupi täk täyak unitäño manbiñam ämawebe komeni komeni yäñahäñpäñ yäwetna!
- 4-5 Imaka imaka ämawebe komeni komenitä nadäj yämik täkañ uwä jopigän. Upäñkañ Ekäni ini-tägän kunumkät imaka imaka punin itkañ u täñpäñ peñkuk.  
Bureni! Ekäni u wäpi biñam ikek unita unitäño wäpi biñamä yäpmäj akuñpäñ punin unu pena!  
Täñ, wäbät nämo nadäj yämine. Nämoinik! Ekänitagän umuntak täkäna!
- 6 Ekäni uwä wäpi biñam pähap ikek unitä Intäjukun Äma itak. Ba iniken eñini udegän, kehäromi, epmäget tägagämän ikek.

<sup>h</sup> 95:7 Sam 80:1, 100:3    <sup>i</sup> 95:7-8 Hib 3:15, 4:7    <sup>j</sup> 95:8 Nam 14:22; Lo 6:16

<sup>k</sup> 95:8-9 Kis 17:1-7; Nam 20:2-13    <sup>l</sup> 95:7-11 Hib 3:7-11    <sup>m</sup> 95:11 Nam 14:20-23;

Lo 1:34-36, 12:9-10; Hib 4:3-5

- 7<sup>n</sup> Unita äma äbori äbori, in kuduhtagän Ekäni iniñ orerut! Ekänitä iniken täktäki ba kehärominita yänpän wäpi biñam yäpmän akukot!
- 8 Wäpi biñam iniñ oretkañ imaka kubä Ekäni iniñ oretta pewani yäpmän iniken eni gänañ ärowut!
- 9<sup>o</sup> Nadäkañ? Ekäni u kudupitä kudupi-inik unita ämawebe komeni komeni Anututa nadänpän kwainen.
- 10<sup>p</sup> Tänpäkañ Anutu täño ämawebe, in äma äbori äbori ñode kañ yäwerut; Ekäni uwä intäjukun itkañ kome täñ-kehärom tañkuk. Tänpäkañ kometä säkgämän itpän wareñi nämo pat täyak. Tänpäkañ kämi Ekänitä iniken nadäk-nadäk siwoñi terak äma äbori äbori yäpmän daniñpän api yabän yäwarek. Ude kañ yäwerut!
- 11 Ai! Kunum ba kome, ek oretoret täkon! Tänpän gwägu pähap, gäk ba imaka imaka gäk gänañ kuñat täkañ in gera mämä täñput!
- 12 Epän, inkät ketem in gänañ itkañ u kudup Ekäni iniñ orerut! Tänpäkañ Anutu iñamikenä päya bipiken päke itkañ u kuduhtagän kap tenpän oretoret kañ täñput!
- 13<sup>q</sup> U imata, Ekäni uwä äbayän täyak. Äbänpänjä ämawebe komeni komeni iniken nadäk-nadäk siwoñi terak yabän yäwatpän man bureni terak api yäpmän daniwek.

## Salmo 97

### Ekäni uwä kañiwat epän ärowani tänpäni

- 1 Ekänitä intäjukun-inik itak. Unita kome tañi, ba kome täpuri täpuri gwägu bämpiken itkañ, in bänep täga nadän imiñpän oretoret täkot.
- 2 Ekäni uwä kudupi-inik. Gubam kenta bipmän uranitä kumän uwäk täñ paot täyak. Täñkañ unitä ämawebe yabän yäwat epän säkgämän siwoñi täk täyak.
- 3 Tänpäkañ uwä jop nämo kuñat täyak. Nämo inik, kädäp mebet täñpewän intäjukun kuñkañ iwaniye ijiñ paot täyak.
- 4 Ekäni Anututä yänpewän yäpä kwiririrän kome yäñek täyak. Ude ahäñirän kometä kañkañ kwaik täyak.
- 5 Anutu uwä kome pähap täño intäjukun. U äbänirän kome pähap ño kokoyäk täyak.

<sup>n</sup> 96:7-9 Sam 29:1-2   <sup>o</sup> 96:9 2Sto 20:21; Sam 33:8, 93:5, 114:7   <sup>p</sup> 96:10 Sam 9:8, 67:4, 93:1, 98:9   <sup>q</sup> 96:13 Sam 98:9

- 6 Kunum ba imaka imaka u terak it tākaŋ unitä Anutu kudän siwoŋi tāk täyak unitäŋo manbiŋam pewä ahäk tākaŋ. Täŋirä ämawebe u kaŋpäŋ nadäk tākaŋ.
- 7<sup>r</sup> Unita ämawebe anutu jopi-jopi yäniŋ oret tākaŋ uwä bumta mäyäk tänaŋi. Anutuniye u tägagämän yäŋ yäk tākaŋ. Upäŋkaŋ nämo! Anutu jopi-jopi kuduptagän u Ekäni iniŋ oretnaŋipäŋ.
- 8 Anutu, yäpmäŋ danik-danik epän tāk täyan u siwoŋi unita ämawebe kuduptagän Saion yotpärareken nanik ba Juda komeken nanik bänep täga pähap nadäŋpäŋ oretoret pähap tāk tākaŋ.
- 9<sup>s</sup> Ekäni, gäk ekäni ärowani. Gäkä kome pähap ŋo watä it täyan. Gäk wäpka ärowani pähap. Imaka kome terak ba anutu jopi-jopi kumän yärepmitan.
- 10 Täŋpākaŋ Anututä ämawebe imaka waki-wakita taräki nadäk tākaŋ unita gäripi nadäŋ yämik täyak. Täŋpäŋ ämawebeniye watä säkgämän it yämiŋpäŋ äma wakiwaki keru terak nanik yämagut täyak.
- 11 Bureni, ämawebe kudän täga täŋpani u Anututä peŋyāŋek bänepiken peŋirän oretoret terak it tākaŋ.
- 12 Ai! Ämawebe siwoŋi kuŋat tākaŋ, in Ekänijin unita yäŋpäŋ bänepjinken oretoret pähap nadäk tākot! Piä taŋi tāk täyak u nadäŋpäŋ iniŋ oretkaŋ U äma kudupi-inik yäŋ nadäk tākot!

## Salmo 98

### Anutu ärowani uwä kehäromi ba kudän siwoŋi mähe mi

- 1<sup>t</sup> Ekänitä imaka mebäri mebäri tägagämän pewän ahäŋ nimiŋkuŋo unita kap kodaki kodaki terak iniŋoret tākäna! Ekäninin u siwoŋi, kehäromini terak iwaniye kudup täŋo kehäromini yäpmäŋ äpuk.
- 2 Ekänitä ämawebeniye iwan keriken nanikpäŋ yämagurirän ämawebe komeni komenitä kehäromini kwawakinik kaŋpäŋ nadäŋkuŋ. Ude täŋirän kudän siwoŋi-inik tāk täyak yäŋ kaŋpäŋ nadäwä täreŋkuŋ.

<sup>r</sup> 97:7 Kis 20:4; Lo 5:8, 27:15; Jer 10:14; Hib 1:6; Jem 2:19    <sup>s</sup> 97:9 Kis 18:11; Sam 83:18, 95:3, 96:4    <sup>t</sup> 98:1 Kis 15:6; Sam 33:3, 40:5; Ais 52:10

- 3 <sup>u</sup> Isrel ämawebeta watä pen api it yämet yäj bian yäjkuuko u nadäjnpäj ämawebeniye nämo yepmarjukuk.  
Täjirän ämawebe komeni komeni naniktä täktäki u kañpäj nadäjnpäj yäjkuuj; Anutu u ämawebeniye iwan kerä terak nanikpäj yämagutkuk yäk.
- 4 Unita ämawebe in kuduhtagän kome terak itkañ, in Ekäni iniñoret kap teñpäj wäpi yäpmäj akuk täkot!
- 5-6 Ude täñpäj bigoñ utpäj iniñoret kap teñit womat piäjñit, uhuwep bok piäk täkot yäk. Bänep tägagämän nadäjnpäj Ekäni ärowani gera terak iniñoret täkot!
- 7 Ai! Gwägu tañi, tom gäk gänäñ itkañ u ba kome ba ämawebe, in kuduhtagän Ekäni wäpi yäpmäj akuk täkot!
- 8 Ume, in mämä tañi yäk täkot! Pom, in imaka udegän, Ekäni iñamiken oretoret täñpäj kap tek täkot!
- 9 U imata, uwä Anutu Bureni-iniktä äbänpäj yabäj yawat epän säkgämän siwoñi täñkañ iniken nadäk-nadäk siwoñi terak ämawebe api yäpmäj daniweko unita!

## Salmo 99

### Anutu intäjukun-inik itak

- 1 <sup>v</sup> Ekäni u intäjukun-inik itak. Añero kerä kukñi kukñi irirä u bämopiken mañit iitak.  
Unita ämawebe uken-uken nanik kañpäj nadäjnpäj umuntañpäj kwaik täkot!
- 2 Ekäni uwä Jerusalem yotpärareken itkañ wäpi biñam ärowani niked it täyak. Itkañ ämawebe äbori äbori komeni komeni intäjukun it yämik täyak.
- 3 Bureni! Ekäni u kudupi unita ämawebe päke u Ekäni intäjukun-inik itak yäj nadäk täkot. Ude nadäjnpäj wäpi biñam yäpmäj akuk täkot!
- 4 Intäjukun ämanin, gäk kehäromika niked itkañ kädet siwoñitagän gäripi nadäk täyan. Ekäni, bureni, gäk Isrel ämawebe nin kädet siwoñi niwoñärenjiri ugän iwät täkamäj.  
Niwoñärenjiri ämawebe ätu nämo täñyäkñat täkamäj. Nämo, kudän täga-tägagän yäwoñärek täkamäj.

<sup>u</sup> 98:3 Sam 22:27; Luk 1:54, 1:72    <sup>v</sup> 99:1 Kis 25:22

- 5 Unita ämawebe, Ekänijin wäpi yäpmäj akuk täkot! U Anutujin bureni. U kudupi-inik unita dubiniken kuṅpäj wäpi iniṅoret täkot!
- 6 Nadäkaṅ? Moses kenta Aron uwä Ekäni unitäṅo bämop äma ude itkumän. Ba Samuel u imaka, Anutu iniṅ orerani äma kubä.  
Äma uwä Ekäniken yäṅapiṅirä nadäj yämik täṅkukonik.
- 7 <sup>w</sup> Täṅpäkaṅ Ekäni uwä gubam gänaṅ itkaṅ бага man yämiṅkuk. Yämänkaṅ бага man u kudup iwatkuṅ.
- 8 <sup>x</sup> Ekäni Anutunin, gäk ämawebekaye täṅo yäṅapik man u nadäj yämik täṅkun. Gäk gäkṅa-tägän ämawebekaye ṅode yäwoṅäreṅkun; Gäk momini peṅ yämani Anutu.  
Momini peṅ yämik täṅkuno upäṅkaṅ wakini u yäpä-siwoṅtakta komi yämik täṅkun.
- 9 Unita ämawebe, Ekäni Anutunin wäpi yäpmäj akuk täkäna! Täṅpäj unitäṅo pom kudupiken kuṅpäj gwäjiṅ äpmoṅ imiṅpäj iniṅoret täkäna.  
U imata, Ekäni Anutunin u kudupitä kudupi-inik itak.

## Salmo 100

### Ämawebe, in äbä Anutu iniṅ orerut!

- 1 Ämawebe uken-uken nanik, in kuduṅtagän oretoret gera terak Anutu iniṅoret täkot!
- 2 Täṅpäj Anutu täṅo epän bänep pidäm terak täṅpäj kap teṅpäj iṅamiken kwawak äbut.
- 3 <sup>y</sup> Ekäni uwä Anutu itak u nadäwut! Keri terak ahäṅkumäṅo unita mäheminin ude itak. Täṅpäkaṅ ninä unitäṅo ämawebeniye.  
Täṅkaṅ ninä yawakiye unita nibäj niwat täyak.
- 4 Eruk ämawebe, in kap teṅpäj iniṅ orepäj Ekäni täṅo yotpärareken äbut! Täṅpäj bänep täga man iwetpäj wäpi yäpmäj akuwut!
- 5 <sup>z</sup> Imata, Ekäni uwä tägagämän. Bänep ironi paot-paori nämo. Watä säkgämän pen api it nimiṅ yäpmäj ärowek.

<sup>w</sup> 99:7 Kis 33:9    <sup>x</sup> 99:8 Nam 14:20; Lo 9:20; Jer 46:28; Sef 3:7    <sup>y</sup> 100:3 Sam 79:13, 95:7; Ese 34:30-31; Efe 2:10    <sup>z</sup> 100:5 1Sto 16:34, 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 106:1, 107:1, 118:1, 136:1; Jer 33:11

## Salmo 101

**Devittä intäjukun äma itkaŋ siwoŋi kuŋatta Ekäni iwetkuk**

- 1 Ekäni, gäkä nadäkta kap yäŋ-tewayäŋ täyat ŋowä siwoŋi kuŋatta ba gäkgänpäŋ gäwaräntäkta tewayäŋ.
- 2 Näk siwoŋigän kuŋatta nadäŋit nadäŋit api kuŋarero unita gäk näkken jidegän api äben? Täŋkaŋ ämawebenaye yabäŋ yäwat täyat uwä bänep kuräki terak täk täyat.
- 3 <sup>a</sup> Täŋkaŋ kudän wakita not nämoinik api täŋpet. Ba äma Anutu mäde ut imik täkaŋ unitäŋo täktäkita taräki nadäŋpäŋ unita ukät itpäŋ-nadäk kubä nämoinik api täŋpet.
- 4 Näk täŋyäkŋarani kudän ba kudän waki ätu täŋo täktäkta bänep nämo api pewet.
- 5 <sup>b</sup> Täŋkaŋ äma yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat täŋpani u api yäwat kirewet. Ba äma inita nadäwä ärowani täŋpöpäŋ gup yäpmäŋ ärokärok täŋpani u nämo api yabäŋ korewet.
- 6 <sup>c</sup> Täŋpäkaŋ ämawebe nadäk kubägän peŋpäŋ Anutu unitagän nadäŋ imikinik täŋpäŋ kuŋat täkaŋ u not täŋ yämiŋpäŋ api yämaguret. Ba nadäŋ yämiŋira äma kudän siwoŋigän täŋpanitä watä epän api täŋ namineŋ.
- 7 <sup>d</sup> Upäŋkaŋ jop manman yäwani ba täŋyäkŋarani täŋpanitä dubinaken täga nämo api itneŋ.
- 8 Nämo, kepma kepma äma waki täŋpani Ekäni täŋo yotpärareken ba komenin kudupken nanik api däpmäŋ yäwat kirek täŋpet.

## Salmo 102

**Äma nadäŋ bäräp terak irani täŋo yäŋapik man**

*Kap ŋowä äma kubä nadäŋ bäräp terak irirän kehäromini kudup paoräpäŋ itkaŋ nadäŋ bäräpi u Ekäni yäŋahäŋpäŋ iwetkuk.*

- 1 O Ekäni, yäŋapik manna ŋo nadäŋ nami. Gäkä täŋkentäŋ nami yäŋpäŋ gera ŋo yäyat.
- 2 Bäräpi taŋi kaŋ-ahäŋpäŋ nadäŋ bäräp terak irira näka mäde nämo ut namen. Nämo, gera yäŋira nadäŋpäŋ bäräŋeŋ täŋkentäŋ nam.
- 3 Näkŋo iritna gupe kadäni keräpitagän äroŋpäŋ abutkuk täkaŋ ude. Täŋpäŋ gupna kädäp ijitak, kädäp gäyek ude.

<sup>a</sup> 101:3 Lo 15:9; Sam 5:5, 40:4    <sup>b</sup> 101:5 Sam 18:27, 50:20; Jer 9:4    <sup>c</sup> 101:6 Sam 119:1

<sup>d</sup> 101:7 Sam 43:1, 52:2-5

- 4 Muyeŋ päripmäŋpäŋ pewä kubitak täkaŋ udeyani bumik itpäŋ ketem nakta bänep kubä nämo nadätat.
- 5 Yäke! Gupna nämo, kujatna-tägän itkaŋ yänkähän-kähän yän itat.
- 6 Näk kwäwukbam kome jopiken inigän it täkaŋ ude itat.
- 7 Ba barak kubä inigän-inik päya moräk terak ireko ude. Däpmon bureni nämo pat täyat.
- 8 Butewaki, kepma käroŋ iwantä nebeŋpäŋ yänärok bumta näwet täkaŋ. Täŋkaŋ wäpna täktäk waki terak peŋkentäŋpäŋ yäk täkaŋ.
- 9-10 O Ekäni, gäk näka kokwawak nadän namitan unita ketemta waki, kädäkutpäŋ nak täyat. Täŋkaŋ konämna pitopäŋ umeta ude nak täyat. Näk jiraŋ moräk ude ureŋpäŋ maŋpi kukaŋ.
- 11 Näk kadäni käroŋi kome terak nämo api iret yän nadätat. Mup däpmäŋ pewanitä bäräŋeŋ kubitak täkaŋ udeyani.
- 12 O Ekäni, gäk intäjukun itkaŋ kaŋiwat epänka tärek-täreki nämo täk täyan. Unita wäpka biŋamtä udegän api it yäpmäŋ ärowek.
- 13 Täŋpakaŋ Jerusalem ämawebeta oraŋ yämiŋpäŋ täŋkentäŋ yämikta kadäni ahätak ubayän. Unita butewaki nadän nimiŋpäŋ äbä täŋkentäŋ nimisi.
- 14 Butewaki, Jerusalem yotpärare yäpawawani upänkaŋ epän ämakaye nintä unita gäripi pen nadäkamäŋ. U täŋo moräk-moräki yabänkaŋ butewaki taŋi nadäk täkamäŋ.
- 15-16 Upänkaŋ Ekänitä Jerusalem u äneŋi yäpmäŋ akuŋpäŋ uterak kehäromini kwawak pewän ahänjirän api käneŋ. Kaŋpäŋ ämawebe äbori äboritä Ekänita umuntaŋpäŋ intäjukun ämaniye gämorikengän itpäŋ api oraŋ imineŋ.
- 17 Täŋpakaŋ kadäni uken äma jäwäritä Ekäniken yänapiŋirä nämo gaŋa taŋpäŋ api nadän yämek.
- 18 Eruk Ekänitä imaka täŋkuko ŋonitäŋo manbiŋam kaŋ kudän täwut. Ude tänayän tämäŋo uyaku oraniye mäden ahänayän täkaŋ unitä kaŋpäŋ nadänpäŋ Ekäni ŋode api yän-iniŋ oretneŋ;
- 19 Ekäni ini iraniken punin unu itkaŋ kome terak ijiŋpewän äpuk.
- 20 Ude täŋpäŋ nadänkuk; Äboriye komi eŋiken irani, kumäkta biŋam täŋkuŋo u komi nadänkaŋ yänkähän-kähän yänjirä. Ude nadänpäŋ äpämäŋ kukta yäniŋ kireŋkuk.
- 21 Unita Ekäni täŋo wäpi u Saion pom terak Jerusalem yotpärareken api iniŋ oretneŋ.
- 22 Kadäni ugän äma äbori äbori äbä kubäkengän api itneŋ. Täŋpäŋ intäjukun ämaniye ba äboriye kudup u Ekänitagän watä epän api täŋ imineŋ.



- 23 Tānpākaŋ irit kuŋat-kuŋatna bāmopiken Ekānitā kehāromina tānpān wawāpāŋ nepmaŋkuk.
- 24 <sup>e</sup> Unita ŋode iwetkut; Anutuna, gāk itkunotā it yāpmāŋ ābātan. Api it yāpmāŋ ārowen. Nāk tāgawani nāmo tāŋjira gāk nāk bārāŋeŋ nāmo nāmāguren!
- 25 <sup>f</sup> Anutu, bian-inik kome ŋo gākā tāŋkun. Tānpāŋ kunum peŋpāŋ imaka imaka kudup peŋ moreŋkun, kome terak ba kunum gānaŋ.
- 26 Imaka imaka kehāromi u kudup api paot moreneŋo upāŋkaŋ gāk pen api iren, paot-paotka nāmo. Tāŋjiri imaka kunum ba kome terak peŋkuno uwā āmatā tek tāŋ yāpmāŋ kuŋarirā wek tākaŋ udegān api tāneŋ. Tānpāŋ āmatā tek biani maŋpākuk tākaŋ gāk udegān tānpewi āmawebe paot tākaŋ. Ude tāk tāyan unita āmawebe kadāni kāroŋi nāmo it tākaŋ.
- 27-28 <sup>g</sup> Anutu, gāk itan ude pen api ireno unita nanakniyeta watā it yāmiŋiri sākgāmān api itneŋ. Tāŋkaŋ unitāŋo nanakiye udegān, gākŋata biŋamgān api itneŋ.

## Salmo 103

### Anutu iron mähemi-inik iniŋ oretoret kap

- 1 Nāk Ekāni tāŋo wāpi biŋam u yāpmāŋ akuk tāyiwa! Bureni! Gupna, nadāk-nadākna u kuduptā Ekāni tāŋo wāpi kudupi u iniŋoret tānpa!
- 2 Ekānitā iron tāŋ namik tāyak unita guŋ tāwetta yāŋpāŋ wāpi biŋam yāpmāŋ akuk tāyiwa!
- 3 <sup>h</sup> Ekāni unitā momina kudup peŋ namiŋ morek tāyak. Tānpāŋ kāyāmna imaka, kudup nepmaŋpān tāgak tāyat.
- 4 <sup>i</sup> Ekānitā tāŋkentāŋ namiŋirān nāmo paot tāyat. Bureni! Iron pāhap nākā terak buŋāt tāyak.
- 5 <sup>j</sup> Imaka imaka gākŋi gāripi nitek namik tāyak unitā tokŋek itkaŋ yāŋ nadāk tāyat. Tānpāŋ gupna kwitaŋirā kehāromi namiŋirān gubaŋi āneŋi āworeŋpāŋ pidāmigān kuŋat tāyat, siāŋtā kuŋat tākaŋ ude bumik.
- 6 Ekāni u kudān siwoŋi terak āmawebe yabāŋ yāwat tāyak. Āma ātu iwantā kādet waki tāŋ yāmik tākaŋ, āma udewani tāŋkentāŋ yāmik tāyak.

<sup>e</sup> 102:24 Jop 36:26; Sam 90:2; Ais 38:10; Hab 1:12    <sup>f</sup> 102:25-27 Hib 1:10-12

<sup>g</sup> 102:27 Ais 43:10; Mal 3:6; Jem 1:17    <sup>h</sup> 103:3 Ais 33:24; Jer 17:14    <sup>i</sup> 103:4 Sam 34:22, 56:13    <sup>j</sup> 103:5 Ais 40:31

- 7 Tānpākaŋ bian, Anututā imaka imaka tānpayāŋ nadāŋkuko u kudup Moses iwet moreŋkuk. Ba imaka imaka āmatā tāga tānaŋi nāmo u tāŋirān Isrel āmawebetā yabāŋpāŋ-nadāŋkuŋ.
- 8 <sup>k</sup> Bureni! Ekāni uwā butewaki ba iron pāhap tāŋ nimik tāyak. U komeŋ āma ninta kokwawak bārāŋeŋ nāmo tāk tāyak. Nāmo, iniken bānēpi dātpāŋ nimik tāyak.
- 9 U ninta kokwawak jop nadāŋ nāmo tāk tāyak. Ba kokwawaki kadāni kāroŋi nāmo yāpmāŋ kuŋat tāyak.
- 10 <sup>l</sup> Tānpākaŋ momininta ba wakiwakininta kowata taŋi niminaŋipāŋ nāmo nimik tāyak. Nāmo inik!
- 11 <sup>m</sup> Ekāni uwā āma oraŋ imik tākaŋ udewanita butewaki pāhap nadāŋ yāmik-inik tāk tāyak, kunum kenta kome u taŋi pāhap ude.
- 12 <sup>n</sup> Tānpākaŋ mominin yāpmāŋpāŋ ban-inik maŋpān kuk tākaŋ uwā edap dapuri ābani kādatā āpmok tāyak kāda u ban-inik itkamān ude.
- 13 <sup>o</sup> Ba naniyetā ironiyeta nadāŋ yāmik-inik tāk tākaŋ udegān Ekānitā āmawebe oraŋ imik tākamāŋ, ninta nadāŋ nimikinik tāk tāyak.
- 14 <sup>p</sup> Ekāni u nintāŋo mebārinin nadātak. Ninā kehārominin nitek nāmo, ninā komepāŋ gatāwanigān.
- 15 <sup>q</sup> Iritninā mup ba irori udewani.
- 16 Mānittā piāŋirān irori u bārāŋeŋ paotpeŋ kuk tākaŋ. Kokoki kubā nāmo irek.
- 17 <sup>r</sup> Upāŋkaŋ āma Anututa nadāŋ imikinik tāk tākaŋ unita iron pen api tāŋ yāmiŋ yāpmāŋ ārowek. Ba nanakiyetā oraniye terak pen api tāŋ yāpmāŋ ārowek.
- 18 Bureni, Ekāni tāŋo man kādet bian yāmiŋkuko u iwarani, ba unitāŋo jukuman buramiwani udewanita butewaki pen api nadāŋ yāmiŋ yāpmāŋ ārowek.
- 19 Ekāni uwā kunum gānaŋ intājukun-inik itak. Itpāŋ imaka imaka kunum gānaŋ ba kome terak unitāŋo māhemi pāhap itak.
- 20 Unita Ekāni tāŋo aŋero, in wāpi biŋam yāpmāŋ akuwut! In Ekāni tāŋo man buramik āma kehāromi nitek ude itkaŋ unita manita juku pekot!

<sup>k</sup> 103:8 Jem 5:11    <sup>l</sup> 103:10 Esr 9:13    <sup>m</sup> 103:11 Sam 57:10; Efe 3:18

<sup>n</sup> 103:12 Ais 43:25; Mai 7:18    <sup>o</sup> 103:13 Mal 3:17    <sup>p</sup> 103:14 Stt 3:19; Sam 78:39; Sav 12:7

<sup>q</sup> 103:15 Jop 14:1-2; Jem 1:10-11, 1Pi 1:24    <sup>r</sup> 103:17 Luk 1:50

- 21 Tānpākaŋ Ekāni tāŋo komi āma kunum gānaŋ itkaŋ, in udegān,  
wāpi biŋam iniŋ orerut. Inā epān āmaniye unita mani buramiwut!
- 22 Bureni! Imaka imaka komeni komeni Anututā pewān ahāŋkuŋo in  
kuduptagān Ekāni iniŋ orerut. Ekānitā deken deken tabāŋ tāwat  
tāyakken uken iniŋ orerut.
- Ba nāk udegān, gupna, nadāk-nadākna kuduptā Ekāni tāŋo wāpi  
biŋam yāpmāŋ akuk tāyiwa!

## Salmo 104

### Anutu imaka kuduptagān pewān ahāwani u iniŋ oretna!

- 1 Bānep nadāk-nadākna Ekāni iniŋ orera!  
O Ekāni Anutuna, gāk ārowani pāhap. Gāk intājukun-inik itkaŋ  
epmāget kudān sākgāmān-inikkatā uwāktāŋ gamiŋirān itan.
- 2 <sup>s</sup> Peŋyāŋekka pāhappāŋ tek ude yamāk tāyan. Tāŋpāŋ kunum terak  
guk kejima āmatā tek iriŋ wādāŋpāŋ pek tākaŋ ude peŋkuno itkaŋ.
- 3 <sup>t</sup> Tāŋkaŋ irit bāgupka ume punin itak u terak tāŋkun. Tāŋpākaŋ  
gubam terak maŋiriri mānittā yāpmāŋ kuŋat tāyak.
- 4 <sup>u</sup> Ude tāŋkaŋ yāŋiri mānittā gākŋo meka jinom komeni komeni  
yāpmāŋ kuŋat tāyak, ba yāpātā epān āmakaye ude itak.
- 5 Tāŋpākaŋ kome pāhap ŋo tāŋ-kehārom tāŋpāŋ peŋkuno iniken beki  
terak wareŋi nāmo it tāyak.
- 6 Kome tāŋ-kehārom tāŋpāŋ peŋkaŋ gwāgu tāŋpāŋ pewi kome pāhap  
ba pom imaka, kudup yejāmāŋpāŋ peŋkuk.
- 7 Ude tāŋkunopāŋ māden man kehāromi, iromāŋ ude yāŋiri gwāgu  
āmetkuk.
- 8 Gwāgu pāhap uwā pom kakātāŋpāŋ wādāŋ āpā kubari yāŋ  
imiŋkunken ugān itkuk.
- 9 <sup>v</sup> Ude tāŋkuno unita бага peŋ imiŋkuno u tāga nāmo wārāmut tāyak.  
Ude tāŋkuno unita gwāgutā kome āneŋi kudup nāmo api yejāmbek.
- 10 Tāŋpākaŋ gākŋa-tāgān tāŋpewi ume ini kubat-kubatken āpāmaŋ  
pāŋku pom mebāriken āmiŋkaŋ kubāgān kukaŋ.
- 11 Tāŋirā tom āgwāri mebāri mebāri u naŋpāŋ kotāki irok tawāpāŋ it  
tākaŋ.
- 12 Ba baraktā ume pomi terak nanik pāya uniterak eŋini tāŋpāŋ itkaŋ  
iniken manman yāk tākaŋ.

<sup>s</sup> 104:2 Ais 40:22; Dan 7:9    <sup>t</sup> 104:3 Sam 18:10    <sup>u</sup> 104:4 Hib 1:7    <sup>v</sup> 104:9 Jer 5:22

- 13 Tānpākaŋ kunum gānaŋ nanik iwān yāŋiri tak tāyak. Iwān taŋpāŋ kometa gakaŋi tokŋek-inik imik tāyak.
- 14 Ude tāŋiri ketem tomtā nakta ba āmatā piŋpāŋ nakta ahāŋ-bumbum tāk tākaŋ.
- 15 Bureni Ekāni, gāk wain ume nimiŋiri naŋpāŋ oretoret tāk tākamāŋ. Ba orip gakaŋi iŋamninken āruritna āgo weŋirā kuŋatta nimik tāyan. Tānpāŋ gupnin tāŋ-kehārom takta ketem nimik tāyan.
- 16 Tānpākaŋ Ekāni, nadāŋiri gākŋaken pāya taŋi taŋi Lebanon komeken itkaŋ u iwāntā gakaŋi sākgāmān yāmik tāyak.
- 17 Ude tāŋirā barak mebāri mebāritā pāya uterak eŋini tānpāŋ it tākaŋ.
- 18 Tānpākaŋ tom taŋi taŋi pom karoŋi terak kuŋarirā tāpuri tāpuri ātutāwā mobā gānaŋ pat tākaŋ.
- 19 Tānpāŋ komepak tānpāŋ peŋkuno unitā imaka imaka tāŋo ahāk-ahāk unitāŋo kadāni wādāŋ yāpmāŋ ābāk tāyak. Tānpākaŋ edap uwā kāderi iwatpāŋ kadāni udeken āpmok tāyat yāŋ nadātak.
- 20 Yāŋpewi edap āpmonirān bipmāŋurani ābāk tāyak. Ude tāŋirān tom bipani kuŋarani u kuŋat tākaŋ.
- 21 Aŋ āgwāri tomta wāyākŋeŋkaŋ gera yāŋtāŋ kuŋat tākaŋ. U, Anutu gākā nimi yāŋkaŋ gabāŋ tarek tākaŋ.
- 22 Eruk edap abāŋirān patpat bāgupi, gānaŋken āneŋi āpmok tākaŋ.
- 23 Ude tāŋirā āmawā akumaŋ epāniken pāŋku epān tāŋ yāpmāŋ kuŋirā edap āpmok tāyak.
- 24 O Ekāni, gāk imaka mebāri mebāri pewi ahāŋkuŋo u daninaŋi nāmo. Nadāwi tārewāpāŋ tāŋ moreŋkun. Kome ŋo terak ketka kudāntā tokŋeŋ moreŋkuko pātak.
- 25 Tānpākaŋ gwāgu pāhap ŋode yāwa; U pipiyāwani pāhap. U gānaŋ tom ba imaka imaka tāga daninaŋi nāmōtā pātkaŋ.
- 26 <sup>w</sup> U terak āmatā gāpe yāpmāŋ kuŋat tākaŋ. Ba tom pāhap kubā wāpi Levitan tānpāŋ yepmaŋkuno u gānaŋ tāŋoret tāk tākaŋ.
- 27 Imaka imaka irit ikek kuduptā gākā ketem nimi yāŋkaŋ gabāŋ tarek tākaŋ.
- 28 Tānpākaŋ gākŋa-tāgān ketem yāmi naŋpā koki tāk tākaŋ.
- 29 Upāŋkaŋ gākā māde ut yāmiŋiri umuntak tākaŋ. Gāk irit kuŋatkuŋari yāyomāgariri kumāŋpāŋ kome āworek tākaŋ.
- 30 Tānpākaŋ gāk meka woŋ piāŋ yāwariri komenita ātu kodaki ahāk tākaŋ. Tāŋiri imaka imaka kome terak kodaki ahāk tākaŋ.

<sup>w</sup> 104:26 Jop 41:1; Sam 74:14; Ais 27:1

- 31 Unita ŋode yäwa; Ekäni tãjo wãpi biŋam ba peŋyãŋeki u paot-paori nãmo it tãyon! Tãŋpãkaŋ Ekäni iniken ket kudãn unita kaŋpãŋ kaŋgãrip tãk tãyon.
- 32 Ekäni uwã kehãromi pãhap ikek. Kome jop kaŋirãn kwaik tãyak. Ba keritã pom jop tensumurirãn gupe ärok tãkaŋ.
- 33 Unita irayãŋ tãyat udegãn Ekäni tãjo tãktãki tãgata yãŋpãŋ kap api teŋ imik tãŋpet.  
Bureni, it yãpmãŋ kwayãŋ tãyat udegãn kap teŋpãŋ Anutu api iniŋoret tãŋpet.
- 34 Tãŋpãŋ imaka tãga-tãgatagãn yãŋpãŋ-nadãk tãŋira Anututã kawãn tãgawut yãŋ nadãk tãyat. U imata, nãk Ekãninata yãŋpãŋ oretoret pãhap nadãk tãyat.
- 35 Upãŋkaŋ Ekäni, gãk äma momi tãŋpani kudup kaŋ dãpmãŋ! Äma waki tãŋpani kudup paorut yãŋ nadãtat!  
Eruk, Bãnep nadãk-nadãknatã Anutu iniŋ orera!  
Tãŋira, ämawebe in kuduŋtagãn Ekäni udegãn iniŋ orerut!

## Salmo 105

### Anututã Isrel ämawebeken yãpãtagak epãn tãŋkuk

- 1-2 Eruk, Ekäni tãjo ämawebe, Anutu-kengãn bãnep tãga man iwerit tãŋkentãŋ nimikta yãŋapik tãk tãkãna!  
Uwã wãpi biŋam ikek unita epãn pãhap tãŋkuko unitãjo manbiŋam ämawebe komeni komeni kaŋ yãŋahãŋpãŋ yãwetna. Tãŋpãŋ kap teŋpãŋ wãpi kaŋ yãpmãŋ akuna.
- 3 Nin unitãjo ämawebe itkamãŋ unita oretoret terak kuŋat tãkãna. Bureni! Ämawebe Anutuken yãŋapik tãkamãŋ nin, oretoret tãk tãkãna!
- 4 Tãŋpãŋ Anutu dubini-kengãn kuŋitna tãŋkentãŋ nimik tãyon. Ba kehãromi yãpna yãŋpãŋã ukengãn yãŋapik tãkãna.
- 5-6 Isrel ämawebe, in nadãkaŋ? Inã Anutu tãjo epãn ämaniyat wãpi Abraham kenta Jekop unitãjo oraniye. Inã Anututã inita biŋam iwoyãwani. Unita kudãn kudupi Anututã bian tãŋkuko unita nadãneŋ. Ba äma wakita komi yãmik tãŋkuko unita juku pineŋ.
- 7 Ekäni uwã Anutunin. Unitãjo бага man uwã komen äma uken-uken naniktã buramikta yãwani.

- 8 Ninkät topmäk-topmäk kubägän peṅkuko u paot-paori nämo. Ba imaka imaka api täṅ tamet yäṅ yäṅkuko u kadäni kadäni yeritä yeri ahänayäṅ täkaṅ udegän iwatpäṅ api täṅ nimek.
- 9 <sup>x</sup> Topmäk-topmäk kubägän uwä bian oranin Abraham kenta Aisakkät täṅkuṅ. Yäṅ-kehäromtak man yäṅkuko u nämoinik api irepmirek.
- 10 <sup>y</sup> Täṅpäṅ man ugänpäṅ Jekop iwetgän täṅkuk. Bureni, topmäk-topmäk Isrel äbotkät täṅkuko uwä itkukonitä itak.
- 11 Täṅpäṅ man kehäromi yäwetkuko uwä ṅode; Kenan kome taniṅ kirewayäṅ täyat u gäk ba oraṅkaye mäden ahänayäṅ täkaṅ inta biṅam api täṅpek yäk.
- 12 Täṅpäkaṅ äbekniye oraniye bian äbot taji nämo, täpuri. Uwä komeni nämo ude kome ṅoken itkūṅ.
- 13 Kome kubäkengän iräpmok-inik nämo täṅkuṅ. Nämo, ämatä komeken itpäṅ wärämüt täṅtāṅ kuṅatkuṅ.
- 14 <sup>z</sup> Ude täṅkuṅo upäṅkaṅ Ekänitä yabäṅ äwaräkuk täṅirän ämatä nämo täṅpä waṅkuṅ. Nämo, ämawebenyeta yäṅpäṅ intäjukun äma ittāṅ kuṅkuṅo u jukuman kehäromi ṅode yäwetkuk;
- 15 Ämawebe näṅṅata biṅam iwoyäwani unita waki kubä täṅ yämikta nämoinik nadäneṅ yäk. Ba näṅṅo man yäṅahäwani ämanayeta udegän nämo täṅ yämineṅ yäṅ yäwetkuk.
- 16 <sup>a</sup> Eruk, it yäpmäṅ kuṅtäko Ekänitä nadäṅirän kome uken nakta jop irit kadäni ahäṅkuk. Ketem päke u kudup pewän paotkuṅ.
- 17 <sup>b</sup> Ude täṅkaṅ Josep iniṅ kireṅpewän intäjukun Isip komeken päṅku itkireṅkuk. U noriyetä gwäki yäpmäkta nadäṅpäṅ epän watä äma jopi ude itta ämata yäniṅ kireṅkuṅ.
- 18 <sup>c</sup> Eruk, imagut yäpmäṅ kuṅpäṅä komi eṅiken teṅpäṅ yen kehäromitä kuroṅiken topmäṅkaṅ kotäkikenä udegän imaka bäräpi kubäpäṅ topmäṅpäṅ tewä wädäṅkuk.
- 19 Komi eṅiken ugän it yäpmäṅ kuṅtäyon imaka ahäkta Ekänitä iwerirän yäṅahäṅkuko u ahäṅirän kaṅpäṅ nadäṅkuṅ. Kaṅpäṅ nadäṅpäṅ Josep täṅṅo man u bureni yäṅ nadäṅkuṅ.
- 20 <sup>d</sup> Eruk, Isip täṅṅo intäjukun ämatä ude nadäṅpäṅä äma kubä iwerän päṅku Josep komi eṅiken nanik iniṅ kireṅpewän äpämaṅ kuṅkuk.
- 21 <sup>e</sup> Ude täṅpäṅä intäjukun äma u Josep tuṅum ba imaka imakani kudup unita watä it yämikta wäp imiṅkuk.

<sup>x</sup> 105:9 Stt 12:7, 17:8, 26:3    <sup>y</sup> 105:10-11 Stt 28:13    <sup>z</sup> 105:14-15 Stt 20:3-7

<sup>a</sup> 105:16 Stt 41:53-57    <sup>b</sup> 105:17 Stt 37:28, 45:5    <sup>c</sup> 105:18-19 Stt 39:20-40:23

<sup>d</sup> 105:20 Stt 41:14    <sup>e</sup> 105:21 Stt 41:39-41

- 22 Ba ugän nämo. Iniken noriye Joseptä iniken gärip terak yabän yäwatta kehäromi imaka imiņkuk. Ba unitäņo nadäk-nadäk ämaniye yäwetpäņ yäwoņäreкта wäp imiņkuk.
- 23 <sup>f</sup> Eruk, u punin terak, Jekoptä Isip komeken päņku itkuk.
- 24 <sup>g</sup> U irirän Ekänitä nadäņ imiņirän äboriyeken yeriniye ahäņ-bumbum täņkuņ. Ahäņ bumbum täņpäņ unitäņo kehäromitä iwaniye täņo kehäromi yärepmitkuņ.
- 25 Täņpäkaņ Ekänitä Isip nanik täņpewän epän watä ämawebeniye unita kokwawak täņ yämiņpäņ komi yämikta kädetta yäņpäņ-nadäk täņkuņ.
- 26 <sup>h</sup> Eruk ude täņkaņ mäden Ekänitä epän watä ämani yarä iwoyäņpäņ yepmaņkuko Moses kenta Aron yäniņ kireņpewän Isip äbumän.
- 27 Äbäņpäņ Isip ämawebe bämopiken Anutu täņo kudän kudupi ŋode pewän ahäņkuņ;
- 28 <sup>i</sup> Anututä yäņirän bipmäņ uranitä kome pähap u kudup uwäk täņpäņ peņkuk. Upäņkaņ Isip nanik u Anututä Moses meniken man yäņahäņkuko u kudup bitnäņkuņ.
- 29 <sup>j</sup> Ude täņkuņo unita äneņi ume täņpewän nägät äworeņirän ume gänaņ nanik tom kudup kumäņ moreņkuņ.
- 30 <sup>k</sup> Ude täņkaņ äneņi kubä ŋode täņkuk; Yäņirän wirit ahäņ-bumbum täņpäņ kome päke u kudup tokņeņpäņ patkaņ, intäjukun äma täņo patpat bägupken udegän tokņeņpäņ patkuņ.
- 31 <sup>l</sup> Eruk Ekänitä äneņi yäņirän gäbäräm kenta nämäk-nämäk pädä nitek ahäņ patpäņ komeni komeni kudup tokņeņ moreņkuņ.
- 32 <sup>m</sup> Ude täņkaņ Ekänitä nadäņirän iwän bureni nämo taņkaņ yäpä kwiniirirän mim-tägän maņkuņ.
- 33 Mimitä maņpäņ wain päya ba ketemi epän kudup täņpäņ wawäpäņ yäpätä päya ijiņ-gariņpäņ peņkuk.
- 34 <sup>n</sup> Äneņi yäkgän täņirän kăpukbam daninaņi nämo, bumta ahäņkuņ.
- 35 Ahäņ patpäņ gwaktä imaka pähämi nitek kudup naņ moreņkuņ. Ba Isip naniktä ketem piwani imaka, pähämi kudup naņkuņ.
- 36 <sup>o</sup> Ude täņtäņ kuņtäņgän Ekänitä Isip nanik täņo nanak ämani intäjukun nanik u kudup däpmäņ moreņkuk.
- 37<sup>p</sup> Eruk, ude täņkaņ Isrel ämawebe Isip nanik täņo siliwa gol moneņ bumta yäpäkaņ Ekänitä watäni itpäņ Isip komeken nanik yämagut yäpmäņ äpämaņ kuņkuk. Täņirän kubätä bäräpi kubä nämo kaņ-ahäņkuk.

<sup>f</sup> 105:23 Stt 46:6, 47:11    <sup>g</sup> 105:24-25 Kis 1:7-14    <sup>h</sup> 105:26 Kis 3:1-4:17

<sup>i</sup> 105:28 Kis 10:21-23    <sup>j</sup> 105:29 Kis 7:17-21    <sup>k</sup> 105:30 Kis 8:1-6    <sup>l</sup> 105:31 Kis 8:16-17, 8:20-24    <sup>m</sup> 105:32-33 Kis 9:22-25    <sup>n</sup> 105:34-35 Kis 10:12-15    <sup>o</sup> 105:36 Kis 12:29

<sup>p</sup> 105:37-38 Kis 12:33-36

- 38 Tānpākaŋ Isip nanik Isrel nanikta umuntaŋkuŋo unita yepmaŋpen  
kuŋirā oretoret tāŋkuŋ.
- 39 <sup>a</sup> Tānpākaŋ āmawebeniye kuŋirā Ekānitā nadāŋirān gubamtā  
āyuŋ tāŋ yāmikta gwāki terak itkuk. Tānpākaŋ bipani peŋyānek  
yāmikta kādāp mebet peŋkuk.
- 40 <sup>r</sup> Ude tāŋkaŋ ketemta yāŋapiŋirā barak ātu yāmiŋirān nak tāŋkuŋ.  
Ba kārāga kunum gānaŋ nanik yāmiŋirān naŋ tokŋek tāk tāŋkuŋ.
- 41 <sup>s</sup> Tānpākaŋ mobā kubā yāŋirān imārānkaŋ ume u gānaŋ naniktā  
āpāŋirān naŋkuŋ. Kome kawuki umeni nāmo upāŋkaŋ mobā  
gānaŋ nanik yāŋirān āpuko unitā tāŋkentāŋ yāmiŋkuk.
- 42 Imaka pāke ude tāŋ yāmiŋkuko uwā bian epān watā āmani  
Abraham ukāt yāŋkehāromtak man yāŋkuko u iwatkaŋ tāŋkuk.
- 43 Bureni, āmawebeniye inita biŋam iwoyāwani u yāŋ-yākŋat yāpmāŋ  
kuŋirān teŋ oretoret terak kuŋkuŋ.
- 44 <sup>t</sup> Yāŋ-yākŋat yāpmāŋ kuŋpāŋ ābot ātu tāŋo kome yāniŋ kirewān  
koreŋkuŋ. Kome āma ātutā ket urani koreŋpāŋ itkuŋ.
- 45 Tānpākaŋ tāŋkentāk taŋi tāŋ yāmiŋ yāpmāŋ ābuko u jop nāmo tāŋ  
yāmiŋkuk. Nāmo, u jukumani ba бага mani u kudup buramiŋpāŋ  
kuŋatneŋta tāŋ yāmiŋkuk.  
Unita Ekāni wāpi iniŋ orerut!

## Salmo 106

### Isrel naniktā momini yāŋahāŋkuŋ

- 1 <sup>u</sup> Ekāni wāpi iniŋ oretna! U sākgāmān tāŋ nimik tāyak unita bānep  
tāga nadāŋ imik tākāna! Nadāŋ nimikinik tāk tāyak uwā tārek-  
tāreki nāmo.
- 2 Imaka imaka taŋi taŋi tāk tāyak unitāŋo mebāri netātā kudup tāga  
yāŋahāwek? Ba netātā iniŋ orerān tārewek? Nāmoinik!
- 3 Āmawebe mani buramiŋpāŋ kādet siwoŋigān kuŋat tākaŋ uwā  
Ekāni tāŋo oretoret terak kuŋat tākaŋ.
- 4 Unita Ekāni, āmawebekaye tāŋkentāŋ yāmiŋpāŋ iwan keriken nanik  
yāmagurayāŋ tāyanken uken nāk imaka, bok kaŋ nimagut!
- 5 Ude tāŋiri āmawebekayetā āneŋi tāŋ-bumbum terak irirā yabāŋpāŋ  
oretoret bok kaŋ tāna. Ude tāŋiri ketka kudānkaye nintā gāka  
gāripi inide kubā nadāk tākāna!

<sup>a</sup> 105:39 Kis 13:21-22    <sup>r</sup> 105:40 Kis 16:2-15    <sup>s</sup> 105:41 Kis 17:1-7; Nam 20:2-13

<sup>t</sup> 105:44 Jos 11:16-23    <sup>u</sup> 106:1 1Sto 16:34, 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 100:5



- 6 Butewaki, äbekniye oraniyetä momi täñkuño nin udegän täñkumäj.  
Täñpäwak mebäri mebäri täñkumäj.
- 7<sup>v</sup> Äbekniye oraniye Isip komeken itkuño u Anutu täño kudän tägatäga  
kañpäñ nadänkañ upänkañ unita nadäwä äpani täñkuk. Nadän  
yämi-inik täñpäñ täñkentäk mebäri mebäri täñ yämiñkuko  
upänkañ guñ tañpäñ Gwägu Gämäniken peñawäk täñ imiñkuñ.
- 8 Ude täñkuño upänkañ yänkehäromtak mani iwatpäñ kehäromini  
ärowani u kwawak yäwoñäreka ñode täñkentän yämiñkuk;
- 9<sup>w</sup> U Gwägu Gämäni peñ iwerirän däkñeñpäñ kukñi kukñi kuñirän  
kädet parirän ämawebeniye kome terak yeñtäñ kuñkuñ.
- 10 Ude täñkañ äma komi yämani, iwaniye u keriken nanik yämagut  
yäpmäj äpämañ kuñkuk.
- 11 Ude täñpäñ iwaniye uwä täñpewän umetä kudup däpmäj  
moreñkuk, kubätä nämo itkuk.
- 12<sup>x</sup> Ude täñirän ämawebeniye täñpäñ yänkehäromtak mani unita  
nadäwä bureni täñpäpäñ kap terak iniñ oretkuñ.
- 13 Upänkañ täñ yämiñkuko unita bäräñeñ guñ tañpäñ jukumani  
nadäkta juku kubä nämo peñkuñ.
- 14<sup>y</sup> Nämo, kome jopiken kuñatkä ketem mebäri kubä nakta wakiinik  
kubä nadänpäñ Anutu jop nadän peñ iwetkuñ.
- 15 Täñirä imatäkenta nadänpäñ yänapiñkuño u bureni yämiñkuko  
upänkañ käyäm waki kubä bok bämopiken pewän ahänkuñ.
- 16<sup>z</sup> Kome jopiken u ittän kuñattängän Isrel äbotken nanik ätutä Moses  
ba Ekäni täño epän watä äma kudupi wäpi Aron, yarä unita  
kokwawak nadän yämiñkuñ.
- 17 Täñirä kome añeñirän Datankät Abiram ini ba äboriye kudup kome  
gänañ äpmonirä kome äneñi ämiñ pipiñkuk.
- 18 Ude täñirä kädap mebettä päpä äma yarä unitäño iwaräntäkiye  
wakiwaki täñpani u kudup ijiñ moreñkuk.
- 19<sup>a</sup> Eruk, ittän kuñtängän Sainai pom mebäriken bulimakau wärani kubä  
golpäñ täñpani täñkuñ. Täñpäñ peñkañ unita gwäjiñ äpmon imik täñkuñ.
- 20 U Anutu wäpi biñam ärowani nitek mäde ut imiñpäñ u komenita  
tom muyeñ näñpani u peñpäñ wäpi iniñoret täñkuñ.
- 21 Ude täñkuño uwä Anutu Isip komeken iwaniye keriken nanik  
yämagutta kudän kehäromi mebäri mebäri täñkuko unita guñ  
tañpäñ ude täñkuñ.

<sup>v</sup> 106:7 Kis 14:10-12    <sup>w</sup> 106:9-12 Kis 14:21-31    <sup>x</sup> 106:12 Kis 15:1-21

<sup>y</sup> 106:14-15 Nam 11:4-34    <sup>z</sup> 106:16-18 Nam 16:1-35    <sup>a</sup> 106:19-23 Kis 32:1-14

- 22 U kawut! Imaka kudupi kudupi Isip kome täņkuko ba imaka ämatä nämö tänaņi Gwägu Gämäniken täņkuko unita nadäna inide kubä täņpän!
- 23 Täņpäkaņ Anutu ämawebeniye kudup täņpän wanayäņ yäņirän epän watä ämani Moses unitä ämawebeniye gäarak itpäņ Anutu täņo kokwawaki ukät-pipiņirän nämö däpuk.
- 24 <sup>b</sup> It yäpmäņ kuņtänģän Anutu täņo yäņkehäromtak man yäņkuko unita nadäwä bureni nämö täņpäpäņ kome säkgämän Anututä yäniņ kirekta yäņkuko u korekta bitnäņkuņ.
- 25 Bitnäņpäņ eņi jopikengän itkaņ Ekäni täņo manta juku kubä nämö peņkaņ iniken gärip iwatpäņ yäņuruk-uruk man bumta yäņkuņ.
- 26 Ude täņirä Ekänitä jukuman kehäromi ŋode yäwetkuk; Kome jopiken täņpewa in api paotneņ yäk.
- 27 <sup>c</sup> Yerijiye yäpmäņ daniņpäņ yepmaņpa guņ äbotken kukņi kada päņku api kumäņ täņpä kuneņ yäņ yäwetkuk.
- 28 <sup>d</sup> Eruk ittäņ kuņtänģän Peo komeken Anutu täņo äbottä guņ äbot täņo anutu jopi kubä wäpi Bal u iniņ oretta biņam täņkuņ. Täņpäņ anutu jopi, iriri nämö, u iniņ oretta tom ijiwani u nak täņkuņ.
- 29 Ude täņpewä Ekäni täņo kokwawaki bumta ahäwänpäņ nadäņirän ämawebe bämopiken käyäm wakiinik kubä weņ patkuk.
- 30 Ude ahäņirän Finiastä kaņpäņ nadäņpäņ ämawebe momi täņkuņo u komi yämiņirän eruk Anututä käyäm waki u täņpewän paotkuk.
- 31 Finiastä ude täņkuko uwä Anututä kawän tägawäpäņ äma siwoņi yäņ pen, paot-paori nämö api nadäņ yäpmäņ ärowek.
- 32 <sup>e</sup> Täņpäkaņ Meriba ume dapuriken ämawebe äneņi waki täņirä Anututä kokwawak äneņi nadäņ yämiņkuk.
- 33 Täņirän Moses nadäņ bäräp terak itpäņ bänepi jägäm tawäpäņ man jopjop mäyap yäņkuk.
- 34 <sup>f</sup> Eruk kome Anututä iwoyäņ yämani uken ahäņkuņo upäņkaņ Anututä kome u nanik guņ ämawebe päke u däpmäkta yäwetkuko udegän nämö täņkuņ.
- 35 Nämö, yabäņ koreņpäņ ämawebe u nanikkät kowat-yäpäņ täņpäņ guņ äbot täņo kädet wakiwaki u iwarän täņkuņ.
- 36 Anutu täņo ämawebeniye unitägän kome unitäņo mäjo wära nadäņ yämiņpäņ gwäjiņ äpmoņ yämiņkuņ. Nadäņ yämiņkuņo unita waņ moreņpäņ ŋode täk täņkuņ;

<sup>b</sup> 106:24-26 Nam 14:1-35    <sup>c</sup> 106:27 Wkp 26:33    <sup>d</sup> 106:28-31 Nam 25:1-13

<sup>e</sup> 106:32-33 Nam 20:2-13    <sup>f</sup> 106:34-36 Het 2:1-3, 3:5-6

- 37<sup>g</sup> Iniken äperiye nanak ätu däpmänpäj Kenan nanik täño anutu jopi unita ärawa ude täj yämik täjkuj.
- 38<sup>h</sup> U äperiye nanak waki kubä nämo täjirä jop nadäj däpmänjirä nägäritä kome u Anutu injamiken täjnpän waŋkuj.
- 39 Täjnpäkaŋ iniken täktäki unitä ini imaka, Anutu injamiken taräkinik ude itkuj. Ude täjkujo unitäwä Anutukät bänep kubägän nämo täjkuj. Nämo, iniken gärip iwarän täjkuj.
- 40<sup>i</sup> Ude täjirä Ekänitä iniken ämawebeniye unita gaŋani pähap nadänpäj kokwawak täj yämiŋkuk.
- 41 Ude täjnpäj Anututä ini nadänpäj ämawebeniye yabä-kätänjirän guj ämawebetä äbä intäjukun täj yämiŋjirä gämoriken kuŋatkuj.
- 42 Täjirä iwaniyetä komi epän mebäri kubä täj yämiŋkuj.
- 43 Täjnpäkaŋ kadäni kadäni Ekänitä ämawebeniye wakiken nanik yämagut täjirän upänkaŋ waki täkta gwäk pimiŋpäj äpmok-inik täk täjkuj.
- 44 Ude täk täjkujo upänkaŋ Ekänitä konäm butewakini nadäj yämik täjkkuk.
- 45 Butewaki nadäj yämiŋpäj topmäk-topmäk kubägän ämawebeniye kät bian täjnkuko u juku piŋpäj nadäj yämik-inik täjnpäj jop yabäj oretkuk.
- 46 Yabäj oretkaŋ äma komi epän yämani u täjnpewän ämawebeniye gämoriken itkujo unita butewaki nadäj yämiŋkuj.
- 47 Eruk Ekäni Anutunin, ude täjnkuno unita nin udegän täjnkentäj nimiŋpäj guj äbot täño komi epänken itkamänken ŋo nanik äneŋi nimagut yäpmäj äpämaŋ kuyi! Ude täjiri bänep täga nadäj gamiŋpäj wäpka kudupi u täga api ganiŋoret täne.
- 48 Eruk ämawebe, Ekäni, Isrel täño Anutu u iniŋ oretna! Apiŋotä tärek-täreki nämo pen inide iniŋoret täkäna!  
Unita kudup ŋode yäna; U Bureni. Ekäni wäpi iniŋ oretna!

## Salmo 107

**Anututä komi epänken nanik yämagutkuko unita oretoret kap tewani**

- 1<sup>j</sup> Ekäni iniŋ orerut! Uwä täj-bumbum mähe mi-inik. Unitä iron täj nimik täyak uwä paot-paori nämo patkukotä pätak.
- 2 Ekänitä komi epänken nanik tämagurani in kudup Ekäni iniŋoret man ude kaŋ yäwut.

<sup>g</sup> 106:37 2Kn 17:17 <sup>h</sup> 106:38 Nam 35:33 <sup>i</sup> 106:40-46 Het 2:14-18 <sup>j</sup> 107:1 1Sto 16:34, 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 100:5, 106:1, 118:1, 136:1; Jer 33:11

- 3 Ekäni uwä ämawebe komeni komeni kuŋtāŋpā kuŋkuŋo u änerji yāmagutpāŋ kubäkengän yepmaŋkuko unita yāŋpāŋ ude kaŋ yāwut!
- 4 Komeni komeni kuŋtāŋpā kuŋkuŋo uken nanik ätutä kome kawuki bämopiken kuŋatkaŋ yotpārare kubäken pāŋku itta kädetta ŋoba kuna-kuna tāŋtāŋ kuŋatkuŋ.
- 5 U ketem ba umeta bumta yewäkaŋ ŋoken kumne yāŋ nadāŋkuŋ.
- 6 Komi bārāpi u gānaŋ itkaŋ Ekāniken gera yāŋjirā ketāreŋ yāmiŋkuk.
- 7 Ketāreŋ yāmiŋpāŋ yāmagut yāpmāŋ yotpārare eŋi tāga tāŋpāŋ itnaŋiken u ahāŋkuŋ.
- 8 Unita ämawebe u Ekāni tāŋo iron tārek-tāreki nāmo unita yāŋpāŋ bānep tāga pāhap nadāŋ imik tākot. Ekāni uwä komen äma tāŋkentäk säkgāmān tāŋ yāmik täyak.
- 9 <sup>k</sup> U äma umeta yeŋirā ume yepmāŋ towiwān naŋpāŋ tāga it tākaŋ. Ba äma nakta yek tākaŋ u ketem tāgatāga yepmāŋ towiwān naŋ tokŋeŋpāŋ it tākaŋ.
- 10 <sup>l</sup> Eruk, ämawebe kuŋtāŋpā kuŋkuŋo u ätutāwā yen terak komi eŋiken bipmāŋ urani gānaŋ itkaŋ komi bumta nadäk tāŋkuŋonik.
- 11 U imata, Anutu ärowani unitāŋo manta mäde ut imiŋpāŋ iniken gārip iwarani unita.
- 12 Ude tāŋkuŋo unita Ekānitā komi epān pāhapken yepmaŋkuk. Ude yepmaŋjirān kehāromini paorākaŋ kwaŋi äronŋtāŋ kuŋatkuŋ. Tāŋkentāŋ yāmikta äma kubā nāmo itkuk.
- 13 Komi epānken ude itkaŋ Ekāniken konām butewaki gera yāŋkuŋ. Yāŋjirā nadāŋ yāmiŋpāŋ komi butewaki nadāŋkuŋo u ketāreŋ yāmiŋpāŋ yāmagutkuk.
- 14 <sup>m</sup> Bureni, u bipmāŋ urani pāhap gānaŋ nanikpāŋ yen yāpmāŋ dākŋeŋpāŋ yāmagutkuk.
- 15 Unita ämawebe u Ekāni tāŋo iron tārek-tāreki nāmo unita yāŋpāŋ bānep tāga pāhap nadāŋ imik tākot. Ekāni uwä komen äma tāŋkentäk säkgāmān tāŋ yāmik täyak.
- 16 U komi epān tāŋo yewa kehāromi yeŋ wek täyak. Ba komi eŋi tāŋo eŋi kujari dāpmāŋ jukut täyak.
- 17 Eruk, ämawebe kuŋtāŋpā kuŋkuŋo u ätutāwā guŋ ude äworeŋpāŋ Anututa mäde ut imiŋkuŋ. Ude tāŋpāŋ momi kädet mebāri mebāri tāŋkuŋo unita kāyām waki kubäken yepmaŋkuk.

<sup>k</sup> 107:9 Sam 34:10; Luk 1:53    <sup>l</sup> 107:10 Jop 36:8; Ais 9:2, 42:16; Luk 1:79

<sup>m</sup> 107:14 Sam 68:6, 146:7; Apos 12:7

- 18 Tānpān kāyāmtā tānpewān ketem nakta kudup bitnānpān pāra kumāk tānkuḡ.
- 19 Wakiinik ude itkaḡ Ekāniken gera yānjirā ḡode tānḡentān yāmiḡkuk;
- 20 U meni jinomtā yāpān tāgawāpān yepmaḡkuk. Awaḡ pomi terak nanikpān yāmagutkuk.
- 21 Unita āmawebe u Ekāni tāḡo iron tārek-tāreki nāmo unita yānpān bānep tāga pāhap nadān imik tākot. Ekāni uwā komen āma tānḡentāk sākgāmān tāḡ yāmik tāyak.
- 22 Bānep tāga nadān imiḡpān ārawa tāḡ imiḡpān bānep oretoret kap terak kudān tāga tāḡ yāmiḡkuko unita yānpān teḡ imik tākot.
- 23 Eruk, āmawebe kuḡtānpā kuḡkuḡo u ātutāwā monēḡ epān tākta ḡāpe terak ḡwāḡu pāhap terak kuḡatkuḡ.
- 24 ḡwāḡu terak kuḡarirā Ekānitā kudān kudupi ātu pewān ahānjirā ḡode kaḡpān nadāk tānkuḡ;
- 25 Ekānitā yānjirān mānit pāhap kubā piānpān ḡwāḡu tānpewān tokātḡkuk.
- 26 ḡwāḡutā tokātpān ḡāpe pudāt maḡpān āroḡkaḡ mak tāḡkuk. Ude tānjirān āma ḡāpe terak kuḡatkuḡo unitā kumne yāḡ nadānpān bumta umuntaḡkuḡ.
- 27 Umuntaḡpān tāḡḡuḡuḡ tāḡkaḡ ḡāpetā sākgāmān kukta nadāk tāga kubā nāmo yāpuḡ.
- 28 Ude tānpān imaka umuri pāhap u ḡānaḡ itpān Ekāniken gera yānjirā tānḡentān yāmiḡpān bārāpi u ketāreḡ yāmiḡkuk.
- 29 Tānpān Ekānitā āneḡi yānjirān mānit pāhap u paorirān ḡwāḡu wareḡi nāmo patḡkuk.
- 30 Eruk ḡwāḡu wareḡi nāmo parirān kaḡpān bānep oretoret pāhap tāḡkuḡ. Ude tānjirā Ekānitā yāḡ-yākḡat yāpmāḡ pāḡku kome kunayāḡ nadāḡkuḡken u yepmaḡkuk.
- 31 Unita āmawebe u Ekāni tāḡo iron tārek-tāreki nāmo unita yānpān bānep tāga pāhap nadān imik tākot. Ekāni uwā komen āma tānḡentāk sākgāmān tāḡ yāmik tāyak.
- 32 Unita Anutu tāḡo āmawebekāt kābeyā tānpān Ekāni wāpi pāhap yānpān punin unuken kaḡ yāpmāḡ akuwut! Ba āma ekāni ekāni tāḡo kābeyāken udegān Ekāni wāpi biḡam yānpān kaḡ oraḡ imik tāḡput.
- 33 Tānpākaḡ Ekānitā kome tāga tānpewān ume tāpuri ba taḡi kawuk taḡirā kome kekeki patḡkuk.
- 34 Tānpān ketem pikpik komeken tānpewān mobā ḡājārāk ikek patḡkuk. Imata, āmawebe kome uken iranitā kudān waki mebāri mebāri tāḡkuḡo unita ude tāḡkuk.

- 35 Ekänitä ude täņkuko upänkaņ kome kawukiken yänpewän ume  
äpäņit, gwägu parit täņkuk.
- 36 Ude täņkaņ ämawebe nakta jop irani u yepmaņpänkaņ kome uken  
yotpärare täņpäņ itkuņ.
- 37 Eruk yotpärare täņpäņ itpäņä ketem piņit wain päya piņit täņpäņ  
pewä bureni bumta ahänkuņ.
- 38 Ekänitä iron täņ yämiņirän nanak weņbäyak täņkuņ. Ba yawakiye  
imaka, bumta weņbäyaņkuņ.
- 39 Täņpäkaņ kehäromi nitek ude kadäni käronjita nämo itkuņ. Nämo,  
iwantä abänpäņä komi epän ba butewaki terak yepmaņjirä  
ämawebe jopi ude itkuņ.
- 40 Bureni, Ekäni uwä äma wäp biņam ärowani nitek täņo wäpi biņam  
yäpmäņ äpani. Äma udewani yäwat kireņjirän kome jopiken  
kuņtäņpä kuk täņkuņ.
- 41 Upänkaņ äma jäwäri komi butewaki gänaņ nanik täņken täņpäņ  
yepmaņkaņ iron täņ yämiņirän nanakiye sipsiptä nanak weņbäyak  
täk täkaņ ude bumta ahänkuņ.
- 42 Anututä ude täņjirän ämawebe siwoņitä kaņpäņ bänep täga nadäk  
täkaņ. Täņ äma wakitä kaņpäņ jop, man kum it täkaņ.
- 43 Unita äma nadäk-nadäk ikek in Ekäni täņo kudän päke u kaņpäņ  
nadäwä tärewut. Kaņpäņ nadäwä tärewäpäņ Ekäni täņo iron  
pähap unita yänpäņ-nadäk kaņ täņpeņ kuņarut.

## Salmo 108

### Iwantä nidäpneņ yänpäņ Devittä Anutuken gera yänkuk

- 1 O Anutu, bänepnatä gäka nadäkinik kehäromi täņ gamitat unita kap  
terak ganiņoret täyiwa!
- 2 Eruk, bänepna pidäm täyi! Udegän, wagäm gita in kap tekta pidäm  
täkot! Pidäm täņpäņ kap teņitna kome yänewän!
- 3 Ekäni, wäpka käbop nämo api pewet! Nämo, ämawebe gäka nämo  
nadäk täkaņ u bämopiken bänep täga terak wäpka biņam api  
ganiņ oreret.
- 4 Täņpäkaņ Anutu, gäkä ninta butewaki nadäņ nimik täyan u käronji  
boham, kunum irepmireko ude bumik. Täņkaņ ninta nadäņ  
nimikinik täk täyan u ärowani.
- 5 Unita Anutu, wäpka biņam ärowani kwawak pewi kunum gänaņ  
ba komeni komeni ahänjirän ämawebe kuduņtagäntä kaņ kaņpäņ  
nadäwut!

- 6 Tānpān ninta nadān nimikinik tāk tāyan unita yānpāpik manna nadān namiņpān ketka kehāromitā tānktān nimi. Ude tānġiri sākgāmān kaŋ itna.
- 7 Anutu ini eņiken itkaŋ ŋode yānkkuk; Iwan tānjo kehāromi kudup yāpmān āpān moreņpān oretoret terak ŋode api tānpet; Sekem kenta Sukot kome yāpmān daniņpān āmawebenayeta api yāmet yāk.
- 8 Tānpān ugān nāmo. Gileat Manase kome u imaka, nākņo. Tānkaŋ Efraim kome u nākņo kurepā ude, ba Juda kome u kehāromina kwawak pewā ahāwani yāk.
- 9 Tānpākaŋ Moap kenta Idom kometā watā epān tān namik tākaŋ. Tānkaŋ Filistia nanik tānjo kehāromini yāpmān āpānġpān oretoret tāyat yāk.
- 10 Eruk Anutu, netātā yotpārare yewa kehāromi niked, Idom komeken itak uken āmik tākta nāmagut yāpmān kwek?
- 11 Nāmo! Gāk māde ut nimiņkuno unita jop itkamān. Gāk nintānjo komi āmakāt āmikken bok tāga nāmo api kuneŋ ba?
- 12 Eruk Anutu, gāk tānktān nimiņiri uyaku iwan tāga dāpmānġpān yāwat kirene. Āmatā tānktān tāk tākaŋ u jopi, kehāromini nāmo.
- 13 Unita nadākamān! Anutu, gākkāt bok uyaku iwan tānjo kehāromini tāga api yāpmān āpne!

## Salmo 109

### Āma kubātā Anutuken butewaki man ŋo yānkkuk

- 1 Anutu, nāk ganiņoret tāyat unita nadān āwarākuk nāmo tānpen.
- 2 Nāmo, āma wakiwaki tānpani ba jop manman yāwanitā nāk jop man nākņatpān nut tākaŋ.
- 3 Mebārini nāmo, man waki nāwetpān jop nepmāņit tākaŋ.
- 4 Not tān yāmiņpān tānktān yāmikta yānpāpik man yāk tāyat upānkaŋ naniņ wārāt tākaŋ.
- 5 Tānkaŋ not tān yāmiņpān tānktān yāmiņira unitā kowata kokwawak nadān namiņpān waki tān namik tākaŋ.
- 6 Unita Anutu, iwannaye u man kābeyāken yepmaņpān mani nadākta āma waki kubā iwoyāņpān kaŋ te! Bureni, inikāt nanik kubātā mani kotāk yāpmān daniņpān kaŋ iniņ wārārān.
- 7 Tānpān mani yāpmān daniņpān āma ŋo waki tānpani yān kaŋ yabān-ahāwān. Tānkaŋ yānpāpik man terak yāņikņarani yāk tākaŋ unita imaka, wakigān yān kaŋ yāwān.

- 8 <sup>n</sup> Ude tänjirän irit kuḡat-kuḡari udegän bäräḡeḡ kaḡ paorän! Paorirän moneḡ tuḡumi äma kubätä ahäḡpän kaḡ korewän yän nadätat.
- 9 Paorirän äperiye nanak kodänani kaḡ irut. Ba webeni imaka udegän, webe kajat, täkentäki nämo kaḡ irän.
- 10 Nanakiye kome kujari nämo ude itkaḡ äriḡ täpätäk täntän kaḡ kuḡarut! Ude täntän kuḡarirä tähani wärämütpän kaḡ yawat kireḡ pewaküt!
- 11 Täḡpän äma kubäken naniktä äma unitäḡo komeḡ ba moneḡ tuḡumi komi epän täḡpän yäpami u kudup kaḡ yomägarut yän nadätat!
- 12 Täḡpakaḡ kubätä not täḡ imiḡpän äperiye nanak kodänani unita watä irektawä yän nadätat.
- 13 Täḡpän yeriniye mäden ahänayän täkaḡ u kudup kaḡ kumbut yän nadätat. Täḡjirä wäpita paot-inik kaḡ täḡpän!
- 14 Täḡpakaḡ äbekiye oraniye täḡo kudän wakiwaki unita Ekänitä pen juku piḡpän miḡi täḡo momini peḡ imektawä.
- 15 Ude täḡkaḡ ämawebetä äbot unitäḡo wäpita guḡ tak-inik täḡjirä upänkaḡ Ekänitä momini pen nadän yäpmän kaḡ kuḡarän yän nadätat.
- 16 Iwana uwä orakorak kädet täpuri kubä nämoinik täḡkuk. Nämo, u äma jopi jäwäri, täḡkentäkiye nämo u komi jop nadän yämiḡpän däpmäḡgän täk täḡkuk.
- 17 U täḡpawak man yäktä gäripi nadänkuko unita äyänütpän ini kaḡ täḡpä wawut. Ba iron kädet täktä gaḡani nadänkuko unita kubätä iron nämo täḡ imek.
- 18 Täḡpawak man u tek gupi teraḡgän irani ude täḡkuk. Unita täḡpawak man u ini gupi kujari gänaḡ kudup umetä-yän äpmonpän tokḡeḡ morewut!
- 19 Ba tektä-yän täktäki waki unitä gupi kudup uwäk täḡpipiḡpän, piḡpän yän puḡ topmäḡkaḡ pen it täyon.
- 20 Unita Ekäni, iwanaye man waki näk peḡkentänpän näwet täkaḡ unita yäyat udegän täḡ yämi.
- 21 Ude täḡkaḡ Ekäni Anutuna gäḡḡa wäpka biḡam täga unita yänpän täḡkentän nam. Täḡpän säḡgämän nadän namikinik täk täyan unita iwan kerit terak nanik nämagut.
- 22 Butewaki! Näk täḡkentäkna nämo, jopi. Nadän-bäräpnatä bänepnaken komi, womäntä yän neyak.
- 23 Edap äpmonjirän edap ägoniken wärana paot täyak ude paoret yän nadätat. Mänittä gwakgwak piḡ äreyän täḡpän kuk täkaḡ ude täḡpet.

<sup>n</sup> 109:8 Apos 1:20



- 24 Butewaki nadəŋpəŋ ketem bitnəŋkuro unita gupna kudup  
putərewəkaŋ kehəromina nāmo, kujatna kwini unitəgān itat.
- 25 ° Ude irira iwanayeta nabəŋkaŋ nabəŋ mägayəŋpəŋ yəŋərok nāwet  
takaŋ.
- 26 O Ekāni Anutuna, tənŋkentən nam! Butewakika tərek-təreki nāmo  
unita nāmāgut.
- 27 Ude tənŋiri iwanayeta ŋode kaŋpəŋ nadəwut; Ekāni uwā tənŋkentāki  
bureni.
- 28 Unitā tənŋpəwak man nāwetneŋo upəŋkaŋ gākā iron api tənŋ namen.  
Komi jop namani u tənŋpewi mägək taŋŋirā nək epān watā āmaka  
oretoret kaŋ tənŋpa.
- 29 Əneŋi yəkgān ŋode təyat; Mägəkta iwanaye tek əmet pəranipəŋ yəŋ  
kumān kaŋ uwək təwut!
- 30-31 Ekānitā əma tənŋkentāki nāmo itkentən yəmiŋpəŋ əma wakitā  
kuməkta biŋam yəŋtəreŋ yəmiŋirā tənŋkentən yəmik təyak.  
Unita, Anutu tənŋo əmawebe kəbeyā tənŋirā u bəmopiken itpəŋ  
bənep təga pəhap nadəŋpəŋ menatā Ekāni bumta api  
iniŋoret tənŋpet.

## Salmo 110

### Anututā Intəjukun əmani man ŋo iwetkuk

- 1 <sup>p</sup> Ekānitā intəjukun əma ekānina ŋode iwetkuk; Ketna bure kāda  
maŋŋiriri iwankaye gəmotkaken yepmaŋŋira kaŋ yabā! Ude iwetkuk.
- 2 Nadātan? Yawetā Saion pom terak itkaŋ komeni komeni yabəŋ  
yəwatta wəp biŋam gamiŋpəŋ ŋode api gəwerek;  
Iwankayeta intəjukun tənŋ yəmiŋpəŋ kaŋ yabəŋ yəwat.
- 3 Tənŋpəkaŋ iwankayekət əmik tənayəŋ təkənŋen əmawebekayeta  
tənŋkentən gamikta gupi api yəniŋ kireneŋ.  
Tənŋkaŋ tamimaŋ tamimaŋ nəburum yabək təkaməŋ ude əma  
gubaŋikayeta dubikaken ude api gəwarən tənəŋ.
- 4 <sup>q</sup> Yawetā ŋode yəŋkehərom taŋkuko u əneŋi nāmo api wərəmurek;  
Gək bəmop əma tərek-təreki nāmo api iren, bəmop əma biani  
kubā wəpi Melkisedektā itkuko ude.

° 109:25 Mat 27:39; Mak 15:29    <sup>p</sup> 110:1 Mat 22:44; Mak 12:36; Luk 20:42-43;  
Apos 2:34-35, 1Ko 15:25; Efe 1:20-22; Kol 3:1; Hib 1:13, 8:1, 10:12-13    <sup>q</sup> 110:4 Hib 5:6,  
6:20, 7:17, 7:21

- 5 Eruk, ɲode nadä; Ekäni u bure käda itkentän gamiŋkaŋ kokwawak tänpänjä kome ätu täño intäjukun äma täño kehäromi api yäpmän äpek.
- 6 Ba guŋ äbottä kowata yäpmäkta yäntäreŋ yämiŋpäŋ ämikken bumta dämpänjirän ini ugän api kumänj maneŋ.  
Bureni, komeni komeni täño intäjukun ämaniye täño kehäromi u kudup api yäpmänj äpek.
- 7 Upänkaŋ intäjukun ämana gäk, ume kädet miŋjin säkgämän naŋ täpäneŋpäŋ iwan täño kehäromi kudup yäpmänj äpäŋ moreŋpäŋ oretoret terak täpäneŋpäŋ api iren.

## Salmo 111

### Anutu täño ironita yänpänj iniŋ oretna

- 1 Eruk, Ekäni wäpi iniŋ oretna!

Anutu täño ämawebeniye täga u käbeyä tänjirä näk bämopiken itkaŋ bänepna gupna nadäk-nadäkna kuduŋtagän Anutu bänep täga man iwet täyiwa!

- 2 Ekäni u epän tägagämän täk täyak. Tänjirän ämawebe epäni unita gäripi nadäk täkaŋ uwä Anutu täño täktäkita juku piŋtäŋ kuŋat täkaŋ.
- 3 Bureni-inik! Epän Anututä täk täyak u tägagämän-inik. Unita nadäwa inide kubä täk täyak. Täŋkaŋ kudän siwoŋini uwä paot-paori nämo. U pen api it yäpmänj ärowek.
- 4 Kudän kudupi Ekänitä täk täyak u inide kubä täk täyak. Unita bäräneŋ nämo guŋtak täkamänj. U butewaki pähap nadän nimiŋpäŋ iron täŋ nimik täyak.
- 5 Ämawebe oraŋ imik täkaŋ u Ekänitä ketem yepmänj towik täyak.  
Ba topmäk-topmäk ninkät täŋkuko unita nämo guŋtak täyak.  
Nämoinik!
- 6 Tänpäkaŋ äbot ätu täño kome, iniken ämawebeniye täniŋ kireŋkuko uwä iniken kehäromini kwawak pewän ahäŋkuk.
- 7 Bureni-inik! Imaka u ba u täk täyak uwä kädet siwoŋi terakgän täk täyak. Man kädet ba jukuman niwet täyak u kuduŋtagän täga täŋkentänj nimek.  
Man jopi kubä nämo niwet täyak!

- 8 Ba unitäño бага man kubä nämoinik api paorek. Nämo, uwä kudup siwoñigän peñkuko unitä pen api it yäpmäj ärowek.
- 9 Täñpäkañ Ekäni u ämawebeniye nin komi epänken nanik nimagutpäñ ninkät topmäk-topmäk täga, tärek-täreki nämo täñkuk.  
Unita ñode yäna; Anutu u kudupi, tägagämän-inik.
- 10 <sup>r</sup> Unita ämawebe, in ñode nadäwut; Äma kubä nadäk-nadäk ikek ude kañ irayäj nadäñpäñä, eruk, Ekänita umuntañpäñ orañ imek.  
Bureni, ämawebe Ekäni täño man buramik täkañ uwä nadäk-nadäk täga nitek.

Unita Ekäni wäpi iniñ oretpäñ pen iniñoret täkäna!

## Salmo 112

### Anutu orañ imanitä säkgämän-inik api itneñ

- 1 Ekäni wäpi yäpmäj akuna! Äma Anutu orañ imik täkañ uwä Ekäni täño oretoret terak kuñat täkañ. Äma udewanitä Anutu täño man buramikta gäripi nadäk täkañ.
- 2 Äma udewani täño äbekiye oraniyetä kome terak kehäromigän api itneñ. Siwoñi äma täño nanakiyetä Anutu täño täñkentäk ikek api itneñ.
- 3 Äma udewani täño äboriyeken iron pähap ahäj-bumbum api täñ yämek. Täñpäñ tärek-täreki nämo, säkgämän pen api irek.
- 4 <sup>s</sup> Jop manman nämo yäwani ämata bipmäñurani gänañ peñyäjek pähap api ahäj yämek. Täñpäkañ äma siwoñi, bänep iron täñpani ba äma ätuta täñkentäj yämani unita peñyäjek api ahäj yämek.
- 5-6 Äma noriyeta butewaki nadäj yämik täkañ uwä säkgämän kuñat täkañ. Täñpäñ äma moneñ epän siwoñigän, täñyäkñarani nitek nämo täk täkañ uwä oretoret terak kuñat täkañ.  
Äma udewani täño kehäromi pen api irek. Äma mäden ahänayäj täkañ unitä wäpi biñam pen api yäj yäpmäj äroner.
- 7 <sup>t</sup> Äma udewanitä bäräpi kukñi käda ahäjirän nadäñpäñ nämo umuntak täkañ. Bänepitä Ekäni kwasikotpäñ unita nämo kwitak täkañ.
- 8 Äma udewanitä bätakigän kuñatpäñ imaka kubäta nämo umuntak täkañ. Ittängän iwaniye iñamiken kehärom tañpäñ bäri kap api tener.

<sup>r</sup> 111:10 Jop 28:28; Snd 1:7, 9:10    <sup>s</sup> 112:4 Jop 11:17; Sam 97:11    <sup>t</sup> 112:7 Sam 57:7, 64:10

- 9 <sup>u</sup> Äma udewani jopi jäwärita butewaki nadäj yämiŋpäŋ iron täŋ yämik täkaŋ. Kädet siwoŋini u paot-paori nämo api irek.  
Unita ämatä wäpi biŋam api yäŋahän yäpmäj kuneŋ.
- 10 Täŋpäkaŋ äma wakitä u kaŋkaŋ kokwawak nadäk täkaŋ upäŋkaŋ gupi pewä putäreŋirän meni nänäm tawäpäŋ ämik täkta täŋpäwak täkaŋ.  
Täŋpäŋ imaka täga kämi yäpmäkta itsämäk täkaŋ uwä bureni nämo yäpmäk täkaŋ.

## Salmo 113

**Imaka imaka täga täŋ nimik täyak  
unita Anutu iniŋoret täkäna!**

1 Ekäni iniŋoret täkäna!

Ekäni täŋo epän watä ämaniye nin u wäpi iniŋoret  
täkäna! Äneŋi yäwa! Ekäni wäpi yäpmäj akuna!

2 Yäŋetak bipmäŋtak tärek-täreki nämo iniŋoret täkäna!

3 Ämawebe kukŋi kukŋi nanik in imaka, kudup Ekäni  
wäpi iniŋoret täkot!

4 Ekänitä ämawebe komeni komenita intäjukun-inik it  
nimik täyak. Wäpi biŋamtä imaka imaka kome terak  
ba kunum gänaŋ itkaŋ u kumän yärepmetak.

5 Ekäninin Anutu udewani kubä nämo itak! Nämoinik,  
Ekäninin u punin-inik unu it täyak.

6 Bureni, u punin-inik unu it täyak upäŋkaŋ kunum kenta  
kome unita nadäŋpäŋ etä päpä yabäj yäwat täyak.

7-8 Ekäninin kudän tägagämän täk täyak. U äma äpani-inik,  
jopi jäwäri täŋkentäj yämiŋpäŋ yepmaŋpäŋ äma wäpi  
biŋam ikekkät kentäŋpäŋ it täkaŋ.

9 Täŋpäkaŋ webe äruŋ iranita nadäj yämiŋirän nanak  
bäyaŋkaŋ oretoret pähap nadäk täkaŋ.

Unita Ekäni iniŋoret täkäna!

---

<sup>u</sup> 112:9 2Ko 9:9

## Salmo 114

### Ekänitä ämawebenyeken kudän kudupi pewän ahänkuḡ

- 1-2 <sup>v</sup> Kadäni Isrel nanik Jekop täḡo äbot unitä Isip komeken nanik äpämaḡ kuḡkuḡo uken, Juda äbot u Ekäni täḡo kudupi ämawebe ude äworeḡkuḡ.  
Bureni, kadäni ugän Isrel ämawebetä Ekänitä inita biḡam täḡkuḡ.
- 3 <sup>w</sup> Kadäni uken Gwägu Gämänitä Ekäni kaḡ-umuntaḡ ämetpeḡ kuḡkuk. Ba kadäni kubä Jodan ume imaka, bitnäḡpāḡ itkuk.
- 4 Täḡkaḡ pom taḡi taḡi oretoret täḡpāḡ memetä-yāḡ tubupeḡtäḡ kuḡirä, täpuri täpuriwä udegän sipsiptä-yāḡ tubupeḡtäḡ kuḡkuḡ.
- 5 Eruk näwerut; Gwägu, gäk imapāḡ kaḡkaḡ metāḡpeḡ kuḡkun? Ba Jodan ume, gäk ima mebärita äpäkta bitnäḡpāḡ itkun?
- 6 E, pom taḡi taḡi, in ima mebärita memetä-yāḡ tubupeḡtäḡ kuḡkuḡ? Ba täpuri täpuri in udegän, imapāḡ kaḡkaḡ sipsiptä-yāḡ tubupeḡtäḡ kuḡkuḡ?
- 7 Ai, kome pähap, Yawe, Jekop täḡo Anututä äbāḡirän kaḡkaḡ iḡamiken bäromtä!
- 8 <sup>x</sup> Imata, Ekäni uwä yāḡpewän mobä kehäromi kubätä imärirän ume gwägu ahänkuk. Ba yāḡpewän geḡi kawukiken ume dapuri äpuk.

## Salmo 115

### Anutu bureni u kubägän itak

- 1 Ekäni, nintäḡo wāpnin biḡam punin nämo irek. Nämo, nin täga nämo! Gäḡḡaken wāpka biḡam peḡyāḡek ikek unitägän punin kwawakinik it täyon, gäk nadāḡ nimikinik täḡpāḡ nämo nipmak täyan unita.
- 2 Guḡ äbottä sära man ḡode imata niwet täkaḡ; Anutuḡin u de itak?
- 3 U nämo nadākaḡ? Nin täḡo Anutu u kunum gānaḡ kehäromi nitek itak. U itkaḡ imaka kubä täḡpayāḡ nadāḡpāḡä u bureniḡän täk täyak.
- 4 <sup>y</sup> Täḡ äma unitäḡo anutuwä siliwa kenta gol mobäpāḡ keritä iḡitpāḡ puḡ gatāḡpāḡ pek täkaḡ.
- 5 U meni nitek täk täkaḡ upāḡkaḡ meni man täga nämo yāneḡ. Ba dapuri nitek täk täkaḡ upāḡkaḡ dapuri wareḡ täga nämo täneḡ.

<sup>v</sup> 114:1 Kis 12:51

- 6 Ba jukuni nitek tāk tākaŋ upāŋkaŋ man tāga nāmo nadāneŋ. Ba iŋami nitek tāk tākaŋ upāŋkaŋ imaka kubā tāga nāmo piāŋ nadāneŋ.
- 7 Keri nitek tāk tākaŋ upāŋkaŋ keru wareŋ tāŋpāŋ imaka kubā tāga nāmo iŋitneŋ. U kuroŋi nitek tāk tākaŋ upāŋkaŋ kādet tāga nāmo kuneŋ. Ba wareŋ tāŋpāŋ māmā tāga nāmo tāneŋ.
- 8 Unita āma imaka udewani tāŋpani, ba āma unita nadāŋ yāmikinik tāk tākaŋ u imaka, imaka wārani tāŋpāŋ nadāŋ yāmīneŋo udewanigān api āworeneŋ!
- 9 Eruk, Isrel āmawebe, Ekānijin tāŋkentāŋ tamiŋpāŋ watā it tamik tāyak unitagān nadāŋ imikinik tāŋput.
- 10 Anutu tāŋo bāmop āma, in udegān tāŋkentāŋ tamiŋpāŋ watā it tamik tāyak unita Ekāni unitagān nadāŋ imut.
- 11 Bureni, āmawebe Anutu bureni u iniŋ orerani in kudup Ekāni tāŋkentāŋ tamiŋpāŋ watā it tamik tāyak unitagān nadākinik tāŋput.
- 12 Ekāni u ninta nāmoinik guŋtak tāyak. Nāmo, u Isrel āmawebe ba Anutu tāŋo bāmop āma ninta nadāŋ nimikinik tāŋpāŋ iron pen api tāŋ nimik tāŋpek.
- 13 \* Anutu u āmawebe kuduŋtagān, āpani ba ārowani iniŋoret tākaŋ unita iron api tāŋ yāmek.
- 14-15 Ekāni kunum kenta kome pewān ahāwani unitā yeri kon tāŋ tamiton. Kon tāŋirān nanak weŋ bāyak pen kaŋ tāŋ yāpmāŋ kut! Ba nadāŋ tamiŋirān nanakjiyetā udegān kaŋ tāŋ yāpmāŋ kut!
- 16 Tāŋpākaŋ kunum uwā Ekānitā inita biŋam. Tāŋ kome uwā ninta niniŋ kireŋkuk.
- 17-18 Unita āmawebe kodak irani nin, Ekānita bānep tāga tārek-tāreki nāmo nadāŋ imik tākāna. U imata, kumāŋpeŋ pāŋku kum irit komeken naniktā Ekāni tāga nāmo iniŋ oretneŋ. Eruk, Ekāni wāpi iniŋ oretna!

## Salmo 116

### Ekānita bānep tāga kap tewani

- 1 Ekāni tāŋkentāŋ nam yāŋpāŋ gera butewaki terak yāŋira nadāŋ namik tāyak unita Ekānita gāripi pāhap nadātat.

\* 114:3 Kis 14:21; Jos 3:16 \* 114:8 Kis 17:1-7; Nam 20:2-13 † 115:4-8 Sam 135:15-18; Jer 10:5; Rev 9:20

- 2 <sup>a</sup> Nākŋo gerata juku pek täyak unita nāk it yäpmän kwayän täyat ude Anutu iniŋoret yäpmän kaŋ kwa.
- 3-4 <sup>b</sup> Nāk pära kumānpän unita bumta umuntaŋkut. Kadäni uken Ekänita gera yänpän ŋode yänkut; Ekäni, butewaki nadän namiŋpän täŋkentän nam! yän yänkut.
- 5 Ekäni uwä ninta bänep täga nadän nimiŋpän täŋkentän nimik täyak ba butewaki nadän nimik täyak.
- 6 Bureni! Äma ätu ini täga nämo täŋkentänari uwä Ekänitä täŋkentän yämik täyak. Nāk ude itkuro upänkaŋ täŋkentän namiŋkut.
- 7 Tänpän Ekänitä nāk nabän näwatpän täŋkentän namiŋkuko unita apiŋo imaka kubäta nadäwätäk nämo täk täyat.
- 8 Nāk konäm kottäyiwa Ekäni gäkä naniŋ bitnänpän konämna pito ärut namiŋpän nepmäŋit näwatkun.  
Nāk kumbayän täŋkuropän Anutu gäkä täŋkentän namiŋkun.
- 9 Unita nāk kome terak irayän täyat uwä Ekänikät bok api it yäpmän kuŋatde.
- 10 <sup>c</sup> Nāk bumta wayat yän nadänkuro upänkaŋ Ekäni jop waki nadän imiŋkut.
- 11 Tänpän nāk äma täŋo manta nadäwa bureni nämo tänpäkaŋ Anutugän nadän imiŋkut.
- 12 Ekänitä säkgämän täŋ namiŋ yäpmän äbuko unita kowata jide api täŋ imet?
- 13-14 Nāk nadätat! Ude api täŋ gamet yän yänkehärom taŋkuro unita ämawebe kudup iŋamiken ŋode täga api tänpet;  
Anututa iron imikta wain ume gäripi nikek inita biŋam kaŋ piŋ ima, Ekänitä nämagutkuko unita kowata.  
Ude täŋkaŋ Ekäniken yänapik man api yäwet.
- 15 <sup>d</sup> Tänpäkaŋ Ekänitä ämawebenyeta nadäwän ärowani täk täkaŋ. U kubätä kumāŋirän nadäwän jopi nämo täk täyak.
- 16 Unita Ekäni, ŋode gäwera; Nāk gäkŋo epän ämaka ude kuŋat täyat, meŋnatä kuŋat täŋkuko ude.  
Nāk yentä topmänpän nepmaŋkuŋopän gäkä pit namiŋkun.
- 17 Unita nāk gäka bänep tägata iron täŋ gamiŋpän api ganiŋ oreret.
- 18 Tänpän nāk ude api täŋ gamet yän gäwetkuro ude ämawebekaye iŋamiken api täŋ gamet.
- 19 Ekäni, nāk tänpayän täyat u Jerusalem kudupi yotkaken api täŋ gamet.

<sup>a</sup> 116:2 Sam 17:6, 40:1   <sup>b</sup> 116:3 Sam 18:4-6   <sup>c</sup> 116:10 2Ko 4:13   <sup>d</sup> 116:15 Sam 72:14

Unita Ekäni wäpi yäpmäj akukot!

## Salmo 117

**Äma uken-uken nanik Ekäni wäpi iniḡoret täkot!**

- <sup>1 e</sup> Äma äbori äbori, in Ekäni iniḡ orerut! Ämawebe kuduḡtagän in wäpi biḡam yäpmäj akuwut!
- <sup>2</sup> Ekänitä ninta gäripi pähap nadäḡpäj wari wari nadäḡ nimikiniḡ täk täyak. Unita iniken yäḡkehäromtak man bian yäḡkuko udegän iwatpäj nämoiniḡ api niḡmaḡpek.

Unita ämawebe kuduḡtagän Ekäni wäpi iniḡoret täkäna!

## Salmo 118

**Anututä täḡkentäj yämiḡkuko unita nadäḡpäj bänep täga man yäḡkuḡ**

- <sup>1 f</sup> Ekäni nadäḡ nimik täyak unita bänep täga man iwet täkäna. Bänep iron tärek-täreki nämo täḡ nimik täyak.
- <sup>2</sup> Unita Isrel ämawebe ḡode yäkot; Bänep iron tärek-täreki nämo täḡ nimik täyak!
- <sup>3</sup> Anutu täḡo bämop äma udegän ḡode yäkot; Bänep iron tärek-täreki nämo täḡ nimik täyak!
- <sup>4</sup> Ämawebe Anutu täḡo man buramik täk täkaḡ unitä ḡode yäk täkot; Bänep iron tärek-täreki nämo täḡ nimik täyak!
- <sup>5 g</sup> Näkä bäräpi taḡi kotaḡpäj Ekänita gera yäḡkut. Gera yäḡjira nadäḡpäj Ekäni uwä bäräpina ketäreḡ namiḡirän pidäm taḡkut.
- <sup>6 h</sup> Ekäni uwä näkkät irirän nämo api umuntäwet. Nämo, ämatä imaka kubä täḡ namikta nämo umuntak täyat.
- <sup>7</sup> Ekäni näkkät it täkamäk. Täḡkaḡ ini täḡkentäj namik täyak unita kämi iwanaye däpmäḡirän api yabäwet.
- <sup>8</sup> Bureni! Äma täḡo täktäki-tagän nadäḡitna ärowani nämo täḡpöpäj Anututagän nadäḡ imikiniḡ täḡpeḡ kuḡatneḡo u tägagämän.
- <sup>9</sup> Komen äma täḡo täḡkentäk u äpanigän. Ekäni täḡo täḡkentäk u ärowani.

<sup>e</sup> 117:1 Rom 15:11    <sup>f</sup> 118:1 1Sto 16:34, 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 100:5, 106:1, 107:1, 136:1; Jer 33:11    <sup>g</sup> 118:5 Sam 18:19, 120:1    <sup>h</sup> 118:6 Sam 56:4, 56:11; Ais 51:12; Hib 13:6



- 10 Unita iwan mäyaptä it gwäjij namiŋkuŋopäj Ekäni täŋo wäpi terak kehäromini yäpmäj äput.
- 11 Näk it gwäjijkuŋopäj Ekäni täŋo kehäromi terak däput.
- 12 Iwanayetä nämäk-nämäktä nintä terak bipmäk täkaŋ ude täŋkuŋo upäŋkaŋ däpmäj-pewa kumbuŋ, kädäptä tepäraŋ bäräŋeŋ ijiŋ paot täkaŋ ude.  
Ekäni täŋo kehäromi terak däpmäj moreŋkut.
- 13 Ämik pähap täŋpäj nepmäŋitpäj nutnayäj täŋirä Ekänitä täŋkentäj namiŋirän nämo nutkuŋ.
- 14 <sup>i</sup> Bureni, Ekänitä kehäromi pähap namiŋpäj täŋkentäj namik täyak. U wakiken nanik nämagutkuk.
- 15 Täŋpäj unita Anutu täŋo ämawebe tähaniken iniŋoret kap teŋit gera ŋode yäk täkaŋ;  
Anutu täŋo kehäromitä epän kehäromi-inik täk täyak! yäk.
- 16 Ekäni täŋo kehäromitä täŋkentäj nimiŋirän iwan täŋo kehäromi yäpmäj äpumäj.
- 17 Näk pengän ŋode nämo api kumbet. Nämo! Näk kodak itkaŋ Ekäni täŋo täktäki unitäŋo manbiŋam api yäŋahäk täŋpet.
- 18 Bureni, Ekäni uwä kumäj-kumäj nutta bitnäŋpäj näk yäpä-siwŋotakta komigän namiŋkuk.
- 19 Unita kudupi yot yäma dät namiŋirä äro Anutu wäpi yäpmäj akwa!
- 20 Ŋo ŋowä Ekäni täŋo yäma, ämawebe siwŋi kuŋarani unitägän täga äroneŋ.
- 21 Ekäni, gäk näkŋo yäŋapik man nadäj namiŋpäj täŋkentäj namiŋiri säkgämän it täyat. Unita ganiŋ oretat!
- 22 <sup>j k</sup> Bek eŋi täŋpani ämatä kawä wawäpäj gägäniken maŋpä kuŋkuŋo unitä eŋi täŋo bek bämopi ude itak.
- 23 Imaka uwä Ekäni ini-tägän täŋirän kaŋpäj gäripi pähap nadäkamäj.
- 24 Täŋpäj kadäni ŋowä Ekänitä peŋ nimiŋkuk. Unita oretoret täŋpäj bänep tägagämän nadäna!
- 25 <sup>l</sup> Ekäni, gäk täŋkentäj nimi. O Ekäni, täŋpewi bureni säkgämän ahäj nimän!

<sup>i</sup> 118:14 Kis 15:2; Ais 12:2    <sup>j</sup> 118:22 Luk 20:17; Apos 4:11, 1Pi 2:7    <sup>k</sup> 118:22-23 Mat 21:42; Mak 12:10-11

- 26 <sup>m</sup> Anutu, äma gäknaken wäpka terak äbayän täyak uwä kaŋ oraŋ imi. Täjiri nin udegän kudupi yot gänäŋ äronpäŋ wäpka api yäpmän akune.
- 27 Ekäni ini-tägän Anutu bureni! Ini-tägän ninta watä säkgämän it nimik täyak. Unita päya päham kehap täŋpäŋ alta teŋ äyäjut täkot.
- 28 Gäk Anutuna! Bänep täga man gäwetat. Gäk Anutuna! Gäkŋo wäpka yäpmän akutat.
- 29 Eruk ämawebe ŋode nadäkot; Ekänitä ninta gäripi nadäŋpäŋ iron täŋ nimik täyak u paot-paori nämo unita bänep täga man iwet täkot.

## Salmo 119

### Anutu täŋo man u tägagämän-inik

- 1 <sup>n</sup> Äma kädet siwoŋigän säkgämän kuŋat täkaŋ uwä Ekäni täŋo oretoret terak it täkaŋ. Äma udewaniwä Ekäni täŋo man buramiwani äma.
- 2 Äma Ekäni täŋo kädet siwoŋi iwat täkaŋ, äma udewani Ekäni täŋo oretoret terak it täkaŋ.  
Ekäni täŋo kädet u iwatta gäripi pähap nadäŋpäŋ ehutpäŋ iwat täkaŋ.
- 3 Bureni-inik, äma udewani kädet waki iwatta bitnäŋpäŋ Ekäni täŋo kädet siwoŋi ugän iwat täkaŋ.
- 4 Anutu, gäk man kädetka siwoŋi u kudup niwetpäŋ ŋode yänkun; Watäni itpäŋ näknaken kädet siwoŋi ugän kaŋ iwarut yän niwetkun.
- 5 Unita Anutu, näk gäkŋo man kädet siwoŋi u iwatta gäripi pähap nadäk täyat udegän wari wari kaŋ iwat täŋpa yän nadätat!
- 6 Bureni, gäkŋo jukuman kuduptagänta ket nadäŋpäŋ kuŋarayän täyat uwä momi täŋpäŋ nämo api mäyäk täwet.
- 7 Ekäni, kadäni gäkŋo man kädet siwoŋi yänpäŋ-nadäk täŋpayän täyatken uken bänepna säkgämän paki-inik api irek.  
Ude täŋkaŋ gäkŋo wäpka biŋam api yäpmän akuk täŋpet.
- 8 Näk gäkŋo irit kädetka kudup iwatta nadätat unita nämo nepmaŋpen.

<sup>m</sup> 118:26 Mat 21:9, 23:39; Mak 11:9; Luk 13:35, 19:38; Jon 12:13    <sup>n</sup> 119:1 Sam 128:1

### Anutu täño jukuman buramiwani äma täño manbiñam

- 9 Äma gubañi näk jide täñpäñ kädet siwoñigän täga kuñaret? Näk gäkño man iwarero uyaku äma siwoñi ude ired.
- 10 <sup>o</sup> Unita Anutu, näk gäkño kädet u iwatta gäripi pähap nadäñpäñ ehutpäñ iwat täyat.  
Gäkä täñkentän namiñiri kädet siwoñita nämö bitnäñpäñ ugän api iwaret.
- 11 Näk gäkken momi täñpetawä yäñpäñ gäkä nanik man ugänpäñ bänepnaken pek täyat.
- 12 Ekäni, kädetka siwoñi näwetpäñ näwoñärek täñiri ugän iwatpäñ wäpka biñam kañ ganiñ orera.
- 13 Näk kädet kuduhtagän yäñahäñpäñ niwetkuno u ämawebe kudup yäñahäñpäñ yäwet täyat.
- 14 Ämatä moneñ tuñumta gäripi pähap nadäk täkañ u irepmitpäñ näk gäkño man iwatta gäripi udegän nadäk täyat.
- 15 Gäkño manka juku piñpäñ manka kädet siwoñi u yäñpäñ-nadäk täk täyat.
- 16 <sup>p</sup> Anutu, gäkño kädet siwoñi iwatta gäripi nadäñpäñ gäkño mankata nämö api guñ täwet.

### Ekäni täño man kädetta gäripi nadäñjuk

- 17 Unita Ekäni, epän watä ämaka näka täñkentäk säkgämän täñ namiñiri säkgämän itpäñ gäkño mangän kañ iwara.
- 18 Bänepna täño dapuri birik ärut täñpi kuñirä ijiwa-kwäpäñ man bureni gäripi niked gäkño man kudän terak pätkañ u kudup nadäwa tärewut.
- 19 Näk kome ño terak kadäni käroñi itta biñam yäwani nämö unita gäkñaken man kädet u näka käbop nämö peñ namen. Nämö!
- 20 Näk gäkño manka biñam u kepma kepma yäñpäñ-nadäk täñpäñ iwatta bänepnatä kädäp ijik täyak.
- 21 Ekäni, näk nadätat. Äma inita nadäwä ärowani täñpäpäñ manka mäde ut imik täkañ u yebeppäñ mäde ut yämiñiri paotta biñam täk täkañ.
- 22 Täñpäkañ näk gäkño man buramiñpäñ iwat täyat unita äma udewani yabäñ äwaräkuk täñiri yäñärok ba mäde këda man wari nämö näwetneñ.
- 23 Bureni Ekäni, äma wäpi biñam ikektä käbeyä täñpäñ näk wäpna yäpmäñ äpäkta yäñpäñ-nadäk täk täkañ upäñkañ epän watä ämaka näk gäkño jukuman ehutpäñ yäñpäñ-nadäk api täk täñpet.

<sup>o</sup> 119:10 Sam 119:2, 119:21, 119:118, 119:145    <sup>p</sup> 119:16 Sam 119:35, 119:70, 119:92-93, 119:174

24 Imata, gäkŋo jukuman unitä bänepna täŋpidäm taŋpän kädet näwoŋärek täyak.

**Anutu täŋo бага man ehutpän iwatkuk**

25 Wära! Iwanayetä näk nutpän näwat kireŋpewä kehäromina kudup paotak unita gäk bian näwetkuno ude täŋkentän namiŋpän kehäromi äneŋi namisi.

26 Irit kuŋat-kuŋatna täŋo mebäri kudup yänahänpän gäwerira kowata näwetkun.

Unita apiŋo gäkŋaken man kädet u näwetpän näwoŋäresi!

27 Täŋpän nadäk-nadäkna täŋpewi piräreŋirän gäkŋo jukuman nadäwa tärewäkaŋ kudän kudupi täŋkuno unita kaŋ juku piwa.

28 Wära! Butewakitä nutpewän kumbet yän nadätat unita näwetkuno udegän kehäromi äneŋi namisi.

29 Täŋpakaŋ bänepnatä täŋ-näkŋat-pewän kädet wakiwaki täŋpetta yänpän бага peŋkireŋpän yewa täŋ namisi.

Täŋpän bänep täga nadän namiŋpän бага manka näwetpän näwoŋärek täyi.

30 Imata, näk gäkŋo kädet bureni iwatta iwoyänpän yänkehärom taŋkut. Ude täŋkaŋ man kädetka wari wari pen juku piŋpän kuŋat täyat.

31 O Ekäni, näk juku-manka iŋit-inik täŋpän yäpmän kuŋat täyat unita yabän äwaräkuk täŋiri iwantä mäyäk nämo namineŋ!

32 <sup>a</sup> Eruk, wisik-inik! Bänepna täŋpidäm taŋ namik täyan unita gäkŋo бага man kädetka ugänpän kaŋ iwat täŋpa!

**Nadäk-nadäk yäpmäkta Anutuken yänapiŋkuk**

33 Ekäni, бага man kädetka ket näwoŋäreŋiri näk kädet u pen iwat yäpmän äroŋtängän kaŋ kumba!

34 <sup>r</sup> Nadäk nadäk täŋkentän namiŋiri бага manka buramiŋpän kaŋ yäpmän kuŋara.

Gupna bänepna bok kaŋ yäpmän kuŋara!

35 Ekäni, бага manka kädetkaken yännäŋŋat yäpmän ku. Imata, u iwat täyatken uken bänep oretoret nadäk täyat.

36 <sup>s</sup> Unita bänepna täŋpidäm taŋiri moneŋ wädäk-wädäk täŋo gärip mäde ut imiŋpän gäkŋo бага man iwattagän gäripi kaŋ nadäk täŋpa!

<sup>a</sup> 119:32 1Kn 4:29; Ais 60:5, 2Ko 6:11-13 <sup>r</sup> 119:34 Sam 119:73; Snd 2:6; Jem 1:5

<sup>s</sup> 119:36 Mak 7:21-22, 1Ti 6:10-11; Hib 13:5

- 37 Dapunna teŋ-pipiwayäj tayan uyakuwä imaka jopi-jopita  
yabängäríp nämö api tängpet.  
Ude tängkaŋ näwetkuno udegän iritnata watä säkgämän it namisi.
- 38 Anutu, ämawebe nadäj gamik täkaŋ u tängkentäj yämikta  
yängkehärom taŋkun. Eruk, epän ämaka näkken udegän pewi kaŋ  
ahäj namän.
- 39 Iwantä mäyäk man näwetta umuntäyat unita nadäj namiŋiri kaŋ  
närepmirän.
- 40 O Ekäni, бага manka ba juku-manka iwatta gäripi pähap nadätat  
unita gäkŋaken nadäk siwoŋi terak iwatpäŋ irit säkgämän u namisi.

### Anutu täŋo man yengämän pewäpäŋ kuŋatkuk

- 41 Tängkaŋ Ekäni, gäk iron mähemi unita ironka u kwawak  
näwoŋäreŋpäj näwetkuno udegän wakiken nanik tängken tängpäŋ  
kaŋ nämagut.
- 42 † Ude täŋ namiŋiri äma yängärok näwet täkaŋ unitäŋo man täga uret.  
Imata, gäkŋo manta nadäkinik täyat unita.
- 43 O Ekäni, mena tängpidäm taŋiri manka bureni u yängahäk täyiwa.  
Imata, kehäromi kubäken nämö yäpmäk täyat, gäkŋo man  
terakgän yäpmäk täyat.
- 44 Unita gäkŋo jukuman u tärek-täreki nämö buramiŋpäj api iwat tängpet.
- 45 Bureni, gäkŋo jukuman iwatta nadäk täyat unita iwanayetä täga  
nämö api topmäŋpäj nepmäŋitneŋ.  
Nämö, bätakigän api kuŋaret.
- 46 Tängpäkaŋ kome täŋo intäjukun äma iŋamiken gäkŋo jukuman api  
yängahäk tängpet.  
Ude täŋira manna u utpäŋ mäyäk täga nämö api namineŋ.
- 47 † U imata, gäkŋo mankata gäripi pähap nadängpäj buramiŋira  
bänepnatä pidämtak täyak.
- 48 Ekäni, man kädetkata gäripi nadäk täyat unita nadängira ärowani  
tängpäpäj yängpäj-nadäk täk täyat.

### Anutu täŋo бага manta nadäwän bureni kubä tängkuk

- 49 Ekäni, yängkehäromtak man bian epän watä ämaka näk näwetkuno u  
nadängpäj tängkentäj nam.

† 119:42 Sam 102:8, 119:39; Snd 27:11    † 119:47 Sam 119:16, 119:97, 119:127, 119:159

- Man näwetkuno unitä bänepna täŋ-kehäromtak täyak.
- 50 Bäräpi kadäniken man unitä bänep kwini pewän ahänj namik täkaŋ ba iritna täŋ-mehamtak täyak.
- 51 Täŋpakaŋ butewaki pähap! Äma ärowanitä yänjärok man bumta näwet täkaŋ. Upänkaŋ näk gäkŋo man unitagän gwäk pimiŋpäŋ manka ugänpäŋ iwät täyat.
- 52 Ekäni, бага manka bianiinik uterak kehäromi yäpmäk täyat unita u pen juku pik täyat.
- 53 Unita äma wakiwakitä gäkŋo бага man u pekinik täŋirä yabänpäŋ bänepna täŋpäwak täkaŋ.
- 54 Täŋpakaŋ uken-uken ittän kuŋat täyatken gäkŋo бага manta gäripi nadänpäŋ unita kap ganiŋ ubiŋ teŋtän kuŋat täyat.
- 55 Ekäni, bipani bipani näk gäka juku pik täyat. Täŋkaŋ бага manka u nämo api pewet. Nämoinik!
- 56 Baga manka wari wari iwät täyat unitä bänepnaken oretoret pewän ahäk täkaŋ.

#### Anutu täŋo бага man iwatta gäripi nadänjuk

- 57 <sup>v</sup> Ekäni, gäk it namitan unita imaka gäripi nitek äneŋi kubäta nämo wäyäkŋek täyat.  
Mebäri unita gäkŋo man kädet kudup iwatta nadänpäŋ yänkehärom taŋkut.
- 58 Täŋpakaŋ Ekäni, gäk bian täŋkentän namikta yänkehäromtak man yänkun. Unita gäkŋo man u nadänpäŋ täŋkentän namikta bänep nadäk-nadäkna kudup gäkagän ganiŋ kiretat.
- 59 <sup>w</sup> Näk irit kuŋat-kuŋatna täŋo mebäri kudup nadäwa-tärewäpäŋ apiŋo gäkŋo man buramiŋpäŋ iwatta bänep peyat.
- 60 Unita gäkŋo jukuman iwatta kämi kaŋ yänkaŋ nämo itsämän yäpmän kwet. Nämo, pengän yäput peyat ŋo.
- 61 Bureni, äma wakitä näk nutta nadänpäŋ buŋep täŋkuŋo upänkaŋ näk bänepna äreyäwäpäŋ gäkŋo jukuman unita nämo guŋ täyat.
- 62 Nämoinik, gäkŋo бага manka siwoŋi unita nadänpäŋ ganiŋ oretta bipani bämop-inik akuk täyat.
- 63 Ba ämawebe gäk oraŋ gamiŋpäŋ juku-manka iwät täkaŋ ukät not täŋpäŋ kuŋat täkamän.
- 64 Bureni Ekäni, kome ŋo terak ironka tokŋeŋ pätak. Unita man kädetka täŋo mebäri näwetpäŋ näwoŋäreŋiri kaŋ nadäwa tärewut!

<sup>v</sup> 119:57 Sam 16:5    <sup>w</sup> 119:59 Mak 14:72; Luk 15:17

### Ekäni täño бага mantä täga täñkentäj nimek

- 65 Ekäni, täñkentäj namikta yäñkuno u iwatpäñ epän ämaka näka säkgämän täñ namik täyan.
- 66 Näk бага mankata nadäkinik täyat unita nadäk-nadäk täga namiñiri бага man täño mebäri kañ nadäwa tärewut.
- 67<sup>x</sup> Täñpäkañ bian goret kuñatkuro unita yäpä-siwonçakta komi namiñkun. Ude täñiri eruk apiño gäkño man buramitat.
- 68 O Ekäni, täñkentäj namik täyan u tägagämän. Gäk orakorak täño mähemi bureni.  
Unita gäkñaken man kädetka täño mebäri näwetpäñ näwonçarek täyi.
- 69 Äma ärowani näka jop manman yäk täkañ upäñkañ bänep nadäk-nadäkna kudup gäkño juku-manka uteragän pek täyat.
- 70 Täñpäñ äma ärowani uwä bänep nadäk-nadäki kumbani upäñkañ nähä juku-manka unita gäripi pähap nadäk täyat.
- 71 Täñpäkañ nadätat; Komi nadäj itkuro u täñkentäj namiñkuk.  
Unitä bänepna yäpmäj sukurençewän bänep nadäk-nadäkna pewa бага manka teragän kuyak.
- 72 Unita Ekäni, apiño ñode yäyat; Baga man mekatä pewi ahäwani unita nadäwa säkgämän-inik täyak, moneñ tuñum pähapta gäripi nadäk täkañ u irepmit moretak!

### Anutu täño бага man u siwonçi-inik

- 73 Ekäni, gäkña ketkatä puñ gatäñpäñ nepmañkuno unita nadäk-nadäk namiñiri juku-manka unita yäñpäñ-nadäk täk täyiwa!
- 74 Täñira ämawebe gäk orañ gamik täkañ u näk nabäñpäñ ñode nadäk täkot; Äma ño Ekäni täño jukumanta nadäkiniki kehäromi uterak pek täyak! Ude nadäñpäñ oretoret täk täkot.
- 75 Ekäni, näk bureni ñode nadätat; Näk yäpä-siwonçakta komi namiñkuno uwä nadäj namikinik täñpäñ unita namiñkun.  
Täñpäkañ gäkño man kädet uwä siwonçi-inik.
- 76 Eruk, watä epän ämaka näk täñkentäj namikta bian yäñkuno u iwatpäñ ironka paot-paori nämo u pewi ahäj namiñiri butewaki nadäwätäk terak itat ño täñ-kehäromtañ nami.
- 77 Näk gäkño бага manta gäripi nadäk täyat unita butewaki nadäj namiñiri äneñi säkgämän kañ ira.
- 78 Täñpäkañ äma inita nadäwä ärowani täñpanitä jop manman terak manken nepmak täkañ.

<sup>x</sup> 119:67 Sam 119:71; Jer 31:18; Hib 12:10-11

Ude tāk tākaŋ unita māyāk kaŋ yäput! Upāŋkaŋ nähä gākŋo  
jukuman unita pen juku piŋpāŋ api kuŋaret.

79 Tāŋjira āmawebe gāk oraŋ gamiŋpāŋ gākŋo jukuman nadāk tākaŋ  
unitāgān nākken ābākaŋ bok kaŋ itna.

80 Tāŋpākaŋ Ekāni, gāriŋpna ŋode pātak; Iŋamkaken tāktākna terak  
māyāk yāpettawā yāŋpāŋ gākŋo jukuman kudup siwoŋigān iwatta  
nadātat.

### Wakiken nanik imagutta Anutuken gera yāŋkuk

81 Ekāni, gākā tāŋkentāŋ namikta itsāmāŋ yāpmāŋ ābāŋjira  
kehāromina paorānkaŋ kehāromina nikek nāmo itat.  
Upāŋkaŋ man bian yāŋkuno u bureni api tāŋpen yāŋ nadākinik  
täyat.

82 Tāŋpākaŋ man yāŋkuno u bureni jidegān iwatpāŋ bānepna tāŋpidām  
täwayāŋ? U kakta dapun tāŋ yāpmāŋ ābāŋjira dapunna komi nekaŋ.

83 Nāk imaka wawāpāŋ maŋpākuk tākaŋ ude itat upāŋkaŋ gākŋo juku-  
manka unita nāmo guŋtak täyat.

84 Wāra! Piā watā āmaka bārāpi terak it yāpmāŋ ābātat ŋo āneŋi  
udegān kepma bipani jide api iret?

Ba āma komi namik tākaŋ unita kowata jidegān api tāŋ yāmen?

85 Nadātan? Āma inita nadāwā ārowani tāŋpani, gākŋo бага manta māde  
ut imik tākaŋ u nāk tāŋpāwakta nākā kādetken awaŋ ānek tākaŋ.

86-87 U jop nadāŋ komi namik tākaŋ unita tāŋkentāŋ nam! Āma  
udewanitā nuttāko paotnaŋipāŋ itat.

Tāŋpākaŋ juku-manka kudup u siwoŋi tāgagān, āmatā nadāŋpāŋ  
iyap taŋpāŋ yāpmāŋ kuŋatnaŋigān.

Tāŋpāŋ komi butewaki terak itat upāŋkaŋ juku-manka unita  
māde nāmo utat.

88 Unita ironka tārek-tāreki nāmo unita yāŋpāŋ iritna tāŋmeham taŋjiri  
juku-manka, mekatā yāŋjiri ahāwani u kudup kaŋ iwara.

### Anutu tāŋo бага man unita nadākinik tāŋkuk

89<sup>y</sup> O Ekāni, gākŋo manka u kunum gānaŋ, kehāromi tārek-tāreki  
nāmo pātak.

90 Ironkatā kodakitā kodaki api it yāpmāŋ kwek. Kome pāhap ŋo inide  
itta tāŋ-kehārom taŋpāŋ peŋkuno wareŋi nāmo it täyak.

91 Imaka imaka kuduptagān u gākŋo man buramiwanitā itkaŋ unita  
gākŋo meka jinom terakgān it yāpmāŋ ābāŋ itkaŋ.

<sup>y</sup> 119:89 Ais 40:8, 1Pi 1:25



- 92 Tānpākaŋ gākŋo бага manka unita gāripi nāmo nadāŋkut yāwānāku komi namiŋkuno unitā nutpewān paoram.
- 93 Upāŋkaŋ nāmo! Gāk juku-manka terak iritna tāŋ-mehamtaŋ namiŋkuno unita juku-manka unita wari nāmo api guŋ tāwet.
- 94 O Ekāni, nāk gākŋata biŋam itpāŋ gākŋo juku-manka kadāni kadāni iwatta ehutpāŋ epāni tāk tāyat unita wakiken nanik nāmagut.
- 95 Nadātan? Āma waki kābop itkaŋ nāk nutta tāŋtuŋum tākaŋ. Upāŋkaŋ nāk nadāwātāk nāmo tāŋpāŋ gākŋo jukumanta yāŋpāŋ-nadāk pen tāk tāyat.
- 96 Tānpākaŋ ŋode yabāŋpāŋ-nadāk tāyat; Imaka kome ŋo terak tāga yāŋ yāk tākamāŋ u kudup api paot moreneŋ. Tāŋ gākŋo man u imaka bureni-inik, tārek-tāreki nāmo, inide itta yāwani.

**Anutu tāŋo бага mantā āma ŋo nadāk-nadāk sākgāmān imiŋkuk**

- 97 Wisikna! Gākŋo manta gāripi pāhap nadāk tāyat. Tāŋpāŋ unita kepma bipani yāŋpāŋ-nadāk tāk tāyat.
- 98 Jukumanka u wari wari yāŋpāŋ-nadāk tāk tāyat unita nadāk-nadākna uwā iwanaye tāŋo nadāk-nadāki yārepmiŋtak.
- 99 Ba ugān nāmo. Man kādetka unitagān juku piŋpāŋ kuŋat tāyat unita nadāk tāga iŋitat uwā yāŋpāŋ-nāwoŋārek tāŋpani āmanaye unitāŋo nadāk yārepmiŋpāŋ iŋitat.
- 100 Ba бага manka u buramik tāyat unita nadāk-nadāk āma ekāni ekānitā nadāk tākaŋ u nākā yārepmiŋpāŋ nadāk tāyat.
- 101 <sup>z</sup> Tānpākaŋ gākŋo juku-manka kubā irepmiret yāŋ nadāŋpāŋ kādet wakiwaki u kudup yabāŋ umuntaŋpāŋ kukŋi kādagān yārepmiŋ tāyat.
- 102 Ekāni, gākŋa-tāgān meka jinom unita yāŋpāŋ-nāwoŋārek tāk tāyan unita nāmo guŋ taŋpāŋ irepmiŋ tāyat.
- 103 <sup>a</sup> Yāke! Gākŋo jukuman unita nadāwa gāripi pāhap, inide kubā tāk tākaŋ, imaka gakŋi nikek nakta gāripi nadāk tāyat unitāŋo gāripi irepmiŋtak.
- 104 Burenitā bureni-inik, gākŋo mantā nadāk-nadāk kādet sākgāmān nāwoŋārek tāyak unita waki kādet kuduŋta tarāki nadāk tāyat.

**Ekāni tāŋo jukumantā peŋyāŋek ude tāyak**

- 105 <sup>b</sup> Ekāni, gākŋo meka jinom u kādet kuŋat-kuŋatna tāŋo topān ude tāŋ namitak. Tāŋkaŋ kādetnaken peŋyāŋeŋ namitak.
- 106 Unita man kādetka siwoŋi u iwatta iŋamkaken yāŋkehāromtak man yāŋkuro udegān api tāŋpet.

<sup>z</sup> 119:101 Snd 1:15    <sup>a</sup> 119:103 Sam 19:10; Snd 8:11    <sup>b</sup> 119:105 Snd 6:23

- 107 Upāṅkaṅ Ekāni, bārāpi taṅitā nāk nepmāṅitak unita gākṇa  
yāṅkuno ude iritna āneṅi tāṅ-kehāromtaṅ namisi.
- 108 Tāṅpākaṅ gupe kābāṅi nīkek ude, gaṅiṅoret man pewa-ārek  
tākaṅ unita gāripi nadāṅ namisi.  
Ude nadāṅ namiṅkaṅ gākṇaken manka u sākgāmān nāwetpāṅ  
nāwoṅārek tāk tāyi.
- 109 Nāk kadāni kadāni kumāṅ-kumāṅ dubiniken it tāyat upāṅkaṅ  
gākṇo juku-manka unita nāmo guṅtak tāyat.
- 110 Āma wakitā nāk nepmāṅjitta buṅep tāk tākaṅ upāṅkaṅ nāk  
gākṇo man kādetka u peṅpāṅ nākṇaken gārip terak nāmo  
iwat tāyat.
- 111 Nāmoinik, gākṇo juku-mankatā bānep oretoret pewān ahāṅ  
namik tākaṅ. Unitā iyap taṅpāṅ tārek-tāreki nāmo api iwat  
tāṅpet.
- 112 <sup>c</sup> Tāṅpāṅ gākṇo man kādetka u iwatta nadāk kehāromi peyat. U  
iwat yāpmāṅ kuṅtāṅgān kaṅ kumba!

**Ekāni tāṅo man kāderitā watā it nimik tāyak**

- 113 Ekāni, āma gāk gāwarāntākta bānep yarā pek tākaṅ unita  
gaṅani pāhap nadāṅkaṅ gākṇo juku-manka unitawā gāripi  
nadāk tāyat.
- 114 <sup>d</sup> U imata, gāk nākṇo kurepāna ba mobā kāwutna, iwantā  
nutnayāṅ tāṅirā kābop iretta.  
Tāṅpākaṅ man bian yāṅkuno u bureni iwatpāṅ api tāṅpen yāṅ  
nadākinik tāyat.
- 115 Ai! Waki tāṅpani in nabā kātāṅpeṅ kut! Nāk Anutuna tāṅo  
jukumani iwarayāṅ nadātat!
- 116 Eruk Anutu, nākṇo iritna tāṅ-kehāromtakta man kehāromi  
yāṅkuno u juku piṅpāṅ udegān kaṅ tā.  
Ude tāṅiri uyaku nākṇo nadākinikna kehāromigān itkaṅ бага  
manka pen tāga api iwarān tāwet.
- 117 Unitā mehamtāṅ namiṅiri bārāpi gānaṅ nāmo api paoret. Ude  
tāṅiri juku-manka wari wari api nadāṅ gamet.
- 118 O Ekāni, nāk nadātat. Gāk āmawebe gākṇo jukuman iwatta  
bitnāk tākaṅ unita māde ut yāmik tāyan.  
Ude tāṅiri tāṅyākṇarani tāktāki kādet u jopi ude api tāṅpek.
- 119 Tāṅpāṅ, gāk āmawebe udewani kudup jiraṅ ude bumik ureṅ tāṅpi  
kuk tākaṅ. Tāṅpākaṅ nāhā gākṇo manta gāripi pāhap nadāk  
tāyat.

<sup>c</sup> 119:112 Sam 119:33, 119:36    <sup>d</sup> 119:114 Sam 32:7, 91:1

- 120 O Ekäni, gäkŋo täktäkka inipärik unita nadäwa umuri täŋpöpäŋ kujat kwaik täk täyat. Ba gäkŋo man kädetka unita nadäwa umuri täk täkaŋ.

### Anutu täŋo jukuman iwarani

- 121 O Ekäni, näk kädet täga siwoŋi iwat täyat unita nabäŋ äwaräkuk täŋiri iwantä näk nämo täŋpä wanëŋ!
- 122 Ekäni, näk epän watä ämaka unita api täŋkentäŋ gamet yäŋ näwet. Täŋkentäŋ naminjiri äma inita nadäwä ärowani täŋpanitä bäräpi naminëŋtäwä.
- 123 Wära! Gäk bian täŋkentäŋ namikta siwoŋi näwetkuno ude täŋkentäŋ nami yäŋpäŋ dapun täŋ yäpmäŋ äbäŋjira dapunna komi nekaŋ.
- 124 Unita Ekäni, butewakika paot-paori nämo unita nadäŋ namisi! Täŋkaŋ gäkŋaken juku-manka u näwetpäŋ näwoŋäreŋ täyi.
- 125 Näk epän watä ämaka itat unita gäkŋo meka jinom u nadäwa-täreŋtä nadäk-nadäk namisi.
- 126 Ekäni, ämawebe gäkŋo бага man irepmit täkaŋ u yabätan? Eruk, gäk bäräŋeŋ akuŋpäŋ kowata yäwoŋäre!
- 127-128 Näk kädet wakiwaki äma udewanitä iwat täkaŋ unita taräki-inik nadäk täyat.  
U imata, gäkŋo juku-manka unita gäripi pähap nadäk täyat, ämatä gol moneŋ säkgämän-inik unita gäripi nadäk täkaŋ u irepmitpäŋ-nadäk täyat.  
Ba gäkŋo бага manka u kudup iwat täyat.

### Anutu täŋo kädet iwatta gäripi nadäŋkuk

- 129 Ekäni, gäkŋo man uwä säkgämän unita buramiŋpäŋ kuŋat täyat.
- 130 <sup>e</sup> Äma kubätä gäkŋo man bänepiken peŋpäŋ kuŋarayäŋ täko uwä bänepiken peŋyäŋek api irek.  
Ba guŋ äma kubätä gäkŋo man yäŋpäŋ-nadäk täŋpayäŋ täko uwä nadäk-nadäk ikek api kuŋarek.
- 131 Täŋpäkaŋ Ekäni, näk gäkŋo бага manta gäripi-inik nadäk täyat. U iwatta mena bänepna pidämtak täkamän.
- 132 Unita Ekäni, ämawebe nadäŋ gamikinik täŋpanita nadäŋ yämik täyan udegän, näk nabäŋpäŋ butewaki nadäŋ namisi.
- 133 Täŋkaŋ gäkŋo mankatä kädet näwoŋäreŋjirän momitä näka intäjukun nämo täŋ namek.

<sup>e</sup> 119:130 Sam 19:7; Snd 1:4

- 134 Tānpākaŋ Ekāni, tāŋkentāŋ namiŋiri āmatā nāka tānpāwak  
tāneŋtawā. Ude tāŋ namiŋiri manka kaŋ buramik tānpa.  
135<sup>f</sup> Gāk dubinaken itkaŋ sākgāmān tāŋ namiŋpāŋ gākŋaken kādet  
siwoŋjika kudup kaŋ nāwetpāŋ nāwoŋjare.  
136 Tānpākaŋ Ekāni, āmawebe māyaptā gākŋo man nāmo iwat  
tākaŋ unita konāmna pito ume dapuriken āpāk tāyak ude  
mak tāyak.

### Anutu tāŋo jukuman u siwoŋi-inik

- 137 O Ekāni, kudān siwoŋi sākgāmān tāŋo māhemi u gāk. Tānpākaŋ  
gākŋo meka jinom kudup u udewanigān, siwoŋi sākgāmān.  
138 Bureni, jukuman bian pewi ahāŋkuŋo u kudup siwoŋi tāgagān,  
āmatā nadānpāŋ iyap taŋpāŋ yāpmāŋ kuŋatneŋtagān.  
139 Upāŋkaŋ iwanayetā бага manka u māde ut imik tākaŋ unita  
bānepna kādāp ude ijik tāyak.  
140 Ekāni, yāŋkehāromtak manka u pāra nāmo ahāk tāyak. Burenigān  
ahāk tāyak.  
Unita epān watā āmaka nākā manka unita gāripi-inik nadāk tāyat.  
141 Tānpāŋ āmatā nāka nadāwā āpani, jiraŋ ude tāk tākaŋ upāŋkaŋ  
meka jinomta nāmo gaŋatak tāyat.  
142 U imata, kudān siwoŋi sākgāmān sākgāmān tāk tāyan u pen udegān  
api tāŋ yāpmāŋ āroweno unita.  
Tānpākaŋ бага manka u burenigān ahāŋ yāpmāŋ kukta yāwani.  
143 Bureni, komi epān gānaŋ itat, upāŋkaŋ juku-manka unitā bānepna  
tāŋpidām taŋirān oretoret nadāk tāyat.  
144 Tānpākaŋ бага manka uwā siwoŋi tārek-tāreki nāmo. Uita Ekāni,  
nadāk-nadāk namiŋiri sākgāmān kaŋ it yāpmāŋ ārowa!

### Wakiken nanik imagutta Anutuken yāŋapiŋkuk

- 145 Bānep nadāk-nadākna kudup gākken peŋpāŋ gera yāyat. Uita  
Ekāni, nadāŋ namiŋiri juku-manka kudup kaŋ buramiwa!  
146 Gākken gera yāŋira wakiken nanik nāmagut. Nāmaguriri бага  
manka kudup u kaŋ iwara.  
147 Tānpāŋ gākŋo manka unitā bureni ahāwekta nadākinik tāyat unita  
kome ket nāmo yāŋeŋirān akuŋpāŋ tāŋkentāŋ namikta gākken  
gera yāk tāyat.  
148 Tāŋkaŋ gākŋo manka yāŋpāŋ-nadāk tāŋpayāŋ nadānpāŋ bipani  
kāroŋ pāke u kodakgān it tāyat.

<sup>f</sup> 119:135 Sam 4:6, 119:12, 119:26

- 149 Ekäni, ironka tärek-täreki nämo unita nadän namisi. Tänpän butewakika kwawak näwojärenpän iritna täñ-kehäromtañ namisi.
- 150 Nadätan? Äma komi epän namik täkañ u dubinaken itkañ. Äma uwä gäkño jukuman iwatta bitnäk-inik täk täkañ.
- 151 Tänpäkañ Ekäni, gäk imaka, näk dubinaken itgän täyan. Tänpän gäkño бага manka u kehäromigän pen itta yänkehärom täwani.
- 152 Bian gäkño juku-mankata yänpän-nadäk ñode täñkut; U tärek-täreki nämo itta pewi ahänkuñ.

### Wakiken nanik imagutta Anutuken gera yänkuk

- 153 Ekäni, näk gäkño juku-mankata nadän äwaräkuk nämo täk täyat unita komi bäräpi gänañ itat ño nabänpän-nadänkañ täñkentän namisi.
- 154 Bian yänkehärom tañkuno ude iwanaye inamiken näk gäarak itpäñ täñkentän namijiri iwan nabä-kätäñpeñ kut.
- 155 Äma waki täñpani u gäkño juku-manka nämo buramik täkañ unita gäkñata biñam täga nämo api yämaguren.
- 156 Upänkañ Ekäni, nähä täñkentän nam! Butewakika u ärowani pätak unita yänkuno udegän wakiken nanik nämagut.
- 157 Iwan mäyap näk tänpäwakta it gwäjij namikañ upänkañ gäkño man kädetka bureni u nämoinik irepmit täyat.
- 158 Täñ Isrel ämawebe ätu gäkño manta nadän parit täk täkañ unita kokwawak nadän yämik täyat.
- 159 Tänpäkañ Ekäni, gäkño meka jinomta gäripi pähap nadäk täyat u nabänpän-nadäsi.  
U nabänpän-nadänkañ ironka tärek-täreki nämo unita iritna täñ-kehäromtañ namisi.
- 160 § Ekäni, бага manka u bureniğän ahän yäpmän kukta yäwani.  
Manka siwoñi u kudup tärek-täreki nämo.

### Anutu täño бага man iwatta gäripi-inik nadänkuk

- 161 O Ekäni, äma wäpi ärowani nitek ätu jop nadän näk tänpäwak täkañ upänkañ näk juku-manka unita nadäwa umuri tänpäpän orañ imik täyat.
- 162 Tänpän kudän tägatäga täkta yänkehärom tañkuno unita nadänkañ oretoret pähap nadäk täyat.  
Äma kubätä monëñ tañi mämäram yäpmänkañ oretoret nadäweko ude nadäk täyat.
- 163 Tänpäkañ jop-manmanta taräki-inik nadänkañ gäkño man kädetkata gäripi-inik nadätat.

§ 119:160 Sam 119:89, 119:142, 119:152

- 164 Unita kepma kubä gänäŋ kadäni 7 ude бага manka siwoŋi unita yänpän ganiŋoret täyat.
- 165 <sup>h</sup> Burenitä bureni-inik! Ämawebe gäkŋo manta gäripi nadänpän iwat täkaŋ unitawä watä it yämiŋiri bänep kwini terakgän it täkaŋ imaka kubä täŋpewän bänep nadäk-nadäki täga nämö putärewek.
- 166 Unita Ekäni, gäk kubä-tägän wakiken nanik nämagutta itsämänŋtat. Itsämänkaŋ gäkŋo бага manka u iwaräntäk täyat.
- 167 Täŋpäkaŋ äneŋi ŋode yäkgän täyat; Jukumanka unita gäripi-inik nadänpän iwat-inik täk täyat.
- 168 Bureni, gäk näkŋo irit kuŋat-kuŋatna u kudup nabänpän-nadäwi-tärek täkaŋ unita meka jinom kudup buramik täyat.

### Anututä täŋkentän imikta yänŋapiŋkuk

- 169 Ekäni, gäkken gera yäyat ŋo nadän namisi. Nadän namiŋpän bian yänkuno udegän nadäk-nadäk täga näwetpän näwoŋärek täyi.
- 170 Yänŋapik manna ŋo iŋamkaken äreŋirän yänkehäromtak manka u iwatpän wakiken nanik nämagusi.
- 171 Ude täŋiri menatä gäk ganiŋoret täyiwa! Imata, gäk juku-manka kudup u säkgämän näwetpän näwoŋärek täk täyan unita yänpän.
- 172 <sup>i</sup> Mena täŋpidäm taŋiri gäkŋo manka kädet unita nadänpän kap ganiŋ ubiŋpän teŋtän kuŋat täyiwa, manka kudup u säkgämän siwoŋigän unita.
- 173 Näk gäkŋo man kädetka bureni iwatta yänkehärom taŋkuro unita täŋkentän namikta pidämtak täyi.
- 174 O Ekäni, gäkä täŋkentän namikta dapun käroŋ täŋ itat ŋo. Ba gäkŋo manta bänep täga pähap nadäk täyat.
- 175 Unita Ekäni, iritna täŋ-mehamtaŋ namiŋiri wäpka biŋam oraŋ gamik täyiwa.  
Ude täŋira manka kuduptä täŋ-mehamtaŋ namik täyon.
- 176 <sup>j</sup> Näk yawak ägwän taŋpeŋ kwani udewani unita gäk epän watä ämaka näka wäyäkŋeŋpän nabän ahäsi.  
Imata, näk gäkŋo juku-manka iwatta epäni kehäromi täk täyat.

<sup>h</sup> 119:165 Ais 32:17    <sup>i</sup> 119:172 Sam 51:14, 119:138    <sup>j</sup> 119:176 Ais 53:6; Jer 50:6; Mat 18:12; Luk 15:4

## Salmo 120

### Äma kubä Anutuken täj kentä kta yäñapiñkuk

*Anutu iniñ oreto ret käbeyä yäput pekta kap ño tek täjkuñonik.*

- 1 <sup>k</sup> Bian, komi butewaki terak itkañ Ekäni, gäkken yäñapiñira nadäñ namikun.
- 2 Unita apiño udegän jop manman yäwani ba täñyäkñarani äma bämopiken nanik nämagusi!
- 3 Ai, jop manman yäwani in, Anututä jide api täñ tamek? Ba komi epän jidewani upäñ api tamek?
- 4 Komi epän ñodewanipäñ api tamek; Komi äma täño päip bohamtä api tapmañpek. Ba kädäp mebetpäñ intä terak api piñ täbarek.
- 5 Wära! Äma waki täñpani, inta gañani pähap nadätat! In bämopjinken itkañ gañani nadätat u Mesek kome ba Keda ämawebe bämopiken itkañ nadäwero ude.
- 6 Bäñep kwini terak itta gäripi nämö nadäk täkañ u bämopiken kadäni käroni it yäpmäñ äbut. Unita kañ pewa yäñ nadätat.
- 7 Imata, bäñep kwini itta man yäñira unitäwä ämik mangän yäk täkañ.

## Salmo 121

### Ekäni u watä ämanin tägagämän

*Anutu iniñ oreto ret käbeyä yäput pekta kap ño tek täjkuñonik.*

- 1 <sup>l</sup> Näk pom tañi tañi udu terak dapun käroni täñ itat upäñkañ täj kentäkna dekaken naniktä äbäñkañ täj kentäñ namayäñ?
- 2 <sup>m</sup> Eruk näk nadätat, Ekäni kunum kenta kome täñ-peñkuko unitägän api täj kentäñ namek.
- 3 <sup>n</sup> Nadätan? Ekäni unitä gabäñ äwaräkuk täñjirän nämö mañgurek. Nämö, watä ämaka u dämpmon nämö pat täyak.
- 4 Bureni-inik, Isrel täño watä äma unitä kodakigän itpäñ watä säkgämän it gamik täyak.
- 5-6 <sup>o</sup> U dubikaken itkañ watä it gamiñpäñ äyuñka ude it gamik täyak.  
Ude it gamiñjirän kepma edaptä täga nämö gurek ba bipani komepaktä gäk täga nämö täñpän waneñ.

<sup>k</sup> 120:1 Sam 118:5; Jna 2:2 <sup>l</sup> 121:1 Sam 87:1, 123:1 <sup>m</sup> 121:2 Sam 115:15, 124:8

<sup>n</sup> 121:3 Sam 41:2, 66:9, 127:1 <sup>o</sup> 121:6 Ais 49:10; Rev 7:16

- 7<sup>p</sup> Täppäkaŋ Ekäni u gabäŋ gawatkaŋ imaka umuri pähapken wädäŋ tädotpäŋ gepmaŋpäŋ säkgämän api iren.
- 8<sup>q</sup> Täppäŋ täha penpeŋ deken kwenopäŋ äneŋi tähaken äbeno uwä Ekänitä watä it gamiŋirän umun terak nämo api iren.  
Täppäkaŋ apiŋogän nämo gabäŋ gawarek. Nämo, watä kadäni nämo, api it gamik täŋpek.

## Salmo 122

### Jerusalem ämawebe oretoret terak it täkaŋ

*Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.*

- 1<sup>r</sup> Ekäni täŋo kudupi yotken ärona yäŋ näwerirä bumta oretkut!
- 2 Eruk, ahäkamäŋ, Jerusalem täŋo yewa gänaŋ itkamäŋ ŋo.
- 3 Täppäkaŋ Jerusalem u yotpärare tägagämän-inik. Täŋkodak täŋkuŋo unita kehäromigän, kaŋoret ikek itak.
- 4 Uken Isrel ämawebe kuduptagän Anutu täŋo jukuman iwatpäŋ iniŋ oretta ärok täkaŋ.
- 5 Ba uken Isrel täŋo intäjukun ämaniye itkaŋ ämawebeniye täŋo man epän täk täkaŋ.
- 6 Unita Jerusalem komeken iranitä säkgämän irut yäŋpäŋ Ekäniken ŋode yäŋapitat; Ekäni, täŋkentäŋ yämiŋiri ämawebe Jerusalem yotpärareta gäripi nadäk täkaŋ u tägagän kaŋ irut!
- 7 Ude yäŋapiŋira Jerusalem ämawebetä kwini terak irirä watä ämaniye imaka, säkgämän kaŋ irut.
- 8 Täppäkaŋ mähemnayeta yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäkgän täŋpa;  
Jerusalem ämawebe säkgämän, kwini terak it täkot!
- 9 Ba Ekäni Anutunin täŋo kudupi yotta yäŋpäŋ ŋode yäyat; Tägagän it täyon.

## Salmo 123

### Anututagän dapun ijik täkäna!

*Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.*

- 1<sup>s</sup> Ekäni, iŋŋpewa kunum gäkä itkaŋ kaŋiwat epän täk täyankeŋ ärotak.

<sup>p</sup> 121:7 Sam 91:10-12    <sup>q</sup> 121:8 Sam 113:2, 115:18    <sup>r</sup> 122:1 Ais 2:3; Sek 8:21

<sup>s</sup> 123:1 Sam 121:1



- 2<sup>t</sup> Tänpäkaŋ Ekäni Anutunin, watä epän äma jopitā epän mähemi terak it täkaŋ, ba watä epän webetā intājukun webeni täŋo kehäromi terak it täkaŋ, nin udegän gākagän dapun käroŋ pen api täŋ yäpmäŋ kune. Ude täŋ yäpmäŋ kuŋtäkäna, eruk butewaki api nadäŋ nimen.
- 3 Unita Ekäni, butewaki bäräŋeŋ nadäŋ nimisi. Imata, äma wakitā waki täŋ nimik täkaŋ unita gaŋani nadäkamäŋ.
- 4 Ba tuŋum ämatā yänärok bumta niwet yäpmäŋ äbänirā äneŋi udegän nadäkta nämo nikaŋ. Ba äma gup yäpmäŋ ärokärok täŋpanitā komi epän nimiŋpäŋ sära niwet yäpmäŋ äbänirā gaŋani nadäkamäŋ. Unita Ekäni, butewaki nadäŋ nimiŋpäŋ täŋkentäŋ nimisi.

## Salmo 124

### Anutu uwä ämawebeniye täŋo täŋkentäk

*Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.*

- 1 Ekänitā nämo täŋkentäŋ nimiŋkuk yäwänā jide tänam? Isrel ämawebe, in yänjabäk ŋonikta kowata yäwut!
- 2-3 Bian ämatā kokwawak nadäŋ nimiŋpäŋ ninkät ämik täŋkuŋ. Täŋkuŋopäŋ Ekänitā nämo täŋkentäŋ nimiŋkuk yäwänā iwantā kudup nidäpäm.
- 4-5 Umetā tokätpäŋ nidäpmäŋpäŋ wejämäk täkaŋ ude tänaŋipäŋ nämo täŋkuk!
- 6 Unita nin Ekänita bänep täga nadäŋpäŋ iniŋoret täkäna! Tänpäkaŋ iwan yabäŋ äwaräkuk täŋirän nämo nidäpuŋ.
- 7 Ämatā buŋep tänpäkaŋ barak yepmäŋiräkaŋ ehutpäŋ buŋep dārämupetŋ kuk täkaŋ nin udegän täŋkumäŋ. Buŋep uwä däkŋeŋkuk. Tänpäkaŋ ninä apiŋo buŋep terak nämo itkamäŋ.
- 8 Ekäni, kunum kenta kome pewän ahänkuŋo uniktā ini-tägän täŋkentäŋ nimik täyak!

## Salmo 125

### Anututā ämawebeniye äyuŋ täŋ yämik täyak

*Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.*

- 1 Ämawebe Ekäni terakgän yengämä pek täkaŋ uwä Saion pomtä kehäromi-inik it täyak ude bumik it täkaŋ.

<sup>t</sup> 123:2 Sam 25:15; Mal 1:6

- Bäräpi mebäri mebäri ahänirä kwainpän täga nämo tokät manej.
- 2 <sup>u</sup> Tänpäkan pomtä Jerusalem yotpärare it gwäjikan ude, Ekänitä ämawebenyeta tärek-täreki nämo ude yewa tänpän tänkentän yämik täyak.
- 3 Näk ñode nadätat; Waki tänpänitä siwoñi ämawebe täño komeken watä wari nämo api itnej. Ude tänayän täño uwä kämiwä siwoñi ämawebe ini imaka, käderi waki iwatpän waki tänej.
- 4 Unita Ekäni, äma täga, gäkño man buramik täk täkan unita säkgämän täñ yämisi.
- 5 Tänpäkan waki tänpänitä kowata komi yämiñpänjä äma ätu gäkño äbot tänpänipän gabä-kätänpän mäde ut gamik täkan u imaka, kowata komi yämisi.

Eruk, Isrel ämawebe säkgämän kan irut!

## Salmo 126

**Isrel ämawebetä Anututä tänkentän yämikta gera yänkuñ**

*Anutu inij oretoret käbeyä yäput pekta kap ño tek täñkuñonik.*

- 1 <sup>v</sup> Ekänitä komi epänken nanikpän yännikñat yäpmän Jerusalem yotpärareken äneñi äbänjirän ayäbu täkamän yän nadänkumän.
- 2 Äneñi abänkan gäripi nadänpän mägayäk oretoret kap teñkumän. Täñitna ämawebe Anututa nämo nadän imanitä nibänpän yänkuñ; Ekäninitä Isrel ämawebetä tänkentäk tañi täñ yämik yän yänkuñ.
- 3 Bureni, Ekäni uwä tänkentäk pähap täñ nimiñkuko unita bänep täga nadän imiñkumän.
- 4 Unita Ekäni, gäkä bian ude täñ nimiñkuno udegän komeninken äneñi kan yännikñat yäpmän ku!  
Ude tänpayän täyan uwä ñode bumik; Kome kawukiken ume kubat kawuk tak-inik tänpänipän yänpewi iwän tañjirän kubat kawuk täwani u ume äneñi äpäc täkan ude bumik.
- 5 <sup>w</sup> Unita nadäkamän; Äma kubätä apiño konäm butewaki terak ketem yeri piweko upänkan oretoret terak ketem bureni ahänjirän pugerek.

<sup>u</sup> 125:2 Sam 121:8; Sek 2:5    <sup>v</sup> 126:1 Apos 12:9    <sup>w</sup> 126:5 Jer 31:9

- <sup>6</sup> Bureni, webe kubätä nadawätäk terak yanat tänpoko upänkañ bureni ahänjirän kap tenpäñ oretoret terak ketem uwä enjiken yäpmän äbek.

## Salmo 127

**Imaka u ba u tänayän yänpänä Anutu täño  
kehäromini ba nadäk-nadäki terakgän täne**

*Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ño tek täñkuñonik.*

- <sup>1</sup> <sup>x</sup> Äma kubätä enji kubä tänpayän nadänpäñä Ekänita nämö nadänpäñ tänpayän täko uwä tänpän Anutu inamiken jopi api tänpök.  
Ba udegän, ämatä Ekäni täño nadäk-nadäki terak äboriyeta watä nämö itnayän täño uwä äma unitäño watä epän u jopigän api tänpök.
- <sup>2</sup> Ba udegän, gäk kome ket nämö yänjenjirän akumañ päñku epän täñ dämiñ yäpmän kuñiri kome bipök.  
Ude tänpayän täno upänkañ Ekäni nämö nadän imiñkañ jop tänpayän täno uwä epän u Anutu inamiken jopi api tänpök.  
Unita nadäkañ? Ekänitä ini ämawebeniye bureni uwä yabän yawatpäñ imaka imaka täñkentän yämiñjirän bipani säkgämän pat täkañ.
- <sup>3</sup> Tänpäkañ nanak bäyak täkañ uwä Ekäni täño iron. Ba nanakjiye uwä Anutu täño kon pähap.
- <sup>4</sup> E, äma gubañi itkañ nanakiye mäyap bäyak täkañ uwä äma unitäño kehäromi. Ironironi uwä täganpäñ watä säkgämän api it imineñ.
- <sup>5</sup> Bureni, äma udewani uwä oretoret pähap terak it täkañ. Tänpäkañ iwaniyetä man epänken yepmanjirä kehärom tanpäñ täga yärepmitneñ.

## Salmo 128

**Irit kuñat-kuñat säkgämän unitäño mebari**

*Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ño tek täñkuñonik.*

- <sup>1</sup> Ämawebe Ekäni täño man buramiñpäñ nadäkinik tänpöñ kuñat täkañ äma udewani uwä Ekäni täño oretoret terak it täkañ.
- <sup>2</sup> Gäk äma udewanitä epän täñiri bureni ahän gaminayän täkañ uwä iritka säkgämän api meham täwek.

<sup>x</sup> 127:1 Sam 121:4, 107:1, 118:1, 136:1; Jer 33:11

- 3 Yen tägatä mujipi bumta pewän wädäk takaŋ ude webekata nanak mäyap api bäyaŋ gamek. Ba nanakayetä gewet gukriŋitä it gwäjik takaŋ ude api täneŋ.
- 4 Bureni-inik, äma Ekäni täŋo mani buraminayäŋ täŋo uwä irit kuŋat-kuŋariken imaka tägatäga ude wani api ahäŋ yämineŋ.
- 5 Eruk, Ekäni Saion pom terak it täyak unitä iron täŋ tamiton. Ude täŋirän komejin Jerusalem uwä säkgämän kaŋ it yäpmäŋ ärowän.
- 6 Ba in kadäni käroni säkgämän itkaŋ orajiye ahäŋirä kaŋ yabäwut. Unita Isrel ämawebe inä bänep kwini terakgän kaŋ it yäpmäŋ ärowut.

## Salmo 129

### Isrel ämawebetä Ekänitä iwaniye täŋpawakta yäŋapiŋkuŋ

*Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.*

- 1 Isrel, gäk äbot yäput peŋpäŋ ahäŋkunken iwankayetä komi gamiŋ yäpmäŋ äbuŋo unitäŋo manbiŋam ŋode yäŋahä;
- 2 Äbot täpuri ude it yäpmäŋ äbäŋira iwanayetä komi epän jop nadäŋ namiŋkuŋ. Upäŋkaŋ nämo närepmiŋkuŋ!
- 3 U pärip-päripta mädenaken nutpäŋ nepmaŋpä gupna terak bäräm bäräm bumta patkuŋ.
- 4 Ude täŋ namiŋkuŋo upäŋkaŋ Ekäni siwoŋi täktäk kädet mähe mi unitä komi epän uken nanik nämagutkuk.
- 5 Unita Saion kometa kokwawak nadäk takaŋ uwä Ekänitä kaŋ däpmäŋ yäwat kirewän!
- 6 U muyeŋ kome kawukiken ahäŋkaŋ kawuk taŋpäŋ paot takaŋ ude kaŋ äworewut.
- 7 U epäni nämo, jiraŋ ude. Unita ini kubäkubä jop kaŋ parawut.
- 8 Täŋirä ämatä yärepmiŋ kuŋ äbäk täŋkaŋ yabäŋpäŋ kubätä ŋode nämo api yäwek; Ekäni wäpi terak kwikinik irirä Ekänitä iron täŋ tamiton yäŋ nämo api yäwetneŋ. Nämo inik!

## Salmo 130

### Äma kubätä Anutu butewaki nadäŋ nami yäŋpäŋ yäŋapik man ŋo yäŋkuk

*Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.*

- 1<sup>y</sup> Ekäni, näk bäräpi pähap nadäŋpäŋ täŋkentäktä gäkken gera yäyat.

<sup>y</sup> 130:1 Kra 3:55; Jna 2:2

- 2 O Ekäni, gera yäjira nadäj namiŋpäŋ täŋkentäj namisi.
- 3 <sup>z</sup> Ekäni, gäk mominin terak nidäpmäk täŋpi yäwänä netä itek? Nin kudup paotnam.
- 4 <sup>a</sup> Upäŋkaŋ, gäk mominin peŋ nimik täyan unita gäkŋa gämotka-kengän kaŋ it täna.
- 5 <sup>b</sup> Näk Ekänitä täŋkentäj namän yäŋpäŋ kwikinik it täyat. Näk unitäŋo mantagän nadäkinik täyat. Unitagän bänepna täŋkentäj namik täyak.
- 6 <sup>c</sup> Äma epän kubä täŋpa yäŋpäŋ kome bäräŋeŋ yäŋewi täŋpayäj nadäk täkaŋ ude, näk Anutu bäräŋeŋ abä täŋkentäj namän yäŋpäŋ itsämäj itat.
- 7 Unita Isrel ämawebe, nadäk-nadäknin Anutu-kengän kaŋ pena. Ekäni u iron tärek-täreki nämo täŋ nimik täyak ba waki keriken nanik nimagutta pidämtak täyak.
- 8 <sup>d</sup> Täŋpakaŋ mominin terak kumäk-kumäkta biŋam tänaŋipäj Anututä ämawebeniye nintäŋo mominin kudup peŋ moreŋpäŋ api nimagurek.

## Salmo 131

**Ekäni terakgän yengämina pewäpäŋ it tākäna**

*Anutu iniŋ oretoret kábeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.*

- 1 O Ekäni, näk gup yäpmäj ärokärok nämo tāk täyat. Ba näkŋata nadäjira ärowani nämo tāk täyak. Nadäk-nadäkna ärowani nitek itta ba imaka näkä täga nämo nadäwa tärenaŋi unita nadäwätäk wakiinik nämo tāk täyat.
- 2 Ude nämo. Imaka jide pat namitak unita täga nadätat. Nanak pakitä miŋiye bakani terak nadäwätäkkät nämo, gup gapun gapun pat täkaŋ ude, bänepnaken ude nadätat.
- 3 Unita Isrel ämawebe, tärek-täreki nämo Ekäni terakgän yengämä pewäpäŋ it tākot!

<sup>z</sup> 130:3 Sam 143:2; Rom 3:20, 3:23-24    <sup>a</sup> 130:4 Jer 33:8-9    <sup>b</sup> 130:5 Sam 33:20, 40:1; Ais 8:17, 30:18    <sup>c</sup> 130:6 Sam 63:6, 119:147    <sup>d</sup> 130:8 Mat 1:21; Tai 2:14

## Salmo 132

### Saion pom täño yänapik man kap

*Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ño tek täñkuñonik.*

- 1 Ekäni, Devittä gäka yäñpäj komi epän gänäñ itkuko unita nämo guñ täwen.
- 2 Täñkañ Isrel täño Anutu kehäromi gäka täñ gamikta yäñkehäromtak man yäñkuko u imaka, juku piwen.
- 3-5 Devit uwä yäñkehärom tañpäj ñode yäñkuk; Näk eñiken ba dämpmon patpatken bäräñeñ nämo api kwet. Nämo, Ekäni, Isrel täño Anutu kehäromi unitä itta kome täñ-kerutpäj peñkañ uyaku eñiken päñku orek itpäñ dämpmon täga api päret.
- 6 <sup>e f</sup> Eruk, Betlehem yotpärareken itkañ topmäk-topmäk täño kudupi gäpe u itak yäñ manbiñam nadäñkumäj. Nadäñkañ päñku Ja komeken bureni kañ-ahäñkumäj.
- 7 Kañ-ahäñpäj yäñkumäj; Ekäni täño eñiken kuñpäj ini irani gämoriken gwäjij-äpmon imina!
- 8 Eruk Ekäni, kudupi yotka ñoken tärek-täreki nämo itta äbi! Täñpäj topmäk-topmäk täño gäpe, kehäromika täño wärani, ukät bok kañ äbi!
- 9 Äbäjiri bämop ämakayetä kudän siwoñigän kañ täk täñput. Ude täñirä ämawebekayetä oretoret gera kañ yäk täñput.
- 10 Ekäni, gäk intäjukun äma itta iwoyäwani Devit u imaka kubä täñ imikta yäñkehäromtak man yäñkun. Unita epän ämaka u mäde nämo ut imen.
- 11 <sup>g</sup> Yäñ-kehäromtak man iwetkuno u bureni-inik api täñ gamet yäñ yäñkun. Gäk ñode iwetkun; Gäkño yeriken nanik kubä gäkä kumäjiri mädekaken intäjukun äma itkañ kañiwat epän täkta api iwoyäwet.
- 12 Täñpäkañ yerikaye unitä topmäk-topmäk kubägan inkät täñkuro u mäde nämo ut imiñpäj бага man yämayäj täyat u buramiñpäj yäpmäj kuñatnayäj täño uwä, unitäño yeritä yeri intäjukun äma itta ude api ahäj yäpmäj kuk täneñ.
- 13 Nadäkañ? Ekänitä Saion yotpärare inita biñam iwoyäñpäj ñode yäñkuk;
- 14 Yotpärare ñowä näkä tärek-täreki nämo itkañ kañiwat epän täkta gäripi nadätat.

<sup>z</sup> 130:3 Sam 143:2; Rom 3:20, 3:23-24    <sup>a</sup> 130:4 Jer 33:8-9    <sup>b</sup> 130:5 Sam 33:20, 40:1; Ais 8:17, 30:18    <sup>c</sup> 130:6 Sam 63:6, 119:147    <sup>d</sup> 130:8 Mat 1:21; Tai 2:14

- 15 Saion yotpärare ñoken itkañ unitäño ämawebeniye täñ-bumbum terak api yepmäñ towiwet. Täñpäñ äma jäwäri bämpiken it täkañ u imaka, ketem yepmäñ towiñira nañpä tokñewäpäñ oretoret api täk täneñ.
- 16 Ude täñkañ bämpop ämaniye täño epäni täñ-mehamtañ yämiñira ämawebeniye tä kañpäñ nadäñkañ kap teñpäñ oretoret gera mämä api täneñ.
- 17 <sup>h</sup> Täñpäkañ kome ñoken Devit täño orani kubä intäjukun äma ärowani-inik ude api pewa ahäwek. Äma uwä näkña iwoyäwani. Kañiwat epän täñpayäñ täyak u täñpewa tärek-täreki nämo pen inide api täñ yäpmäñ ärowek.
- 18 Täñkañ iwaniye täñpewa mäyäk tañi nadäñirä upäñkañ kañiwat epän täñpayäñ täyak uwä wawaki nämo, säkgämän api it yäpmäñ ärowek.

## Salmo 133

### Bänep kubägän irit kädet u imaka säkgämän

*Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ño tek täñkuñonik.*

- 1 <sup>i</sup> Anutu täño ämawebeniye bänep kubägän terak it täkañ uwä imaka säkgämän, gäripi nitek kubä.
- 2 Bänep kubägän irit kädet u orip gakañi säkgämän Anutu täño bämpop äma Aron täño gwäkiken piñ ibarirä iñami dapunken yäwat imiñ äpämañ kotäkiken äpuño udewani.
- 3 Ba uwä guk näburum Hemon pom terak säkgämän mak täkañ u Saion pom terak mäneño ude.  
U imata, Saion pom uken Ekäni tä irit paot-paori nämo täño ironi nimikta yäñkehärom tañkuko unita.

## Salmo 134

### Anutu wäpi biñam iniñoret täkäna

*Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ño tek täñkuñonik.*

- 1 Ekäni täño epän watä ämawebeniye in kudup äbut! Äbäñpäñ Ekäni u iniñ orerut!  
Bureni, bipani Ekäni täño kudupi yotken epän täk täkañ in udegän kañ täk täñput.
- 2 Kudupi yot gänañ ketjin kewatpäñ yäñapik man yäñpäñ Ekäni iniñ orerut!

<sup>h</sup> 132:17 1Kn 11:36    <sup>i</sup> 133:1 Stt 13:8

3 Ude täjirä Ekäni kunum kenta kome pewän ahawani unitä Saion pom terak itkaŋ iron täj tamiton!

## Salmo 135

### Anutu iniŋoret kap tewani

1 Ekäni wäpi iniŋ orerut!

Ekäni täŋo epän ämaniye, in wäpi biŋam yäpmäŋ akuwut!  
2-3 Täŋpakaŋ ämawebe Ekäni täŋo kudupi yot unita watä it täkaŋ, in wäpi biŋam yäŋpäŋ iniŋ orerut.

Imata, Ekäni uwä kädet tägatäga niwoŋärekaŋ täyak ba täktäki unita kap terak wäpi iniŋ orerut!

4 Bureni-inik! Ekänitä Jekop täŋo äboriye, Isrel ämawebe äbot nin, inita biŋam iwoyäŋpäŋ nipmaŋkuk.

5 Unita näk nadätat; Ekäninin uwä ärowani pähap, imaka imaka komen ämawebetä yäniŋ oret täkaŋ ba unita umuntak täkaŋ u kudup yärepmiŋ moretak.

6 Ekänitä ini imaka kubä kunum gänaŋ ba kome terak, gwägu gänaŋ ba gwägu mebariken ban umu täŋpayäŋ nadäŋpäŋä u bureni täk täyak.

7 Ba nadäŋjirän gubam gwägätpäŋ yäpä kwiniŋirirän mäniŋ pähap u gänaŋ naniktä äbäk täyak.

8<sup>j</sup> Täŋpakaŋ Isip komeken äma ba tom nanaki ämani intäjukun nanik kudup däpmäŋ moreŋkuk.

9<sup>k</sup> Täŋpäŋ Isip kome unitäŋo intäjukun äma ukät epän ämaniyeta komi yämikta Ekänitä kudän kudupi mebari mebari pewän ahäŋkuŋ.

10 Eruk ude täŋkaŋ ämawebe komeni komeni täŋo intäjukun äma u kumäŋ-kumäŋ däpmäŋpäŋ ämawebeniye täŋo kehäromini yäpmäŋ äpuk.

11<sup>l</sup> Amo kome täŋo intäjukun äma wäpi Sihon u ba Basan kome täŋo intäjukun äma wäpi Oki u imaka kumäŋ-kumäŋ däpuk.  
Täŋpäŋ udegän Kenan kome täŋo intäjukun ämaniye kudup däpmäŋ moreŋkuk.

12 Täŋkaŋ intäjukun äma unitäŋo kome yäpmäŋ daniŋpäŋ Isrel ämawebeniye yäniŋ kireŋkuk.

<sup>j</sup> 135:8 Kis 12:29    <sup>k</sup> 135:9 Kis 7:14–10:29    <sup>l</sup> 135:11 Nam 21:21-35; Jos 12:7-24



- 13 Unita Ekäni, wäpka biŋamä pen api it yäpmäj ärowek. Äronjirän ämawebe mäden ahäj yäpmäj kunayäj täkaŋ u gäkagän pen api nadäneŋ.
- 14 Ude tänjirä Ekäni gäkä ämawebekayeta butewaki nadäj yämiŋpäŋ watä säkgämän api it yämen.
- 15 <sup>m</sup> Tänpäkaŋ in ket nadäwut; Anutu kome kukŋi käda naniktä yäniŋ oret täkaŋ uwä anutu jopigän, äma keritä siliwa ba goröpäŋ täŋpani.
- 16 Uwä meni nitek upäŋkaŋ man täga nämo yäneŋ. Ba dapuri nitek upäŋkaŋ imaka imaka täga nämo yabäneŋ.
- 17 Ba jukuni nitek upäŋkaŋ man täga nämo nadäneŋ. Ba tämanitä mänit täga nämo yäpneŋ.
- 18 Tänpäkaŋ äma yäwik udewani yäniŋ oret täkaŋ uwä ini yäwik udegän kaŋ äworewut!
- 19 Eruk, Isrel täŋo oraniye in Ekäni wäpi punin unu pewut! Ba Anutu täŋo bämop äma in imaka, wäpi iniŋ orerut.
- 20 Ba kudupi yot täŋo epän äma, in udegän, Ekäni wäpi yäpmäj akuwut! Tänpäkaŋ ämawebe Anutu bureni iniŋoret täkaŋ, in kuduptagän Ekäni wäpi biŋam yäpmäj akuwut!
- 21 Tänjirä Jerusalem ämawebe, Ekänitä ini irit bägupken, Saion pom terak äronpäŋ iniŋ orerut. Imata, Anutu uwä ärowani-inik.

Unita äneŋi yäwa, Ekäni wäpi iniŋ orerut!

## Salmo 136

### Anututa bänep täga kap tewani

- 1 <sup>n</sup> Ekäni u täŋkentäk säkgämän täŋ nimik täyak unita bänep täga pähap nadäj imina!  
Imata, unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo patkukotä pätak, api pat yäpmäj ärowek.
- 2 Anutu intäjukun-inik itak unita bänep täga nadäj imina!  
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
- 3 Ekäni ärowani intäjukun-inik itak u iniŋ oretna!  
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
- 4 U kubä-tägän kudän kudupi ini pärik kubä pewän ahäk täkaŋ.

<sup>m</sup> 135:15-18 Sam 115:4-8; Rev 9:20    <sup>n</sup> 136:1 1Sto 16:34, 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 100:5, 106:1, 107:1, 118:1; Jer 33:11

- Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.  
 5 ° U iniken nadäk-nadäk terak kunum pewän ahänkuḡ.  
 Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.  
 6 P Täḡkaḡ komewä ume taḡi pähap u bämopiken täḡpäḡ peḡkuk.  
 Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.  
 7 q Ude täḡkaḡ edap dapuri kenta komepak täḡpäḡ yepmaḡkuk.  
 Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.  
 8 Edap dapuriwä kepmata watäni itta teḡkuk.  
 Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.  
 9 Täḡ, komepak kenta gukä bipanita watä itta yepmaḡkuk.  
 Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 10 r Ekäni unitä Isip nanik täḡo nanak ämani intäjukun ahäwani u  
 dämpmäḡ moreḡkuk.  
 Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.  
 11 s Täḡkaḡ Isrel äbot Isip nanik yäḡ-yäkḡat yäpmäḡ äpämaḡ kuḡkuk.  
 Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.  
 12 Iniken kehäromi terak keritä ude uwä täḡkuk.  
 Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.  
 13 t Täḡkaḡ Gwäḡu Gämäni bämopgän dämpmäḡ täkḡeḡkuk.  
 Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.  
 14 Ude täḡkaḡ ämawebeniye bämop ugän yämagut yäpmäḡ kuḡpäḡ  
 säkgämän yepmaḡkuk.  
 Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.  
 15 Täḡpäkaḡ Isip nanik täḡo intäjukun äma ba komi ämaniye u  
 täḡpewän ume gänaḡ äpmoḡ moreḡkuḡ.  
 Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 16 u Täḡkaḡ ämawebeniye kome kawukiken yäḡ-yäkḡat yäpmäḡ  
 kuḡkuk.  
 Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.  
 17 U kome ätu täḡo intäjukun äma kehäromi kehäromi dämpmäḡ  
 moreḡkuk.  
 Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.  
 18 Bureni, u intäjukun ämaniye wäpi biḡam ikek dämpmäkgän täḡkuk.  
 Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.  
 19 v Amo nanik täḡo intäjukun äma wäpi Sihon u kumäḡ-kumäḡ utkuk.  
 Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.

° 136:5 Stt 1:1 P 136:6 Stt 1:2 q 136:7-9 Stt 1:16 r 136:10 Kis 12:29

s 136:11 Kis 12:51 t 136:13-15 Kis 14:21-29 u 136:16 Kis 13:18, 15:22

v 136:19 Nam 21:21-30

- 20 <sup>w</sup> Ba Basan nanik täjo intäjukun äma wäpi Oki u kumäj-kumäj  
utkuk.  
Unitäjo ironi u tärek-täreki nämo.
- 21 Ude täjkañ komeni kujat u ämawebenyeta yäniñ kireñkuk.  
Unitäjo ironi u tärek-täreki nämo.
- 22 Kome u Isrel ämawebe, epän ämaniye unita yämiñkuk.  
Unitäjo ironi u tärek-täreki nämo.
- 23 Täjpäkañ iwantä ämikken nirepmirirä nibäj äwaräkuk nämo täjkkuk.  
Unitäjo ironi u tärek-täreki nämo.
- 24 Nämo, u iwan keru terak nanik nimagutkuk.  
Unitäjo ironi u tärek-täreki nämo.
- 25 Ekäni uwä imaka irit ikek päke u kudupta ketem yepmäñ towik täyak.  
Unitäjo ironi u tärek-täreki nämo.
- 26 Unita Kunum täjo Anutu unita bänep täga man iwet tākāna!  
Imata, unitäjo ironi u tärek-täreki nämo patkukonitā pätak, api  
pat yäpmäñ ärowek.

## Salmo 137

**Isrel naniktä äma täjo komeken itkañ butewaki kap teñkuñ**

- 1 <sup>x</sup> Babilon ume pomiken mañitkañ komenin kujat Saionta juku  
piñpäj konäm bumta kot täjkkumäñonik.
- 2 Päya ume pomiken itkuño u terak wagämmin wabiñkañ äneñi nämo  
utkumäñ.
- 3 Iwan nipmäñitpäñ komeniken yäñnikñat yäpmäñ kuñkuño unitä kap  
gäripi nitek teñirä oretoret nadäna yäj niwet täjkuñ. Saion kome  
täjo kap kubä teñ nimut yäj niwet täjkuñ.
- 4 Upäñkañ jide? Ban kome kubäken itkañ Ekäni täjo kap kubä täga  
tene? Nämo inik!
- 5 O komenin Jerusalem, gäka juku pikamäñ. Gäka guñ tänero uwä  
ketnin gapun tawäpäñ wagäm wari nämo api utne!
- 6 Ba gäka nadäñitna gäripi pähap nämo täjpeko uwä kotäknin  
wawäkañ kap wari nämo yäñpäñ tene!
- 7 Unita Ekäni, Idom naniktä Babilon äma täñken täñpäñ päñku  
Jerusalem täñpä wañkuño unita nämo guñ täwen. Iwaniye unitä

<sup>w</sup> 136:20 Nam 21:31-35    <sup>x</sup> 137:1 Neh 1:4

node yänkuŋ; Yotpärare ŋo dāpmāŋ äreyāŋ täna kut! Täŋitna  
mobä kubätä kubä terak itneŋtawä!

- 8<sup>y</sup> Eruk Babilon nanik, in umuntäkot! In api waŋ moreneŋ. Bureni,  
äma kowata tamayāŋ täyak uwä äma täga, Ekäni täŋo oretoret  
terak api kuŋarek.
- 9 Äma unitä intäŋo nanak paki yāpmāŋpāŋ mobä terak kaŋ  
dāpmāŋtaräk tawän!

## Salmo 138

### Anutu täŋo irona kap tewani

- 1 Ekäni, gäk ganiŋ oretta bānepna kehāromi-inik peyat. Täŋpāŋ  
urak kome terak nanik u iŋamiken gäk ganiŋoret kap api tek  
täŋpet.
- 2 Täŋkaŋ kudupi yotka itak kāda iŋamna dapun ukāda ijiŋkaŋ api  
oraŋ gamet.  
Ekäni, gäk näka nadāŋ namik täyan unita, ba iron täŋ namik  
täyan unita bānep täga man api gāweret.  
Gäk wāpka biŋam ba mankatä intājukun-inik it täyak.
- 3 Täŋpākaŋ kadäni kubä näkä yāŋapik man yāŋkuro u nadāŋ  
namiŋkun. Täŋpāŋ gākŋaken kehāromika namiŋpāŋ bānepna täŋ-  
kehāromtaŋ namiŋkun.
- 4 Ekäni, kome täŋo intājukun äma kuduŋtagān gākŋo manbiŋam  
nadāŋ moreŋkuŋ. Nadāŋ moreŋkuŋo unita wāpka biŋam kaŋ  
yāpmāŋ akuwut!
- 5 Gākŋo täktäkka ba epmäget peŋyāŋek pähap unita kap teŋ gamik  
täkot.
- 6<sup>z</sup> Ekäni gäk intājukun ärowani it täyan unita ämawebe inita nadāwä  
äpani täk täkaŋ uwä yabāŋ yāwat täyan.  
Upāŋkaŋ ämawebe inita nadāwä ärowani täk täkaŋ unita mäde ut  
yämik täyan.
- 7<sup>a</sup> O Ekäni, bārāpi mebäri mebäri ahāŋ namiŋirä watä it namik  
täyan. Täŋpākaŋ iwantä kokwawak nadāŋ namiŋirä gākä dāpmāŋ  
yāwat kireŋpāŋ kehāromika terak nämagut täyan.
- 8 Ekäni, gäk täŋkentäk epän bumta täŋ namik täyan. O Ekäni, ironka  
paot-paori nämo pätak.  
Unita gākŋaken ketka kudān nin nämo nipmaŋpen.

<sup>y</sup> 137:8 Rev 18:6    <sup>z</sup> 138:6 Ais 57:15; Jem 4:6, 1Pi 5:5    <sup>a</sup> 138:7 Sam 23:3-4

## Salmo 139

### Anututä nintäjo mebärinin nadäwän tärek täkaŋ

- 1 <sup>b</sup> Ekäni, gäk näk ket-inik nabänpäŋ-nadäŋkaŋ mebärina kudup nadäwi tärek täkaŋ.
- 2 <sup>c</sup> Irit kuŋat-kuŋatnaken imaka imaka täk täyat u kudup nabänpäŋ-nadäk täyan. Banken itkaŋ näkjo nadäk-nadäkna kudup kaŋpän nadäwi tärekaŋ.
- 3 <sup>d</sup> Piä täk täyatken ba orek it täyatken kudup nabänpäŋ-nadäk täyan.
- 4 <sup>e</sup> Man jide yäwayäŋ nadäk täyatken gäkä jukun nabänpäŋ-nadäwikaŋ mäden yäk täyat.
- 5 Gäk intäjukun mäden it namiŋkaŋ ketkatä oraŋ namikinik täk täyan.
- 6 Yäke! Gäkä näkjo mebärina nadäwi tärek täkaŋ u äpmonŋpani-inik. Unita nadäwa ärowani inipärik kubä täk täyak.
- 7 <sup>f</sup> Unita Munapikka u peŋpän deken päŋku käbop täga iret? Ba gabäŋ paot päŋku käbop deken täga iret? Nämoinik!
- 8 Kunum gänaŋ ärowero uwä gäk u iren. Kumbanitä yotpärareken kwayäŋ täro uwä u imaka, iren.
- 9-10 Ba ban-inik, edap dapuritä itkaŋ abäk täyakken ukäda kwayäŋ täro uwä gäk näk yäŋ-nämagutta u itgän täŋpen.  
Ba edap dapuritä äpmonŋpän it täyakken ukäda päŋku irayäŋ täro uwä gäk näk täŋkentäŋ namikta ukäda itgän täŋpen.
- 11-12 <sup>g</sup> Täŋpäkaŋ bipmäŋ urani iwera käbop nepmaŋpek, ba peŋyänjek iwera bipmäŋ urani äworeŋpän uwäktäŋ nameko upäŋkaŋ gäkä bipmäŋ urani kaŋiri bipmäŋ urani bureni nämo täk täyak.  
Ba bipani uwä kaŋiri kepma ude täk täyak. Unita bipani kepma uwä gäkä kaŋiri kepmagän it täyak.
- 13 O Ekäni, meŋ koki gänaŋ gupna täjo moräki moräki kudup täŋ moreŋkun.
- 14 Gäk näk inide kubä käbop säkgämän-inik kubä täŋpän nepmaŋkuno unita ganiŋ oretat.  
Bänepnatä bureni-inik ŋode nadätat; Imaka kudup u udegän kaŋkorek ikek täŋpän peŋkun.
- 15 <sup>h</sup> Gäk nabäŋiri näk meŋ koki gänaŋ käbop kujatna tohatna nämo tänaŋipän kwikinik yäpurärätpän tägaŋ itkut.

<sup>b</sup> 139:1 Sam 17:3; Jer 12:3    <sup>c</sup> 139:2 2Kn 19:27; Mat 9:4; Jon 2:24-25    <sup>d</sup> 139:3 Sam 17:3; Jer 12:3    <sup>e</sup> 139:4 Hib 4:13    <sup>f</sup> 139:7 Jer 23:24; Jna 1:3    <sup>g</sup> 139:12 Jop 34:22; Dan 2:22; Hib 4:13    <sup>h</sup> 139:15 Jop 10:8-9; Sav 11:5

- 16 Nāk nāmo ahānjira gākā jukun nabāņkun. Ba nāmo ahānjira kome terak jide api irero unitāņo kadāni u kudup intājukun tawaņ peņ namiņkun.
- 17 Anutu, nadāk-nadākka māyap. Nāk jide tāņpāņ daniņpāņ nadāwa tāreneņ. Tāga nāmo!
- 18 Nākā u daniwero uwā mobā jiraņ irepmitneņ, unita tāga nāmo daniwa tāreneņ! Tāņpākaņ dāpmon terak nanik akuņpāņ gākkāt bok pen it takamāk.
- 19 Yāke! Anutu, gāk āma waki tāņpani dāpmāņ yāņ nadātat! Tāņiri āmata komi jop nadāņ yāmik tākaņ u nabā-kātāwut!
- 20 Āma udewani gāka man waki yāk tākaņ. Ba wāpka ganiņ wārāt tākaņ.
- 21 O Ekāni, āma gāka kokwawak nadāņ gamik tākaņ unita nāk udegān kokwawak nadāņ yāmik tāyat.  
Ba āma peņawāk tāņ gamik tākaņ unita tarāki pāhap nadāk tāyat.
- 22 Bāneņ nadāk-nadākna ba gupna kuduptā āma udewanita gaņani pāhap nadāk tāyat. U yabānjira iwanaye bureni ude tāk tākaņ.
- 23 <sup>i</sup> O Anutu, bāneņ nadāk-nadākna ket tāņpāņ yāpmāņ daniņpāņ nadā.
- 24 <sup>j</sup> Ude tāņkaņ nadāk waki ātu nāk gānaņ itneņta epān tāņpāņ yabāņ ahā. Tāņpākaņ irit kehāromi tāņo kādetken yāņnākņat yāpmāņ ku!

## Salmo 140

### Devittā Anututā watāni sākgāmān it imikta yāņapiņkuk

- 1 O Ekāni, āma waki ba āma komi komitā nutneņta itkentāņ namisi.
- 2 Āma udewani waki tākta dāpmonta nāmo yek tākaņ. Ba yāņawāt-awāt kādet pewā ahākta gāripigān tāk tākaņ.
- 3 <sup>k</sup> Meni jinom u pāraņi-inik, gāmok komi tāņo meni bumik. Man yākyāki u komigāmān, gāmok āma dāpani udewani bumik.
- 4 Unita Ekāni, āma wakitā nepmāņitneņta watā it namik tāyi. Āma u nāk tāņpāwakta nadāk tawaņ pek tākaņ unita itpipiņ namisi.
- 5 Āma uwā inita nadāwā ārowani tāņpāpāņ kādetnaken nāka buņep tāk tākaņ.
- 6 Tāņpākaņ Ekāni ŋode iwet tāyat; Nākņo Anutu uwā gāk kubāgān. Unita Ekāni, tāņkentākta butewaki gera yāyat ŋo nadāņ namisi.

<sup>i</sup> 139:23 Jop 31:6; Sam 26:2    <sup>j</sup> 139:24 Sam 5:8, 143:10    <sup>k</sup> 140:3 Rom 3:13

- 7 Yawe Ekänina, itkentäkna bureni, gäkä ämikken watä kehäromi it namiņkun.
- 8 Unita Yawe, apiņo äma waki u nämo nadäņ yämen. Yabäņ äwaräkuk täņiri täņpäwaki unitäņo bureni nämo kaņ-ahäneņ.
- 9 Ba yabäņ äwaräkuk täņiri iwanayetä ämikken närepmitpäņ kehäromina yäpmäņ äpneņtawä. Nämo, täņpewi täņpäwaki näka tak täkaņ u äyänutpäņ ini terak kaņ ärowän.
- 10 Täņkaņ kädäp gäyek komigämän äma uterakgän kaņ maņpäņ! Täņpäņ ureņ täņpä awaņ käreņi gänaņ, äneņi nämo abäkta, kaņ äpmonput.
- 11 Ba äma jop manman terak äma manken yepmak täkaņ unitä imaka bureni kubä kaņ-ahäneņtawä. Nämo, täņpäwaktä äma komi komi uterak äronpäņ kaņ täņpäņ wawut!
- 12 Täņpäkaņ Yawe, äma jopi jäwäri itkentäņpäņ äma wakitä täņyäkņatneņo udetä watä it yämik täyan.
- 13 Unita ämawebe siwoņitä dubikaken itpäņ wäpka bureni-inik api ganiņoret täneņ.

## Salmo 141

### Devittä yäņapik man ŋo bipani kubä yäņkuk

- 1 O Ekäni, täņkentäkta gäkken gera yäyat ŋo nadäņ namiņpäņ bäräneņ täņkentäņ nam.
- 2 <sup>l</sup> Täņpäņ yäņapik manna ŋonita nadäņiri gupe kábäņi nitek gäkken ärowani ude täyon. Täņkaņ ketna kewatat ŋonita nadäņiri gäk ganiņ oretta bipani täņo ärawa säkgämän ude täyon.
- 3 <sup>m</sup> Eruk Ekäni, man waki kubä yäwetta mena jinomta watä ket it namik täyi.
- 4 <sup>n</sup> Ba waki täkta gäripi nadäņpäņ äma waki täņpanikät bok kuņatneta бага peņkireņ namisi. Ude täņiri udewani täņo kap teņ oretoret äņnak-äņnakken bok nämo api itne.
- 5 Täņpäkaņ äma täga kubätä kädet siwoņi näwoņärektä nabäņ yäņpäņ komi namiņirän nadäņira täga täņpek. Upäņkaņ äma waki täņpanitä naniņ orerirä täga nämo nadäņ yämet. Nämo, näk unitäņo täktäki wakitä paorut yäņpäņ unita yäņapik man yäk täyat.
- 6 Täņpäkaņ kudän wakita kowatawä iwantä äma udewani täņo intäjukun äma geņiken ureņ täņpä kunayäņ täkaņken uken

<sup>l</sup> 141:2 Rev 5:8    <sup>m</sup> 141:3 Sam 34:13; Jem 1:26, 3:8    <sup>n</sup> 141:4 Snd 23:6

- ämawebetä kanpäj näka ɲode api nadänej; Unitäño meni jinom u bureni yäj api nadänej.
- 7 Äma udewani kumäjirä ämatä kädäp täpuri täpuri duŋ-jukut täkaŋ ude kujari awaŋ gägäniken ude api täjirähutnej.
- 8 ° Täjipäkaŋ Yawe Ekänina, nähä dapunna gäckengän api pewa ärenej. Iwanta käbop itta gækken ärek täyat unita nabä-kätäjiri nämö kumbet.
- 9 Nämö, iwanayetä buŋep täj namik täkaŋ uterak ärowetta nepmäjnit näwasi.
- 10 Ude täjiri näk gupna korej kuŋarira buŋepi terak äma waki unitä ini täga äronej.

## Salmo 142

### Äma kubätä Anututä watä it namän yäjpäj yäjapiŋkuk

*Devit mobä käwut gänaŋ käbop itkaŋ Anutuken yäjapiŋkuk.*

- 1 <sup>p</sup> Näk butewaki terak Anutuken gera yäj itat ɲo. Täjŋkentäj namän yäjpäj gera yäj itat.
- 2 Näk nadäwätäkna yäjahäjpäj iwet it täyat.
- 3 <sup>a</sup> Jide täjpäj ɲoba ɲo täjpet yäjpäj peŋpeŋ kwayäj nadäjira Anututä nadäwätäkna yäpmäj äpäjpäj ude kaŋ tä yäj kädet täwit namik täyan.  
Wära, wära! Kädet kuŋat täyatken ämatä näk nepmäjitta yen kädetken pek täkaŋ.
- 4 <sup>r</sup> Täjirä näk dapun täjpäj täjŋentäkna kubä nämö kaŋ-ahätat.  
Näkä säkgämän itta bägup kubä nämoinik itak.  
Ude irira äma kubätä butewaki nämö nadäj namitak.
- 5 Täjipäkaŋ Ekäni, gækken täjŋentäkta gera ɲode yäyat; Gäk kubä-tägän watä it namik täyan.  
Gäripna kudup gäkä terakgän peyat.
- 6 Unita gerana ɲo nadäjpäj täjŋentäj nami. Näk kehäromina nämö.  
Äma näwat kirekaŋ u kehäromina kudup yäpmäj äpnayäj täkaŋ.
- 7 <sup>s</sup> Näk bäräpiken itat ɲo täjpidäm taŋ nami. Ude täj namiŋiri uyaku ämawebekayetä u kanpäj nadäjpäj äbä irirä näk iŋamiken wäpka biŋam api ganiŋ oreret.

° 141:8 2Sto 20:12; Sam 25:15, 123:1-2    <sup>p</sup> 142 Kudup 1Sml 22:1, 24:3    <sup>a</sup> 142:3 Sam 77:3, 140:5, 143:4    <sup>r</sup> 142:4 Jop 11:20; Sam 88:8, 88:18    <sup>s</sup> 142:7 Sam 13:6, 143:11, 146:7



## Salmo 143

**Devittä kumäj-kumäj nutneņ yäjpäņ Anutuken gera yäjkuuk**

- 1 Ekäni gäk yäjapik geranata juku peņpäņ nadäj nami. Gäk iron mähemi, äma siwoņi-inik unita butewaki nadäj nam.
- 2 <sup>t</sup> Täjpäkaņ Ekäni, epän ämaka näk, näkņata nadäjira momi äma täyat upäjkaņ manken nämo nepmaņpen. Nadätan, kome ŋo terak dapunkaken äma siwoņi-inik kubä nämo itak.
- 3 Ekäni, iwanayetä näwat kireņpäņ näkņo kehäromina yäpmäj äpäk-inik täkaņ. Täjpäkaņ kome bipmäj uraniken nepmaņpä äma bian kumbanitä pat täkaņ ude pat täyat.
- 4 Ude täjpäņ nadäk-nadäkna wakiinik täjpäņ umun terak itat.
- 5 <sup>u</sup> Täjkaņ, kadäni bian itkutken upäj nadätat. Imaka tägatäga täjkuuno ba imaka imaka pewi ahäjkuņo u juku piyat.
- 6 Täjpäņ gäkken yäjapik man yäjira mäjonatä gäka gäripi pähap nadäk täyak, ämatä kotäki kawuk taņirä ume nänayäj nadäk täkaņ ude.
- 7 Unita Ekäni, kehäromina paotak unita gäk nadäj nami. Nepmaņpi kumäjpäņ äma kumbani nämo äworewet!
- 8 <sup>v</sup> Näk gäka nadäj gamikinik täk täyat unita tami tami ironka kädet näwetpäņ näwoņäreke täyi. Täņiri näk gäkkengän yäjapik täyat unita kädet siwoņigän näwoņäreņiri iwat täyiwa.
- 9 Ekäni, näk gäkä watä it nam yäj yäjpäņ gäkken äretat unita iwan keriken itat ŋo nämagut.
- 10 <sup>w</sup> Gäk näkņo Anutu unita gäkņaken gärip iwaretta näwetpäņ näwoņäreke täyi. Ude täņiri gäkņo Munapikkatä kädet bähätgän nämagut yäpmäj kukta gäripi pähap nadätat.
- 11 Unita Ekäni, gäkņa yäjkuuno ude äneņi nämagut. Gäk Ekäni siwoņi pähap unita bäräpi mebäri mebäri ahäj naminayäj täkaņ u keriken nanik kaņ nämagut.
- 12 Näk gäkņo epän ämaka unita ironka pähap terak iwanaye ba äma näk täjpäwak täkaņ u kudup kumäj-kumäj däpmäj.

<sup>t</sup> 143:2 Rom 3:20; Gal 2:16    <sup>u</sup> 143:5 Sam 77:5, 77:10-11    <sup>v</sup> 143:8 Sam 5:8, 25:1, 46:5

<sup>w</sup> 143:10 Sam 31:14, 119:12, 139:24

## Salmo 144

### Oretoret ba yānpik man kap

- 1 Ekāni u watā āma bureni unita iniḡoret man unitagān yāḡ imik tākāna! U āmik tākta tāḡpāḡ-nāwoḡārek tāyak unita āmik gānaḡ pidāmigān kuḡat tāyat.
- 2 U watā it namiḡpāḡ iwan iḡamiken nāk gārak it tāyak. U wakiken nanik nāmagutpāḡ āyuḡna ude it namik tāyak. Unitagān watā it namikta nadākinik tāḡ imik tāyat.  
U guḡ ābot, ābori ābori tāḡo kehāromini yāpmāḡ āpāḡpāḡ gāmotnaken yepmak tāyak.
- 3 <sup>x</sup> Tāḡpāḡ Ekāni, imata gāk āma mewuni ninta nadāwi ārowani tāk tākaḡ? Imata āmawebe watā sākgāmān it nimik tāyan?
- 4 Nin kuduḡtagān u me woḡ udegān bumik, kadāni kerāpi-inik itta yāwani. Ba kome terak itnayāḡ tākamāḡ uwā wārani edap āgoniken ahāḡpāḡ paot tākaḡ ude.
- 5 Upāḡkaḡ Ekāni, kunum duḡ weḡpewi aḡeḡpeḡ kukḡi kukḡi kuḡirān kaḡ āpi. Tāḡkaḡ pom jop tensumuriri gupe pāhap bārāḡeḡ kaḡ ābān.
- 6 Tāḡpāḡ iwankaye yāwat kireḡpewi kuḡtāḡpā kukta āḡin gwāḡik tākaḡ ude tāḡpewi yāpā joḡani kāroḡ ude ābāton.
- 7 Ude tāḡkaḡ punin unu naniktā nāk nepmāḡjitta kewatpāḡ ume gwāḡu kāroḡiken nanik wādāḡpāḡ nepmaḡsi.  
Tāḡpāḡ iwan kome kubāken nanik tāḡo keriken nanik nāmagusi.
- 8 Āma uwā man bureni nāmoinik yāk tākaḡ. Nāmo, Anutu iḡamiken man bureni yākamāḡ yāḡ yāḡkaḡ man jop manman yāk tākaḡ.
- 9 Tāḡpākaḡ Anutu, nāk wagām utpāḡ kap kodaki terak api ganiḡoret tāḡpet.
- 10 U imata, gāk intājukun āmakaye āmikken tāḡmeham taḡ yāmiḡiri iwaniye yārepmit tākaḡ. Tāḡkaḡ epān watā āmaka Devit nāk iwan keriken nanik nāmagut tāyan.
- 11 Unita apiḡo udegān tāḡ namisi. Itpipiḡ namiḡiri iwanaye komi komitā nutneḡtawā. Tāḡpāḡ iwan kome kubāken nanik tāḡo keriken nanik nāmagusi.  
Āma uwā man bureni nāmoinik yāk tākaḡ. Nāmo, Anutu iḡamiken man bureni yākamāḡ yāḡ yāḡkaḡ man jop manman yāk tākaḡ.

<sup>x</sup> 144:3 Jop 7:17-18; Sam 8:4

- 12 Eruk Anutu näkŋo gäripna ŋode yäŋahäwa; Nanakniye gubaŋiken kehäromigän, päya kehäromitä it täkaŋ ude it täkot.  
Täŋpakaŋ äpetniye siwoŋi säkgämän, intäjukun äma täŋo eŋi bek säkgämän säkgämänpäŋ täŋpani ude it täkot.
- 13 Täŋpäŋ ketem mebäri mebäri epäninken ahäŋ-bumbum täk täkot.  
Ba yawakniye yewa gänaŋ nanak bäyaŋ-wek bumta täk täkot.
- 14 Täŋpäŋ bulimakau nanak bäyaŋ-wek täŋirä ätu täŋguräŋ taŋpäŋ nämo paotneŋ. Ba yotpärareken konäm butewaki kähän nämo ahäwek.
- 15 <sup>y</sup> Äma äbot, imaka udewani ahäŋ yämik täkaŋ uwä, Ekäni täŋo oretoret terak kuŋat täkaŋ. Bureni, ämawebe Anutunita Yawe yäŋ nadäŋ imik täkaŋ uwä oretoret bureni terak it täkaŋ.

## Salmo 145

### Anutu iniŋ oretta kap tewani

- 1 Anutu, intäjukun ämana, gäk wäpka pen api yäŋahäŋ yäpmäŋ äroŋ iret.
- 2 Kepma kepma wäpka biŋam bänep täga terak api ganiŋoret täŋpet. Bänep täga terak pen ude api ganiŋoret yäpmäŋ ärok täŋpet.
- 3 Ekäni uwä wäpi biŋam ikek unita wäpi biŋam pen ude iniŋoret täkäna! Wäpi biŋam ärowani pähap unita jide täŋpäŋ mebärini nadäna täreneŋ? Nämoinik! Nin täŋo nadäk-nadäknin uwä keräpigän.
- 4 Upäŋkaŋ meŋ nantä iroŋiniye gäkŋo täktäkka yäŋahäŋpäŋ api yäwet täneŋ. Epän pähap täŋkuno unitäŋo manbiŋam api yäwet täneŋ.
- 5 Bureni! Ämawebetä Anutu intäjukun äma kehäromi nitek ude itak yäŋ api yäŋahäk täneŋ. Täŋirä näk imaka, gäkŋo epän täga unitagän api nadäk täŋpet.
- 6 Täŋpakaŋ ämawebetä kehäromika terak epän täk täyan unitäŋo manbiŋam api yäneŋ. Ude täŋirä näkŋawä wäpka biŋam pähap u api yäŋahäwet.
- 7 Unita gäkä kudän tägagämän, ba iron täk täyan unita kap terak api ganiŋ oretne.

<sup>y</sup> 144:15 Sam 33:12

- 8 <sup>z</sup> Kap ɲode api tene; Ekäni uwä ninta nadäkinik täŋ nimiŋpäŋ iron täŋ nimik täyak. Täŋkaŋ butewaki nadäŋ nimiŋpäŋ kokwawak bäräŋek nämo nadäk täyak.
- 9 Ekäni uwä ämawebe kuduptagän säkgämän täŋ yämik täyak. Imaka kudup pewän ahänkuŋo unita nadäkinik täk täyak. Kap ude api tene.
- 10 Ekäni, ämawebekaye nin kap u teŋitna imaka imaka kudup peŋkuno unitä nadäŋpäŋ wäpka biŋam api yäpmäŋ akuk täneŋ. Täŋpākaŋ ämawebekayetä bänep täga man api gäwet täne.
- 11 Täŋpäŋ kaŋiwat epänka biŋam ikek unitäŋo manbiŋam api yänahäne. Ba kehäromikata udegän api yänahäŋ yäpmäŋ kune.
- 12 Ude täŋitna epän kehäromi niked täk täyan unitäŋo manbiŋam ämawebe komeni komeni kuduptä kaŋ nadäwut! Kaŋiwat epänka täŋo peŋyänjek epmäget ikek unita täŋguŋ täneŋtawä!
- 13 Kaŋiwat epän täk täyan uwä nämoinik api paorek. Gäk kaŋiwat epän äma intäjukun tärek-tärekka nämo api it yämiŋ yäpmäŋ ärowen. Ekäni gäkŋo man uwä jopi nämo. Ba täktäkka kudup kudäri säkgämän.
- 14 Äma bäräpi kaŋ-ahäk täkaŋ u täŋkentäŋ yämiŋit, äma kehäromini paorani täŋ-kehäromtaŋ yämiŋit täk täyan.
- 15 Ekäni, imaka imaka irit ikek nakta yewäkaŋ gäkken gabäŋ tareŋirä ketem ini täga nänäŋi u yämik täyan.
- 16 Täŋpākaŋ ketem imaka yämi naŋpäŋ säkgämän it täkaŋ.
- 17 Nadäkaŋ? Ekänitä imaka imaka siwoŋigän täk täyak. Imaka imaka peŋkuko u kudup ironi terakgän yabäŋ yawat täyak.
- 18 Ämawebe Anutuken bänep kubägän peŋpäŋ gera yäk täkaŋ unita nadäŋ yämiŋpäŋ dubiniken it yämik täyak.
- 19 Ba ämawebe oraŋ imik täkaŋ unitä imaka kubäta yänapik man yänirä yämik täyak. Ba gera kotäki nadäŋpäŋ imaka umuri gänaŋ nanik wädäŋ tädotpäŋ yepmak täyak.
- 20 Täŋpäŋ ämawebe Anututa gäripi-inik nadäŋ imik täkaŋ unita watä säkgämän it yämik täyak. Upäŋkaŋ äma wakiwaki täŋpani kudup api däpek.
- 21 Täŋpākaŋ näk menatä Ekäni täŋo biŋami yänahäk täyiwa! Ba ämawebe komeni komeni kuduptagäntä wäpi kudupi tärek-täreki nämo u kaŋ yänahäŋ yäpmäŋ ärowut!

<sup>z</sup> 145:8 Nam 14:18; Sam 103:8

## Salmo 146

### Anutu u äma kehäromini nämo täño täñkentäk

1 Anutu wäpi iniñ orerut!

Täñpäkañ näk imaka, bänepna gupna, nadäk-nadäkna kuduptä  
Anutu wäpi biñam yäpmäj akusiwa!

2 Kome terak irayäj täyat ude Anutuna täño wäpi biñam kap terak api  
iniñoret yäpmäj kwet.

3 Ämawebe, in ñode nadäwut; Kome täño intäjukun ämatä täñkentäk  
bureni täga nämo tamek.

Unita komen äma udewanita nadäkinik nämo täneñ.

4 Nadäkañ? Komen ämatä kumäñpäñ kome äneñi äworek täkañ. Kumäñpäñ  
imaka imaka api täñpet yäj yäwani u täga nämo täk täkañ.

5 Upäñkañ äma kubätä oranin Jekop täño Anutu kwasikotpäñ  
kuñarayäj täko uwä bänep oretoret terak irek.

Äma udewani uwä Anututä ini täñkentäj yämek.

6 <sup>a</sup> Anutu uwä kunum kenta kome, ba gwägu pähap ba imaka imaka  
itkañ u pewän ahäñkuñ.

Ba imaka u ba u api täñ tamet yäj yäk täyak u bureniñän täñ  
nimik täyak.

7 Täñpäñ ämawebe iwan gämoriken it täkañ, u ba ketemta wäyäkñek täkañ,  
u ba komi epän gänañ it täkañ uwä Ekänitä täñkentäj yämik täyak.

8 Täñpäñ ñode imaka täk täyak; Äma dapuri tumbani yäpäñ  
tägañpewän äneñi dapun ijik täkañ. Ba äma bäräpi kotak täkañ  
unitäño bäräpi ketäreñ yämik täyak.

Bureni! Ekäni uwä iniken äbot siwoñita gäripi-inik nadäñpäñ  
täñkentäj yämik täyak.

9 Täñpäñ äma komeni nämo, webe kajat ba ironi kodäña unita  
butewaki nadäñ yämiñpäñ watä säkgämän it yämik täyak.

Upäñkañ äma waki täñpani unitäño kehäromini kumän yäpmäj  
äpäk täyak.

10 Bureni! Ekäni uwä intäjukun-inik pen api it yäpmäj ärowek! Saion  
ämawebe, in ñode nadäwut; Ekäniñin uwä paot-paori nämo api  
irek.

<sup>a</sup> 146:6 Sam 115:15, 117:2; Apos 4:24, 14:15

Unita Ekäni täño wäpi biñam punin yäpmäj akuwut!

## Salmo 147

### Ekäni käbop nämo itak

<sup>1</sup> Ekäni iniñ oretna!

Anutunin kap terak iniñ oreritna bänepninken oretoret ahäk täyak, ba wäpi yäpmäj akuñitna tägak täyak.

<sup>2</sup> Nadäkañ? Ekänitä Jerusalem äneñi täñkodak täñpäñ ämawebeniye iwantä yämagut yäpmäj kwani äneñi yämagut yäpmäj abatak.

<sup>3</sup> <sup>b</sup> Ämawebe nadäñ bäräp terak irani u täñpidäm tañ yämiñpäñ jibi meni uwäktäñ yämik täyak.

<sup>4</sup> <sup>c</sup> Täñpäkañ guk päke u ini nadäñkuko udegän ahäñirä wäpi ini-ini yämiñkuk.

<sup>5</sup> Bureni, Ekäninin unitäño wäpi biñam ärowani, ba kehäromini u tañi. Täñkañ nadäk-nadäki u käroñi boham, nintä kañpäñ nadäna tärenañi nämo.

<sup>6</sup> Uwä äma äpami jopi-inik u kehäromi yämiñpäñ täñ-mehamtañ yämik täyak. Täñkañ äma waki täño kehäromini yäyomägatpäñ kome terak yeñ täreñ täñpäñ kuk täkañ.

<sup>7</sup> Urita bänep täga nadäñpäñ kap terak Ekäni wäpi iniñ oretna!

Wagäm utpäñ Anutunin u iniñ ubiñ tena.

<sup>8</sup> Imata, u gubam täñpewän ahäk täkañ. Täñpäñ kome towikta iwän yäñpewän tañirän pom terak muyeñ mebari mebari ahäk täkañ.

<sup>9</sup> Täñkañ tomta ketem yepmäñ towik täyak. Ba barak nanak imaka, kähän yäñirä yepmäñ towik täyak.

<sup>10</sup> <sup>d</sup> Nadäkañ? Hos ba komi äma ba imaka kome täño kehäromi nikekta ämatä nadäñirä ärowani täk täkañ udewanita Ekänitä oretoret nämo täk täyak. Nämoïnik!

<sup>11</sup> Ämawebe Ekäni initagän umuntañpäñ nadäñ imikinik täk täkañ, ba bänep ironi terak yeñgämä pewäpäñ it täkañ unita oretoret täk täyak.

<sup>12</sup> Urita Jerusalem ämawebe, in Ekäni iniñ orerut. Uwä Anutuñin unita wäpi yäpmäj akuwut.

<sup>13</sup> Ekäni uwä yotpärarejin täño watä kehäromi itkañ iron pähap täñ tamik täyak.

<sup>b</sup> 147:3 Sam 51:17; Ais 57:15, 61:1; Luk 4:18   <sup>c</sup> 147:4 Stt 15:5; Ais 40:26

<sup>d</sup> 147:10 Sam 33:16-18; Hos 1:7

- 14 Ekäni uwä nadäj tamiñirän in säkgämän, bänep kwini terak irirä  
Ekänitä epänjinken täñpewän ketem ahäj-bumbum täk täkañ.
- 15 Täñpäkañ Ekäni unitägän kome pähap päke ñonitäjo mähe mi itak  
unita man yänjirän kometä mani buramik täyak.
- 16 Man yänjirän gubam gwägärirän iwän mänit täk täyak.
- 17 Peñ iwerirän kome mäniri-inik täñpöpän ämawebe bärom bumta täk  
täkañ.
- 18 Täñpäkañ man äneñi yänjirän kome tägañpäñ edap säkgämän ijik  
täyak.
- 19 Eruk, Ekäni unitägän Isrel ämawebe not täñ yämiñpäñ iniken kädet  
kuroñ yäwoñäreñpäñ бага mani yäwetpäñ yäwoñäreñkuk.
- 20 Täñpäkañ äma äbot ätuta nämo, Isrel ämawebe intagän man käderi  
täwoñäreñkuk, äma ätu uwä guñ itkañ.

Unita Ekäni iniñ oretna!

## Salmo 148

### Imaka kuduhtagän Anutu wäpi biñam iniñ oretta yäwani

1 Ekäni wäpi yäpmän akuwut!

Kunum gänañ nanik in kuduhtagän Ekäni wäpi yäpmän akuwut.

2 Añero äboriye in kuduhtagän Ekäni iniñ orerut. Ba kunum gänañ  
nanik ämik ämaniye in imaka, Ekäni iniñ orerut!

3 Edap dapuri kenta komepak ek imaka Ekäni wäpi iniñ orerun! Ba  
guk tañi ijiñ-yäñek täkañ in kudup Ekäni iniñ orerut!

4 Kunum ban-inik unu gäk, ba ume gäk gänañ nanik, in Ekäni wäpi  
iniñ orerut.

5 Buren! Ekänitä ini yänjirän imaka imaka u ahänkuñotä itkañ unita  
u kuduhtagän Ekäni wäpi iniñoret təkot.

6<sup>e</sup> Ekänitä ini yänjirän käderi peñ yämiñkuko u paot-paori nämo  
yawat täkañ. Käderi u täga nämo yärepmitneñ.

7 Eruk, kome terak nanik in kuduhtagän Ekäni iniñ orerut. Ume tom  
tañikät imaka imaka u gwägu mebäriken ban umu itkañ in,

8 Ba yäpä iromän, iwänkät mim, ba mänit tañi in kudup Ekäni täño  
man buramik täkañ, wäpi biñam iniñ orerut.

<sup>e</sup> 148:6 Jop 38:33; Jer 33:20, 33:25

- 9-10 Pom taŋi ba täpuri, päya piwani ba bipiken nanik, tom towiwani ba ägwäri, gämok, gejiraŋ ba barak, in kudup Ekäni wäpi yäpmäŋ akuwut.
- 11 Täŋpäkaŋ komeni komeni täŋo intäjukun ämakät ämawebejiye, gapman ba äma wäpi nitek, in imaka, Ekäni iniŋ orerut.
- 12 Ba ämawebe gubaŋi, ämawebe ekäni, ba ironironji, in kuduŋtagän Ekäni wäpi biŋam yäpmäŋ akuwut!
- 13 Bureni-inik, in kudup Ekäni wäpi iniŋ orerut. Ekäni täŋo wäpi biŋamtä ämawebe täŋo wäp biŋam päke u kudup yärepmit morek täyak. Epmäget peŋyänjek kudänitä imaka kome kenta kunum gänaŋ itkaŋ unitäŋo yärepmit morekinik täyak!
- 14 Täŋpäkaŋ Ekäni u Isrel ämawebeta gäripi nadäŋ yämiŋpäŋ kehäromi yämiŋirän unita iniken kudupi ämawebeniye uwä Ekäni wäpi iniŋoret täkaŋ.

Ekäni wäpi yäpmäŋ akuwut!

## Salmo 149

### Isrel täŋo Anutu iniŋ orerut!

1 Ekäni wäpi yäpmäŋ akuwut!

Ämawebeniye, in käbeyä täŋpäŋ iniŋoret kap kodaki kubä teŋ imut!

2 Isrel ämawebe, Anututä gatäŋpäŋ tepmaŋkuko unita bänep täga nadäŋ imut! Jerusalem yotpärareken nanik inä intäjukun ämajin Ekäni unita oretoret täŋ imut!

3 Täŋpäkaŋ in jop nämo itneŋ. Gukut tokätpäŋ wäpi yäpmäŋ akukta wagäm ba gita utpäŋ iniŋoret kap teŋ imut.

4 In nadäkaŋ? Ekänitä ämawebeniye nadäŋirän tägak täyak. Täŋpäkaŋ ämawebe inita nadäwä äpani täk täkaŋ u täŋkentäŋ yämik täyak.

5<sup>f</sup> Unita ämawebe Ekäni iniŋoret täkaŋ in bänep oretoret täk täkot. Ba patpat bägupjinken udegän oretoret kap teŋ imik täkot.

6 Täŋpäkaŋ ämik täŋo tuŋum iŋitpäŋ gera terak wäpi biŋam yäpmäŋ akuwut!

7 Ude täŋpäŋ iwanjiye täŋo momi kowata api däpmäŋ täreneŋ.

<sup>f</sup> 149:5 Jop 35:10



- 8 Ba iwan täjo ekäni ekäni ba intäjukun ämaniye yen kehäromipäj topmänpäjä api yepmanej.
- 9 Ude täjirä Anututä man bian yäjukuko u iwanjyeken bureni api ahäwek. Unita ämawebeniye, in Anutu iniņ orerirä wäpi biņam ärowani täk täyak.

Eruk, Ekäni wäpi yäpmäj akuwut!

## Salmo 150

### Kap teņkaņ Anutu iniņ oretna!

1 Anutu wäpi yäpmäj akuwut!

Kudupi yori gänaņ wäpi yäpmäj akukot. Ba kehäromi pähap ikek kunum gänaņ itak ununita iniņ orerut!

2 Epän taņi täk täjkuko unita oraņ imina! U intäjukun äma pähap, wäpi biņam ärowani nitek u iniņ oretna!

3 Täņpäjä womat piäņpäjä uterak wäpi yäpmäj akuna! Ba gita utpäjä uterak iniņ oretna!

4 Täņpäjä wagäm utpäjä kap teņpäjä gukut tokätpäjä iniņ oretna! Uhuwep piäņkaņ u kotäk terak wäpi yäpmäj akuna!

5 Päräpäpäpä täņpäjä däpäyäk ärena kwäpäjä Anutu iniņ oretna!  
Täņpäjä päräpäpäpä däpäyäk mämä taņigän täņpäjä Anutu kunum gänaņ unu iniņ oretna!

6 Kome terak imaka imaka irit kuņat-kuņat ikek in kuduptagän Ekäni wäpi yäpmäj akuwut!

Ekäni wäpi yäpmäj akuwut!

# Sindaun

## Jukuman täga mebäri mebäri

---

*Sindaun 8:22-31*

**Imaka imaka nämo ahäjirä nadäk-nadäk tägatä intäjukun ahäjuk**

**8**

<sup>22</sup> <sup>a</sup> Yäput peŋpäŋ Yawetä imaka kuduptagän nämo ahäjirä näk jukun täŋpäŋ nepmaŋkuk.

<sup>23</sup> <sup>b</sup> Bianiinik, kome ba imaka kubä nämo peŋkaŋä näk jukun iwoyäŋpäŋ nepmaŋkuk.

<sup>24</sup> Gwägu pähap ba ume dapuri kubä nämo ahäjirä näk jukun täŋpäŋ nepmaŋkuk.

<sup>25-26</sup> Pom taŋi ba täpuri bägupiken nämo irirä näk bäyaŋpäŋ nepmaŋkuk. Bureni, näk jukun nepmaŋkaŋ mädenaken kome ba äwan täŋpäŋ peŋkuk.

<sup>27</sup> Ba kadäni kunum kenta kome yäpurärätpäŋ yepmaŋkuko u näk imaka irira täŋkuk.

<sup>28</sup> Täŋpäkaŋ gubam komeniken punin yepmaŋpäŋ kome terak ume dapuri täwit-pewän umetä äbäŋpäŋ kome tokŋeŋ moreŋkuko uken imaka, näk uku itkut.

<sup>29</sup> Näk ahäjukuro irira kometä itta bagani peŋ imiŋkuk, ba gwägutä бага peŋ imani nämo irepmirekta yäntäreŋ imiŋkuk.

<sup>30</sup> <sup>c</sup> Täŋpäkaŋ näk kadäni kadäni Anutu dubiniken epän täŋo watä äma ude oretoret terak itkaŋ bänep täga nadäŋ imiŋjira täga nadäŋ namiŋkuk.

<sup>31</sup> Bureni, kome päke u täŋpäŋ peŋkuko unita oretoret täŋkut, ba ämawebe täŋpäŋ yepmaŋkuko unita udegän gäripi nadäŋkut.

---

<sup>a</sup> 8:22 Rev 3:14   <sup>b</sup> 8:23-29 Jon 17:24; Efe 1:10-11   <sup>c</sup> 8:30 Mat 17:5; Jon 1:1-3,18

*Sindaun 9:1-12***Nadäk-nadäk tägatä ämawebeta gera yäyak**

- 9** <sup>1</sup> Nadäk siwoŋi tägatä bek kehäromi 7 ude painpänj uterak yori säkgämän tänpänj penjuk.
- <sup>2</sup> Ude tänpänj tom dämpänpänj ijinjit wain ume tänpewän gäripi niked ahäwänkaŋ ketem nakta täntuŋum taŋjuk.
- <sup>3</sup> Ude tänpänj epän watä webeniye yäwet-pewän pänku yotpärare bämopiken gera ŋode yänkuŋ;
- <sup>4</sup> Oi, ämawebe nadäk-nadäkjin siwoŋi kubägan nämo, in näkä yotken äbut.
- <sup>5</sup> <sup>d</sup> Äbänkaŋ ketem ume säkgämän näkä täntuŋum täyat u nanput!
- <sup>6</sup> Täŋguŋguŋ kädetjin u penpänj irit täga kaŋ yäput. Täŋkaŋ nadäk-nadäk täga täŋo kädet kaŋ iwarut.

**Äma mebäri yarä täŋo man**

- <sup>7</sup> Äma inita nadänjirän ärowani täŋpani yäpi siwoŋtäwa yänpänj man yäweno uwä ganiŋ wärärek. U udegän, äma waki kubä ibeweno uwä nägät gurek.
- <sup>8</sup> Unita äma inita nadänjirän ärowani täŋpani yäpi siwoŋtak man nämo iweren. U imata, äma uwä Gäka gaŋani nadän gamek. Täŋ äma nadäk-nadäki täga kubä yäpi siwoŋtak man iwereno uwä Gäka nadän gamikinik täŋpek.
- <sup>9</sup> Äma nadäk-nadäk täga niked yäwetpänj yäwoŋärek täŋpeno uwä nadäk-nadäki yäpurärätpänj nadäk-nadäk säkgämän ikek irek.  
Bureni, Gäk äma siwoŋi kubäta nadäk imeno uwä nadäk-nadäki yäpurärätpänj ätukät yäpek.
- <sup>10</sup> <sup>e</sup> Nadäkaŋ? Nadäk-nadäk täga niked irayänj nadänpänjä eruk Yawe u umuri yänj nadänpänj Gämoriken kuŋaren.  
Bureni, nadäk-nadäk täga yäpayänj nadänpänjä Kudupi Äma unitänj mebäri nadäkta piäni täŋpen.
- <sup>11</sup> Nadäk-nadäk täga unitä täŋkentänj gaminjirän kadäni käroŋi api it yäpmänj ärowen.
- <sup>12</sup> Täŋpäkaŋ nadäk-nadäk täga udewani niked itpänj kuŋareno uwä nadäk-nadäk unitä api täŋkentänj gamek. Täŋ yänjärok man yänpänj kuŋarani ude ireno uwä Gäkŋa täŋpi wanen.

<sup>d</sup> 9:5 Sam 22:26,29; Ais 55:1-3; Jon 6:27    <sup>e</sup> 9:10 Sam 111:10; Mat 11:27; Jon 17:3; 1Jo 5:20

*Sindaun 25:6-7***Gupjin jop nämo yäpmäj äronen**

**25** <sup>6f</sup> Gäk intäjukun äma ijamiken gup yäpmäj ärokärok nämo tänpen. Ba gäkɣata näk äma ekäni itat yäj jop nämo nadäwen.  
<sup>7g</sup> Ude tänpeno uwä intäjukun ämatä äma ekäni kubä ijamiken mäyäk man gäwerekta.  
 Täj kädet tægawä ɣode; Gäkɣawä äpani ude iriri intäjukun ämatä ini dubiniken itta gämagureko u uyaku tægawek.

---

<sup>f</sup> 25:6 Sam 131:1    <sup>g</sup> 25:7 Luk 14:8-10, 18:14; 1Pi 5:5

# Saveman

## Äma nadäk-nadäk ikek kubä Anututa nadäj imikinik täyŋkuk

---

*Saveman 1:2; 2:18-26*

**Komi piä tāk tākamäj uwä mebäri nitek nämo**

**1** <sup>2</sup>Manbiŋam yäwani ämatä man ŋode yäyak; Jopigän! yäk. Jopigän! Imaka imaka pat yäpmäj kuyak u jopigän, mebäri nitek nämo.

*Saveman 2:18-26*

**2** <sup>18</sup>Näk epän pähap täŋpäj imaka yabäj ahäk täyat uwä ŋode yäŋpäj-nadäjira bureni kubä nämo täŋkuk; Näk kumäjira äma näk komena yäpayäj täko uwä tuŋumna ŋo kudup api korewek. <sup>19</sup>Täj äma uwä nadäk-nadäk ikek api irek ba guŋ pähap api ireko u netä nadätak? Nadäk-nadäk ikek ba guŋ pähap api irek yäj nämo nadätat upäjkaŋ jop waki äma unitä imaka päke u kome terak nadäk-nadäkna ikek itkaŋ epän täj dämiŋpäj yabäj ahäŋkuro u jop api yäpek. Unita nadäjira jopi kubä täyak! <sup>20</sup>Näk ude yäŋpäj epän kädöp ikek täj yäpmäj äburo unita butewaki taŋi nadäŋkut. <sup>21</sup>Ŋode kak tākamäj; Nin nadäk-nadäk epän täŋpäj äma nadäwanitä-yäj epän täj yäpmäj kuŋitna bureni ahäjirän kumäk tākamäj. Kumäjitna äma ätu epän unita nämo täŋpanitä jop korek tākaŋ. Unita nadäjira jopi tāk täyak, ba nadäjira nämo tägak täyak. <sup>22</sup>Ninä kome terak epän komi pähap, nadäwätäk terak tāk tākamäj. Täŋpakaŋ unitäŋo bureni imatäken kubä ahäj nimik täyak? <sup>23</sup><sup>a</sup> Nämo! Imaka tāk tākamäj unitä kadäni kadäni butewaki ba jägämi nimik täyak. Täŋirän bipaniwä döpmon säkgämän nämo pat tākamäj. Ude tāk tākamäj u imaka, bureni nämo, jopigän.

---

<sup>a</sup> **2:23** Sam 90:10,15, 77:2-4, 127:2; Apos 14:22

<sup>24</sup> <sup>b</sup> Mebäri ude pätak unita äma nin ñode tänañi; Epän tāk tākamāñ unita gäripi nadäñpäñ unitäño bureni nañitna tägak täyon. Näk ude nadäñpäñ kukñini ñode nadäwa täreñkuñ; Gäripi u imaka, Anutuken nanik-tägän äbäk täyak. <sup>25</sup> Ude nämo parän yäwänäku jide täñpäñ ume ba ketem nañpäñ imaka ätuta gäripi nadäk tākäne? <sup>26</sup> <sup>c</sup> Ämawebe Anututä yabäwän tægak takaan uwä nadäk-nadäk ba nadäwä tärek ba oretoret täñ yämik täyak. Täñ momi ämata nadäñ yämiñpewän epän pähap täñjirä bureni täñbumbum ahäñjirä äma Anututä gäripi nadäñ yämik täyak unita yäniñ kirek takaan. Unita imaka, nadäñjira kudup jopigän tāk täyak. Uwä ämatä mäniñ keritä iñitna yäkñat täñpäwak takaan udegän.

---

<sup>b</sup> 2:24 Luk 12:19; Apos 14:7; 1Ko 15:32; 1Ti 6:17    <sup>c</sup> 2:26 Rom 2:5-11, 14:17-18; Gal 6:8; Jem 3:17

# Aisaia

## Kadäni wakiken Profet kubätä Anutu täño manbiñam yänghänkuk

---

*Aisaia 2:1-5*

**Yawetä kome terak bänep kwini api pewän ahäneñ**

**2** <sup>1</sup> Aisaia, Emos täño nanakitä Juda kome ba Jerusalem yotpärareken api ahäwek yän ñode kañpäñ nadänjkuk; <sup>2</sup><sup>a</sup> Kämi-kämi imaka ñode api ahäwek;

Yawe täño pomtä pom ätu bämopiken intäjukuninik api irek.

Tänkañ pom uterak kudupi yottä api irek.

Ude irirän äma äbori äbori mäyaptä uken api äbän itneñ.

<sup>3</sup> <sup>b</sup> Äbänpäñ ñode api yäneñ; Äbäkañ Yawe täño pom ño terak äronpäñ Jekop täño Anutu unitäño kudupi yotken ärona.

Äronitna kudän ini gäripi nadäk täyak u niwetpäñ niwoñäreñirän kädet nintä täkta iwoyänjkuko u kañ iwatna.

U imata, Yawe täño mantä Jerusalem u ahänkañ api weñ yäpmän kweko unita.

<sup>4</sup> <sup>c</sup> Unitä äma äbori äbori täño duñwewek man yäpän siwoñ tawäpäñ äbot kubägän irit api pewän ahäneñ.

Ude täñirän ämik täño tuñum däpmän kwäkwä yänpewä imaka epän täga tänañi nitek api ahäneñ.

Ude täñkañ äbot kubätä äbot kubäta iwan wari nämo api täneñ. Ba ämik täkta yänpäñ-nadäk täktäk kädet wari nämo api täneñ.

---

<sup>a</sup> 2:2 Sam 86:9; Ais 11:10, 49:6; Rev 11:15, 21:10    <sup>b</sup> 2:3 Sam 25:8-9; Luk 11:28; Jem 1:25; Apos 13:46-48    <sup>c</sup> 2:4 Sam 96:13; Jon 16:8-11; Apos 17:31

5<sup>d</sup> Eruk, Jekop tãjo äboriye, in äbãkañ Yawe tãjo penyãñek gãnañ itpãñ kuñatna!

*Aisaia 5:1-7*

**Wain epãnta man wãrani**

**5** <sup>1e</sup> Yãke! In nadãñirã notnapak tãgagãmãn kubãta kap tewa. Kap uwã wain epãnita yãñpãñ yãñ-tewayãñ. Notnapak tãgagãmãn unitã pom kubã terak, kome gakñi säkgãmãninik uken wain epãn tãñkuk.

<sup>2</sup>U kome duñpãñ mobã jirañ-jirañ kudup tãñjureñ tãñpãn kwãpãñ wain yet tãgatãga piñkuk. Ude tãñkañ iwanta yãñpãñ wain epãn unita watã itta epãn bãmopiken yot kãroni kubã tãñkuk. Ude tãñkañ wain mujipi yeñ kãkãrirãn ume ahãkta awañ kubã ãneñkuk. Ude tãñ paotkañ mujipi säkgãmãn wãdãñirã yabãkta nadãñkañ itsãmbuk. Upãñkañ mujipi waki jãgãmi-tãgãn wãdãñkuñ.

<sup>3</sup>Unita notnapak unitã ñode yãñkuk; Eruk, Juda ba Jerusalem ãmawebe, in nãwerut. Netãtã goret tãyak? Nãkña ba wain epãn piñkuro u? <sup>4</sup>Nãk nadãtat, nãk wain mujipi säkgãmãn ahãkta epãni säkgãmãn tãñkut. Ude tãñkuropãñ mebãri imata wain mujipi waki jãgãmi tãkañ? Imaka kubã nãmo tãñkuro unita ude tãkañ ba?

<sup>5</sup>Unita apiño wain epãna unita jide tãñpayãñ tãyat u kwawak tãwet ahãwayãñ; Nãk wain epãn unitãño yewa wãramurakañ tom ägwãritã ãpmonkañ yeñ gatãñpãñ api nãneñ. <sup>6</sup>Ude tãñkañ epãn kome u tãñpa wawãpãñ pewa kohorãk dãrãk-dãrãk bipi api tãdotpeñ kwek. Tãdõrirã tãñkerut-kerut epãn wari nãmo api tãñpet. Ba iwãn kome uken takta api iniñ bitnãwet yãk. Notnapaktã ude yãñkuk

<sup>7</sup>Eruk unitãño mebãri ñode; Isrel ba Juda ãmawebe uwã Yawe kehãromi mãhemi tãjo wain yeri piñkuko udewani. U gãripi nadãñpãñ watãni säkgãmãn it tãñkukonik. ãmawebe kudãn siwonji tãñirã yabãkta gãripi nadãk tãñkukonik. Ba ãma ätu orañ yãmiñpãñ tãñkentãk-kentãk tãñ yãmiñirã yabãkta nadãk tãñkukonik. Upãñ nãmo! U kudãn wakiinik tãk tãñkuñonik. Uwã ãma ätu komi yãmiñpãñ yãniñ wãrãtpãñ iwan tãñ yãmiñkuñ.

*Aisaia 6:1-13*

**Anututã Aisaia epãn man iwetkuk**

**6** <sup>1f</sup> Intãjukun ãma wãpi Usiatã kumbuko obañ uken kañkut; Ekãni ãma ãrowani tãjo mañirani bãgup säkgãmãn terak wãpi biñam

<sup>d</sup> 2:5 Ais 50:10, 60:1; Luk 1:79; Jon 12:35-36; Efe 5:8; Rev 21:24   <sup>e</sup> 5:1-2 Mat 21:33; Mak 12:1; Luk 20:9   <sup>f</sup> 6:1 Kis 24:10; Mat 25:31; Jon 1:18; 1Ti 6:16; Rev 4:10, 7:15



ärowani nitek manjit irirän kaŋkut. Täŋpākaŋ teki kārōŋi unitā kudupi yot kudup tokŋeŋpāŋ itkuk. <sup>2</sup>Itkuko u punin terakā aŋero māyaptā piāŋ kuŋatkuŋ. Aŋero kubākubā piri 6 nitek. Täŋpāŋ piri yarätä iŋami dapun peŋpipiŋkuŋ. Täŋ, piri yarätāwā kuroŋiyat uwāk täŋpipiŋkuŋ. Täŋ, piri yarätāwā piāŋ kuŋatta. <sup>3</sup> Piāŋ kuŋatkaŋ man näwetgāwet ŋode täŋkuŋ;

Yawe Kehāromi māhemi uwā kudupitā kudupitā kudupiinik!

Unitāŋo peŋyāŋjeki ba epmāgettā komeni komeni it tokŋetak.

<sup>4</sup> Täŋpākaŋ aŋero unitāŋo gera māmā ahāŋirän kudupi yot unitāŋo mobätā kwaiŋkuŋ. Täŋkaŋ gupetā yot tokŋeŋkuk. <sup>5</sup> Ude ahāŋirän gera ŋode yāŋkut; Butewaki! Nāk paorayāŋ täyat! Nāk mena jinom waki, ba äbotnaye imaka, meni jinom wakigän. Wāra! Dapunatā intājukun āma Yawe kehāromi māhemi u kāyat unita jide täŋpāŋ api iret!

<sup>6</sup> Ude yāŋira aŋero kubätā kädāp gāyek bukāken nanik kätupmāŋpāŋ yāpmāŋ piāŋ nākken ābuk. <sup>7</sup> Äbāŋpāŋ kädāp gāyek u mena jinomken yāputpāŋ yāŋkuk; Ŋo ka yāk. Kädāp gāyek ŋowā meka jinom terak irirän momika kewenirän unitāŋo kowata täretak uba!

<sup>8</sup> Ude näweränkaŋ Yawetā ŋode yāŋirän nadāŋkut; Netāpāŋ api iwera kwek? Ba netā manbiŋamnin api yāpmāŋ kuŋ nimek? Ude yāŋirän nadāŋpāŋ yāŋkut; Nākā täga kwet! Nākpaŋ nepmaŋpi kwa yāŋ iwetkut.

<sup>9</sup> Ude yāwawā näwetkuk; Pāŋku āma äbot ŋo ŋode kaŋ yāwet;

Jukujin täwā api nadāneŋo upāŋkaŋ bānepjintā nāmo api nadāwā täreneŋ. Dapunjintā api iŋineŋo upāŋkaŋ nāmo api kawā täreneŋ.

<sup>10</sup> Yawetā ude näwetpāŋ ŋode näwetgän täŋkuk;

Gākā ude yāwetpāŋ āmawebe äbot ŋo bānepi täŋpewi guŋ tawut. Ba täŋpewi jukuni pik täŋpākaŋ dapuri täŋpipi.

Ude nāmo täŋpayāŋ täyan uwā dapuritā imaka api kaŋ-dākŋeneŋ ba jukunitā api nadāwā tumneŋ, ba bānepitā nadākinik täŋpāŋ nākken āneŋi äbāŋirā yāpa tägawāpāŋ yepmaŋpero udetā.

<sup>11</sup> Ude näweränā iwetkut; Yawe, man u kadāni jide ude api yāŋ yāpmāŋ ärowet? Ude yāwawā näwetkuk;

Yāŋ yāpmāŋ kuŋ itkaŋ imaka ŋode ahāwayāŋ tāko unita itsāmben; Yotpārare it yāpmāŋ kukaŋ uwā waŋpāŋ parirā āmawebe u irani yāwat kireŋpewā api kuŋtäŋpā kuneŋ. Ba unitāŋo ketem epāni ba imakaniye u kudup paotiniŋ api täneŋ.

<sup>12</sup> Bureni, Yawe näkā āmawebe u kuduŋtagän yāwat kireŋpewa yotpārareni peŋpeŋ kuŋ moreŋirā komeni ude bumik nāmo, jopitā jopiinik api pärek.

<sup>8</sup> 6:3 Kis 15:11; Rev 4:8 <sup>h</sup> 6:4 Rev 15:8 <sup>i</sup> 6:5 Luk 5:8; Rev 1:16-17; Jem 3:2

<sup>j</sup> 6:6-7 Ais 5:3; Hib 9:14; 1Jo 1:7, 2:1-2; Mat 3:11 <sup>k</sup> 6:8 Mat 28:19-20; Apos 22:28, 26:16-17, 20:24; Efe 3:8 <sup>l</sup> 6:9-10 Mat 13:14-15; Mak 4:12; Luk 8:10; Jon 12:40; Apos 28:26-27

<sup>13</sup> Kokoki irayän täko u kudup api pewä paotneḡ. Upänkaḡ päya madäwanitä käririnḡ taḡpeḡ ärok täkaḡ ude api ahäwek. Ämawebe kuduptagaḡ api paotneḡo upänkaḡ näkḡo äbot kodaki kudupi kubä api ahäneḡ.

*Aisaia 7:10-17*

**Anututä intäjukun äma wäpi Ahas kudän kudupi kubä iwoḡäreḡkuk**

**7** <sup>10</sup> Eruk, Aisaia tä Yawe täḡo meni jinom yäpmanḡpänḡ Juda täḡo intäjukun äma wäpi Ahas ḡode iwetḡän täḡkuk;

<sup>11</sup> Gäkä kudän kudupi kubä ḡawoḡärektä Yawe Anutuka iwet yabä. Kudän jide käwayän nadätan u ḡäkḡaken ḡärip iwet yabä. Kumbani komeken ban umuken naniktä kudän kubä ahänjirän kakta nadätan, ba kunum ḡanaḡ naniktä ahänjirän kakta nadätan ba deken naniktä ahänjirän kakta ḡäripi nadätan u imaka, täḡagaḡän. Yawe iwet yabänjiri ini api ḡawoḡärewek.

<sup>12</sup> Ude yäwänä Ahastä yänḡkuk; Näk ude nämo täḡpayän. Yawetä mebärini kwawak pewän ahäwut yänḡ jop nämo peḡ iwerayän. <sup>13</sup> Ahastä ude yäwänä Aisaia tä kowata ḡode iwetkuk; Wa! Devit täḡo orani, ḡäk juku peḡpänḡ nadäsi. Bitnätan uwä Anutu täḡo man utan ubayän. Utan unitä ḡaḡani namitak uwä imaka täpuri bumik. Upänkaḡ Anututä ḡaḡani udeḡän nadäkta nadäwätäk täpuri nämo täyan ba jide? <sup>14</sup> <sup>m</sup> Eruk, kudän kudupita iwet yabäkta bitnätan upänkaḡ Ekänitä ini kudän kubä api ḡawoḡärewek. Kudän uwä ḡode; Webe gubaḡ, ämakät nämo pärani kubätä nanak kok itpänḡ nanak ämani kubä bäyawayän täko unitäḡo wäpi Imanuel yänḡ api iwetneḡ. <sup>15</sup> Täḡpäkaḡ nanak unitä täḡaḡpänḡ waki ba täḡa täḡo mebäri nadäwän tärewäwä kähäräp umenikät bulimakau täḡo nonoḡpänḡ api näḡpek. <sup>16</sup> Upänkaḡ kadäni u nämo ahänjirän ḡode api ahäwek; Kome yarä täḡo intäjukun ämata bumta umuntak täyan, unitäḡo kome uwä ämani nämo, jop api pärek.

<sup>17</sup> Kadäni uken Yawetä in bämoḡjinken kadäni waki kubä api pewän ahäneḡ. Intäjukun äma ḡäkḡa ba näḡät moräkaye ba ämawebekaye watä it yämik täyan u kudup terak api ahänḡ tamek. Bian Isrel kenta Juda duḡ-weḡpänḡ ämik täḡpänḡ inigän inigän yäpmanḡ daniḡpänḡ itkuḡo unitäḡo bäräpi irepmitpänḡ api ahäwek. Bureni, kadäni uken Yawetä Asiria kome täḡo intäjukun äma komigämän ukät komi ämaniye inken api imagut yäpmanḡ äbek.

<sup>m</sup> 7:14 Mat 1:23

*Aisaia 9:1-7***Intäjukun äma säkgämäninik kubä api ahäweko unitäño manbiñam**

**9** <sup>1</sup> Bian Yawetä Naptali kenta Sebulun täño kome täñpän wawäpän yepmanpän mäyäk pähap nadänkuñ. Ude täñjukopän kadäni kubä ahäwayän täyakken kome ukäda, Mediterenian gwägu pähaptä pänku Jodan ume kukñi udude, ba Galili kome, äma äbanitä it täkanken u imaka, wäpi biñam yäpmänirä kadäni waki irit u api paorek.

<sup>2</sup> ° Ämawebe bipmäj urani gänañ kuñat yäpmäj äbuño upänkan penyänek pähap kubä kankuñ. Kumäkta biñam itkuñopän apiño penyänektä penyäneg yämik täyak.

<sup>3</sup> Bureni Ekäni, bänepi täñpidäm täñiri oretoret terak it täkan. Ude täñ yämiñkuno unita bänep täga pähap nadän gamik täkan, nak täñ-tägawani kadäniken yäpmänpän oretoret täk täkan ude, ba kome kubäkät ämik täñpän tuñumi yäyomägatpän oretoret terak inita yäpmäk täkan ude.

<sup>4-5</sup> Täñpän ñode täñ yämiñkuno unita oretoret täñkuñ; Gäk iwaniye täño kehäromi yäpmäj äpun, iwaniye äbot Midian nanik unitäño kehäromi bian yäpmäj äpuno ude.

Ba iwaniyetä komi piä pähap yämiñirä äneñi yämagutkuno unita.

Täñkan iwaniye täño ämik tuñum, ämawebekaye täño nägät ikek u kudup kädäp api pewi ijineñ.

Ude täñiri ämawebekaye-ken säkgämän irit kadäni api ahäj yämek.

<sup>6</sup> U imata, nanak paki kubä, nininken nanak ude ninta nimani. Nanak u ninta intäjukun itkan api nibän niwarek. Ude täñirän wäpi mebäri mebäri ñode api iwetneñ;

Nadäk nadäk Tägagämän Nimani,

ba Anutu Pähap,

ba Nanin Tärektäreki Nämo,

ba Kwini Terak Irit täño Intäjukun Äma yän api iwetneñ.

<sup>7</sup> P Täñpakan intäjukun ämanin u Devit täño komeni yäpmänpän itkan ämawebeniye api yabän yäwarek.

Täñkan intäjukun itpän kehäromini täñ ahänirän yabän yäwat yewani gänañ ämawebeniye oretoret täñpän bätaki terakgän api itneñ.

Täñkan nadäwä äpani täktäk ba täñyäkñarani kädet terak nämo, kudän siwoñi terakgän weñgämän pewäpän kanjwat piäni paot-paori nämo, pen api täñ yäpmäj ärowek.

<sup>n</sup> 9:1 Mat 4:15    ° 9:2 Mat 4:16; Luk 1:79    P 9:7 Sam 72:11; Luk 1:32; 1Ko 15:24-28; Hib 1:8

Bureni-inik, Yawe Kehäromi mähemitä ämawebenyeta nadäj yämikinik täk täyak unita nadäk kehäromi peyak uwä burenigän api ahäwek.

*Aisaia 11:1-10*

**Intäjukun äma kodaki api ahäwek**

- 11** <sup>1</sup> Jesi täño äbot u päya madäwani täño doni ude itkañ upänkañ uken nanik kärük kodaki kubä imätpänj api ahäwek.
- <sup>2</sup> Äma u terak Yawe täño Munapiktä uwäk täñ imiñkañ nadäk-nadäk täga, ba ämawebenyete yabän yäwatta kehäromi ba nadäk-nadäk api daiwän tokneñ imek.  
Daiwän tokneñ imiñirän Yawe täño gärip u nadäwän tärewäpän gämoriken itpäñ api orañ imek.
- <sup>3</sup> Uwä Yawe gämorikengän itpäñ kuñatta gärip api nadäwek.  
Tänkañ man epän täñpayän täyak uwä dapuritä äma täño gupi kak täyak uterak nämo api täñpek. Ba äma ätutä man yänjirä jukunitä nadäk täyak uteragän nämo api täñpek. Nämo, kädet siwoñi iwatpäñ man epän u täñpäñ api yäpmän daniwek.
- <sup>4</sup> Ude täñpäñ kudän siwoñi terak äma jäwäri täño nadäj bäräpi api yäpmän daniwek. Ba äma täñkentäki nämo u gäarak api irek.  
Tänj, meni komigämäntä momi ämata komi api yämek. Ba yänjtäreñ yämiñirän äma waki täñpanitä api kumneñ.
- <sup>5</sup> Bureni, ämawebenyete nadäj yämiñpäñ kädet siwoñi uterak api yabän yäwarek.
- <sup>6</sup> Täñkañ kadäni uken añ ägwärikät sipsip nanaki bok täga api itneñ.  
Ba pusi ägwäri wäpi lepattä meme nanakikät dämpmon bok täga api pätnëñ.  
Bureni, bulimakau nanakikät laion nanaki ketem bok nañpäñ täga api kuñatneñ.  
Tänjirä äma nanaktä watäni api it yämineñ.
- <sup>7</sup> Ba bulimakau kenta bea ketem bok nañjirä nanakiye imaka, dämpmon bok säkgämän api pätnëñ.  
Tänjirä laion komitä bulimakautä-yän muyeñ api näneñ.
- <sup>8</sup> Täñ nanak pakitäwä gämok komi täño awañ meni dubinken täñoret täga api täneñ.
- <sup>9</sup> Bureni, Anutu täño kudupi pom terak imaka komi ba täñpäwak ikek kubä nämo api irek.

<sup>q</sup> 11:1 Rev 5:5, 22:16   <sup>r</sup> 11:4 2Te 2:8   <sup>s</sup> 11:5 Efe 6:14   <sup>t</sup> 11:6-9 Ais 65:25

<sup>u</sup> 11:9 Ais 65:25; Hab 2:14

Tänkaŋ gwägu pähap tokŋeŋpäŋ pat yäpmäŋ kuyak ude kome terak imaka kuduptagäntä Yaweta api nadäneŋ.  
 10<sup>v</sup> Täŋpäkaŋ kadäni Yawetä iwoyänkuko uken Jesi äbotken intäjukun äma kodaki irayän täko unitä äma äbori äborita wärani säkgämän ude it yämiŋirän yotpärareniken äbä gämoriken itkaŋ wäpi biŋam api oraŋ imineŋ.

*Aisaia 12:1-6*

### Bänep täga kap

**12** 1<sup>w</sup> Kadäni kubä ahäwayän täyak uken Isrel äbottä kap ŋode api teneŋ;

Yawe, nin ganiŋ oretkamäŋ. Imata, gäk kokwawak nadän nimiŋkuno upänkaŋ u peŋpäŋ bänepnin täŋpidäm taŋ nimiŋiri täga itkamäŋ.

2<sup>x</sup> Unita bureni nadäŋpäŋ yänahäkamäŋ; Anutu uwä nimagurani ämanin bureni. U tubeŋ kuŋpäŋ nämo api umuntäne.

Bureni, Yawe unitägän kehäromi nimiŋirän oretoret terakgän it täkamäŋ. Anutu unitägän wakiken nanik nimagut täyak.

3<sup>y</sup> Anutu uwä ume dapuri paotpaot ikek nämo. Täŋkentän nimän yänkaŋ uken kuneŋo uwä naŋkaŋ oretoret taŋi api täneŋ.

4<sup>z</sup> Täŋpäkaŋ kadäni uken ŋode api yäneŋ;

Oi, ämawebe, Yawe bänep täga man iwetpäŋ täŋkentäkta unitagän gera yäneŋ.

Ude täŋkaŋ päŋku ämawebe komeni komeni Yawetä kudän täk täyak unita biŋam kaŋ yäwerut.

Tänkaŋ ŋode kaŋ yäwerut; Yawe uwä wäpi biŋam ärowani!

5<sup>b</sup> Bureni, imaka säkgämän gäripi nikek Yawetä täk täyak unita yänpäŋ iniŋ ubiŋ tewut. Teŋirä unitäŋo wäpi biŋam komeni komeni kudup kuŋ moreton!

6<sup>c</sup> Eruk, Saion nanik ämawebe, in oretoret gera terak kap tewut. U imata, Isrel ämawebe intäŋo Anutu kudupi uwä ärowaniinik. Uwä ämawebeniye bämopiken it täyak.

*Aisaia 25:6-9*

### Ekänitä kumän-kumän täŋo kehäromi api däpmän tärewek

**25** 6<sup>a</sup> Täŋpäkaŋ Saion pom ŋo terak Yawe kehäromi mähemitä ämawebe komeni komeni yepmäŋ towikta äŋnak-äŋnak pähap api täŋpek.

<sup>v</sup> 11:10 Rom 15:12    <sup>w</sup> 12:1 Ais 14:2; Sam 118:14    <sup>x</sup> 12:2 Kis 15:2; Mat 21:21-23; Rom 1:16; Rev 7:10    <sup>y</sup> 12:3 Ais 49:10, 53:1-3    <sup>z</sup> 12:4 Kis 34:5-7; Sam 22:31, 71:16-18, 105:1; Plp 2:9-11    <sup>a</sup> 25:6 Mat 22:1-10

Äŋnak-äŋnak u gänaŋ tom ketem säkgämän, ba wain ume gäripi nitek äŋnak-äŋnak upäŋ api täŋpek.

<sup>7 b</sup> Täŋkaŋ pom ŋoken Yawetä kumäŋ-kumäŋ täŋo tek kehäromi ämawebe äbori äbori kuduptagän uwäk täyak uwä api däpmäŋpäŋ weŋ-gajähut täŋpäŋ kuneŋ.

<sup>8 c</sup> Bureni, kumäŋ-kumäŋ unitäŋo kehäromi utpewän paotinik api täŋpek.

Yawe Ärowani uwä ämawebe kuduptagän konämi dok api ärut yämek. Täŋpäŋ ämawebeniye komeni komeni unitäŋo mäyäk butewakini api wärämut yämek.

Yawetä ude yäŋkehärom täyak.

<sup>9 d</sup> Kadäni uken ŋode api yäneŋ; U kawut! Anutunintä ude uwä täyak!

Unita nadäkinik täŋ imiŋitna wakiken nanik nimagutkuk.

Bureni, Yawe u tubeŋ kuŋitna jopi nämo täŋkuk. Nämo, u täŋkentäŋ nimiŋkuko unita oretoret pähap täna!

#### Aisaia 35

#### Anutu täŋo ämawebeniye tä oretoret bumta api täneŋ

**35** <sup>1-2</sup> Kome jopi kawukitä oretoret api täŋpek. Bureni, kome waki unitäkaŋ kämiwä gäripi nitek api ahäwek, Lebanon täŋo pom terak ba Kamel kenta Saron awaŋken imaka imaka säkgämän ahäk täkaŋ ude bumik.

Täŋkaŋ oretoret täŋpäŋ kap bumta api tewek. Ude ahäŋirän ämawebe Yawe Anutu täŋo kehäromi, wäp biŋam ba epmäget api käneŋ.

<sup>3</sup> Unita äma kehäromini nämo ba äma kujari kwaiwani manbiŋam u yäwetpäŋ bänepi kaŋ täŋkehäromtaŋ yämik täŋput.

<sup>4 e</sup> Täŋkaŋ äma täŋmun-unun täŋpani ŋode yäwet täkot; Kwaineŋo! Kehärom taŋpäŋ itkot.

Nadäkaŋ? Anutuŋin äneŋi äbäŋkaŋ iwanjiye kokwawak nadäŋ yämiŋpäŋ komi piä api yämek. Täŋkaŋ inä api tämagurek.

<sup>5 f</sup> Täŋpäkaŋ kadäni uken dapuri tumbanitä dapun api ijineŋ, ba man nämo nadäwanitä api nadäneŋ.

<sup>b</sup> 25:7 Mat 27:51; 2Ko 3:13-18; Efe 3:5-6, 4:18; Hib 9:24, 10:19-21    <sup>c</sup> 25:8 1Ko 15:26,54; Hib 2:14-15; Rev 7:17, 20:14, 21:4    <sup>d</sup> 25:9 Sam 37:5-7, 62:1    <sup>e</sup> 35:3-4 Hib 12:4-13

<sup>f</sup> 35:5-6 Ese 29:6-7; Mat 11:5; Luk 7:22

- 6 Kuroŋi wakitā pidām tawāpāŋ tubupeŋtāŋ api kuŋatneŋ. Ba meberi bārāpitā man gera yāŋpāŋ oretoret kap api teneŋ. Tāŋpākaŋ kome kawukiken ume dapuritā ahāŋkaŋ kome jopiken kudup api kuŋatneŋ.
- 7 Bureni, kome kekeki, tom āgwāri-tāgān iraniken ume gwāgu tokŋeŋpāŋ wādan ahāŋ bumbum api tāneŋ.
- 8 <sup>8</sup> Tāŋpākaŋ uken kādet taŋi kubā api pārek. Kādet uwā wāpi Kudupi Kādet yāŋ api yāneŋ. Āma bānepi nāmo ket urani ba guŋ kādet wakiwaki tāŋpanitā kādet u nāmoinik api iwatneŋ.
- 9 Āmawebe kādet u iwatnayāŋ tākaŋ uwā laion ba iwan ātu nāmo api yabāneŋ. Nāmo, āmawebe wakiken nanik yāmagurani unitāgān kādet uken kuŋ-ābāŋ api tāneŋ.
- 10 <sup>h</sup> Bureni, āmawebe Yawetā inita biŋam suwawanitā komeniken āneŋi kukta kādet u oretoret terak api iwat yāpmāŋ āroneŋ. Kap teŋtāŋ āronŋtāŋgān Saion api kaŋ-ahāneŋ. Tāŋkaŋ uken butewaki nadāwātāk paotinik tāŋpānkaŋ oretorettā oretoret pāhap api tāŋ yāpmāŋ āroneŋ.

*Aisaia 40:1-11*

**Bānep pidāmtak man**

- 40** <sup>1</sup> Anutujintā ŋode yāyak; Āmawebenaye konām butewaki terak itkaŋ u pāŋku bānepi tāŋpidām taŋpāŋ yāniŋ kāwat.
- 2 Jerusalem nanik kwini man ŋode yāwet; Komi piā nadāŋ yāpmāŋ ābuŋo u paotak. Momijin tāŋo kowata nadāwā tārekaŋ. Ekānitā momijin peŋ tamitak yāŋ yāwet.
- 3 <sup>i j</sup> Tāŋpākaŋ āma kubātā gera ŋode yāyak; Kome āmani nāmoken Yawe Anutunintā ābākta kādet tāwitpāŋ kaŋ yāpā-siwonŋtaŋ imut!
- 4 Ume kubat kudup yejāmbut ba pom kudup āneŋpewā maŋpāpāŋ uterakgān pekot. Tāŋpāŋ kome āpmonkaŋ-ārok tāŋpewā uterakgān kaŋ irut.
- 5 Ude tāŋjirā Yawe tāŋo kehāromi ba peŋyāŋektā kwawak ahāŋjirān āmawebe kuduptagān api kaŋpāŋ nadāneŋ. Man ŋo Yawetā ini yāŋkuk.
- 6 <sup>k</sup> Tāŋpākaŋ āma kubātā ŋode nāwetkuk; Gera terak yāŋahā! Yāwānā ŋode iwet yabāŋkut; Man jidepāŋ yāŋahāwet?

<sup>8</sup> 35:8 Hib 10:20-23; Efe 2:10; 1Te 4:7; 2Ti 1:9; Tai 2:11-14 <sup>h</sup> 35:10 Rev 7:9, 14:1-4, 15:2-4, 19:7 <sup>i</sup> 40:3 Mat 3:3; Mak 1:3; Jon 1:23 <sup>j</sup> 40:3-5 Luk 3:4-6 <sup>k</sup> 40:6-8 Jem 1:10-11; 1Pi 1:24-25

- Yāwawā ḡode yāḡahā yāḡ nāwetkuk; Āma kuduptagān u mup ude yāk. U kadāni kerāpigān mup irori ude it tākaḡ yāk.
- <sup>7</sup> Yawetā meni woḡ piāḡirān mup kubit tak tākaḡ ba irori tāḡo kaḡḡaripi u paot tākaḡ. U udegān āmatā kadāni kāroḡi nāmo it tākaḡ yāk.
- <sup>8</sup> Bureni-inik, mup kubit tak tākaḡ ba irori tāḡo kaḡḡaripi u paot tākaḡ upāḡ Anutunin tāḡo manā tārek-tāreki nāmo api irek.
- <sup>9</sup> Unita Jerusalem, gāk pom kāroḡi kubā terak āroḡpāḡ manbiḡam tāgagāmān u gera terak yāḡahā. Juda kome tāpuri tāpuri uken umunkāt nāmo kwawakinik ḡode yāḡahāḡpāḡ yāwet; Ḥḡo kawut; Anutujin ābatak!
- <sup>10</sup> <sup>l</sup> Man u bureni-inik. Ekāni Ārowanitā kehāromi nitek ābatak. Ābāḡpāḡ intājukun itkaḡ kehāromi u terak āmawebe kuduptagān yabāḡ yāwat piā tāk tāyak. Tāḡkaḡ ḡo kawut! Ābāḡirān āmawebe waki keriken nanik yāmaguranitā iwat yāpmāḡ ābākaḡ.
- <sup>11</sup> <sup>m</sup> Tāḡpākaḡ Ekāni unitā yawakiye watā sākgāmān ḡode it yāmik tāyak; Sipsip nanaki ude bāyaḡ yāmik tāyak. Ba miḡiye kwini terak yabāḡ yāwarirān kuḡat tākaḡ.

*Aisaia 42:1-9*

**Ekāni tāḡo epān āma unitāḡo manbiḡam**

- 42** <sup>1</sup> <sup>n</sup> Yawetā ḡode yāyak; Ḥḡowā epān āmanata nākḡa iwoyāḡkut yāk. Ḥḡowā nākḡaken bānepna gāmāni. U tāḡkehāromtaḡ imik tāyat. Uterak Munapikna peḡ ima tāḡkentāḡ imiḡirān āmawebe Anutu tāḡo ābot nāmo tāḡpani kuduptagān nākḡo kādet siwoḡi iwatta yāwetpāḡ yāwoḡārek api tāḡpek.
- <sup>2</sup> <sup>o</sup> Uwā yāḡawāt-awāt nāmo api tāḡpek ba nāmo api yabāḡ kārakḡewek. Ba mani kotāk kādet miḡin-miḡin gera yāḡpāḡ-yāk tāḡirān nāmo api nadāneḡ.
- <sup>3</sup> Bānep kwini terak api kuḡarek. Uwā tepāraḡ kuḡat pidāmi kubā nāmo tokārek ba kādāp tāpuri iḡiḡirān nāmo dāpān kumneḡ. Tāḡpākaḡ epāni tāḡ yāpmāḡ kuḡirān kādet siwoḡi sākgāmān api ahāḡ morewek.
- <sup>4</sup> U epāni bānep bārāp terak nāmo api tāḡpek. Ba bānepi nāmo putārewāpāḡ tāktāk siwoḡi kome terak api tāḡkehārom tāwek.

<sup>l</sup> 40:10 Ais 62:11; Rev 22:12    <sup>m</sup> 40:11 Ese 34:15; Jon 10:11    <sup>n</sup> 42:1 Mat 3:17, 17:5; Mak 1:11; Luk 3:22, 9:35    <sup>o</sup> 42:2-4 Mat 12:18-21



Tānpānj āmawebe ābot nāmo tānpāni kuduptagān bānepi unitāņo man kādet terakgān api wohutneņ yāk.

<sup>5</sup> P Yawe Anututā ņode yāyak;

Nāk kunum tānpānj pewa pipiyānpānj patkuk. Ba kome imaka, tānpānj pewa pipiyānpānj parirān imaka imaka u terak itkaņ u kudup nākā tānpānj yepmaņkut. Nākāgān āmawebe kuduptagān kome pāhap uterak kuņat tākaņ unita mānit irit ikek piāņ yāwat tāyat.

<sup>6</sup> <sup>q</sup> Eruk, imaka udewani tānpāni nākā ņode yāyat; Yawe nākā kudupi iritna kwawak pewi ahākta yāņ-gāmagutkut. Tānpānj ketka gepmāņitpānj watāni api it gamet.

Gākā terak āmawebe komeni komenikāt topmāk-topmāk kubāgān api tāņpet. Ba nākā tāņpewa guņ āmawebe tāņo topān api iren.

<sup>7</sup> Dapun tumāk tāņpewi dapun api ijineņ. Ba āmawebe bipmāņ urani tāņo topmāk-topmāk terak it tākaņ u pit yāmiņpāņ api yepmaņpi kuneņ.

<sup>8</sup> Nākņawā Yawe, wāpna ude. Wāpna biņam āma kubāta biņam tākta nāmo nadātat. Ba naniņ oretoret u kudup nāka biņamgān. Āmawebetā anutu jopi kubā iniņ oretta bitnātat.

<sup>9</sup> U kawut! Man bian yāņkuro u bureni nikek tāņkuk. Tāņpākaņ ņowā imaka kāmi ahākta yāwanipāņ tāwetat. Imaka kodaki u nāmo ahāņirā unitāņo mani intājukun tāwera nadākaņ.

#### *Aisaia 42:10-21*

#### **Anutu iniņ oretoret kap kubā**

<sup>10</sup> Āmawebe ābori ābori, in Yawe iniņ oretta kap kodaki kubā teņ imut! Ba gwāgu terak kuņ ābāk tāk tākaņ in uwā udegān, wāpi yāpmāņ akuwut!

Ba tom gwāgu gānaņ it tākaņ in imaka, wāpi iniņ orerut!

Tāņkaņ āmawebe kome kāwuri kāwuri nanik, in udegān, kap kodaki Yaweta teņ imut! <sup>11</sup> Tāņkaņ kome kawuki ini ba āmawebe yotpārare kome kawukiken ittāņ kuk tākaņ, Keda kome ba Sela yotpārareken nanik in Anutu wāpi iniņ orerut.

In pom terak-terak āroņkaņ oretoret terak gera māmā tākot!

<sup>12</sup> Tāņkaņ āmawebe kome tāpuri tāpuri gwāgu gānaņ ittāņ kuk tākaņ unitā Yawe wāpi biņam yāņahāņpāņ yāņ-iniņoret tākot.

<sup>13</sup> Eruk u kawut! Yawe uwā komi āma kehāromi ude, āmik tākta akutak. Akuņpāņ āmik tākta pidām taņkaņ āmik gera yāyak. Tāņkaņ kehāromini jide u iwaniye kwawak yāwoņārek tāyak.

<sup>p</sup> 42:5 Sam 24:1-2, 102:25; Apos 17:24-25    <sup>q</sup> 42:6 Ais 49:6; Luk 2:32; Apos 13:47, 26:23

**Ekänitā ämawebeniye täñkentäktä yänkehäromtak man yänkuk**

<sup>14</sup> Ekänitā ñode yäyak;

Kadäni käroni kokwawakna käbop peñpän kwikinik, mankum it täyat yäk. Upänkañ apiño gera kähän, webe nanak bäyanayän yänkañ kähän yäk täkañ ude yäwayän yäk. Näk jop itkuropäñ apiño epän täñpayän kehäromi yäpmäntat yäk.

<sup>15</sup> Näk pom tañi ba täpuri u kudup api peñ awähuret yäk. Täñkañ päya ba mup kudup täñpewa api kubit täneñ. Täñkañ ume tañi ba gwägu u kudup täñpewa api kawuk täneñ.

<sup>16</sup> <sup>r</sup> Täñpäkañ ämawebenaye yämagut yäpmän kädet bian nämo äbaniken api äbet. Apiño dapuri tumbani bipmän urani itkañ upänkañ bipmän urani iwat kireñpäñ peñyänek api yämet yäk. Täñkañ kädet goreri yäpa-siwontawäkañ ämawebenaye ugän api kuneñ. Yänkehäromtak man yäyat ño bureñigän api täñpet yäk.

<sup>17</sup> <sup>s</sup> Upänkañ ämawebe nadäk-nadäki yäwik terak pek täkañ u yawat kireñira mäyäk pähap määt nadäneñ.

<sup>18</sup> Täñpäkañ Ekänitā ñode yäyak; Isrel ämawebe inä guñ bumik, ba dapunjin tumbaniinik yäk. Unita jukujin pik dätpän man nadäwut. Ba dapun ijiwä kut.

<sup>19</sup> Inä Yawe näkño watä epän täñ namiñpäñ näkño manbiñam yänahäkta iwoyänkut. Upänkañ inä guñ bumik, ba dapunjin tumbani, äma guñ ba dapuri tumbani u yärepmitpäñ guñinik, dapunjin tumbaniinik yäk.

<sup>20</sup> Man yäkyäkna kädet ba täktäkna kädet kañpäñ nadänkuño upänkañ man yänkut ba imaka täñkuro u ket kañpäñ nadäk nämo täñkuñ.

<sup>21</sup> Nadäkañ? Yawe näka siwoñi kudupi yän nadäneñta бага manna u epmäget ba biñam ikek pekta gäripi nadänpäñ peñkut.

*Aisaia 43:16-21***Anututä imaka kodaki kubä api täñpek**

**43** <sup>16</sup> Yawetä ñode yäyak;  
Bian näkä gwägu tañi bämpiken kädet täwitkut.

<sup>17</sup> Ude täñpäñ iwan komi äma ba unitäño hos karis täñyäkñatpewa kädet u iwat yäpmän äbänkä wañpäñ paotinik täñkuñ.

Paotpän äneñi nämo akuñkuñ. Uwä ämatä topän däpä kumäk täkañ ude bäräneñ paotkuñ.

<sup>18</sup> Ude täñkuro unita ñode täwetat;

<sup>r</sup> 42:16 Luk 1:78-79; Efe 5:8; Rom 5:8-10, 8:29-31; 1Pi 1:3-5    <sup>s</sup> 42:17 Kis 32:4,8; Sam 97:7

Imaka bian ahänjkuko unita nämo nadänej. Ba imaka bianita nämo juku pinej.

19 <sup>t</sup> Nadäkañ? Näkä imaka kodaki kubä pewa ahäwayänj täyak. Eruk, ahätak ɲo nämo kañpäj nadäkañ? Näkä kome jopiken kädet täwitat. Ba kome kawukiken ume pewa ahäkañ.

20-21 <sup>u</sup> Näk ume kome kawukiken pewa ahäk täkañ unita tom ägwäri, añ ba gwektä naniñ oret täkañ.

Ba äma äbotnaye näkɲata biñam itneñta iwoyänpäj yepmañkuro u näkɲo wäpna yäpmäj akuñpäj kwawak pewut yänpäj ume yepmäj towik täyat.

*Aisaia 44:6-8*

**Yawe bureni kubä-tägän itak**

**44** <sup>6v</sup> Yawe kehäromi mähe mi, Isrel täño intäjukun äma ba täñkentäki pähap unitä ɲode yäyak;

Näkägän intäjukuninik ba mädeninik itat.

Anutu kubä nämo itak. Anutu bureni-inik u näk kubägän yäk.

7 <sup>w</sup> Jide? Näk udewani kubä itak ba? Itak u täñpawä ini-tägän ini kwawak niwoñäreñirän kañpäj nadäna.

Ba imaka bianinik ahäwani, yäput pektä it yäpmäj äbätak unitäño mebäri,

ba imaka kämi ahänayäj täkañ unitäño mebäri imaka, yänahänirän kañ nadäna.

8 <sup>x</sup> Upänkañ ude nämo! Ämawebenaye, in umuntañpäj kujat kwaik tänejo!

Imaka kämi ahäкта bianiinik täwetkuro u bureni ahänirän kañpäj nadänkuño unita biñami api yänahäneñ.

Unita jide nadäkañ? Anutu näk ɲodewani kubä itak? Nämo, näk kubä nämo itak yän nadätat. Näk kubä-tägän intäño mobä kujat kehäromigän, intä yeñgämä pekta itat.

*Aisaia 45:1-7*

**Anututä guñ äbot kubä täño intäjukun äma u piä man iwetkuk**

**45** <sup>1</sup> Yawetä Sairus intäjukun äma itkañ ämikken äma äbori äbori täño kehäromi yäpmäj äpäкта iwoyänjkuk. Täñkañ intäjukun

<sup>t</sup> 43:19 Rev 21:5    <sup>u</sup> 43:21 Luk 1:74-75; 1Ko 6:19, 10:31; Efe 1:5-6; Kol 1:16

<sup>v</sup> 44:6 Ais 48:12; Rev 1:17, 22:13    <sup>w</sup> 44:7 Stt 17:7-8    <sup>x</sup> 44:8 Apos 1:8, 14:15, 17:23-31

äma ätu täŋo wäpi biŋam awähutta Sairus iniŋ kirenpäŋ yotpärare kubäkubä täŋo yämabam dät imik täyak. Unita Yawetä Sairus ŋode iwetak;

<sup>2</sup>Näk intäjukun kuŋkaŋ kädēt api täwit gamet. Näk pom dāpmāŋ kokoyāŋpāŋ tāŋdudumtak tāŋtāŋ kuŋira kädēt api pärek. Tāŋkaŋ yāmabam tāŋkehārom takta ain kehāromipāŋ meham tāk tākaŋ u api dāpmāŋ āreyāŋ tāŋpa kuneŋ. <sup>3</sup>Ude tāŋkaŋ iwan äma unitāŋo monēŋ tuŋum tāga ämatā nāmo yāpnaŋiken kābop pewani u yāpmāŋpāŋ api gamet. Tāŋira api nadāwen; Nākāgān Yawe. Isrel tāŋo Anutu wāpka yāŋpāŋ gāmagutkuro ubayāŋ.

<sup>4</sup>Nadātan? Piä āmana Isrel, nākŋata biŋam iwoyāŋkuro u tāŋkentākta gāk iwoyāŋpāŋ yāŋ-gāmagutkut. Gāk nāka nāmo nadāk tāyan upāŋ nākŋa-tāgān iwoyāŋpāŋ wāp biŋam tāŋi gamiŋkut. <sup>5</sup>Bureni, nāk kubä-tāgān Yawe. Anutu kubä nāmo itak. Gāk nāka nāmo nadāk tāyan upāŋ nākāgān kehāromi gamik tāyat.

<sup>6</sup>Ude tāŋ gamik tāyat uwä mebāri ŋodeta; Ämawebe edap dapuri ābani kāda ba āpmonŋpani kāda ba kukŋi kukŋi u kuduptä ŋode nadāneŋta; Anutu kubä nāmo itak. Yawe Anutu nāk kubāgān. <sup>7</sup>Nākāgān yāŋira peŋyāŋek ba bipmāŋ urani ahāk tākamān. Ba nākāgān kadāni tāga ba kadāni waki u yāŋira ahāk täyak. Yawe nākāgān imaka u kudup tāŋpewa ahāk tākaŋ.

....

#### *Aisaia 45:20-25*

### **Ämawebe kuduptagān Ekāni gāmoriken api itneŋ**

<sup>20</sup>Yawetä ŋode yāyak;

Ämawebe ābori ābori āmik gānaŋ nāmo kumbani in kudup nākŋo man piāken ābā irut. In anutu jopi päya kujatpāŋ paiwani yāpmāŋ kuŋat tākaŋ. Tāŋkaŋ anutu tāga nāmo tāŋkentāŋ tamināŋi uken yāŋapik tākaŋ. Inä guŋ bureni-inik! <sup>21</sup>Unita ābāŋkaŋ injin kubäkubä mebārijin iŋamnaken kwawak yāŋahāwut. Tāŋkaŋ injin-tāgān nāwetgāwet tāŋpāŋ kawut; Anutu jidewanitā imaka apiŋo ahākaŋ unita bian ude api ahāwek yāŋ yāŋkuk? Uwä Yawe nākāgān yāŋahāŋkut. Näk āmawebenaye waki keriken nanik bureni yāmagurani Anutu siwoŋi ubayāŋ.

<sup>22</sup> Unita komen āmawebe kuduptagān in nākken ābāŋ moreŋirā yāpātāgak piä tāŋ tama! Nadākaŋ? Nākāgān Anutu bureni. Näk udewani kubä nāmo itak. <sup>23</sup> Nākŋa wāpna terak mena kudupi siwoŋitā yāŋkehāromtak man yāŋkuro u nāmoinik api awāhuret. Näk ŋode yāŋkut;

<sup>y</sup> 45:22 Nam 21:8-9; Jon 3:13-16, 6:40; Hib 12:2    <sup>z</sup> 45:23 Rom 14:11; Plp 2:10-11

Komen ämawebe kudup näkkengän äbänpän gukut imäpmok api tän naminej. Näkagän nadäj namiñpän kuñatta api yänkehärom tänëj. 24<sup>a</sup> Täñkañ uwä näka ñode api yäneñ; Yawe-tägän täñkentän nimiñpän kehäromi nimiñirän iwan täño kehäromi yäpmän äpäc takamän. Upänkañ ämawebe näka gañani nadäk takañ uwä mäyäk tañi api yäpneñ.

25 Täñpäkañ Jekop täño äboriye uwä Yaweken irit täga kañ-ahänpän yän-iniñ oretoret api tänëj.

*Aisaia 49:1-18*

**Anutu täño piä watä äma**

**49** 1<sup>b</sup> Oi, ämawebe komeni komeni, in juku peñirä man kubä ñode täwera nadäwut;

Näk nämo ahänjira Yawetä näkä watä epän täñ imikta iwoyänjuk. Täñkañ meñ koki gänañ irira wäpna namiñjuk.

2<sup>c</sup> Täñpäkañ Ekäni uwä näk mani yänahäkta mena wädäwän pärañiñik täñirän keritä watä it namiñjuk.

Ba epäni takta näk tenäj pärañ ude kahätpäñ yäkiken daiñpän ämetjuk.

3 Ude täñpän näwetjuk; Isrel, gäk nadätan? Gäk näkño watä epän ämana yäk. Gäk näkño epän täñiri ämawebetä näkño peñyänjek ba kehäromina kwawak api kañpän nadäneñ yäk.

4 Ude yänirän näk iwetkut; Yawe, ude nämo kak täyat. Näk epän tañi täñjira bureni udewani kubä nämo ahänjuk.

Epän täñtäñ kuñtäyiwa kehäromina kudup paoränpäñ jopi täñjuk yän iwetkut.

Upänkañ jop uken. Nadäwätäk nämo tak täyat. Nämo, Yawetä ini epäna u kañpän nadänpäñ uterak kowata api namek yän nadätat.

5 U imata, Yawetä ini watä piä täñ imikta gupna meñ koki gänañ täñpän peñjuk. Näk täñpän peñkuko uwä Isrel ämawebe, Jekop täño äboriye u äneñi yämagut päñku Yawe gämoriken yepmakta täñjuk. Täñkañ iniwä nadän namikinik täñirän kehäromi uken nanik yäpmäk täyat.

6<sup>d</sup> Täñpäkañ Yawetä ñode näwetjuk; Jekop täño äboriye, Isrel ämawebe yarägän nämo paotkuño u näkña dubinaken äneñi yämagut yäpmän äbäk-äbäk u epän pidämi bumik yäk.

Täñ epän tañi kubä ñode gamikgän api täñpet yäk. Gäk guñ ämawebe äbotta peñyänjek api yämen. Ude täñpayän täno uwä näkñaken äbäk-äbäk kädet uwä ämawebe komeni komenitä api nadäwä tumneñ.

<sup>a</sup> 45:24 1Ko 1:30 <sup>b</sup> 49:1 Jer 1:5 <sup>c</sup> 49:2 Hib 4:12; Rev 1:16 <sup>d</sup> 49:6 Ais 42:6; Luk 2:32; Apos 13:47, 26:23

**Anututä ämawebenijeta butewaki nadän  
yämipänj äneji api yäpän täganen**

7 Yawe täjo epän ämani uwä äma ekäni ekäni gämoriken itkañ watä piä täñ yämik täyak. Täñjirän ämawebe komeni komenitä iwan täñ imik täkañ. Upänkañ Yawe, Isrel täjo Anutu Kudupi ba Yäpätägak Äma bureni unitä ñode iwetak;

Intäjukun ämatä gabänkañ ganiñ oretta api akuneñ. Ba äma ekänitä gwäjiñ äpmonpänj api ganiñ oretneñ.

U imata, Yawetä epän ämani gäk iwoyänpänj gepmañkuko unita.

Tänkañ Isrel täjo Anutu Kudupitä yänkehäromtak man yäk täyak u nämo wärämüt täyak. Nämo, u bureniñän täk täyak.

8<sup>e</sup> Tänpäkañ Yawetä ämawebeniye ñode yawetgän täyak;

Orakorak kadäninaken api nadänj tamet, ba yäpätägak-tägak kadäninaken api täñkentänj tamet. Näk watä säkgämän it tamiñpänj intä terak ämawebe komeni komeni ukät topmäk-topmäk kubägän api täñpet.

Näkä komejin iwantä tänpä wawäpänj penkuño u yäpa tagawäpänj nadän tamiñjira äneji api koreneñ.

9 Täñkañ ämawebe komi yotken irani yäniñ kireñpewa api äpämañ kuneñ. Ba ämawebe bipmäñ urani gänañ irani u api yäweret; Peñyänkekken äbut!

Ude yäwerira äbänpänj sipsip pom terak muyeñ säkgämän nanpänj it täkañ ude api itneñ.

10<sup>f</sup> Uwä ume ketemta wari nämo api yeneñ. Täñkañ edap ba mäniñ kädäp ikektä wakiinik wari nämo api yewek.

Nämo, nadänj yämikinik täñpani ämatä yämagut päñku ume dapuri tägaken api yepmañpek.

11 Tänpäkañ pom näkña yänjira ahänkuño u yäpmänj äreyänpänj täñbudäniñpänj pewa ämawebenayeta kädet pähap api pat yämek.

12 Ude täñjira ämawebenaye kome ban it täkañken naniktä api ämneñ. Uwä edap äbani käda ba kukñi kukñi naniktä api ämneñ. Ätuwä Aswan yotpärare, Isip komeken naniktä api ämneñ.

13 Unita kunum, gäk oretoret kap teyi! Ba kome, gäk imaka, oretoret gera yäyi! Ba pom, in imaka, oretoret kap yänj-tekot!

Imata, Yawe uwä ämawebeniye komi piäken iranita butewaki nadän yämipänj api yäniñ bitnäwek.

14 Upänkañ Jerusalem ämawebetä ñode yänkuñ;

<sup>e</sup> 49:8 2Ko 6:2    <sup>f</sup> 49:10 Rev 7:16-17

- Yawetä mäde utpäñ ninta guñtakinik täyak yäk.
- 15 Ude yäjirä Yawetä kowata ñode yäwetak; Jide? Meñ kubätä iniken nanaki nononji nañpäñ tagawani kubäta kañäwaräkuk täñpäñ täga guñ täwek?  
Meñ ätutä ude käwep täneño upäñkañ näk inta ude täga nämoinik täñ tamet.
- 16 Jerusalem, näk gäka täga nämö api guñ täwet. Nämö, gäkño wäpka ketna bänepiken kudän täñkuro u kañ itat.
- 17 Nadätan? Nanakaye äneji äbäjirä äma täñpä wañkuño u gabä kätäñpeñ api metäñpeñ kuneñ.
- 18 Unita dapun pärewat täñpäñ yabäsi! Nanakaye ukäda-käda naniktä äbä peronpäñ gäkken ämnayäj.  
Yawe Irit mäheми näkä bureni ñode gäwetat; Ämawebekayeta gäripi pähap nadäñpäñ oretoret api täñpen, webe kubätä äpikät kentäñpäñ itdayäj nadäñkañ oretoret nadäñpäñ tek säkgämän täñpeko ude.

*Aisaia 50:4-11*

**Anutu täño watä äma uwä man buramik täñpani**

- 50** <sup>4</sup>Ekäni Yawetä äma kehäromini paorani täñ-mehamtañ yämetta näwetpäñ näwoñäreñpäñ mena täñpidäm tañkuk. Ba unitä tamimañ tamimañ man näwet täyak unita gäripi nadäkta bänepna täñpidäm tak täyak.
- <sup>5</sup> Täñkañ Ekäni Yawetä nadäk-nadäk namik täyak unita näk ärowani kudän täñpäñ mäde nämö ut imik täyat.
- <sup>6</sup> <sup>g</sup> Täñpakañ jop yabäjira ämatä iwänaptä päripmäñpäñ geñna pujiñ iñitpäñ dätkuñ. Ba man waki näwetpäñ iwit iñamna dapunken ut näbatnayäj täñirä iñamna dapun nämö peñpipiñkut.
- <sup>7</sup> Täñpakañ Ekänina Yawetä täñkentäj namik täyak unita man waki näwet täkañ unitä täga nämö nurek.  
Nämoinik! Näk kehärom tañpäñ epäna täk täyat. Näk ñode nadäk täyat; Epän täk täyat unita mäyäk täga nämö api yäpet.
- <sup>8</sup> <sup>h</sup> Anutu dubinaken itak unitä näka api yäwek; Äma ño goret kubä nämö täñpani yäj api yäwek.  
Anututä näka ude yäwayäj täyak unita äma kubätä manken nepmañpayäj nadäweko uwä, eruk, ini nepmañpänkañ Yawe iñamiken bok kañ itda!
- <sup>9</sup> Ekäni Yawetä ini täñkentäj namik täyak unita netätä näka goret täñpani äma yäj täga yäwek? Nämoinik, äma näka jop manman

<sup>g</sup> 50:6 Mat 26:67; Mak 14:65    <sup>h</sup> 50:8-9 Rom 8:33-34

näweranitä warppän tek gwaktä naŋ-äreyaŋ täŋpä kuk täkaŋ ude api täneŋ.

- 10 Unita ämawebe Yawe gämoriken kuŋatpän watä ämani näkŋo man buramik täkaŋ in uwä nämo umuntäneŋ. Bipmän urani pähap gänaŋ kuŋatnayän täŋo upänkaŋ nadäk-nadäkjin kudup Yawe terak peŋpeŋ kuŋat täkot. Bureni, Anutuŋin terak yengämä pewäpän itkot.
- 11 Täŋ ämawebe in Yaweta nadän imikinik nämo täŋkaŋ bipmän uraniken kädet kaŋpeŋ kukta injin-tägän topän iŋiŋ-yäŋek täkaŋ uwä, eruk gwäk pimiŋpän ugän iwat täkot. Upänkaŋ intä kome päŋku itnayän täkaŋ u Yawetä iwoyaŋ tamiŋkuko uwä komi paot-paori nämo täŋo bägup.

*Aisaia 52*

**Jerusalem waŋkukopän Yawetä yäpän tägaŋkuk**

**52** <sup>1i</sup> Eruk, Anutu täŋo kudupi yotpärare Jerusalem, gäk aku! Akuŋpän täŋkehärom taŋpän itkaŋ epmäget säkgämän säkgämän tek ude wädäwi ärowut.

Nadätan? Guŋ äbot, Anutu täŋo бага man nämo iwarani u gäk täŋpäwakta gäkŋo yewa gänaŋ äneŋi nämoinik api äroneŋ.

2 Unita täŋbute-bute peŋpän kugun däpmän äreyaŋpän äneŋi intäjukun kaŋ it.

Täŋpän iwan täŋo yen kehäromi kotäkaken topani u piräreŋpän äneŋi säkgämän kaŋ it.

3 Unita Yawetä ŋode yäyak; Ämatä in nämo suwaŋpän komi piäken tepmakta jop yän-täkŋat yäpmän kuŋkuŋ. Eruk udegän, komi piäken nanik äneŋi tämagurayaŋ täyat u moneŋ nämo peŋpän api tämaguret.

4 Täŋkaŋ ämawebenaye Isip komeken itta pengän äpmonkuŋo uwä iniken gärip terak äpmonkuŋ. Täŋpäkaŋ kämiwä Asiria naniktä päbä yepmäŋitpän yämagut yäpmän päŋku komi piäken yepmaŋkuŋ.

5<sup>j</sup> Täŋpäkaŋ apiŋode Babilontä udegän täŋ yämitak. Ämawebenaye nämo suwaŋpän komi piäken yepmakta yän-yäkŋat yäpmän kuŋkuŋ.

Komi piäken yepmaŋkaŋ intäjukun it yämiŋpän sära man yawet täkaŋ. Bureni, kepma kepma wäpna yäpmän äpäc täkaŋ.

<sup>i</sup> 52:1 Rev 21:2,27    <sup>j</sup> 52:5 Rom 2:24



6 Unita kadäni näkä iwoyäwayän täyatken uken ämawebenaye iwan keriken nanik yämagurira ñode api yäneñ;  
Bureni, Yawetä ude api täñpet yän yänkuko u bureni ahätak yän api nadäneñ. Ude nadäwä tumbäpäñ Anutu u bureni yän api nadäneñ.

**Ämawebe kuduptagäntä Anutu täño kehäromi kwawak api käneñ**

- 7<sup>k</sup> Äma manbiñam tägagämän yäpmän äbäk täkañ unitäño kuroñi säkgämän yän yäwut!  
Biñam man tägagämän yäpmän äbäk täkañ uwä ñode; Saion pomken irani, Anutu täño bänep kwini inken pätak. U wakiken nanik tämagut täyak. Bureni, Anutujin uwä intäjukuninik itak!
- 8 Oi! Juku peñpäñ nadäwut; Watä ämajiyetä bänep oretoret terak gera pähap yän irirä. Äma uwä ini dapuritä Ekäni Saion pom äneñi äbänjirän api käneñ.
- 9 Unita Jerusalem yotpärare, gäk wañpäñ pat yäpmän äbätan upänkañ oretoret pähap nadänpäñ kap inigän kubä te!  
U imata, Yawetä Jerusalem ämawebe butewaki täñkuñopän wakiken nanik yämagurirän butewakini paotkuk.
- 10 Bureni-inik, Yawetä ämawebe komeni komeni iñamikenä iniken kehäromini kudupi kwawak api yäwoñärewek.  
Tänjirän ämawebe uken-uken nanik u kuduptä Anutunin täño yäpätägak epän api kañpäñ nadäneñ.

**Anutu täño epän ämatä komi bäräpi terak äronjuk**

- 11<sup>l</sup> Eruk, Babilon kome peñpeñ kut! Täñkañ kudupi yot täño tuñum yäpmän kunayän täkañ in kudupiinik itkot. Imaka nämo injitta yäjjiwäranani u nämoinik injineñ.
- 12 Täñpakañ äpämañ kunayän täkañ uwä kikñutpäñ bäräneñ terak, äbekjiye orajiyetä bian iwan yabän umuntañ Isip nanik äpämañ kuñkuño ude nämo api kuneñ. Nämo, Yawe, Isrel täño Anututä intäjukun mäden täñ tamijpäñ api tämagut yäpmän kwek.
- 13 Nadäkañ? Epän ämanatä epäni täñpayän täyak u täñjirän bureni api ahäwek.  
Ude täñjirän wäpi yäpmän akuñpäñ inij orerirä wäp biñam ärowani api yäpek.
- 14 Upänkañ unitäño injami dapun ba gupi uwä wawani, äma bumik nämo. Unita äma mäyaptä kawä inide kubä täñkuñ.

<sup>k</sup> 52:7 Ais 40:9, 61:1; Luk 2:10; Rom 10:15; Efe 6:15    <sup>l</sup> 52:11 2Ko 6:17

- 15 <sup>m</sup> Tānpākaŋ āma māyaptā kawā waki tāŋkuŋo udegān āma ābori āboritā epānita nadāwā ārowani api tāneŋ. Ba kome tāŋo āma ārowanitā kaŋpāŋ jākjāk yamāŋpāŋ mankum api itneŋ. U imata, dapuritā imaka kudupi ude api kawā tāreneŋ, ba man kudupi ude api nadāwā tāreneŋ.

*Aisaia 53*

**53** <sup>1 n</sup> Tānpākaŋ manbiŋam jukunin gānaŋ āpmonkuko u netātā nadākinik tāŋkuk? Ba Yawe tāŋo kudān kudupi netātā kawān tāreŋkuk?

- 2 Tānpākaŋ Yawetā nadāŋ imiŋirān iŋami terak pāya dātāki ude, ba kome kawukiken mujipitā jāwāri āpmonpāŋ kāruki tādorani ude ahāŋkuk.  
Upāŋkaŋ u nintā kaŋgārip tānekta iŋami dapun sākgāmān ude uwā nāmo ahāŋkuk. Jide tāŋpāŋ tāktāki tāga kubā tāŋirān unita gāripī nadānam?
- 3 Nāmo, āmatā u kaŋpāŋ eroni nadāŋpāŋ māde ut imiŋkuŋ. Uwā komi bārāpi gānaŋ kuŋatpāŋ butewaki tāŋo mebāri kawān tāreŋkuŋ. U āma waki yāŋ yāŋpāŋ kakta bitnāŋkumāŋ. Ba āma āpaniinik yāŋ yāŋpāŋ nadāŋ āwarākuk tāŋkumāŋ.
- 4 <sup>o</sup> Upāŋkaŋ uwā nintāŋo butewakinin buramiŋpāŋ nintāŋo komi bārāpinin kotaŋkuk. Ude tāŋirān kaŋpāŋ nintā sāra man ŋode yāŋkumāŋ; Wisik, Anututā mominīta yāŋpāŋ kowata imitak.
- 5 <sup>p</sup> Tānpākaŋ nintāŋo peŋawākninta yāŋpāŋ nāgāt piŋkuk. Ba nintāŋo gwājiwanita yāŋpāŋ dāpmāŋ kākātkuŋ.  
Ba momi tāŋo kowata uterak āroŋkuko unitā nipmaŋpān tāgaŋkumāŋ. Tānpākaŋ unitāŋo jibi unitā nintāŋo jibi tāŋpewān tāgaŋkuk.
- 6 <sup>q</sup> Tānpākaŋ nin kuduptagān yawak peŋawāk tāŋpani ude itkaŋ nininken gārip terak kuŋatkumāŋ.  
Tāŋitna Yawetā mominin tāŋo kowata ninin yāpnaŋi u terak buŋātukuk.
- 7 <sup>r s</sup> U komi bārāpi imiŋkuŋo upāŋkaŋ ini yāpmāŋ āpāŋpāŋ man kubā nāmo yāŋkuk. Uwā sipsip gubaŋi utta yāpmāŋ kuk tākaŋ ude yāŋikŋat yāpmāŋ kuŋkuŋ.  
Ba pujiŋi madāŋ yāmiŋirā man nāmo yāk tākaŋ ude mankum itkuk.
- 8 Uwā jop ikŋatpāŋ manken teŋpāŋ kumākta yāŋtāreŋ imiŋkaŋ yāpmāŋ pāŋku utkuŋ.

<sup>m</sup> 52:15 Rom 15:21   <sup>n</sup> 53:1 Jon 12:38; Rom 10:16   <sup>o</sup> 53:4 Mat 8:17   <sup>p</sup> 53:5 1Pi 2:24  
<sup>q</sup> 53:6 1Pi 2:25   <sup>r</sup> 53:7 Rev 5:6   <sup>s</sup> 53:7-8 Apos 8:32-33

- Tānpākaŋ noriye bok kuŋatkuŋo uken nanik kubätä ŋode nāmo nadāwān tumbuŋ; Nintāŋo peŋawākninta yāŋpāŋ utkuŋ.  
Ba nākŋo ābot tāŋo momita kome terak irit kuŋatkuŋari dāpmāŋ tākŋeŋkuŋ yāŋ nāmoinik nadāwān tāreŋkuŋ.
- 9<sup>†</sup> Uwā āmata komi yāmani nāmo, ba yāŋ-yākŋarani man nāmo yāwani upāŋkaŋ āma waki-waki-kāt āneka yāŋtāreŋkuŋ. U kumāŋirān tuŋum āma tāŋo awaŋken āneŋkuŋ.
- 10 Upāŋkaŋ Yawetā ini nadāŋ imiŋirān dāpmāŋ kākārirā komi nadāŋkuk. Bureni, Yawetā nadāŋirān nintāŋo momi tārewekta āma u iniken gupipāŋ ārawa ude tāŋkuk.  
Ude tāŋkuko unita kadāni kāroŋi api irek. Itkaŋ kodakiniye ahāŋirā api yabāwek. Ba Yawe tāŋo nadāk tawaŋ u iwatpāŋ tāŋirān bureni api ahāwek.
- 11 Tānpākaŋ Yawetā ŋode yāyak; Bānepitā komi butewaki nadāwayāŋ tāko unitāŋo bureni ahāŋirān oretoret api nadāwek.  
Tāŋkaŋ epān āmana siwoŋi u nadāk-nadākitā āma māyap tāŋkentāŋ yāmiŋirān iŋamnaken siwoŋi api itneŋ. Ba waki-wakini āma unitā api kotawek.
- 12<sup>u</sup> Mebāri unita āma wāpi ārowani bāmopiken nāk wāp biŋam ārowani api imet.  
Ude tāŋira āma kehāromitā āmikken iwan tāŋo kehāromi yāpmāŋ āpāŋpāŋ tuŋumi yāyomāgatkaŋ yāpmāŋ daniŋpāŋ epān āmanata morāki api imineŋ.  
U imata, u āma iŋamiken āma wakiwaki tāŋpani ude āworeŋpāŋ iniken irit iniŋ kireŋpāŋ kumbuk. Bureni, ude tāŋkuko uwā āma māyap tāŋo momi kotaŋkuk. Ba waki tāŋpani tāŋkentāŋ yāmikta yāŋapik man yāŋkuk.

*Aisaia 55:1-11*

**Ekāni tāŋo iron pāhap**

- 55** 1<sup>v</sup> Yawetā ŋode yāyak;  
Eruk, umeta kotākjin kawuktak tākaŋ in ābākaŋ ume gwet tama naŋput! Ba moneŋjin nāmo kuŋat tākaŋ ināwā ābāŋkaŋ ketem nākken yāpmāŋkaŋ naŋput yāk.  
Tāŋkaŋ ābāŋkaŋ ume gāripi nikek, gwāki nāmo ŋo yāpmāŋkaŋ naŋput yāk.

<sup>†</sup> 53:9 1Pi 2:22    <sup>u</sup> 53:12 Mak 15:28; Luk 22:37    <sup>v</sup> 55:1 Sam 42:2, 63:1; Jon 4:10-14, 7:37-38; Rev 21:6, 22:17

- 2 <sup>w</sup> Imata ketem bureni nämota moneŋ pek täkaŋ? Ba naŋpäŋ koki nämö täŋpanita komi piä imata täk täkaŋ?  
Ude nämö, näkŋo man buramiŋpäŋ näkä täwet täyat ude tänayäŋ tärjo uyaku ketem tägagämäninik kubä tamiŋjira naŋpä tokŋekinik api täneŋ.
- 3 <sup>x</sup> Unita ämawebenaye, nadäwut. Näkken ämnayäŋ täkaŋ u säkgämän api itneŋ. Äbäŋjirä inkät topmäk-topmäk, tärek-täreki nämö api täŋpet. Täŋkaŋ Devitta nadäŋ imikinik täŋkuro udegän inta nadäŋ tamikinik api täŋpet.
- 4 Täŋpakaŋ Devit uwä äma komeni komeni u yabäŋ yäwatta kehäromi ba wäpi imiŋkut. Ude täŋpäŋ uterak ämawebe u kehäromina kwawak yäwoŋäreŋkut.
- 5 Täŋ epän udewanigän inta tamayäŋ yäk. Inä ämawebe äbori äbori, komeni komeniken man pewä kuŋirä inken api ämneŋ. Bian intä unita nämö nadäwani ba unitä inta nämö nadäwani upäŋkaŋ inken bäräŋeŋinik api ämneŋ. Imata, Ekäni Anutuŋin, Isrel äbot intäŋo Anutu kudupi näkä täŋpewa u bureni-inik api ahäwek. Täŋkaŋ näk wäpjin biŋam api tamet.
- 6 <sup>y</sup> Eruk, apiŋo Yawe tuängän itpäŋ inta itsämäŋtak unita inä äyänjutpäŋ Yaweken gera yänpäŋ dubiniken kut.
- 7 Ämawebe waki täŋpani, kädet waki u peŋpäŋ äneŋi täkta nämoinik nadäŋpäŋ äneŋi Anutuken kuk täkot. Nadäkaŋ? Anutu uwä ämawebe iniken äyänjutpeŋ äbäk täkaŋ unita oraŋ yämiŋpäŋ momi peŋ yämikta gäripi nadäk täyak.
- 8 Täŋpakaŋ Yawetä ŋode yäyak; Näkŋo nadäk-nadäkna u intäŋo ude nämö. Ba näkŋo täktäkna inigän inigäninik, intäŋo ude nämö.
- 9 <sup>z</sup> Kunumtä kome kakätäŋpäŋ punininik itak udegän näkŋo täktäkna ba nadäk-nadäkna intäŋo irepmitinik täyak yäk.
- 10 <sup>a</sup> Täŋpäŋ näkŋo manna uwä iwän ude. Iwäntä taŋkaŋ äneŋi äyänjutpeŋ näkŋaken jop nämö abäk täyak. Nämö, u kometa ume imiŋjirän kome terak ketem säkgämän ahäk täkaŋ yäk. Ahäŋjirä ämatä ätu yäpmäŋpäŋ naŋkaŋ ätu yerita pek täkaŋ.
- 11 <sup>b</sup> Eruk, mena jinom udegän, u kwekopäŋ näkŋaken jop täga nämö äbek. Nämö, näkŋo manna u piä ude täŋpäŋ yän nadäk pek täyat u pära nämö täk täyak. Nämö, u kuŋpäŋ näkŋaken gäripna u däpmäŋ tärek täyak.

<sup>w</sup> 55:2 Mat 15:9; Rom 9:31, 10:2-3; Plp 3:7; Hib 13:9; Rom 10:17; Sam 22:26

<sup>x</sup> 55:3 Mat 11:28; Jon 6:37; Apos 13:34    <sup>y</sup> 55:6 Sam 14:2, 27:8; 2Ko 6:1-2; Hib 2:3

<sup>z</sup> 55:9 Rom 11:34-36    <sup>a</sup> 55:10 2Ko 9:10    <sup>b</sup> 55:10-11 Mat 24:35; Luk 8:11-16; Rom 10:17

## Aisaia 56:1-8

## Anututä ämawebe gägäni api yämagurek

- 56** <sup>1</sup> Yawetä ämawebeniye ñode yäwetak;  
 Näk täñkentän tamiñpäñ tämagurayän täyat u kadäni keräp täyak unita in kudän siwoñi täñpeñ kuñat täkot. Ba äma ätu orañ yämiñpäñ täñkentäk-kentäk täñ yämik täkot.
- <sup>2</sup> <sup>c</sup> Nadäkañ? Äma ude täk täkañ, ba Sabat orekiritta nadäñirä ärowani täk täkañ, ba waki täkta nämo pidämtak täkañ, äma udewani näkño oretoret terak it täkañ.
- <sup>3</sup> Täñpäkañ ämawebe kome kukñi käda nanik Yawe täño ämawebe yäpurärätpäñ bok it täkañ uwä ñode nämo yäneñ; Yawetä nin iniken ämawebeniye kät iniñ oretta yäjiwät täyak yän nämo nadäneñ.  
 Ba äma yabäni däranitä imaka, ñode nämo nadäneñ; Nanakna nämo unita wäpna biñam ikek nämo, päya kubit täwani ude itat unita Yawetä iniken ämawebeniye kät säkgämän itta yäjiwät täyak yän nämo nadäneñ. Nämo!
- <sup>4</sup> Yawetä äma udewani ñode yäwetak; In Sabat orekiritta nadäñirä ärowani täñpäñ kudän näkä gäripi nadäk täyat u iwatkan topmäk-topmäkna täño man gwäk pimiñpäñ iwatnayän täño uwä inta ñode api täñ tamet;
- <sup>5</sup> Nadäñ tamiñpäñ näkño yotken wäp biñam säkgämän api tamet.  
 Wäp biñam tamiñira ämawebenaye bämopiken penta täga api it yäpmän äroneñ. Bureni, wäpjin biñamtä ämawebe nanakiye nikek täño wäpi biñam api yärepmirek.
- <sup>6</sup> <sup>d</sup> Ude yänkañ Yawetä ñode yäyak;  
 Ämawebe kome kukñi käda nanik ämawebenaye yäpurärätpäñ bok itkañ näka nadäñ namikinik täñkañ näk gämotnaken itkañ watä piä täñ namik täkañ, ba Sabat orekirit kadänita nadäñirä ärowani täñpäpäñ topmäk-topmäk täño man iwat täkañ in uwä oretoret täkot.
- <sup>7</sup> <sup>e</sup> Imata, näkña tämagut yäpmän Saion pomnaken api kwet. Täñpäñ yänpik yotnaken tepmañpäñ oretoret api tamet. Ude täñira nanin oretta bukänaken ärawa täñ namiñirä kañpäñ gäripi nadäñpäñ api nadäñ tamik täñpet yäk.  
 Unita nadäkañ? Näkño kudupi yot uwä ämawebe komeni komeni kudupta äbä itpäñ yänpik man yän namiñta api irek.

<sup>c</sup> 56:1-2 Ais 55:7; Sam 1:1, 24:4-6, 85:9; Jer 7:3-10; Mat 3:2; Luk 11:28; Jon 7:17; Rom 10:6-10. Rev 22:14 <sup>d</sup> 56:3-6 Mat 8:10-11; Apos 8:27, 10:1-2, 13:47-48; Rom 2:10-11; Efe 2:12; 1Jo 3:1; Rev 3:12 <sup>e</sup> 56:7 Mat 21:13; Mak 11:17; Luk 19:46

<sup>8f</sup> Tānpākaŋ Ekāni Yawe ārowani, Isrel āmawebeniye iwan tāŋo komi piāken nanik āneŋi yāmagut pābā komeniken yepmaŋkuko unitā ŋode yāŋkehārom taŋkuk; Āma gāgāni ātu āmawebenaye ukāt bok itta yāmagut pābā api yepmaŋpet yāk.

*Aisaia 57:15-21*

**Anututā āmawebeniye tāŋo momi api peŋ yāmek**

- 57** <sup>15</sup> <sup>g</sup> Anututā ŋode yāyak;  
 Nāk intājukun ba ārowaniinik api it yāpmāŋ ārowet.  
 Wāpna kudupi māhemi.  
 Nāk kunum punin terak kudupi yotpārareken it tāyat  
 upāŋkaŋ āmawebe mominita nadāwā waki tānpākaŋ inita  
 nadāwā āpani tāk tākaŋ uken bok it tāyat.  
 Nāk āma bānēpi yāpmāŋ āpani u yāpmāŋ akuk tāyat. Ba  
 āma mominita nadāwā waki tānpāni bānēpi tānpidām tak  
 tāyat.
- <sup>16</sup> Yāŋpāŋ-yebek ba kokwawak man kadāni kāroŋita nāmo  
 api yāweret. Nāmo, ude tāŋpayāŋ tāro uwā āmawebe irit  
 yāmiŋkuro u tāŋpewa paotneŋ.
- <sup>17</sup> Āmawebenaye u moneŋ tuŋumta āmāŋi tāktāk unitā momi  
 pāhap tāŋkuko unita nākā kokwawak pāhap nadānpāŋ  
 dāput. Nāk māde ut yāmiŋpāŋ dāpuro upāŋkaŋ uwā nāmo  
 nadāŋkaŋ ehutpāŋ iniken gārip pen iwatkuŋ.
- <sup>18</sup> Ude tāŋirā yabāk tāyat upāŋkaŋ api yāpa tāganeŋ. Ude  
 tāŋpāŋ yāŋ-yākŋat pāŋku āmawebe butewaki terak  
 kuŋarani u bānēpi api tāŋpa gapun tāneŋ.
- <sup>19</sup> <sup>h</sup> Bureni, āma banken ba tuān it tākaŋ uken kwini bureni  
 api ahāŋ morewek. Tāŋkaŋ nākā api yepmaŋpa tāganeŋ.  
 Yawe nākŋa ude yāyat.
- <sup>20</sup> Tānpākaŋ āma waki tānpāni uwā gwāgutā tokāt tāyak  
 udewani. U kwikinik tāga nāmo itneŋ. Nāmo, gwāgutā  
 okā nābā ba jiraŋ ureŋ pāŋku gāgāniken pek tāyak ude  
 kudān wakiwaki wari tāk tākaŋ.
- <sup>21</sup> <sup>i</sup> Unitā waki tānpāniken sākgāmān irit nāmo api ahāwek.  
 Yawe nākā ude yāyat.

<sup>f</sup> 56:8 Jon 10:16    <sup>g</sup> 57:15 Sam 51:17, 113:4-6, 138:6; Rev 15:4    <sup>h</sup> 57:19 Mak 16:15;  
 Apos 2:39; Efe 2:17    <sup>i</sup> 57:21 Ais 48:22

## Aisaia 58:1-9

## Anutu iniņ oretoret kădet bureni

- 58** <sup>1</sup> Ekănită ņode yăyak;  
 Kotăkka pewi maņpăpăņ nămo yăwen. Gera taņigăn, womat mămă ude yăņpăņ âmawebenaye, Jekop tăņo âbotken nanik momi ba kădet wakini unita kaņ yăwet.
- <sup>2</sup> Uwă ņode năwet tăkaņ; Nin kepma kepma găk ganiņoret tăkamăņ. Ba găkņo kădetka tăga nadăna tărewăpăņ u iwatta găripi păhap nadăk tăkamăņ yăņ yăk tăkaņ.  
 Ba năkă бага man siwoņi yăwoņărekta năwet yabăk tăk tăkaņ. Ba găk dubikaken kukta gărip păhap nadăk tăkamăņ yăņ yăk tăkaņ. Upăņkaņ jop manman yăk tăkaņ.
- <sup>3</sup> U ņode năwet tăkaņ; Ekăni, găk ganiņ oretta nakta jop it tăkamăņ upăņkaņ imata nămo nibăk tăyan? Ba ninin yăpmăņ âpăņpăņ kuņaritna găk imata nămo nadăņ nimik tăyan?  
 Ude yăņiră năkă kowata ņode yăwetkut; Ude nămo. In naniņ orerit injinken găripjin iwatpăņ tăņit tăk tăkaņ yăk. Ba epăn âmajiyeta komi yămik tăkaņ yăk.
- <sup>4</sup> Naniņ oretta yăk tăkaņ upăņkaņ tăktăkjin u inipărik. U ņode; Man wărăt-wărăt tăņpăņ ketjin mugwăjijņpăņ notjiye dăpmăk tăkaņ.  
 Ude tăņkaņ năkken yăņapik man yăņiră tăga nămo api nadăņ tamet.
- <sup>5</sup> Jide? Năk naniņ oretoret kădet iwat tăkaņ uwă nadăņ nimik tăyak yăņ nadăk tăkaņ?  
 Tek wakiwaki tăņkaņ butewaki iņam dapun ijinpeņ kuņaritna Yawetă bănep tăga nadăņ nimăn yăņ nadăk tăkaņ? Kudăn udewani uwă naniņ oretoret kădet bureni yăņ nadăk tăkaņ?  
 Nămoinik! Kudăn udewanita găripi nămo nadăk tăyat.
- <sup>6</sup> <sup>j</sup> Tăņ năkă kudăn ņodewanita nadăņira naniņ oretoret kădet bureni tăk tăyak;  
 Ăma, âma âtu tăņo komi piă terak it tăkaņ unităņo bărăpi ketăreņ yămiņpăņ kădet tăgatăga tăņ yămik tăkot.
- <sup>7</sup> <sup>k</sup> Ba âma nakta yeņiră ketem yămik tăkot. Ba âma jăwări, patpat băgupta wăyăkņek tăkaņ udewani yămagut yăpmăņ injin yotken

<sup>h</sup> 57:19 Mak 16:15; Apos 2:39; Efe 2:17    <sup>i</sup> 57:21 Ais 48:22

ärok täkot. Ba äma teki nämota tek yämik täkot. Ba nägät moräkjiyetä bäräpi kaŋ-ahänirä mäde nämö ut yämineŋ.

<sup>8 l</sup> Täŋ intä kudän udeyani näkä gäripi nadäk täyat u tänayän täŋo uwä näkä bäräpijin bäränek api datäreŋ tamet, tamimaŋ täŋo peŋyänektä bipani täŋo bipmän urani iwat kirek täyak ude. Ude täŋira säkgämän api itneŋ.

Täŋkaŋ Anutuŋin siwoŋitä intäjukun api täŋ tamek, ba Yawejin täŋo kehäromitä mädejinken watä api it tamek. <sup>9 m</sup> Täŋpäkaŋ intä näkken yänapik man yänayän täkaŋ uwä api nadän tamet. Inä ämata komi yämik-yämik, ba wäpi yäpmän äpäk-äpäk ba yänärok man yäwet-yäwet kädet u mäde ut yäminayän täŋo uwä ude api täŋ tamet yäk.

#### *Aisaia 60:1-6*

#### **Jerusalemtä Anutu täŋo peŋyänek terak säkgämän api irek**

**60** <sup>1</sup> Ekänitä Jerusalem ŋode iwetak; Gäkŋo peŋyänek äbän gamitak! Yawe täŋo peŋyänek säkgämäntä gäkä terak iŋiŋ-yänetak unita akuŋpäŋ edap dapuri ude iŋiŋ-yän! <sup>2</sup> U ka! Gubam kubiritä äbori äbori komeni komeni uwäk täŋirän bipmän urani pähap gänaŋ itkaŋ. Upänkaŋ Yawetä gäkä terak iŋiŋ-yänek täyak. Ba iniken ägonitä uwäktän gamik täyak. <sup>3 n</sup> Täŋirän ämawebe komeni komenitä gäkŋo peŋyänek kaŋpäŋ gäkken api ämneŋ. Bureni, edap dapuritä pom terak tädoreko udegän peŋyänepiri kome unitäŋo intäjukun ämatä akumaŋ gäkken api ämneŋ.

<sup>4</sup> Eruk, iŋiwi kwäpäŋ yabän äyänut tä; Ämawebekaye uken-uken kuŋtäŋpä kuŋkuŋo u äneŋi äbäkaŋ. Nanakaye ban naniktä äbäkaŋ. Ba äpetkaye imaka, buramiŋ yäpmän äbäkaŋ. <sup>5</sup> Ude äbänirä yabänkaŋ bänepka gupka kuduptä oretoret pähap api nadäwen. Täŋpäkaŋ kadäni ugän gäpe taŋi taŋi gwägu pähap terak kuŋaranitä kome banken nanik tuŋum säkgämän säkgämän yäpmän gäkken api ämneŋ. <sup>6</sup> Täŋkaŋ Midian Efa komeken nanik kamel mäyaptä äbä gäkken api it tokŋeneŋ. Ba Siba nanik ämawebe gol ba imaka kábäŋi säkgämän nikekpän yäpmän äbänpäŋ Yawe täŋo wäpi biŋam api iniŋ oretneŋ.

#### *Aisaia 61*

#### **Manbiŋam tägagämän kubä**

**61** <sup>1 o</sup> Yawetä näk äma jopi jäwäri manbiŋam tägagämän yänahänpäŋ yäwetta iwoyänpäŋ olip gakŋi piŋ näbatkuko unita

<sup>1</sup> 58:8 Sam 112:4; Apos 10:31,35    <sup>m</sup> 58:9 Sam 34:15    <sup>n</sup> 60:3 Sam 67:1-4; Ais 2:2-5; Rev 21:24    <sup>o</sup> 61:1 Mat 11:5; Luk 7:22



node nadatat; Ekäni Yawe täño Munapiktä näk magätak. Tänpän Yawe uwä node täkta nepmanpän kuṅkut; Ämawebe butewaki nadawätäk terak kuṅarani u bänepi yäpätägakta, ba äma komi piä terak irani node yäwetta; Anututä täṅkentän tamiñirän jop api äpamaṅ kuneṅ. <sup>2p</sup> Ba node yänhähänpän yäwetta nepmanpän kuṅkut; Yawe Anututä ämawebeniye oraṅ yämiñpän iwaniye däpmäkta kadäni ahätak. Täṅkaṅ ämawebe täṅbute täṅtän kuṅarani u yäniṅ kawatakta naniṅ kireṅkuk. <sup>3</sup>Bureni, Saion ämawebe konäm butewaki terak itkaṅ u täṅkentän yämiñira butewakini paoränkaṅ oretoret api täneṅ. Ba täṅkentän yämiñira butewaki kap penpän oretoret kap api tenenṅ. Täṅkaṅ ämawebe uwä päya kehäromi Yawetä ini piwani bumik api itneṅ. Uwä kehäromigän itkaṅ kudän siwoṅi täṅpeṅ api kuṅatneṅ. Ude täṅpeṅ kuṅatnayän täño uwä Anutu täño mebäri säkgämän kwawak irirä api iniṅ oretneṅ.

<sup>4</sup>Tänpäkaṅ ämawebe inä yot yäpmän äreyäwani u äneṅi api täṅkodak utneṅ. Ba yotpärare waṅkuṅo u äneṅi kome ket utpän api yäpätäganenṅ. <sup>5</sup>Täṅkaṅ äma ban naniktä äbä yawakjiye watäni api it yämineṅ. Ba äma kome kubäken naniktä äbänpän ketem epänkät wain epänjin api täṅ tamineṅ. <sup>6q</sup> Tänpäkaṅ kadäni uken irit mebäri kubä api itneṅ. Inta Yawe täño bämop äma, ba Anutu täño watä äma yän ude api täwetneṅ. Täṅkaṅ äma äbot komeni komeni täño tuṅum terak itkaṅ moneṅ tuṅum unita biṅam api yäneṅ.

<sup>7r</sup> Tänpäkaṅ mäyäk terak itkuṅo upänkaṅ komejinken äneṅi itkaṅ bian itkuṅo u irepmiṭpän ahän bumbum terak api itneṅ. Bureni, jiraṅ ude itkuṅo upänkaṅ oretoret tärek-täreki nämo api täneṅ.

<sup>8</sup>U imata, Yawe näkä kudän siwoṅita gäripi nadäk täyat. Iwantä ämawebenaye tänyäkṅarani tänpän imakani kubota täṅ yämiñkuṅo unita gaṅani pähap nadäk täyat. Unita yänkehärom taṅkuro udegän ämawebenayeta gwäki täga yämiñpän ukät topmäk-topmäk tärek-täreki nämo api täṅpet. <sup>9</sup>Ude täṅ yämiñira äma komeni komenitä kodakiniye täño biṅam api nadäneṅ. Bureni, ämawebe komeni komeni äbotnaye u yabänpän-nadänayän täkaṅ uwä node api yäneṅ; Äma äbot ḥo Yawetä iron taṅi täṅ yämani yäk.

### Säkgämän irit bureni api ahäwek

<sup>10s</sup> Tänpäkaṅ Jerusalemtä node yäyak; Yaweta gäripi pähap nadäk täyat. Bänepnatä Anutunata oretoret täṅ imik täyat. U imata, u nämagutkuko unita. Unitäño täktäki siwoṅitä tek säkgämän ude täṅ namik täyak. Ba unitäño täṅkentäktä ämawebe kodakitä epnayän tek epmäget säkgämän täk täkaṅ ude täṅ namik täyak. <sup>11</sup>Bureni, kome terak

<sup>p</sup> 61:2 Mat 5:4; Luk 4:18-19    <sup>q</sup> 61:6 Kis 19:6; Rom 12:1; 1Pi 2:5,9; Rev 1:6

<sup>r</sup> 61:7 Sam 16:11; 2Te 2:16    <sup>s</sup> 61:10 Rom 5:10; Plp 3:9; Rev 7:14

päya dätäki imätpän kärük abäk täkañ, ba epänken ketem tokän kärük tädot täkañ udegän Yawe ärowani täño meni jinom terak kudupi irit säkgämän api ahäneñ. Täñpäkañ äma äbori äbori iñamiken iniñ oretoret api ahäwek.

*Aisaia 62:1-7*

**Jerusalemtä wäp kodaki api yäpek**

**62** <sup>1</sup>Jerusalem, gäk nadätan? Näkä mankum nämo api iret. Nämo, gäka yänpän ehutpän yänapiñtäyiwa Ekänitä täñkentän gamiñirän irit säkgämäntä gäkä terak kwawakinik kañ ahäwän, kome dapuritä tamimañ peñyänjek täyak ude, ba bipmäñ urani gänañ topäntä ijiñ-yänjek täkañ ude.

<sup>2</sup> Anututä ude täñkentän gamiñirän ämawebe komeni komenitä äneñi kodak täñpän iriri api gabäneñ. Ba unitäño intäjukun ämatä gäkño epmäget kudän kakinik api täneñ. Täñpäkañ Yawetä wäpka kodaki kubä gäweränkañ ugänpän api gäwet täneñ.

<sup>3</sup> Bureni, Yawe Anutukatä gäk gabängärip api täñpek, ämatä porak gwäki ba notek merärokita gäripi nadäk täkañ ude.

<sup>4</sup> Kadäni uken wäpka Eñi Sinsim yän wari nämo api gäwetneñ, ba Kome Waki Kawuki yän wari nämo api gäwetneñ. Nämo, wäpka kodaki kubä ñode api gäwetneñ; Anututä gäripi pähap nadän gamik täyak.

Ba kubä ñode api gäwetneñ;  
Äpi nitek.

U imata, Yawetä gabänpän gäripi pähap api nadän gamek, ba komekawä webenita ude äneñi api yäpek.

<sup>5</sup> Äma gubañitä webe gubañi, ämakät nämo pärani ukät epmänpän bok itdeño udegän äma gäk täñpän gepmañkuko unitä gäk webenita api yäpek.

Ude täñpän äma gubañitä webeni kodaki kañpän gäripi pähap nadän imik täyak udegän Anutukatä gabänpän gäripi pähap api nadän gamek.

<sup>6</sup> Eruk, Jerusalem yewa watäni itta äma yepmañkuro u kepma ba bipani meni nämo täñpipineñ. Äbot täñpani in Yawetä täñkentän tamikta gera yäk täkañ in itpäñ-nadäk nämo täñpän gera pen yänjirä inta nämo api guñ täwek.

<sup>7</sup> Gera ehuranigän yänjirä Jerusalem äneñi täñkehärom täñirän ämawebe äbori äbori iñamiken intäjukuninik ude irirän kañkañ biñam kañ yäwut.

<sup>†</sup> 62:4 1Pi 2:10; Jon 3:29; 2Ko 11:2; Efe 5:25-27

- <sup>8</sup> U imata, Yawetä yänkehäromtak man ñode yänkuko uwä kerik ehäromitä bureni api pewän ahäwek; Ketem piäjinken nanik iwan yabän äwaräkuk täñjira wari nämo päbä api yäpneñ. Ba äma ban nanik udegän, yabän äwaräkuk täñjira wain ume injin täñpani wari nämo päbä api yäpneñ.
- <sup>9</sup> Nämo, ketem piñkuño unitäño bureni u injin nañpän Yawe näkño wäpna biñam api yäpmän akuneñ. Ba wain piä täñpän watäni it täñkuño u imaka, injin wain ume täkätpän näkño kudupi yot gänañ naniñ oretta api näneñ.

### Yäpätägak äma bureni äbätak!

<sup>10</sup> Unita ämawebe Jerusalem täño yewa gänañ itkañ in kudup akumañ gägäniken kut. Kuñpän ämawebe ämnayän täkañ unita kädet yäpä-tägawut. Kubat-kubat wejämäñpän mobä kädet miñin pätkañ u kudup yäpmän kewewut. Ude täñjirä ämawebe komeni komenitä ñode api kañpän nadäneñ; Yawetä ämawebeniye äneñi yämagurayän täyak yän api nadäneñ.

<sup>11</sup> "Nadäkañ? Yawe uwä yänahäk man ñode pewän komeni komeni kuñat moreñkuk; Saion ämawebe ñode kañ yäwerut; Tämagutta yäwani u äbätak. Täñkañ ämawebe iwan kerik terak nanik yäyomägatkuo u bok yäpmän äbätak! <sup>12</sup> Eruk ämawebe unita Kudupi Ämawebe, Yawetä iwan keriken nanik yämagurani yän api yäwetneñ. Täñpakañ Jerusalem, wäpka ñode api gäwetneñ; Yotpärare gäripi pähap, ba Yotpärare Yawetä äneñi päbä irani yän api gäwetneñ.

### Aisaia 63:7-10

Anututä Isrel ämawebe nadän yämikinik täñkuko unitäño manbiñam

**63** <sup>7</sup> Yäke! Yawe täño orakoraki säkgämän unitäño mebäri yänahawayän. Ba unitäño täktäki täga unita yänpän wäpi yäpmän akwayän. Yawe uwä Isrel ämawebe ninta butewaki nadän nimiñpän nadän nimikinik täk täyak. Täñkañ imaka säkgämän säkgämän mäyap täñ nimik täyak.

<sup>8-9</sup> Nadäkañ? Yawetä ñode yänkuk; Äbot ñowä näkñaken äbot.

Ämawebe uwä täñnäkñatpän mäde nämo api ut namineñ.

Yawetä ude yänpän komi bäräpiken nanik yämagutkuk.

Komi bäräpi nadänkuño u komi bäräpi bok nadänkuñ.

Ba täñkentän yämiñkuko uwä añero ini dubiniken irani unitä bumik täñkentän yämiñkuk.

Uwä nadän yämikinik täñkañ butewaki nadän yämiñpän wädän tädotpän yepmañkuk.

<sup>u</sup> 62:11 Ais 40:10; Rom 10:11-13; Rev 22:12

Ude täñkañ kadäni käronji boham watäni säkgämän itpäñ yämagut yäpmän kuñatku.

- <sup>10</sup> Ude täñkuko upänkañ peñawäk kädet terak Kudupi Munapikita bäräpi imiñku. Ude täñirä Yawetä ini-tägän iwani däkñepñäñ äboriyekät ämik täñku.

*Aisaia 66:10-14*

**Jerusalemtä irit säkgämän api kañ-ahäwek**

**66** <sup>10</sup> Ämawebe Jerusalemtä gäripi nadäk täkañ in Jerusalem kome mähemkät oretoret täñput.

Ba Jerusalemtä butewaki nadäñ imik täkañ in bänep täga penta nadäwut.

- <sup>11</sup> U imata, Jerusalem unitä nonoñi säkgämän tepmän towiñirän nañ tokñek api täneñ. Täñirän täñ-bumbumita gäripi pähap api nadäneñ.

- <sup>12</sup> U imata, Yawetä ñode yäyak; Nadäkañ? Näkä yäwakañ ahäñ-bumbumtä ume pähaptä-yäñ Jerusalem kome uken tärek-täreki nämo api abäñ irek. Ba äma äbori äbori täño tuñum täñ-bumbumtä ume tokät täkañ ude api täñ imek.

Täñpäkañ äperiye nanakiye ude itkañ Jerusalem täño nonoñi nañirä miñiye naniyetä äperiye nanak bäyañ yepmäñitpäñ mañpä ärowäkañ yeñdatnäñ-datnäñ täk täkañ Jerusalemtä inta ude api täñ tamek.

- <sup>13</sup> Bureni, miñiyetä nanakiye yäniñ kämät täkañ ude Yawe näkä api taniñ kawat täwet. Täñira Jerusalem uken kwiniñgän api itneñ.

- <sup>14</sup> Täñpäkañ u kañpäñ bänepjintä oretoret api täñpek. Täñirän guñjintä wädan gwijikitä-yäñ api kehäromtak täneñ.

Täñpäkañ ñode nadäwut; Yawe näkä täktäkna kehäromi uwä watä ämanaye inta kwawak api täwoñärewet. Täñ iwanayetawä kokwawakna pähap api yäwoñärewet.

*Aisaia 66:15-24*

<sup>15</sup> U kawut! Yawe uwä kädäp mebet ikek äbatak. Uwä äma kokwawak nadäñ yämik täyak u komi yämikta iwän mänit terak bumik pit kubägän äbatak. <sup>16</sup> Ämawebe komeni komeni kowata yäpmäkta biñam täkañ uwä Yawetä kädäp mebet kenta päiptä däpmäñirän mäyaptä api kumneñ.

**Ämawebe komeni komenitä Anutu gämoriken api itneñ**

<sup>17</sup> Täñpäkañ Yawe näkä ñode yäyat; Ämawebe anutu jopi yäniñ oretta kudupi itnayäñ nadäñpäñ kon täk täkañ u, ba nañ yämikiye yäniñ oretta

<sup>v</sup> 63:10 Apos 7:51; Efe 4:30    <sup>w</sup> 66:11 Sam 19:10, 119:18; Jon 6:53; 1Pi 2:2

piä tobätken kuk täkaŋ ba ämawebe but tetnaŋ tohari ba ketem ätu näkä taräki yäŋ nadäk täyat u nak täkaŋ uwä, ämawebe udeyani täŋo paotpaori kadäni keräp täyak. <sup>18</sup>Näk unitäŋo bänep nadäk-nadäki ba täktäki u yabäŋpäŋ-nadäk täyat. Unita ärewayäŋ täyat uwä ämawebe äbori äbori man kotäk mebäri mebäri yäŋbutuŋ päbä yepmaŋpa näkŋo kehäromina peŋyäŋek ikek u api käneŋ. <sup>19</sup>Ude täŋpäŋ bämopiken kehäromina kwawak api pewa ahäwek. Täŋkaŋ ämawebe ätu yabäŋ korewayäŋ täyat u äma äbori äboriken api yepmaŋpa kuneŋ. Yepmaŋpa ätu Tasis yotpärareken api kuneŋ. Täŋ ätu Libia äbot ba Lidia äbot, äpa gwäjjikta mebäri nadäwani uken api kuneŋ. Täŋ ätuwä Tubal kome, ba Grik kome api kuneŋ. Bureni, uwä kome ban, wäpna biŋam nämo nadäwani ba epmäget kudän ba peŋyäŋekna nämo kaŋpäŋ nadäwaniken api kuneŋ. Päŋku äma äbori äbori u bämopiken näkŋo wäpna biŋam ärowani u api yäŋahäneŋ. <sup>20</sup>Täŋkaŋ notkaye komeni komeni it täkaŋ u yämagut yäpmäŋ kudupi pomna Jerusalem yotpärareken itak uken iron Yawe näka täŋ namikta ude api ämneŋ. U hos, doŋki, kamel ba karis mebäri mebäri uterak api ämneŋ. Yämagut yäpmäŋ ämnayäŋ täkaŋ uwä Isrel ämawebetä ketem, käbot ärutpak täwani gänaŋ peŋpäŋ irona Yawe näkŋo kudupi yotken yäpmäŋ ärok täkaŋ ude bumik api täneŋ. <sup>21</sup>Ude täŋirä uken nanik ätu bämop äma ude itta api yepmaŋpet, ba ätutä Livai täŋo äbot yäpurärätpäŋ kudupi yotken piä täkta iwoyäŋpäŋ api yepmaŋpet yäk.

<sup>22</sup><sup>x</sup> Täŋpäkaŋ Yawe näkä ŋode yäkgän täyat; Kunum ba kome kodaki täŋpayäŋ täyat unitä iŋamnaken pen api it yäpmäŋ kudeŋo udegän wäpjin biŋam ba äpetjiye nanakjiye kämi ahänayäŋ täkaŋ u pen api it yäpmäŋ äroneŋ yäk. <sup>23</sup>Täŋpäkaŋ Komepak Kodakitä Komepak Kodaki, ba Sabat Kadänitä Sabat Kadäni ämawebe äbori äboritä äbä Yawe näka api gwäjin äpmon namik täneŋ. <sup>24</sup><sup>y</sup> Täŋkaŋ äpämaŋ kuŋpäŋ ämawebe peŋawäk täŋ namani u kumäŋpäŋ parirä api yabäneŋ. Ämawebe u gupi gänaŋ yamun tärek-täreki nämotä naŋ eräŋirä kädäp mebet tärek-täreki nämotä gupi api ijin yäpmäŋ ärowek. Täŋirä ämawebe komeni komenitä yabäŋirä taräki kubä api täneŋ.

<sup>x</sup> 66:22 Ais 65:17; 2Pi 3:13; Rev 21:1    <sup>y</sup> 66:24 Mak 9:48; 1Te 2:15-16; Rev 14:10-11, 19:17-21

# Jeremaia

## Isrel ämawebetä Anutu täño man nämo buraminayän täño uwä iwantä pübä api yämagut yäpmän kuneñ

*Jeremaia 1:4-10*

Ekänitä Jeremaia profet epän täkta iwoyänjukuk

**1** <sup>4</sup>Yawe täño mantä jukunaken ñode äpmonjukuk;  
<sup>5</sup>“Gäk meñka koki gänañ nämo gepmañpa ahänjiri nadän gamiñkut. Ba meñka koki gänañ naniktä kwawak nämo ahänjiri gäk iwoyänñpäñ näkño mena jinom yäpmänñpäñ äma äbori äbori uken yänahäkta gepmañkut.

<sup>6</sup><sup>b</sup>Yawetä ude näweränä iwetkut; Ekäni Yawe ärowani, ude nämo! Näk äma gubanigän yäk. Upän gäkño man jide täñpäñ api yänahäwet. Mena bäräpi. <sup>7</sup>Näkä Yawe ude iwetkuro upänkañ ñode näwetkuk; Näk gubanigän yän nämo yäwen. Nämo, äma äbot u ba u gäwetpewa kwayän täyanken u kuñkañ man gäwerayän täyat ugänpäñ api yänahänñpäñ yäweren. <sup>8</sup><sup>c</sup>Nadätan? Yawe näkä ñode yänkehärom täyat; Näkä gäkkät itkañ watä säkgämän api it gamero unita ämawebe unita nämo umuntäwen.

<sup>9</sup><sup>d</sup>Ude näwetkañ Yawetä keru jinomnaken peñpäñ näwetkuk; Eruk, näkñaken man mekaken peyat. <sup>10</sup>U ka! Apiño näk äma äbori äbori ba unitäño intäjukun ämaniye intäjukun it yämikta kehäromi gamitat.

<sup>a</sup> 1:5 Sam 71:5-6; Rom 8:29; Gal 1:15-16    <sup>b</sup> 1:6 Kis 6:12    <sup>c</sup> 1:8 Mat 10:26; Luk 12:4; 2Ti 4:18    <sup>d</sup> 1:9 Ais 49:2; Mat 10:19; Luk 2:15, 12:12

Kehäromi unitä äma äbot ätu api täñpi waneñ. Täñ äbot ätu kehäromi uterak yäpi tägañirä kehäromigän api itneñ.

*Jeremaia 7:1-15*

**Anutu täño yotta jukuman**

**7** <sup>1</sup>Yaweken nanik man ñode Jeremaia jukuniken äpmonjuk; <sup>2</sup>Gäk päñku Yawe täño yot yämaken itkañ man ñode yänjahäñpäñ kañ yäwet; Juda ämawebe Yawe iniñ oretta ño äbäk täkañ in Yawe täño man ño nadäwut. <sup>3</sup>Yawe Kehäromi mäheñi, Isrel täño Anututä ñode yäyak; In irit kuñat-kuñat ba täktäkjin yäpmän äyänutpewä tägawän. Ude tänayän täño uyaku kome ñoken pen itneñta api nadän tamet. <sup>4</sup><sup>e</sup> In jop manman ñode yänpäñ uterak nämo yäpmän wädäneñ; Säkgämän itkamän! Ñowä Yawe täño kudupi yot, ñowä Yawe täño kudupi yot, ñowä Yawe täño kudupi yot! <sup>5</sup>Ude nämo! Inä bureni-inik irit ba täktäkjin yäpmän äyänutpewä tägawänpän äbotkayekät kudän siwonigän kowata kowata täñpeñ kuñatneñ. <sup>6</sup>Ba äma ban nanik inkät irani, ironi kodäñani, webe kajat, udewani ärowani nämo täñ yämineñ, ba äma momini nämo, kumän-kumän nämo däpneñ, ba anutu jopi bäneppin täñpawak täkañ u nämo nadän yämineñ. <sup>7</sup>Ude tänayän täño uyaku kome orajiyetä tärek-täreki nämo itta bian yäniñ kireñkuro ño in pen it yäpmän kukta api nadän tamet. <sup>8</sup>Upänkañ nadäkañ? In man bureni nämo, jop manman pähap terak yäpmän wädäk täkañ. Jide? Ude täñkañä bureni kañ-ahäk täkañ? Nämo!

<sup>9</sup>Inä kubota täk täkañ, äma kumän-kumän däpmäk täkañ, kubokäret kädet iwat täkañ, ba jop manman terak wohutpäñ yänkehäromtak man yäk täkañ. Täñpäñ anutu jopi Balta gupe kábäñi nitek ijiñ imik täkañ, ba anutu jopi ätu bian nämo yäpmän kuñarani u iwat täkañ. <sup>10</sup>Eruk jide? Kudän waki näkä taräki nadäk täyat u täñkañ näkä yotken wäpna itakken ño äbänpäñ inamnaken itpäñ ñode yäk täkañ uwä täga ba?; Yot ñonitä äyuy täñ nimiñirän inamkaken säkgämän itkamän! <sup>11</sup><sup>f</sup> Jide? Yot ño gänañ näkño man pätak u intä nadänirä kubo äma ätu täño kábop irit bägup ude äworetak ba? Nämo, Yawe näkä tabänpäñ-nadäk täñ yäpmän äbut!

<sup>12</sup><sup>g</sup> Eruk, Silo komeken imaka täñkuro u kuñkañ kañ kawut. Yotpärare unitä jukun naniñ oretta wäpna peñkuro upänkañ Isrel ämawebenaye täño waki unita yänpäñ kome u täñpa wañkuñ. Unita juku piwut! <sup>13</sup>Inä wakiwaki u pen täñ irirä Yawe näkä jukuman wari wari täwet yäpmän äburo upänkañ nämo nadän namiñkuñ. Näk inken gera yänkuro upänkañ

<sup>e</sup> 7:4 7:8,10,11; Luk 3:8    <sup>f</sup> 7:11 Mat 21:13; Mak 11:17; Luk 19:46    <sup>g</sup> 7:12-14 Jos 18:1; Sam 78:60; Jer 26:6

naniŋ yäkta bitnäŋkuŋ. <sup>14</sup>Unita Silo yotpärareken täŋpawak täŋkuro, yot näkŋo wäpna nitek ŋo udegän api täŋpet. Bureni, kudupi yot näkä äbekjiye orajiye ba inta tamani unita nadäŋjirä ärowani täk täkaŋ u, Silo yotpärareken täŋkuro udegän api täŋpet. <sup>15</sup>Näkä iŋamnaken nanik api dämpänpäŋ täwat kirewet, Efraim äbot notjiye kudup täŋ yämiŋkuro udegän.

*Jeremaia 11:18-20*

**Jeremaia kumäŋ-kumäŋ utta man topuŋ**

**11** <sup>18</sup>Ämatä näk täŋpawakta man yäŋpäŋ-nadäk täŋkuŋo unitäŋo biŋam Yawetä näwet ahäŋjirän nadäŋkut.

<sup>19</sup>Bureni, näk tom bätaki udewani, ämatä dämpayäŋ yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuk täkaŋ ude. Näk nutta yäŋpäŋ-nadäk täkaŋ yäŋ nämo yabäŋpäŋ-nadäŋkut. Uwä ŋode yäŋkuŋ; Eruk päya mujipi nitek kaŋ madäna! yäk. Madäŋpena paotinik täŋjirän ämatä unita kaŋ guŋ tawut!

<sup>20</sup>Näka ude yäŋkuŋo upäŋkaŋ Yawe kehäromi mäheŋi, gäk ämawebe täŋo bänepi nadäk-nadäki bok täŋpäŋ-yabäŋkaŋ kudän siwoŋi terak yäpmäŋ danik täyan. Urita bäräpi ŋo gäk ketka terak peŋjira kokwawakka äma uterak pewi äroŋjirä kaŋ yabäwa.

*Jeremaia 15:15-21*

**Yawetä Jeremaia bänepi täŋkehärom takta man iwetkuk**

**15** <sup>15</sup><sup>h</sup>Täŋpakaŋ Jeremaia näkä Yawe ŋode iwetkut; Yawe, gäk näkŋo bäräpina nadätan unita nadäŋ namiŋpäŋ täŋkentäŋ namisi. Täŋkaŋ äma näk täŋpawak täŋ itkaŋ ŋonita kowata komi yämisi. Yabäŋ äwaräkuk täŋjiri näk kumäŋ-kumäŋ nämo nutneŋ. Nadätan? Näk gäkŋo epän täŋjira iwan u täŋ namik täkaŋ. <sup>16</sup><sup>i</sup>Kadäni kadäni man näwet täŋkuno u yäpmänpäŋ iyap taŋkut, ämatä ketem yäpmänpäŋ nak täkaŋ ude. Täŋjira manka unitä bänep oretoret taŋi pewän ahäŋ namiŋkuk. U imata, näk Yawe Anutu kehäromi mäheŋi gäkŋata biŋam itat unita.

<sup>17</sup>Näk äma käbeyä täŋkaŋ man jopi-jopi yäŋkaŋ yäŋpäŋ-mägayäk täŋtän kuk täkaŋ udewanikät itpäŋ oretoret nämo täk täyat. Nämo, gäk man näwet täyan unita juku piŋpäŋ äma waki täŋpanita kokwawak taŋi nadäŋkaŋ näkŋa pärik it täyat. <sup>18</sup>Upäŋkaŋ komi imata wari wari nadäŋ itat? Komi nadätat uwä paräm bänepnaken tokŋetak u mebäri imata u bäräneŋ nämo tägak täyak? Gäk ume äpä kum täŋpani ude täŋnäŋjaren,

<sup>h</sup> **15:15** Mat 5:11-12, 10:22, 19:29; Rom 12:19; 2Ti 4:14; 1Pi 4:14-16 <sup>i</sup> **15:16** Sam 19:10, 119:72, 97, 103



ume säkgämän nänpa yäkŋat pänku ume kawuk täwanipän käwa waneŋo ude?

<sup>19</sup>Ude yänjira Yawetä kowata ŋode näwetkuk; Gäk näkken äneŋi äbänjiri gämagutpän gepmaŋpa piä watä ämana ude äneŋi täga api iren. Täŋkaŋ man jopjop yäkyäk kädet u peŋpän man täga mebäri niked ugänpän yänahäwayän täyan uwä näkŋo mena jinom yäpmänpän bumik api iren. Ude tänjiri ämawebe gabänkaŋ api gäwarän täneŋ, gäkä ämawebe nämo api yäwarän täwen. <sup>20</sup>Ude tänjiri gäk näkŋa tänpewa ämawebe u iŋamiken yewa kehäromi, ainpän täŋpani ude api iren. Näkŋa watä säkgämän it gamiŋira ämawebe u iwan täŋ gamiŋpän täga nämo api yäpmän äpneŋ. <sup>21</sup>Nämo, näkä äma waki täŋpani, butewaki bänep nadäk-nadäki-kät nämo kuŋat täkaŋ unitäŋo keriken nanik wädän tädotpän api gepmaŋpet. Yawe näkä ude yänkehärom täyat.

*Jeremaia 17:5-8*

**Man wakikät man täga**

- 17** <sup>5j</sup> Yawetä ŋode yäyak;  
 Äma ŋodewani uwä wakita biŋam; Äma Yawe näk mäde ut namiŋpän noriyeta nadän yämikinik täŋpän uterak tubeŋ kuk täkaŋ, ba äma täŋo kehäromita nadänjirä ärowani täk täkaŋ.  
<sup>6</sup> Äma uwä päya kome waki, gakŋini nämoken gämäneŋ ärok täkaŋ ude wani. Uwä imaka täga ahänayän täkaŋ uwä nämo api yabäneŋ. Nämo, uwä kome kawukiinik, ämatä itpän-nadäk nämo täŋpaniken jäwärigän api itneŋ.
- <sup>7k</sup> Upänkaŋ ämawebe Yawe näk nadän namikinik täŋpän näkä terak tubeŋ kuk täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
- <sup>8l</sup> Äma ude wani uwä päya ume pomi terak piwani ude. Unitäŋo jäwäri pewä yäpmän ume gänaŋ äpmok täkaŋ unita edap dapuri taŋi ijiweko upänkaŋ nämo umuntäneŋ. Nämo, uwä kubirigän pen ärok täkaŋ. Täŋpakaŋ iwän kadäni kəroŋi nämo taweko upänkaŋ nadäwätäk nämo täk täkaŋ. Nämo, unitäŋo bureni uwä pen yäpurärät pän pat täkaŋ.

*Jeremaia 20:7-13*

**Jeremaia tä Anutu bänep nadän bäräpi yänahänpän iwetkuk**

- 20** <sup>7o</sup> Yawe, gäkä yännäŋatpewi gäkŋo man u nadänpän piä ämaka ude itkut. Kehäromika uwä näkŋo kehäromi irepmitak

<sup>j</sup> 17:5 Sam 62:9, 118:8; Hib 3:12    <sup>k</sup> 17:7 Sam 25:2, 34:8, 146:5; Ais 50:7; Rom 10:11; 1Pi 2:6    <sup>l</sup> 17:8 Sam 1:3, 92:12

unita gäkŋo piä man namiŋkuno u täga nämo irepmitkut. Täŋkuropän apiŋo ämawebe yänärok näwetpän kepma kepma yänpän-nabän mägayäk bumta täj itkaŋ. <sup>8</sup> Man kwini kubä nämo yänahäk täyat. Kadäni kadäni gäkŋo meka jinom yäpmänpän tänpäwak ba komi ahäkta mangänpän yänahäk täyat. O Yawe, gäkŋo manbiŋam ude yänahäk täyat unita ämawebetä u nadänkaŋ mäyäk namiŋpän kadäni kadäni naniŋ täwet täkaŋ.

<sup>9</sup> Tänpäkaŋ gäkŋo man yänahäkta bitnänpän mäde ut gamikta nadäk täyatken gäkŋo manbiŋamta nadäk täyat unitäwä bänepna kujatnaken kädäp mebettä-yän ijij yäpmän kuk täyak. Täŋirän manbiŋam u käbop peŋpän täga nämo yänahäkta pipiri pähap täk täyat upänkaŋ täga nämo. <sup>10</sup> Tänpäkaŋ äma mäyaptä jiap terak ŋode yänirä nadäk täyat; Jeremaia uwä umun mangän wari yäk täyak. Unita apiŋogän manken tena! Ude yänirä notnaye bok kuŋaranitä imaka, wakitä näkä terak ahänpän tänpäwakta dapun täj itkaŋ ŋode yäk täkaŋ; Täga käwep täŋikŋatpena maŋpän man yäk täyak unita kowata komi kaŋ imina.

<sup>11</sup> Ude yäk täkaŋ upänkaŋ Yawe, gäk täŋkentän namikta komi äma kehäromigämän udewani it namitan. Unita äma komi namik täkaŋ uwä näk tänpäwakta api tänpä waneŋ. Tänpä wawäpän mäyäk yäpnayän täŋo uwä ämatä täga nämo api guŋ täneŋ. U pen yänpän-nadäk api täk täneŋ. <sup>12</sup> Unita Yawe kehäromi mähe mi, gäk ketka terak bänep nadän bäräpna ŋo peyat. Gäk äma siwoŋi täŋo bänep nadäk-nadäki kaŋpän nadänpän yäpmän danik täŋpani unita ämawebe waki uken tänpäwakka pewi ahän yämiŋirän kaŋ kaŋpän nadäwa.

<sup>13</sup> Yäke! Yaweta oretoret kap teŋ imiŋpän wäpi biŋam punin pena. U imata, äma jäwäri äma waki täŋo keriken nanik wädän tädotpän yepmak täyak unita.

#### *Jeremaia 23:1-6*

#### **Intäjukun äma täga kubä api ahäwek**

**23** <sup>1</sup> Yawetä ŋode yäyak; Wa! Juda äbotken nanik yawak ämawebenayeta watä irani uwä api waŋ moreneŋ! Watä äma uwä ämawebenaye däpmänpän yäwat kireŋpewä ämetpeŋ kuŋtänpä kuk täkaŋ unita.

<sup>2</sup> Unita Isrel täŋo Anutu Yawe unitä yawakiye täŋo watä ämata ŋode yäyak; Yawe näkä bureni ŋode yänahänpän täwetat; Inä yawaknayeta watä säkgämän nämo itkaŋ täŋgaŋa-gaŋa täŋirä eruk ämet tänpä kuŋkuŋo unita waki ude täŋkuŋo unita näkä kowata komi piä api tamet.

<sup>m</sup> 20:9 Luk 9:62; Apos 4:20, 17:16; 1Ko 9:16-17; 2Ko 5:13-15    <sup>n</sup> 20:11 2Ti 4:17

<sup>o</sup> 23:1 Mat 23:13-15, 15:14; Luk 11:46; Jon 10:10; 1Ti 6:5; 2Pi 2:1

<sup>3</sup>Ude täņkuņopāņ yawaknaye komeni komeni täņpewa kuņtāņpā kuņpāņ kumāņ moreņkuņo kokoki ittāņ kukaņ u nākņa āneņi yāmagut pābā ini yewaken ābot kubāgān api yepmaņpet. Ude täņpakaņ yeriniye ahāņ-bumbum api tāneņ. <sup>4p</sup> Ude täņirā watā āma yabāņ ahāņpāņ yepmaņpa watāni sākgāmān it yāmiņirā umunkāt nāmo kuņarirā uken nanik kubätä jop nāmo api paorek. Yawe nākā ude yāņkehārom täyat.

<sup>5</sup>Tāņpakaņ Yawe nākā āneņi ņode yākgān täņpa; Āma siwoņi kubā Devittā ābotken nanik iwoyāņpāņ tewa kwawak ahāwekta kadāni kubā iwoyāņkuro itak. Āma unitā intājukun āma ude itkaņ nadāk kādet siwoņi tāga terak āmawebe api yāmagurek. <sup>6q</sup> Tāņpakaņ unitāņo kadāniken Juda ābottā sākgāmān irirā Isrel āmawebe bānep kwini terak api itneņ. Tāņkaņ unitāņo wāpi ņode api yāwetneņ; Yawe siwoņi irit kuņat-kuņat tāņo māhemnin bureni-inik.

*Jeremaia 23:23-29*

**Man jopi ba Anutu tāņo man bureni unita man**

<sup>23</sup>Yawe nākā ņode yāyat; Jide? Nāk Anutu tuāngān irani yāņ nadākaņ? Nāmo, nāk banken imaka, it täyat. Nāk uken-uken kudup it täyat. <sup>24r</sup> Tāņpāņ āma kubätä kome kubāken kābop ireko uwā nāk tāga nāmo kaņ-ahāwek yāņ nadākaņ? Ude nāmo, nāk kunum kenta kome kāwuri kāwuriken kudup it morek täyat.

<sup>25</sup>Nadākaņ? Profet nāk wāpna terak u ba u api ahāwek yāņ yāk tākaņ upāņkaņ jop man yāk tākaņ. U dāpmonken kaņkumāņ yāņ yāk tākaņ. Upāņkaņ nāmo, nāk jop man yāk tākaņ u nadāk täyat. <sup>26</sup>Profet u man jop man iniken nadākken nanik yāpmāņpāņ yāņahāņirā nākņo āmawebenaye jop yāņ-yākņat tākaņ u jidegān api penēņ? <sup>27</sup>Uwā imaka dāpmonken kaņpāņ nāwetgāwet täņpāņ āmawebenayeken yāņahāņpāņ ņode nadāk tākaņ; Ude täņitna āmawebetā Anutu māde kaņ ut imut, ābekiye oraniyetā māde ut imiņpāņ anutu jopi Bal u iniņ oret täņkuņo udegān yāņ nadāk tākaņ.

<sup>28s</sup> Unita profet kubätä imaka dāpmonken kāweko uwā ņode yāņahāwek; U dāpmonkengān kat, u bureni nāmo kāwep yāņ yānaņi. Tāņ profet kubā nākņo man bureni mena jinomken nanik yāpeko uwā nākņo man u nadāk kubākāt nāmo awāhutpāņ bureniģān yāņahāwek. Unita jide nadākaņ? Rais gupi pidāmi u naņpā tāgawek, ba rais bureni naņpā tāgawek? <sup>29t</sup> Yawe nākā ņode tāwera nadāwut; Nākņo man bureni uwā kādāp mebet bumik, ba noņ-gemāntā mobā dāpmāņ kokoyāk tākaņ ude bumik yāk.

<sup>p</sup> 23:4 Sam 78:72; Apos 20:28-29; 1Pi 5:1-4; Jon 10:27-30    <sup>q</sup> 23:5-6 Jer 33:14-16

<sup>r</sup> 23:24 Stt 16:13; Sam 139:7-16    <sup>s</sup> 23:28 1Ko 3:12-13, 4:2; 2Ko 2:17; Hib 4:12

<sup>t</sup> 23:29 Luk 24:32; Apos 2:37; 2Ko 2:16, 10:4-5

*Jeremaia 24:1-10***Wama waki ba täga unitäño man wärani**

**24** <sup>1</sup> Tänpäkañ Babilon nanik täño intäjukun äma Nebukatnesatä Juda ämawebe iwan täñ yämiñpäñ Jerusalem nanikpäñ yäñ-yäkñat yäpmäñ Babilon kuñkuk.

U Jehoiakim täño nanaki wäpi Jekonaia, Juda nanik täño intäjukun äma ukät Juda nanik täño äma ekäni ekäni ba äma keritä imaka imaka täkta mebäri nadäwani u kudup Babilon komeken yäñ-yäkñat yäpmäñ kuñkuk. Eruk u punin terak Yawetä Jeremaia näk döpmonken ñode näwoñärenkuk; Wama mujip yäk yarä Yawe täño kudupi yot yämaken irirän yabäñkut. <sup>2</sup>Yäk kubäwä wama mujipi täga. Täñ yäk kubäwä mujipi waki, ämatä täga nänäñi nämo.

<sup>3</sup>Yawetä ude näwoñärenpäñ eruk näwet yabäñkuk; Jeremaia, imatäkenpäñ käyan? Ude näweränä ñode iwetkut; Wama mujipipäñ yabätat yäk. Mujipi täga uwä tägagämän. Täñ waki uwä wakiinik, ämatä täga nänäñi nämo.

<sup>4</sup>Ude iwerawä Yawetä näwetkuk; <sup>5</sup>Yawe, Isrel täño Anutu näkä ñode yäyat; Wama mujip täga udewani ätuwä Juda nanik ätu yawat kireñpewa Babilon kuñkuño unita nadäwa täga täkañ. <sup>6</sup>Ämawebe unita watä säkgämän it yämiñpäñ äneñi yämagut yäpmäñ kome ñoken api äbet. Ude täñkañ nämo api täñpa waneñ. Nämo, näk api täñkentäñ yämet. Yabäñ yäwarira ini ugän säkgämän api itneñ. Äneñi nämo api yawat kirewet. <sup>7</sup>Yäñ Täñkañ bänepitä näk äneñi nepmäñitpäñ unita näka Yawe, Anutu bureni yäñ nadäkta bänep nadäk-nadäki kodaki api kireñ yämet. Ude täñjira uwä näkño ämawebe ude irirä näkä unitäño Anutuni api it yämet.

<sup>8</sup>Tänpäkañ wama mujipi waki, ämatä täga nänäñi nämo udewani ureñ täñpä kuk täkañ udegän näkä Juda täño intäjukun äma Sedekaia ukät täñkentäkiye ba Jerusalem nanik ini komeni kujatken pen it täkañ unita udegän api täñ yämet yäk. Äma u Isip komeken itkañ ba komeniken ño itkañ u kudup waki pentagän api täñ yämet. <sup>9</sup>Ude täñ yämiñpäñ yawat kireñpewa komeni komeni kuñtäñpä kunayäñ täkañken ämawebetä unitäño biñam nadäñpäñ unita nadäwä taräkiinik täñpäpäñ sära yäwetpäñ api yäniñ wärätneñ. <sup>10</sup>Täñkañ yäñpewa nakta jop itpäñ kumäñit, käyäm wakitä täñpäñ wawäpäñ kumäñirä iwantä päbä däpmäkgän api täneñ. Ude täñ yäpmäñ kuñ irira ämawebe äbot uwä kome äbekiye oraniye ba inita yäniñ kirewani uken kudup api paot moreneñ.

<sup>1</sup> 24:1 2Kn 24:12-16; 2Sto 36:10    <sup>2</sup> 24:7 31:33-34; Lo 30:2-4; Rom 6:17; Hib 8:10

## Jeremaia 26:1-16

## Jeremaia kumäj-kumäj utta yäjkuņ

**26** <sup>1-2</sup> <sup>w</sup> Jehoiakim, Josaia tājō nanakitā Juda tājō intājukun āma ude yāput peņpāj api irirān kadāni uken Yawetā Jeremaia ŋode iwetkuk; Yawe nākā ŋode peņ gāwetat; Gāk kumaņ pāņku kudupi yot tājō kābeyā bāgupken itkaņ Juda tājō yotpārare uken-uken naniktā nanioret kābeyāta u ābāk tākaņ u man yāwetta peņ gāwetkuro u kudup yānahājņpāj kaņ yāwet. Man u kubā kābop nāmo pewen. <sup>3</sup>Man u kudup yānahājņiri āmawebe u nadājņpāj iyap taņpāj bānep āyājutpāj tāktāki waki u peņ moreneņ kāwep. Ude bureni tānayāj tājō taņpāwā peņawākita yājņpāj taņpāwak taņ yāmikta man bian yājkuuro u peņpāj bureni nāmo api tāņpet.

<sup>4</sup>Eruk, Yawetā āmawebe man ŋode kaņ yāwet yāj nāwetkuk; Yawe nākā in ŋode peņ tāwetat; In nākņo man u nadājņpāj бага jukuman nitek tamiņkuro u kaņ iwarān tāwut. <sup>5</sup>Tāņkaņ profet piā āmanaye, wari wari yāniņ kireņpewa āreņpāj man yānahāk tākaņ upāņkaņ in unitājō man u nāmo nadājņpāj iwatkuņ. Tāj apiņowā mani nadāj imiņpāj kaņ buramiwut. <sup>6</sup><sup>x</sup> Ude nāmo tānayāj tājō uwā kudupi yot ŋo api tāņpa waneņ, bian Silo komeken naniņ oretoret kābeyā bāgup tāņpa waņkuņo ude. Ude tāņjira āma ābori āboritā man waki yānayāj nadājņpāj kome ŋonitājō wāpi api yāneņ.

<sup>7</sup>Eruk Jeremaiatā Yawe tājō yot gānaņ man u yānahājņirān bāmop āma, ba profet ātukāt āmawebe kuduptagāntā nadājkuņ. <sup>8</sup>Tāņkaņ man kudup Yawetā u yānahākta iwetkuko udegān yānahāj morewānā bāmop āma, profet ba āmawebe kudup akuņ kireņpāj iņitpāj yājkuņ; Gāk apiņo kumākinik tāņpayāj! yāk. <sup>9</sup>Gāk Yawe tājō wāpi terak imata yot ŋo Silotā waņkuko udegān api wawek yāj yāk tāyan? Ba imata yotpārare ŋo waņpāj āmawebe kuduptagān api paotneņ yāj yānahāk tāyan? Ude yājņpāj Yawe tājō yot gānaņ u Jeremaia it gwājijkuņ.

<sup>10</sup>Eruk Juda nanik tājō āma ekāni ekānitā biņam nadājņpāj intājukun āma tājō yot gānaņ naniktā āpāņpāj pāņku Yawe tājō yot gānaņ āroņpāj yot unitājō yāma kubā wāpi Yāma Kodaki uken kābeyā tākta maņitpāj itkuņ. <sup>11</sup>Maņit irirā bāmop āma ba profettā āma ekāni ekāni ukāt āmawebe kuduptagān itkuņo u ŋode yāwetkuņ; Āma ŋo yotpārare ŋo wakta yānahājņirān nadāk tākaņ. Unita kumākta biņam tāņpān! yāk.

<sup>12</sup>Ude yāwāwā Jeremaiatā āmawebe kuduptagān ŋode yāwetkuk; Yawe ini yot ba yotpārare ŋonitājō man yānahājņira intā nadākta peņ nāwet-pewān ābut. <sup>13</sup>Unita ŋodetā irit ba tāktākjin yāpā-tāgawāpāj

<sup>w</sup> 26:1 2Kn 23:36–24:6; 2Sto 36:5-7    <sup>x</sup> 26:6 Jos 18:1; Sam 78:60; Jer 7:12-14

Yawe Anutujin tãjo man buramiñpãñ kuñarut. Ude tãnayãñ tãjo uyaku Yawetã kokwawaki peñpãñ tãñpãwak ahãñ tamikta yãñkuko u nãmo api pewãn ahãwek. <sup>14</sup>Tãñ nãhã ketjin terak itat. Unita imaka u ba u tãñ namikta nadãwã siwoñi tãñpãwã udegãn kañ tãñ namut. <sup>15</sup>Upãñkañ nadãkinik ñode tãñput; Nãk kumãñ-kumãñ nutnayãñ tãjo uwã ãma momina nãmo nãkño nãgãttã in ba yotpãrare ñoken ba ãmawebe uken it tãkañ u terak api ãrowek. U imata, Yawetã ini man pãke ño yãñahãñpãñ tãwerira intã nadãkta nepmañpãñ yãpmãñ äbut.

<sup>16</sup>Jeremaia man ude yãwãnã ãma ekãni ekãni ukãt ãmawebe kuduptã bãmop ãmakãt profet ñode yãwetkuñ; ãma ño kumãkta biñam tãnañi nãmo! Uwã Yawe Anutunin tãjo wãpi terak man u niwet yãpmãñ äbãtak yãk.

*Jeremaia 28:1-9*

**Jeremaiatã profet jopi Hanania jukuman iwetkuk**

**28** <sup>1</sup>Yuda tãjo intãjukun ãma Sedekaia u obañ 4 komepak 5 ude intãjukun ãma piã wãp yãpmãñpãñ irirãn, eruk obañ u gãnañ profet kubã Gibeon yotpãrareken nanik wãpi Hanania, Asu tãjo nanaki unitã man kubã nãwetkuk. Nãk kudupi yot gãnañ, bãmop ãma ba ãmawebe iñamiken irira ñode nãwetkuk; <sup>2</sup>Yawe kehãromi mãhemi, Isrel tãjo Anutu u ñode yãñkuk; Babilon tãjo intãjukun ãma unitãjo kehãromini uwã yãpmãñ ãpãkinik tãñkuro unita komi piãjin u api tãrewek. <sup>3</sup>Obañ yarã nãmo tãreñirãn kudupi yot tãjo tuñum säkgãmãn Babilon tãjo intãjukun ãma wãpi Nebukatnesatã kubo tãñpãñ komeniken yãpmãñ kuñkuko u ãneñi api yãpmãñ äbet. <sup>4</sup>Juda tãjo intãjukun ãma wãpi Jekonaia, Jehoiakim tãjo nanaki ukãt Juda ãmawebe kuduptagãn iwantã Babilon kome yãpmãñ kuñkuño u imaka, yãñ-yãkñat yãpmãñ api äbet. Bureni, Babilon tãjo intãjukun ãma unitãjo kehãromi yãpmãñ ãpãkinik api tãñpet. Yawe nãkã ude yãñkehãrom tãyat.

<sup>5</sup>Eruk, Hananiatã man ude yãñirãn nadãñpãñ profet Jeremaiatã Yawe tãjo yot gãnañ bãmop ãma ba ãmawebe kudup itkuño u iñamiken ñode yãñkuk; <sup>6</sup>Tãgagãmãn yãyan yãk. Yawetã yãyan udegãn kañ pewãn ahãwut. Kudupi yot tãjo tuñum, ba ãmawebe Babilon naniktã yãñ-yãkñat yãpmãñ komeniken kuñkuño u ãneñi kañ yãpmãñ äbãn yãñ nadãtat. <sup>7</sup>Upãñkañ apiño gãkña ba ãmawebe kudup nãkã man kubã yãwayãñ tãyat ño juku peñpãñ nadãkot! <sup>8</sup>Nãk ba in nãmo iritna profet bian itkuñonitã it yãpmãñ äbãkañ u profet man ñode yãñkuñ; ãmik, tagwãn irit ba kãyãm wakiinik unitã ahãñkañ ãmawebe komeni komeni ba äbot kehãromi nikek mãyap api tãñpãn waneñ yãñ yãñkuñ. <sup>9</sup>Tãñ profet kubãtã säkgãmãn irit tãjo profet

† 28:1 2Kn 24:18-20; 2Sto 36:11-13

man yaweko uwä imaka unita yaweko u bureni ahäñirän uyaku ñode täga yäne; U profet bureni, Yawetä pewän äbani. Nämo täñpawä, nämo!

*Jeremaia 31:7-13, 31-34*

### Anututä ämawebeniye api täñkentän yämek

- 31** <sup>7</sup>Yawetä ñode yäyak;  
Isrel äbotta yänpäñ oretoret kap tek täkot. Anutu injamiken Isrel äbot uwä äma äbori äbori päke u yärepmitak.  
Unita gera terak naniñ orepän ñode yäk täkot; O Yawe, Isrel ämawebe kokoki yarägäntä mäde nämo ut gamiñkuño u täñkentän yämi yän yäk täkot.
- <sup>8</sup> Bureni, Anutu näkä ämawebenaye kome unude käda iwantä yäpmän kuñkuño uken nanik ba komeni komeni kuñtäñpä kuñkuño uken nanik äneñi api yän-yäkñat yäpmän äbet.  
U kuduptagän, äma äbot pähap api yämaguret. Äma dapuri tumbani, kwäyähäneñ täñpani, webe koki nitek ba nanak bäyanayän täñbubik täkañ u imaka api yämaguret.
- <sup>9</sup> Ämawebe uwä oretoret täñpäñ konäm kottän api ämneñ. Ba näkken yänpik man yänñtäñ api ämneñ.  
Bureni, näk Isrel ämawebe täño nani ude irira uwä nanakna tuäna ude irirä näk kädet bähatgän ume säkgämän dubiniken yän-yäkñat yäpmän äbänjira jibi kubä nämo api yäpneñ.

### Anutu täño ämawebetä säkgämän api itneñ

- <sup>10</sup> Äma äbori äbori in juku säkgämän penkañ Yawe täño man täwerayän täyat ño ket nadäwut. Nadänpäñ udegän yänahänjirä ämawebe gwägu pähap udude käda itkañ u imaka, nadäwut.  
Isrel ämawebenaye yawat kireñpewa uken-uken kuñtäñpä kuñkuño uwä äneñi yän-yäkñat yäpmän äbä äbot kubägän yepmañpäñ watä säkgämän api it yämet, sipsip watä ämatä täk täkañ ude.
- <sup>11</sup> Bureni, Yawe näkä Jekop täño äboriye iwan kehäromi keriken itkañ u epän tañi täñpäñ näkñata äneñi api yäpet.
- <sup>12</sup> Ude täñjira Saion pom terak päro itkañ oretoret tañi, gera mämä terak api täñ itneñ. Täñkañ imaka imaka Yawe näkä ñode bujät yämayän täyat unita oretoret u api täneñ;  
Ketem, wain umekät olip gakñi, sipsip ba bulimakau u kudup näkä api yämet. Ude täñ yämiñjira epäniken yänattä ume säkgämän wädänkañ gäripi nitek ärok täkañ ude api täneñ. Täñkañ täñbutebute wari nämo api täneñ.
- <sup>13</sup> Täñpakañ kadäni uken webe gubañitä kap teñkañ oretoret api täneñ. Täñjirä äma gubañi ba tägawani u imaka, udegän api täneñ.

Näkä konäm butewakini yäpman̄ kewen̄pān̄ oretoret, bānep pidām  
api pewa ahān̄ yāmineŋ.

....

### Topmāk-topmāk mebāri kubā

31<sup>z</sup> Yawetā ŋode yāŋkuk;

Kadāni kubā iwoyāŋkut. Kadāni uken āmawebe Isrel äbotken nanik  
ba Juda äbotken nanik ukät topmāk-topmāk kodaki api pewa  
ahāneŋ.

32 Tāŋpākaŋ topmāk-topmāk pewa ahānayān̄ tākaŋ uwā biani ude nāmo.  
Biani uwā äbekiye oraniye Isip komeken nanik kerigān̄ yepmāŋitpān̄  
yāmagut yāpman̄ äburo ugān̄ tāŋkut.

Ude tāŋkuro upāŋkaŋ topmāk-topmāk unitāŋo man kāderi u nāmo  
iwatkuŋ. Nāk äpi ude it yāmiŋkuropān̄ nāka bitnāŋkuŋ. Nāk  
Yawetā man ude yāyat!

33<sup>a</sup> Eruk, kāmi Isrel āmawebekät topmāk-topmāk mebāri kubā ŋode  
api tāŋpet; Man kādetna siwoŋi u nadāk-nadāki-ken peŋ yāmiŋpān̄  
bānepiken kehāromigān̄ api kudān̄ tāwet.

Ude tāŋkaŋ nāk Anutuni ude irira u āmawebenaye api itneŋ.

34<sup>b</sup> Tāŋpākaŋ āmawebe kuduŋtagān̄, äpani ba ärowanitä Yawe nākŋo  
mebārina api nadāwā tāreneŋo unita āma kubātā noriye äwāŋjiye  
ŋode nāmo api yāwetpān̄ yāwoŋäreneŋ; Yawe tāŋo mebārinita  
nadāwut.

Tāŋpākaŋ āmawebe unitāŋo wakini peŋ moreŋpān̄ mominita guŋ  
takiniŋk api tāŋpet yāk. Yawe nākā ude yāŋkehārom tāyat.

### Jeremaia 33:14-16

#### Devittā äbotken nanik intājukun āma kubā api ahāwek

33<sup>c</sup> 14<sup>c</sup> Yawetā ŋode yāŋkuk;

Isrel ba Juda äbotta iron tāŋ yāmikta yāŋkehāromtak man  
bian yāŋkuro unitāŋo bureni pewa ahākta kadāni ahāwayān̄ tāyak.

15 Kadāni uken nākā Devittā äbotken nanik āma siwoŋi kubā api pewa  
ahāwek, kāruk kodaki imātpān̄ abāk tākaŋ ude. Tāŋkaŋ āma unitā  
āmawebe kudān̄ siwoŋi terak api yāmagurek. 16 Tāŋpākaŋ unitāŋo  
kadāniken Juda äbottā sākgāmān̄ irirā Isrel āmawebe bānep kwini terak  
api itneŋ. Tāŋkaŋ unitāŋo wāpi ŋode api yāwetneŋ; Yawe siwoŋi irit  
kuŋat-kuŋat tāŋo māhemnin bureni-inik.

<sup>z</sup> 31:31 Mat 26:28; Mak 14:24; Luk 22:20; 1Ko 11:25; 2Ko 3:6    <sup>a</sup> 31:33 Hib 8:8-12, 10:16

<sup>b</sup> 31:34 Hib 8:8-12; Hib 10:17    <sup>c</sup> 33:14-16 Jer 23:5-6



# Krai

## Isrel naniktä Jerusalemta yänpän butewaki kap tewani

*Krai 3:22-33*

### Yawe täño iron u ini pärik kubä

22 Yawe täño orakoraki u tanji pähap, ba butewaki nadän nimik täyak uwä paot-paori nämo.

23 Ironi uwä kome yänjek täyak ude kodakitä kodaki ahänj nimik täyak. Bureni Yawe, nadän nimikinik täk täyan uwä ärowani pähap.

24 Unita bänepnatä ñode yäyat; Yawe unitägän gäripna däpmänj tärek täyak unita ini täñkentän namikta api itsämäk täñpet.

25 Bureni-inik! Ämawebe Yawe terak yengämä pewäpänj mani kotäk iwatta bänep pek täkanj unita bänep oretoret pewän ahänj yämik täkanj.

26 Unita äma kubätä Yawe täño yäpätägak epänita kwikinik itsämbayänj täko uwä täga.

27 Ba äma kubätä gubañiniken bäräpi kotawayänj täko, u imaka tägagän.

28 Yawetä bäräpi piri terak peñ imiñirän kehärom täñpänj inigän mankum kwikinik kañ irän.

29 Yawetä käwep api täñkentän namek yänpänj inita nadäwän äpani täñpöpänj injami dapun kädäkut gänañ yäpän äpmonen.

30 Kwikinik itpäñ äma kubätä urayänj täñirän bumumi iniñ kirewän kañ urän. Urirän mäyäk pähap u kañ kotawän.

31 U imata, Ekänitä äma yabä kätäkinik täga nämo täñpek.

32 Nämo, iron käderi ärowani pat imitak unita äma kubäta komi butewaki imiñkañ upänkañ api orañ imek.

33 Täñpäkañ komen ämawebeta komi bäräpi yämikta gäripni nämo nadäk täyak. U jop nadänj komi butewaki nämo yämik täyak.

# Esekiel

## Isrel ämawebe ämatä komeken irirä Profet Esekieltä Anutu täño manbiñam yäwetkuk

*Esekiel 2:1-5*

**Anutu täño meni jinom yäñahäwani kubä**

**2** <sup>1</sup>Täñpäkañ Yawetä ñode näwetkuk;  
Äma täño nanak, gäk akuñpäñ iriri man kubä gäwerayäj yäk.  
<sup>2</sup>Ude näweränä Munapiktä näk magätpäj yäpmäj päñaku nepmañpäñ  
käroñ itkañ Anututä man ñode yäñirän nadäñkut; <sup>3</sup>Äma täño nanak,  
Isrel äbotken gäwera api kwen. Äbot uwä peñawäk täñpanitä mäde ut  
namiñkuñ. Ämawebe apiño itkañ u äbekiye oraniyetä man bitnäk täñ  
yäpmäj äbuño udegän ärowani pen täñ namik täkañ. <sup>4</sup>Uwä gwäki  
kehäromi, manna nämoinik buramik täkañ. Unita Ekäni Yawe ärowani  
näkä man gäwerayäj täyat udegän kañ yäwet yäk.

<sup>5</sup>Täñpäkañ uwä äbot ärowaniinik unita yäweriri nadäñpäñ nämö  
käwep api nadäj gamineño upäñkañ ñode api nadäwä tumneñ; Profet  
bureni kubätä bämopninken itkañ man niwetkuk yäj api nadäneñ.

*Esekiel 17:22-24*

**Anututä Isrel ämawebe täñkentäj yämikta yäñkuk**

**17** <sup>22</sup>Ekäni Yawe ärowani näkä ñode yäyat;  
Näkñawä bänäm päya kubä kärukiinik tokätpäj api piwet. U  
käruki kwini punin unu nanik tokätpäj pom tañi käroñi täño miñgupi  
terak api piwet. <sup>23</sup>Bureni, Isrel kome täño pom käroñi terak api piwet.  
Piñira säkgämäninik äronpäñ momi tañi täñpäñ mujipi täñwädäk-wädäk

api täneḡ. Ude irirän barak mebäri mebäri päya uterak bukäni tänpän äyuḡ api itneḡ. <sup>24 a</sup> Tänpäkaḡ päya äwanken it yäpmän kukaḡ unitä näka ḡode api nadäwä tumneḡ; Yawe näkä päya käroḡi käroḡi madäḡpewa maḡirä päya keräpi tänpewa api käroḡ täneḡ. Ba päya pähämi obät ikek tänpewa api kubit täneḡ. Täḡkaḡ päya kubit täwani tänpewa pähämi obät api täneḡ. Yawe näkä yäyat ude api täḡpet yäk.

*Esekiel 18:1-4, 19-32*

**Ämawebe täḡo bänepi uwä Anututa biḡam**

**18** <sup>1</sup> Yawe täḡo meni jinomtä jukunaken ḡode äpmoḡkuk; <sup>2</sup> Ämawebetä Isrel äbotta yänpän man wärani ḡode yäk täkaḡ uwä goret yäk täkaḡ;

Naniyetä imaka jägämi maḡirä nanakiyetä meni jiwät täkaḡ.

<sup>3</sup> Ude nämo! Ekäni Yawe näkä bureni-inik ḡode gäwetat; Isrel ämawebetä man ude wari nämo api yäneḡ. <sup>4 b</sup> U imata, ämawebe täḡo bänepi kuduḡtagän uwä näkḡogän. Nan ba nanaki täḡo bok u näkḡogän. Unita ḡode nadäwut; Äma momi täḡpeko äma u ini-tägän uyaku api kumbek, nanaki nämo.

....

<sup>19</sup> Tänpäkaḡ imata ḡode näwet täkaḡ? Naniä momi täḡpeko unitäḡo kowata imata nanaki terak bok nämo ärowek? Ude nämo. Bureni ḡode täwetat; Nanakitä kudän siwoḡi tänpän näkḡo man kudup buramikta ket tänpän kuḡat täḡpeko unita kodak irek. <sup>20 c</sup> Äneḡi ḡode gäwetgän täḡpa; Äma momi täḡpeko äma u ini-tägän uyaku api kumbek. Naniä momi täḡpeko unitäḡo kowata nanaki terak bok nämo ärowek. Ba nanakitä momi täḡpeko unitäḡo kowata nani terak bok nämo ärowek. Nämo, äma siwoḡi täḡo siwoḡi kuḡat-kuḡattä iḡamnaken api täḡkentän imek. Täḡ äma waki täḡo wakinitä manken api tewek.

<sup>21 d</sup> Tänpäkaḡ bureni ḡode täwetat; Äma waki kubätä momi kädet mäde ut imiḡkaḡ näkḡo man kudup buramiḡpän kudän siwoḡi terak kuḡarayän täko uwä kodakigän api irek, nämo api kumbek.

<sup>22</sup> Momi ätu bian täḡkuko unita näk api guḡ täwet. Täḡ imaka siwoḡi täḡpayän täko unita yänpän kodak api irek. <sup>23 e</sup> Jide? Ekäni Yawe näkä äma waki kumaḡirä gäripi nadäwet? Nämo! Momi täḡpanitä momi kädet mäde ut imiḡirä irit säkgämän yäpmäkta gäripi nadäk täyat.

<sup>a</sup> 17:24 Sam 75:6-7; Luk 1:52-53; 1Ko 1:27-28    <sup>b</sup> 18:4 Rom 6:23; Gal 3:22

<sup>c</sup> 18:20 Hib 9:28; 1Pi 2:24; Rom 2:6-9; Rev 22:14-15    <sup>d</sup> 18:21 Ais 55:7; Apos 3:19,

26:18-20; 1Ti 1:13-16; Jem 4:8-10    <sup>e</sup> 18:23 Sam 147:11; Luk 15:4-7,10,22-24,32; 1Ti 2:4; 2Pi 3:9

<sup>24f</sup> Tāŋ āma siwoŋi kuŋarani kubätä siwoŋi kuŋat-kuŋat kädet peŋpāŋ kudān tarāki, āma wakitā tāk tākaŋ u tāŋpayāŋ tāko uwā tāga api irek? Nāmoinik. Imaka tāgatāga bian tāk tāŋkuko unita kubā nāmo api juku piwet. U tāŋnākŋarani tāŋpāŋ momi kädet iwatak unita u kaŋ kumbān.

<sup>25</sup> Upāŋkaŋ ŋode yāk tākaŋ; Ekānitā kudān ude tāk tāyak uwā siwoŋi nāmo! yāŋ yāk tākaŋ. Unita Isrel āmawebe in man tāwerayāŋ tāyat ŋo juku peŋpāŋ nadāwut. Intā nākŋo kudān unita siwoŋi nāmo yāŋ yāk tākaŋ? Nāmo, kudān injinken uyaku siwoŋi bureni nāmowā! <sup>26</sup> Āma siwoŋi kubätä kädet tāga peŋpāŋ kädet waki tāŋpāŋ kumbeko uwā, wakini unita yāŋpāŋ kumbek. <sup>27</sup> Tāŋpākaŋ āma waki kubätä momi kädet peŋpāŋ kädet siwoŋi iwarayāŋ tāko uwā nāmo api kumbek. Nāmo, u sākgāmān api irek. <sup>28</sup> Āma uwā tāktāki kawān siwoŋi nāmo tāŋpāpāŋ kädet waki u peŋpāŋ unita nāmo api kumbek. Nāmo, u api irek. <sup>29</sup> Nāk kädet u iwarira Isrel āmawebe intā ŋode yāk tākaŋ; Ekāni tāŋo kädet u siwoŋi nāmo yāŋ yāk tākaŋ. Upāŋkaŋ ude nāmo! Kudān injinken uyaku siwoŋi bureni nāmowā!

<sup>30</sup> Eruk, Ekāni Yawe ārowani nākā Isrel āmawebe inā ŋode tāwerayāŋ; In, injin kubākubā tāŋo tāktākjin terak api yāpmāŋ daniwet. Unita bānep āyāŋutpāŋ waki kädetjin u māde ut yāmut. Ude tānayāŋ tāŋo uyaku momijintā in nāmo api tāŋpān wanēŋ. <sup>31</sup> O Isrel āmawebe, in mebāri imata kumākta gāripi nadākaŋ? Ude nāmo. Tāktākjin waki tāŋ itkaŋ u kudup peŋ moreŋkaŋ bānep kodaki ba nadāk-nadāk kodaki kaŋ yāput. <sup>32</sup> Ekāni Yawe ārowani nākā ŋode tāwetat; In kubätä kumākta nāmo nekaŋ unita momi kädet māde ut imiŋirā nadāŋ tamiŋira sākgāmān kaŋ irut.

### *Esekiel 33:7-9*

#### **Momi āma yāpā-siwoŋtakta man**

**33** <sup>7</sup> Yawetā Esekiel ŋode iwetkuk; Komen āma, Isrel āmawebe watāni itta iwoyāŋpāŋ gepmaŋtat. Unita āmawebe unita umun man yāwerayāŋ yāŋpāŋ gāk gāwerakaŋ gākā yāŋahāŋpāŋ kaŋ yāwet. <sup>8</sup> <sup>8</sup> Unita āma waki tāŋpani kubā bureni api kumben yāŋ iwerakaŋ gākā āma u waki kädet u pekta jukuman nāmo iweriri momini nitek kumbayāŋ tāko uwā nāk gākā goret tāŋpewi kumāntak yāŋ gāwetpāŋ manken api gepmaŋpet. <sup>9</sup> Tāŋ āma udewani wakini māde utta jukuman iwerikaŋ nadāŋ parit momi kädet gwāk pimiŋpāŋ tāŋtāŋ kuŋtāŋgān momini nitek api kumbek. Tāŋpākaŋ gāk tāga api iren.

<sup>f</sup> 18:24 Mat 13:20-21; Jon 6:66-70; Gal 5:7; Hib 6:4-6, 10:26-31,38-39; 2Jo 1:8

<sup>8</sup> 33:8 Apos 20:26-27; 1Ti 5:22

*Esekiel 34:11-16, 23-24***Ekäni ini uwä yawak täño watä äma tågagämän**

**34** <sup>11</sup>Ekäni Yawe ärowani näkä ñode täwetat; Näkña yawaknayeta wäyäkñeñpän yämagutkañ watäni säkgämän api it yämet. <sup>12</sup>Yawak täño watä ämatä yawakiye inigän inigän kwani yämagut päbä kubägän yepmañpän watäni it täkañ udegän api täñpet. Yawaknaye kadäni wakiken iwantä däpmän yäwat kireñpewä kuñtäñpä kuñkuño uken nanik äneñi yabän ahäñpän kudup api yämaguret. <sup>13</sup>U ämatä komeken nanik yämagutpäñ yän-yäkñat yäpmän ini komen Isrel uken äneñi api äbet. Ude täñpän pom terak-terak ba ume dubiniken ba kome täga ätuken yän-yäkñat yäpmän kuñkañ äbäk täñira ketem säkgämän nañpän api itneñ. <sup>14</sup>Watäni it yämiñira Isrel täño pom ba awañ muyeñ iraniken kuñatpäñ säkgämän api itneñ. <sup>15</sup>Täñirä näkña-tägän yawaknaye unita watäni itkañ yämagut yäpmän päñku yepmañpa kome tågaken itpäñ-nadäk api täneñ. Ekäni Yawe ärowani näkä ude yänkehärom täyat. <sup>16</sup><sup>h</sup> Täñpakañ yawak ätutä paotpeñ kunayän täño uwä wäyäkñeñpän yabän ahäñpän äneñi api yämagut yäpmän äbet. Täñkañ jibi yäpmänpäñ womän tokñewani uwä api uwäktän yämet. Ba käyäm ikek imaka, watä piä täñ yämiñira api täganey. Täñ yawak gupi tañi tañi ba kehäromi niked uwä api täñpa waney. U imata, näk kädet siwonigän täñpän yawaknaye watäni it täyat unita.

....

<sup>23</sup>Täñkañ yawaknaye u watäni itta intäjukun äma kubä piä ämana Devit udewani iwoyäñpän teñira yawak unita watäni säkgämän api irek. <sup>24</sup><sup>i</sup> Täñirän Yawe näkña unitäño Anutuni api it yämet. Ude irira intäjukun äma piä ämana Devit udewanitä api yabän yäwarek. Näkña ude yänkehärom täyat.

*Esekiel 37:1-14***Äma kujat jirañ yabäwani**

**37** <sup>1</sup>Yawetä nepmäñitpäñ Munapikitä yänñäkñat päñku awañ kubä, äma kujat bumta parirä u bämpiken nepmañkuk. <sup>2</sup>U yänñäkñat yäpmän kujat jirañ u gänañ kuñ-äbän täñirän ñode kañkut; Kujari jirañ kawukiinik awañ pähap u unitägän yeñpän itkuk. <sup>3</sup><sup>j</sup>Ude yabänjira Yawetä näwet yabänkuk; Äma täño nanak, jide nadätan?

<sup>h</sup> 34:11-16 Sam 23, 119:176; Ais 40:11; Mak 2:11; Luk 15:4-6; Jon 10:11,16; Apos 2:21<sup>i</sup> 34:23-24 Ais 9:6-7; Mai 5:2-5; Mat 28:18; Luk 1:23; Apos 5:31; 1Ko 15:25; Hib 13:20; 1Pi 2:25, 5:4; Rev 22:16 <sup>j</sup> 37:3 Jon 5:21; Apos 26:8; Rom 4:17; 2Ko 1:9; Hib 11:19

Äma kujari ŋo äneŋi irit täga yäpneŋ? Yäwänä iwetkut; O Ekäni Yawe ärowani, gäkŋa-tägän nadätan.

<sup>4</sup>Ude yäwawä Yawetä näwetkuk; Gäk kujat jiraŋ ŋonita manna biŋam ŋode yäwet; Äma kujat kawuki in, Yawe täŋo man ŋo nadäwut!  
<sup>5</sup>Ekäni Yawe ärowanitä äma kujari in ŋode täwetak; Nadäkaŋ? Näk woŋ piänpewa in gänaŋ äpmonpakaŋ irit api yäpneŋ. <sup>6</sup>Bureni, näk tohatjin peŋpäŋ guŋjin api uwäktän tamet. Ude täŋkaŋ woŋ piänpewa in gänaŋ äpmonpakaŋ unitäwä irit api tamek. Ude täŋjira näkawä U Yawe yän api nadäwä täreneŋ.

<sup>7</sup>Eruk Yawetä man näwetkuko udegän yänahänpän yäwet ittängän nadänkut; Äma kujat mämä täŋjirä. Tänpäkaŋ yabänjira kujari-tägän ini yäpurärätkuŋ. <sup>8</sup>Tänpän yabänkut; Toharitä kujari terak ärowäkaŋ gupi uwäk täŋ yäminkuk. Upänkaŋ irit täŋo mänit nämo yäpuŋ.

<sup>9</sup>Ude yabänjira Anututä näwetkuk; Äma täŋo nanak, mena yäpmänpän mänit ŋode iwet; Ekäni Yawe ärowanitä ŋode gäwetak; Ukädätä-ukädätä äbänkaŋ äma kumbani ŋo irit yäpmäkta woŋ piän yäwat. <sup>10</sup><sup>m</sup>Eruk, Yawetä man näwetkuko udegän yänahänpän iwerira mänittä äma u gänaŋ äpmonpakaŋ irit ikek tänpän akuŋpän itkuŋ. Itkuŋo uwä äma äbot pähap ude täŋkuŋ.

<sup>11</sup>Tänpäkaŋ Yawetä man ŋode näwetkuk; Äma täŋo nanak, äma kujari yabäno uwä Isrel äbot päke ude bumik. Isrel äbottä ŋode yäk täkaŋ; Kujatnin kawuk tawäpän ude itnayän nadänkumäŋo u bureni nämo ahänkuk. Säkgämän iritnin paotak uba yän yäk täkaŋ. <sup>12</sup>Ude yäk täkaŋ unita mena yäpmänpän ŋode yänahänpän kaŋ yäwet; Ekäni Yawe ärowanitä ŋode yäyak; Ämawebenaye, nadäkaŋ? Näk in yäwa kikuŋtpän awaŋ gänaŋ nanik akuŋjirä komejinken Isrel äneŋi yän-täkŋat pänku api tepmanpet. <sup>13</sup><sup>n</sup>Ude täŋ tamiŋjira ämawebenaye intä näkawä Yawe yän api nadäwä täreneŋ. <sup>14</sup><sup>o</sup>Tänpäkaŋ Munapikna in gänaŋ pewa äpmonpakaŋ irit tamiŋjirän komejin kujatken api tepmanpet. Ude ahänjirän Yawe näkä manna biŋam yänkuroniktä bureni pewa ahätak yän api nadäneŋ. Yawe näkä man ude yäyat.

<sup>k</sup> 37:4 Ais 42:18; Jon 5:25,28-29; Rom 10:13-15 <sup>l</sup> 37:5 Stt 2:7; Sam 104:28-29; Jon 20:22; Rom 8:2; Efe 2:5 <sup>m</sup> 37:10 Rev 11:11 <sup>n</sup> 37:13 Sam 126:2-3 <sup>o</sup> 37:14 Jol 2:28-29; Sek 12:10; Rom 8:11; 1Ko 15:45; Tai 3:5-6

# Daniel

## Äma gubaŋi kubä wäpi Daniel iwantä komeken itkaŋ täŋkuko unitäŋo manbiŋam

### 1 Daniel 7:13-14

Äma bureni-iniktä wäp biŋam yäpuk

**7** <sup>13</sup> <sup>a</sup>Bipani dāpmonken äma kubä kaŋkut. Äma u äma bureni bumik kunum täŋo gubam terak äbāŋirān kaŋkut. Äbāŋpāŋ Äma Inide Iranitā itkuk kāda irirān yāŋikŋat yāpmāŋ kuŋpāŋ Äma Inide Irani u iŋamikengān teŋkuŋ. <sup>14</sup> <sup>b</sup>Teŋirā Äma Inide Iranitā wäp biŋam ba kehāromi äma kuduŋtagān yabāŋ yāwatta iniŋ kireŋkuk. Ude iniŋ kireŋirān ämawebe komeŋi komeŋi, man kotāk inigān inigān yāwanitā gwājiŋ āpmoŋ imiŋpāŋ iniŋ oretkuŋ. Täŋpākaŋ yabāŋ yāwat epān tāk täyak uwä pen inide kehāromigān api täŋ yāpmāŋ ärowek.

*Daniel 12:1-3*

**Kadāni tärek-täreka man**

**12** <sup>1</sup> <sup>c</sup> Täŋpākaŋ äma bureni uwä Daniel nāk ŋode näwetkuk; Kadāni uken aŋero intājukun irani, Isrel äbot inta watä it tamani wäpi Maikel unitä epāni tākta api pidām täwek. Täŋirān komi bārāpi pāhap api ahāwek, bārāpi udewani kome terak bian kubä nāmo ahāwani. Upāŋkaŋ kadāni uken Anututā äbotkaye, iniken wäp tawaŋ terak wäpi kudān täwani, u yāmagutpāŋ yepmaŋpān säkgāmān api itneŋ.

<sup>a</sup> 7:13 Mat 24:30, 26:64; Mak 13:26, 14:62; Luk 21:27; Rev 1:7,13, 14:14    <sup>b</sup> 7:14 Sam 110:1; Mat 11:27; Mat 28:18; Jon 3:25, 5:22-29; 1Ko 15:24-28; Efe 1:20-22; Plp 2:9-11; 1Pi 3:22; Rev 3:21, 11:15, 17:14    <sup>c</sup> 12:1 Mat 24:21; Mak 13:19; Rev 7:14, 12:7

<sup>2d</sup> Täŋkaŋ ämawebe kumbani äbot pähaptä kumbaniken nanik api akuneŋ. Ätuwä akuŋpäŋ irit kehäromi api yäpneŋ. Täŋ ätuwä akuŋpäŋ mäyäk tärek-täreki nämo yäpmäŋpäŋ jiraŋta ude pen inide api it yäpmäŋ äroneŋ. <sup>3e</sup> Täŋpäkaŋ ämawebe nadäk-nadäk Anutuken nanik yäpanitä kunum täŋo peŋyäŋek ude api ijiŋ-yäŋeneŋ. Bureni, ämawebe ätu kädet siwoŋi iwatta yäŋpäŋ-yäwoŋärek täŋpani ämawebetä guktä-yäŋ tärek-täreki nämo api ijiŋ-yäŋeneŋ yäpmäŋ äroneŋ.

---

<sup>d</sup> 12:2 Ais 26:19; Mat 25:46; Jon 5:29    <sup>e</sup> 12:3 Mat 13:43, 19:28; Luk 1:16-17; Jon 4:36; 1Ko 3:10; Efe 4:11; Plp 2:16-17; 1Te 2:19-20; Hib 5:12; Jem 5:19-20; 2Pi 3:15



# Hosea

## Isrel äbot uwä kubokäret webe bumik

---

*Hosea 5:15*

**Isrel ämawebe bänepi bureni nämo sukureŋkuŋ**

**5** <sup>15</sup> <sup>a</sup> Yawetä ŋode yänjuk; Näk ämawebenaye mäde ut yämiŋpäŋ komenaken kuŋira momini täŋo kowata nadäwä tärewäkaŋ äyänutpäŋ näkä täŋkentän yämikta kaŋ wäyäkŋewut. U komi nadänpäŋ näkken äneŋi äbäktä piäni kaŋ täŋput. Ude täŋpäpäŋ uyaku äneŋi dubiniken kwet.

*Hosea 6:1-6*

**6** <sup>1</sup>Upänkaŋ ŋode jop yäk täkaŋ; Yäke! Nin Yawe dubiniken äneŋi kuna yäk. Uwä nin nidäpmänpäŋ täŋpän waŋkuŋo upänkaŋ nadäkamän; U jibi meni äneŋi api uwäktän nimek yäk. <sup>2</sup>Bureni, kepma yarä ba yaräkubä täreŋirän unitä api nipmaŋpän tägane. Ude täŋirän ukät äneŋi bänep kubägän täŋpän api it yäpmän ärone yäk. <sup>3</sup>Eruk, Yawe nadän imina. Unitäŋo mebäri ket nadäkta epäni gwäk pimiŋpäŋ täna! Ude täŋitna kome dapuritä tamimaŋ tamimaŋ bureni api äbäk täŋpek yän nadäk täkamän, ba iwäntä iwän kadäniken bureni tak täyak yän nadäk täkamän udegän Yawetä bureni api ahän nimek yän nadäkamän.

<sup>4</sup>Ämawebetä ude yänjirä Yawetä ŋode yäwetkuk; Wära! Isrel äbot, jide api täŋ tamet? Ba Juda äbot, in imaka, jide api täŋ tamet? Näka gäripi nadän namik täkaŋ uwä tamimaŋ täŋo gubamtä ahänpäŋ bäräŋeŋ äbutkuk täkaŋ ude. Ba guk näburum edaptä äbä täpuri iŋirän paot täkaŋ ude. <sup>5</sup>Mebäri unita näkä profetnaye ätu peŋ yäwerira inken päŋku mena

---

<sup>a</sup> **5:15** Lo 30:1-3; Sam 50:15, 83:16; Luk 13:25

jinom yānhānpān tawetkuŋo unitā in tadāpmānpān madān jukut-jukut ude tāŋkuk. Bureni, tawetpān yāpā-siwontak mannatā ahān tamiŋpān kādet nākā gāripi nadāk tāyat u yān-kwawataŋ tamiŋkuk, yāpātā kwinitpān peŋyāŋek tāyak ude. <sup>6 b</sup> Nadākaŋ? Nāk gupe kābāni nīkek ijiŋ namikta nāmo nadātat. Nāmo, intā āmawebeta nadān yāmikinik tāŋpeŋ kuŋatta nadāk tāyat. Ba tom madānpān ijiŋ namikta nāmo, Anutu nākŋo mebāri nadāwā tārekta nadāk tāyat.

*Hosea 11:1-4, 8-9*

**Anututā āmawebeniye nadān yāmikinik tāk tāyak**

**11** <sup>1 c</sup> Yawe nākā ŋode yāyat; Isrel u nanak tāpuri irirān gāripi nadān imiŋkut. Nanakna u Isip kome irirān gera yāŋira āneŋi āyāntupeŋ ābuk. <sup>2 d</sup> Upāŋkaŋ nākā dubinaken ābut yāŋpān gera ehutpān yāŋira āmawebe unitā ehutpān māde ut namiŋkuŋ. Āmawebenaye uwā anutu jopi Bal ba anutu jopi ātuta ārawa tāŋpān gupe kābāni nīkek ijiŋ imik tāŋkuŋonik. <sup>3</sup> Butewaki, Isrel āmawebe u nākŋa-tāgān ini kuŋatta tāŋpān yāwoŋārek tāŋkut, ba bāyaŋ yāpmāŋitpān yāpmān kuŋatkut. Ude tāŋpān watā sākgāmān it yāmiŋkuropān u nākā tāyat yān nāmo nadāŋkuŋ. <sup>4 e</sup> Nāk gāripi nadān yāmiŋpān oraŋpān yān-yākŋat yāpmān pābā gāmotnaken yepmaŋpān yāniŋ oretkaŋ ketem sākgāmān yepmān towiŋkut.

....

<sup>8 f</sup> O Isrel, jide tāŋpān māde api ut tamet? Ba jide tāŋpān api tabā kātāwet? Ude tāga nāmo! Atma kenta Seboim nanik dāpmān moreŋkuro udegān inta tāga nāmo api tāŋpet. Imata, inta gāripi pāhap nadātat unita ude tākta bitnātat. <sup>9</sup> Nāk inta kokwawak taŋi nadāk tāyat upāŋkaŋ uterak kowata nāmo api tamet. Nāmo, Isrel āmawebe in āneŋi nāmo api tadāpmān paoret. U imata, nākŋo kudān uwā āma tāŋo kudān udewanigān nāmo. Nāmo, nāk Anutu, Kudupi Āma bāmopjinken irani u. Tāktākna u inigān kubā. Unita kokwawak terak inken nāmo api ārewet.

<sup>b</sup> 6:6 Sam 50:8-13; Ais 58:6; Mat 5:7, 9:13, 12:7; 1Jo 2:3, 3:6    <sup>c</sup> 11:1 Kis 4:22; Mat 2:15  
<sup>d</sup> 11:2 Luk 13:34; Jon 3:19; Apos 7:51; 2Ko 2:15-16    <sup>e</sup> 11:4 Mat 11:29-30; Jon 6:32-58, 12:32; Rom 2:4, 11:22; 2Ko 5:14    <sup>f</sup> 11:8 Lo 29:23; 2Pi 2:6; Jud 1:7; Sam 106:45; Jer 3:12

# Joel

## Anututä Juda äbotta komi yämikta man

---

*Joel 2:12-19*

### Bäneppjin äyänurur

<sup>12</sup> <sup>a</sup> Yawetä ñode yäyak; Yäke, in ñodetä nak jop itkañ konäm butewaki tänpäj bänepjin yäpmäj äyänutinik tänpäj näkken äneñi äbut. <sup>13</sup> <sup>b</sup> Momijinta nadäwä wakiinik bureni tänpäwä tekjin jop nämo weñgaräneñ. Nämo, bänepjinpäj weñ äreyäwut! Ude tänpäj Yawe Anutujinken äneñi kut. Nadäkañ? Yawe uwä orakorak, butewaki mähemi. Kokwawak bäräneñ nämo nadäk täyak. U iniken ämawebenyeta nadäj yämikinik täk täyak. Täñkañ bäräpi yämikta bitnäk täyak. <sup>14</sup> Unita uken äneñi kut. Uken kuñirä kokwawak nadäj tamik täyak u peñpäj butewaki nadäj tamiñpäj iron tañi käwep api tamek. Ude täñ tamayäj täyak uwä ketem ba wain ume kañ-ahänpäj Yawe Anutujinta iron ude täga api peñ imineñ.

<sup>15</sup> Unita momijinta yänpäj käbeyä kudupi tänpäj nak jop itta Saion pom terak womat piäwut. <sup>16</sup> Tänpäj ämawebe yänpäbä kubäkengän yepmañpäj Anutu gwäjij äpmon imikta yänahänpäj yäwerut. Ämawebe ekäni ba ironiroñi, ba nanak paki nonoñken irani u kudup käbeyäken ahänpäj itneñ. Ba yanäpi kodaki imaka, eñini peñpeñ äbä bok irut. <sup>17</sup> Äbä irirä bä mop äma, Yawe iñamiken watä epän täk täkañ u kudupi yot täño yäma ba bukä u bä mopiken konäm butewaki tänpäj yänapik man ñode yäneñ;

O Yawe, gäk äma äbotkaye ninta butewaki nadäj nimi.

---

<sup>a</sup> 2:12 Jna 3:5-8; Apos 26:20; Jem 4:8-9    <sup>b</sup> 2:13 Sam 51:17, 86:15, 145:7-9; Jna 4:2; Mat 5:3-4, 6:16-18; Rom 2:4; Efe 2:4

Nibä kätanjiri äma komeni komenitä nibäwä jiraŋ ude tänpäpän  
yänärok niwetpäŋ nibän mägayänpäŋ ŋode nämo niwetneŋ;  
Anutujin de?

<sup>18</sup> Ude tänayän täŋo uwä Yawetä komenita nadäwätäk tänpän  
ämawebenyeta butewaki api nadän yämek. <sup>19</sup> Butewaki nadän yämiŋpäŋ  
ŋode api yäwerek; Eruk, ketem, wain ume ba olip gakŋi bumta tama  
naŋ tokŋek api täneŋ yäk. Näk tabä kätanjira äma komeni komeni u  
bämopiken kuŋarirä äneŋi nämoinik api taniŋ wärätneŋ.

*Joel 2:28-32*

**Yawe täŋo kadäni pähap**

<sup>28 c</sup> Anututä ŋode yäyak; Kämiwä Munapikna ämawebe kuduŋtagänta  
kireŋ yämiŋjira kudän mebäri mebäri api pewa ahäneŋ yäk.

Äpetjiye nanakjiyetä näkŋo mena jinom yäpmpäŋ api yänahäk  
täneŋ.

Ba äma tägawanitä näkŋo kudän dämpmonken api yabäk täneŋ.

Ba äma gubanjiyetä dämpmonken kudän kudupi api käneŋ.

<sup>29</sup> Bureni, kadäni uken näkŋaken Munapik äma täŋo piä watä  
ämawebe terak imaka, api piŋ yäbaret yäk.

<sup>30</sup> Täŋkaŋ kepma u nämo ahänjirän intäjukun kaŋpäŋ nadäkta näk  
kudän kudupi mebäri mebäri kunum gänaŋ ba kome terak api  
pewa ahäneŋ yäk.

Nägät, kädäp mebet, ba gupe pähap api ahäneŋ yäk.

<sup>31</sup> Yawe täŋo kadäni umuri pähap u nämo ahänjirän edaptä bipmän  
urani api täŋpek. Ba komepaktä nägätgämän ude api peŋyänjeweŋek.

<sup>32 d</sup> Täŋpakaŋ kadäni uken ämawebe Yawetä täŋkentän yämikta gera  
yänayän täŋo u kudup api yämagurek.

Bureni, Yawetä ŋode yänkuko udegän api ahäwek; Jerusalem  
ämawebe ätu uwä säkgämän itta iwoyänjkuro unita nämo api  
paotneŋ.

<sup>c</sup> 2:28 Jon 7:38-39; Apos 2:2-4,16-18,33, 10:44-47 <sup>d</sup> 2:32 Sam 50:15; Apos 2:21, 15:17;  
Rom 10:11-14

# Amos

## Anutu Isrel ämawebetä momi kädet pekta iwetkuk

---

*Amos 3:1-8*

**Yawetä Isrel ämawebe komi piä yämayän täyak u mebäri nitek**

**3** <sup>1</sup> Amostä ñode yänkuk; Isrel ämawebe Yawetä Isip nanik tämagut yäpmän äbani in man Yawetä täwetak ño juku penpän nadäwut. Uwä ñode yäyak;

<sup>2</sup> <sup>a</sup> Äma äbot komeni komeni u bämopiken nanik ingänpän näknjata biñam itta iwoyänpän watä säkgämän it tamik täyat. Mebäri unita momijin kudupta yänpän kowatawä komi piäken api tepmañpet.

<sup>3</sup> Jide? Äma yarätä bok jop täga kuñatdeñ? Nämo, man yänpän-nadäk täñkañ uyaku kuñatdeñ.

<sup>4</sup> Ba laion, bipiken tom kubä nämo ureko uwä kähän imata yäwek? Ba laion gubañi ini mobä käwutken itpän imata gera jop yäwek? Nämo, tom kubä nañkañ uyaku gera täga yäwek.

<sup>5</sup> Ba jide, äma kubätä barak käderiken barak yepmäñitta gämam umumi nämo peweko uwä barak jide täñpän inirek? Nämo! Ba tom kubä buñep terak nämo äronjirän kaik jide täñpän akwek? Nämo, tom kubä äroweko uyaku kaik täga akwek.

<sup>6</sup> U udegän, yotpärare kubäken ämik täño womat mämä nadänpän ämawebe nämo umuntäneñ ba?

Ba yotpärare kubäken kadäni waki ahäweko uwä jide nadäneñ? Uwä ñode nadäneñ; Waki ahätak ñowä mebäri nitek. Yawetä pewän ahätak yän nadäneñ.

---

<sup>a</sup> **3:2** Kis 19:5-6; Lo 10:15; Mat 11:20-24; Rom 2:9; 1Pi 4:17

- <sup>7 b</sup> Unita bureni-inik node nadawut; Ekani Yawe arowanitä imaka kubä tänpayän nadänpänä profet piä amaniye u jukun yawerän nadänirä täk täyak.
- <sup>8 c</sup> Äma kubä laiontä gera yänjirän nadänpän nämo umuntäwek? Eruk, u udegän Ekani Yawe arowanitä äma kubäta man imeko uwä äma u jide tänpän man u yänjahäкта meni tänpipiwek? U täga nämo!

*Amos 5:6-27*

**Yawetä amawebeniye kudän goret kuḡarani yabän yänjuk**

**5** <sup>6 d</sup> Eruk, Isrel amawebe, in Yawe täno gämoriken kut! Ude tänayän täno uwä täga api itneḡ. Täḡ, ude nämo tänayän täno uwä Yawetä kädäp ude Isrel amawebe intä terak äpäḡkaḡ in kuduḡtagän api iḡin morewek.

Tänjirän inken nanik kubätä kädäp u täga nämo api döpän kumneḡ. <sup>7</sup>Inä waki node täk täkaḡ; Inä kudän siwoḡi yäpmän äyänḡutpän äma jopi u täḡkentän yäminäḡpän komi epänken yepmak täkaḡ. Bureni, inä kudän siwoḡi u jiraḡta maḡpä kuḡkuḡ.

<sup>8</sup>Nadäkaḡ? Äma guk mebäri mebäri, ini äbot-äbot täḡ yepmaḡkuko, ba bipmäḡ urani täḡpewän yänḡek täyak, ba kepma täḡpewän bipmäk täyak, ba gwägu pähap yänḡpewän äbä kome terak piwän kuk täkaḡ unitäḡo wäpi uwä Yawe näk. <sup>9</sup>Näkä äma kehäromi nikek ba unitäḡo yotpärare kehäromi uken täḡpäwak pewa ahäk täkaḡ. Unita waki täḡpani in juku pewut.

<sup>10 e</sup> Inä äma man käbeyäken man bureni yänjahäk täkaḡ unita gaḡani nadäk täkaḡ. Ba man yäpmän daniwani äma siwoḡita nadäwäwak täk täkaḡ. <sup>11</sup>Äma jopi jäwäri yeḡ maḡpä äpmonḡpäkaḡ unitäḡo tuḡumi jop yäyomägat täkaḡ. Unita yot kehäromi säkgämän, mobäpän täḡkuḡo upänkaḡ inä u gänaḡ nämo api itneḡ. Ba wain epän säkgämän piḡkuḡo upänkaḡ unitäḡo bureni nämoinik api näneḡ. <sup>12</sup>U imata, näk momiḡin waki mäyap yabänḡpän-nadäk täyat.

In äma siwoḡita waki täḡ yämik täkaḡ. Ba intä epän waki täkta ämatä moneḡ tamik täkaḡ. Täḡkaḡ man käbeyäken yän-yäkḡarani man yänjirä äma jopi jäwäri jiraḡta yepmak täkaḡ. <sup>13</sup>Ude tänjirä amawebe nadäk-nadäk täga nikektä kwikinik mankum it täkaḡ, kadäni wakiken itkaḡ unita.

<sup>14 f</sup> Eruk, kädet wakiwaki nämo, kädet täga kaḡ iwarut! Ude iwatnayän täno uwä säkgämän api itneḡ. Bureni, ude tänjirä Yawe Anutu kehäromi

<sup>b</sup> 3:7 Stt 18:17; Sam 25:14; Jon 15:15; Rev 1:19    <sup>c</sup> 3:8 Jer 20:9; Apos 4:20, 5:29; 1Ko 9:16; Rev 5:5    <sup>d</sup> 5:6 Lo 30:6,10; Ais 55:6-7; Hib 12:9    <sup>e</sup> 5:10 Snd 9:7-8; Jon 3:20, 8:46-47, 15:19,23    <sup>f</sup> 5:14 Sam 34:12-16; Jer 7:4; Mat 6:33, 2:7; Plp 4:8

mähemitä inkät it-inik api tänppek, yäk täkaŋ ude. <sup>15g</sup> Unita kudän wakita taräki nadänkaŋ kudän täga ŋodeta gäripi nadäk täkot; Man käbeyäken yän-yäkŋarani man terak man epän nämo tänpä waneŋ. Ude tänayän täkaŋ uwä Yawe Anutu kehäromi mähemitä äbot nanak yarägan ŋonita butewaki käwep api nadän tamek.

<sup>16-17</sup> Unita Ekäni Yawe kehäromi mähemi näkä ŋode yäyat; In kudän waki ude täk täkaŋ unita kowata tänpäwakta ärewayän. Ude tänpakaŋ yotpärare täŋo kädetken konäm kähän bumta api ahäwek. Wära wära yänpän äma yotpärare gäganiken naniktä päbä äma kumbanita täŋkentän yämiŋpän butewaki kap yäntekta gera yänpewä api ämneŋ. Ba äma wain epänken itnayän täkaŋ u imaka, konäm wakiinik api kotneŋ. Yawe näkä ude yänkehärom täyat.

<sup>18h</sup> Yäke! In Yawe täŋo kadäni pähap u bäräneŋ ahäwän yän yänkaŋ gäripi pähap yän nadäk täkaŋ upänkaŋ butewaki pähap! Kadäni uken imatäken täga kubä api yänneŋ? Nämo! Kadäni u peŋyänek kadäni nämo, u bipmän urani kadäni api ahän tamek. <sup>19</sup> Kadäni uwä äma kubätä laion kaŋumuntaŋ kuyat yäkŋat kumaŋ bea pähap kubä kaŋ-ahäweko ude! Ba äma kubä eŋiniken äronpän maŋitkaŋ keru däpi terak peyat yäkŋat gämok kubä iŋirän iweko ude! <sup>20i</sup> Bureni, Yawe täŋo kadäni unitä bipmän urani api wädän yäpmän äbek, peŋyänek kubä nämo api ahäwek.

<sup>21j</sup> Tänpäkaŋ Yawe näkä ŋode täwetgän täyat; Näk naniŋ oretta käbeyä tänpän äŋnak-äŋnak täk täkaŋ unita taräki nadäk täyat. U gaŋani pähap! <sup>22k</sup> Täŋkaŋ iron tänpän tom ketem iŋiŋ naminayän täkaŋ upänkaŋ täga nämo api nadän tamet. Ba naniŋ oretta tom gupi taŋi taŋipän naminayän täŋo upänkaŋ yabäwa wakigän api täneŋ. <sup>23</sup> Täŋkaŋ wagäm utpän oretoret kap teŋ namik täkaŋ u nadäkta gaŋa tak täyat. <sup>24</sup> Tänpäkaŋ gäripi nadätat uwä ämawebeken kädet siwoŋi tänpän kudän tägatäga tänpneŋ kuŋarirä unitä ume nämo kawuk taŋkaŋ pen äpäk täkaŋ ude kaŋ pat tamän.

<sup>25</sup> Isrel ämawebe, obaŋ 40 unita näk inkät kome kawukiken bok kuŋatkumänken naniŋ oretta tom ketem iŋiŋ namut yänpän nämo täwetkut. <sup>26</sup> Tänpäkaŋ apiŋo inä näk nabä kätänpän anutujin jopi wäpi Sakutu intäjukun ämanin yän yäkaŋ unitäŋo wärani, ba guk wärani wäpi Kaiwan anutunin yän yäk täkaŋ u yäniŋ oret täkaŋ unita ŋode täwetat; <sup>27</sup> In Damaskus kome ukäda kome kubä täŋo gämoriken itkaŋ komi piä täkta tämagut yäpmän kwayän täyatken eruk, anutu jopijin u bok yäpmänkaŋ kaŋ kut! Yawe, wäpna kubä kehäromi mähemi näkä ude yäyat.

<sup>g</sup> 5:15 Sam 34:14, 119:104; Rom 12:9; 1Te 5:21-22; 3Jo 1:11 <sup>h</sup> 5:18 2Pi 3:10

<sup>i</sup> 5:20 Mat 22:13; Jud 1:13; Rev 16:10 <sup>j</sup> 5:21 Mat 23:14 <sup>k</sup> 5:22 Sam 50:8-13; Mai 6:7

*Amos 6:1-7***Täga itkamäj yäj jop nämo nadäneņ**

**6** <sup>1</sup> Butewaki pähap! Ämawebe Jerusalem yotpärareken irit säkgämän terak it täkaņ in api waņ moreneņ! Ba Samaria pom terak itkaņ imaka kubätä nin nämo api täņpä waneņ yäj nadäk täkaņ in imaka, api waņ moreneņ. Ba Isrel äma wäp biņam nikek, in imaka api waņ moreneņ. In täņo kome u kome päke u bämopiken intäjukun itak, ba Isrel ämawebe täņkentäk yäpmäkta in tabäj tarek täkaņ upäņkaņ inä api waņ moreneņ.

<sup>2</sup>Eruk, in päņku Kalne yotpärare kaņ kawut. Kaņpäņ unitä päņku Hamat yotpärare pähap u kaņ kawut. Kaņpäņ unitä päņku Get yotpärare, Filistia komeken itak u kaņ kawut. Jide, ämawebe äbot uwä in tärepmitpäņ siwoņi kuņat täkaņ ba? Ba unitäņo kome intäņo yärepmitkuk?

<sup>3</sup> <sup>m</sup> Butewaki! Täņpäwak kadäni ninken täga nämo api ahäwek yäj nadäk täkaņ. Upäņkaņ imaka wakiwaki täk täkaņ unitä kadäni umuri pähap kubä api imagut yäpmäj äbek. <sup>4</sup>In tuņum ämawebe itkaņ dāpmon patpat bukä säkgämän säkgämän terak pat täkaņ, ba sipsip bulimakau gakņi nikekpäj karoņ nak täkaņ. Unita in ket nadāwut. Inä api waņ moreneņ. <sup>5</sup>In orek patpat täņpäņ kap mebäri mebäri tekta gäripi nadäņpäņ Devittä teņkuko udegän tena yäņpäņ gita utpäņ kap teņ ubik täk täkaņ. <sup>6</sup>In wain ume bumta naņkaņ gupjin ägo wabikta gakņi kábäņi säkgämän nikekpäj ärut täkaņ. Wära! Ude täņkaņ Isrel notjiye päke u waņpäņ itkaņ unita butewaki kubä nämo nadäk täkaņ. <sup>7</sup>Unita iwantä äbä Isrel ämawebe kome kudupiken täņtäkņat yäpmäj kunayäj täkaņ uwä intä intäjukun api kuneņ. Ude täņpäņ äņnak-äņnak pähap ba orek patpatjin uwä api paorek.

*Amos 7:10-17***Profet ude itta Ekänitä iwoyäņpäņ teņkuk**

**7** <sup>10</sup>Täņpäkaņ Betel kome täņo bämop äma wäpi Amasiatä Isrel täņo intäjukun äma Jeroboamta man ñode pewän kuņkuk;

Amos uwä Isrel äma bämopiken itkaņ gäk iwan täņ gamikta äma bänepi yäpmäj ärokärok täk täyak. Täņirän kome mähemtä unitäņo mani nadäņpäņ-nadāwätäk pähap täk täkaņ yäk. <sup>11</sup>Amostä ñode yäk täyak yäk; Jeroboamtä ämik terak api kumbek. Ba iwan ämatä Isrel äma

<sup>1</sup> 6:1 Jer 5:5; Luk 6:24-25, 12:17-20; Jem 5:5; 1Pi 5:7 <sup>m</sup> 6:3 5:18; Mat 24:48; 1Te 5:3; 2Pi 3:4; Rev 18:17



komeniken nanik yāmagutpāṅ kome banken komi epān api yāmineṅ yāṅ yāk tāyak.

<sup>12</sup>Amasia ude yāṅpāṅ pāṅku Amos ṅode peṅ iwetkuk; Profet, gāk āhan peṅpeṅ Juda komekaken ku! Uken kuṅkaṅ profet epān tāṅpāṅ moneṅ kaṅ-ahā! <sup>13</sup>Betel kome ṅoken intājukun āmanin uwā Anutu iniṅ orerani. Tāṅkaṅ kudupi yot ṅowā Isrel ābot tāṅo kudupi yot. Unita Betel kome ṅoken profet man wari nāmo yāwen.

<sup>14</sup>Amasiatā ude iwerānā Amostā man kowata ṅode iwetkuk; Nāk profet ātu ude nāmo yāk. Ba profet tāṅo nanaki nāmo. Nāmo, nāk sipsip tāṅo watā āma ude irit, ba pāya piwanita watā āma itkut. <sup>15</sup>Ude irira Yawetā sipsip tāṅo watā āmatā epānken nanik yāṅ-nāmagutpāṅ ṅode nāwetkuk; Gāk kuṅkaṅ Isrel āmawebenaye nākṅo mena jinom yāpmāṅpāṅ kaṅ yāṅhāṅpāṅ yāwet. Yawetā ude nāwetkuk yāk.

<sup>16</sup>Tāṅkaṅ Amasia, Yawetā gāwerayāṅ tāyak u ket nadā. Gāk Isrel tāṅo ābot u Yawe tāṅo man yāṅhāṅpāṅ yāweretta naniṅ bitnāk tāyan. <sup>17</sup>Unita Yawetā ṅode yāyak; Nadātan? Webekata moneṅ epān kubokāret webe ude āworeṅpāṅ yotpārare bāmopiken api tāṅtāṅ kuṅarek. Ba āpetkaye nanakaye āmikken api kumāṅ moreneṅ. Tāṅpākaṅ komekawā iwantā yāpmāṅ daniṅpāṅ api yāpneṅ. Ba gākṅawā guṅ ābot bāmopiken api kumben. Tāṅkaṅ Isrel āmawebe komeniken nanik yāmagutpāṅ āmatā komeken ban itkaṅ unitāṅo komi epān api tāneṅ.

#### *Amos 8:4-7*

#### **Isrel āmawebe tāṅo kudān waki ātu**

**8** <sup>4</sup>In ātutā āma jopi, tuṅumi nāmo, yeṅ tāṅpā kuk tākaṅ ba kome ṅonitāṅo āma jāwāri dāpmāṅ paotta piāni tāk tākaṅ in ket nadāwut. <sup>5</sup>Inā ṅode yāk tākaṅ;

Anutu iniṅoret-oret kadāni bārāṅeṅ tārewānkaṅ ketem tuṅum namiṅ-gamiṅ kaṅ tāna. Yāke, Sabat kadāni ṅo jidegān tārewānpāṅ ketem maketken api pene? Inā ude yāṅpāṅ namiṅ gamiṅ tāk tākaṅ uwā tuṅum tāṅo gwāki jop yāpmāṅ āronpāṅ tuṅum yāmik tākaṅ u tāṅyākṅatpāṅ āhan yāmik tākaṅ, yāminaṅi ude nāmo.

<sup>6</sup>Tāṅkaṅ ketem āmatā moneṅ peṅpāṅ yāpmākta pek tākaṅ uwā waki bok tāga bok tāṅ-awāhutupāṅ pek tākaṅ. Tāṅpākaṅ kādet waki ṅode imaka, tāk tākaṅ; Āma jopi jāwāri imaka tāpuri, kuroṅi ārārani ude, gwāki nāmo, inken jop yāpeko uwā, eruk inā tuṅum jop yāpeko unitāṅo gwāki yāpmākta āma jāwāri u iṅitpāṅ moneṅ nimān yāṅpāṅ āma kubāta iniṅ kireneṅ, watā piāni tāṅ imekta.

<sup>7</sup>Ude tāk tākaṅ unita Yawe, Isrel nanik tāṅo Anututā ṅode yāṅkehārom tāyak; Nāk Isrel āmawebe intāṅo waki udewanita nāmoinik api tāṅguṅ tāwet.

# Jona

## Profet kubä Anutu täño man buramikta bitnäñkuk

---

Yawetä Jona piä man iweränkañ ämetpeñ kuñkuk

**1** <sup>1</sup>Yawetä Jona, Amitai täño nanaki ñode iwetkuk; <sup>2</sup>Eruk gäk yotpärare pähap wäpi Ninive uken ku yäk. Kuñat-kuñari gwäjiwani wakiinik yabänpän-nadäk täñkuro unita pänku kome mähem man kehäromi, komigämän kañ yawet yäk. <sup>3</sup><sup>b</sup>Anututä Jona man ude iweränkañ Jonatä Yawe täño man bitnäñpeñ ämetkuk. Ämetpeñ gäpe terak Tasis yotpärareken kwa yännpänä Jopa yotpärare gwägu dubiniken kuñkuk. Uken gäpe kubä Tasis komeken kwayän täñjirän kañ-ahänkuk. Kañ-ahännpänä Yawe kañmuntan kábop irayän nadänkañ Tasis kwayän gäpe suwanpeñ äronkuk.

<sup>4</sup>Eruk äronpeñ kuñjirän Yawetä mänit pähap peñ iwet-pewän piänjirän gwägu wakiinik täñkuk. Wakiinik tänpän gäpe imarayän täñkuk. <sup>5</sup>Imarayän täñjirän gäpe täño piä äma umuntanpän anutu iniken iniken uken gera yänkuñ. Tänpän gäpetä pidäm tawän yännpänä tuñum ätu gwägu gänäñ ureñ tänpä äpmonkuñ. Ude täñ irirä Jona uwä gäpe miyäkiken äpmo dämpmon patguñ täñkuk.

<sup>6</sup>Patguñ täñjirän gäpe täño mähemitä äpmonpän Jona kañpän ñode iwetkuk; Gäk mebäri jideta dämpmon ño pat itan? Eruk aku! Gäkño anutuken gera yä! Yänjiri butewaki käwep nadän nimiñpän täñkentän nimiñjirän nämo paotne yäk. <sup>7</sup>Ude yänjirän gäpe täño piä ämatä yännpän-nadäk tänpän yänkuñ; Eruk, netä täño mebärita imaka umuri pähap ño ahän nimitak yän kañ-ahäkta kären tänpän këna yäk. Ude yännpän kären täñjirä Jonaken ahänkuk.

<sup>8</sup>Jonaken ahänjirän kañpän ñode iwetkuñ; Gäk niwet yäk. Imaka ño netä täño mebäri terak ahän nimitak? Gäk ima piä täk täyan? Gäk de

---

<sup>a</sup> 1:1 2Kn 14:25 <sup>b</sup> 1:3 4:2; Jer 20:7-9; Luk 9:62; 1Ko 9:16

naniktä äbätan? Gäk komeka de nanik? Ba netä täņo äma äbotken nanik? <sup>9</sup>Yänjirä yäwetkuk; Näk Hibru äma yäk. Yawe Anutu kunum gänaņ nanik kome gwägu pähap yäwän ahänkuņo u oraņ imik täyat yäk.

<sup>10</sup>Ude yänpän Yawe kaņumuntaņ ämetkut yän yäweränä äma gäpe gänaņ itkuņo unitä umun pähap taņpän iwetkuņ; Yäke! Gäk umuri udewani imata täņkun? <sup>11</sup>Tänkaņ gwägu wakiinik täņpewän äneņi iwet yabänkuņ; Jide täņ gaminapän gwägutä wareņi nämo pärek? <sup>12</sup>Yäwäwä Jonatä yäwetkuk; Näk yäpmänpän gwägu gänaņ maņpä äpmoņira uyaku gwägu wareņi nämo pärek yäk. Nadätat, gwägu wakiinik täyak u näka yänpän täyak yäk.

<sup>13</sup>Ude yäweränkaņ Jona täņo man nämo buramiņpän gäpe gwägu gägäni käda kwän yänpän keritä bumta täņ-iwatkuņ. Täņ-iwatkuņo upänkaņ gwägu wakiinik-inik täņkuko unita täņpä waņkuņ. <sup>14</sup>Tänpä waņtäko Yaweken butewaki gera ŋode yänkuņ; O Yawe, äma ŋo gwägu gänaņ mäna äpmoņirän, gäk mebäri injinken itak yän niwetkaņ nibän äwaräkuk täņiri nämo paotne! Yawe, gäkņa nadänpän täņkaņ nintä terak nämo yäwen yäk. <sup>15</sup>Tänpän äma unitä Jona yäpmänpän gwägu gänaņ maņpä äpmoņirän gwägu wareņi nämo patkuk. <sup>16</sup>Tänjirän äma itkuņo unitä Yaweta bumta umuntaņpän bänep täņkwitakta gupe käbänj nikek ijij imiņpän Yaweta watä piä täņ imineņta yänkehärom taņkuņ.

<sup>17</sup>Tänpäkaņ Yawetä gwägu tom taņi pähap kubä iniņ kireņpewän Jona kämän äpmoņkuņ. Kämän äpmoņirä Jona gwägu tom pähap u koki gänaņ kepma bipani yarakubä ude patkuk.

### Jonatä Anutu man iwerirän nadän imiņkuk

- 2** <sup>1</sup>Jona tom koki gänaņ patkaņ Yawe Anutuni yänpik man terak ŋode iwetkuk;
- <sup>2</sup>Näk komi piäken patpän Yawe gäkken gera yänjira naniņ yänkun. Paotpaot komeken patkaņ täņkentän nam yänpän gera yänjira nadän namiņkun yäk.
- <sup>3</sup>Imata, gäk gwägu pähap gänaņ pudät mabi baninik, gwägu mebäriken umu äpmoņkuro unita. Täņpän gäkņo gwägu pähaptä näk uwäktän namiņpän gwägutä taņi tokätpäņ nut mabän äpmoņkut yäk.
- <sup>4</sup>Ude ahän namänpän ŋode nadänkut; Näk injamka dapunken nanik näwat kireņkuno upänkaņ ŋode nadätat; Gäkņo kudupi yotkaken äneņi api ärowet.
- <sup>5</sup>Ume pähaptä uwäk täņpipiņpän nepmaņpän paorayän täņkut. Gwägutä näk it gwäjiņpän gwägu yenitä gwäknaken kwasikotkuņ.
- <sup>6</sup>Näk gwägu gänaņ kome mebäriken äpmoņpän äpmokinik täņkut.

© 1:17 Jon 4:6; Mat 12:40, 16:14; Luk 11:30

Äpmonpän ukädagän itnañipän Yawe Anutuna, gäk komi piäken nanikpän wädän tädotpän nepmañpi pen api iret yäk.

<sup>7</sup>Iritna jirupmirayän täñirän Yawe, gäka nadänpän gerana gäkñjo kudupi yotkaken ahänkuk.

<sup>8</sup><sup>d</sup> Täñpäkañ ämawebe yäwük pukpuki orañ yämik täkañ uwä gäka nadän gamikinik tänañipän mäde ut gamik täkañ.

<sup>9</sup>Täj nähä bänepnatä kap teñoret gaminpän ärawa api täñ gamet. Täñpän yänkehäromtak man gäwetkuro u täkinik api täñpet.

Yäke! Paotpaotken nanikpän yämagurani mähemi u Yawe ubayän!

<sup>10</sup>Täñpäkañ Yawetä gwägu tom iwet-pewän gwägu tomtä Jona gwägu gägäniken añeñ mañpän kuñkuk.

### Ninive kome mähemitä bänepi äyänutkuñ

**3** <sup>1</sup>Täñpäkañ Yawetä Jona äneñi ñode iwetkuk;

<sup>2</sup>Eruk, gäk Ninive yotpärareken ku yäk. Kuñkañ manbiñam gäwerayän täyat u kañ yäwet. <sup>3</sup>Ude yänirän Jonatä mani buraminpän Ninive yotpärareken kuñkuk. Ninive uwä yotpärare tañjinik, kukñi ñonitä kukñi udude kweno uwä edap yaräkubä tärewek. <sup>4</sup><sup>e</sup> Eruk, Jona yotpärare gägäniken yäput peñpän kepma kubä kuñpän yotpärare bämopiken itkañ gera terak ñode yänahänkuk; Edap 40 ude täreñirän Ninive yotpärare api peñ awähurek! yäk.

<sup>5</sup>Jonatä ude yänirän eruk, Ninive mähemitä Anutu täño man nadäwä bureni täñkuk. Nadäwä bureni täñpöpän mominita nadäwätäk täñpän, nak jop irit kadäni peñpän tek waki-wakipän täñkuñ. Ekäni ironi kudup udegän täñkuñ. <sup>6</sup>Tänirä Ninive nanik täño intäjukun ämatä biñam u nadänkañ akuñpän tek täga yänopmäñpän peñpän tek waki-wakipän täñpän päñku kädäkut gänañ mañit itkuk.

<sup>7</sup>Tänkañ Ninive ämawebe kuduptagäntä nadäkta manbiñam ñode pewän kuñkuk; Intäjukun ämakät epän ämaniyetä ñode peñ täwetkañ, Kubätä ketem kubä nämoinik näñpek. Äma ba yawak, ketem ume nämoinik näneñ yäk. <sup>8</sup>Nämo! Äma ba yawak imaka, tek waki-wakipän täñput. Täñpän ämawebe kuduptagäntä Anutuken yänapik man kehäromi yäneñ. Täñpän kuñat-kuñari waki u ba ämik täktäk täk täkañ u penen! yäk. <sup>9</sup>Ude täñirä Anututä butewaki käwep nadän nimiñpän ninta kokwawak nadätak u peñirän nämo paotne yäk.

<sup>10</sup>Täñpäkañ manbiñam pewän kuñkuko u nadänpän buraminpän ämawebe kudup wakiwaki mäde ut imiñirä Anututä yabänkuk. Yabänpänä nadäk inçitkuko u yäpmän äyänutpän kowata pewän ahän yämikta nadänkuko u peñkuk.

<sup>d</sup> 2:8 Sam 31:6    <sup>e</sup> 3:4-5 Mat 12:41; Luk 11:32

# Maika

## Asiria naniktä Juda ämawebe komi piäken api yepmanpek

---

*Maika 5:2-5a*

**Intäjukun äma kubätä Betlehem komeken api ahäwek**

**5** <sup>2a</sup> Yawetä ñode yäyak;  
Betlehem Efrata, gäk Juda kome täño yotpärare päke unitäño täpuri ude itan. Upänkañ inken intäjukun äma pähap kubä api ahäwek. Ahänpän näkñaken äbot, Isrel ämawebe u näkño wäpna terak api yabän yäwarek. Äma unitäño oraniye uwä bianinik umu ahänkuñotä ahän yäpmän äbäkañ. <sup>3b</sup> Unita Yawetä Isrel äbot iwan keru terak yepmanpän it yäpmän kuñtäko webe kubä Ekänitä iwoyänkuko unitä nanak api bäyawek. Kadäni uken intäjukun äma unitäño noriye ätu ämatä komeken komi epän terak itkuño u äbänpän Isrel noriyekät äneñi kubäkengän api itneñ. <sup>4c</sup> Tänpäkañ intäjukun äma unitä yawakiye Yawe Anutuni täño kehäromi ba wäpi ba epmäget kudäni uterak watä kehäromi api it yämek. Watä it yäminjirän säkgämän api itneñ. Täñkañ äma unitäño kehäromi ba wäp biñam ärowanitä komeni komeni api kuñ morewek. <sup>5d</sup> Ude täñkañ bänep kwini täño mähe mi ude api it yämek.

*Maika 6:1-8*

**Yawetä Isrel ämawebe manken yepmanjuk**

**6** <sup>1</sup> Yawetä man yäyak ño juku penpän nadawut! Näkä in manken tepmanjat ñowä mebariñin yänjahänpän näwerirä pom imaka,

---

<sup>a</sup> 5:2 Mat 2:6; Jon 7:42    <sup>b</sup> 5:3 Mat 12:50; Rom 9:23-28, 11:5    <sup>c</sup> 5:4 Ais 40:11, 49:9-10; Ese 34:23-24; Jon 10:24; Sam 45:6; Mat 25:1; Efe 1:13    <sup>d</sup> 5:5 Ais 9:6; Luk 2:14; Jon 14:23; Efe 2:14-17

nadawut! <sup>2</sup> Oi pom, in ba kome tãño meham kehãromi tãrek-tãreki nãmo it tãkaŋ in juku peŋpãŋ Yawetã Isrel ãmawebe manken yepmaŋpãŋ man piã tãŋpayãŋ tãyak ŋo nadawut.

<sup>3</sup> <sup>e</sup> Yawe nãkã ŋode tãwet yabãtat; ãmawebenaye, nãkã goret jide tãŋ tamiŋkut? Ba bãrãpi jide u pewa ahãŋ tamiŋkuk? Unita kowata nãwerut!  
<sup>4</sup> <sup>f</sup> Nãkãgãn Isip kome, komi piãken nanik in wãdãŋ tãdotpãŋ tãmagut yãpmãŋ ãbut. Kãdet tãwoŋãrenpãŋ yãŋ-tãkŋat yãpmãŋ ãbãkta Moses kenta Aronkãt Miriam upãŋ iwoyãŋpãŋ yepmaŋkut. <sup>5</sup> <sup>g</sup> O ãmawebenaye, Moap nanik tãño intãjukun ãma wãpi Balak unitã waki tãŋ tamikta nadãk tawaŋ peŋkuko unita juku piwut. Ude tãŋ tamikta nadãk tawaŋ peŋirãn Beo tãño nanaki Balam unitã Balak iwetkuko unita imaka, nadawut. Ba bãmop ãma ãtu topmãk-topmãk tãño gãpe Gilgal yotpãrare yãpmãŋ kuna yãŋpãŋ Sitim kome peŋpeŋ kuŋtãŋgãn ume taŋi kubãken ahãŋirã kudãn nãkã pewa ahãŋkuŋo unita juku piwut. Imaka udewanita juku pinayãŋ tãño uyaku inŋin tãŋkentãŋ tamikta jide tãŋ tamiŋkuro u api nadãŋpãŋ yãpmãŋ kuŋatneŋ.

#### Kudãn Yawetã gãripi nadãk tãyak unita man

- <sup>6</sup> Yawe Anutu kunum gãnaŋ nanik u iniŋ oretta ãbãŋpãŋã imatãken upãŋ tãga yãpmãŋkaŋ ãbet?  
 Bulimakau nanaki sãkgãmãnik upãŋ yãpmãŋ pãbã irona ude tãga ijiŋ imet?
- <sup>7</sup> Ba sipsip ãmani tausen mãyapinik iŋamiken yãpmãŋ ãbãŋira gãripi nadãwek ba nãmo?  
 Ba olip gakŋi kãbot tausen mãyapinik udepãŋ yãpmãŋ ãbãŋira Yawetã unita gãripi nadãwek ba nãmo?  
 Ba nanakna intãjukun nanik mominata kowata utpãŋ iniŋ kirewero uwã iŋamiken tãgawek?
- <sup>8</sup> <sup>h</sup> Ude nãmo! Yawetã kãdet tãga nintã tãkta uku bian niwetpãŋ niwoŋãrenkuk. Unita kãdet ugãnpãŋ tãkta nadãk tãyak. Kãdet u ŋode;  
 ãmata kudãn siwoŋi tãŋ yãmiŋkaŋ orakorak kãdet iwatpãŋ nininta nadãna ãpani tãŋpãpãŋ Anutunin gãmoriken kuŋatpãŋ ukãt bãnep kubãgãn itne.

<sup>e</sup> 6:3 Sam 50:7, 81:8,13; Rom 3:4-5, 3:19    <sup>f</sup> 6:4 Kis 4:10-16, 12:50-51, 15:20

<sup>g</sup> 6:5 Nam 22:2-24:25; Jos 3:1-4:19    <sup>h</sup> 6:8 Stt 18:9; Sam 73:28, 37:26; Ais 58:6-9; Hos 6:6; Efe 4:32; Kol 3:12; Jem 4:6-10; 1Pi 5:6

# Habakuk

## Bäräpi gänaŋ iritta man

*Habakuk 1:1-3, 2:1-4*

Ämawebe siwoŋi uwä nadäkinik terak it täkaŋ

**1** <sup>1</sup> Man ŋo Yawetä profet Habakukta imaka kubä döpmonken bumik ude imiŋkuk;

<sup>2</sup> Yawe, näk kadäni käroŋi gäkken gera yäk täyat u kadäni jidegän nadäŋ namiŋpäŋ nin api täŋkentäŋ nimen? Täŋiri imaka waki ahätak u nin nämo täŋpän waneŋ. <sup>3</sup> <sup>a</sup> Näk bäräpi ämawebe äbotken ahäŋirän wari kakta nämo nekaŋ. Unita mebäri imata iwan yabäŋ äwaräkuk täŋiri ämawebe äbot ŋo täŋpä wakaŋ? Komeni komeni ŋo yabäŋira iwantä ämawebe äbot täŋpä wawäpäŋ tuŋumi bok täŋpä wakaŋ. Täŋpäŋ yäŋärahut-ärahut ba ämik bumta täŋ itkaŋ.

**2** <sup>1</sup> Näk nadäwätäkna Yawe iwetkuro unita kowata nadäkta yot käroŋi, iwantä äbäŋirän yabäkta punin unu äro itkut. Äro itkaŋ kowata nadäŋkaŋ kaŋ iwera yäŋpäŋ itsämbut. <sup>2</sup> Täŋira Yawetä näwetkuk; Näkä man döpmonken gäwerayäŋ täyat u mobä kwäkä yäwani ätu yäpmanŋkaŋ uterak säkgämän kudän täŋpäŋ peŋiri äma kubätä daniwayäŋ nadäŋpäŋä bäräŋeŋ täga kaŋpäŋ api daniwek. <sup>3</sup> <sup>b</sup> Unita jop kudän täŋpäŋ peyi. Imaka ahäwayäŋ täko unitäŋo kadäni nämo keräp täyak. Upäŋkaŋ kadäni käroŋi nämo iriri kudän gäwoŋärewayäŋ nadätat u api ahäwek. Bäräŋeŋ nämo ahätak yäŋ nadäweno upäŋkaŋ muni kubägän iriri api ahäwek. <sup>4</sup> <sup>c</sup> Man u ŋode; Äma näk mäde ut namiŋpäŋ kädet waki mebäri mebäri täk täkaŋ u nämo api itneŋ. Täŋ äma siwoŋiwä nadäkinikitä täŋkentäŋ yämiŋirän api itneŋ.

<sup>a</sup> 1:3 Mat 10:16; 2Pi 2:8    <sup>b</sup> 2:3 Apos 1:7; 2Te 2:6-8; Jem 5:7-8; Hib 10:36-37

<sup>c</sup> 2:4 Rom 1:17; Gal 3:11; Hib 10:38

# Sefanaia

## Anutu täño man piä tärek- täreki unita man

---

*Sefanaia 3:14-18*

### Oretoret täño kap kubä

<sup>14</sup>Oi Isrel ämawebe, Jerusalem täño äperiye, in gera yänpän oretoret terak kap tewut. Bänep täga nadänpän oretoret bumta-inik tänpüt.

<sup>15</sup>U imata, Yawetä komi tamiñ yäpmän äbuko eruk apiño nadän tama yänpän intäño iwan kudup däpmänpän yawat kiretak.

Nadäkan? Isrel täño intäjukun äma bureni, Yawe uwä inkät it täyak unita in imaka kubäta wari nämo api umuntäneñ.

<sup>16</sup>Tänpäkan kadäni uken Jerusalem ämawebe ñode api yäwetneñ; Imaka kubäta nämo umuntañpän bänepjin nämo pewä putäreneñ.

<sup>17</sup><sup>a</sup>Nämo! Yawe Anutuñin inkät itkan kehärominitä täñkentän tamiñpän iwan keriken nanik bureni api tämagurek.

Unitä inta gäripi pähap nadän tamiñpän iritjin api täñ-kodaktan tamek. Täñkan inta oretoret tänpän kap api taniñ ubiñ tewek, ämawebetä orekirit kadäniken oretoret täk täkan ude.

<sup>18</sup>Tänpäkan Yawetä ñode täwetak; Näkä taniñ kawa tänpän komejinken äneñ api yän-täkñat yäpmän äbet. Ude täñira iwan iñamiken mäyäk nadänkuño u api paorek.

---

<sup>a</sup> **3:17** Sam 24:8-10; Ais 9:6, 12:2; Hib 7:25; Sam 147:11, 149:4; Ais 62:4-5; Luk 15:5-6, 23-24; Jon 13:1



# Sekaraia

## Ämawebe bänepi tänpidäm takta man

---

*Sekaraia 9:9-12*

**Bänep kwini mähemi äbätak!**

- 9** <sup>a</sup> Yawetä ñode yäyak;  
Eruk Jerusalem nanik ämawebe, in bumta oretpäñ oretoret gera yäwut!  
Intäjukun ämajin inken äbänjirän kawut!  
U kudän siwoñi ba ämawebe yäpätägakta kehäromi niked äbän tamitak.  
U bänep kwini tänpänitä doñki nanak terak mañitkañ äbätak.
- 10** <sup>b</sup> Unita nadäkot! Iwantä Jerusalem yotpärareken ämik tuñum inkät ämik pewä ahäkta yäpmäj äbuño u näkä api pewa paotneñ.  
Bureni, ämik täño hos, karis ba äpa kuwek u kudup api paotneñ.  
Ude täñjira intäjukun ämajin uwä äma äbori äboriken bänep kwini terak irit täño manbiñam yäñahänpäj api yäwerek.  
Tänpäkañ kome yabäj yäwat täyak u gwägu pähap ño kädatä päñku ban udude pätak ude. Komeni täño бага uwä ume wäpi Yufretis u yäput-peñkañä komeni komeni api kuñ morewek.
- 11** <sup>c</sup> Tänpäkañ Yawetä äneñi ñode yäkgän täyak; Juda äma intäño orajiyekät topmäk-topmäk kubä täñkuro u tom däpmanjañ unitäño nägäri terak täñkehärom täwani.

---

<sup>a</sup> **9:9** Ais 9:6-7; Jer 23:5-6; Mat 1:21, 21:5; Rom 3:24-26; Jon 12:14-16    <sup>b</sup> **9:10** Apos 10:36; Rom 15:9-13; 2Ko 5:18; Efe 2:13-17; Kol 1:20-21; Rev 11:15    <sup>c</sup> **9:11** Mat 26:28; 1Ko 11:25; Hib 9:14-26

Topmāk-topmāk unita yānpān komi piä, kome kawuki umeni nämo  
 ŋoken nanik pit tamiŋpān taniŋ kireŋpewa api peŋpeŋ kuneŋ.

<sup>12</sup> Näk ude täŋkentān tamikta yānjira bāneŋjin pidām tākaŋ unita  
 kome, komi piä tāk tākaŋ u peŋpān komejin kujatken āneŋi  
 kuŋkaŋ säkgāmān kaŋ irut.

In komi piä taŋi tān itkaŋ upānkaŋ kowata tāga tamayān täyat  
 uwā komi apiŋo nadākaŋ u irepmitpān kowata säkgāmāninik api  
 tamet.

*Sekaraia 12:7-10*

**Yawetä Jerusalem nanik iwan keriken api yomāgarek**

**12** <sup>7</sup>Yawetä ŋode yāyak;

Yawe näkä Juda nanikta kehāromi yāpmākta intājukun api  
 täŋkentān yāmet. Tänjira Devit tāŋo āboriye wāp biŋam ba Jerusalem  
 nanik tāŋo wāp biŋamtä Juda nanik tāŋo nämo api yārepmirek.

<sup>8</sup>Tānpākaŋ kadāni uken Yawe näkä Jerusalem nanik api täŋkentān  
 yāmet. Tänjira āmawebe kehāromini nämotä Devit kehāromi nitek itkuko  
 ude api itneŋ. Tänpān Devit tāŋo āboriyetä Jerusalem nanikta intājukun  
 api tān yāmineŋ, Yawe tāŋo aŋero ba Anututä ini tān yāmeko ude.

<sup>9</sup>Tānkaŋ kadāni uken näkä āma ābori ābori Jerusalem tānpāwakta ābäk  
 tākaŋ uwā api dāpmān morewet.

<sup>10</sup><sup>d</sup> Tänpākaŋ Devit tāŋo āboriye ba Jerusalem āmawebe näkä  
 orakorak kādet ba yāŋapik man yākyäk kādet iwatta kehāromi api piŋ  
 yābaret. Ude tänjira āma yāputpewä kumbuko u kaŋpān konām butewaki  
 jägāmi pāhap api tān imineŋ, miŋiye naniyetä nanakiye tepi ba intājukun  
 naniktä kumbānkaŋ tāneŋo ude.

<sup>d</sup> **12:10** Jol 2:28; Apos 10:45; Tai 3:5; Rom 8:15,26; Mat 24:30; Jon 19:37; Rev 1:7; Hib 12:2

# Malakai

## Anututagän nadän imikinik täneŋta man

---

*Malakai 2:1-10*

**Yawetä bämop äma jukuman yawetkuk**

**2** <sup>1</sup> Yawe kehäromi mähemitä bämop äma ŋode yawetkuk; Man kehäromi yawayän täyat uwä intä nadäkta. <sup>2</sup><sup>a</sup> Piä täk täkaŋ u kudup terak wäpna biŋam punin peneŋ. Manna nämo nadän namiŋpän ärowani täŋ naminayän täŋo uwä in api täŋpa waneŋ. Ba iron, täŋ-mehamtaŋ tamikta yäpmäk täkaŋ u imaka, api täŋpa waneŋ. Bureni, manna nadän äwaräkuk täŋkuŋo unita imaka tägajin uku täŋpa waŋkuŋ!  
<sup>3</sup> Unita nanakjiyeta komi api yämet. Ba tom ärawata ijiŋ namani täŋo kok yäpmänpän iŋamjin dapunken api wopet. Ude täŋ tamiŋira kokjiraŋ ukät in bok api täŋureŋ täŋpä kuneŋ. <sup>4</sup><sup>b</sup> Ude täŋ tamiŋira ŋode api nadäneŋ; Man kehäromi niwetkuko u Yawe kehäromi mähemitä ini bämop äma wäpi Livaikät topmäk-topmäk bian täŋkuko u nämo wärämutpän irepmitneta niwetkuk yän nadäneŋ.

<sup>5</sup><sup>c</sup> Topmäk-topmäk Livaikät täŋkuro uterak irit käroŋi säkgämän itta yäntäreŋ imiŋkut. Ude yäntäreŋ imiŋkuro unita gämotnakengän itpän naniŋ oretta yäwani. U bureni, gämotnakengän itpän oraŋ namiŋpän kuŋatkuk. <sup>6</sup> U ämawebe kädet siwoŋi täŋpeŋ kuŋattagän yawetpän yawoŋäreŋkuk. Täŋkaŋ kädet waki täkta kubä nämo yawetpän yawoŋäreŋkuk. Ude täŋkuko unita näkkät bänep kubägän itpän siwoŋi kuŋatkaŋ ämawebe mäyap kädet waki mäde ut yämikta täŋkentän yämiŋkuk. <sup>7</sup><sup>d</sup> U imata, bämop äma täŋo piä uwä ämawebe näkŋo mebäri

---

<sup>a</sup> 2:2 Sam 81:11-12   <sup>b</sup> 2:4 Nam 3:11-13   <sup>c</sup> 2:5 Nam 25:12   <sup>d</sup> 2:7 2Ti 2:24-25; 2Ko 5:20; 1Te 4:8

siwoŋi nadäwä tumäkta yäwetpāŋ yäwoŋärek täneŋ. Uwä Yawe kehäromi mähemi näkŋo man yāŋahāwani āma unita āmawebetä näkŋo gārip kaŋpāŋ nadäkta bāmop āma uken kunenŋ.

<sup>8e</sup> Upāŋkaŋ bāmop āma apiŋo nanik in uwä näkŋo kädēt siwoŋi u irepmit morekaŋ. Täŋkaŋ nadäk mebāri mebāri terak yäwetpāŋ yäwoŋärek täŋjirä āmawebe mäyaptä kädēt siwoŋi nämo iwatkaŋ. Bureni-inik, orajin Livaikät topmāk-topmāk täŋkuro u wārämupāŋ irepmit morekaŋ. Yawe kehäromi mähemi näkä ude yāyat. <sup>9</sup>In näkŋo man nämo buramik tākaŋ. Täŋkaŋ āmawebenaye yäwetpāŋ yäwoŋärek tāk tākaŋken uken ŋode tāk tākaŋ; Ätu gārak itkaŋ ätuwä yabāŋ yāk tākaŋ. Ude tāk tākaŋ unita näkä Isrel äbot u täŋpewa inta nadäwä āpani täŋpāpāŋ mäde api ut tamineŋ.

<sup>10</sup>Nadākaŋ? Nin kuduŋtagān nanin kubāgān. Anutu täŋpāŋ nipmaŋpani kubä ugān. Upāŋ jide unita notniyekät kowat nadāŋ imān tänaŋipāŋ nadāŋ āwarākuk tāk tākamāŋ? Ude tāk tākamāŋ uwä topmāk-topmāk Anututä oraniyekät täŋkuro u wārämupāŋ irepmit tākamāŋ.

### *Malakai 3:1-5*

#### **Kowata yāpmāk-yāpmāk kadāni kerāp täyak**

**3** <sup>1f</sup> Yawe Kehäromi mähemi näkä ŋode yāyat; Näkŋo kädēt täwitta yāŋahāwani āmana kubä intājukun api tewa kwek yāk. Kuŋjirān pit kubāgān Ekāni unita wāyākŋek tākaŋ uwä iniken kudupi yotken api kwek. Bureni, topmāk-topmāk kubāgān unitāŋo yāŋahāwani āma, unita gāripi pāhap nadäk tākaŋ unitā bureni api ahāwek yāk.

<sup>2g</sup> Upāŋkaŋ ābayāŋ täyak kadāni uken netätä kehārom taŋpāŋ unitāŋo man epān täga api irepmirek? Ba netätä täpānenpāŋ iŋamiken täga api irek? Nämo, kädāp komi, gol kenta siliwa ijiwani udewanitā-yāŋ api ābek. Ba sop kehäromi nitek, tek garok bārāneŋ yāwat kirewani udewanitā api ābek. <sup>3h</sup> Uwä Anutu tāŋo bāmop āma yāpmāŋ danikta kädāp komi nitekta siliwa gol ijiŋpewä jiraŋ inigān kuk tākaŋ udegān api yāpmāŋ daniwek. Yāpmāŋ daniŋpāŋ āma siwoŋigān itpāŋ bānep siwoŋi terak Yawe näkä ārawa api täŋ namineŋ. <sup>4</sup>Ude täŋjirä Juda ba Jerusalem naniktä ārawa täŋ namiŋjirä kāwa api tēgawek, bian tāk täŋpani ude.

<sup>5i</sup> Täŋpāŋ Yawe Kehäromi mähemitä ŋode yākgān täyat; In yāpmāŋ danikta api ārewet yāk. Äreŋpāŋ āma näkä nämo umuntaŋpāŋ āma

<sup>e</sup> 2:8 Mat 15:2-5, 18:7; Luk 11:46; Rom 2:19-24, 14:21; Tai 2:8    <sup>f</sup> 3:1 Mat 11:10; Mak 1:2; Luk 1:76, 7:27    <sup>g</sup> 3:2 Mat 3:7-12, 21:41-44, 23:13; Luk 7:23, 21:36; Hib 10:28-29, 12:25; Rev 1:7; Rev 6:17; 1Ko 3:13-15    <sup>h</sup> 3:3 Luk 3:16; Efe 5:26-27; Tai 2:14; Hib 12:10; 1Pi 1:7, 4:12-13; Jon 4:24; Rom 12:1; Plp 2:17; 2Ti 4:6; Hib 13:15-16; 1Pi 2:9; Rev 5:10  
<sup>i</sup> 3:5 Sam 50:3-6; Hib 10:30-31; Jem 5:8-9; Jud 1:14-15; 1Ko 6:9-10; 1Te 4:6; Hib 13:4; Rev 21:8, 22:15

yärat-yärat täk täkaŋ, ba kubokäret täk täkaŋ, ba man käbeyäken jopman yäk täkaŋ, ba epän ämaniye gwäki säkgämän nämo yämik täkaŋ, ba webe kajat ba ironji kodäŋani täjyäkŋarani täk täkaŋ, ba äma äbanita waki täj yämik täkaŋ u kudup bäräŋeŋ api yäpmäŋ daniwet yäk.

*Malakai 4:1-6*

**Yawe täŋo kadäni pähap api ahäwek**

**4** <sup>1j</sup> Yawe kehäromi mähemitä ŋode yäyak; Kepma pähap kubä bureni-inik api ahäwek. Kepma uken ämawebe inita nadäŋirä ärowani täŋpanikät wakiwaki täŋpani unitä mup kubit täwani ude äworeŋirä kädäptä kudup api ijiŋ paotneŋ. Kokoki täpuri kubä nämo api itneŋ. <sup>2k</sup> Täŋ, näk wäpna biŋam oraŋ namik täkaŋ inken näkŋo yäpä-siwonŋtak piä kehäromitä edap dapuritä-yäŋ abäŋ tamiŋpäŋ yäpätägaŋ tamek. Ude täŋ tamiŋirän oretoret bumta, bulimakau nanakitä yewa gänaŋ naniktä äpämaŋ päŋku täŋoret täk täkaŋ ude api täneŋ. <sup>3l</sup> Kadäni piä ude täŋpayäŋ täyatken inä äma wakiwaki yärepmitpäŋ kugun ude parirä uterak yeŋtäŋ kuŋ äbäk api täneŋ. Yawe kehäromi mähemi näkä ude yäŋkehärom täyat.

<sup>4</sup>Unita in näkŋo бага man, piä ämana Mosesta Sinai pom terak imiŋkuro unita nämo guŋ täneŋ. Man imiŋkuro u Isrel ämawebe in kuduptagäntä iwatneŋta imiŋkut.

<sup>5m</sup> Täŋpäkaŋ Yawe näkŋo kadäni umuri pähap unitä nämo ahäŋirän intäjukunä profet Elaija api taniŋ kirewet. <sup>6</sup>Elaija u taniŋ kireŋira nädanani täŋo kokwawak yäpä-siwonŋ tawäpäŋ api yepmaŋpek. Ude täŋkentäŋ tamikta nadäk nämo peyat yäwänäku äbä komejin täŋpa wakkäneŋ.

<sup>j</sup> 4:1 Sam 21:9; Mal 3:2; Mat 3:12; 2Te 1:8; 2Pi 3:7 <sup>k</sup> 4:2 Sam 85:9; Ais 50:10; Luk 1:50; Rev 11:18 <sup>l</sup> 4:3 Rom 16:20; Rev 11:15, 14:20 <sup>m</sup> 4:5-6 Mat 11:14, 17:10-13; Mak 9:11-13; Luk 1:17; Jon 1:21